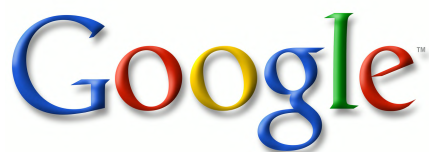
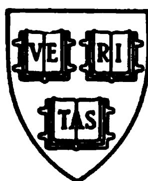

HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 057 024 473

VE RI
TAS

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

ELLER

GAMLE LANDSBYLOVE OG BYSKRÅER

UDGIVNE MED UNDERSTØTTELSE AF
»DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE«

AF

POUL BJERGE
HØJSKOLELÆRER

THYGE J. SÖEGAARD
[illegible]

·I·

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1904—1906

Uddrag af anmeldelser.

Berlingske Tidende: Blandt de kilder til oplysning om svundne dages bondekultur og landboforhold, som vor tids forskning i større og større omfang drager frem for lyset, indtager denne bog en ejendommelig og fremtrædende plads. Man skal vanskeligt finde et historisk arbejde, der sætter et nutidsmenneske mere lyslevende ind i fæstebøndernes tankegang og livsvilkår, som de formede sig på fællesskabets og fællesdriftens tid, end disse gamle bondevedtægter, fremgåede som de er af slægtleds forhandlinger og drøftelser på bystævnet i landsbyens midte. En rigdom af enkeltheder belyser bøndernes daglige liv og færd, lige fra bestemmelsen mod den »broder«, der »slår øl på den anden med vred hue«, eller mod den, der slår sin »broder« ihjel, »det Gud forbyde«, til detailjerede vedtægter om høslæt og møgkørsel, om fædrift og pløjning. Dette rige kulturhistoriske stof vil forskeren vide at finde og påskønne, hans opmærksomhed behøver man ikke at påkalde, men nu, da to hæfter af denne med så megen flid og omhu tilvejebragte samling foreligger, omfattende Sjælland, Bornholm, Lolland-Falster og Fyn, er der grund til atter at minde det historisk interesserede publikum om, at her er et arbejde, man ikke vil fortryde at stifte bekendtskab med.

Nationaltidende: Højskolelærer Poul Bjerge i Askov og Oberstløjtnant Söegaard i Viborg er begge bekendte som ihærdige vogtere af fortidens skatte hos landbefolkningen. Når de nu i forening har påtaget sig udgivelsen af en samling af de gamle landsbylove og byskråer fra jordfællesskabets tid, bør de kunne påregne interesse for deres arbejde hos alle dem, der har kulturhistoriske interesser, og navnlig hos dem, der sysler med bondestandens historie; thi få steder findes så rige kilder til oplysninger om bøndernes kår, levevis og kultur i de forbigangne tider, som netop i disse selvskrevne love, der har været kendte under mange forskellige navne: Vider, vedtægter, byskråer, grandebreve o. s. v. .....Den vil blive et kildeskrift, af hvilket fremtidens historikere vil kunne øse med stor fordel, og samtidig en bog, folket kan have interesse af at læse.

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

ELLER

GAMLE LANDSBYLOVE OG BYSKRÅER

UDGIVNE MED UNDERSTØTTELSE AF
»DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE«

AF

POUL BJERGE
HØJSKOLELÆRER

THYGE J. SÖEGAARD
OBERSTLØJTNANT

· I ·

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1904—1906

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

ØERNE

VED

POUL BJERGE

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1904—1906

INDHOLD.

*) Efter cand. mag. J. Olriks opgivelse er det Veirup i Inslev sogn, Vends herred. Smlgn side 278.

DA jeg begyndte med at samle vider, var det min sorg, at der ikke skulde blive så mange, så bogen kunde få en ordentlig ryg; men da jeg så blev gjort opmærksom på, at oberstløjtnant Th. J. Söegaard syslede med samme emne, særlig for Jyllands vedkommende, og at han havde gjort rige fund i Viborg arkivet, så slog vi os sammen om arbejdet, og vi så tillige, at der nok skulde blive en præsentabel bog af det, hvad omfanget angik.

Vi delte så arbejdet. Han tog Jylland, og jeg fik øerne. Jeg havde gennemgået arkiver og biblioteker i Kjøbenhavn og tænkte egentlig ikke på, at der kunde findes vider og vedtægter ude på landet mellem bønderne. Tilfældigvis får jeg så besked om, at der både på Bornholm og på Fyn findes oldermænd den dag i dag, og den gamle kommunale ordning lever der endnu, somme steder som en borgerlig indretning, der har stor betydning i vore dage. Jeg fandt så grund til at gennemsøge Bornholm og Fyn og gjorde der så rig en høst, så nu må jeg gøre øernes vider til et bind for sig, der afsluttes hermed. Oberstløjtnant Th. J. Söegaard tager så fat på Jylland, der vil blive et bind af lignende størrelse. Med dette bind følger så et omhyggeligt register med ordforklaring til begge dele.

Hvor stammer disse vider og vedtægter fra? Hvilken oprindelse har de?

Svaret vil blive forskellig for de forskellige; men et er sikkert: Alle har de rod i ældgamle tider og ældgamle

tilstande. De ældste opskrifter er fra det 16. århundrede, Øster Marie som det ældste fra 1554. Fra det 17. og 18. århundrede er der omtrent lige mange. Men årstallet har ofte ikke meget at sige; thi det hedder i én, at den er fornyed, *i en anden, at* det altid hafver været sædvane og brug hos voris fædre at holde vide og vedtægt, *i en tredje, at den* er samtykt udi gamle fædres tid *og endelig i Toreby fra 1674:* Hafver vi Toerrebye mend alle samptlig, som nu lefver, ladet sammenskrifve voris gamble vilkor och vedtegt, som voris gamble formend och forfædre, som vi hafver en efter anden udspurt det retteste och tideligste, som kand verre os til nøtte och gaufn, tarfve och beste for os och voris epterkommere. *Dette viser, at det at holde vide og vedtægt er gammelt; nu skriver man dem ned, for det er mere praktisk at have dem sådan. Vi har derfor heller ikke ordnet dem efter tiden, men efter stedet, ikke kronologisk men topografisk.*

Det er altså gamle sædvaner, gamle skikke og gamle retsregler, som har levet blandt folk i mange århundreder før de er bleven optegnet, som alle har rettet sig efter, og som derfor fik lovskraft. De blev vitterlig lovfæstet så tidlig som 1492, da kong Hans udgav den såkaldte Fyns vedtægt. I dens 16. post står: Hvat vidæ som almue legge udi noger by eller torp om hegn oc gierde oc andre bysens nytte og tarf, det må ei en grannæ eller tue kolkaste, men skulle alle holde vidæ oc vedertect. Hvo som siden bryder oc ei vil holde, som grannæ veder tage, da mue de hanum pante fore hans ulydelse oc ei bryde fordi entigen vold eller herverke.*) *Dette gentages næsten ord til andet i Christian III's kjøbenhavnske reces af 1547 og atter i hans Kolding reces af*

*) *Indberetning fra det kgl. Geheimearkiv, 5. bind, side 81.*

1588,) og senere får det plads i Christian V's danske lov, 3. bog, 13. kap. 31, hvor det står som en retsregel, der gælder endnu. Vi ser altså, at regeringen så tidlig som i 1492 — over et halvt århundrede tidligere end den ældste vide i nærværende bind — har fundet disse landsbyvider og vedtægter så almindelige og så praktiske, så man har villet beskytte dem ved loven, og er bleven ved med det ned gennem tiderne.*

Ser vi på selve de gamle vider og vedtægter, melder de sig både ved indhold og form som gamle skikke og sædvaner, der har rod langt tilbage i tiderne. Man ser på Jernløse byskrå på Sjælland, side 118, eller Østrup på Fyn, side 297, eller Lumby, side 323, og man vil ikke være i tvivl om, at det er ældgamle vedtægter, der er groet op blandt bønderne selv og udviklet inden for landsbyens grænse. Af den slags er der flere, om man vil en hel gruppe, de tre er taget i flæng

Men der er også andre, hvori der spores moderne påvirkning. I det attende århundrede var der flere mænd, der arbejdede for fremskridt i landbruget, for bedre kår for bønderne, og de søgte at gøre det gennem bylovene. Vi ser således amtsskriver J. Rostgård i Frederiksborg amt arbejde for, at hver by fik sin skrå eller vedtægt, og ved bestemmelser i dem søge at fremhjælpe agerbrug og kvægavl, ligesom de landøkonomiske foreninger nu om dage gør det. Men det kneb ofte for de gode mænd at få bønderne til at vedtage dem. Ligeså godt fornøjet de var med de gamle, ligeså mistænksomme eller vagtsomme var de over for det ny, som man vilde putte ind i dem, og tidt havde de vel også grund til at være det. Om dette forhold se side 40, Græsted skrå side 41 og Rostgårds skrå side 61.

**) Samling af gamle danske Love af J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, 4. del, side 233, post 37 og 275, post 46.*

Et mærkeligt vidnesbyrd om det samme har vi i Refsvindinge bylov side 480. Det er godsejer Fr. Bagger, der har forfattet den og bestemt den som instrux eller bylov for Refsvindinge. Læser vi den igennem, får vi den forestilling, at Fr. Bagger er en godsejer, der vil baste og binde bønderne på alle optænkelige måder; men det var i virkeligheden ikke tilfældet. Alle de strænge, tidt småtskårne bestemmelser, han har, er gjort, fordi han mente, at de vil være til bøndernes store fordel, noget, som vist er rigtig nok. Men tage bønderne med sådan en trumf, det gik ikke. Kender vi Fynboerne rigtig, har han ikke fået de Refsvindinge bymænd til at underskrive den, og så var den uden lovs kraft. Selv om Fr. Bagger ikke havde stået som forfatter til denne bylov, kunde vi dog straks se, at den er ikke groet i bøndernes egne haver. Den er nemlig bygget på angiveri, og var der noget, som bønderne var fremmede, vi kan gerne sige fjendtlige over for, så var det angiveri. En angiver havde deres dybeste foragt.

Også bønderne selv kunde blive enige om at tage bylovene op til gennemsyn. Gårdene havde skiftet ejer så tidt, så man var bleven uklar om gærdernes fordeling, om græsning på overdrev og lignende. Saa blev man enig om, at få en ordning af disse forhold slået fast, og få den tinglæst. Vi ser eksempler på det side 321—23 og 393—95. Det er lignende forhold, der gør, at Helsingør får sin vedtægt, se side 1—39.

Kippinge bylov side 255 er noget for sig. Heller ikke den er naturgroet i Kippinge sogn. Man læser ikke mange linier i den, før man mærker, at man her står over for den nydeligste kancellistil, man kan ønske sig. Den må være lavet oppe i kancelliet og så sendt over til de gode Kippinge bymænd, der har været kronens bønder. De har formodentlig talt højt om, at det var kønne ord og gode

bestemmelser, og så har den ene stillet sig bagved den anden, ingen har villet være den første, og så kunde der ikke opnås enighed om at vedtage den.

Vi ser altså, at en del er — om vi så må sige — gamle, ægte og uforfalskede, andre bærer spor af moderne indflydelse; men alle har de deres betydning, og hver giver bidrag til svundne tiders historie.

Hvad oplyser så disse gamle vider og vedtægter? Hvad fortæller de os?

Jeg havde ventet at finde en del oplysninger om forholdet mellem herremand og bonde; men snart så jeg, at dette forhold berørtes næsten ikke. I de ældste omtales det ikke, i de nyere kun undtagelsesvis. Hvad dette forhold angår henviser jeg til bylovene for Sneslev side 172, Rostgårds side 61 og Såby side 91, og hvad jeg derom har skreven side 109 og 183.

Hvad vi får oplysning om, det er bondens kultur i det hele; det er det lille samfund, landsbyen dannede. Det var som en stat i staten med sine egne love, sit sammenhold i alt, i arbejde og i hvile, ved fest som ved søgsmål, i sorg som i glæde. På stævnet slog byens hjerte: her bestemtes alt. Alt i byen gik efter bestemmelser og hævdvundne skikke, ingen var så at sige noget selv; det var kun som broder i gildelavet, at man kunde hævde sig, vinde sin ret, sikre sig hjælp under sygdom eller ildebrand og sidst vinde sig en hæderlig begravelse. Det er dette samfund og disse forhold, viderne og vedtægterne behandler.

Om udgivelsen blot dette: De er gengivet i sin helhed, med mindre andet er meddelt. Retskrivningen er gjort mere simpel i det væsentlige i overensstemmelse med de regler, rigsarkivar V. A. Secher har opstillet, og som findes i hans udgave af Kongens rettertingsdomme 1595—1604.

Mange har jeg at sige tak til for god hjælp. Hvor jeg kom, i arkiver, biblioteker eller samlinger eller hos private folk, overalt gjorde man sig ulejlighed for at hjælpe mig til rette og give mig den vejledning, jeg så hårdt trængte til. Skulde jeg nævne navne, måtte jeg tage alle embedsmænd ved de nævnte indretninger med og mange private folk. Jeg indskrænker mig derfor til et par stykker.

Først nævner jeg professor J. A. Fridericia. Han var bibliotekar ved universitetsbiblioteket, da jeg begyndte mit arbejde. Uøvet som jeg var, kom jeg stadig til ham med mine, tidt meget naive spørgsmål; men han blev aldrig træt eller utålmodig, altid hjalp han mig til rette; jeg blev som hans lærling. Er der noget godt ved foreliggende udgave, er skylden hans. Dumhederne må jeg tage på min egen kappe.

Så er der min gamle ven og gode nabo dr. phil. H. F. Feilberg. Ved sin store interesse for dette arbejde har han givet mig mod til at tage det op og fuldføre det. Når jeg var ved at opgive det, så kunde et ord fra ham om, hvad en sådan udgave var værd, og hvilket arbejde det vilde have sparet ham, hvis han havde haft en sådan at begynde med, bringe mig til at tage fat igen.

Og så tilsidst dr. phil. Marius Kristensen, min arbejdsfælle her ved skolen. Han har hjulpet mig med korrekturen, og hans store sproglige viden har lodset mig forbi mangt et skær.

En tak til dem og til alle, der har hjulpen mig, den største til »Den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse«, der ved sin støtte har hjulpet os over de økonomiske vanskeligheder.

Askov Højskole, i Maj 1906.

Poul Bjerge.

Frederiksborg amt.

Helsingør.

Helsingørs byes jordesligning og vedtegt, som af kong Friderich den fierde allernådigst er confirmeret år 1715.

Friderich 4tus. 1715. Fire Rixdaler. Vi Friderich dend fierde af Guds nåde konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormarn og Ditmersken, greve udi Oldenborg og Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at eftersom vi dend 5. augustii 1713 allernådigst have befalet os elskelig hr. Otto Krabbe til Holmegård og Eegholm, ridder, vores geheime etats- og justitsråd, stiftsbefalingsmand over Siællands stift og amtmand over Roschilde, Tryggevelde og Vordingborg amter, og hr. Johan Otto Raben til Stych og Trebou, ridder, voris geheimeråd og amtmand over Friderichsborg og Cronborg amter, at give os deris allerunderdanigst betænkning anlangende en forretning, bestående udi en ligning og vedtægt anlangende vor kiøbstæd Helsingøers og dens indbyggeres tilhørende markjorder og des indheigning eller lukning, hvorpå borgermester og råd sammestæds på byens og indvånernis vegne vores allernådigste confirmation allerunderdanigst var begierende, derefter og fornefnte geheimeråd hr. Otto Krabbe og Geheimeråd hr. Johan Otto Raben deris

allerunderdanigst betenkning og forretning af dend 10. mai nestforgangen år til os er indkommen, og byder da ovenmelte ligningsforretning således:

Specification

på Helsingøers byes indlukte jorder, dens udsæd og inddeling af diger med videre, som af os underskreven efter borgemester og råds begiering i Helsingøer er opsat og forfattet, og lyder samme deris begiering som efter følger:

Velædle hr. amtsforvalter Lorentz Juhl! Såsom hidindtil både af hannem selv, såvelsom dend største del af lodsejerne til denne byes sædemark og jord idelig har været klage, at formedelst nogle fåe participanters ulovlige lukning ingen fred har kundet være på sæd eller græs, hvorover icke alleneste byens eget, men endog pågrændsende bønders fæenet er bleven optagen, og deraf måtte betalt, hvad dennem er bleven pålagt, da dog digerne ej forsvarligen har været lukte, så er da nu voris tienstlige begiering, at velædle hr. amtsforvalter vilde behage at udmelde fire af nestbeliggende bønder og kyndige mænd, som tillige med nogle heraf byen, som kunde underrette dem om lodsejerne, og nogenledes efter øiesiun skiønne og taxere, hvad udi enhvers stykke jord omtrent kand såes, og derefter regulere enhvers andel udi digernes lukning, hyrdehytter, fold, ledder og deslige, og hvor de bekvemmeligst kand være og derover forfatte deris forretning, som os måtte tiltilstilles; — Så leve vi udi håb at fåe det derefter indrettet. Vi ville altså herudi forvente hans assistence med forderligst, forbliver velædle hr. amtforvalters tienstvillige

Helsingøer d. 13. Martii 1713. Tienere

B. Garben J. M. Hvid C. Farenhuusen V. Riegelsen

H. H. Braem.

Efterskrevne fire mænd, nemlig Niels Børgesen i Borup, Bent Hansen i Rørtang, Niels Olsen i Nyrop, og Jens Pedersen i Rørtang, haver ifølge af magistraten i Helsingøer deris til mig giorde begiering paa samtlig borgerskabets vegne med forderligst at forføie sig til velbemelte magistraten der at begiere de belovede byens mænd, som kunde giøre eder forklaring om lodsejerne til byens jord og sædemark, og derefter taxere, hvad udi enhvers stykke jord kand såes, og der efter ligne, hvad enhver tønde sæd kan tilkomme at lucke med videre efter velbemelte magistratens missives indhold, som herhos følger, — siden og derpå til dennem at indgive samme eders forretning skriftlig under eders hænder, således som I det agter at være ansvarlig.

Cronborg ladegård d. 22. martii 1713.

Lorentz Juhl.

Efter ovenskrevne velædle og velvise magistratens i Helsingøer deris begiæring og velædle hr. amtsforvalters til os ergangne befaling, haver vi os dend 23. martii strax til velbemelte hr. borgermester og råd forføiet, hvor de os da af byens mænd og borgere har conjungeret høiagtbare og velfornemme mænd Jens Bendixen, Jens Bech, Simon Jochumsen, Peder Nielsen Soebech og Niels Almstrøm, som anviste os, hvad jord enhver lodsejere var ejende, så og deris navn, hvorefter vi da dend gandske byens sædemarker og eng efter vores skiønsomhed haver taxeret og til hauresæd anslået, eftersom dend største mark ej er beqvem til anden sæd. Vi kunde og icke heller forsikre dennem, at denne taxering skulde aldelis være så accurat som nogen landmåling, såsom dend allene sker efter øiesyn på størrelsen. Til med her og der befindes adskillige græshuler, moeser ja en del jord ej bedre end fælledets udenfore,

så det ej heller er taxeret efter godheden, men som dette verk efter velædle og velvise borgemester og råds på lodsejernes vegne begiering allene sigter for at lucke digerne, holde hyrde, led, fold og deslige, og som ved denne taxering icke nogen kand tilføies stoer skade eller gevinst, så have vi:

1. Betragtet byens indelukte jorder og taxeret alle vanges udsæd.

2. Digernes uddeling.

3. De gyder, som bliver ved magt formedelst fæedriften.

4. De andre gyder, som formedelst kiørsel bliver opkastet, og ellers hvor led og stolper skal ståe.

5. På hvis jord hyrdehytter bekvemmelig kand synes at være, og hvo dennem såvelsom hyrderne kand tilkomme at bære omsorg for at forskaffe og underholde.

6. Folders indrettelse, hvo samme bekoster og vedligeholder, hvilket alt er overvejet udi ovenbemelte fem borgeres overværelse på efterfølgende måde.

Indluckerne begynder fra Synderstrand på Kiøbenhauns landevej fra Slibebroe af og går omkring ud med fælledet ned til Nordrestrand indtil hiørnet af kongens gartners hus ved Kongens hauge. —

Herefter følger 1) en vidtløftig beskrivelse af de fem vange. 2) en fortegnelse over lodsejerne, ialt 47, med tilføjelse af enhver lodsejers udsæd i tønder og skæpper, der efter samlet opgørelse bliver 499 tdr. 5 skpr. Og 3) en beskrivelse af digerne med ligning over, hvad enhver lodsejer tilkommer at indhegne. Alt i alt er der 3983 favne at hegne.

Dernæst befindes og at være nødig, at de øfrige gyder, hvor ingen fæedrift er, dog holdes ved magt med opkastning, for at forhindre ulovlig kiørsel over jorden; hvilke gyder — som det er en ringe bekostning og formedelst

vejens sneverhed icke vel kand giøres nogen tegn, hvad enhver lodseiere kunde tildeles — os synnes de nermeste beliggende bør at opkaste og vedligeholde. Mens hvad led og stolper udi de korte tverdiger i gyderne angår, som er målte iblandt hoveddigerne, består udi efterfølgende, og forklares, hvem samme kand tilkomme at anskaffe:

Imellem Synderstrand og Synderstrand-lucke er en gyde på dend ene side udtil Slibebroen, hvor et led på broen vil være, for at hindre uden- og indenbyes kvæg at komme her ind; hvilket led hr. Jacob Hansen kand siunes allene at tilkomme at anskaffe. — Imellem Simon Jocumsens og hr. consul Jacob Hansens vang, som er imellem Synderstrand og Borrevolds indlucke eller første og anden vang, er en gyde, hvor veien går til Burop, hvor og vil være stolper og led, som bemelte Simon Jochumsen kand tilfalde allene at anskaffe og vedligeholde.

Imellem tredie og fjerde vang, som kaldes nye kirkegårds Jissekule-lucke, er en gyde, nemlig veien til Horserød, hvor og behøves at være stolper og led, som hr. conducteur Wilhelm Taxt tilfalder at anskaffe og vedligeholde, dog at alle tvende vanges jordeiere tillige med hannem det bekoster.

Imellem fjerde og femte lucke, som kaldes Jissikule-lucke og Nordrestrand-lucke er dend sidste gyde, som bliver forsynet med led, hvor vejen går til Teilstrup og Kåberhuset. Samme led og stolper forskaffer rådmand Riegelsen, dog at fierde og femte luckes vangeejere tillige med hannem det bekoster og vedligeholder.

Foruden disse ledder og stolper, som oven er anført, at giøres fornøden udi de korte tverdiger ved enden af gyderne, vil endnu nogle her og der til. Herinde ved byen behøves, som følger:

Ved Svingelen udenfor vagten, hvor kiørslen er igiennem til Kiøbenhaun, imellem Synderstrand og Synderstrand-lucke, behøves et led og tvende stolper, som hr. etatsråd Rostgård og Christian Cornellisen kand tilkomme allene at anskaffe og vedligeholde, mens indheigningen fra Erich Pouelsens hus ned ad stranden tilfalder byen på consumptionens veigne at lade indheigne.

Ved dend vej, som går forbi Kockens hauge ind i Borrevolds lucke, vil være et led med tvende stolper imellem Kockens og Lars Blegemands hauge, hvilket led og lucke Christen Hansen Bager og Rønnov Petersen kand anskaffe, dog at Lars Poulsen, Bendte Bødkers og de fattige, som har jord sammestæds, det tillige efter proportion med dennem bekoster og vedligeholder.

Ved dend vej, som går ind i tredie lucke ved Ole Pedersen visiteurs hushiørne, vil behøves et led med stolper, som af Søren Pedersen kunde besørges, dog at samtlig vangejerne det tillige med ham bekoster og vedligeholder.

Ved hr. consul Jacob Hansens mølle, som ligger på dend plats hen til gyden imellem anden og tredie lucke, vil og være et led med stolper og lucke, som synes allene hannem at kunde tilkomme at bekoste.

Ved Bent i Ryes mølle, som iligemåde ligger på en plats hen til ovenbemelte gyde, skal og være et led med lucke, som samme mølle eller dend, som har dend udi forvaltning eller leje, kand tilfalde at bekoste, såsom samme led er allene for at hindre kvægets indløb udi markernes sæd, når det ind- og uddrives, og der dog får at være fri indkiørsel til og fra møllen.

Imellem Kongens hauge straks ved Rødeport og hr. assessor Jacob Arentzens stendige om kroedammen kand være et lucke på fire faune med et led for, og som det

er for at forekomme dend gang, som kvæget har haft, når det går af og i marken, hvorved bemelte hr. assessor Arentzens vang lider dend største skade, synes os samme lucke hannem allene at tilfalde kand at bekoste og vedligeholde.

Siden har vi på beste måder overvejet, hvor hyrderne kand synes at have deris hytter, og hvo dennem kand tilfalde at lønne, bygge og opholde, nemlig:

Ved første lucke vil være én hyrde og en hytte. Samme hytte siunes altid best at ståe på backen i Jacob Hansens vang, så at hyrden kand have tilsiun med leddet på Slibebroen, hvilket hr. consul Jacob Hansen allene forskaffer.

Udi anden lucke behøves at være tvende hyrder og hytter; dend ene på Simon Jocumsens backe for at have indseende med det led på vejen, som går til Burop; dend anden hyrde og hytte på Jens Bechs hyrdebacke for at have tilsiun med det led, som på tverdiget bliver for fæedriften imellem anden og tredie lucke. Samme tvende hyrder og hytter synes altid best at ståe på bemelte jord og bekostes af bemelte Simon Jochumsen og Jens Bech, dog de andre jordejere udi samme lucke at svare proportionaliter til samme forbemelte bekostning.

Udi tredie lucke behøves at være trende hyrder; dend første på hr. translateur Gunthers backe for at have indseende såvel som dend forrige nefnte hyrde med det led, som bliver ved tverdiget imellem anden og denne lucke, hvor fæedriften bliver; dend anden hyrde og hytte på conducteur Willum Taxtis backe, for at have tilligemed tilsiun med det led som bliver på tverdiget på landevejen ved Billet; den tredie hyrde og hytte

på Tønning Andersens backe. Hvilke trende hyrder og hytter bemelte trende mænd forskaffer og bekoster og siunes bekvemmeligst altid ved samme jord bør forblive, dog at de andre som i denne vang har jord, enhver proportionaliter, som de ere taxerede udi sæd til, samme bekostning contribuerer.

Udi fierde lucke kand være tvende hyrder og hytter; dend ene på hr. rådmand Riegelsens backe eller Braems jord kaldet; dend anden på hr. assessor Jacob Arentzens backe, hvor de altid best kand ståe. Hvilke tvende hyrder og hytter bemelte mænd forskaffer og bekoster, dog at de andre jordejere udi samme lucke dertil contribuerer deris andel efter proportion, som deres jord er taxeret for udi udsæd.

Ved femte lukke kand være én hyrde og hytte, som altid siunes best at være udi Poul Olsens vang, hvilken hannem kand anfalde til rette tid at anskaffe og bekoste, dog at de andre jordejere udi samme lucke kommer hannem til hielp enhver efter proportion, som de ere taxerede udi udsæd til.

Så findes og høinødig, at for byen bliver indrettet og opsat trende folder af sten med lås og luckelse for til at indsætte, hvad bæster eller kvæg, som over digerne eller på andre måder i vangene indkommer, nemlig: Dend første ved Svingelen og landevejen. Dend anden ved nye kirkegård, ligeså dend tredie ved kongens haugemur. Hvilke trende folder kand indrettes og bekostes af oldermændene, som bliver i år anordnede, dog at enhver proportionaliter, som hand er taxeret udi udsæd til, betaler dennem igien deres andel.

Til dend første fold kand første og anden luckes hyrder, enhver have én nøgel til låsen. Til dend anden fold ved kirkegården kan de trende hyrder udi

tredie lucke enhver have nøgel til låsen. Til dend tredie fold ved Kongens hauge kan fierde og femte luckes hyrder enhver have én nøgel.

Niels Børgesen (L. S.) Bent Hansen (L. S.)
Niels Olsen (L. S.) Jens Pedersen (L. S.)

Følger nu ovenskrevne geheimeråd hr. Otto Krabbes og geheimeråd hr. Johan Otto Rabens deris forretning således:

Vedtægt.

1. Enhver lodseiere efter loven pag. 478 at lucke gierde, som alle eiere samtycke, og som hand har jord til i bye og boel, og altid til hvert år 1. mai efter loven pag. 481 og 483 at have sine tildelte diger, grøfter, leder og hyrdeboder lovlig forfærdiget, så' det. alt ottende dagen derefter kand stå for uvillige mænds siun, som da sker i lodsejernes og pågrendsende landsbye bønders, som med byen har fællets fædrift, deres overværelse. Grøften skal være 1 allen dyb, 2 allen og 2 kvarter bred, dend yderste kant afskacket, at derudi intet lifvare kand omkomme. Diget settes af lange gressede tørv med lengden ind i diget fra grunden op, vel og tæt lagt og sammenstødt, og består af 3 allens højde. Befindis siden ved eftersiunet nogle diger at være ulukte, eller og ulovlig lukte, da lader oldermanden dennem lovlig forfærdige, og siden dets bekostning tillige med 2 rdl. til oldermanden for hans umage og 1 rdl. til cassen for modvilligheds skyld, uden proces og dom udi de forsømtes boe at udpante, og eiermanden siden at vere forpligtet på fornefnte måde at holde lukningen vedlige. Luckes icke i rette tide, førend creaturer først fåe våne at indgå i vangerne, er det da siden icke at holde ude, ihvorvel det bliver lucket.

Ledene med behørige stolper, som behøves på et og andet sted til giennemkiørsel, bør at vere satte i rette tide og således indrettede, at en ridende bekvem kand op og i lucke. Med ulovlige leder forholdes ligesom med de forbemelte ulovlige diger. For vintersæd skulle og efter lovens pag. 482 være lucket til Mortens dag, og åttende dagen derefter beses.

2. De naboer og borgerskabet, som jord i marken haver til eie eller leie skulde tillige med oldermanden på de dertil anordnede stæder møde, så ofte behøves, til at gå siun på digerne, led og stænger, og hvem da borte bliver og icke sit visse bud fremsender, bøde første gang 1 mark (danske), og siden hver gang dobbelt op.

3. Når noget gab findes på nogen mands gierde eller dige eller mangel på led eller stænger, da skal hyrden eiermanden til gierdet og oldermanden det tilkiendegive, og eiermanden da det manglende straks og uden forhaling at lade flye til rette. Men dersom gabet icke er for stort og lettelig hielpes kand, skal hyrden hverken eiermanden eller oldermanden dermed besværge, men selv flye det til rette. Hvis hyrden forsømmer og icke angiver slig gab, som hand ej selv kand hielpe, da bøde hver gang otte skilling, siger 8 sk.

4. Hyrden begynder sin vagt i marken primo mai og ej siden kvittere, førend de fleste vangeiere det har consenteret, så hand og skal have sin natteleje i marken. Og for hver gang hand betræffes at have været af vangen i byen eller andre steder, hvor hand icke burde vere om natten, straffes på toe mark, siger 2 mark.

5. Hyrden forskaffes enhver tvende små bønderhunde, som dog bør at lemmes på en af forfødderne, eftersom det er i vildbanen, og en spade og skovl

af de lodseiere, på hvis backe de har tilhold, at lucke små gab med. Og skal samme hyrde iligemåde til rette tid besørges og antages af dem, på hvis backe hytten skal stå. Forsømmer de det, da forholdes dermed som med ulukte og ulovlige lukte diger, dog skal samtlig lodseierne contribuere enhver sin andel dertil under samme straf såvelsom til hyrdehytterne.

6. Hyrderne skal og have hos sig en horsekrecke, horn, tromme og deslige til at skrecke dyr og creatur fra gierderne med, og icke selv i vangen indjage lifvaret for at afpræsse ejermændene penge.

7. Handler hyrden eller nogen af de, som vogter vangene, ulovlig med nogen mands kvæg eller lifvare eller det i vangen indlader, da straffes sådant på alvorligste måde både på penge og krop.

8. Når borgerskabet og andre vangejere til at giøre aftale om lukning, markefred, høst og deslige forsamles, hvad da af de fleste borgere bliver vedtagen til fællets nytte og gafn om heignet, gierde, grøfter og led, det må efter loven pag. 477 én naboe eller toe icke forkaste eller vere imod under straf hver gang 1 rixdaler.

9. Oldermænd, så mange som fornøden er, udvelges og ordineres årlig af magistraten, og kand nogle af sådanne lodseiere icke have leilighed til at forrette denne bestilling, da formår dend mand en anden mand dertil, som det i sit sted kand bestille. Men ingen af forbemelte lodseiere må undslåe sig for at påtage sig at forrette oldermands embede, når hand dertil bliver udmelt, og siden det samme efter advenant kand tilfalde, under 2 rdrs straf til cassen, og dog svare til ald dend skade, som formedelst hans forsømmelse sker. Og vil behøves tvende deslige oldermænd, og hver at vere tillagt to andre mænd, som, når behøves, kand

vere tilstede at følge med, når noget skal eftersés, så og tvende andre neste år igien bemelte oldermænd at afløse.

10. Ingen understår sig at giøre oldermanden nogen forfang i hans tale, når borgerskabet og andre vangeiere samles, og hand noget forkynder, langt mindre ved vred hue, skienderie eller andre ubekvemme, utilbørlige ord ham overfalder, såfremt hand ellers med sine ord og gierninger intet andet søger end meninge naboes gafn og beste. Giør nogen her imod, bøde hver toe mark, siger 2 mark.

Oldermanden må ej heller af had eller avind ilde tiltale sine naboer, mens med skickelighed søge sit eget og deres gafn og beste. Og må hver oldermand med sine mænd og lodseiere have et vist og ordinaire sted til at komme sammen på. Skulde og oldermændene med deris mænd findes forsømmelig i at tage digerne flittig udi øiesiun i det ringeste én gang hver ottende dag, og hvad videre deris embede udkræver, da stande det enhver lodsejere frit for magistraten det at tilkiendegive, som da dennem lader for sig kalde og, om de findes skyldige, dennem icke allene uden videre proces tilholde at betale skaden, som formedelst deris forsømmelse kand vere sket, men endog til mulkt til cassen en rixdaler for hver gang. Til dend ende kand indrettes en protocol, hvorudi kand indføres, hvad som heldst der hver gang, samling sker, passerer, og det samme af de tilstedeværende underskrevet og siden forvares hos oldermanden, for første, anden og tredie lucke, som dertil svarer. Dog må ingen samling ske, uden det bliver magistraten tilkiendegivet, at da i det ringeste én af deris middel kand vere overværende og tillige med bemeldte oldermand have en nøgel til cassen, hvorudi byens vedtegt, protocollen og pengene forvares.

11. Det giøres og fornøden, at for byen bliver indrettet trende folder, nemlig: dend første ved Svingelen dend anden ved nye kirkegård og dend tredie ved Kongens haugemur, ved hvilke trende steder er landevejen, at derudi af hyrderne kand settes det vangevante kvæg og bester, som over digerne eller på anden måde i vangene indkommer. Og må endelig bemelte folde vere ved vejene uden byen, på det enten det er borger eller bønder tilhørende, de da kand se det, og det på vedbørlige steder at angive for at fåe det ud igien, og må ingenlunde efter volds straf efter loven, som i forrige år uforsvarligen er giort, noget creatur i byen indføres til at forderve ejermanden uafvidende, men alt sådant at settes i foldene for alle mands øiesiun, som sagt er. Med hvilke folders lukning, låger, lås og beslag det forholdes, som om diger og led forhen er forklaret. Hvilke trende folder skal vere hver 6 faune i breden og ligeså 6 faune i længden og opsettes med grå kampesten udi en runding med led på samt lås og nøgel, som alt bør bekostes af de forhen ommelte oldermænd, således at de over samme folders bekostning forfatter en rigtig regning, som dennem igien efter bevislig reignskab gotgiøres af alle, så vit enhver efter sin ejendoms storhed kand tildkomme. Ligeledes vil og alle fornødne omkostninger, som nu anvendes til at få dette begyndte verk i stand af samtlig jordeierne bekostes og uden modsigelse til vedkommende at betale. Skulde nogen vere derimod, da bøde foruden de pågående bekostninger til cassen, som oldermanden er betroet, én rixdaler, siger 1 rdr.

12. Hvad i folderne indtages af kvæg og bester og deslige, og derfor til indnambs penge eller i andre måde kand blive betalt, bør oldermanden hver ved sin

fold og distrikt at holde teigning over, som siden an vendes til hyrdernes løn eller foldernes vedligeholdelse. Og når da disse forbemelte oldermænd ej lengere bliver derved, opsiger de deris oldermandskab Allehelgendag for magistraten og derefter foreslåer andre, som kand komme udi deris sted igien, samt efter loven pag. 478 giøre rigtig reignskab for alle de indnams- eller andre penge, hvilke udi deris betienings tid kand vere indkomne, og hvad som overbliver, at leveres tilligemed bøgerne til de efterkommende oldermænd, som siden derfor til hver Allehelgendag giør rigtighed.

13. Skulde nogen befindes at slippe bester og kvæg, hillede eller løse, indenfor ledene udi gyderne eller imellem digerne, da sådant at anses, som de der hafde hildet og sluppet samme creatur udi fredede enge og sæd, og hver gang det sker at straffes på én mark, siger 1 mrk.

Sker sligt forsetligvis udi de fredede vange, da bør gierningsmanden ej allene skaden betale, mens endog for hver gang straffes for slig ulovlig medfart for fire mark, siger 4 mrk. — Hvilke penge straks af oldermændene udpantes foruden nogen rettergang og dom.

Der må og fra 1. mai, til ævret er givet, ingen bester, kiør, stude eller får settes i tøier eller hildes under straf for hver gang to mark. Ej heller må andres kvæg eller bester, som icke er lodseiere, gå på ævret, uden de derfor til cassen vil contribuere én mark for hver høvet. Til hvilken ende kvæghyrderne under to mark straf hver gang skulle vere forpligtet at giøre rede for oldermændene, hvis kvæg de har under deres drift. Befindes da noget, som ei er betalt for, da settes det i folden og giver deraf til straf hver gang otte skilling, siger 8 sk. Dog at en medborger, som ikke så

lige var lodseier i jorderne, kun have én koe i ævret, er ikke at reigne, eller for dend at begiere penge. Behøvede også en reisende at bede med sine hillede bester på ævret, da tillades sligt uden betaling og ubehindret én time eller toe. Andre, som icke er lodseiere eller borgere i byen eller pågrendsende landsbyer, bør at angive, hvad de begierer at have på ævret, og da for hvert stort høfde betale én mark, siger 1 mrk.

14. Kiører nogen med modvillighed led i støcker eller med forsæt hugger eller bryder det i tue, om det bevises, straffes efter loven som for vold eller efter sagens beskaffenhed, men sker det af vanvare, flye leddet strax igien. Flyer han det ikke, og skade sker, da bøde foruden skaden at betales toe mark, siger 2 mrk.

15. Hvilke, som fordrister sig at tage sit kvæg af byens fold uden oldermandens ja og minde, bøde og iligemåde derfor efter loven som for vold. Det samme forståes også, om nogen tager sit fæe fra hyrden eller de, som driver det, imidlertid de ere på vejen til folden. Hvem der dølger med den, som i så måder tager sit kvæg af folden, eller og bestiller andre til at giøre det, bøde derfor efter loven.

16. For hver hest, koe eller stud, som tages i vangen, efter vangen ved siun er befunden til lovlig tid at vere lovlig lucket, foruden skaden at betale gives otte skilling, siger 8 sk.

For hver ung nød og et svin, som er ringet, fire skilling, siger 4 sk.

For hvert får eller gås toe skilling — 2 sk.

Herom giør kongelig anordning videre forklaring om kvægs indtegt anno 1694 in Aprili: For hver svin, som ej er ringet, første gang én mark, siger 1 mrk., anden gang tre mark, siger 3 mrk. og tredie gang

efter skovforordningen af dato 21. januari anno 1710 at vere forbrudt, og forholdes det med sådanne uringede svin ligesåvel om vinteren i tøevejer som om sommerens tider.

17. Hvo som findes i anden mands græsvang eller sædemark græs at afhugge eller rug, byg, haure og erter at afrive, afplucke eller afskere noget, uden det sker med eiermandens forlof, foruden skadens betaling at straffes efter loven som for vold, uden det er umyndige eller enfoldige børn, som plucker og på stedet æder en håndfuld erter med belder og ej stopper i lommen eller poeser hos sig; thi da kand de vel icke straffes som for vold. Og bør dette årligen først at aflyses på tinget ved sædetiden til advarsel.

18. Ingen af borgerskabet at giøre sig nogle ulovlige veje eller stie over nogen mands sædeager eller eng, vinter eller sommer, men altid gå, ride og kiøre de sædvanlige rette stie og veje. Findes nogen af borgerskabet eller andre herimod at giøre, gielde icke alleneste skaden efter dannemænds siun og sigelse, men enddog bøde to mark, siger 2 mrk.

19. Når tid er, at kornhøsten kand begyndes, da oldermændene derom at advare lodsejerne, at de på én tid dermed kand anfange, ej for tilig, da sæden icke har sin moenhed, og ej heller for sildig, at icke på kornet skal ske skade ved storm og sterk veier. Ingen bør heller at giøre eller give ævret førend oldermanden det med menige lodsejere samtykker, om endskiønt dend ene kand have indhøstet førend dend anden, men dend ene at bie efter dend anden, idetmindste nogle dage, uden nogen formedelst efterladenhed findes forsømmelig; thi da skal menige borgerskab eller naboer icke efter én eller toe vere skyldige at bie, men ævret at give,

og de, som skaden lider, dem selv og deres efterladenhed det at tilskrive; dog skal efter loven pag. 484 med ævret modereres på beste måder, og markene icke lettelig de andre til skade opgives. Den som ulovlig giver ævret, bøde skaden og give for hvert stort creatur, som indkommer, én mark, siger 1 mrk. — og for et mindre otte skilling, siger 8 sk. Mange modvillige opholder deris høst for at hindre andre icke at give ævret op. Loven pag. 483, art. 44, forklarer noget derom; men sildig sæd giør sildig høst, 46. art. forklarer og herom.

20. Hvilke, som icke godvillig vil lade sig pante af oldermanden og naboerne for sin forseelse eller efterladenhed, dend bøde derforuden toe mark og otte skilling, siger 2 mrk. 8 sk.

21. Alt pant, som fra en eller anden for nogen forseelse udpantes, det løses til Allehelgensdag. Indløses det icke inden dend tid, da er det efter loven pag. 478 forbrudt.

22. Cronborg ladegårds jorder og dend mand, som samme gård beboer, befindes tillige med borgerne at være efter billighed lodtagen i de lukninger, gården tilkommer, samt hyrdehold, besigtninger og fold at holde med andet deslige, som denne vedtegt forklarer. Men som desforuden af byens fælled er indtagen et stycke jord til græs, hvor byens og bønders fænet sig undertiden indsniger, og på ladegården aparte indtages, til hvilken ende på egen bekostning indrettes en fold neden for gården ved kongevejs port. Hvad uret folkene på bemeldte gård tilforn for Jens Rostgaards tid har tilføjet borger og bønder med kvæg at indtage, efter de selv det i marken har indjaget, er icke at beskrive; thi lukningen var icke allene altid ulovlig, mens folkene endog, som sagt er, selv indjagede fænedet og indsatte det i

husene for at præsse ejermændene penge af; hvorover, når hosbonderne icke vidste, det var indtagen, måtte creaturerne crepere og døe af sult. Og det er vist nok, at sådant før er sket på flere steder end ved Helsingøer. Derfor bør det straks at tilkiendegives, når kvæg, bæster eller andet er indtagen, at vedkommende da advares.

23. Om nogen mands heste og kvæg blev med skab beladen — det Gud forbyde — eller nogen hund med gallenskab eller noget sådant, som hans naboer og deris lifvare skade kunde tilføie, da ejermanden vere skyldig til sådant ufortøvet at afskaffe og sig dermed lovligen at skille. Vil hand icke godvilligen efter hand derom til tinge er advaret, skal oldermanden med meninge naboer og borgere med deris tiunde tage sådanne skadelige og ulovlige creature, og på en eller anden måde lade omkomme, at mange deris skade derved kand forekommis, og ejermanden selv bære skaden — uden påanke i nogen måde — på sit skabede og skadelige creature og bæster, mens endog for sin modvillighed, i det hand icke uden tvang sådanne har villet afskaffe, bøde toe mark, siger 2 mrk.

Er nogen af borgerne, som vilde vegre sig at hielpe sådanne skadelig creatur at afskaffe, som sagt er, bøde iligemåde toe mark, siger 2 mrk. Med udenbyes skabede øg og heste, som kommer på marken, forholdes det ligesom med indenbyes.

24. Skulde imod forhåbning nogen findes, som ej selv vilde lade dyrke deris jord eller dend bortleje, for at undgåe at svare til det, som andre lodseiere ere underkast, da må oldermanden sig dend antage og besørge digernes lukning med videre, som deraf bør svares, og når mulkten er fradragen, kand det øfrige, som jorden mere kunde give i leje, komme til cassens

beste. Kand det ej hielpe, og ejeren neste år efter på samme måde fortfarer, da må oldermanden på ejermandens bekostning selge samme jord til en anden indenbyes borger, som vil svare til ald vedtegt og rettighed; dog ifald det endelig skulde komme dertil, at nogen jord for bemelte årsagers skyld skulde bortlejes eller selges til fremmede, da at ske til den høistbydende, når først derom til tinge og ejermanden er giort lovlig tillysning og advarsel.

Da vilde vi bemelte ligning, vedtægt og forretning udi alle des ord, clausuler og puncter eftersom de heroven indført findes allernådigst have confirmeret og stadfæstet, så og hermed confirmerer og stadfæster, så at de skal vere som en regel og anordning, hvorefter de vedkommende sig allerunderdanigst skal rette og forholde. Og have vi ellers herhos allernådigst bevilget og anordnet, som vi og hermed bevilger og anordner, at enhver lodseier skal pligtig vere borgemester og råd i bemeldte vor kiøbsted Helsingøer at forevise de adkomster, som de på deris ejendomme kunde have, og ellers tilkiendegive, når én eller anden jord bliver solt eller kiøbt, og det under sådan jords confiscation til byen, på det vides kunde, hvem jorderne eier og dertil bør at svare. Forbydendes alle og enhver herimod eftersom forskrevet står at hindre eller udi nogen måde forfang at giøre, under vor hyldest og nåde.

Givet på vort slot Kiøbenhafn d. 19. aprilis 1715.

Under vor kongelig hånd og signet

(L. S.) Friderich R.

Ditlev Vibe.

Læst på Helsingørs byting mandagen den 6. mai anno 1715 Testerer

Grægers Hvid J. Møller.

Læst på Helsingørs rådstue for de tilstædeværende borgerskab onsdagen den 8. maj anno 1715

Testerer

J. Møller.

Læst på Cronborg ampts birketing mandagen den 27. mai 1715.

Testerer

Søren Mickelsen L. R. Arendrup.

Efter protokol i Provinsarkivet for Sælland, der på bindet har betegnelsen »Helsingørs byes jordesligning« o. s. v., sådan som overskriften er side 1.

Forhen trykt i »indbydelsesskrift til offentlige examina i Helsingørs højere realskole 1867«, men der er den trykt efter en afskrift, der også findes i samme arkiv.

Protocol hvad vedtagis af lodseierne til Helsingørs byes jord. Anno 1715.

Udi denne boeg, som indeholder to hundrede tredive og fire numererede igiennemdragne og forseglede blader, og er indrettet til en protocol, angående Helsingørs byes jorder og marker, indføres, hvad bemelte jorders interessenter og lodseiere med magistratens consens tid efter anden derom vedtager, og hvad ellers forefalde kand, fornefnte jorders opdigning, gryftning etc. efter dend derom kongl. allernådigste ergangne confirmation og anordning dat. 19. april anno 1715 vedkommende. Og forblifver denne protocol altid i dend dertil forordnede lade, som hos oldermanden for første, anden og tredie løcke er anordnet i forvaring beliggende. Til

des bekræftelse er samme protocol med stadens indseigl forseiglet og af by- og rådstue skrifveren underskrefved.

Helsingør d. 6. mai anno 1715.

På veledle og velvise borgemester og råds anordning underskrifver

J. Møller
rådstuskriver.

I: N: J:

Anno 1715 dend 8. mai mødte på Helsingøers rådstue største delen af interessenterne eller lodseierene af byens jorder, for allerunderdanigst at indrette og i standsette dend af hans kongl. maiestæts allernådigste confirmerede vedtegt af fornefnte lodseiere og derofver forrettede kongl. commission af deres excellencer Tit. hr. geheimeråd og stiftbefalingsmand hr. Otto Krabbe og hr. geheimeråd og amptmand hr. Johan Otto Raben, hvor da på magistratens vegne vare ofververende vice borgemester og rådmand Cort Fahrenhusen, og blef da af tilstedeverende Interessenter til dette verks vidre befordring vedtagen efterskrefne fornødne poster.

1. Blef indført nafn efter nafn alle interessenter og lodseiere, som ere efterfølgende:

1. Hr. etatzråd Rustgaard.
2. Hr. justitzråd Leegaard på afgangne Margrete Jacob Holgersens arfvingers veigne.
3. Willum Hartman i Kiøbenhafn.
4. Consul Jacob Hansen.
5. Peder Nielsen i Kokkens hauge.
6. Jens Hansen.
7. Forstanderen Niels Almstrøm på de fattiges vegne.
8. Lars Poulsens Enke.
9. Petter Rønnovsen.
10. Christen Hansen Bager.
11. Christian Cornelliusen.
12. Jens Bek.
13. Simon Jochumsen.
14. Michel Brodersens Enke.

15. Byefogden Anders Roldz Enke.
16. Assessor Jacob Arentsens Enke.
17. Rådmand Wincents Rigels.
18. Peder Christensen Møllers Enke.
19. Svend Poulsen.
20. Lodvig Lodvigsen.
21. Bendt Svendsen.
22. Conducteur Taxt.
23. Jens Bendixen.
24. Tønning Andersen.
25. Hr. Translateur Gynther.
26. Søfren Pedersen.
27. Rådmand Hans Herman Braem har antaget at svare på Johan Hansens veigne.
28. Gunder Jensen.
29. Forstanderen Jost Fohlmand på hospitalets vegne.
30. Niels Johansen.
31. Niels Andersen Feldbereder for svertfeiernes jord.
32. Christopher Møller ved Svingelen.
33. Hr. amptforvalter Juul på Croenborg ladegårds veigne.
34. Christian Kryeger.
35. Ole Pedersen.

2. Af dennem blef udmeldt til oldermand Jens Beck for første, anden og tredie løcke, dog hvad tredie løcke angår, da ei videre end til Ladegårds kongeveis port, og adjungeres hannem til assistents Simon Jochumsen Bergman og Søfren Pedersen. Til oldermand for dend øfrige del af tredie løcke såvelsom for fierde og femte løcke blef udmelt de fattiges forstander Niels Almstrøm, som blef adjungeret til assistents Petter Rønnovsen og Jens Hansen, som sig i deres forretninger efter dend kongl. allernådigste confirmerede anordning, og hvad videre af interessenterne til verkets beste vorder vedtaget, har at rette og forholde.

3. Dend første af de tvende hos hver oldermand adjungerede mend skal vere pligtig, når oldermanden noget lovlig forfald haver, eller hand motte vere reist

af byen, at giøre hans forretning. Skulde hand og vere i lovlig forfald, da bør dend anden mand det at forrette, og det under dend i anordningen om oldermendene dicterede straf.

4. Og på det oldermendene desbedre kunde vide, hvad deres forretninger er, skal en hver af dennem have i sit hus en copie af dend kongl. allernådigste confirmerede anordning, og når noget derforuden af interessenterne vedtages ligeledes at meddeles copie af, hvilket dend ene oldermand leverer til dend anden, som hannem i embedet succederer.

5. Til sligt og andet dette verk vedkommende at skrive såvelsom at holde protocollen er antagen byeskriveren Joachim Møller, som for sådant sit arbeide skal nyde det første år, da der mest falder at skrive, 10 rixdaler og siden årlig 8 rixdaler, som hannem til hver Allerhelgendag af cassen skal betales.

6. Når nogen sambling af interessenterne eller lodseierne skal ske, skal det vere hos oldermanden for første, anden og tredie lycke, hvor laden eller cassen efter anordningens 10. art. skal vere stående.

7. De tvende sidste indførte mend oldermendene til assistence skal vere forpligtede at tilsige interessenterne, når de skal samles. Veigrer de sig eller forsømmer de noget derudi, da at bøde hver af dennem, hvergang 2 mark.

8. Når nogen interessenter eller lodseiere således rigtig ere tilsagde, og hand da icke møeder til dend berammede tid, da bøder hand 8 skilling. Bliver hand en halv time ude, da bøder hand 1 mark, og for én time 2 mark. Mens bliver hand gandske borte, da 4 mark, med mindre hand beviser at have haft lovlig forfald og undskyldning.

9. Som nu forhen allerede er anvendt bekostninger til denne forretnings expedition og kongl. confirmation så og endnu behøves til betaling for de udenbyes mends ligning og taxering og principal til foldernes indrettelse med kampesten og luckelse, er vedtagen, at enhver lodseiere betaler af hver tønde sæd, de udi forretningen ere taxerede for, én mark, hvilket indcasseres af de tvende oldermend, som deraf betaler efter hånden de først anvendte omkostninger og siden ved Allehelgendag indkommer med deres derofver forfattede regnskab, dog at ingen lodseiere vegrer sig at betale sit qvotum inden fiorten dage.

10. Og ihvorvel at dend kongl. anordnings 1. art. tilholder enhver lodseiere at have deres digger og gryfter i tilbørlig stand med videre samme articuls indhold til 1. mai, så kan det dog ei, formedelst confirmationen ei førrend dend 19. april 1715 er expederet og først dend 4. mai nestefter er indkommen, dette år således fuldbyrdes, thi blef vedtagen, at oldermendene motte have flittig indseende med at vedkommende uden videre tids spilde, såsom tiden ei tåler lengere dermed at opholde, samme i verk sætter, så at de dermed er i fuld arbejd inden otte dages forløb, og ferdig dermed inden mai måneds udgang. Skulde derudi nogen findes forsømmelige, da med dennem at omgåes efter anordningens formelding. Og er det ickun for dette år at forståe, mens herefter vil anordningens indhold nemlig til 1. mai dermed at vere i tilbørlig stand nøie observeres og efterkommes, alt under dicterede straf.

11. Hyrderne skulde og efter dend 4. art. i anordningen til 1. mai vered antagen, mens som det, formedelst confirmationen ei i tide er indkommen, *ei* er sked, så skal de, som i anordningen tilholdes at antage og

bestille hyrderne, drage omsorg for, at de inden otte dages forløb har dem antaget og bestilt, som og oldermendene tilholder vedkommende ligeledes under dend mentionerede straf. Og er det illigemåde for dette år ickun at regne, mens herefter punctuel dermed såvelsom de øfrige poster at efterleve anordningen.

12. Hvad de trende foller angåe, som efter anordningen på deri de benefnte steder skulde indrettes, da ere samptlige lodseierne derom bleven conform med hverandre således, at for dette år bliver indretted tvende, nemlig dend ene uden Svingelen, og dend anden ved nye kirkegård uden byen på de dertil udséte steder. Og kand det derved forblive i år, mens herefter vil dend tredie ligeledes ved Kongens hauge efter anordningen forferdiges, og med de andre vedligeholdes, hvormed oldermendene har dend tilbørlige tilsiun, både at de tvende foller i år det snareste mueligt, og dend tredie nestkommende år til dend rette tid kommer i tilbørlig stand. Med nøglerne til follerne i år dispenserer oldermendene, som de best og tienstligst finder, mens siden forholdes dermed efter anordningen.

13. Og som befindes, at indhegningen fra Erich Poulsens hus og ned ad stranden til udenfor Svingelen så vel som dend indheigning ved Rosenkilden gandske ligger neder, hvilken dog consumptionsforpagteren, som nu er frue assessor Arentsens, efter dend med hende på byens vegne eller med hendes salig mand om byens indheigning giorde accort, bør at holde ved lige. Altså blef resolveret, at en memorial derom til magistraten skal indgives til at bringe madam Arentsens til at lade samme indheigning forferdige og sette i stand.

14. Og på det ingen udenbyes lodseiere skal have årsag at undskylde sig med uvidenhed om, hvad som

vedtages, saa er Skriveren anordnet at tilskrive Hr. etatsråd Rustgaard, justitzråd Leegaard på Margrete Jacob Holgersens arvingers vegne og Willem Hartman, at de anordner deres visse fuldmægtig, en hver herved staden, som svarer til ald vedtægt, og hvis de forlanger nogen efterretning, da sig hos oldermanden at adressere, men ellers en copie af hele forretninger, da for betaling hos skriveren.

At således er passered og vedtagen og en hver lodseiere og interessent er pligtig at efterkomme, det testere vi underskrefne

Helsingøer ut supra

Jens Madsen Hvidt.

20 underskrifter.

Anno 1715 dend 27. augusti vare igien de fleste af lodseierne forsamblede udi oldermanden Jens Beches hus her udi byen. Til samme tid var da oververende på samptlige magistratens og egne vegne viceborgemester og rådmand Jens Madsen Hvid, hvor da blef vedtaget og forretted, som følger:

1. Blef oldermendene tilkiendegivet af samptlige lodseierne, at som nu alle og enhver af byens borgere og lodseiere deres sæd haver indhøstet, så bliver efret opgivet.

2. Blef proponeret af oldermendene, om icke de, som kunde have jord i leie, bør nyde samme frihed som de eiende, nemlig at have deres bester og kvæg på efret uden betaling. Og blef af samptlige bevilget og for billig kiendt, at dend leiende i så måde bør have lige så god ret som dend eiende, dog med dend condition, at derunder ei begåes nogen undersleb med at antage andres kvæg eller bester og påskyde samme at vere deres egne. Hvoe dermed skulde betreffes, have forbrudt deres frihed for i år såvelsom siden.

3. Såsom hyrderne en del har kvittered deres vagt, og oldermendene besverger sig umuligt at kunde have dend opsiun som om eftergræsningen formedelst især med udenbyes bester og kvæg, sålenge icke nogen stedse kand have indseende at holde leddene lucket, så forespørger bemelte oldermend sig, på hvad måde samptlige lodseierer siunes sligt på mindste bekostning ske kand. Hvortil samptlige tilstedeverende svarede, at det er at befrygte, såsom nætterne stunder til, at leddene skulde blive bortstaalne, om endskiøndt nogen skulde vorde antaged dermed at have indseende, og ellers vilde falde kostbart imod de græspenge, mand kunde bekomme at antage visse folk til at have indseende dermed om natten såvelsom dagen. Mens tilkommende år siunes det nok, at med hyrderne kand giøres accordt, at forblifve nogen tid efter efrets opgivelse for samme løn, som de ellers nyder.

Videre hafde lodseierne eller oldermendene for denne gang ei at erindre. At således er vedtaget testere vi underskrefne

Actum Helsingøer ut supra

Jens Madsen Hvid.

18 underskrifter.

Anno 1715 dend 13. November vare efter tilsigelse de fleste af lodseierne og leierne udi Helsingøers byes jorder forsamblede udi oldermanden Jens Beches hus, da samme tid på egne og samptlige magistratens vegne hr. borgemester Jens Madsen Hvid var tilstede, og blef da vedtaged og forretted, som følger:

1. Fremkomb oldermendene Jens Bech og Niels Almstrøm med deres regenskab over indtegter og udgifter for nest afvigte år dateret dend 4. hujus, som for samptlige

lodseierne blef oplæst. Mens som tiden ei tilloed samme denne gang at efterreigne og revidere, så blef af hr. borgemester Hvid på magistratens vegne for got befunden at udnevne efterskrefne fire mend og lodseiere, nemlig Lodevig Lodevigsen, Tønning Andersen, Simon Jochumsen og Peder Soebech, som sig med forderligste samme reignskab udi bemelte oldermends overværelse haver at foretage og nøie efterreigne og igiennemse sampt til endelig liqvidation og rigtighed at befordre og dermed til i dag otte dage igien indkomme.

2. Forespurdte bemelte oldermend sig, hvorledes skal forholdes med det pandt, som er taget og de i deres reigning indført, og ei af vedkommende løst er til Allehelgensdag. Samptlige lodseierne faldt på de tanker, at i hvor vel samme pandt efter kongl. confirmations 21. art. og lovens pag. 478 er forbrudt, fordi det icke til Allehelgensdag er løst, så dog i consideration at det er dette første, at sådant har kundet vere vedkommende pandteeiere uvidende, så blef det for denne gang tillat, at de vedkommende, som pandted eier, samme endnu i otte dage fra dato skal ståe til løsning. Da såfrembt de ei samme til dend tid indløser, kand oldermendene alt ihendehavende pandt efter confirmationens formelding ved offentlig auction selge og forhandle, og dersom noged bliver høiere soldt, end det står i pandt for, føre oldermendene samme til regnskab. Dog skal denne moderation i confirmationen vere uden conceqvence for nestfølgende åringer.

3. Dernest indleverede hr. rådmand Vincentz Riegelsen sin reigning på adskillige giorde udgifter, som hand begierede de tilforn udnevnte mend til oldermendenes reignskabs revision ligeledes motte blive anordnet sig

til eftersiun at foretage, hvilcket hr. borgemester Hvid på samptlige magistratens vegne anordnede dennem til.

4. Oldermendene proponerede, hvormeget lodseierne vilde tillegge en hyre for iår og tilkommende åringer ugentlig kostpenge Samptlige lodseierne syntes billigt, at én hyre nyder ugentlig kostpenge 1 slettedaler og til kost for tvende hunde og videre redskab at holde ugentlig 1 mark, og går samme kostpenges betaling an dend 1. mai efter confirmationens tilhold. Og formedelst eftergræsningens skyld er funden for got, at deres vagt ei ender førend ultimo september (dog om extraordinaire dyre åringer skulde indfalde, skal til hyrenes kost mere tillegges). Hvad lønnen er angående, da, som det icke kand differere meget, forbliver det ved dend accordt, som enhver, der hyrden skal holde, best med hannem kand accordere. Så er og conditioneret, såfrembt de vedkommende ei kand anskaffe hyrder, de det da for oldermanden og lodseierne udi det løcke, de ligger, én månedstid forud tilkiendegiver, på det de da kand se at anskaffe én. Hvis icke, da at vere fornøied med dend, som vedkommende self kand anskaffe. Illigemåde bør og den, som antager hyrden, præsentere samme for oldermanden, på det hand hannem kand forelæse, hvorledes hand sig skal forholde, og hyrden i så måde derved kand komme i erfaring, at han står under oldermandens diréction såvelsom lodseierne.

5. Illigemåde frembkom Niels Børgesen på egne og de andre trende mends vegne, som opmålte byens jorder, og indgaf en deres memorial, hvorudi de for sådan deres umage med opmålingen, som skal have veret udi femten dage, enhver daglig 3 mark. Denne memorial tog borgemester Hvid til sig for derom med sine medcollegi at samtale og derudi decidere.

Og videre er denne gang inted af lodseierne eller andre proponeret eller forretted.

Actum Helsingøer ut supra.

Jens Madsen Hvid.

22 underskrifter.

Dend påfølgende 20. november vare de fleste af lodseierne igien forsamblede tillige med hr. borgemester Hvid på samptlige magistratens vegne, hvor da blef forretted og vedtaget, som følger.

1. Blef det endnu befundne, uindløste pandt ifølge seniste vedtagelse til dend høistbydende soldt og består i efterfølgende, nemlig:

1 langagtig kåbber kiedel med tvende jernøren, vog 9¼ pd., som er tagen i pandt fra translateur Gynter, og er soldt til hr. Jens Bendixsen for 25 skilling pundet, som beløber	2 rd. 2 mrk. 8 sk.
Efterskrefne tilhørende hr. conducteur Taxt nemlig:	
1 Par stoere messing lysestager solt til Maren Pedersdatter for	1 — » — 10 —
1 rund kaabber kieddel, vog 8½ pd., solt til rådmand Riegelsen for 21½ skilling pundet	1 — 5 — 6 —
1 ditto mindre, vog 5 pd., solt til Niels Feldbereder for 26½ sk. pundet, er	1 — 2 — 4 —
	6 rd. 4 mrk. 9 sk.
Herimod har oldermendene ført til indtegt i deres regnskab	5 — 1 — 8 —
Bliver igien, som de endnu svarer ...	1 rd. 3 mrk. 1 sk.

2. De fire mend, som sidste gang blev anordnet til oldermendenes regnskabs revision, som og at efterse hr. rådmand Riegelsens reigning, indkom med bemelte oldermands regnskab, som de hafde efterset og rigtig befunden, hvilket deres påskrift på samme regnskab ydermere forklarer. Hvad angår hr. rådmand Riegelsens reigning, da forklarer deres påskrift på samme, at de for såvit var dermed fornøiet, mens ei kunde derudi noget dispensere, førend lodseierne blev samlet. Thi blef samme for lodseierne oplæst og af dennem samptlige derpå resolveret, at hr. rådmand Riegelsen bør nyde betaling for de udi hans reigning opførte og udlagde omkostninger, som er tilsammen 40 slettedaler.

3. Blef af hr. borgemester Jens Madsen Hvid angående det af de udenbyes mend siste samlingssted gifne kraf — hvilket hand dend tid til resolutions givelse til sig tog — samptlige lodseierne tilspurdt, om de ei kunde vorde ens om, at tilligge bemelte mend noget for deres umage med målingen, som forindbemelt er. Hvorpå da af samptlige lodseierne og hr. borgmester Hvid på magistratens vegne blef resolveret, at tilligge bemelte fire mend ickun ialt 16 slettedaler i henseende, at dette verk er bønderne en store del til nøtte.

4. Efter sådan beskaffenhed bliver da udgifterne endnu nemlig:

Hr. rådmand Riegelsens reigning	40	sletted.
De udenbyes mend	16	—
Byskriveren efter forhen giorde vedtegt ...	15	—
Tilsammen...	71	sletted.

foruden hvad dend tredie fold vil koste, som ved samblingen dend 8. mai blef vedtagen at oprettes ved Røde port — udi dend 12. post. Og efter oldermendenes

regnskab sampt nu idag holdt auction ickun er i behold 23 sletted. 2 mk. 3 sk., så blef af samptlige lodseierne vedtaget og pålagt af hver tønde sæd endnu at betales 1 mark af hver tønde sæd, på ded at ald gield kunde blive betalt, og at de derved kunde få leilighed at efterleve dend kongl. anordning; hvilke penge enhver lodseier ufeilbarlig vilde betale inden en måned fra dato til de for 1716 udnefnte oldermend, som herefter vorder indført.

5. Og som ved seniste samling ei blef noget mentioneret i dend post angående hyrderne: Hvad de, som hyrdehytterne opsette og vedligeholder, for sådan deres derved giørende bekostninger skal nyde, så blef samptlige lodseierne derom tilspurdt, og blef resolveret derfore årligen at betales en hver 2 slettedaler, som hyrdehytterne er tilsat at holde vedlige.

6. Iligemåde blef proponeret, hvad de årlig skal nyde, som ledderne for de alfare veie er tilsat at holde ved lige. Samptlige tilstedeværende resolvered, de bør nyde årlig 2 slettedaler. Derimod holder vedkommende samme vedlige efter anordningen, og står leddet på deres egen hazard.

7. De tvende oldermend for dette år hr. Jens Bech og Niels Almstrøm er da således fra deres oldermandskab dimitteret, og har de til hr. rådmand Riegelsen betalt de i behold blefne 23 slettedaler 2 mk. 3 sk. på reigning af hans fordring.

8. Hr. borgemester Hvid tilkiendegaf, at samptlig magistraten hafde sidstleden dend 7. november udnefnt til oldermand for første, anden og tredie løcke hr. Simon Jochumsen Bergmant og til hannem at assistere hr. Peder Nielsen Soebech og Gunder Jensen, og til oldermand for tredie løcke fra Ladegårds port af sampt fjerde og

femte løcke hr. Jens Bendixsen og til hans assistence hr. Bendt Svendsen og Carl Sadelmager, og haver de sig herudi videre efter anordningen og påfuldte kongl. confirmation sampt, hvad videre lodseierne kand have vedtaget, i alle måder at rette og forholde under dend derom mentionerte straf. Ellers haver bemelte tvende oldermend så straxen at indkræve dend forhen i dend 8. post påbudne 1 mark af hver tønde sæd, som de sig til indtegt udi deres regnskab anfører, og vedkommende, som før er melt deraf betaler.

Videre har denne gang ei veret at proponere.

Actum Helsingøer ut supra.

Jens Madsen Hvid.

27 *underskrifter.*

Anno 1716 dend 22. mai var de fleste af lodseierne igien forsamblede, tillige hr. borgemester Jens Madsen Hvid på samptlige magistratens veigne, og blev da ei andet forrettet, end at endel af lodseierne indgaf en skriftlig klage over oldermændenes forsømmelse, hvilken bemelte klage hr. borgemester Hvid til sig toeg, derpå med forderligste at resolvere.

Protokollen er ikke underskreven denne dag.

1716 dend 3. september vare de fleste af lodseierne forsamblede og hr. borgemester Jens Madsen Hvid udi oldermanden Simon Jochumsen Bergmands hus, hvor da følgende blef optaged:

1. Blef tilkiendegivet, at som nu alle og enhver af lodseierne og byens indbyggere haver fåed deres sæd indhøsted, og inted mere på marken er ude stående, så bliver efret udi dag opgiven, hyrderne afskaffede, og ledene efter hver, som dennem vedkommer at vedlige-

holde, indtagne og forvarede, efterdi mand dog icke kand vere forsikrede, om ei nogle kongl. trouper komme her på byens jorder at ståe i lejr.

Jens Madsen Hvid.

12 underskrifter.

Anno 1716 dend 11. december var efter tilsigelse de fleste af byens lodseiere og leiere udi Helsingøers byes jorder forsamblede udi oldermandens hr. Simon Jochumsens hus, og blev da forrettet oc vedtaget, som efterfølger. Hr. borgemester Hvid var oververende:

1. Frembkom oldermændene hr. Jens Bendixen og Simon Jochumsen og indleverede deris regenskab på indtegter og udgifter på indeverende år 1716. Mens som tiden nu var for kort samme at igiennem se og revidere, så blev dertil udnefnt efterfølgende gode mænd Niels Almstrøm, hr. rådmand Riegelsen, Peder Rønnousen og Willum von Deye, som samme regenskab udi oldermændenes oververelse haver at for sig tage og samme nøie igiennemse og samme med forderligste at indlevere. Samme reigning blef ellers for samptlige tilstædeverende lodseiere lydelig oplæst.

2. Så som en del af lodseierne, som haver forskaffet og holdet hyrder, besværger sig, at de af vedkommende ei hafver bekommed de penge, som de til hyrdernes underholdning skulde erlegge, så blifver de nu verende så og herefterkommende oldermænd tilholdet for samme penge at vigilere, at de til rette tid kunde indkomme og blifve betalt; dog at vedkommende først giør anfordring. Hvis de da icke godvillig betaler, da oldermændene med pantning dennem at være assisterlig.

3. Såsom ved afgangne Jacob Hansens jorder er sked stoer forandring, og mand icke egentlig kand vide, hvem

samme jorder kommer til at indlucke med gryftning og indigning, altså blev vedtaged at mænd skulde udmældes, som bemelte diger kunde tage i øjesiun, hvem samme diger tilkommer at indheigne, og hvor mange faufne, og på hvad sted, hvortil blev udnæfnt Jørgen Vagtskrifver, Carl Sadelmager, Jens Hansen og Søfren Pedersen, som samme diger hafver i øiesiun at tage og med forderligste indkommer med en skriftlig specification over, hvem samme diger nu tilkommer at indheigne og hvormange faufne og på hvad sted, og i lige måder erkyndiger sig, hvem samme jorder haver kiøbt.

Videre blev denne gang icke forrettet.

Helsingøer ut supra.

Jens Madsen Hvid.

18 underskrifter.

Anno 1717 dend 28. april vare de fleste af lodseierne udi ofverværelse af borgemester Jens Madsen Hvid, som på samptlig magistratens veigne var tilstæde, forsamblede. Og som de ved sidste forsambling af samtlige lodseierne till afgangne consul Jacob Hansens forhen tilhørende jorder, som for nogen tid siden ved offentlig auction til andre ere afhendede, udmelte mend till at erkyndige sig, hvem nu samme jorder tilhører, hvor mange tønder hver støcke nu regnes for, i hvad løcke de ere beliggende, hvormange favne diger enhver tilfalder at locke, og på hvad sted, haver været noged sendregtige med samme forretning at indkomme, så hafver samptlige lodseierne været foraarsaged magistraten det at tilkiendegifve, og hafver da magistraten i deris sted udmelt sex andre kyndige mænd, hvoraf nogle tilforn hafver været ved målingen, da anordningen skulde indrettes, nemblig hr. Jens Bech, Niels

Almstrøm, Petter Rønnovsen, Jørgen Rasmussen, Søfren Pedersen og Jens Hansen, hvilke bemelte mænd da idag ved samlingen indleverede deris 'skriftlig forretning af dato 19. april 1717, ord til andet således lydende:

Såsom for os er andraget, at en del af lodseierne til byens jorder ved sidste sambling hos oldermanden hr. Simon Jochumsen Bergmand den 11. December sidst afvigt blev udmelt fire mænd til at erkyndige sig om, hvad jorder som afgangne hr. consul Jacob Hansen har ejed, og efter hans død ved auction soldt og afhendet og på ny igien en del siden fra dennem afhendet, uden at bekømre sig om at gifve det tilkiende for magistraten, og de kiøbende at fremvise deris skiøder — som udi anledning af derid kongl. allernådigste confirmerede anordning kunde være føie til at være confisqvered — og de nefnde mænd ej endnu skal hafve udforsked sligt, og derefter på sambtlige lodseiernes begiering tilmålt enhver, hvor meged og på hvad sted enhver kand tilkomme at lucke dige eller stenge, hvilket er årsag, at ingen sambling kand ske således, at de forrige års oldermænd kand blifve demittered og ny igien udmelt, så har mand for høiest nødigt eragtet for at forekomme ald confussion eller disput — som af sligt kunde reise sig, og til en advarsel for enhver, at de herefter ej afhender eller kiøber nogen jord, at de dette jo for magistraten tilkiendegiver under confisqvation af samme jord — udmelt sex andre velagte og kyndige mænd, hvoraf nogle tilforn har væred ved målingen, da anordningen skulle indrettes, nemblig hr. Jens Bech, hr. Niels Almstrøm, Peter Rønnovsen, Jørgen Rasmusen, Søfren Pedersen og Jens Handsen, at de efterser anordningen og derefter nøie examinerer, hvad forandring der er sked ved afgangne hr. consul

Jacob Handsens jorder, som tilforen udi hver løcke stoed under ét begreben, hvorfore de vedkommende, som har kiøbt jorderne, dennem for deris møie billigen bør fornøie, såsom det hensigter til deris efterretning. Så har de og derforuden at efterforske, om nogen forandring ved andris jorder er sked, hvem nu er eier, hvor mange tønder ethvert støcke reignes for; i hvad løcke, det er beliggende, og af hvad dato, deris skiøde er, hvor mange faune dige, enhver tilfalder at lucke, og på hvad sted. Sådant har de enhver at tilkiendegifve af afgangne hr. consul Jacob Hansens og andre jorders eiere, når digerne blifver eftermålt, at de da kan møde og sætte deris pæle, på det de sig icke siden med nogen Uvidenhed skal undskylde. Skulle og findes sig nogen tvistighed imellem én eller anden, hvor deris lucker af diger falder, hvor compermentet af rytterne var i høsten, eller andre stæder, hvor nogen med mindre lucke skulle kunde tilkomme, da hafver de og enhver derom at advare og derudi at hielpe til rætte og skiønne, hvad billigt kand være. Sådan deris forretning de uden ophold hafver at foretage og på bæste måde forrette, at det kand være dennem self till berømmelse, de nu jordeiere og deris efterkommere till en rættesnor, hvilket udi lodseiernes protocol, og hvor videre behøves, skal indført blifve. Og når de bemelte forretning hafver fuldferdiged, da det til os igien at indlevere.

Helsingør, den 18. marti 1717.

B. Garben. Jens Madsen Hvid. V. Riegels.

Disse seks mænd undersøgte så, hvem der havde købt konsul Jakob Hansens jorder, hvor mange tønder udsæd enhvers jord svarede til, og hvormange favne diger enhver havde at lukke. Dette gøres der omhyggelig rede for på de

følgende sider. Og de mænd, som havde købt jorderne, underskriver på, at de er veltilfreds med delingen.

Videre undersøger de, hvilke andre jorder i vangene, der har skiftet ejer. Ogsaa de bliver takserede til udsæd, digerne delt, og de ny ejere underskriver ligeledes paa, at de er veltilfreds med denne deling.

Dernæst blev producered oldermændenes regenskab, som af de forrige udmelte mænd er bleven revideret, efter første herom giorde anteignelser, besværinger og endelig kiendelse, og af lodseierne nu tilstædeværende approbation, hvor da den endelig slutning, som til cassen er skyldig penge 26 rdr. 4 mrk. 11 sk., hvilken regning blev lagt i laden og formelte oldermænd til efterkommerne haver at betalle.

Siden blev tilkiendegived af hr. borgemester Hvid på samptlig magistratens vegne, at for i år på rådstuen var udmælt efterskrevne oldermænd og assistenter, nemblig for byens synder jorder til oldermand hr. Christen Hansen, og til assistenter hr. Tønning Andersen og Erick Povelsen fra Slibebroen af og til Ladegårds Kongevejsport; og derfra indtil Kongens haugemur hr. rådmand Riegelsen som oldermand og hans assistenter, nemblig Lodvig Lodvigssen og Olle Pedersen, Kiøbenhavn, hvilke oldermænd haver at imodtage, hvis beholdning som oven er anført, af de for afvigte års oldermænds oven anførte værende penge in cassa, såvelsom hvad videre inventariom kand verre af låse, nøgler, læd at sætte, og ded på deris reigning qviterer. Hvorimod bemelte forrige års oldermænd bliver demiteret og af samptlige lodseiere på det venligste betackes for deris betiening.

Hr. rådmand Riegelsen gav tilkiende på samptlig

lodseierne*), at som hand var bebyrdet med adskillige forretninger ved rådstuen, at hand på sine vegne havde formåed — udi anledning af den kongel. allernådigst anordning — Niels Almstrøm til at forrette samme embede.

Siden blev enhver erindret, at de godvilligen ville indstille sig med deris hyrdeløn for ded, enhver kand restere, såvel som hvad i år enhver kand tilkomme at svare.

Og som intet videre af oldermændene og lodsejere var at erindre, så blev dennegang sluttet.

Helsingør ut supra. Jens Mads Hvidt.

14 underskrifter.

Efter protokol i provinsarkivet for Sælland, der på bindet har betegnelsen »Protocol hvad vedtagis« o. s. v., sådan som overskriften er side 20. Den er på 234 foliosider, hvoraf de 220 er fuldskrevne. Den er fortsat lige ned til 1825 den 28. januar, og på det sidste møde vedtoges:

at lauget indgår med forestilling til magistraten om, at denne forening ved jordeierlaug, som aldeles ikke passende til nutidernes indretning, og som overflødig og tid- og pengespildende, måtte bortfalde. Med hensyn til denne bestemmelse udmeldes for denne sinde ingen oldermand eller bisidder.

Da der kun er få af den slags protokoller, aftrykkes foranstående for at vise forhandlingen og forretningsgangen på sådanne møder. Det her trykte fra side 20 til 37 optager de første 13 foliosider.

Et uddrag har forhen været trykt i »Indbydelsesskrift til offentlige Examina i Helsingørs højere Realskole 1867«.

---

*) *Meningen må være, at han har samtlige lodsejeres tilladelse til denne ordning.*

Græsted sogn, Holbo herred.

I »Gl. kgl. saml. 3163.4.« på det store kgl. bibliotek findes Græsted sogns skrå eller vedtægt. I »Rostgårds samlinger 20.4« i Universitetsbiblioteket findes en »Landsbyskrå eller vedtægt i Cronborg ampt«. Og i »Rostgårdiana 169.4.« samme steds findes en afskrift af den samme skrå. Den første betegnes i det følgende med »Græsted«, den anden »Landsbyskråen« og den tredje »Afskriften«.

J. Rostgård var ridefoged og amtsskriver på Krogerup fra 1684—1691, derefter amtsforvalter i Kronborg amt og fra 1702 rådmand i Kjøbenhavn. Han interesserede sig svært for landsbyskrår, har samlet på dem og har formodentlig fået en mønsterskrå eller vedtægt udarbejdet, som han så har søgt at få landsbyerne til at vedtage. De skulde hjælpe til, at agerbruget og kvægavlen gik fremad, ligesom landboforeninger, kvægavlsforeninger og alle de mange andre landøkonomiske foreninger i vore dage så mægtig bidrager til agerbrugets udvikling ved hjælp af deres love og vedtægter. Den nævnte »Landsbyskrå« er øjensynlig en sådan mønsterskrå, som J. Rostgård så har fået de Græsted bymænd til at vedtage. Ordningen af posterne er lidt forskellig i »Græsted« og »Landsbyskråen«. »Afskriftens« er igen lidt anderledes, idet den har udeladt en enkelt og tilføjet en anden. Det er »Græsted«, der trykkes i det følgende; men under siden gøres der rede for ændringer, tilføjelser og udeladelser i alle tre håndskrifter.

Sidste stykke og underskriften både i »Græsted« og »Landsbyskråen« er skreven med J. Rostgårds hånd. Formodentlig har de Græsted bymænd vedtaget deres.

Græsted sogns skråe eller bye vedtegt.

Skråe eller byes vedtegt, som udi lovens 3. bogs 13. cap. 31. og 32. articul tilladis, at naboerne på landsbyerne imellem sig self til deris gavn og nøtte må giøre och oprette.

1. Oldermand at sette: Årligen hver helgen daug at settis en oldermand, som byens gavn og beste kand lade sig verre angelegen, och skal samme bestilling gåe årligen omkring fra dend ene naboe til dend anden. Och om oldermanden findis forsømmelig i sin bestilling, da settis han i straf af fougden og menige naboer efter sagens beskaffenhed. Och skal oldermanden verre forplicht enten self eller ved en anden at tude udi et horn og i så måder på gadestevne sammensanke naboerne och ei anderledis. Och tager oldermanden her for forsømmelse, da at bøde hver gang til byen firre skilling.

2. Naboerne at sankis og siun at gåe på gierder: Når tid og leilighed udfordrer, da at sammensanke med horn, som sagt er, eller tromme alle naboerne på det ordinerede sted på gaden og med dennem talle om byens fornødenhed. Og ellers at gå siun på markernes digger, gierder og stænger, ligesom årsens tid er, og leilighed udfordrer, sambt beridde og opheigne i fælleden, og alt fremmed livvare, som derpå uretteligen findis, at indsettis. Sidder nogen overhørig og icke møder strax eller nogen på hans veigne at høre eller svare til, hvis som handlis og forrettis skal, da, hver gang hand således sidder ofverhørig, hafve forbrut til byen toe skilling.[1])

---

[1]) *I »Landsbyskråen«, hvor denne Post er delt i to, 4 og 5, er følgende randbemærkning:* Findes i 16. post og derfor udelade denne.

3. Vedtægt til byens gavn: Hvad som på gadestevne af de fleste naboer blifver vedtagen til fællids nøtte og gavn, det må icke nogle få særsindede — uden det var de andre deris nøtte og disse deris skade — forkaste eller verre imod, under straf hver gang otte skilling.

4. Byens folds forvaring: Oldermanden skal have byens fold i forvaring ved sin lås og lucke och naboerne årlig tilholde at flittig på folden luckis så ofte, som fornøden giøres. Hvo det ei efterkommer, hafver forbrut — foruden at louglig lucke sin anpart — til byen firre skilling.

5. Foldens lukning: Er nu ingen fold ved magt, da opsettis strax en af menige naboer af kampesten, och hvilken som forsømmer sin luckelse, da de andre at lucke, og fra dend forsømmende betalling af oldermanden udpandte og bøde derforuden *til* byen otte skilling.

6. Ubekvem ord mod oldermanden: Ingen må eller skal underståe sig at giøre oldermanden nogen forfang i hans talle, når naboerne samblis, og hand noget forkynder, langt mindre med vred hue, skienderie eller anden ubekvemme utilbørlige ord hannem overfalde, såfrembt hand ellers med sine ord og gierning søger indtet andet end menige naboers gavn og beste. Giør nogen herimod, bøde sig hver gang til byen én mark.

7. Oldermandens skik: Oldermanden skal ei heller af had eller afvind ilde tiltale sine naboer, men med skickelighed søge sit eget og sine naboers gavn och beste i alle måder.

8. Rugvangs lukning: Rugvangs gierder skal udi efterhøest, når rug er såed, forbedris, idet mindste

gavluckis, og siden, så snart mueligt ske kand, louglig giøres, så rougsæden kand verre i tilbørlig fred til st. Mortensdaug. Forsømmer nogen och ei i så måder holder fred på rougvangen, betalle skaden og bøde hver sinde til byen otte skilling.[1])

9. Biugvangs og heinetvangs fred: Biugvangs gierder og heinetsgierder skal i det seniste verre lukte og louglig giorte til Voldborg daug og da siunes af naboerne. Thi er gierderne icke i tide louglig giorte, får kreaturet vane derover at indgåe, som siden icke kand udeholdis, i hvor høit gierde mand end ville lucke. Hvis gierde til Voldborg dag icke findis louglig eller og ulugt, dennem strax at forferdige och bøde for hver ulouglig gierde til byen otte skilling.

10. Brøst paa gierder: Hvad brøstfeldighed siden på gierderne kand forefalde enten i denne eller pågrensende byer, bør enhver at holde vedlige, når hand derom advaris af hyrren eller oldermanden, som dermed bør hafve indseende. Hvo som forsømmer, giver til straf til byen firre skilling.

11. Hvilken mands gierde, der bliver fældet, og hand icke lucker det inden den foresatte dag, bøde derfore til byen, foruden skaden og gierdet uden ophold at lucke, otte skilling.

12. Forsømmelse med gierdelukning: Men dersom ingen advarsel kand hielpe, da luckis de på dend efterladenes bekostning, som hos hannem udpandtis, og alligevel bøde, hver gang sådant sker, foruden skaden, til byen otte skilling.

---

[1]) *I »Afskriften« er tilføjet med Rostgårds hånd:* En hver bør efter loven at lukke gierde, som han har jord og eiendom til i marken.

13. Hvo som stieller gierder: Er nogen, som bestieler anden mands gierder, vindter eller sommer, da skal de straffis efter loven.

14. Ulovlig skovhug til gierder eller andet dislige: Findes nogen, som hugger lidet eller stort til gierder eller andet, af hvad slags det og er, i markerne uden hosbundens minde, da pandtis den samme og straffis efter loven, og når nogen bevilgis at hugge giersel, skal de skåne eg, bøeg, aske og andre dislige opspirede træer, som i buskene kand verre opløben, under straf efter skovordinantsen.

15. Siun på gierderne: Alle naboerne og byemend med oldermanden skal samlis på gaden og søndaug eftermiddag eller så ofte behøvis gå siun på gierder, digger, led og stænger, og hvem da borte bliver og icke sit visse bud fremsender, bøde hver gang til byen toe skilling.

16. Siun på omliggende byers gierder: Byer, som ligger i vang med andre byer och ingen lukning haver imellem sig og de andre, skal, når de af anden byes oldermand tilsiges, følge at svare til deris gierder under straf hver gang til byen toe skilling.*)

17. Lede: Led for vangen og stænger i søen skal verre sat til de tider, her meldis, markerne skal verre i fred. End forsømmis ded, da bøde den efterladene dend skade, som derover giøris, og uden forsømmelse henge led eller sette stenge og give til byen firre skilling.

18. Brydis led: Kiører nogen med motvillighed led i støcker eller med forset hugger eller bryder det i tue, straffis efter loven; men sker det af vanvare, flir strax

*) *Denne artikel findes ikke i »Afskriften«, og de følgende poster i denne får altså et lavere talmærke.*

ledet igien. Flier hand det icke strax, og skade sker, da betalle skaden og bøde otte skilling.

19. Ledets lukning: Led bør at luckis af alle, som denem til gienem fart oplader, så både bye[n och]vangene*) kand fredis for svin og andet skadeligt, til hvilken ende ledene skal hengis således, at en ridende karl denem lettelig kand op och ilucke. Hvo som det efterlader at lucke, betalle skaden og bøde til byen otte skilling.

20. Ledets indtagelse: Når led icke lenger behøvis for vangen, da at settis i tørre, til det igien skal brugis, under straf for hver nat og daug en half skilling.

21. Pløie og såetid: At pløie og såe skal enhver verre forplicht icke at tage nogen forsømmelse med, men så snart tid er, at verre sambtidig til fællids beste.

22. Hvad kvæg udi pløitiden må holdis i vangene. Imedens der pløies, må icke mere af bester og plovkvæg i vangene holdis end for en stoer gård 8 høfder og for de små gårder 6 høfder eller og efter gårdernis stoerhed, som en hver holder plove til, eller ligesom naboerne dend tid på året tager aftalle, under straf af hver høfde, hver gang anderledis befindis, en half skilling.

23. Advarsel om pløien og sæd: I de årlige vange, bør på gadestefne tilsigis, når enhver sin pløining och sæd vil indgå, eller straffis på en half mark.

24. Dend rette tid at opvarte pløie- og såtide: I udvangene bør ingen at forekomme hinanden enten med pløining eller sæd, førend af oldermanden og alle granner vedtagis og da efter samptligis vedtegt alle på én gang at verre enige med hinanden. Hvo, som herudi

*) *»Landsbyskråen« har bogstaverne i skarp klammer, »Græsted« har dem ikke.*

hinanden forekommer af egensindighed, straffis til byen på én mark.

25. Hoed aggere: Om mange mends aggere høfder på en mands agger, da skal de, som påhøfder, verre forplichted betimelig tid deris aggere at pløie og såe, på det én icke af mange skal lide skade. Så må og ingen, imidlertid pløiningen påståer, bede midt på agerne, men kiøre til enden at bede og lade fra, på det besterne icke skal til og fra ploven drives over andre deris agere, som alt kan have tilsåed.*) Giør nogen her imod og slæber eller drifver på eller ofver**) anden mands sæd, bøde, foruden skaden at erstatte, til byen otte skilling.[1])

26. Harrer og tromeler: Når tilsåed er enten vindter- eller vårsæd, da skal harrerne strax indhengis på bielkehoederne. Ligeså forvaris tromelerne på sine steder. For hver nat nogen harre udestår eller tromle udeligger, efter at tilsåed er, bødis til byen én skilling.

27. Harrer at istøcker huggis: End er der for harren i 14 dage bødet, og dend lade eiermand dend icke endda indtager, da må oldermanden med tvende mend gandske istøcker hugge bemelte udestående harre og lade dend på steden blive beliggende, men for tromlen bødis, i hvor lenge den end værbliver, nat og daug én skilling.

---

[1]) *I margen på »Landsbyskråen« findes tilskrevet en post mere:* Stene, som efter tilsåed er, sankes og renses af agerne, må ikke indkastes eller henlegges på fremmed mands ager eller jord under straf, foruden stene igen at afføre, 4 sk.

---

*) *Dette punktum er senere tilføjet.* **) *Sidste fem ord senere tilføjet.*

28. Hyrren: Oldermanden skal have flittig indseende med hyrren, at hand icke findis forsømmelig i sin bestilling, och skal en hyrde eller markmand af bymendene antagis. Ligeså haver oldermanden tilsiun med dem, som til vogtning er bestilt.

29. Folk til vogtning: De, som tilfalder at vogte i markerne, skaffer lovlig bud eller skaden, som derover forårsagis, betalle. Forsømmer budet uden sin hosbunds minde, når det er lovligt folk, da betalle det skaden og bøde for hver høfde, som indkom i vangen, til byen én skilling.

30. Fænets ulovliges medhandling: Dersom nogen vogter i vangene handler ulouglig med nogens kvæg eller livvare, straffis*), foruden skaden at fornøie, til byen på otte skilling.

31. Gav på gierder: Når nogen gav findis på nogen mands gierde eller digge, brøst på led eller stenge, da skal hyrren eiermanden til gierdet och oldermanden det tilkiende give, och eiermanden det manglende strax og uden forhalling at flie til rette. Men dersom gavvet icke er for stort i sig self og lettelig hielpis kand, skal hyrren ei eiermanden eller oldermanden dermed besverge, mens self fli det tilrette. Hvis hyrren forsømmer og icke angiver slig gav, som hand ei self kand hielpe, bøde sig hver gang til byen toe skilling.

32. Hyrren at verre i marken om natten: Hyrren skal have sin natteleie i marken udi en af vangene eller markerne på dend beleiligste plads og i så måder vogte for alle slags kvæg, och hvad kvæg, som om

*) *»Afskriften« har her en henvisning til loven 6—22—3, side 996, hvor straffen for sådan mishandling sættes til en bøde på »trende tyve lod sølv«.*

nattetide kunde indbryde, skal ei af hannem tilstedis at gå dertil om morgenen, men hand skal strax drive det til byens fold og der indsette, og kand så om morgenen forfaris, enten kvæget eller gierdene skyld haver, och da af enhvers eiermand efter forseelsen straf gifves. Giør hyrren herimod, være det var stoer Guds veirlig*), bøde sig hver nat, hand i byen ligger, til byen otte skilling.

33. Hyrren icke at husis om natten: Byemanden, som huser hyrren imod menige naboers villie och sambtycke, skal bøde til byen hver nat firre skilling.

34. Hyrren skal hafve sit horn, udi hvilket hand kand tydelig tude både om dagen og om natten, eller og en horseskrerre, hæste og kvæg fra gierderne med at forjage, så og for at mand deraf kand hørre, hand om nattetide er vågen og på passer.

35. En spade eller øxe til hyrren: Hyrren skal lånes en spade eller øxe, ligesom behøvis, at have hos sig til at bøde små gav på gierder og digger med, och det en gang for alle, så hand det ingen tid mangler.

36. Løn til hyrren: Hyrrens løn skal oldermanden hannem årligen til rette tid forskaffe, hvor til først tagis græsgield og byes brødepenge, og hvad da mangler, lignis på byemendene efter gårdenes stoerhed.

37. Hyrren icke arbeid at påleggis: Hyrren skal ingen af byemendene med noget deris eget arbed besverge, men hand allene at tage vare på vangene. Giør nogen herimod, bøde både hyrren og hand for hver gang, det sker, toe skilling.

38. Kvæg, som settis i folden: Hvis kvæg af hyrren og de folk, som vogter vangene, bliver optagid, skal udi folden indsættes, og skal oldermanden sette

---

*) *»Landsbyskråen« har ikke de sidste seks ord.*

lås for folden og icke udlade noget kvæg af folden, førend hannem penge blifver overlefverit eller og pandt for det, som var indtagen. Hvis oldermanden herimod giør, bøde til byen for hver høfde én skilling.

39. Fæenit, som på gierde indkommer: Om det hender sig, at nogens hester, svin eller andet kvæg, kom ind i vangene på noget lougligt gierde, da bøde eiermanden til kvæget skaden. Men dersom gierdet var ulouglig, da betalle dend, det ulouglig gierde eiede, skaden og bøde hver gang til byen for hver ulouglig gierde, digge, stenge eller led, foruden det strax at forferdig giøre, toe skilling.

40. Gierder at bryde og tøier[1]) at skiære sampt kvæg at indlade: Befindis nogen enten byemend eller andre af had eller skalkhed at bryde nogen mands gierde, tøiret at skiære eller slippe sit eller anden mands kvæg ind i vangene, bøde derfore og straffis efter loven.

41. Fæenit, som kommer ind ad vangen gienem ledet. Slipper kvæg, bester, får eller svin ind i vangene igienem ledet, som formedelst forsømmelse skyld er bleven åben stående, bøde eiermanden der inted fore; men vides dend, som det loed åben ståe, da svarer hand skaden og derforuden bøde til byen otte skilling.

42. Kveg af fold at tage: Hvilken, som fordrister sig til at tage sit kveg af byens fold uden oldermandens ja og minde, bøde sig derfore efter loven. Det samme forståis også, om nogen tager sit fæenit fra hyrren eller de, som driver det, imidlertid de er dermed på vejen til folden.

---

[1]) Tøier *er i »Landsbyskråen« ofte rettet til* tyder.

43. Døelsmål med de, der tager fæenit af folden: Hvem der dølger med dend, som i så måder self tager sit kvæg af folden eller fra dennem, som driver det til folden, eller og bestiller andre at giøre det, bøde sig til byen halfanden mark.

44. Lifvare, som indslippis med villie: Slipper nogen sine heste, øeg eller kvæg, svin eller får, efter at tilsåed er, på nogen mands besåid agger eller uslagen eng løes i vangene med fri villie, da skal hand icke allene bøde skaden, men endog for sin domdristighed for hver gang, det sker, og for hvert stort høfde første gang sex mark, for et ungt nød eller svin trei mark og for et får én mark.

45. Tøier: Fordrister sig nogen at tøire sine heste eller anden kvæg på andens aggere eller eng uden eiermandens sambtycke, bøde icke alleniste til eiermanden efter loven, men endog til byen en mark.

46. Tøiere på ohreaggere: Tøirer nogen på ohraggere imellum eller nær sæd, hvilket dog ingen skal verre tillat uden stor trang, men om tøires skal, da det yderste fra sæden mueligt verre kand og dog således imellum sæden, at ingen mands sæd af hesten, som står i tøir, skadis. Men når heined er til byen, skal ingen verre tillat at have bester i tøir enten i rougvangen eller biugvangen, men allene i heinet. Hvis anderledis sker, bøde icke alleniste eiermanden til kvæget dend skade, som giøres, men endog til byen en half mark.

47. Tøire på stubben: På stubben må ingen tøire, førend oldermanden og samptlige granner det sambtycker, under straf til byen otte skilling.

48. Lovlig tøir: Hvo der vil og må tøire, giøre sig sit tøir louglig og tilse besterne, at de icke på nogen sæed eller høbiering giør skade. For ulouglig

tøir bødis til byen, foruden skaden at betalle, firre skilling.

49. Tøier, som stiellis bort: Bortstiellis tøiret af hestene, och hesten i så måder kommer løes, da bliver eiermanden fri, og tyven, om hand vides, at straffis efter loven.

50. Hildede bester: Ingen hildede best eller øeg skal stedis i vangene. Hvo her imod giør, bøde skaden og hver gang til byen én mark.

51. Bester i tøier: Haver nogen mere end et best i tøier, som før er melt i de andre poster, uden de, som det bevilged er, eller og stoer fornødenhed det udkrefver på en nattistid, da tagis besterne af vangen af hyrren og oldermanden, og hand, som bested eller øeget eier, bøde til byen for hver gang otte skilltng.

52. Svin i tøier og at ringis: Svin, som tøires, skal såvel som alt andet fæenit tøires på eiermandens egit uden andres skade eller straffis, som skaden er til. Så skal og alle svin ringis så ofte, som behøvis, og enhver dertil have ståltråd i forråd. Finder nogen noget uringet svin, da tagis det op og bødis første gang otte skilling, anden gang én mark, tredie gang trei mark.

53. Vangevant fæenit og svin, som giør skade: Findis hos nogen mand eller i hans verge noget vangevant kreatur, øeg, heste, kvæg, får, svin, gies eller andet, som skade kand giøre i vangene, når det indbryder, eller svin, som giør skade på små lam, gies, høns og dislige, da skal eiermanden verre forplicht det at hefte og sådan arig vane med tilbørlig middel forekomme. Giør han det icke, gielde icke aleniste skaden, som hans livvare i så måde skadeligen giør med deris følge, men endog bøde til byen uden undskiulding otte skilling.

54. Skabede bester eller galne hunde: Om nogen mands heste eller øeg blef med skab beladen — det Gud forbiude — eller og nogen hund med galenskab eller noget andet kvæg med noget sådant, som hans naboer og deris livvare skade kunde tilføje, da skal eiermanden verre tiltænkt sådant ufortøfvit at afskaffe og sig dermed louglig skille. Vil hand icke goedvilligen, efter hand derom louglig er advaret, da skal oldermanden med menige naboer og bymend self udi egen person med deris tiunde tage sådanne ulovlige og skadelige kreatur och dennem enten på en eller anden måde omkomme, at mangis skader i så måder kand forekommis, og eiermanden ei allene ombære i så fald — uden nogen påanke i nogen måde — samme sit skabede og skadelige best eller kreatur, men endog for sin motvillighed, i det hand icke uden tvang sådant tilforn haver villet afskaffe, bøde til byen én mark.

55. Hvo som veire sig at ombringe skabede øeg og galne hunde: Er nogen af byemendene, som vil veigre sig at behielpe sådanne skadelige creatur at afskaffe, som sagt er, bøde sig och iligemåde hver for sig til byen én mark.

56. Udenbyes skabede øeg: Med udenbyes skabede heste og øeg, som kommer på marken, forholdis det med ligesom med indenbyes.

57. Brøde af indtaget fæe: For hver hest, koe eller stud, som tages i vangene, bøedis til byen, foruden skaden at betalle, fire skilling, for hver ung nød eller svin toe skilling, for hver får eller gåis en half skilling och for hver fjerde høns en half skilling.

58. Kornhøstens tid: Kornhøsten, når den skulle siunes tidig at afmeie, da skal oldermanden sanke naboerne og med dennem rådslå, når begyndis skal, og

da alle dend daug, som vedtagis, anfange och siden verre så flittig, at indtet forsømmis, men for alting må påagtis, at sæden givis fornøden tid til moenhed, så dend icke utidig afhugis. Og lige som dend icke før tiden må afmeies, så må dend ei heller stå over sin tid, på det dend icke af storm og sterk veir skal afslagis. Ellers forholdis med høstningen, som tilforn udi dend 21, 23 og 24 post om pløien og sæd er anordnet, og straffis på samme måde, som der udi er meldet, på én mark.

59. Ulovlig at høste: Hvo som slåer eller høster anden mands agger eller eng uden hosbunds samtycke, bødde derfore efter loven. Det samme er og om afpløining, som med forsæt begåis. Og fordølger dend, som skaden er tilføiet, det at angive, da straffis hand lige så vel som ugierningsmanden.

60. Erteaggere: Hvo som findis i en anden mands erteaggere at afrive eller afplucke noget, uden det sker med eiermandens forlov, bøde, foruden skadens betalling, til byen toe mark.

61. Fremmede, som slåer i vangen eller beder: Finder hyrren nogen fremmed at bede i fredmark eller slår græs eller sæd, da pandter hand sådanne, dog at bede med en kerf på steden tilladis dend reisende efter loven; og hvis hand til at pandte icke er magtferdig, da kommer naboerne og tiuenderne hannem til hielp. End findis nogen her til uvillig, da straffis den uvillige på firre skilling.

62. Ulovlig vei ofver sæd eller eng: Ingen må giøre sig nogen ulouglig vei eller sti over nogen mands sæed agger eller eng vinter eller sommer, men hermed nu og herefter gandske og aldelis verre afskaffede. Findis nogen af bymendene eller andre herimod at

giøre, gielde icke alleniste skaden efter dannemends sigelse, men endog bøde *til* byen én mark.

63. De, som kiører på sådannne veie: Och skal icke alleniste dend, som den ulouglige vei kiørindis vorder, verre dend straf undergiven, men endog alle de, som samme vei ofver agger eller eng efter hannem bruger, verre sig bønder, husmend eller tiuende, og skal naboerne verre oldermanden behielpelig strax for sådan ulovlig veies brug, dennem at pandte, som derpå agger, ridder eller går, och dersom hos tiuenderne, efter at de af deris hosbonder derom ere advarede, sådan forseelse findes, da skal hosbonderne for dennem udlegge til byen, och siden dennem det udi deris løn afkorte, én mark.

64. Udenbyes folk, som giør ulovlig vei: Giør og nogen udenbyesmænd det, skal menige byemend verre oldermanden følgagtig og gå til samme bye, hvor de iboer, som dend ulouglig vei haver brugt og giort, og dennem pandte efter forseelsen på en half mark.

65. Aggegav på gierder: Om høsten må ingen usædvanlig aggegav på vangegierderne findis eller stedis, om endskiønt de kunde siunes med lidet ris gavvene om natten ville forvare; men alles veie med høe, korn og andet om høsten at verre igiennem de sedvanlige vangelede. Giør nogen herimod og i så fald forårsager utidig everød, sine naboer til skade og fortred, betalle skaden og bøde for sin motvillighed til byen én mark.

66. Everød: Ingen må gifve eller giøre everød på sine naboer eller gienboer i de andre byer med fri villie, førend oldermanden det med menige byemend sambtøcker, och om end en før end den anden kunde have indhøsted, skal dog bies nogele daege i det mindste.

Mens dersom nogen formedelst dovenhed og ladhed ville findis forsømmelig og i sin høst efterladen, skal menige naboer icke efter en eller tov deslige verre førtenkt at bie, men everød at giøre, og de, som skaden lider, dennem self og deris egen efterladenhed at tilskrive. Dog skal med everød modereris på beste og mueligste måder og icke lettelig givis evrød andre til skade. Dend som ulouglig giør evrød, bøde skaden og give for hver stoert fænit otte skilling og for et småkreatur firre skilling.

67. Evrøds gifvelse: Dersom...........byemend gifver evrød op førend........da haver de i........ forlof at tage op, hvis kvæg, svin, får og gies, dennem kand verre til hinder. De der imod igien bør og at værre samme lov og ret undergiven.[1])

68. Everød: Och hvis en byes kvæg, førend evrød til andre byer på sammenleginde marker mod loven er giort, går andre byer for nær og giør skade, da bør byemendene den ene med den anden at verre følgagtig sådant kvæg at indtage. Hvem, som her udi undskiulder sig, give byen til straf otte skilling.

69. Hyrrens tid med underholdning: Ingen skal verre forplicht hyrren lenger til kost at holde, end hand self får indhøsted; men dend efterladene at spise hannem, indtil hand og blifver klar med sin høest.

70. Græsgield: Husmændenis græsgield for det livvare, som dennem af bønderne med hosbondens villie

---

[1]) *Det har været meningen, at her skulde navnet indsættes på byer, som Græsted lå i dyrkningstvang sammen med. »Landsbyskråen« har tilsvarende stykke således:* Dersom en byes mænd gifver everød op førend en anden bye, da hafver de, som giøres everød på, forlof at tage o. s. v.

tilladis at have, skal herefter tillige med byes brøde verre til at lønne hyrren med.

71. Skadelige fugle: Ingen mand skal stæde skader, kråger, ravne eller andre skadelig fugle at biuge reder eller unger udlegge enten i bye eller mark.[1])

72. Ståheste og ulovlig vrinske foeller: Til byen skal verre louglig ståheste, som skal bekostis af alle eller og holdis af eiermændene, som kand tage betalling igien af visse penge eller korn, ligesom enhver haver hopper til; og må samme heste tøires på klinterne eller ohreaggerne.[2]) Enhver må betids lade skiere sine vrinske foeller og ulouglige vrinske heste, såfrembt hand icke vil straffis efter forordningen.

73. Tyrre til kiørene: Tyrre til kiørene må holdis, som kand verre goede og forsvarlige och betalis de af byen lige som en hver eier kiør til. Hvo, som forsømmer sin anpart, pandtis derfore og bøde der foruden til byen én mark.

74. Tyrrene at selgis: Når tyrene blifver udøgtige, skal de selgis, og pengene komme tilgoede til anden louglig tyrs forskaffelse.[3])

---

[1]) *»Landsbyskråen« tilføjer:* men heller sådanne fugle og deris eg at omkomme.

[2]) *»Landsbyskråen« har her desuden:* om ikke byemændene forafskediger, at hesten skal gå løs på marken hos hopperne.

[3]) *»Landsbyskråen« har her to hele poster, der senere er indført i margen:*

77. Ligeledes skal til fårene holdes gode veirer, på en god slags får, som hafver fint uld, tillagt.

78. Gase til giessene skal og enhver, som gies vil holde, sig forskaffe under straf 4 skilling, foruden at fli sig gasse.

75) Orner: Orner skal årlig holdis af dend, det tilfalder, så goede, som de bør at verre, under straf til byen én mark.[1])

76. Gadekiærs rensning: Gadekiær skal, når det er tøre sommere, enhver sin part tildelis og med flid rensis, på det fornøden vanding til kvæget og ulyckelig ildebrand — som Gud nådelig afvende — kand havis. Og kand ei ald kieret en sommer ganske blifve renset så foretages et *støcke* årlig, til det er klar, og altid først anfange med rensningen, hvor udløbet af kiæret er; thi på så måde er det ret, og vandet dem icke i veien.*) Forsømmer en eller anden, da oldermanden at leie for hannem og betallingen ud pandte, med derforuden til byen én mark.

77. Ildsteders granskning: Hver måned går oldermanden med toe mænd siun på alle ildsteder, bagovne, skorstene og kakkelovne i byen, hoes den ene så vel som hoes dend anden, ingen, i hvo hand er, undtagen, og påagte, om de ere louglige eller icke, og dersom nogen udøgtig befindes, og eiermanden icke til dend foresatte daug retter det ulouglige, da ildstedet at nedbrydes og icke tilstedis, ild at giøres, før skorstenen eller ildstedet er louglig, hvormed fougden så vel som på alt andet ochså haver flittig indseende. Og som en og anden understår sig på deris egen hand at opbiuge holdtshuse for at have husfolk udi, og same huse, formedelst de står gårderne for ner, ofte forårsager ulycke med ildebrand, så må ingen mere sådane huse uden forlov opbiugis, og de, som siunis at stå til skade, at

---

[1]) *»Landsbyskråen« tilføjer:* forinden dog *orne* at anskaffe.

---

*) *Dette Punktum er senere tilføjet i »Græsted«.*

afbrydis, og tømmered på den gård, det tilhører, at føris til nøtte*). [1])

78. Brønde: Brønde, som icke ere louglige med karm eller anden goed luckelse forsiunet, må strax flies til rette, og der som her efter nogen slig brønd befindis, da at give i brøde, foruden skaden, hver gang én mark.

79. Lergrave: Ulouglig lergrave, som giøris af en eller anden, skal strax opfyldes eller udjefnis og derforuden betalis det, som kommer til skade, og bødis til byen otte skilling.

80. Hunde: Alle hunde skal verre benhuget på dend ene foed og dog icke tilstedis at have vane i marken, på det icke skade skal giøris på lam och andet småkvæg. For hver ulouglig hund, bødis hver gang til byen, foruden skaden, otte skilling.

81. Pantning: Hvilken som icke velvilligen vel lade sig pandte af oldermanden og naboerne for sin forseelse, som straffeldig befindes, hand bøde til byen toe mark.

82. Oldermandens regenskab: Årlig til hver allehelgensdaug giør dend oldermand, som da aftreder, rede og regenskab for byens græsgield och hvis straf, hoes en eller anden efter denne vedtegt kand verre falden; og dersom nogen findis, som icke til allehelgendaug vil indløse sit pandt, da kand det forhandlis til penge.

---

[1]) *»Landsbyskråen« har en post mere:* Smider må i ingen bye opsettes, men langt derfra, borte i backen indgrafves og med tørf eller sten tildeckes og ingenlunde med halm.

---

*) *Dette Punktum er senere tilføjet i »Græsted«.*

83. Tørveskiør: Ingen må noget år skiære mere tørf, end hosbonden bevilger, og jorden nogenledis kand tåle, og ingen understå sig under lovens straf at bortleie fra dend gård, hand på boer, nogen jord enten til tørf eller i andre måder til nogen anden, hvor med oldermanden med fougden flittig tilser. Og hvor tørfgraf giøres, da derpå at gravis louglige opgange, at livvare, som hender der udi at komme, kand rede sig self, under straf for hver ulovlig grav hver gang, foruden dend skade, som kunde ske, at betalle, én mark.

84. Brende sankning: Så mange læs brænde, som af oldermanden og byemændene blifver vedtagen med sæcke eller uden sæcke at må hentis eller på marken[1]) samblis, skal de sambtelige verre forplichted at borthente, når tilsigis, og dersom nogen giør herimod, da straffis til byen på én half mark.

85. Frugttrær: En hver lader sig verre angelegen at ympe unge frugttrær, beskiære de gamle træer og rense fra dem ved roeden og med tienlig gødning belegge,*) såe hør- og hampefrøe, æbele, perer og andre kierner med andet dislige, dennem self til gavn og nøtte, sampt at sette pillestager og anlegge humble kuller; og humblestengerne at optage og i tørre giemme hensette, såsnart humlen ved Mickelsdagstider er aftagen. Vil mand og tage barken af pælene, varer de så meget lengere.**)

---

[1]) *Det følgende er i »Landsbyskråen« således:* af koekasser samblis på de steder, hvor sådant er brugeligt, skal sambtlige verre forpligted den foresatte tid at borthente o. s. v.

---

*) *Sidste 15 ord senere tilføjet i »Græsted«.*
**) *Sidste 27 ord senere tilføjet i »Græsted«.*

86. Hellig brøede: Ingen enten om søndage eller andre hellige dage fordrister sig til at giøre noget grov-arbeide, eller lade sig finde i overflødig drik, forargelig dobbel eller anden Guds fortørnelse, ei heller holde maigilder eller fare omkring at tigge og betle sig noget til sådan unøttig drik. Hvo der udi forser sig, verre dend straf undergiven, som loven tilholder, og det, som er sammenpraket til maigilder, at uddelis til fattig folk.

87. Ungdoms spillen: Tillader nogen de unge drenge nogen kortspil i deris huse, og det icke tilkiende giver, da skal de alvorligen derfore blive anset, og de ungis refselse at blifve uforglembt.

88. Veie at fli: De sædvanlige og fornødne veie fra og til byen skal naboerne, så vit deris byes gade og mark recker, holde louglig vedlige, både veien i sig self så vel stenbroer som fiellebroer og stenkister af kampe-stene i rendedragene, og hver år foretage et støcke stenbroe at omligge, under straf af hver, som findis brøst på, hver gang toe skilling.

89. Aadsler: Bortdøer for en eller anden noget creatur, lidet eller stort, af hvad slags det er, da skal eiermanden det lade nedgrave. Kommer der og frem-med creature og bliver død på marken eller gade, da nedgraver samptlige naboer det, på det slig icke skal ved stank forårsage siugdomb. Forsømmer nogen, bøde for hvert én mark og dog nedgrave det eller tilhielpe.[1])

---

[1]) »*Landsbyskråen*« *har en post mere:* Indsiddere: Ingen mand til husverelse indtager nogen ubekiendte fremmede mod loven eller hafve noget med ubekiendte at giøre under straf efter loven. Så og ingen indsid-dere uden hosbondens minde og villie at tage til huse.

»*Afskriften*« *har endnu en post til:* Udi de i skoven

Efter denne skråe, som er forfærdiget efter lovven og kgl. allernådigste forordninger, kan naboerne udi byerne til deris eget nøtte vide at rette sig.

Kronborg ladegård d. 13. april 1696.

J. Rostgård.

Om håndskrifterne se foran side 40.

Forhen trykt i »Oeconomisk Journal, Juli måned 1757«, side 544—579.

Rostgårds skrå.

I »Rostgårds samlinger 20. 4.« paa Universitetsbiblioteket findes følgende landsbyskrå. På det forreste omslagsblad er der skrevet med J. Rostgårds hånd: Dette landsbyskrå haver jeg bekommet af sigr. Israel Brinck. *Det må være en afskrift af en eller anden landsbyskrå formodentlig fra Frederiksborg amt, og da den tilmed er meget interessant, aftrykkes den her, skønt den ikke kan stedfæstes.*

1. Eftersom Herren os self haver lært i sit ord, at vi først skal følge hans rige og retfærdighed, så skal ald legemlig velsignelse os tilfalde, haver vi vedtaget at lefve christelig og kierligen og vel med hinanden, og at hver for sig med sin hustrue og børn skal føre et christeligt og godt lefnet, holde morgen og aften bønner i voris huse, ei forsømme Guds hus trende prædicke dage efter hverandre uden siugdom eller anden lovlig

---

her og der opbygte huse pleier ikke allene en del af de, dem besidder, at være utro, men andre tyve og skalke holder sig gierne til sådanne stæder. Derfor burde ingen sådanne huse at bevilges.

forfald, ei giøre nogen grof arbeide med skofning, pløien, så vel høsten eller deslige om søndagen eller anden hellige dage, bededage og langfredag før prædicken videre, end loven udi høieste fornøden tillader; men vi i alle måder som christelig Guds børn forholder os og ingen forargelig lefnet holder eller tillader iblant os.

2. Dersom nogen skulle være så ugudelig og søge kroehuse eller dricke sig drucken før eller under prædicken, bør hand ei allene at lide efter loven, men gifve derforuden til byen 3 mrk. Kommer hand en anden søndag efter middag eller nogen anden tid til noget gilde, hafver hand christelig og ærlig at forholde sig og icke til nogen Guds bespåttelse eller frådserie misbruge Herrens gafve.

3. Hvoe misbruger Herrens nafn med svergen eller banden på nogen stefne eller gilde, hand gifve for hver gang, det i samme gilde sker, 2 skilling. Giør hand det i noget gilde siden, skal han forvisis lauget og ei igien indtagis uden alles og enhvers samtycke.

4. Oldermanden skal udvælgis den aftrædendis eller afdødis næste naboe, som ei er husmand eller inderste, men haver ager og eng i alle vangene, og byemændene der til kiender dygtige, med mindre hand samme år er først sat til gård, da hans naboe skal andtage sig hans år, og hand skal siden imoedtage naboens igien. Hand må sig derfor ei undskylde langt mindre derfra kiøbe, med mindre hosbonden gifver hannem af vigtige årsager fri, men vegrer hand sig der udi, bøde derfor 1 rdr. og dog være oldermand. Skal det således gå omkring, ind til alle udi byen, som må være oldermænd og dertil ere tienlige, det haver været. Udi oldermandens svaghed, da forrette den det, som ham skal følge, hans forretning imidlertid.

5. Til hver års 1. mai skal beskickis oldermand, som skal side it helt år omkring. Og skal hans bestilling være at have flittig indseende til menige mands gafn og beste i bye, skov og mark, med ager og alt andet efter sædvanlige vis, råde til enighed og lydighed, høre sager og klagemål og føre straf og refselse ofver de motvillige, ulydige og byens lofs ofvertrædelse både udi stefne og udi gilde. Og skal sådan hans flittige umage holde ham fri udi laug og gilde og tilføre ham sin oldermands kande af got øl efter gammel vis. Derimod om hand er forsømmelig og icke haver byens gafn i agt og pandter på, hvis der forbryder, da skal hand self udlegge, hvis de andre haver forbrudt, og skal tvende af mændene være forpligted at følge med og tage pandted fra dem.

6. Oldermanden skal have sin stoelsbroder, nemblig den, som året tilforn har været oldermand, hvilken med ham skal erindre om alting og indkræfve alt det, som efter byens lougs befattede articler og på byens vegne efter gammel vedtegt blifver forbrut. Hvis de der udi forsømmer, stande til rette efter fire mænds sigelse.

7. Hand skal og hafve sine tvende besiddere, som har værit oldermand tilforn, hvilke med ham skal sige og råde for byens tarf og bæste, og derfor med hosbondens eller hans fuldmægtigis samtycke udvælgis af de vittigste og bæste mænd, som self ere goede afvelsmænd og holder goed heignet.

8. Hvoe som bander, slaer eller gifver oldermand onde ord, når hand taler om bondens nytte og gafn, bøde til byen 2 rdr. Når oldermanden er fire mænd begiærende af byen at udgå om byens bæste og gafn, og nogen af dem lader sig finde fortredelig og ei vil gå, bøde 1 mark.

9. Oldermanden skal trende gange om året i det

mindste, nemlig til Mickeli, kyndelmisse og st. Hansdag, have flittig indseende med ildstæderne, de forsvarligen holdis, både med loft ofver, hvor ei havis skorsten, eller med lerveg på siden imoed døren for vind skyld, og at ei noget ligger så nær ildstædet, at deraf kand befryctis skade, fornemmeligen at tørv ei hafves ofver ildstæden eller tvert derfor. Med bagerofnen skal end hafves mere forsiunlighed, og hvo ei på sligt råder bod og forandrer det efter fire mænds sigelse, gifves det hosbonden eller hans fuldmægtige strax tilkiende, og de skyldige straffis i fengsel og jern på gården. Forsømmer oldermanden at giøre sit embede her udi, og nogen skade der ofver bevisligen påfølger, skal hand stande til rette for skaden og gifve 3 rdr. til hosbonden og 3 rdr. til byen.

10. Ingen, i hvoe hand være må, skal her efter huse eller helle geméne pak eller omløbere eller sådanne, som de véd at være løsagtige kvindfolk eller berøgtede personer, under 2 mark straf til byen; men om nogen fremmed kommer for at opholde sig der nogen tid, skal de strax henføris til præsten, som kand efterse deris brefve og skudsmål og ei uden hosbondens, præstens og samptlig byemænds samtycke imoedtagis, under 4 mark bøder til byen, foruden hosbondens ræt, og der hoes stå sin naboe til rette for hvis ulempe, sådanne folk giøre. Husfolkene må aldelis ingen inderste indtage uden hosbondens særdelis tilladelse, under 1 rdr. straf til byen og hosbondens ræt foruden.

11. Ingen siuge og vanføre folk må af den, som det tilfalder dem at age, føris til andre i byen at huse eller agis af byen efter soel er nedgangen, enten det er sommer eller vinter, under 8 skillings fortabelse, og dog beholde dem self hoes sig natten ofver. Det skal og gå med deris agning ret omkring udi byen, og om den,

det falder til, vegrer sig derved, bøde derfor hver gang til byen 1 mark. Når og reisen er giort, skal hand bære brevet eller tegnet til hans naboe og sige til, hvor og når hand åg dem. Beholder hand tegnet eller brefvit så lenge hoes sig, indtil en anden kommer, da age igien eller bøde til byen, som forbemelte.

12. Om nogen byens mænd enten fattig eller rig ved døden afgår, bør en hver at hielpe til at grafve og ringe, når klockerne befindis at være betalt, dog ei længer end for den tid, de ere betalte. De bør og følge liget til sit leierstæd, om de ei er i lovlige forfald, under 4 skilling straf til de fattige.

13. Husmænd og inderster skal og hielpes dertil, til hvem gårdmændene, hele og halfve, skal og hente præsten med deris vogne og tage betalning, om noget findis efter den døde; og skal da af hans slegt og venner gifvis byemændene én tønde øl 30. dagen efter begrafvelsen.

14. Hvilken, som ei hielper anden, når hand trenger, på tørfveie, skovveie og anden stæds, bøde 1 mark. End skulle nogen fordriste sig at ofverfalde en anden på kirke- torf- eller skofveie med skielsord, trusel, slag eller hug, bøde 3 mark, om det klages.

15. Hvilken mand, som benegter sin naboe hielp, når hand haver hus at reise eller skofblock at ophefve, skal bøde til byen 12 skilling, om hand ei er i lovlig forfald, når hand tilsigis.

16. Dersom nogen icke formår at pløie formedelst hans og hans hustrues svaghed eller og ulyckelig tilfælde med plougbester, når pløies, så hand ellers ei kunde få så snart tilsåed som de andre, da på det alle mænds kvæg kand komme på én dag af marken, skal alle møde hver med sin plog at pløie hans jord og skal

niude 4 skilling for hver skp. land, de pløier, og skal det besés af tvende mænd, hvad jord der befindes at være oppløiet, på det den kand blive pløiet lovlig. Hvoe motvillig icke hielper, bøde 3 mark, og siden, når hand harver, skal han holde sit kvæg af markerne, at det ei giør skaden, under forbemelte straf. Det samme er og at forstå, om nogen formedelst lige til-tilfælde ei kunde bierge sit høe eller korn, at de samptlige hielper ham at fåe det tillige med de andre vel i hus. Thi vi icke kand vide, på hvem det af Guds tilladelse først kand ramme.

17. Når oldermanden enten på hosbondens eller på byens vegne lader tude på gadestefne, da skal alle møde, som nogen gårds part hafver self, uden de ere i lovlig forfald, men ellers nøiagtig bud fra dem, under 1 skillings straf. Om de ei møder inden anden gang tudes, bøde 2 skilling. Oldermanden skal tude udi begge bye enderne, såsnart hand er kommen fra den ene ende til den anden.

18. Dersom nogen byemand fører klagemål ofver sin medbroder, for hvad sag det være kand, som icke lif eller ære gielder, skal hand ingenlunde den til tinge føre, men sig endelig først angive for oldermanden på fire gadestefne efter hver andre, og skal oldermanden med tvende uvillige mænd af naboerne, som dertil udnefnis, søge sagen at forlige, om det mueligt er, og om den ei kand forligis, kiende den på, således at begge parterne kand ved magt blive. Kiærer nogen for herskabet eller kalder til tinge, førend sagen for oldermanden indkommer, og hvor af hand til enten af stæderne bliver afvist, da bøder den her imoed 6 mark til byen og til de fattige 4 skilling.

19. Hvoe som findis ulydig, når de fire elste mend

med oldermanden *tilsiger* at vei i bye eller mark skal fuldfærdigis, bøde til byen 1 mark og derforuden betalle dem, som hans anpart har fuldfærdiget efter deris nøie. Skal vi samtlig én gang om året, når vi af oldermanden advaris dertil, forfærdige alle veie og broer, som fornøden giøris, til kirken, igennem byen og uden for.

20. Alle veie, som har været af alders tid i alle vangene, skulle herefter være. Ere de oppløiede, da igien at udleggis, og hvoe som legger ulovlige veie ofver ager eller eng, bøde skaden og til byen 3 mark. De gadebroer, som ere i byen, skulle strax forfærdigis efter de ere brøstfældige. Hvoe ei forfærdiger sin anpart, svarer omkostningen og bøde 1 mark for motvillighed.

21. Hvoe som huser eller heller sin naboes kvinde eller tiunde eller lader dem have deris udbærsel hoes sig og giemmer noget af deris gods og tingest, hand bøde derfor 6 mark og siden stande sin naboe til rette efter fire mends sigelse. Skal og ingen opkaste lergrafve på gaden, uden det sker med oldermands og menige byemænds samtycke, ei heller på gaden grafve ler nermer veien end 5 allen. Hvo, som grafver ulovlig, bøde 1 mark og grafven igien fylde. Sker der skade, da svarer den, der grafvet haver.

22. Kaster og nogen kvæg på gaden og icke vil føre det hen på beleilig og tilbørlig stæder, bøde 1 mark til byen og strax derforuden føre det bort.

23. Er og endregteligen af os samtøkt, at enhver skal ved sin gård, hvoe beleilig plats findis, dyrke sin hafve og der udi efter lougen plante abild og anden slags træer, så vel som humblehave indrette, under tilbørlig straf, om det icke betimelig efterkommes. Iligemåde skal enhver forflytte fra skoven unge asker og sætte dem om gierderne i markerne og ved hafverne og dem

vel lade bevare for kvæg og i sin tid beskiære, at de kand fåe deris fuldkommen vext os self til nytte i fremtiden.

24. Hvoe som ofverfuser sin naboe, hannem bander, skiænder, udfordrer enten på gadestefne eller udi nogen ærlig samkvem, bøde derfor 1 rdr. til byen. Ligeså hvoe sin naboe foruretter enten med hug eller slag i mark eller bye, siger ham noget uærlig på, skamfere hannem med vedernafne eller i andre måder, som hans ære og lempe er anrørendis, enten udi hans nerværelse eller fraværelse, og det kand ham ofverbevisis.

25. Hvoe som stefner anden mands pile eller raner hans tiørne, stafre eller skov, som hand til sin fornødenhed haver samlet, skal strax gifve ham det igien og bøde 3 mark.

26. Hvoe som går eller ager ofver en anden mands skofslod og hugger eller afstefner enten eg eller bøg eller og afhugger enten hasle, tiørne eller pile eller og dem stefner uden hosbondens minde, sker det om natten, da stiel han det som en tiuf, sker det om dagen, da betalis skaden og bøde 6 mark til byen og til hosbonden, efter som skaden er til, og til de fattige 1 rdr. og derforuden betaler den skade, som skovsloden tilkommer.

27. Dersom nogen husmænd eller kvinder, som enten self haver heste og vogn eller leier den af anden og befindis at age i anden mands skovslod, ager eller engskifte og der afhugger, skiærer og hiemfører enten bøgegrene, eg, hassel eller pile eller noget fersk og grønt, hvad det være kand, eller afbryder og forderfver giærder, da straffis den, som for andet tyfverie, og bøde til byen 3 mark. Men dersom nogen vil oprøde de røder og jordstød, da hafver hosbonden bevilget, at når de tager sedel derpå af hans fuldmægtig, det dennem da må stedes med så skel, det kand være uden skade.

28. Hvoe som blifver vist tiørne eller brende ud i anden mands skofslod af hosbondens fuldmægtig, og hand icke henter det ud, når skoffogden tilmelder, skal miste samme tiørne og bøde til byen 12 skilling. Hvoe som icke findis tilstæde med sin vogn og bud i bestemte tid, når vedtagis, at vandingen skal rensis eller fordybis, og broerne skal leggis i gaderne eller i byens marker, hand skal bøde 12 skilling, uden hand er i lovlig forfald.

29. Hvoe som gifver sin naboes tiunde nogen uråd enten til at gå fra sin tieniste inden stefnedag eller i andre måder styrer dem til motvillighed, ulydighed og gienstridighed moed deris hosbonde, og sådan kand bevisis, hand bøde 1 rdr. Er og nogen tienistekarl eller pige sin madfader eller madmoeder gienstridig, skal de stefnis for oldermanden og de tvende bisiddere at kiendis, hvor meget sådan én opsetsig for sin ulydighed skal korte i sin løn.

30. Når hosbondens bud kommer, at mand skal til hofve, og mand icke følger med, da bøde hver, som uden lovlig forfald tilbage blifver, 1 mark. Dog hvilken tienistekarl sin gierning hafver afgjort, den må frit drage hiem, men den sig på andre steder opholder, bøde hver gang, som forskrefvet står. Og skal de komme på arbeidet til hofve de fire vintermåneder om vinteren til klocken 8te og sommeren til 6 slet. Sker det icke, skal oldermanden pante dem for 8 skilling hver gang.

31. Om det så skede, at nogen fik skade af tiufve eller andre mennisker og begiæris randsøgning, skal oldermanden med sine tvende bisiddere på hans begiæring fri og ufortenkt randsøge og skal begynde på den klagendis næste naboe og forfølge det byen omkring, dog at de ei bryder eller brecker døre eller lås op og

ei giøre nogen skade eller ofverlast, men hvoe som benegter at lade randsøge i sit hus og ei villig og venlig oplade alle døre og låse, som bliver begiæret, hand bøder til byen 6 mark og være mistænkt for gierningen. Finder og den klagende sit gods inden den anden mands lucke og lås og ei sin skadesmand der hoes, da skal hosbonden i gården bevise, hvorledis godset er ham tilkommen, og føre skadesmanden tilstæde eller self svare tilgierningen.

32. Skal være foruden aflyst og forbuden alle ulovlige veie og stie, som kand giøris i marken enten om høsten eller anden tid. Hvoe det giør sin naboe til skade, betale skaden og til byen 3 mark og til de fattige 4 skilling.

33. Overbevisis nogle at malke andres kiør, skal den bøde til byen 1 rdr. og agtes som en anden tiuf.

34. Hvoe som nogen grof og forargelig misgierning dølger og underslaer, den holdis og straffis lige med den, det giorde, på det ærlige og trofaste dannemænd må ickun vedblifve.

35. Hvoe som tilkommer at holde vangene vedlige med hengsler for ledene og bliver derom af oldermanden påmint og ei vil, bøde, for hver gang hand påmindes efter første advarsel, til byen 12 skilling.

36. Om nogen haver ulovlig kvæg i sin hauge, og det bryder ind og giør sin naboe skade, betaler skaden og til byen 8 skilling.

37. Hvoe som haver hallende gierder i deris hauger imellem hverandre, og den ene ei vil holde sit lugt, så hans naboe får skade, skal hand første gang betale 8 skilling og siden dobbelt, om på klagis.

38. En hver skal holde sin foldepart til st. Volborg dag, eller når oldermanden tilsiger, færdig, under 4 skilling. Hvoe som bryder folden eller lader noget kvæg

deraf uden oldermandens minde, skal betale ald den skade, samme kvæg haver giort og bøde 1 rdr. til byen foruden til markmanden. Og må oldermanden icke udlade noget kvæg, være sig enten byens eller fremmed, førend de det betaler eller sætter pant derfor eller forlovere. Dersom nogen icke sit eget kvæg vil udløse, når hand derom er advaret, da skal oldermanden lade det drive til gården, og fogden at lade det komme ind iblandt hosbondens eller forpagterens kvæg, hvor de det skal løse og give 4 mark for hver best eller nøed og for hver svin eller får og lam 12 skilling, efterdi de vare så skarnvurn og icke vilde det udløse, da de det kunde få for lideligt. Folden skal og være fuldfærdiget aret igiennem; hvis brøst, som findis, bøde hver gang 8 skilling.

39. Hvoe som undergraver sin naboes grund og giør sandgrafve der under, han bøde 3 mark. Giør hand det tidere, bøde 6 mark og fylde det op igien.

40. Skal byens oldermand have flittig indseende, at tiuren bliver vel fød og medfaren, og skal ingen mand, som haver tiuren at føde, under 3 marks fortabelse, lade hannem bruge uden oldermandens vidskab, og hver koe, hand springer for andre byefolk, skal gives 4 skilling, hvilke penge oldermanden skal optage og til regenskab føre, Og skal tiuren ingenlunde stædis af byen, men hvoe hannem behøver, skal lade deris kiør til tiuren fremlede.

41. Oldermanden, om hand vil, høster engen og holde tiuren, som hand vil forsvare og ei må selge eller afhende den uden de to forordnede mænds minde. Hvilken bye, som *haver* fællides med os og icke holder tiur, men lade bruge voris tiur til byen, skal give 2 rdr. til byen.

42. Hvoe som høster eller pløier noget af tiurens jord, hugger tiørne eller andet på den grund, som hannem er tillagt, betale skaden og bøde til byen 2 mark; dog skal det siunis af fire mænd, som ret kand være. Det samme forståes og om dennem, som ligger til rene på ager eller eng, i skov og mark, at den, som tiuren annammer, ei skal giøre sin renbroeder skade. Sker det, bøde, som før bemelt.

43. Hvis hestekorn, som blifver forfalden, skal forsamlis den næste dag efter st. Galli dag, når det otte dage tilforn dennem advaris. Hvoe som lader sig finde motvillig og ei vil frembære det, hand skyldig er efter rigtig opskrift på stocken, bøde 2 mark.

44. Skal årligen være en markmand, som skal være foldegiemmer og have nøglen til byens fold, hvor udi hand skal indsette hvis kvæg, som indtagis, og lade det igien udløse og giøre byen derfore regenskab og betale bøderne, om hand det icke optager; men tager hand det op, skal hand deraf for sin løn.*)

45. Når ei markmand holdis, skal menige byemænd være pligtige at holde vagt på vangene hver sin dag om ugen efter oldermandens påleg. Forsømmer nogen, enten hand er tilsagt af sin naboe eller icke, betale skaden og bøde til byen 4 skilling.

46. Hvo som holder giæs, skal holde gasse, under 8 skillings fortabelse og siden legge giæssene øde.

47. Hvis nogen ager eller slæber med ploug eller harver ofver anden mands korn, når det er opvoxet eller afhugget og ligger på skår, bøde for hver ager 8 skilling.

---

*) *Sammenlign post 81. Det sidste vil sige, at de penge, markmanden får, skal regnes for hans løn.*

48. St. Galli dag skal ledene være hengde og alle rugvangs gierderne vere gablugte, at svin ei kand komme der ind, under den straf, som uvillige mænd kunde pålegge. De skal og holdis vedlige vinteren igiennem og skal holdis fuldfærdiget til Voldermisse dag, eller bøde for hver gab 8 skilling.

49. Vangeled skal i lovlig tid færdigis og således hengis, at en karl på en hest vel kand lucke det, under 2 mark. Hvis og nogen rider eller ager eller går igiennem vangeledet og icke lucker det efter sig, om det endskiønt stoed oben for ham, bøde 4 skilling, om der ellers er korn i marken, så det bør at luckis; men sker der nogen skade, betale den og bøde 2 mark til byen.

50. Om nogen med fri villie og forsæt lader sit eller andres kvæg eller heste gå løse i sin naboes korn eller rug eller og hugger andres tøier over eller opdrager hans tøierpæl, da skal hand betale ald skaden, bøde 1 rdr. til byen og 1 rdr. til hosbonden.

51. Når mand pløier til hafre i rugmarken, da skal ingen lade sit kvæg gå løs, men udi tømme, så det ei giør skade på sæden. Hvo her i moed giør, give 1 skilling for hver kvægshøfde.

52. Ingen må vende på andens høfd eller ager og dermed giøre skade på kornet. Hvoe det giør, betale skaden og bøde til byen 4 skilling. Hafver nogen hester og setter alligevel øig i tøier med føl, hand skal icke sætte det nærmere kornet end 40 fafne, eller bøde derfor efter fire mends sigelse, men hafver hand icke anden råd, da tage derpå først byemendenis samtycke, så det kommer ingen til skade, under 4 skillings straf hver gang.

53. Hvoe som hafver en høfd i marken, som de andre

skal vende på, og hand beder dem derom, at de vil pløie for den i tide, og de icke vil, når oldermanden med sine besiddere befinder, at de det kand giøre, da bøde 3 mark til byen og erstatte hannem skaden. Den som giør sti af høfden, når den er tilsåed, eller slæber der ofver, bøde hver gang 8 skilling.

54. De boele, som ere tilsammen, skal alle, så mange som ere i boel, være pligtige at slåe på hvilken dag, de vedtager, på én tid, så ingen skal slå den anden for nær. Dog skal tiden på den måde passes, at de, som hoveri giøre, ei på den tid er til hofve, under 3 mark til byen.

55. Hvoe som høster om nattetider eller tager andris næger og bærer på sin ager, betale kornet og bøde til byen 3 mark.

56. Ingen må, når hand læser engen, legge afpløining, sten eller skarn på anden mands grund. Hvoe det giør, bøde 8 skilling. Ei heller må hand tage stene af sin ager og lægge på sin naboes, under lige bøder.

57. Hvoe som klager sig brøstholden enten i ager eller eng, og ei så findis, bøde til byen 2 mark og til fattige 4 skilling. Findis hand brøstholden, bøder den dobbelt, som har gjort uret.

58. Skulle nogen pløie half fur eller mere fra sin naboe, må hand, om hand ei er bekient på steden, men for it eller tu år er ankommen, legge det tilbage uden bøder, når hand derom påmindis, og hand giør sin ed, at hand ei bedre viste. Har nogen af forsæt giort det, gifve 1 rixdaler og legge det fra sig, ham med rette ei tilkommer.

59. Hvoe som meier korn eller slaer eng fra hverandre og icke vil legge det fra sig godvilligen, så anklagerne forårsagis at tage mænd derpå, skal bøde, om

hand findis skyldig, og derforuden give den rette eiermand sit igien.

60. Siger nogen, at hannem er afpløied eller afslagen, og den, skaden haver giort, vil ei rette for sig, skal oldermanden stæde hannem fire mænd og grandske, om hannem er sket uræt og skade. Er der skade giort, betaler hand den og 3 mark til de fire mænd. Men klager nogen, og ham ingen skade er sket, bøde 3 mark til de fire mænd.

61. Hvis jorder, ager eller eng, som er henpløied, såvelsom hvis jorder, som er byttet bort, skal udvisis, *så**) og hvad de igien har bekommet. Og dersom nogen beklager sig, at hannem er ager eller eng fra kommen, og ei derfor fåed vederlag, da skal oldermanden med fire af de eldste mænd i byen det bese. Og befindis den beklagende at være sked uret, da hannem det at følge uden videre proces under 3 mark til fire mænd og 1 mark til byen.

62. Samptlige byemænd skal være pligtige at afpæle deris enge, på det ingen skal ske uret. Hvoe det ei vil, bøde til byen 3 mark. Og skal i år begyndis dermed i fælleden og således forholdis udi trende år, at alle tre markerne forinden kand være afpælede.

63. Ingen må skiære rør eller stær på andens grund under 1 mark til byen. Hvo, som selger eller afhender enten stær eller rør til nogen fremmed, da skal eiermanden være self overværendis, at hand kand selge sit egit og ei nogen andens.

64. Hvoe som fordrister sig til at sanke ax op på nogen mands ager uden hans minde, bøde til byen 1 mark.

---

*) *utydeligt ord.*

65. En hver skal med pile, stafre og underskof til giersel at hugge forsiunligen og forsvarligen omgåes, sig self og sine efterkommere til gafn og gode, og ingenlunde der af at selge til nogen fremmed under 1 rdr. straf til hosbond for hver læs. Langt mindre må nogen hugge unge bøger, eg eller aske, som kunde stå i tiørnebusken, under lige straf.

66. Om nogen hafver ulovlig kvæg i sin eie, og det bryder ind og giør sin naboe skade, betaler skaden og til byen 8 skilling.

67. Hvad kvæg, som findis løst i vangen med tøier, skal optagis, og eiermanden betale skaden, som det giør, og bøde til byen for hver bæst eller nøed 10 skilling og hver svin 2 skilling.

68. Hvoe som tøirer i anden mands korn, eng eller høestak med ståendis og fast tyer, det er it skelmstycke, og skal bøde både skaden og 1 td. biug til byen, og skal ingen tilstædes at tyre uden på sit egit sin naboe uden skade. Hvoe derimod giør, bøde skaden efter dannemænds sigelse og til byen 4 skilling for hvert tyerslag.

69. Årlig år, når tyrde heste skal indtagis i vangen, skal hver bære sit tyer på gaden, og det af fire mænd lade siune, om det er så lovlig, som det sig bør. Findis nogen, som det ei vil fremvise, og der siden kommer skade, da den at betale skaden og bøde til byen 8 skilling.

70. Ingen må sætte kvæg eller kalfve udi tyr, uden det er siugt, og da gifvis byemændene først til kiende. Hvoe herimoed giør, bøde 2 mark.

71. Hvoe som ei indtager sit kvæg af vangene 14 dage efter Voldborg dag, eller når oldermanden tilsiger med de fire mænd, betaler for hvert stoert kvæg, der

i vangen findis, 2 skilling. Et svin, gås eller to høns ½ skilling.

72. Ser nogen løse heste i vangen og ei vil give det tilkiende, og det ham overbevisis, at hand dem haver fordult, betale til byen 8 skilling.

73. Gårsmænd eller husmænd, som ei haver låd eller part i vangen, de skulle ei have heste, svin eller kvæg der inde, uden det sker med menige byemænds minde, under 3 mark straf.

74. Når kvægit skal vogtis i vangen, da skal alle byemændene lade vogte. Fanger nogen skade for deris skyld, som skal lade vogte, betaler de skaden og til byen 1 mark.

75. Når oldermanden med fire mænd tilsiger, skal ei være mere kvæg i vangen end til plougen og harven bruges, eller bøde for hver 2 skilling. Plogkvægit skal ei heller være der længre end efter deris befindende.

76. Når hafren eller bygit er så høit ofver jorden, at det kand lide skade af kvæg, da skal enhver lade vogte sit kvæg eller bøde for hver 2 skilling.

77. Hvis giæs, som findis i vangen og ei strax steckis, når hand advaris, bøde 4 skilling.

78. Hvis bæster, svin eller giæs, findis i rugvangen fra Galli dag og til Voldborg dag, bøde for hvert 1 skilling.

79. Hvoe som tager anden mands ploug eller harfve, bortføre og bruger den på sin jord uden minde, bøde til byen 3 mark.

80. Dersom nogen findis i anden mands erteager, det være sig mand, svend, kvinde eller møe, gifve 4 skilling. Umyndige børn refsis på steden, dog med måde.

81. Hvoe som giør ufred om sommeren eller om høsten med fortræd, enten med løs kvæg eller i andre

måder, hvad kvæg det være kand, hand betaler sin naboe skaden og bøde til byen 12 skilling og til markmanden for hver bæst eller nød 6 skilling og for hver svin eller lam og gås 2 skilling og til de fattige 1 skilling. Forsømmer markmanden, når forskreven småt eller stoert kvæg kommer i vangen, og icke tager det i folden, da bøder hand til byen ligesåmeget og derforuden betale skaden. Men kommer kvæget ind af vanvare, da bødes ickun til markmanden allene.

82. Findis nogen mands kvæg og svin at bryde i vangen, bøde for hvert 1 skilling. Bliver hand derom advaret og ei vil ramme bod, betale dobbelt. Findis giærdet efter fire mænds sigelse, som dertil af oldermanden skal udtagis, ei så lovlig at være, da bøder den, der gierdet eier, både skaden og gierdets brøstfældighed, og den, kvæget eier, være fri.

83. Når nogen ser anden mands kvæg i vangen, skal hand tage én til sig, som kand være vidnesbyrd med ham, og så drive det i folden. Vil den påkallede ei medfølge, gifve straf til byen 1 mark.

84. Ingen må understå sig at indslå eller indlade om høsten enten lidet eller stoert kvæg, førend menige mand det hafver samtykt, under 2 mark. Hvoe som flytter anden mands korn på aggerrene og sætter sit kvæg på steden igien, bøde 1 mark.

85. Hvoe som jager sit kvæg i vangen enten i biug- eller rugaufret, førend oldermanden tuder, og alle byemændene har det samtykt, hvoe herimod bryder, bøde 4 mark. Iligemåde forståes om svin eller giæs, før det er samtykt, bøde 1 mark.

86. Dersom nogen haver det kvæg, som mand mener at have fengelig siugdom, som skab eller andet, da skal fire mænd strax bese det. Findis det da med smitsom

brek, skal den, som det tilhører, være forpligtet at skaffe det af marken den samme dag eller have fortabt 6 mark, og bønderne have magt det siden at dræbe, hvor det findis, med mindre hand det kand beholde med samptlige byemænds og fællids brødres samtycke.

87. Hvilken mand, som indtager fremmed kvæg på græs og vand uden menige mænds samptycke, bøde 1 mark. Dog hvis hand icke haver så meget kvæg, som hand må holde, skal hand først tilbyde hans naboer, byemænd eller husmænd, dernæst hosbonden, sognepræsten og degnen, førend nogen fremmed må have noget derinde, og da skal icke høiere tagis af dem i byen end 24 skilling af en hest, stud eller koe, 8 skilling af en kalf og 4 skilling af it svin eller får.

88. De husmænd, som icke haver lod eller del udi marken og vil holde kvæg på græs og vand, skal angive det for oldermanden og lade det indskrifve og gifve af hver bæst eller koe 1½ mark, hver får eller svin 4 skilling. Befindis nogen, som fordrister sig til at føre sit kvæg i marken efter Voldborg dag, som icke således er ansagt og indskreven, det kvæg skal indtagis i byens fold og icke udkomme, førend derfor bødes til byen for fuld græsgang og siden holdis af marken, om det ei bliver indskreven, ellers indtagis det og bøde hver gang fuld græsgang, indtil sålenge det indskrivis, medmindre hosbonden nogen fattig mand det uden græsgangs penge bevilger.

89. Når oldermanden tilsiger at éne fælledet, da skal alle byemænd være pligtige at afdrive fremmet kvæg. Hvoe sig lader finde motvillig, bøder til byen 3 mark.

90. Dersom nogen befindis at føre fremmed kvæg på voris mark, efterat éning er sket, da bødis til byen 4

mark for hver høfde, hver gang det optagis. Og skal vi pligtige være trė gange om sommeren i det ringeste at énes, på det vi græsning til vor kvæg self kunde beholde.

91. Hvoe som befindis at forføre eller skade i nogen måde sin naboes bæster eller kvæg, den skal oldermanden pligtig være for hosbondens fuldmægtig at angifve. Dølger hand det, holdis hand for medvidere.

92. Så gifvis og for uforsætlig drab på stort kvæg 1 rdr. og på svin, giæs eller får 12 skilling og stå sin naboe til rette efter tvende mænds sigelse.

93. Om nogen mands kvæg giør skade på anden mands korn eller fæmon, da skal bemelte skade vurderis af fire uvillige mænd efter sagens rette beskaffenhed, hvilket den skyldige skal betale inden otte dage eller have det i minde, under 2 mark til byen; der under forståes, om skaden forårsagis af anden mands giærder, da bøde den, der gierdet tilhører.

94. Hvoe som holder ugafngiørendis kvæg i vangen, bøder 1 mark, og hvoe som ei vil ramme bod på det uvane kvæg, efter at hand er påmindt, og det hæfter eller sælger, bøde foruden skadegiælden 1 mark.

95. Uvåne hunde skal ødeleggis, og ingen bonde holde mere end toe hunde, den ene bunden, den anden, som er løs, bør it led afhuggis efter kongens forordning, under 3 mark og derforuden bøde skaden, som nogen mand kunde fåe på lam, giæs eller andet kvæg efter fire mænds sigelse. Ingen husmand må holde hund under 6 mark straf, med mindre den holdis bunden.

96. Alle skulle pligtige være at røde i deris egen marker, samt sten at opbryde, så vit de med billighed kand afstædkomme. Findis nogen, som hafver efne, motvillig eller forsømmelig, hvor det hannem derpå anvises, bøde 1 rdr. til byen.

97. Når tørf om året skal grafvis, skal oldermanden med de fire mænd se efter, om bekvemmelig opgang af hver er giort for kvæget, og om den øverste tørf er omvent og kast i grafven igien, ellers give det tilkiende.

98. Når Gud gifver velsignelse med olden, må ingen fordriste sig til, når de kommer i skoven, nogen slaugs olden at afslå og sanke eller hiembære. Hvoe det giør, bøde til byen 3 mark og siden stande hosbond til rette derfor.

99. Befindes nogen hemmelig at hugge i skoven af gårdens eller fremmede bønder, husmænd eller inderster, eller og fornemme, at andre giør det, og det icke strax åbenbarer, hand skal ligesåvel som den skyldige stande derfor til rette.

100. Hvoe som ei vil for billig årsag lade sig pante eller kaste pantret, men sætter sig derimoed og truer, skal bøde til byen hver gang 24 skilling. Dog må ingen uden i små sager pante den anden, uden hosbondens eller hans fuldmægtigis samtycke og villie.

101. Hvo som ei vil være med at pante den skyldige, om hand er tilstæde og uden lovlig forfald, bøde 1 mk.

102. Alle hvis bøder som i denne byloug ommeldis, skal den halfve part årlig henleggis 1) til at kiøbe til byen mål og vegt, af skieppe med mindre mål og bismer. 2) til at bekoste voris anpart udi fraliggende broer, som vi skal holde vedlige. 3) til at forbedre grøfter med og at forfærdige stenbroen inden og uden byen. 4) til gamle mænds underholdning, som i forige tider haver besidet gårde i byen og ei for deris nachlæssighed eller ødselhed er kommen fra gården. 5) til fattigis begrafvelse. Den tredie part brugis til gildis øl, og den øfrige niuder oldermanden.

103. Når nogen gilde skal holdis, skal oldermanden

alle byemændene tilsammen kalde, og førend de tapper af øllet, skal hand banke til liud og formane enhver til gudelig bøn og påkaldelse til taksigelse, så vel som til skickelig og kierlig omgiengelse i ord og tale, forbyde alle og enhver at bære hoes sig værie, som knifve, vognkiæppe eller sten, item at bande og sverge, dragis i hår, slaes med næfve eller andet utilbørlig begå.

104. Hvoe som icke lyster at komme til gilde eller ei vil skyde penge til gildis øl, skal derfor være forskånet, og er af ham velgjort, og dog niuder sit bøde øl, når det tappis af hvis for bøderne kand blifve, når anden fornøden byens omkostninger deraf først ere gjorte, og ingen må ham det forkaste eller legge had til for, under 3 mk.

105. Deris sæder belangende, da tager de sæde, som de ere komne til, og giæsten sidder hoes den, hannem indbød, dog oldermanden og stoelsbroder samt de gamle for deris alderdom tilbørlig ære at niude, hvor efter enhver skulle være tiltenkt at nøies med sit sæde under 2 sk. straf. Oldermanden og laugsbrødrene skal sette stoelsbroderen og skienkerne, som vel tager vare på at intet spildis eller udbæris af gildehuset, under 2 sk. straf og derforuden self betaler karet fuld af øl, som hand bærer. Ingen må og tappe uden oldermandens og stoelsbroderens forlof, under 2 sk. Ei heller må oldermanden eller nogen lade tappe, uden hand er self siette, under 4 sk.

106. Ingen kvindfolk, gifte eller ugifte, må indfinde sig udi gildet, enten de ere budne eller icke, omendskiønt de kand være af bymændenis egne hustruer eller døttre, med mindre de vil agtis at komme der for at dricke sig drucken eller bedrifve utugt.

107. Før soel går ned, skal det oplagde gildis øl

være uddrucken, og hver gå hiem til sit. Hvoe efter soelens nedgang findis inde i gildestuen, bøde hver til hosbonden 3 mk.

108. Til gildis øllet at kiøbe og smage, skal udvelgis to eller tre mænd, og pengene dertil skal indsamles af oldermanden og stoelsbroderen hoes dem, som vedkommer noget at gifve dertil. Vil nogen, naar gildis øllet er opdrucken, hafve mere, som dog ei vel anstår, da skal hand giøre det på andet sted end i gildehuset og self betale, hvad hand bekommer.

109. Slaer nogen anden mundslag eller drager hinanden i håret eller slaer med kande, ståb eller anderledis slaer, bøde 3 mk., og den dag icke dricke mere i lauget. Slaer nogen ham igien, da bøde derfor efter fire mænds sigelse.

110. End slår nogen den anden sår i gildishuset, i gården eller på hiemveien, bøde til lauget 3 mk. og betale skaden efter loven.

111. Hvad skade tieniste folk eller børn giøre, skal hosbonden og forældrene betale af deris løn.

112. Hvis nogen hugger, sticker eller slaer i bord, benk eller vegge i gildehuset eller gården, bøde 4 sk. til lauget, miste sit verie og betale skaden foruden.

113. De fattige almisselemmer, enten de tilstæde ere eller ei eller ligge på deris siugeseng, skal og med nogit øl efter leilighed betenkis.

114. Denne byloug, som af os samptlige byemænd i N. N. er samtykt og vedtaget, skal af oldermanden vel bevaris, under 2 rdr. straf, og trende gange liudelig læsis om året på gadestefne eller i gildehus og af alle de, som herefter kommer og med hosbondens villie og minde nedsætte sig at boe her i byen, strax underskrifvis. Hvis og nogen herefter icke skulle ville samtycke i disse

articler og holde vedtegt med andre ærlige mænd, som det har samtykt, da bliver han ei dismindre panted for sine forseelser imoed disse articler efter lovens 3 bogs 13 capitel 31 art. og blifver holdet for en fortræden og vanartig naboe.

Om håndskriftet se foran side 61.

Kjøbenhavns Amt.

Dragør på Amager, Sokkelunds herred.

Dragør indvåneres vedtægter 1749.

Anno 1749. dend. 20 marti er vores indrettede vedtægt af os underskrevne på samtlige Dragøe byes indvåneres veigne fornyet og renskrevet. Og for indbyrdes enighed at holde ved byens sager, ville vi have efterskrevne poster uryggelig skal holdes og efterleves.

1. Om noget skib ved en hændelse kommer på grunden og giør signal at have vores hielp nødig, da bør de folk, som seiler om borde til samme skib at have en af de fire mænd, som er byens forstandere, med sig, og dersom de giør nogen accord, og der fortienes noget, da skal det være dem alle til beste, som kommer om bord i skibet, førend det er af grunden. Og sker delingen på dend måde, at hvad som fortienes ved et skib, som losses af grunden, eller ved et strandet skib, når vi med fartøierne bierger af hands ladning, at fartøierne får dend halve del af, hvad som fortienes, og mandskabet dend anden halve del.

2. Hvem som far ud med noget fartøi til et skib, som står på grunden, må ei underståe sig at accordere for sig og sit fartøi allene, men for alles beste efter

som bemelt er i 1. post. Hvoe sig herimoed forser, skal give til straf 4 rdlr.

3. Hvem som kiøber eller lader bygge et fartøi, skal svare til vor havn af dets drægtighed pælepenge nemlig 1 mark 12 sk. af læsten. Så og om nogen af vores indvånere, som sætter skippere på et fartøi, som kunde have hiemme andensteds, eller kunde have redere andre stæder, da nyder hand ingen lod for det, som er fremmet, eftersom der svares intet af til vores udgivter på vor havn og anden byes tynge.

4. Hænder det sig, at nogen får skade på sit fartøi ved noget skib, hand skal binde dend ved sig selv.

Herhos eragtes og, om nogen løber fra skibet, førend de ere rent klar ved skibet, får aldeles intet. Ei hellere måe nogen af vores indvånere leie nogen for sig til et skib, på det gemene mand icke skulle fornærmes derover, uden det gåer i roedevis over hele menigheden.

5. Hvis nogen af vores folk befindes nat eller dag at fare ud til noget skib, uden det enten skyder eller sjouver eller flagger, han skal være ærbødig til at give til de fattige og skoelen 4 rdlr.

6. Når noget skib skyder eller siouver, og det hænder sig at tvende både far ud tillige, da bør dend, som kommer først uden for havnen, være siouven næst, og dend, som er bagest, bør vende tilbage igien. Befindes nogen at giøre herimod, skal være brøstfældig til de fattige 1 rdlr.

7. Ved vintertide, når fartøierne ere oplagde og ligger i havnen, og det da hændte sig, at noget skib kom på grunden og hafte vor hielp fornøden, da skal enhver hos os adspørges, om hand vil æventyre sit fartøi dertil og ved ord og aftale hos accorderingen skal middeleris, hvad fartøierne skal have, og da skal de, som har

stædt deres minde til at hielpe, strax giøre deres beste med deres fartøi ud af havnen. Hvis det skulle uformodentlig hænde sig, at nogen da forsømmede sig, når der er leilighed og vand dertil, skal aldeles intet have hverken for folk eller fartøi og endda være straffældig til de fattige 4 rdlr.

8. Herudi eragtes og, at de dybtgående fartøier icke formener eller lægger dem i veien for de grundstøtte, at de icke bliver forhindrede, når de ere færdige og vil ud af havnen. Hvem sig herimoed forser, skal give til straf 4 rdlr.

9. Hvem som kommer nogen folk for, som enten vil ad Malmø, eller hvorhen og hvortil de vil have ham, og hand accorderer med dem, så kand hand tage så mange folk med sig, som hand behøver. Hvem som gåer med, imoed hans villie, får intet for sin umage.

10. Så haver vi og samtykt med hinanden, at når af vore folk fortienes noget ved skib, som står på grunden, eller ved strandede skibe og gods eller i hvad måder og hvad navn, det end have kand, de så fortiener penge til byen, da aflægges af fortjente penge 1C pro cent, som deles udi tre lige store dele til byen, hafnen og skolen.

11. Hvem af vore indvånere, som lade fortømre sit fartøi, skal svare fulde pælepenge for dets drægtighed efter vedtægtens formelding i 2. post. Iligemåde om nogen fremmed sætter sig ned hos os og kiøber et fartøi, svarer fulde pælepenge for dets drægtighed, som forbemeldt er.

12. Om nogen hos os, i hvem det end er, som tager nogen udensogns pige an på væverhåndværk, som har lært det før, skal svare for hende 1 rdlr. årlig. Ligeledes om nogen tager udensogns lærepige an på ind-

bemeldte håndværk, svare hende 3 mark årlig. Iligemåde andre fremmede kvindespersoner, som sætter sig til huse hos os, i hvad måde de end nærer sig på, bør dend, de er hos, svare for dem til byen 1 rdlr. årlig.

13. Så er det os bevilget, at når nogen udensogns mands eller kvindesperson kommer her til byen og sætter sig ned, skal enhver person uden forskiel en gang for alle betale til byens cassa 3 rdlr.

14. Så ville vi og have forbuden, at ingen hos os må underståe sig at varme eller kåge i deres huse beg, tiære, olie eller tran, ei heller må nogen gåe af deres huse, når de have stoer ild på og byger eller brøcher, førend de har slucket ilden rent ud. Hvo sig herimod forsér og bliver befunden derved, bøder første gang 1 rdlr. Sker det oftere, da at bøde dobbelt.

15. Ingen hos os må understå sig at tage ringeste plads fra gader eller stræder og heigne ind sig til nøtte, med mindre de har fogdens og de fire mænd fra byen deres samtlige minde dertil. Så må og ingen kaste eller lægge deres feieskarn på nogen alfar agevei, ei heller op til nogen anden mands hus under 1 rdlr. straf.

16. Så advares og menigheden hos os, at ingen huser fremmede løsgiængere eller så at sige løse folk, med mindre de har deres rigtig beskeden og svarer kongen og byen, som ved bør. Hvo sig herudi forser og huser dem længere end en nattestid og icke giver det tilkiende for menigheden, bøde 1 rdlr.

17. Og som forhen har gået meget i svang med skydelse både for brudgommen og andet iblant husene her i byen, hvoraf letteligen kunde opkomme en stoer ildsvåde ved forseelse, som kunde *føre* os fattige folk dend ene med dend anden i største fare og ælendighed, da skal slig skyden af vore indvånere, dend ene så vel som

dend anden, efterdags gandske være afskaffet. Hvem der med betræffes, skal give til straf første gang 3 mark, Hvis nogen modvillig ville giøre herimoed, da at stå til ansvar derfor, for vores høigunstige øvrighed.

18. Om nogen skulde forse sig imoed nogen af indførte poster og findes modvillig til at betale dend dem derfor herudi indførte straf, da skal det være tilladt, at der må udpantes hos dem fuld værd for samme straf, og om de straffældige inden 14 dages forløb icke løser deres pant, da er det tilladt det at sælge, og om derfor mere bekommes, end straffen kunde andrage, da tilsendes dend straffældige det øvrige.

Dragør ut supra Testerer.

J. B. Schoudt. Jan Teimand, foged. Cornelius Nielsen.
Hans Jensen. Petter Simonsen. Jan Jansen.
Dirck Jansen. Jens Knudsen. Jan Jacobsen.
Peder Jensen. Palm Jansen. Niels Jacobsen.
Anders Hansen. Dirk Pitersen. Jan Jansen.
Bertel Jacobsen. Knud Pedersen. Peder Giertsen.
Jan Peitersen. Geirt Pittersen. Hans Henricksen.
Isbrandt Jansen. Cornelius Jacobsen. Jan Giertsen.
Svend Hansen. Poul Jansen.
Christian Nielsen Wochmann. Niels Mogensen.
Knud Jensen. Hans Hansen. Jacob Matthiasen Smidt.
Claus Giertsen. Jan Jansen Dirks. Niels Pedersen.
Asmus Corneliusen. Arian Jansen. Sibrandt Tønnesen.
Christian Oelsen. Jan Rasmussen. Peyter Anckersen.
Jan Jensen. Jens Jansen. Knud Larsen.
Jens Pedersen. Niels Jansen. Jens Erlandsen.
Anders Pedersen. Edvart Joensen. Pitter Jensen.
Christen Knudsen. Bernt Jensen.
Ole Hansen Smidt. Cornelius Jansen. Palm Palmsen.
Jens Svendsen. Jacob Tønnesen. Jan Pittersen.

Niels Pedersen. Jens Oelsen. Henrick Hansen.
Cornelius Thønnesen. Giert Captien. Jens Jansen.
Theis Theisen. Jan Jansen. Andreas Falckmann.
Isbrant Jacobsen. Lars Mogensen. Christian Pedersen.
Peyter Peytersen. Mogens Nielsen.

Denne på billighed samt goed orden og skick udi en by grundede vedtægt, approberes hermed som både nøttig og lovlig, dog bør dend icke, enten hvad de strandede skibe eller og hvad forordningen om pas og skudsmål angår udi ingen måde anderledes hentydes og forklares end for dennem selv indbyrdes. Thi begge forordninger så vel om strandet skib og gods af 21. Marts 1705 som og om passer og skudsmål at fremvise ifølge forordningen af 19. febr. 1701 førend nogen transporteres over til Skåne bør stricte og under tilbør*lig* straf, allerunderdanigst atesteres.

Kiøbenhavn d. 30. Juni anno 1749.

Reventlau.

Vedtægten er senere konfirmeret eller stadfæstet gentagne gange: Den 18. november 1750 af v. Plessen og den 28. februar 1753 af v. Nissen. 26. maj samme år klager oldermanden eller fogden med flere over, at en del af indvånerne ikke vil underkaste sig vedtægten. Den bliver så stadfæstet pány den 6. juni 1753 med strenge ordrer til at være den efterrettelig af v. Nissen og J. B. Schoudt. Ofte fremlægges den i retten. Så sent som i 1853 samles en kommission for at gøre forandringer i vedtægten. Der er mange udkast, men det ses ikke, om det er blevet til noget. De nævnte personer var amtmænd i Kjøbenhavns amt: Konrad Ditlev Reventlov 1749—50, Kristian Sigfried v. Plessen 1750—52 og Kristian Ulrik Nissen 1752—56.

Efter protokol i Provinsarkivet for Sjælland, der har udskriften »Dragør indvåneres vedtægter 1749«, der side 85 er brugt som overskrift. Den er autoriseret 1770 således:

Såsom Dragøe byes gamle vedtægter hidindtil have været anført på nogle løse blade, som ved en og anden tilfælde lettelig enten kand forkommes eller blive ulæselige og derved give anledning til indbyrdes trætte,

så haver jeg Christian Leberecht Baron von Proeck kongelig maiestæts stiftsbefalings mand, conferenceråd og amtmand over Kiøbenhavns amt og Amager land, indrettet og autoriseret denne protocol bestående af én og halvfemsindstyve nummererede, igiennemdragne og forseiglede blade, hvorudi indføres under vedkommende amtmands hånd og seigl en verificeret gienpart af alle de vedtægter, forbunde og forpligtelser, som Dragøe byes indvånere have og for eftertiden måtte finde tienligt lovligen at oprette imellem sig, hvoraf originalerne, som af bemeldte Dragøe byes indvånere egenhændig ere underskrevne, til eftersyn er at forefinde ved Kiøbenhavns amts archiv. Alt andet vedtagen, som heri ei findes indført og af stedets amtmand approberet, bliver da icke af mindste forbindtlighed eller kraft, forinden sådan er sket.

Kiøbenhavn d. 20de febr. 1770

C. L. Proeck.

Såby sogn, Voldborg herred.

Efterdi ingen ting er vissere, end hvor som helst en christelig samfund, uforfalsked kierlighed och tro broderlig samdrectighed i steder og byer findis, der er Herren self til stede, og hafver enhver velsignelse, timelig og evig lycke at forvente. Og tvert imod, hvor ingen god politie, christelig forordning och skickelig vedtegt til meninge mands gafn og beste findis, mens en hver søger sin egen ubillig fordel og giør, hvad ham lyster, sin neste til skade, der følger intet andet på end ulycke

och plage och fører mangen til en ond samvittighed och fortviflelse, hvorfor det icke er at forundre, at bønder tit och ofte disverre lider en ubodelig skade, på hvis de skulle hafve til deris egen och landsens underholdning, at hele vange undertiden opædis och forderfvis, og al deris næring forgår, når de icke samdregtelig holde med hverandre och giøre i och uden bye, hvis ret og billigt er til. Vi underskrefne samptlige indbyggere i.........hafver nu verit tilsammen och bødet hinanden endregtighed, huldskab och troeskab i och uden bye for at ville indbyrdis hafve flittig opseende i rette tid med lucke och hegn och nyttige byens tarfve, så at den ene icke med kvæg, fænet, sæd och andet ødelægger och forderfver den anden. Og på det vi med des større kierlighed och éndrectig omgiengelse kunde findis hver andre tilbevågne, hafver vi for billigt och høit fornøden eractet at opsette och indgå nogle visse articler, som kunde tilholde både os och voris efterkommere til en christelig samdrectighed och lagt på hver articel sin straf, på det at de, som icke godvilligen af dyd och fromhed ville lefve kierlig og erlig, skulle ved refselse og straf der til tvinges.

I. Part. Om gudstieniste og hvis der til hører.

1. Efter som Herren os self lærer i sit ord, at vi skal først søge hans rige och retferdighed, så skal al legemlig velsignelse os tilfalde, da ville vi endelig holdet hafve, at hvilken som ofverbevisis kand, vere sig hosbunde eller hustru, at hafve forsømmed sin rette sognekirke trende søndage efter hverandre och icke veret der til prædiken og anden gudstieniste, uden hand af siugdom eller (hosbundens vitterlig bestilling)* anden lov-

---

*) *Hvad der her og i det følgende staar i ( ) er udstreget i håndskriftet.*

lig forfald*) forhindris, hand gifve til byen (en fjerding øl)**) tre mark, øfrigheds ret der med uforkrenket.

2. Findes og nogen med noget groft arbeide, enten at skoufve, pløie, så eller høste om søndagen heller anden helligdag, langfredag før prædiken eller på bededage, helst at deris gudstieneste skulle derofver forsømmis, da skal hand give til byen (1/2 td. øl) sex mark, och svare øfrigheden til hellig brøde.

3. Mens dersom nogen af armod, siugdom, hosbunds ærinde eller utimelig veirlig blef tilbage med sin høst och icke kunde så tilig som en anden biere sin grøde, da må hand dog alligevel icke høste om Søndagen (førend prædiken er endt), mens skal itide ombede så mange i byen, som behof giøris, hvilke da skal hielpe hannem med et ferdigt bud så vel som heste och vogne, heller en hver, som det icke giør, gifve 8 sk.

4. Hvis nogen skulle vere så ugudelig och under prædiken søge kroehus heller och dricke sig half eller hel drucken, førend hand går i kirken, skal straffis efter recessen och derforuden gifve til byen (en fjerding øl) tre mark. Kommer de och om søndagen efter middag til nogen gilde, da hafver en hver sig christelig och ærlig at forholde og icke til nogen gudsbespottelse eller frådseri misbruge Herrens gafver.

5. Hvo som helst, der misbruger Herrens nafn med svergen och banden på nogen stefne eller gilde, hand gifve for hver gang 2 sk., och giør hand det tiere, da skal hand strax forvisis det laug.

6. Ingen, i hvem hand och vere må, skal herefter huse eller hele nogle gemén pak eller omløbere langt

*) *Sidste tre ord senere tilføjet.*

**) *Bøderne har oprindelig været angivet i øl, men det er gennemgående rettet og omsat i Penge.*

mindre løsagtige kvindfolk eller berøchtede personer. Mens hvis nogen fremmed kommer och vil opholde sig der nogen tid, da skal de strax henføris til præsten, som kand efterse deris brefve og skudsmål, på det de med præstens och menige bymends sambtøcke kand indtagis.

7. Ingen bør at føre sin naboe eller gienboe siuge eller vanføre folk på enten at huse eller age dem af byen, efter soel er nedgangen, enten det er sommer eller vinter, under 4 skillings fortabelse och dog beholde dem self hos sig natten ofver, mens skal blifve i byen hos dem, der skal age.

8. Om nogen ved døden afgår, hvad heller (det er boemend eller deris hustruer bonde eller tienistefolk) di er fatig eller rig*), da bør en hver at hielpe til at grafve och ringe och ellers følge liget til sin leiersted, om de icke ere i lovlig forfald, under 4 sk. straf til de fattige.

9. Hvilket och skal holdes med husmend och gårdfolk, til hvem de skal hente præsten med deris heste och vogn och tage betaling, om noget gods findis efter den døde, och da skal af hans slecht og venner gifves byemendene 1 td. øl tredifte dagen efter begrafvelsen.

II. Part. Om god skik i byen, som oldermanden skal have tilsiun med, alt hvis byen egentlig vedkommer.

1. Skal der beskickis och tilsettis årligen en forstandig, ærlig dannemand til byets oldermand, som skal sidde et år omkring, och hans bestilling skal vere at hafve flittig indseende til menige mands gafn och beste i skouf och mark med ager och eng och alt andet efter sædvanlig vis, råde til enighed och lydighed, høre sager

*) *Sidste fem ord senere tilføjet.*

af klagemål och at føre straf och refselse ofver de mutvillige och ulydige och denne byes lovgs ofvertrædere både i stefne och gilde, och skal sådan hans flittig umage holde hannem fri udi alle laug och gilder och tilføre hannem sin oldermands kande af got klart øl efter gammel vis. Findis hand och forsømmelig i nogen tingest udi hans bestilling, da bøde hand (1 fjerding øl) tre mark.

2. Hvis och noget forefalder i eller uden byen, skal oldermanden efter sagens beskaffenhed tage to, tre eller fire mend til sig, som kand kiende, hvis ret och billigt er, hvilket och skal stå ved macht. Mens skulle nogen herudi vegre sig och icke stå oldermanden bi, bøde derfor (1 otting øl) 24 sk.

3. Når samme oldermand har våret et år omkring, da skal hans naboe igien vere oldermand eller bøde derfor (½ td. øl) tre mark och (derforuden giøre hosbunden det år dobbelt tynge) dog vere oldermand.*) Iligemåde skal det och gå omkring med stoelsbroderen.

4. Oldermanden med byemendene skal sette to follegiemmere, som kand se til marken med, at ulovlig kveg optagis och settis i follen, och siden giøre derfor regnskab. Vegrer nogen sig herudi eller forsømmer noget, bøde (1 fjerding øl) tre mark.

5. Skal der oc vere en stoelsbroder med oldermanden, som efter et helt år skulle opskrifve och indkrefve alt det, som efter denne byes lovg befattede articler och på byens vegne efter gammel vedtegt blifver forbrudt. Hvis de herudi forsømmer, stande derfor til rette efter fire mends sigelse.

6. Hvo, som icke vil for billig årsag lade sig pandte

---

*) *Sidste tre ord senere tilføjet.*

eller kaste pandt i rette, men opsetter sig der i mod och truer, skal bøde til byen (1 otting øl) hver gang 24 sk. Dog må ingen uden i små sager pandte den anden uden hosbundens eller hans fuldmechtigis ride eller (lade) delefogdis*) sambyrd och villie.

7. Dersom nogen byemand fører klagemål ofver sin medbroder, for hvad sag det vere kand, som icke lif och ære angielder, skal hand ingenlunde til tings fare, men skal sig endeligen først angifve for oldermanden på fire gadestefne efter hverandre, och da skal oldermanden efter sagens leilighed enten self kiende derpå eller udtage fire uvillige mend, som skal det billige ofverveie och afsige, så at begge parter kunde ved macht blifve.

8. Om det sig så skede, at nogen mand finge skade af tiufve och onde mennisker, och hand hafver mistanke til nogen i byen, da skal hand hafve macht at tage tre mend til sig och så fri och ufortenkt randsage i hvilken gård eller hus, ham løster, dog at hand icke bryder eller brecker dørre eller låse och ei giør nogen mand skade eller ofverlast og at dermed sker omgang udi byen.**)

9. Hvo, som benegter at randsage i sit hus och icke villig och venlig oplader alle dørre och låse, som blifver begieret, hand gifve til byen (1/2 td. øl) sex mark och vere mistenkt for gierningen.

10. Dersom nogen finder sit gods, som hannem uvitterlig er fra kommen, udi anden mands boe inden hans låse och lucke och icke finder sin skadismand derhos, da skal hosbunden i gården bevise, hvorledis det gods

---

*) *Ladefoged rettet til delefoged.*

**) *Sidste syv ord senere tilføjet.*

er hannem tilkommet, och føre skadesmanden tilstede eller self svare til gierningen.

11. Når oldermanden eller nogen på hosbundens vegne lader tude til gadestefne, skal menige byemend vere pligtige strax at møde eller at sende deris visse bud, som ere vederheftige och kand svare til, hvis forkyndet blifver. Findes herudi nogen mutvillig eller forsømmelig och icke møder inden tredie gang blifver blæset, uden hand er siug eller i hosbundens ærinde, da skal dens nafn af de tilstedeverende antegnis, och den udeblifvende icke vere verdig til at dricke af det første gildisøl och derforuden straffis efter hosbundens sigelse, når der for hosbundens ærinde tilsammen kaldis. Særdelis skal en hver bonde, når oldermanden lader hannem advare nogen hofrie, reiser eller andet for hosbunden at giøre, plichtig vere til den bestemte tid at møde och forrette, hvis ham befalet vorder, under (1 fjerding øl) tre marks straf til de, som i rette tid møder, och derforuden for hans forsømmelse och gienstridighed vere i hosbundens minde.

12. På gadestefne må ingen bruge nogen mundklammer eller tale forachtelig ord langt mindre sverge och bande heller løite nogen, under 2 sk. straf for hver gang.

13. Skal byes oldermand hafve flittig indseende, at tiuren blifver vel fød och medfaren, och skal ingen mand, som hafver tiuren at føde, under (en fjerding øls) tre marks fortabelse lade hannem bruge uden oldermandens vidskab; och for hver koe, hand springer for andre byefolk, skal gifves 4 sk., hvilke penge oldermanden skal optage och til regnskab føre, och skal tiuren ingenlunde stedis af byen, men hvo hannem behøfver, skal lade deris køer til tiuren fremlede.

14. Enhver skal holde sin follepaft ferdig under

4 sk. Och hvis nogen bryder byets fold och tager sit eller anden mands kveg derud uden byemendenis villie, (om det ellers lovlig er indført), bøde derfor (en fjerding øl) tre mark til byen och 1 td. are til hosbunden.

15. Skal vi alle samptlige en gang om året, når vi af oldermanden tilvaris, ferdige alle veie och broer, som fornøden giøris, til kirken, igiennem byen och uden for. Hvo det forsømmer, gifve (½ td. øl) sex mark, øfrigheds ret dermed uforkrenket.

16. Meninge byemend skal vere pligtige til at holde vacht på vangene hver sin dag om ugen efter oldermandens og byemendenis påleg. Forsømmer nogen, enten hand er tilsagt af sin naboe eller icke, bøde derfor 4 sk.

17. Oldermanden skal trende gange om året i det mindste, nemlig til Michaeli, Kyndelmisse och st. Hansdag hafve flittig indseende med alle ildstederne, at de forsvarligen holdis, så ingen ulycke deraf kand komme. Hvo som icke strax råder boed derpå och forandrer det efter fire mends sigelse, skal det hosbunden eller hans fuldmechtige strax til kiende gifvis, och den skyldige straffis i jern och fengsel på gården. Forsømmer och oldermanden at giøre sit embede herudi, och nogen skade påfølger, och det ham lovligen ofverbevisis, skal hand stande til rette for skaden och gifve 3 rdr. straf til hosbunden och byen ganske forvisis.

18. Når nogen gilde skal holdis, skal oldermanden alle byemendene tilsammen kalde, och førend der tappis af øllet, skal hand banke til liud och formane en hver til gudelig bøn och tacksigelse såvelsom til skickelig och kierlig omgiengelse i ord och tale, forbiude alle och enhver at bære hos sig verge, knifve, vognkieppe eller stene, item at bande och sverge, dragis i hår,

slagis med nefve eller andet usømmeligt begå. Hvo her imod giør skal bøde efter sagens beskaffenhed, och som oldermanden med fire uvillige mend billigt och lovligt erachter.

19. Hvo, som icke løster at komme til gilde eller och for fattigdom och for andre årsagers skyld icke vil skyde penge til gildis øl, skal derfor vere forskånet och dog nyde sit lodde øl af hvis for bøder er indsamlet, og ingen må ham det forekaste eller legge had til, under (1 fjerding øl) tre mark.

20. Deres sæde belangende, da tager de (store gårde først) sæde, som de ere komne til (siden de andre), och giesten sidde hos dem, hannem indbød, dog (præst, degn), oldermand og stoelsbroder sampt de gamle for deris alderdom tilbørlig ære at nyde, hvor efter en hver skal vere tiltenkt at (søge) nøies med*) sit sæde under 2 sk. straf. Oldermanden och laugsbrødre skal sette stoelsbroderen och skienkeren, som vel tager vare på, at intet spildis eller udbæris af gildehuset under 2 sk. straf och derforuden self betale karet fuldt af øl, som hand bar. (De unge karle skal skienke enhver for sin hosbonde.)

21. Til gildesøllet at kiøbe och smage skal udvellis to eller tre mand, som det kand giøre, och pengene dertil skal indsamlis af oldermanden og stoelsbroderen hos de, som har udlofvet at betale och ellers vedkommer at gifve noget dertil. Vil nogen, når gildis øllet er uddrucken, hafve mer, som dog icke vel anstår, da skal hand giøre det på en anden sted end i gildehuset och betale self, hvad hand bekommer.

22. Ingen må tappe uden oldermandens och stoelsbro-

*) *Sidste to ord senere tilføjet.*

ders forlof, under 2 sk. Ei heller må oldermanden heller nogen lade tappe, uden hand er self siette, under 4 sk.

(23. Hver laugsbroder eller hans visse bud skal bere gildiskar til gildishuset, under 2 sk. fortabelse. Forkommer nogen noget gildeskar eller slager det istycker, gifve to for et. Verten skal vel forvare drickekarene och vide regnskab på dennem, som ere sine eller uden byes, at om de har gifvet deris penge dertil, kand få deris lodde øl, om de det krefver i tide.)

24. Slager nogen hinanden mundslag eller drager hinanden i håret eller slager med kande, ståb eller skål, bøder (1 fjerding øl) tre mark och den dag icke mere dricke i lauget; mens slager nogen hannem igien, da bøde efter fire mends sigelse.

25. End slager nogen den anden sår i gildeshuset, i gården eller på hiemveien bøde til lauget (1 fjerding øl) tre march og betale skaden efter lofven.*)

26. Hvad uform eller skade, som drenge eller piger giøre, skal hosbunden betale af deris løn, (och ellers skal tienestedrengene følge deris madfader hiem och pigerne deris madmoder under (1 otting øl) 24 sk.**)

27. Hvis nogen hugger, sticker eller slager i boerd, benke eller vegge i gildishus eller gård, bøde 4 sk. til lauget, miste sit verge og betale skaden derforuden.

28. De fattige oc almisselemmer, enten de ere tilstede eller ei eller ligger på deris siugeseng, skal och med noget øl efter leiligheden betænkis.

29. Skal ingen opkaste lergrafver på gaden uden det sker med oldermandens och meninge byemends samtøcke. Hvo det giør, gifve for den graf, som en karl

*) *Sidste fem ord senere tilføjet.*

**) *Først er »en otting« rettet til »4 sk.«, senere er hele det betegnede stykke overstreget.*

grafver om dagen, (1/2 td. øl) sex mark och fylde steden strax igien och derforuden oprette skaden igien, deraf kand forårsagis.

30. Kaster och nogen dødt kveg på gaden, och icke vil føre det hen på beleilig och tilbørlig sted, gifve en mark til byen och derforuden strax føre det bort.

31. Er och endrechteligen af os samptligen vedtaget, at enhver skal ved sin gård, hvor beleilig plads findis, dyrke sine hafver och deri efter recessen plandte abild och andre slags træer, så vel som hommelhafver indrette, under tilbørlig straf, om det icke betimmelig efterkommis. Iligemåde skal enhver forfløtte af skoufen unge aske och sette dem om gierderne, markerne och ved hafverne och dem vel lade bevare for kveg och i sin tid beskiere, at de kand få deris fuldkommen vext, os self til nytte i fremtiden.

32. Ingen må sige eller vinde noget på sin naboe, uden hand er self anden eller self tredie, hvorfor når nogen ser anden mands kveg i vangen, skal hand tage én til sig, som kand bære vidnisbiurd med hannem och så drifve det i follen. Dog herudi och i alt andet skal ingen for had eller venskabs skyld giøre noget, mens sandferdig och oprigtig omgaais, som erlige byemend med hverandre vel anstår, under (én otting øl) to mark straf. Bærer nogen falsk vidnisbiurd och liufver på den anden och siger ham det på, hand kand icke bevise eller bestå, bøde i lige måde (én otting øl) to mark.

III. Om enighed oc god skik i skov oc mark.

1. Når mand begynder at såe rug, skal alle rugvangsgierderne vere gabluckte*), leddene være hengde, at svin ei kand komme der ind**), under den straf, som fire

*) *Oprindelig har der stået »stertlukte«.*
**) *Sidste elleve ord senere tilføjet.*

uvillige mend kunde pålegge. Mens til st. Voldborrig dag eller i det lengste tredie pindtsedag, skal alle gierderne om rugvangen, bygvangen, abildhafver och enghafver vere fuld lukte och ingen gaf der paa vere, at kveget kand komme der ind, under (1 fjerding øl) tre mark.

2. Bryder nogen vangegierder, efter ad de ere af fire mend sagt ved magt, uden det skede med minde, bøde derfor, foruden skaden at oprette (én fjerding øl) tre mark och 1 td. are til hosbunden.

3. Ei heller må nogen springe anden mands gierde neder, under 2 sk., icke heller giøre stette derpå uden minde, under 4 sk.

4. Oldermanden skal, når tilsåed er, lade gierderne besigtige for uvone kveg skyld, och som på rodne gierder snart kand gå fald på, da skal de tilholdis, hvor forsømmelse findis hos, at holde alting forsvarlig under (1 fjerding øl) tre mark.

5. For et svine gaf skal gifves 1 sk. och for et agegaf (1 otting øl) én mark, når de ere tilforne påmindte; och vil de da icke strax råde bod derpå, da bøde dobbelt och alligevel lucke gierderne, som forsvarligt kand erachtis.

6. Hvo som icke indtager sit kveg af vangen efter st. Voldborg dag, (eller føre, som da efter leiligheden af meninge mand vedtaget vorder,) bøde for hvert stort kveg, som da i vangene findis 1 sk., et svin 1/2 sk., en gås och en høns 2 alb. Ingen må heller understå sig at indsla eller indlade om høsten enten lidet eller stort kveg, før end menige mænd det hafver samtøkt, under (1 otting øl) to mark.

7. Hvis nogen ager eller sleber med plov eller harfve ofver anden mands korn, når det er opvoxet eller afhugget och ligger på skor, bøde for hver agger 8 sk.

8. Vangeled skal i lovlig tid ferdiges og således hengis, at en karl på en hest vel kand lucke det,*) under (én otting øl) to mark. Hvis och nogen ager, rider eller går igiennem vangeledet, och icke lucker det efter sig, om det endskønt stod åbet for ham, bøde 4 sk., om der ellers er korn i marken, så det bør at luckis. End sker der nogen skade, da betale den och gifve (1 otting øl) to mark til byen.

9. Om nogen mands kveg giør skade på andens korn eller fæmon, da skal fornefnte skade vurderis af fire uvillige mend efter sagens rette beskaffenhed, och så meget skaden da blifver taxeret for, skal den skyldige betale inden otte dage eller hafve det i minde, under (1 otting øl) to mark til byen. Der under forståis om skaden forårsagis af anden mands gierder, da bøde den, der gierdet tilhører.

10. Skulle oc nogen være så vanartig oc icke drifve kveget af, når hand ser det i eng och mark och giør skade, heller och hielpe at drifve det af och sette i follen, når hand blifver ombedet, da skal hand bøde derfor 8 sk. til den, som fik skaden.**)

11. Iligemåde om nogen med fri villie oc forset lod sine eller andris heste eller andet kveg gå løs i sine naboers korn eller eng och hug en andens tyr ofver heller och drog hans tyrhel op, skal hand betale al skaden, bøde (1/2 td. øl) sex mark til byen og 1/2 td. are til hosbunden.

12. Tyrer nogen ulouglig på anden mands stub, førend korn eller eng blifver afført, uden hans ja och minde, bøde 8 sk. End setter nogen sine heste, øg eller andet

---

*) *Sidste tretten ord senere tilføjet.*

**) *Sidste fem ord senere tilføjet.*

kveg i anden mands korn- eller eng med standende tyr, bøde skaden och til byen efter dannemænds sigelse.

13. Hafver oc nogen heste oc setter alligevel øg i tyr med føl, skal hand icke sætte det fornær eller nærmere end 40 fafne borte*), bøde derfor efter fire mends sigelse. Mens hafver hand icke anden råd, da tage derpå først byemendenis samtøcke, så det kommer ingen mand til skade, under 4 sk. straf hver gang.

14. Dersom nogen hafver det kveg, som mand mener at hafve fengelig siugdom, som skab eller andet, da skal fire mend det strax bese. Findis det da med slig smittelig brek, da skal den, som det tilhører, vere forplichtig at skaffe det af marken den samme dag heller hafve fortabt (en half tønde øl) sex mark, och byemendene at hafve macht det siden at dræbe och ihjelsla, hvor de det finder, med mindre hand det kand beholde med samptlige byemends och fellisbrødris samtøcke.

15. Hvo, som fløtter anden mands korn på aggerne och setter sit kveg i steden igien, bøde (4 sk.) én mark.

16. Hvo som stefner anden mands pile eller raner hans tiørne, stafre eller skouf, som hand til sin fornødenhed har samlet, skal strax gifve ham det igien og bøde (1 fjerding øl) tre mark, (som hand dog icke må vere verdig til at dricke af).

17. Her skal och vel achtis, at enhver med pile och stafre och underskouf til giersel at hugge skal forsiunlig och forsvarlig omgåis, sig self och sine efterkom mere til gafn och gode, och ingenlunde deraf at selge til nogen fremmede, under 1 rdr. straf til hosbunden for hver les eller byrde. Langt mindre må nogen hugge

---

*) *De sidste tolv ord senere tilføjet. Deraf er ordene »fornær« og »borte« så utydelige, så de kan ikke læses med sikkerhed.*

unge bøger, eger eller asker omkring, som kunde stå i tiørnebuskene, under forskrefne straf.

18. Hvilken mand som indtager fremmed mands kveg på gres och vand uden meninge mands samtøcke, bøde (1 fjerding øl) 1 mark, dog hvis nogen icke har så meget kveg, som hand må holde, skal først tilbyde sine naboer, byemend eller husmend sampt sognepræsten och degnen, førend nogen fremmed må hafve noget derinde, och da skal icke høiere tagis af dem i byen end 2 slettedlr. af en hest, stud eller koe och ringere efter proportion af små kvæg.

19. Skulle och nogen pløie hel heller half for eller mere fra sin naboe, må, om hand icke er bekiendt på stedet, mens for et år eller tu ankommen, legge det tilbage igien uden bøder, når hand derom påmindis. Hvis nogen af forset giør det, bør at gifve (1/2 td. øl) sex mark och legge det fra sig, det ham med rette icke tilkommer.

20. Hvo som meier korn eller slager eng fra hinanden och vil icke legge det fra sig godvilligen, så, om klageren forårsagis at tage mend derpå, skal bøde, om hand da findis skyldig (1 otting øl) tre mark, och derforuden gifve den rette eiermand sit igien.

21. Når mand pløier til havre i rugmarken, da skal ingen lade sit kveg gå løs, men udi åg och tømme, så det icke giør skade på det, såd er. Hvo her imod giør, gifver 1 sk. for hver kvegs hofvet.

22. Ingen må lade sine øg gå i rugvangen efter Mortens dag, særdeles om det er mild vinter, under (1 otting øl) 1 mark.

23. Hvo som tager anden mands plov eller harfve, bortfører och bruger det på sin jord, uden minde (och icke fører det på steden igien) gifve (1 fjerding øl) tre mark.

24. Dersom nogen (forsømmer at pløje, når andre pløje,) icke formår at pløie fomedelst hans og hustruens svaghed eller og uløckelig tilfælde med plougbesterne*), så hand icke får tilsåd, så snart som de andre, og det sker af hans uformuenhed, da på det alle mands kveg kand på en dag komme af marken, skal alle mand, hver med sin plov pløie hans jord, och skal derfor gifve 4 sk. for hver skeppe land, de pløier, och skal det beses af fire mend, hvad jord, der befindis at vere upløied, på det den kand blive pløied lovlig, och hvo mutvillig hielper, bøde (1 fjerding øl) tre mark. Och siden, når hand harfver, skal hand holde sit kveg af marken, at det icke giør skade, under den straf, som før er rørt. Och hvis nogen forbemeldte hielp af egen efterladenhed optager och vil kunde vere mechtig self sin sæd i rette tid at drifve, bøde derfor (1 fjerding øl) tre mark til byen och siden videre straffis af hosbunden.

25. Dersom nogen findes i anden mands ærteagger, det vere sig mand, svend, kvinde eller møe, gifve (1 otting øl) tre mark. Umyndige børn refses på stedet, dog med måde.**)

26. Hvo som holder ugafngiørendis kveg i vangen***) (felleden, videre end hans agger och eng kand tåle) skal det strax afskaffe under (1 otting øl) 1 mark. Och hvo, som ikke vil råde boed på uvone kvæg, efter hand er påmindt, skal hefte det eller selge det, om de ei†), foruden skadegielden vil††) bøde (½ otting øl) 1 mark.

---

*) *Sidste femten ord senere tilføjet.*

**) *Sidste otte ord senere tilføjet.*

***) *»vangen« senere tilføjet.*

†) *Sidste otte ord senere tilføjet.*

††) *»vil« senere tilføjet.*

27. Uvane hunde skal ødeleggis oc ingen bunde holde mere end to (fuldvoxen) hunde, den ene bunden, den anden, som er løs, et led afhuggen efter kongens forordning under (1 fjerding øl) tre mark och derforuden bøde skaden, som nogen mand kunde få på lam, gies eller andet kveg, efter fire mends sigelse.

28. Hvo som holder gies skal och holde gasse, under 8 sk. fortabelse och siden legge giessene øde.

29. Hviken mand, som icke hielper en anden, når han trenger på torfvevei, skoufvei och andensteds, bøde (1 otting øl) 1 mark. End skulle nogen fordriste sig til at ofverfalde en anden på kirkevei, torrevei eller skoufvei med skiendsord, trussel, slag eller hug, bøde (1 fjerding øl) tre mark, om hand klager på hannem.

30. Når torfve om året skal gravis, skal oldermanden med samptlige byemendene i hosbundens ride- eller ladefogdis nerverelse vere på åsteden och udvise enhver, hvad hand til hofvedgården och sig self skal skiere, så vit enhver kand hafve fornøden, hvilket hand och skal giøre och icke videre. Och fornemmeligen skal oldermanden med de andre, som før er sagt, mage det således, at der med forsiunlig omgåis och således grafvis, at ingen kveg der udofver skulle komme til ulycke, mens på en sted først udleggis så meget torfve, som der tienligt kand befindis, och bekvemmelig nedgang giøres for kveget.

31. Skulle oc alle plichtige vere at rydde i deris egne marker och enge, samt sten at opbryde, så vit de med billighed kand afstedkomme, hvor ved deres aufling i fremtiden dem self til gafn och gode kand forbedris. Findis och nogen herudi forsømmelig eller mutvillig, skal straffis efter hosbundens sigelse och til byen (½ td. øl) sex mark.

32. Befindis oc nogen hemmelig at hugge i skoufvene enten af gårdsens eller fremmede bønder, heller och formerker, at andre giør det, och icke strax åbenbarer det, skal hand ligeså vel som den skyldige derfor stande til rette. Mens gifver hand det strax hosbunden eller hans fuldmectige tilkiende, och den skyldige kand pågribis, skal hand hafve efter hosbundens gode tilsagn, alt hvis hand hafver pålesset, och derforuden vere fri for en langreise.

33. Alle hvis bøder her i denne skrå ommeldis, og af os samptlige vedtagne ere at udgifvis, skulle anvendis til de fattigis nødtørft(ig underholdning), så og til byens beste og gafn och icke til nogen umådelig drick og fylderie*).

34. Denne byes skrå som af os samptlige byemend i.............er samptøkt och vedtaget, skal af oldermanden vel bevaris, under (1/2 td. øl) sex marks straf, och tvende gange læsis liudelig om året på gadestefne eller i gildehuset och af alle de, som herefter kommer och med hosbundens villie och minde nedsetter sig at boe her i byen strax underskrifvis (och da første gang gifve til lauget en fjerding øl).

Och hvis nogen nu eller herefter skulle findis, som icke vilde samtøcke disse articler och holde vedtegt med andre erlige mend, som dette har samtøkt, da bør hand derfor at bøde efter recessen 3 mk. danske til hosbunden, og derforuden må de andre pandte hannem uden vold och herreverk, och serdelis for sin gienstridighed och ulydighed vere dishøiere forfalden til sit herskab och til byemendene efter deris sigelse.

At denne skrå i alle sine ord oc puncter af os alle

---

*) *Denne post er senere tilføjet.*

nuverende och efterkommere ubrødeligen holdis och efterkommis skal, hafver vi voris hender och karremerker underskrefven och til dis større stadfestelse hafver vi venligen ombedet erlige....

Håndskriftet er »Ny kgl. saml. nr. 711. 4.« i Det store kgl. bibliotek. Det er en afskrift formodentlig fra første kvart af det 18. årh. Det har før haft et titelblad, hvor der stod »Såby og Kvarmløse byesskrå«; men det er nu forsvundet. Der er foretaget flere rettelser i håndskriftet. Navnlig kan man lægge mærke til, at næsten alle bøder er oprindelig opgivet i øl, men senere ændret til penge. Alt, hvad der her er trykt i (), er udstreget i håndskriftet. Tilføjelserne er der gjort rede for under siden, med undtagelse af øllet, der er ændret til penge. Denne ændring giver sig af sig selv på ethvert sted.

Flere af posterne i denne skrå er ordret efter »Rostgårds skrå« foran side 61—84, om end ordningen er en hel anden. En del af dem er dog ændret, og det således, at det er tydeligt, at det er Rostgårds skrå, der er den oprindelige. Nogle af ændringerne går i retning af at give husbonden — det er herremanden — mere indflydelse på byens sager.

Om det er et udkast til en byvedtægt eller det er en afskrift af Såby byes skrå, taget for at gøre brug af den i en anden by, kan ikke ses. Hvis det sidste er tilfældet, er de to åbne pladser, hvor byens navn skal stå, forklarlige.

Man kan tænke sig det foregået således: Man har i Såby villet have en byskrå. Rostgårds er bleven lagt til grund. Den er bleven ændret, så den har passet efter de stedlige forhold. Men samtidig har husbonden eller herremanden søgt at få mere indflydelse på arbejdets gang. Den er så bleven lov for Såby. Af den er der igen taget en afskrift til brug i en anden by; og det er denne afskrift, vi har her.

Men det kan også tænkes, at bønderne har opdaget, at der var en hund begravet i den, og at det ikke er lykkedes at få dem til at vedtage den, og at vi derfor har den i den form, hvori den her foreligger.

Ry sogn, Voldborg herred.

Rye byes skråe.

Och alle Rye byemend hafver lofvet sig och deris epterkommerer samme vilkor ved magt at holde efter dene dag.

1. Hafver oldermand och stolsbroder udi Rye sampt menige Rye byemend samtøgt at vil holde alle disse efterfølgende artikler ved den poen och straf, som her epter følger i dene skråe och vilkor.

2. Item hvilken mand som pløier af anden eller slår anden for ner eller menige, bøde derfore 1 fjerring øl. Och klager hand for hosbunden, førind hand klager for oldermanden, bødde 1 tønde øl.

3. Item antvorder mand icke skeeren fra sig med et vist bud om aftenen, bødde 1 sk.

4. Item hvo som sner, når hand skal skrifve på sin tal, bødde 1 sk.

5. Item hvo som ager ofver en andens korn, bødde 1 sk.

6. Item hvo som huger tiørne fra dend anden, bødde 1 fjerring øl.

7. Item hvilken mand, som ofverfalder anden på torfvevei, skovvei eller kirkevei med skiendsord, slaug, trussel eller hug, bøde 1 fjerring øl, om hand klager på hanem.

8. Item hvo som unødt och utvungt høster på helligdage eller om søndagen, bøde 1 fjerring øl.

9. Item hvilken mand, der kiører eller kiøre lader i anden mands ager eller eng, bøde til byen 1 fjerring øl.

10. Item skal hver mand udi bye hafve deris gierder — vange och gadegierder — vel lugte til en betegt daug eller bøde 1 fierring øl.

11. Item skal en dag siges och vedtagis, på hvilken alle mands kveg lidet eller stort skal drifves af vangen, på det hver må vide sit i fred, eller bøde 1 otting øl.

12. Item hvilken mand icke betaller sit øl, når påkrefvis, betalle dobbelt penge.

13. Item hvilken mands oxe eller koe, som kommer i vongen i nogen mands eng eller korn, bøde for hver støcke 1 sk. Er der stor skade på ferde, bøde efter fire brøderis sigelse.

14. Item for hver hilled hest 2 sk., for en kalf 1/2 sk., for et svin 1/2 alb., for et faar 1 alb., for et ungt svin 1 alb., for en gås 1 alb. och alt at betalle skaden iser.

15. Item når to brødre fanger nogen trætte sammen, och dend ene klager på den anden for hosbunden, før hand klager for oldermanden, bøde 1/2 tønde øl.

16. Item hvilken søsskind, som skifter sæde, bødde 2 sk.

17. Item hvilken mand, som bær falsk vidnisbiurd eller truger på den anden och siger hannem det på, hand kand icke bevisse eller bestaae, bødde 1 fierring øl.

18. Item hvilken mand, som icke hielper den anden på tørrevei, skovvei, eller anden steds, om hannem trenger, bøde 1 fierring øl.

19. Item hvilken mand, som icke møder rette stefnedag med sine staldbrødre, bødde 1 fierring øl. 1 sk.

20. Item hvilken mand eller kvinde, dreng eller pigge icke viger den anden på benken, bøde 1 otting øl. 1 sk.

21. Item hvilken, som icke gifver oldermanden liud, når hand skal talle almuens gafn och beste eller tacke Vorherre, bøde 4 sk., så ofte hand giørrer det.

22. Item hvilken mand, som flytter fra sig och til sin naboe førefolk eller førebørn siden soel er nere, bødde 4 sk.

23. Item om nogen broder forsømmer at hand icke vogger ofver den siuge, om hand blifver ellers tilsagt, bødde 4 sk.

24. Item er hand icke tilstede och følger hannem til sin begrafvelse, uden han er i lovlig forfald, som er hosbundens eller siugdom, bøde 4 sk.

25. Item den 30. daug der efter, skal dend dødis slegt och venner gifve hans bymend 1 tønde øl

26. Item hvilken mand eller dreng, som bær sit værge i gildisgården eller i gildestuen, bøde 1 otting øl.

27. Item om nogen nefner den onde mand i gildestuen af vrede hue, bødde 4 sk.

28. Item om nogen spier i gillesgården eller i gildestuen, hand skal forbede alle gillessødsken och bøde 1 tønde øl.

29. Item den, som indleger øl, och icke flier lius i betimelig tid frem, bødde 2 sk.

30. Item hvo som indgifves i vort laug, mand och kvinde, skal gifve til laufet ½ tønde øl.

31. Item om nogen går ud sit ærinde och hverf och pisser på den anden, bødde 4 sk.

32. Item om nogen broder slar en giest blodig sår, bødde ½ tønde øl. 1 sk.

33. Item om nogen giest slår laugsbroder blodig sår i gillesgården eller i hiemfert, bødde 1 tønde øl.

34. Item hvilken som icke biudes inde, och siger icke oldermanden eller stoelsbroder til, bødde 2 sk.

35. Item hvo som slår en skål sønder, gifve 2 sk. for 1 sk.

36. Item om nogen broder slår øl på den anden med vred hue, bødde 1 otting øl.

37. Item om nogen broder forsømmer sit øl, den daug dricken er, hand skal ombere øllet och betalle lige meget, uden hand er i lovlig forfald.

38. Item hvo som bæer laufs øl af døren *och* icke spørger oldermanden ad och hafver det i minde, bøde 2 sk.

39. Item spiller mand mer, end hand kand skiulle med hand eller foed, bøde 2 sk. Sker det hannem imod, bøde 1 sk.*)

40. Item hvilken broder, som biudes at vere oldermand eller stoelsbroder och icke vil, bøde ½ tønde øl.

41. Item om brødre hårdragis och spiller øllet, bøde 1 otting øl. 1 sk.

42. Item om oldermanden eller stoelsbroder icke fanger hver sin skol fulde af klart øl eller hafver hinde fuld, *når* der bankis, och tønden er bunden, bøde den, som øllet tapper, 2 sk.

43. Item om oldermanden eller stoelsbroder laner bort boer, stole, skrå eller andet, hvad lauget hører til, blifver det forarget, da de koster det igien på nye och bøde 1 fierring øl.

44. Item blifver vor gilles skrå borte i nogen gildes broders verge, bøde til lauget 1 tønde øl och 1 mk. penge til stobe och skeer, och koste vor skråe igien på nye.

45. Item om oldermand eller stoelsbroder glemmer at udliuse våben och verge, knifve, stemedser eller andre ulovlige verge af gildestuen eller hvor gildis drickis, bøde 4 sk.

---

*) *Sidste syv ord er tilføjet med andet blæk.*

46. Item hvo ser nogen mands kveg i eng eller korn och kand det icke bevise, vil hand da sverge ved sin siel sallighed, at hand så det i eng eller korn, da må den anden, som kveget eier, ei sverge imoed hannem, på det at Gud icke skal fortørnis, eller bøde 4 sk.

47. Item den søndag nest efter st. Voldborig dag skal hver mands gierder vere lovlig lugte, eller bødde 1 fjerring øl.

48. Item om nogen mand slar sine heste och øg eller andet kveg, som ere tiøret i vongen, eller lader sine tiunde slae i slør, och giører nogen mand skade på sit korn, som icke kand fåe høsted så tillige som den anden kand, enten for siugdomb, herskabet eller utimelig verlige skyld, da bøde han først skaden och til byen ½ tønde øl.

49. Item hvilken husmand, som tiører i vangen førind æfrit opgifves, bødde ½ tønde øl.

50. Item hvilken mand som afpløier af en anden, siden hand haver soet sin stedt, så mange stedt, som det findis, bøde for hver stedt ½ tønde øl.

51. Item hvilken mand, som indtager nogen fremmet mands kveg på græs och vand uden den menige mands samtøcke, bøde 1 tønde øl.

52. Item om nogen mand blifver så siug, at hand icke kand få høsted for hans siugdomb, da bøer hver mand, om de ellers blifver ombedet, at hielpe hannem en time eller toe, eller bøde 4 sk.

53. Item hvo som ser kveg i vongen och icke vil drifve det af, som går i ager eller eng, och drifve det i byfolden och sige foldegiemeren til, så det blifver opregnet, forskrifven och skrifves på deris tal, som eier det på den betegte daug, som alle mends kveg opregnes och skrifves, uden vild och venskab, bøde en otting øl.

54. Item må ingen mand i bye vere kvit eller fri for græsøl, i hvem nogen holder fri der fore, hand skal betalle hans rigtigt.

55. Item hvilken mand som lader byfiel blifve borte, som skal findes hos den, som ager førefolk af byen, bøde 2 sk.

56. Item hvilken boemand eller husmand, som hafver gies och vil icke self holde gasse, bøde 1 fierring øl, och siden at lige giessene ødde.

57. Item blifver der gaf på nogen mands gierder efter den daug, at hand blifver påmindt at lucke dennem, da bøde for hver gaf 4 sk.

58. Item hvilken mand, dreng eller pige kommer agendis eller gangendis och oplader ledet och icke lucker det efter sig, bødde derfor 2 sk.

59. Item hvilken mand, som dragis i hår i gildegården eller gildesladen, eller hvor gilles drickes, eller drager hinanden af sedet udi samme hårdret, bøde 1 fjerring øl, om brøden er hos den ene; men er de i lige brøde tilsammen, da bøde hver sin fjerring øl.

60. Item når menige mand vorder tilsagt på gadestefne at skal vere følgagtig broer at fli och damme, som menige mend kand hafve gåt af — hvem her imoed modtvilligen findes, bøde 1 fierring øl.

61. Item skal mand ingen tide forglemme de fattige och siuge, hvor gilde drickis, mens lade Guds del vere deriblandt.

62. Item hvilken mand icke vil vere under disse vide och vilkor, som menige mand hafver samtøgt och giøre vort lauf och by til beste, bøde til laufit ½ tønde øl.

63. Item hvilken mand eller dreng, som fordrister sig til, mens gildes drickes, at tape af det øl, som liger

på stolen, uden den det skal tappe med rette — hvem herimod giører, bøde 1 otting øl.

64. Item hvilken mand icke møder på gaden, førend mand hafver tudet trende gange, bøde strax én stob øl, och kommer icke hans ombud, bøde 1/2 stob øl.

65. Item hvilken mand, som brønde hafver och icke holder sin nabo samme brønde uden skade, bøde til byen 1 fierring øl.

66. Item hvo som selger sit ris och tiørne och huger siden på hosbundens, bøde 1/2 tønde øl.

67. Item hvilken mand, som huger fra den anden i den sønder vang tiørne eller elle, bøde en tønde øl.

68. Item hvilken boemand eller gårdmand i bye, som hafver leiekoe eller eiekoe, hand skal gifve alt lige meget både af leiekoe eller eiekoe, i hvor mange hand hafver, och hvilken boemand, icke hafver koe, hand skal dog gifve for én koe.

69. Item skal ingen fire mends ord vragis efter dene dag, men blive stadelig och stadfæste, och hvilken som vil vrage fire mends orde, da skal hand bøde 1 fierring øl, om det kand hannem ofverbevisis, dog alligevel de fire mends orde at vere vid magt.

70. Item hvilken fire brødre, som står for byes vilkor, och di samme skal ochså smage laugs ølet, och de skulle vragge det, førind det kommer på stoelen, om det icke er lovligt, da samme fire brødre at stå til rette derfor.

71. Item findes nogen, som icke hafver samtøgt disse fornefnte article och icke vil holde vide och vedtegt, som menige mand hafver vedgået och samtøgt, da bøer hand derforre at bøde til herskab 3 mark dansk. Och efter kgl. mai. recessis biudelse, da må ei en mand eller to omkuldkaste, hvad menige mand en bye påleger

och samtøcker. Da må naboer pante dennem, som icke vil holde och vedtage, hvad menige mand pålegger, uden ald vold och herverk, da bør hand ochså for sin gienstridigheds skyld och uliudelse at vere dis høiere falden til sit herskab och til byemendene efter fire brøderis sigelse.

At så i sandhed er och holdis skal och ubrødeligen ved magt at blifve efter dene daug, hafver alle byemend deris boemerker i dene skrå och byes vilkor indskrefven, och på des trøgere stadfestelse och bekreftning at fornefnte articler ubrødeligen holdes skal, da hafver vi venligen ombedet erlig, velagte och forstandige karel Christen Mouritzen, velbårne Niels Trolis ridefougit och fuldmegtig på Troldholm dene deris skrå med dennem at besegle och underskrifve.

Datum Rye 9. januari anno 1645.

Efter en afskrift i »Rostgårds saml. nr. 20. 4.«, der formodentlig er fra slutningen af det 17. århundrede. Overskriften »Rye byes skrå« side 110, står som titel på håndskriftets første side. På anden side står de tre øverste linier af skråen.

Holbæk Amt.

Sønder-Jernløse, Merløse herred.

Jerløsbyes skrå.

Alle disse efterskrifne article hafver alle syndre Jernløsse byemend indgåit, bevilgit och samtøgte at ville fast och urygeligt holde under den peen och straf, som her epter følger, på det at di disbedre kunde hafve fred och rolighed både udi mark och bye och straffe dennom, som uret giør, som ei vil holde byes vide och vilkor, som kand verre meninge mand til nøtte och tarfve.

1. Hvilken af Syndre Jernløsse byemend, som icki møder til gadstefning eller dieris visse bud, når der klemtis med klocken, bøde 2 sk.

2. Hvilken, som icki møder til lavshus, når oldermand tillius, om hand er uden lovlige forfald, bøde 1 sk.

3. Når lavs øl er på stolle, och nogen er udi lovlige forfald, da skal hans kande møde til lavshus, da skal hand bekome sin anpart epter gamel sedvanne.

Men hvilken som er uden lovlige forfald och icki møder sielfver, da møste sin rettighed.

4. Hvo*) som giør oldermand uliud i sin talle, bøde for hver sinde, 1 sk.

---

*) *Fra 4. til 16. post står i håndskriftet* »*hov*«, *senere* »*hvo*«.

5. Hvo som fortørner nogen i lavshus med banden eller skendsord, høder eller truer nogen bøde, 1 fierring øl.

6. Hvo som slaer hinanden blodvide i lavshus, bøde imod laufvid ½ tønde øl och stille dem til frids, hand giorde skade epter lavsbrøders sigelse och vere udi hosbundens minde derfor.

7. Hvo som sønderslaer nogen skåle i lavshus, gifve to for én igien.

8. Hvo som sver eller bander i lavshus eller lavsgård, bøde for hver sinde 2 sk.

9. Hvo som af druckenskaf opkaster i lavshus eller lavsgård, bøde 1 fjerring øl.

10. Hvo som skiuler och fordølger sit verge i lavshus och icki antvorder det frå sig, når oldermanden banker til liud, bøde 1 fierring øl.

11. Hvo som tager sig ulovlige och nøie sede i lavshus, bøde 1 fierring øl.

12. Hvo som taper af lavs øl uden oldermands eller stoilbroders vilge, bøde 1 fierring øl.

13. Hvo som ofverløber nogen lavsbroder enten på sin hiemvei eller gildisgård, slar hand blodevide, bøde ½ tønde øl imod laufvit, slar hand neufvehug eller pust, bøde 1 fierring øl och vere i hosbundens minde derfor.

14. Hvo som skenker lavs øl ud i lavsgården eller uden fore och icki hafver louf dertil, bøde, 1 fierring øl.

15. Hvo som spilder af lavsøl miere, ind hand kand skiulle med sin hand, bøde for hver sinde 1 sk.

16. Hvo som indbiuder nogen giest, da betalle for hanom efter som påleggis och svare hans brøde.

17. Hvo som icki betaller strax for sine giester eller brødepenge, men lader sig derfor pante, bøde 1 fierring øl.

18. Hvo som biuder hug ud, når lavsbrøder skulle pante hanom, eller løcker sine døre til, bøde 1 fierring øl.

19. Dersom oldermanden udtager fire mend udi nogen sag, och nogen vil negte, hvad same mend afsige, bøde 1 fierring øl.

20. Hvo som icki vil vere oldermanden hørige och lydige, når hand tilsiges enten om brouer eller veje at ferdige giøre eller i andre mader, som er byes nytte och gafn, bøde ½ tønde øl.

21. Hvo som veigrer sig och icki vil vere oldermand, naar det komer hanom til — er det brødi, bøde ½ tønde øl, er det gårsede, bøde 1 fierring øl.

22. Hvo som veigrer sig och icki vil vere stolsbroder, når det komer hanom til — er det brødi, bøde 1 fierring øl, er det gårsede, 1 otting øl. Och skal oldermanden hafve to giester fri en gang om årit, och stolbroder en giest fri en gang om årit.

23. Dersom nogen oldermand drager af bye och icki setter nogen i sit sted, saa at laufvid der ofver forsømis, bøde 1 fierring øl; giør det stolsbroder, bøde 1 otting øl.

24. Hvo som icki følger sin lavsbroder eller sin lavssøster til sin jordefærd eller leiested, om hand er uden lovlige forfald, bøde 1 fierring øl.

25. Och skal den dødis epterladindes venner och slegt, så frempt de ere formuendis gifve til laufvit, om dit er hosbund eller høstru, 1 tønde øl.

Er det tienistedreng, tienstepige eller gårdfolk, der formuendis er, gifve til laufvit ½ tønde øl.

26. Hvilken mands dreng, som giør nogen forførme udi lavshus, da skal hosbunden, som hand tien, svare hans brøde, hvis laufvide er anrørindes Giør hand andit, enten slar nogen blodvide eller i ander made, det svare hand sielfer. Hvis forførm, som nogen mands

dreng giør enten i gildehus, i gildisgård eller på hiemveien, som bunden skal svare til, da skal bunden kvitte det i hans løn.

27. Hvilken som icki er medfølige och sielfver går gårdgang med sine byemend, eller och når mand skal gå til andre byer at pante, om hand er uden soeteforfald eller herskafs-, bøde 1 fierring øl.

28. Hver mand skal god tilsiun hafve och holde sine ruvevangs gierder skieligen gauflugt vinteren igiemmel eller bøde for hvert 4 sk.

29. Hver mand skal hafve fuldlugt sine ruvevangs gierde til Voldermøsse eller bøde for hvert 2 sk.

30. Hvilken som icki bieder på sit eggit i rouvangen epter Voldermøsse, bøde 1 fierring øl.

31 Hvilken som epter den dag lader ligge sine gierder ulugt, bøde for hvert 1 fierring øl.

32. Hvilken mands gierde, som uforvarindes blifver brødit, och hand icki strax lucker det och giør det ferdige inden anden dage midag, epter at hand derom er blifven advarit, bøde en fierring øl.

33. Hvilken som blifver befunden at bryde hul på nogen mands gierde och enten agger, rider eller drifver kveg igiemel, bøde 1 fierring øl.

34. Hver mand skal skieligen hafe gaflugt sin biugvangs gierde til st. Volborig dag, eller bøde for hvert 2 sk., och fulde lugt til st. Hansdag, eller bøde for hvert 1 fierring øl.

35. Hvilken som bieder i biugvangen uden på sit eggit tre ugger epter, at di hafver begiønt at saa biug, bøde 1 fierring øl.

36. Hvilken mands heste som komer løs af tøire frå det første, heste komer i tøir, och til korn komer ind, bøde for hælden $^1/_2$ skip biug.

37. Hvilken mands kveg, svin eller andet kvig, som komer i vang och giør skade, bøde for hvert hofvid til laufvit 1 sk., om det er stort kvig, och bøde bunden sin skade igien epter fire mends sigelse — er det får eller svin, bøde for hvert ½ sk.

38. Hvilken mands gies, som komer i vang och hand icki vil flye ranid der til, epter at hand er advarrit, bøde derfor hver sinde 2 sk.

39. Hvilken mands kvig, som komer i vang och giør skade på nogen mands høstidt korn, da gielde skaden igien epter danemends vordering.

40. Hvo som giør ulovlige veie ofver hinandens agger eller eng, bøde 1 fierring øl.

41. Hvilken som icki holder sin anpart ferdig i fåldegierde och foldelede, epter at hand blifver advarit, bøde 1 fierring øl.

42. Hvilken som udtager sit kvig af folden uden foldgiemerens minde, bøde imod byen 1 tønde øl och imod sit herskaf 1 tønde salt.

43. Hvilken som icki holder tiuren skielligen med furing och stollinge, når den komer hanom til, indtil Voldemøsse, bøde 1 fierring øl.

44. Hvilken som hinter tiuren til sit kvig och icki drifver hanom tilbage igien och antvorde hanom frå sig, men lader hanom gå på gaden, bøde 1 fierring øl.

45. Hvilken som slår eller forringer nogen mands årni, som komer til hans svin, bøde 1 fierring øl. Dog ingen at legge miere end én årne til.

46. Hvilken som enten pløier, slår eller høster ulovlig af hverandre, da skal den, som påslager, klage det for åldermanden, och åldermanden skal nefne fire skiellige danemend til, som best kiender jorden, som skal strax udgåe och siune, hvilken uret hafver, och da skal den,

som findis brøst hos, udlegge, hvis hand så ulovligen hafver enten pløiet eller høstidt af hverandre, och der ud ofver bøde imod byen 1/2 tønde øl.

47. Hvilken som blifver befunden at hugge udi hinandens skouf les eller byrde, da udlegge det, hand så ulovligen hugger, och der ofver bøde imod byen 1 tønde øl och imod sit herskaf 1 tønde salt och fogden it huoseklede.*)

48. Er det husfolk eller gårdsfolk, som findis at hugge eller brydde udi nogen mands skouf uden hiemel, da hafver forbrut dieris hus och bøde imod byen 1/2 tønde øl.

49. Hvilken som epter denne dag senker hør eller hamp i byes vanding eller och anden steds i høller, hvor skade kand giøris paa korn eller eng, bøde 1 fierring øl.

50. Findis nogen, der fisker i åen och der ud ofver tråider eller stier nogen mands eng udi nogen af vanggen, bøde 1 fierring øl.

51. Hvilken som tager anden mands kvig ind på fælleden at føde videre ind hand sielfver kand ofver føde om vinteren, bøde for hvert høvit 1/2 tønde øl.

52. Hvilken som epter denne dag blifver befunden at bryde knøsteris af hveranders ælleskouf eller piller, bøde for hver sinde 1 fierring øl.

53. Hvilken som blifver befunden at bryde af nogen mands gierde och optage stuver eller giersel och ber hiem, bøde for hver sinde 1 fierring øl.

54. Hvilken som efter denne dag blifver befunden och icki vil rete sig epter disse fornefnte articler, men vil dielle och forfølge sin sag til tinge eller klager det anden steds ind for sin hosbund eller och ålder-

*) *De sidste fire ord tilføjet med en anden hånd.*

manden, bøde imod byen 1 tønde øl och imod sit herskaf 1 tønde salt.

55. Och dersom åldermanden findis forsømelig och icki vil forhielpe hver mand til rete, som klager deres sag for hannom, da skal hand hafve forbrut imod byen for hver sinde, hans brøst findes, 1 tønde øl.

56. Hvis och så skier, at oldermanden icki gifver hosbunden eller hans fuldmegtiged fogit til kende, om nogen bunde eller byemand eie vil eller understå sig at giøre och lade nogit imod denne opleste byes loug och vidtegt, skal hand samme sin hosbunde staa der for til rette, som sligt hafver fordulct og forsvigit, och der for vere udi sin hosbundis minde.

Til ydermiere vindisbyrd at Syndere Jernløse byemend disse fornefnte article fast och urygeligen epter denne dag vil holde och forholdet hafve af denom, som nu er och epter kommendis vorder udi alle sinne ord, puncter och articler som forskrifvit står, da hafver di denne fornefnte byeloug ladit lese och forkyndit inden Merløse heritsting torsdagen den 15. juli med dieris hosbundis erlig och velbiurdige mand Niels Henrichssen udi Helsingør| och dieris sognepræst hederlige mand hr. Rasmus Pedersen dieris fuldbyrdt och samtøcke at vil vere denne samme loug och ret med sinne bymend udi alle made undergifven lige som forskrivit står. Och der hos til ydermiere stadfestelse ombedit Christoffer Jørgensen i Uggerløs, heritsfogit i Merløse herit, Lauriz Jepsen i Holbek tingskriver denne dieris indgang och byeloug at forsegle. Actum ut supra.

Denne fornefnte Syndre Jerløse byes loug, skrå och vidtegt fuldbyrder bevilger och samtøcker jeg Niels Henrichsen på min eign och min kiere broder och svogers

Anders Suendis vegne til vindisbyrd underskrefvit med eigen hand.

Actum Helsingør dend 14. Juni anno 1598.

Niels Henrichsen,
Eigen hand.

Efter original i »Additamenta 204. 4« i Universitetsbiblioteket. Sidste stykke og underskriften er skreven med Niels Henrichsens hånd. Dateringen for tinglæsningen er senere tilføjet.

Til Jens Terkildsen i Jernløse kommendis dete bref tilhande.

Hilsen med Gud! Må I vide, Jens Terkildsen, at eptir som Tomas Smed nu hafver verit hos min broder och mig och hafver os deris byloug ladit se, hvilke Anders och jeg hafver lest och meningen deraf forståit. Så epter denne leilighed, som er anlangindis med, hvis I pantid Jens Boesen, da siunis os, at I icki hafver giort hannom uret epter same eders byes vilkor och vedtegt, hvorfor I aldelis reter eder epter same byeloug och vidtegt och udi alle mader eder derepter forholder och dend vid sin fulde mening at epterfølge. Rettendis eder der epter. Befallindis eder Gud.

Actum Rodskilde dend 4. mai anno 1605.

Margrete Svendis salig Niels Henrichsens efterleverske.

Dette brev er heftet til håndskriftet i »Additamenta«.

Kvarmløse by, Merløse herred.

En ret siellandske byeskrå, som brugis udi de landsbyer, som di holder vide oc vidtegt udi, som er med byes vilkor, gierre oc gårdgang, med agger och eng,

skoug och marke, emellem by och markeskiel, som er byen och bymendene såre gaufenligt och fornøden at holde.

Med guod skik skal mand steder oc byer forbedre oc vid macht holde, thi hvor ingen loug er, er der ingen straf — det er: der vil ingen verre straffit — och hvor ingen straf er, der er ingen lydighed.

Hafver vi derforre, som erre bosiddendis mend her udi Kvarmløsse by, efterdi formerker, at guod skik och politi er Guds egen vidtegt och ordning och medfører stor gaufn och både, samdregteligen alle med prest och degen på alle voris herskabs vegne deris gode behag samptyckit for os og voris efterkommere denne nerverindis skrå udgangen af den gamble, saa och af den, mester Hans på Herlufsholm forskref dem udi Lilde-Nestide*), och er hun efter ordsens leilighed skift udi tre bøger. Den første indeholder 20 capittel: Om oldermand, gadestefne, liud, vacht, tilsiun och fred med gierrer och gårdgang och andit mere, som er sare gaufenligt och fornøden at holde**).

1. Om oldermand: For det første skal mand en guod oldermand hafve, som, når behof giørres, enten om søndagen eller om anden tid skal kalde bymendene til sammen och i anden måder ochså se til, at alting kand gå vel til i by och i mark, men findis hand her i forsømmelig, da skal hand første gang påmindis, och siden straffis efter fire mends sigelse.

2. Om oldermands bøde: Det skal mand ocsaa vide, ad naar hand hafver verrit it år omkring, da skal hans nabo verre oldermand eller bøde ½ tønde øl.

3. Om fållegiemmerre och regenskab: Item

*) *Denne bylov findes længere fremme.*

**) *Her findes i håndskriftet alle overskrifter til første bog. I det følgende er de ført hen foran hver sit stykke.*

skal oldermand oc bymendene sette to fållegiemmere, som kand se til marken med, ad ulougligt kveg kand optagis och drifvis i fålen och giøre der regenskaf foere. Veirer nogen sig heri, bøde 1 fierring Øl.

4. Om bøder for hårkrighed: End findis der nogen så ufrom oc selfgoed, om hand blifver ombedit, och vil icke hielpe at drifve kveg af vongen, når behof giøres, och i fållen eller self drifvid af, om hand ser, det går i korn och eng och giør skade, bøde 2 sk.

5. Om vogt på vongene: Skal menige byemend verre forpligtige ad holde vogt på vongene hver sin dag om uggen efter oldermands och byemendenes samtycke och pålegge. Forsømmer nogen, och er påmint och tilsagt af sin nabo, bøde 4 sk.

6. Om bøder for forsømmelse: Men forsømmer hans nabo ad sige hannem til, da skal hand alligevel vogte, på det at vogten skal icke slet nedleggis, men gå om, som vidtagid er, och dem, som forsømmelsen findis hoes, bøde 4 sk.

7. Om gadestefne: Når oldermand eller byemendene lader klemte til gadestefne, skal menige byemend verre forpligtige at komme strax eller deris visse bud, som verheftige erre, at svare och kaste pant i rette. Findis nogen her i modvillig eller forsømmelig, bøde 1 sk.

8. Om mundklammer: Ingen må bruge nogen mundklammer på gadestefne med forachtlige eller spodske ord ad gifve hinanden eller och sverre om Guds død, femb vunder etc. eller bande *om**) pocker, diefle etc., bøde til byen 2 sk.

9. Om ulydelse och løgen: End løiter nogen verre sig mand, *kvinde*, dreng, pige, gårmand eller gårdkvinde

*) *Her og de to følgende steder i næste post, hvor noget står med kursiv, er håndskriftet ormædt, så skriften kan ikke læses.*

oldermand, bøde 1 otting øl. Men sker det med nogen af di andre bymend, 2 sk. eller *1 sk*.

10. Om pant och dem, som icke vil lade sig pante: Hvilken mand, som icke vil for ret orsage lade sig pante eller kaste pant i rette, men truer, pucker och snurker, bøde til byen 1 fierring øl.

11. Om lougligt pant at och randsage: Lougligt pant i det mindste bør ad verre så gåt som 4 sk.; men mand må pante for 1 sk.; dog det er icke det, mand må vel giøre uden herskabs eller deris fuldmyndige gårdsfougids eller ladegårdsfougids sambyrd och villie, om di erre så ner tilstede.

12. Om rugvongsgierre: Fra mand begynder at så rug och til st. Volborre dag, skal alle rugvongs gierder verre sterktlugte, så kveg kand verre under den straf, som fire mand kand på kiende, mens st. Volborre dag, da skal alle rugvongs gierder, abillehaufve, enghaufve gierre verre fuldlugte under 1 fierring øl.

13. Om gaflugt: Samme dag skal alle byvongs gierre verre stert gaflugt under 1 otting øl.

14. Om byvongsgierde: Men tredie pintsedaug, erre di icke da fuldlugte, så di kand sigis vid fuldmacht af fire mend, da bøde for hvert 1 fierring øl.

15. Om gaf: Ingen gaf bør ad findis på nogens gierde, efter mand hafver begyndt at så, verre sig vintersed eller vårsed, hvor om oldermanden skal dog tilforn it sinde advare bymendene, 1 sk. Gaflugt er, når *gierde*[*] kan holde kveg ude.

16. Om gierrebrød: Bryder nogen vongegierrer efter di erre sagt vid magt, uden det skede med minde, bøde en half tønde øl til byen och ½ tønde avre til hosbonden.

---

[*] *Der står* kveg, *men jeg har sat gierde isteden.*

17. Om stette: Ingen skal heller springe anden mands gierre under 2 sk., icke heller giøere stette derpå uden minde, under 1 otting øl.

18. Om gårdgang och ildsteder: Gårdgang oc gierregang efter til er såt skal icke forsømmis for uvonne kveg skyld, och rådne gierder kand snart gå feld på. Findes der da nogen brøstholden, bøde ligesom anden tid. Ildsteder skal mand och hafve indseende til en gang om året i det mindste. Findes der da nogen brøstholden och vil icke råde boed på, efter di erre påminte, bøde 1 otting øl.

19. Bøder for gaf: For it svinegaf skal gifvis 1 skilling, for it aggegaf 1 otting øl. Men erre di påminte tilforn och vil icke råde boed på, da bøde dubbelt och ligevel lycke gierderne, så di kand stå vonge verre.

20. Om kveg, når det skal tagis af vongen och indladis: Hvo som icke udtager sit kveg af vongen efter st. Voldborre dag eller førre, som da efter lejligheden af menige mand vedtagit er, bøde for hvert stort kveg 1 sk., it svin $^1/_2$ sk., en gås 2 alb. Høns må ingen fred have i vongen. Icke skal heller nogen understå sig at indslå eller indlade om høsten før andre enten lidet eller stort kveg imod menige mands samtøcke, under 1 otting øl. Item er nogen bag med høst for armod, siugdom eller døde skyld, den skal mand hielpe, at kvegit kan komme udi vongen.

Ende på den første bog.

Den anden bog er 25 capittel. Om fållit, korn ad skonne, oc frede aring. Item om vongelide, om tyerbed så och broer och veie at ferre och stene. Om afpløining och hvor den klagemål ske skal. Om ransbøder och tiørne eller anden skoug ulouglig at hugge eller stefne, om lydighed och fire mend.

Disse ere de 25 capitel:*)

1. Om fållen: Hvo som icke holder sin fållepart ferdig, bøde 1 otting øl.

2. Om bøder for fållen: End bryder nogen byes fål oc tager sit eller anden mands kveg uden byemendenis minde, bøde, foruden hvis hand ellers falden er, 1/2 tønde øl til byen och 1/2 tønde avre til hosbonden.

3. Om agger och korn ad skone: Findes det at nogen ager eller sleber med plog eller harfve ofver anden mands korn, når det er opvoxet, eller agger på korn, når det er opvoxit, afhuggit och ligger på skor, bøde 2 sk. for hver agger til byen.

4. Om arring och slet: Hvo meier korn eller slaer eng fra hinanden och vil icke legge det fra sig gudvilligen, så anklageren må tage mend derpå, bøde, om hand da findis skyldig, 1 otting øl.

5. Om vongelide: Vongelid skal ferris i louglig tid, under 1 otting øl. Men findes det, at nogen agger, ridder eller går igiennem vongelid och icke lycker det efter sig, om det endskønt stod åbit tilforn, om der er ellers korn i marken, så det bør at lyckis, bøde 1 sk. End sker der nogen skade, da bøde den och 1/2 otting øl til byen.

6. Om tyerbede: Item om nogen hafver heste och setter alligevel øg i tyer med føl, bøde derfor efter fire mends sigelse, men hafver hand icke anden råd, da giøre sig det med samtycke ingen mand til skade under 1 otting øl.

7. Om skade gielde: Om nogen mands kveg giør skade på andens korn eller fæmon, da skal fornefnte skade vurderis af fire mend, som uvildige erre, efter

---

*) *Ligesom ved første bog, se anm. side 126.*

som skaden er tilkommen. Och hvad skaden blifver af disse fire mend vurderit for, det skal hand betalle inden 8 dage eller have det i minde, under 1 otting øl til byen.

8. Om kveg i vongen: Fordrister nogen til ad lade kveg i vongen, før det sker med menige mands samtycke, bøde 1 fjerring øl.

9. Om ulouglig bed: End tyrer nogen ulouglig på anden mands stub, for korn eller eng blifver af ført uden hans ja och minde, bøde 1 otting øl.

10. Om standende tyer: Findis det ad nogen setter sine heste eller øeg eller andit kveg i anden mands korn eller eng med standende tyer, bøde skaden efter dannemends sigelse och til byen ligeså.

11. Tyfachtige stycke: Men fands det, ad nogen vor så skelmachtig, at hand af fri villie lod sine heste eller andit kveg gå løes i folkis korn eller eng eller och slo andre deris heste och kveg løs eller och hug en andens tyer ofver eller och drog hans tyerhel op, bøde al skaden, ½ tønde øl til byen, ½ tønde avre til hosbonden.

12. Om ulougligt kveg: Item hvo som holder ugafngiørendis kveg i fæleden, videre end hans agger och eng kand tolle, skal strax skaffis af, under 1 fjerring øl.

13. Bøder for uvonne kveg: Hvo som icke vil råde boed på uvonne kveg, efter hand er påmint, skal foruden skadegielden bøde 1 fierring øl.

14. Om bøder for uvonne hunde: Uvonne hunde skal mand ødelegge, thi ingen bonde må holde mere end to hunde, den ene bunden, den anden så heftid, som kongens brev derom er udgangen, under ½ tønde øl.

15. Om skabet kveg: Item hvilken bonde, som

holder skabet kveg, øg eller heste, efter hand er påmint, bøde $^1/_2$ tønde øl til byen.

16. *Om broer och veie:* Er nogen så umagsom och vil icke verre med at ferre broer och veie, eller nogen dennem med gierre forkorter eller forringer, bøde $^1/_2$ tønde øl.

17. *Om gaf:* Hvo som gifver sine øg i rugmarken efter st. Mortensdag, synderlig om det er søvinter, bøde 1 fierring øl.

18. *Om dødt kveg:* Findes der oc nogen, som kaster dødt kveg på gaden och icke vil føre det af igien, bøde 2 sk. til byen.

19. *Om afpløining:* End findes der oc nogen i sandhed, som pløier hel eller half for eller mere fra sin grande, må, om hand er ukient och nykommen for it år eller to siden, må, når hand påmindis, legge det tilbage igien uden bøder, ellers bøde $^1/_2$ tønde øl. Vil hand icke det och findis dog skyldig, bøde 1 tønde øl.

20. *Om klagemål och vinde:* Hvo som klager for sin hosbonde eller bemøder hannem med nogen af disse sager i denne skrå førend bymendene, bøde $^1/_2$ tønde øl. Item må oc ingen sige eller vinde noget på sin grande, uden han er selfanden eller selftredie. Derfor om nogen ser kveg i vongen, skal hand tage ind til sig, som kand berre vindisbyrd med, eller och drifve det, som før er rørt, i fållet. Icke skal heller nogen for had skyld eller se igiennem fingre for venskaf skyld, under 1 otting øl.

21. *Om kveg på rugen:* Når man pløier til haufre i rugmarken, skal hver mand vogte sit kveg, at det icke går på rugen och giør skade, under 2 sk.

22. *Om rans bøder och pile at stefne:* Hvo som stefner eller ranner en andens pile, tiørne eller anden skouf, bøde til byen $^1/_2$ tønde øl.

23. Om sti och pog: End tager nogen anden mands sti eller stipog op, bøde 4 sk.

24. Om staufre rån och tiørne: Tager nogen stafre af anden mands giere, bøde 1 fierring øl. Ligeså for hver byre tiørne.

25. Om fire mends lydighed och Hofgården: Hvad andit, som sig begifve kand her foruden enten i by eller uden, skal oldermanden tage, som sagen er til, to—tre eller fire mend. Hvad di afsige efter ret och billigt, skal stå vid fuld magt. Men fands det, at nogen, som herpå blifver tagen, veirer det, bøde $1/2$ fierring øl. Hvad Hofgården er anlangendis, lade vi i deris egen gode villie, efterdi vi och vel vide, når kveg går i vongen och giør skade, da skal di betalle, som lycker gierderne. Dog der som deris plogkveg, heste eller andit kveg, som står i tyre, giør nogen skade, bør di at påmindes och at stå til rette såvel som andre, på det di kunde i så måde verre it gåt exempel for andre. Bymendene skal hafve for byes eng 1 tønde øl eller efter deris byes vilkor och vidtegt.

Den tredie bog indeholder 28 capittel. Medfører en skickelig ordning om gillisdrik oc laug, hvorledis det bør skickis oc holdis, som er i gudsfryct, bøn och påkaldelse, om regenskab, tugt och høfvidske seder. Disse erre di 28 capittel:*)

1. Om formaning til gudsfryct: På det vi kunde i gudsfryct alting vel begynde, da ville vi, at oldermanden skal strax, gilde er begynt, banke til liud och da formane alle och hver til en gudelig bøn och taksigelse så och høfviske och kierlige omgiengelse, ord och talle, at vor gilde och gledskaf kand begyndis og

*) *Ligesom ved første bog, se anm. side 126.*

endis Gud til ære och lof och os self til velfart. Hvo her imod findis ulydig med snak och bulder, men andre bede, lesse eller siunge, bøde 2 sk.

2. Om erlig Samfund: Item hvo som helst verre sig enten mand eller kvinde, dreng eller pige så och giester — men giesten skal verten svare for — der om guds død, femb vunder, sacramenterne etc. sver eller bander med diefle, pocker, frandsoser, siuger, etc. eller bruge slemme ordskvalder, gifve 1 sk. di fattige første gang; anden gang ligeså, tredie gang, efter hand er påmint, bøde 1 otting øl.

3. Ingen skal misbruge Guds nafn: Oldermanden skal kalde bymendene tilsammen, når nogen gildisdrik er forhånden, efterdi Gud self hafver behagelighed til di christnis erlige och kierlige samfund, som skrifvid står — hvor to eller tre erre forsamblede. Icke kunde vi heller magsommeligere skifte brødependinge eller andit end med slig samfund och da handle om altingist, hvad os emellum kand verre.

4. Om hiemsede: Hvilken som icke lyster ad berre til gilde eller skiude sine pendinge til gildisdrik, kand verre forskonnit, om hand er fattig eller siug; men vil hand dog komme til vort laug, når tønden er på stolen, skal hand anamis for sine pendinge som en giest och beholde sit sedde. For dend samme sag skyld, ville vi och det alle samtycke, at dend, som kommer silde, och den, som kommer tillige, skal betalle ligemegit, mindre tønden var neiget, da betalle hand efter dannemends sigelse.

5. Om stoelsbroder och skienkere: Oldermand och laugsbrødere skal sette stoelsbroder och skenkerre, som vil vare paa, at der intet spildes, och giester, når nogen indkommer, kand skrifvis. Hvad de fattige an-

langer, indeholder det sidste capittel. Findes di heri forsømmelig, bøde ½ otting øl. Det skal gå om at vere stoelsbroder ligesom med oldermandsdømmit. Unge karle skal skienke øllit ud hver for sin Hosbonde.

6. Om gildis drik at kiøbe: Når gildes øl skal bestillis, da skal menige laugsbrødre samtycke och da udvelle to eller tre mend, som det kand kiøbe och smage och sige guod for och oppekrefve betaling af laugsbrødre.

7. Hvorledes betallis skal: End sker det, at nogen er så sen, at hand vil icke til guode rede betalle sin gildisdrik til den dag, som betalningen er udlofvit, ellers hafve det i minde, bøde 2 sk. Men fands hand så trykhår, at hand icke endda vil betalle, da bøde dubbelt.

8. Al brøde skal til drik: Och dersom det skede, endog det icke vel anstår, at nogen efter gilde och laugs øl var ent, vil dricke mer, skal di dricke på deris egen pung och icke på laugsens, under ½ otting øl. Al brøde, som falder til byen, skal til gildisdrik.

9. Om øl ad tappe: Ingen må tappe uden oldermands och stoelsbroders lof, under 2 sk.

10. Om gilde at begynde: Oldermand må icke begynde at dricke, megit minde nogen anden laugsbroder uden self siette, under 4 sk.

11. Om laugligt sede: Hvilken broder eller syster, svend eller tiennestepige — di unge, børn och drenge kand stå — som icke søger deris rette sede, om di uførmer nogen, bøde 2 sk.

12. Hvem først skal side: De store gårder tager først sæde, som di erre kommen til, siden de andre, uden der er nogen mand vil, som det och vel anstår, ære for sin alderdomb, under 1 fierring øl til laufvid. Prest och degen, oldermand och stoelsbroder vide deris

sæde efter gammel vis. Guode giester skal mand ære och lade dennem side hoes dend, dennem indbøde.

13. Om giester och betalning: På hver tønde øl, om det er mand eller dreng, skal gifvis 2 sk., mindre derefter: kvinden 1 sk., pigen 1 sk.

14. Om ukvems ord och straf: Bruger nogen i vort laug gildishus eller gård ukvems och uhøfviske ord, bøde 2 sk.

15. Om dennem, som spilder: End spilder nogen mere øl, end hand kand skiulle med sin loufve, bøde 1 sk., men sker det med frie villie, bøde 1 otting øl.

16. Om opkastelse och spyer: Om nogen opkaster, spyer eller pisser i gildishus, bøde 4 sk. Refver nogen plompeligen, bøde 1 sk. Men i gildisgården skal mand ære sig self, under fire mends sigelse.

17. Ingen må berre øl af gildehuset: Ingen må berre øl af gildishus, under 2 skillings fortabelse. Dertil skal hand gifve karret fuldt af øl til laufvit igien, som han udbar.

18. Om lodde øl och gildis kar: Item skal hver laugsbroder eller hans visse bud berre gildiskar til gildishussit, under 2 sk. fortabelse. Men forkommer nogen nogit gildiskar eller slår sønder, give to for it. Drickekar skal verten vel forvare och vide regenskaf på dem, som er siug eller af by och vil krefve sit lodde øl, dog i tide.

19. Om oldermands kande: Forsømmer nogen skenkerre oldermands kande eller nogen tager hende bort, bøde 2 sk. Det samme skal holdes med schriebytten och gifve den fuld igien.

20. Om mundslag och dragis i hår: End slaer nogen hinanden mundslag eller drager hinanden i hår eller och slaer med kande, stof eller skål, bøde 1 fier-

ring øl. Men slar nogen hannem igien, da skal di bøde efter fire mends sigelse.

21. Om sårslag: Item slaer nogen den anden såer i gildishussit, bøde 1/2 tønde øl. Sker det i gården eller på hiemveien, bøde til laugit 1 fierring øl.

22. Bunden står tilstede for tiunderne: Hvad uførm eller skade, som drenge eller piger giøre, skal deris hosbonder betalle af deris løn.

23. Tiundene følger deris hosbonder och høstruer fra gilde: Tiennistedrenge føller deris madfader hiem, under 1 otting øl, och pigerne deris madmoder, under 1/2 otting øl.

24. Om hug och sting: End hugger nogen, sticker eller slaer udi boer, benke eller vegge i gildeshus eller gård, bøde 4 sk. til laufvid och skaden til med.

25. Om vaben i gildis hus: Hvo som sider i gillehus oc fortrøcker sig med dragit verrie eller knif, efter oldermanden hafver udliust våben och verrie, bøde 1 otting øl.

26. Om ildsteder: Oldermand skal påminde oc formane alle i gildishus och på gadestefne, ad di forvare deris ild vel och holder louglige ildsteder, och vid fire mend en gang om årit bese dennem, om di erre louglige. Erre di icke, da bøde och straffis efter fire mends sigelse.

27. Når skråen skal lesses: To gange skal denne byskrå lesses om årit på gadestefne eller i gildeshussit; dog strax bere hinde hiem igien, før end di begynder at dricke, at der icke spildes på hende, under 1 otting øl.

28. Om skråen och hvo den forvare skal, om dands och fattige folk: Skråen skal velbevaris af oldermanden, under 1 tønde øls fortäbelse. Om dands

i gildesgården eller i gildishus skal och bør mand sig vel adholde. Dend som betaller forre dands eller hafver hannem i minde, skal beholde hannem, under 1/2 otting øls fortabelse. Men dandser nogen eller omgaaes med kvindfolk, så der kommer klagemål på, bøde ligeså. Hvad de fattige anlanger, skal mand dette vide, at di, som erre almisse hofvid, hvad heller di erre tilstede eller ei, eller ligger på deris sotteseng, skal mand i Jesu naufn gifve hver efter leiligheden.

Ende på dend sidste bog.

Nogle articler, som oc bør at holdis udi landsbyer, som di holder byes vilkor.

Hvo som holder gies udi nogen landsby, bør ochså at hafve gassen til giessene, under 1 fierring øls fortabelse.

Om nogen vid døden afgår, hvad heller det er bomend eller deris hustruer, børn eller tiennistefolk, bør di at søge ligvogt om natten och om morgenen at grafve, ringe och hielpe liget och den døde til grafven, under 1 fierring øl, och følle den døde til sin leiersted och der for 1 tønde øl, eller som efne er på ferde efter den.

Det same skal och holdes med husmend och gårdfolk, at hente presten med heste och vogen i deris siugdom, at vederleggis och betallis bymendene deris umage af hvis guods, som findes efter dennom.

Ingen bør at berre sin nabo eller gienbo fiellen på med siugt eller vanført folk enten at husse eller at agge af by, efter soel er gangen til bierre, sommer eller vinter, under 1 otting øl.

Om nogen går udi gillishussit eller gildisgård med knif, pundert eller ber nogen kiep eller sten i gillisstufve eller gård, endog hand ingen skade dermed giør, bøde 1 fierring øl til byen.

Ora et labora deo Committe futura

Anno 1624

Kvarmløse byskrå: Underskrifter og bomærker.

Kvarmløse bymend deris byskrå at di samtligen alle ville holde disse ord och article, som findis her udi skrifvit, da hafver vi til vitterlighed for os och vores efterkommere Gud til lof og os til gafn ladit vorres nafn och karmærker her under skrifve. Ora et labora, Deo comitte futura. Anno 1624.

Hans Søfrenssøn. Mickel Jude. Ole Christenssøn. Lauridtz Nielssøn. Jens Madtssøn. Rasmus Anderssøn.
Morten Jenssøn, oldermand. Søren Jenssøn.
Anders Hemmingssøn. Hans Lauerssøn.
Peder Pederssøn. Peder Pedersen, egen hand.

Desuden en del bomærker. Sidste linie af håndskriften og alle underskrifter og bomærker gengives i faksimile på forrige side.

Efter originalen i »Rostgårds saml. nr. 20. 4« i Universitetsbiblioteket.

Før trykt i »J. J. Weber: Samlinger til den danske Historie, Lovkyndighed og andre Materier«. 1. hefte, side 86—112, Kjøbenhavn 1775.

Nordby, Samsø.

In nomine Jesu
er denne bylov 1721 in febr. udskrevet. Gud give her til ald lycke og velsignelse bode af himmelen og jorden, fred i land og ald velstand. Ammen!

Noerbye sogns byelov,

som af samplig Norby sognemænd er vedtagen og samtøgt at skal holdis udi alle sine punter, indeholdendis om vie og vedtegt udi mark og bye, som herefter følger.

1. Om oldermand at sette: Oldermanden skal af fire af de elste mend udi sognet om st. Pauli dag udlæggis, og hvem som da til oldermand bliver udlagt og

icke vil være, skal give derfor til byen 1 td. øel for sin motvilligheds skild.

2. Bliver samme mand udlagt det andet år til oldermand igien og enddå icke vil være, bøde då igien til byen 1 td. øel og siden være fri der for ald sin livis tid.

3. Om gådestefne at holde: Hvo som ofverfalder oldermanden enten på gådestefne eller hvor forsamling sker at tale på sogneds nøtte, enten med skiendsord eller trusel eller i nogen måder giør hannem nogen uret, då bøde derfor til byen 4 skip bi*ug*.

4. Giør oldermanden igien nogen uret, då bøde hand 2 skip biug, og skal skorsmendene hafve samme ret.

5. Hvo som icke møder til gådestefne i rette tid, eller når oldermanden tilliuser eller hans visse bud, uden lovlig forfåld, bøde derfor et fierdingkar biug.

6. Om uliud på gådestefne: Hvem som står og bruger en skiens mund til ulyd, at forstørre hvad som tålis om, bøde derfore til byen 1 skip biug.

7. Hvo som løgter hinanden på gadestefne, bøde derfor ½ skip biug.

8. Men dersom den, der løgtet er, kand bevise den ånden at hafve løiet, så gifve derfor 1 skip biug.

9. Hvo som ofverfalder en anden med skiens ord eller hånlige gloser på gådestefne eller hvor forsamling sker, då bøde derfore 2 skip biug.

10. Hvem som unøttig sver eller bander, vere sig små eller store, gifve derfor 1 skil. til de fattige, som oldermanden skal opbære imod rægning.

11. Om tvist: Dersom tvistighed sker, førend pånt sker, då oldermanden at udnefne fire mend, som derpå skal kiende, på det ingen vieder trette derom skal forårsagis.

12. Om påntmend at sette: Der skal årlig vere

12 pantmend, som i det ringeste tvinde gange om ugen skal være forpligtig til at gå til gårder og giærsel og efterse, hvad brøstfeldighed derpå kand findis. Og hvilke mands gård, der findis brøst og feil på, skal de den strax advåre, og skal han gifve dem derfor 2 sk. Og dersom gården ei strax blifve lugt, då at bøde derfore for hver dag, den blifver liggende, 1 skip biug.

13. Om ofverfald: Dersom nogen ofverfalder påntmendene, når de den skal pandte, enten ved skiendsord eller skielden eller slag, bøde derfor til byen 2 skip biug og derforuden vere i herskabets unåde.

14. Findis påntmendene ei at efterse gårde og giærsel hver uge, som for melt er, då bøde derfore for hver person ½ skip biug.

15. Om at pånte: Hvilken påntmand, som ei vil strax gå at pante for louglig pånt, når de af oldermanden bliver tilsagt for at fårekomme videre proces, då bøde derfor 2 skip biug.

16. Om giersel at lukke: Skal gårdene være lovlige tillugt og retstående, at ei nogen derpå kand hafve at klage, og skal de icke alenste være tillugt inden den bestemte tid, men endogså giort så høie som ret og forsvarligt kand vere. Når de af pantmendene blifver efterset, hvis går eller giærsel, som då icke findes lovlig, bøde derfor 1 fierdingkar biug for hver dag, de ligger. Og skulde det hende sig så, at den bliver liggende i otte dage, da bøde derfor for hver dag, de ligger, og for hver gård, uden veir og vand det forhindrer, 1 skip biug.

17. Ligeså skal holdis med gårdene i byen og alle giersel og stenger.*)

---

*) *Post 17 er siden tilføjet, men med samme hånd.*

18. Om vogeleier: Vogeleiene skal iligemåder vedlige holdis, at ingen skal påklage under lige påbuden straf.

19. Hvem som kiør, rider eller går igiennem nogen af vogleier og ei tillucker dem efter sig, skal give for hver gang, enten hand er liden eller stor, 1 sk. og til byen 1 fdk. biug eller strafes med gabestocken.

20. Om plantbeder: Plantbederne skal være tillugte tredie dagen efter tilliusning med lovlig og forsvarlig luckelser. Hvem som findes her udi forsømmeling bøde derfore til byen 4 sk., som pantmendene skal udpant på ferske gierninger inddrive, og derforuden til byen 1 skiep biug.

21. Og hvis beder, som ligger mit udi delen, og ingen luckelser findes fore, når efterset bliver, da at være samme beder kvit.

22. Hvem som oprøcker sine luckelser eller giør overgang enten på sin egen eller andris, førend den menning mand vedtager, bøder derfore til byen 1 skip biug.

23. Om løest kvæg: Hvilken mand, som ser noget løst kvæg udi heineden og ei give det an for pantmendene, skal bøde derfor til byen $^1/_2$ skip biug.

24. Samme løste kvæg skal pantmendene strax lade hinte og i gadefolden inddrive og tage for hver høved 2 sk., et svin 1 sk., et får eller lamb 1 sk. Hvis pantmendene det icke strax giør, efter at de ere lovlig advårede, bøde derfor 4 sk. Og dersom nogen tager det ulovligt af gadefolden, bøde for hvert høved, enten lidet eller stort, 1 td. biug.

25. Om tyring og bied: Forbides at ingen må enten tyre eller bede, før end det er med mænnige mends samtøcke. Hvo som her imod giør, bøde til byen 2 skip biug.

26. Ingen må enten tyre eller biede i ringeste

måder, hvor hand ingen felled hafver. Hvo dette understår sig at giøre, bøde derfor 1 td. biug.

27. Om løst kvæg, som er afliust: Hvem som lader noget gå løst, efter det er afliust, være sig kiør, stude, bæster, får eller giæs, bøde derfor 2 skip biug.

28. Om vedtegt: Oldermanden skal hver søndag udnefne fire mænd, som skal afsige, hvad de samplig skal giøre og lade i nest efterfølgende uge, være sig enten i mark eller bye, og hvad samme mænd afsiger, som kand vere til byens nøtte, skal de andre lade sig nøie med.

29. Og hvo som bliver utagen enten at giøre vedtøgt eller siune, och icke vil gå, bøde derfore 1 skip biug.

30. Om uvont kveg, som springer over heinedsgårde: Hvis kveg, som springer over heineds gårder og løber årtagendes, som er afliust tilforn og ei erført heit på, betales for hver hefde 4 skip biug.

31. Ingen må ei heller sette mere kveg eller bester til græs end hans fellig kan tilstrecke. Hvo det giør, skal bøde for hvert høfved 4 skip biug.

32. Om plougøeg: Ingen må biede med sin plougøeg efter at solen er nedgåen, men skal om natten holde dem i tyre. Hvo her imod giør, bøde til byen 2 skip biug.

33. Ingen må ei heller hafve mere en*d* tre svin på hver otting jorde. Findes nogen herimod at giøre, bøde for sin forseelse 2 skip biug.

34. Om kvæg at drifve til beds eller frå: Hvo som driver over nogen mands korn eller del med sit kvæg til beds eller frå, så at derpå klagis, og dette bevises, bøde derfore til byen 1 skip biug.

35. Om fremmed kvæg på heden: Ingen mand må indtage noget fremmed kvæg på heden eller til græs

uden med møenning mands bevilling og sambtøcke. Hvo det giør skal have forbrut til byen 2 skip biug for hver høfde.

36. Om føløeg: Hvem som tyrer noget øeg med føl nær ved, som koren såed er, så at føllet løbber og strepper og slider kornet, då skal den, som det eier, bøde derfor til byen 4 skip biug.

37. Ingen mand må heller om høsten sette deris heste eller øeg i tyre, dersom kornet står enten i røeg eller kierf, og det forfløtte af en sted på en anden, men skal tyre på den sted, hvor kornet er aftagen. Hvo herimod giør, bøde, for hver gang hand dermed betreffis, 1 skip biug.

38. For hver en hest eller øeg, som slipper løs af tyret, skal bødis for hvert høved til byen 1 fdkr. biug. Og giør det nogen mand skåde enten på set koren eller eng, då eiermanden at betåle skåden efter dannemends sigelse.

39. Om klagemål: Dersom nogen på gadestefne beklager sig at være sked skåde enten på sit korn eller græs, då skal oldermanden straxen udvise ham fire mend, som skaden kand besigte, som strax skal afsige deris siun, hvor meget der kand være giort skade for, og dersom den skyldige, som skaden haver forårsagit, ei med gode straxen vil betåle dem, der skåden have lid, skal oldermanden strax befale pantmendene at gå bort og pantte samme mand for, hvis ham er tilsagt at betåle, og levere den, skåden haver lid, panted, ind til hand udløser det. Og pantmendene nyder for deris umage 4 sk.

Dette er således vedtagen, formedelst ald anden trette derom til tinge kunde spåris.

40. Om tyring: Hvem som tyrer i nogen mands korn eller eng, betale skaden og give til byen $^1/_2$ skip biug. Foruden herskabeds tiltale, og den, som skaden hafver

lid, står det fri for den skyldige efter hans maiestets lov og forordning at søge.

41. Ingen må føre tyre i heineden efter plog er lagt uden mønning mand vedtager. Då må hver mand have så mange heste eller øeg i tyre, at hand kan indhøste sit korn med.

42. Om nogen slåer fra sin rénbroder: Slår nogen mand eng eller korn fra sin rienbroder eller i hvilken måder hand giør hannem uret på korn eller eng, då skal hand sige hans gienpart til, førend han klager. Og klager der nogen uret på gådestefne, då bøde hand 1 skip biug.

43. Om nogen pløier fra sin rénbroder: Hvilken mand som tøckis, at hans rénbroder skal have pløiet fra ham, skal det tilkiendegive for sin oldermand, og då skal han være forpligte at skafe ham 6 mand at forfare, om hand er sked nogen uskiel og skicke hannem ret, om så findes. Findes der då nogen at have pløiet for sin rénbroder eller samlet utilbørlig stén, då skal den, som siunet overgår, bøde til byen 2 skip biug.

44. Om gamle balke at bryde: Hvo som opbryder gammele balke, som haver lagt mellom rénbroder og anden af gamel tid og icke findis på hans eget, bøde 2 skip biug.

45. Om vandsted at rødde: Når nogen tilsigis at rødde vandsted, at giøre broer eller i andre måder i byens arbied, då skal den, som heste og vogn haver, være tilstede dermed, og de, som icke heste eller vogn haver, skal være tilstede med skovl og spåde under 1 skip biug.

46. Om dend, som ligge for høfden: Hvem som findis at ligge for høfden, hand skal hafve tre føder mere end som hans rénbroder, og skal der giøres i hver del en laug høfd. Og hvem som drifver med sin

plog, så at derpå klagis, då skal den, som siunit overgår, bøde til byen 1 skip biug.

47. Om giæs findes i hejneden: Dersom nogen mands giæs findes i hejneden, som lemmed er, då må ei den, som dennem finder, icke slå dem tildøde, men inddrive dem i gådefolden, og den, godsed eier, betål skåden og bøde til byen, som forskrifvet står. Ligeså skal holdis med alt kvæg, som findes i hejneden, undertagende flyende giæs. Hvo dennem finder og kaster efter dem og giør dem skåde, då have skaden for hiemgiæld, og dersom nogen overkommer dem at gienne dem til folds, då må mand lemme dem på deris fiere og icke på kiødet.

48. Om ulovlig veie: Skal og ingen her efter giøre dem uloflige veie, men kiøre ad alfåre veie. Hvo som findis at kiøre langs med nogen mands ager, og det kand ham overbevisis, og blifver siden giort nogen veie der efter, då skal den, som slig veie først begønder, give 2 skip biug, og den, der efter kommer, give 1 skip biug.

49. Hvo som driver nogen mands korn eller eng med plog eller drift, og derpå klagis, bøde 1 skip biug.

50. Om lønsti: Skal ingen fordriste sig til med sit kvæg at drive over nogen lønsti den stund, heigned er. Først forbiudes den sti fra Nørregyde i Morup og til Morup Løckehorn; dernest den sti fra Soelberg til Kierkesteten; den sti fra Morten Laurzøn og til Olsen, den sti fra Morten Laurzøns gård og til møllen, og fra Rasmus Gundersøns gård over Grundeløcke, fra Rasmus Gundersøns gård og til Pøtten, fra Espens hiørne til Jens Michelsøns mølle, fra Jens Madtzøns gård til gammel mølle, hvilke stier forbydis icke at gå på, men alleniste med kvæg at drive på den stund, det er i heigned. Item forbydes den lønsti fra

Pøtten og til Lundtzende over aggerenderne. Alle lønstier, som nylig påfunden ere, skal i ligemåder forbudet være. Hvo her imod giør endten at age, drive og bruge nogen lønsti og ulovlige veje i heigneden til skåde, skal give til byen 1 skip biug.

51. Om baglæder: Forbydes alle baglede, for uden de som ingen anden forte haver, den stund heigned er — at drifve eller lade drifve noget kvæg heigneden til skade. Findes nogen mands kvæg at komme igiennem samme led, være sig hvo det tilhøer, skal den, som bagleied eier, om nogen skåde sker, betåel skåden og til byen 2 skip biug.

52. Om Kånborg: Skal møenige sognemend bode bønder og standsvenne lade sig finde ved Kåndborg, når oldermanden tilsiger, og enhver at giøre deris luckelser ferdig, føre de derfra går, under ½ skip biug.

53. Om løng at skufe: Forbydis at ingen mand må bruge vor høede med lyng at skufve, grave eller ruske. Hvo dette giør og kand bevises, bøde 2 skip biug.

54. At ingen må bruge høeden til lyng eller torre førend betald bliver: Ingen mand må bruge høeden til græs, tørre eller lyng, som icke hafver betald i heden, endog de haver biernig i marken. Hvo det giør, gifve derfor ½ skip biug.

55. Om kvæg at indskrive: Skal hver bonde om Marie bebudelsesdag så vel som ståndsvenne, lade deris kvæg rigtig indskrive i byens bog, så meget som hver vil hafve til græs. Og samme tid enhver bonde at lade indskrive, hvor meget felled hand kand have liggende udørked udi, hvoraf kand eraktis, hvormeget de der på kand tyre.

56. Om kvæg i auret: Skal ingen, være sig hvo det vere kand, inddrifve eller inddrifve lade noget kvæg

i auret, efter at kornet indhøstet er, førend mønnig mand vedtagir. Hvo herimod giør, skal bøde til byen for hver høfde, hand i så måder inddriver, ½ skip biug.

57. Om stob at rifve: Forbydes at ingen lader rifve stub undertagen på sit eget. Hvo som befindis på andres jord at rifve, gifve til byen 2 skip biug.

58. Om ståndsvends får: Ingen ståndsven må have mere end ti får årlig til græs, én gamel gås og ingen svin, og skal de drifve deris får for hyrden, hvis det icke giør, at hirden klager der over, skal dennem fårne forbydis og til herskabed oversendes.

59. Forbydis at ingen enten bønder eller ståndsvenne måe enten age eller bære noget hiem at brende af den giødning, som udkiøris på marken til at giøde jorden med. Befindes nogen her imod at giøre, bøde til byen 1 td. biug.

60. Om svin at skere: Skal hver mand lade komme sin svin tilstede, når oldermanden tilsiger, at de skulde skieris, og skal tvinde mend i hver rode skiere dem. Hvis svin, som då icke kommer tilstede og bliver skåren, skal gives af støcked ½ skip biug.

61. Om sten at age: Hvo som vil age sten af sin jord, då skal hand enten age dem til stranden eller legge hvær mand uden skåde. Og dersom nogen klager, då give til byen 1 skip biug og siden rense grunden.

62. Om hiærd at optage: Når mand vedtager med nogen hiærd, då skal hver mand, når det dem tilfalder, holde et ferdigt hielp eller gå self, om hand er uden forfald, men ingen skal vogte under 16 år gammel. Hvo som herimod giør, bøde 1 skip biug. Og skal ståndsvennene vogte hveranden gang, så mange som koren eller kvæg haver, eller bøde 1 skip biug.

63. Om kvæg at drifve af den enne mark på

den anden: Når så hender sig, at den Søndermark er i heigned, og menige mand vedtager på gådestefne at drifve noget kvæg af den Nørremark på heden, eller af heden og på den Nørremark, og nogen forholder deris kvæg tilbage og icke forføier det did, som vedtagen er, bøde til bøien 1/2 skip biug.

64. Om merker før hegnedts gårder: Skal hver mand vere forpligt til at holde merker for høignedts gårde, når de først om året tillugte er, og hver gård, som icke findis at være merke fore, bøde 1 skip biug.

65. Om særhiord: Ingen mand må holde nogen særhiord, vere sig i hvo det vere kand, men skal lade deris kvæg drive for byens hyrde, på det at ei nogen skal tage skåde både på sit korn og græs. Hvo derimod giør, bøde til byen 1 skip biug.

66. Om oldermanden drager byens erinde: Om så sker, at oldermanden drager byens erinde enten af landet eller til tinge, då må hand udvelge tvinde af sognemenden, hvo ham løster, at være ham følgagtig, og den som sig herudi anholder og vegrer, bøde 2 skip biug.

67. Og om oldermanden tager anden i den sted, skal det dog ske på sognedts bekostning med skiellig fortæring.

68. Om møde: Skal hver mand i Noerby, når klocken ringer, på gådestefne møde, men så som Morup er så langt beliggende fra, at de det ei altid kand efterkomme, så *fritages de;* men dog i det ringeste skal de vere forpligt at møde ved klocken hver søndag om sommeren, eller på hvad sted oldermanden tilsiger. Findis nogen herudi forsømmelig, då bøde til byen for hver gang 2 sk.

69. Om vedtegt: Hvad som oldermanden og de

fleste af sognefolkene vedtager til sognedts nøtte, må ei tu eller tre af de andre kuldkaste. Men ald vie og vedtegt, som lovlig er, skal holdis.

70. Om høstens tid: Hvilken mand, som findis i marken om høsten om natten, skal agtis som *den*, der icke findis med troskab, uden så er, hand det med lovlig årsage aflegger. Og skal oldermanden u*d*legge tvinde mend, som om høsten skal skiftis til at se sig om, hvor tilgår i heineden om nattetide.

71. Hvem som findes i marken enten om høst eller bygsæd under prædicken, når gudstienniste forrettes, bøde 2 skip biug.

72. Åldermanden skal denne voris byelov lefveris, når hand dertil bliver udlagt, og skal hand holde hinde i god forvåringe, at ei noget deraf enten afrifves eller i nogen måder bliver maculeret, såfremt hand icke vil vere i herskabeds unåde. Og skal hand flittig læse og giennemgranske den og legge sig efter at håndthefve og forsvare Guds gafver, som i jorden bliver såed til menniskens føde og ophold, som hand acter for Gud og øfrigheden at forsvare, så hand den rigtig holder og efterlever udi alle sine artikler ord og pungter aldeles uforkrenket, som forskrævet står. Han skal og være forpligted til at holde byens regenskab rigtig, om st. Pavli dag clarere alting for alt, hvis som udi året kand vere falden, at ei nogen skal hafve at klage, at de meste, hvad de med rette skulle have. Forser oldermanden sig i nogen af disse indmeldte ponter, då bøde hand til byen 1 td. biug.

Alle disse omskrefne og indmeldte ponter, som i denne voris bylov findis, bepligte vi os underskrefne rigtig at holde og efterlefve og venlig ombedet voris kiere øfrighed her på steden med os til bekreftelse at underskrifve

til vitterlighed under voris hender og boesmerker her neden under skrefven

Datum Norbi d. 2. februarii, anno 1697.

Denne er udskrefet d. 10. Februar 1721.

Efter begiering underskrives af

G. Niemann. Jacob Mortensen Hollm.

Oldermand samme år Jens Jørgenssen.

Michel Ollesøn. Sørren Jensøn Degn. Jens Pedersøn.
Jørgen Pedersøn. Sørren Sørrensøn. Rasmus Pedersøn.
Søren Jensen Skreder. Michel Jørgensen
Jørgen Sørensen. Niels Andersen. Sørren Chlavsen.
Sørren Laurissøn. Søren Jensen. Jens Michelsøn Holm.
Jens Michelsen Morup. H. S. S.. Jens Togerbo.
Søren Michelsøn Hollm. Christen Pedersen Smed.
Søren Madsen. Søren Sørensøn. Jens Pedersen Smed.
Rasmus Andersen. Jens Michelsøn.
Jens Sørensen Kremmer. Olle Christensen.
Rasmus Christensøn. Chlemmend Sørensøn.
Mathies Jensøn hans enke. Rasmus Jensen.
Morten Michelsen. Kield Rasmussen. Ib Jørgenson.
Olle Laursen. Klemmen Kristensøn. Sørren Ollesøn.
Jørgen Sørren Tonbo. J. T. S.. Søren Mortensen Holm.

1780 har bymændene — ialt 65 — atter underskreven byloven.

Efter håndskrift i Provinsarkivet i Viborg.

Forhen trykt i »Danske Samlinger« udg. af Chr. Bruun, O. Nielsen og A. Petersen, 2. bind, side 235—246, og i »Fr. Poulsen: Historiske og kulturhistoriske Efterretninger om Samsø«, Kjøbenhavn 1902, side 143—157.

Byens Bog i Nordby.

År 1781 om Pauli dag blev 12 mand udnøft til at tage en oldermand ud og tillige at afsige alle ting, som i fornævte år skal bruges.

Mændenes nafne: Christen Mathiesen, Jens Jensen Gye, Jens Jensen Farver, Jens Madsen, Ip Madsen, Rasmus Skræder, Niels Willadsen, Christen Smed, Ole Larsen, Peder Jensen, Jørgen Thunboe, Michel Olesen, som alle vare enige om det, som er skrefed på dene dag.

År 1781 blev udtagen til oldermand Michel Olesen, og vilde ikke; bøtte derfor 3 mark. Dernæst Ole Larsen, og vilde ikke; bøtte også 3 mark. Dernæst Adam Madsen, og vilde ikke; bøtte 3 mark. Dernæst Peder Kræmer, og vilde ikke; bøtte 3 mark. Dernæst Knud Jensen og vilde ikke; bøtte 3 mark. Rasmus Pedersen blev udtagen, og vilde ikke; bøtte 3 mark. Dernæst Peder Bund, og vilde ikke; bøtte 3 mark. Dernæst Peder Christensen, og vilde ikke; bøtte 3 mark. Dernæst blev Rasmus Jensen udtagen, og vilde være. Skådsmændene ere: Michel Pedersen og Christen Smed, Bund Peder, Rasmus Bøyer.

Lyken begyndes ved det n*ordvestre* lykkehierne og tværs over di Langager til Myng, og derop til Artebierg, synder på til hr. præstens Artebiere, og der langs op til Nauerskaft, og væsten om Lidenfloe tværs over Flåd til di gamle grøfter, dér langs op til Peder Fogeds Doeholm, dér skins over til Glistrup hav, efter forrige år 1775.

Øster lykke begyndes ved Nærbyegården, langs vein, dog øster om Sæeby kiær, og langs vein til Jørgen Holms Sæbe toft, og tvers Kapelageren og Dydelsagern og Krogager til Petvein og neder til hafet.

Og pløies som 1775 eller 1769, og Koliken det same,

dog skal der nydes på Glistrup og Kongårds mark et helt høvede i Koleken forud på 1 otting jord*). Til den væstre lykke at vogte skal nyde 12 sk. på Mårup, og 6 sk. på di andre marker. Og hvad mark, som sår intet, skal og give det same herefter, nemlig 6 sk. for koen.

Til hyrder tilfalt Lars Snøker, Ip Jørgensen, Jens Jensen Gye, Jens Jenssen Kiær.

Og same dag blev byens rægenskab tilendebragt.

Som oldermand Søren Jønsen.

R. Povelsen. Pøder Foged. Jens Jenssen.

Peder Christensen.

Og med samme blev vedtagen og samtykt:

At hvo som tager noget fræmede creatur, skal bøde til byen 1 rdlr., nemlig på heden.

Hvo som løier sin jord bort, og bliver indelugt til eiendom, skal miste ½ hevet på felten, når samme jord falder i felled.

Ingen må pløie nogen hafdyger på den side, som gården lukes, under 1 rdlr. straf.

Degnen skal have som sin formand enten tvende kiør eller også én koe og 5 stkr. får, og hvad han mere har, skal han betale som en anden husmand.

Hvo som sælger eller kiøber af chreature, efter ligning er lagt, og intet det giver tilkiænde søndagen dernæst for oldermanden, skal have skade for hiemgield.

Hvem som ringer eller ringe lade, bøde til kloken 4 sk., som oldermanden opbærer i en case for sig selv, og skal svarre regenskab for samme.

Om st. Pauli dag, år 1781. Tilstår vi:

Søren Jønsen. R. Povelsen. Pøder Foged.

Jens Jensen. Peder Christensen.

---

*) *Sidste fire ord senere tilføjet.*

1782 om sante Pauli blev u*d*tagen til oldmand Peder Olesen, og vilde være. Til skårsmænd: Ole Larsen, Jens Jørgensen, Niels Villadsen og Peder Michelsen i Mårup.

Lyken at begynde ved Mickel Backmands og langs ud med Olstrup veien, og ud ved den østre vei i Ågeldal ud til Langkromusager, og så skiens ned norden om touren til havet. Kiøren skal have fra Niels Jedskers Føldal og siden sønden for. Og pløining som sædvanlig.

Ved at udtage kvæg i Mårup, da skal enhver mand møde, om hand er tilstæde. I mangel deraf skal hans bæste bud møde.

Skulde der nogen mand se noget kvæg eller svin, eller hvad det være kand, have den frihed at indsamle og pante derfor, ligeså fult som pantmanden.

Plantbøderne forbydes at kiøre på. Hvo det betræfes, bøder 1 skip byg.

Til køeren at vogte og øster Lykkehave blev Mullør Niels imod halv løn af det, der går til lyken at vogte.

Blev til veisén Nøgen Jens Christen.

Så blev byens regenskab tilendebragt.

Om sante Pauli dag.

Rasmus Jensen. Michel Foged. Ras Beyer.
Peder Jensen for Christen Smed.

Og til hyrdens løn ligesom 1770, 4 sk. af hver otting jord*).

Sådan bliver det ved år efter år. Valg af oldermand og skorsmænd, så bestemmelse om lykkerne, om græsning på heden, om hyrderne og lignende. Snart kortere, snart længere. I det følgende gives der blot korte uddrag, og der medtages kun, hvad der fremkommer af nyt eller usædvanligt.

*) *Sidste bestemmelse senere tilføjet.*

Der er mange, der ikke vil være oldermand og betaler bøder i steden. Betaler de bøder to gange, er de i henhold til post 2 i byloven fri. I 1783 er der otte, der før har nægtet at være oldermand, der nægter påny, betaler anden gang bøde, og er nu fri. Byloven sætter bøden til en tønde øl; men vi ser, at i 1781 opkræves den med 3 mark, i 1783 ligeledes 3 mark, dog slipper nogle med det halve. I 1784 er den 2 mark, i 1787 5 mark, i 1795 4 mark og i 1799 gik den atter op til 5 mark, og dér blev den stående.

23. jan. 1783. Og same år blev omtalt, at hyrden skulde råbe fórene ud i Syndermark nor fra og i Nørdemark synder fra, og råber ud klocken 9. Og hvem som uddriver sine får efter bestæmte tid, bøde 4 sk. for dagen. Og hyrden skal værre i marken med fårne til en timme føren aften, og hvis ikke, bøde til byen 4 sk. for hver dag.

Og samme år blev omtalt, at Mosager skulde indelukes, og skulde luke en forsvarlig forte der fra same ager.

Af lyken går same år tillige med haven eller Østerlyke som før af Nordby, Sæby, Kongård og Glistrup mark, betalles af hver otting 8 sk., og af Mårup mark 6 sk.

Til kiørne at vogte tilfalt Rasmus Wilassen, og påtog sig same, og til fårne Peder Kiær og Niels Skomager og derpå bekomet fæstepænge.

Anno 1784 om st. Pauli dag. — Så blev også vedtaget at have en drift fra Nordbye og til Mårup fra sønden i byen og at følge den væstre vei væsten om Mårup til Sønderlykehave, og tvende mark, nemlig Konsbord og Klestrup, skal betale hvad som kand være skiønsom. Siden blev også samtykt, at alle de fem marker skulde tagserres, hvormange tønder land hvær mark kand indholde.

Atter blev byemænden samenkaldet d. 8. februari om en anden oldermand, eftersom Søren Olesen vilde ikke være formedelst sin seielads, og blev så tildømt at give 1 rdlr. for sin modvilligheds skyld. Samme dag blev udlagt Jens Jensen Farver, og vilde ikke; bøte anden gang 2 mark, og så frie. Dernæst blev udtagen Michel Olesen, og vilde ikke; bøtte anden gang 2 mark, og så frie. Dernæst Knud Jensen; bøte anden gang 2 mark og så frie. Dernæst blev udlagt Peder Michelsen Bund og vilde være.

1785. Same dag blev udtagen til at kiøren vogte Niels Mortensen, til fårne Møller Niels og Sørren Hiort, tilligemed grøfterne på fæleden, og at pase på svin og gies upåklagelig.

Blev omtalt, at hvem som havde lig og skulde have til kierke, da skulde de lade indbyde over høele sognet, hvis *ei**), da bøde som for hver pesø*en***).

1786. Og hver mand, bønder og husmand, skald give 2 sk. af hver gåes til dem, som holder gase, arlig år.

1787. Til hyrde til får og kiør Jens Molboe, Smed Michel og Sørren Hiort, og til veisén Bak Jens, og skal have i løn 10 rdlr.

År 1787 d. 23. september blev efter 12 mands sigendt, som var eninge om den ordning, at backerne skulde til pløining hver 6te år. Og er afsagt, at dette *år* skal indelukkes Isehovet på Nordbye mark, og på Søby mark Foldald og Tvonberg og Sølager, og skal så backerne både i Sønder- og Nørmark således inddelles hvert år, så at her kand ikke stort fornermelse ske på nogen af siderne. Dette er vi eninge om og underskrives af os samtlig sognemænd.

---

*) *Håndskriftet lidt ødelagt.* **) *Se side 163 nederst.*

1788. Til hyrder Søren Hiort og Møller Niels at vogte kiør og får og at være andsvarlig for haver og græfter og at afkortes i deres løn, om der bliver klagemål. Og til veisén Bak Jens.

Og hvem som har en kvie og vil have til tyr i Koelyken, må være der i 14 dage og give 4 sk. om ugen, og siden at tage den igien. Og bliver de uvant, da at være andsvarlig for, hvad skade der sker. Og hvem som tager noget fremet kveg på heden, er den 1/2 part til pris til sognet af alle creatur, hvad slags græsligning det kunde være. Græsen betalles 2 sk. af st., unge og gamle, ved Michelsdags tider, når præst tiender. Enhver gasing betales 1 mark og frie græsnig. Og samme at stå ved i sex år.

Senere møde. År 1788 blev afsagt af 8 vedtegts mænd at betalle til hyrdelæn 8 sk. på hver otting jord, entten der såes lidet eller meget. Og at skulde stå i sex år, og tog sin begyndelse samme år 1788, og same penge betalt.

År 1788 blev endnu udtagen for en stærk despute, som indfalt imellem os, blev udnæfnt di 19 mænd, som en gang var udmeldt før for at giøre vedtegt, og blev giort således, nemlig:

Vi 19 vare gandske ennige tilligemed de fleste af sognet, at skulle betalles af ét gammel svin 2 sk., af én gris, som går i aver og er avant 1 sk. Bøndernes får, st. 2 sk. Og af husmændenes får, st. 4 sk. Og af giæsen: Di gamle 2 sk., og af hver ung 1 sk., og 1 mark af hver gasse i pænge. Men hvo som holder sin gase inde får ingen pænge. Lundsager, Tønerballe, Øndal, Meyelspræt, Syndenskovsledes skal værre lykkejord årlig. N. B. Skulde nogen herved værret fornærmet, må di på egen bekostening lade derres jord taxere.

Også aftalt af same mænd, at når alle ting var cla-

reret, skulde de overskydende pæng uddeles på enhver otting jord.

Hvilket tilståes af os underskrefne.

Beslutningerne underskreves ellers kun af oldermanden og skorsmændene. Denne gang er den underskreven af en 60 stykker, de allerfleste blot med forbogstaver.

25. *Jan. 1793.* Samme dag blev afsagt og samttygt at bæstemåi skal værre i Kolyke imåd at Måien falder til Kolyke, nar det falder ind 1798. Samme dag blev afsagt at fåren må ikke komme væsten for kiørken.

Samme dag blev afsagt, at der skal betales 1 sk. for hver ti sparrehoder, som læverres i rætten.

Anno 1794 den 25. Janvari blev udtagen til oldermand Jep Michelsen, og vilde være og skal have i løn 7 mark.

26. Jan. 1795. Blev fem udtagen til oldermænd, den ené efter den anden. Ingen vilde være, hver af dem betalte 4 mark. Og da ingen flære var at tage, som jo hafde bøtalt, fremståd Søren Sørensen og tilbød syg at være for 1 rdlr. 1 mark 8 sk., og samme blev ham tilstået.

Samme dag blev afsagt, at enhver husmand måtte have 5 st. får for 4 sk. hver st. Og da somme af husmændene bøsværede syg at have mange børen, b*l*ev dem forunt 3 st. mørre ad 8 sk. st. i græspænge . . . . Hvad husmand, som befendes at have fløre ind 8 st. får, høller underslår noget med falsk angivelse, blyver strags panttede for 1 rdlr.

Samme dag blev afsagt og samtegt, at alle de læier, som er til sognets nitte, undtagen vangeløer, skal herefterdas holdes af samtelig sognemend. Og blev såløedes vedtaget at alle gådegårde blyver overmolt. Og hvo som ingen nu har, er tildemt at skal have.

25. Jan. 1796. Og samme dag blev afsagt, at hvad hund, som befændes at gå læes mære ind tvende dage, bøder for hver dag 4 sk.

25. Jan. 1800. Og samme dag blev afsagt, at alle læie skal være tillut så vel høest som sommer. Hvo som ikke lokker øfter syg, inten han kiær, hølder ryder, hølder går, bøder 1 mark.

Og her øfterdags vødlygeholder hver synne læde og giærdsel uden vydere betalling.

25. Jan. 1802 udtoges der fem til oldermand, den ene efter den anden; men alle nægter og betaler hver 5 mark. Og da der var ingen at tage, som var falden for at værre, så tilbed Michel Michelsen Hafkrog syg sælv at vilde værre for 1 rdlr., og samme blev ham tilstået.

Samme dag bløv der gior vætegt om, at alle, både bønder og husmænd, skal forplætig vørre at holde deres svien og gies, samt alt deres kreteture, som gåer og kand gyere skade ved at gå på gåden, at alle skal holde syne hjemme. Og skulde der føndes nogt på gaden, bøtals i optagelsepønge efter forordning, så længe som alle far indhøsted. Og skulde der være nogen, som imod formodning føre der imod, tage skade for hiemgield, i fald kreturet skulde komme til skade.

25. Jan. 1804. Efter omgangstuer er fem skorsmænd. End af disse fem skal være oldermand imod, at de nyde af sognet 2 rdlr. til løen. For det øvrige skal de selv enes derom eller lade leie, og for eftertiden retter sig efter det same.

Den nyegifte, som kommer til går, betaler til sognet 5 mark i steden for 1 td. øl, som loven tilhører.

Når klokken lider, må der møde et hielp, eller 2 sk. bøde, eller naboer svarer for naboer i lovligt forfald,

så er han fri. Sker tillysning, skal der straffes efter vedtægt. Ringningen to timer efter kirketiden om sommeren, skal de møde eller betale 2 sk.

25. Jan. 1804. Hver mand i so*g*net skal levre 30 steker sparehovder, eller bede derfor 3 sk.

25. Jan. 1807. Onnyen holder Clemen Fadre og skal have 1 skip haver hos hver mand og modtager ham på mâi. Hvem der ikke vil betalle, skal pantemanden u*d*pante.

25. Jan. 1808. Vætegen var samme år som før: Fire fór til et høved, og hver lam betales 2 sk. af. Husmænd mâe ikke fâe greset noget høved på høeden, som har lâd på marken, uden de kand fâe hos dem, som ikke kand sælv besætte deres gresning. Men de husmænd, som ikke har lâd, kand fâe kiebt som bonde. Hvad som anderledes findes, bliver bompris. Ligeså hvad fór elder lam, som ikke har mærk, også bompris.

1810. Same dag blev vetaget, at tre mand i hver rode skal renge svin, når tillysning sker, efter rigtig omgang.

Er Rasmus Nielsen *udnefnt* som skal skerre torve til degnen.

25. Jan. 1814. Og i efterhøst skal to mand i hver rode efterse, om svinene er ringet, enhver søndag morgen, og de, som ikke går, skal bøde 1 rdlr.

Vedtegten blev 1815 som den var 1814, untagen fóren bliver ligende natten med dagen, uden nar uveier falder ind. Dog skal Moropfolk have frihed at hente hiem til mitten af mai.

Jens Beyer begynder med døinens torv.

Dem i sognet som låner nogen udensogns folk hus til dåbelgilde, bonde elder husmand, bede derfor 2 rbdlr.

Kommer betteler til byen, skal, hvor de kommer til,

melde det til oldermand elder skåsmend strax, både husmend og bønder, eller bøde derfor én rbmark.

1819. Hvem som vil have ud på heden foren maidag, han melder sig hos oldermanden.

1820. Søndag for maidag angives, *hvad* besettes af dem selv eller andre af sognet — udensogens er bompris — og siden finder ingen angivelse sted, eller gåtgyørelse for, hvad som er uangiven eller soldt.

1824. Til jormoder er betalt af sognet et sølvrør, koster 3 rbdlr.

Om ling på heden er straffen 1 rdlr. for hver læs, og for hver sækfuld 8 sk. Og hvem som ser dem, melder det for oldermanden, og navn fortiet.

25. Jan. 1825. At skåsmendene er syønsmend hvert år for eftertiden.

25. Jan. 1826. Den kagelovn, som stor i skollestuen, har hans exselendse grev Danneskiold skenget med skollen til sogned, og den kagelovn, som står i stuen, er kiøbt for sogneds regning.

1829. Vi fiorten mand var enninge om, at svin, gies og alt smot creature måe gåe på gaden fra allehelgensdag til første mai, når leden henges.

1833. Syensmendened skal synned gårdened om efterårret ligesåvel som om forårret, og gårdened skal værre ni kvater høe.

Den 25. Jan. 1841 blev der endnu valgt oldermand og skorsmænd; men siden tales der slet intet om dem.

I 1842 har vi følgende: For dette år har østre gade leveret rug til ornen og vestre gade byg, undtagen Jens Haukrog, som ei vilde levere. *Det er den sidste rest af den gamle byordning. Siden er der kun tale om*

pligtarbejde: Tørv, der skal skæres og stables og køres til degnen, om skolen, der skal tækkes og kalkes, om gjerde, der skal lukkes om den, om vejarbejde og lignende. Og sådan bliver det ved ned gennem fyrrerne og halvtreserne, i reglen bliver det kortere og kortere, og i halvfjerserne bliver det blot en række af navne, der afkrydses for hver dags arbejde, der gøres. Bogen er fremdeles i brug.

Den er i smalfolio, omtrent en tomme tyk. Den er skreven med mange forskellige hænder. Nogle af dem er usikre. Man ser, som rimeligt er, at de bedre har kunnet bruge en spade end føre en pen. Men mange er også skreven med en sikker og støt hånd. Folkemålene, der skinner igennem næsten alle bylove, og som også kendes i Nordby bylov, kommer endnu stærkere frem i bybogen. Rigssprogets ø og y bliver i Nordby sognefolks mund til æ eller e og i, og man ser det somme steder i byloven og oftere i bybogen gengivet med disse bogstaver. Men da dette forhold gør, at det er vanskeligt for dem at holde rede på, hvor der skal skrives det ene, og hvor det andet, ser man dem ikke sjælden gøre den modsatte fejl og skrive ø for æ og e og y for i. Navnlig findes der i stykket fra 1795, der forøvrigt er skreven med en støt og smuk hånd, mange af den slags fejltagelser.

Her trykt efter originalen. De første otte linier står på indresiden af bindet. Der er først begyndt på andet blad. Første blad, der nu er løst, har oprindelig været blankt, men dér har man siden gjort små optegnelser, mest om salg af tag eller rør fra huller eller lave steder, der fandtes i markerne. 1785 er der en optegnelse om ligfølge. Den er trykt her for dette år, se side 157.

Sorø Amt.

Lynge, Alsted herred.

Liungs byes lov

fornyed med forstanderens samtycke efter menige bye mæns begiering anno dei 1670 die 28. novembris.

1. Om oldermanden: Når oldermanden tuder på gaden og skal forsamle byemændene, hvoe da icke møder eller hans visse bud, gifve til byen tov skilling.

2. Item forsømmer oldermanden dem at opskrive, men ser igiennem fingre med dem, give for hver, hand forsømmer, tov skilling.

3. Item giver nogen oldermanden skiendsord, bander eller truer hannem, når hand taler om byens handel, bøde trei mark danske.

4. Men slår nogen oldermanden, når hand taler om byens gafn, gifve tov rixdaler til byen och siden bøde som for anden ugierning.

5. Når oldermanden begiær pant af byemændene, og nogen vegrer sig der udi og icke vil få pant fra sig, bøde tov rixdaler.

6. Bliver nogen pant forpanted og icke vil løse det igien inden fiorten dage der efter, skal hand give til byen dobbelt så meget, som det står panted for.

7. Hvilken mand, der giør oldermanden umyndig eller uliud, når hand taler på byens gafn og icke vil være lydig at følge, når hand tilsiges, skal bøde trei mark.

8. Lader oldermanden sig befinde udi nogle stycker icke at giøre byemendene got regnskab for alt det, hand oppebærer, og hannem det lovligen kand på bevisis, at det oppebåred haver, bøde da til hosbonden trei mark og til byen tov rixdaler.

9. Men hvoe, som findis skyldig imod nogen af disse love og icke vil være lydig at udlægge sin brøde, men svarer imod oldermanden, når hand skal oppebære hans brøde, skal give hosbonden trei mark og til byen tov rixdaler.

10. Om rugvangs led: Rugvangsled skal være hengt og ferdige, og gierder gablugte til St. Mickels dag og fuldlukte til Valdermisse, eller forbrut trei mark for hver mands gierde, som er forsømmed.

11. Om byvangs led og gierder: Disligeste skal også bygvangs led være hengt og ferdiged til Valdermisse, og gierdernis gab lugte til samme tid og fuldlukte til pintsedag, eller forbrut trei mark for hver, som er forsømmed, strax at udgive.

12. Om gierder at springe: Hvilke, som springer på mands gierde, vere sig mand, kvinde, svend eller pige, og det kand skiælige bevises, bøde til byen én skilling og giøre gierded lige god.

13. Om uvant kvæg: Når oldermanden med byemendene have væred ude med gierder, og de sige gierderne lovlige for vangene, og nogen mand haver uvant kvæg, og det bryder ind eller springer gierderne, hand skal bøde til byen halfanden mark.

14. Om svinegab: Hver svinegab skal gielde trei

mark, når det icke strax luckes, efter at hand er advared.

15. Om giæs og svin: Hvilken mand, som icke driver sine giæs og svin af vangen, når der skal såis, og oldermanden udliuser det kvæg, som icke brugis til ploug eller harre, skal bøde strax tov rixdaler til byen.

16. For giæs, som flyer i vangen eller som flyder ofver søen, skal første gang givis for stycked en hvid, kommer de tredie gang, trei mark, men forsvar hand dem, give for håben til sammen én rixdaler.

17. Om tofteled: Skal hver mand holde sit tofteled færdigt og lovligt for vangen, eller bøde derfor trei mark.

18. Om springestender: Ingen skal holde ulovlige springestender, låger eller stier på nogen mands korn eller eng. Hvo det giør, bøede skaden og trei mark til byen.

19. Når korned er såed: Om mand slæber over jord med plov eller harre, som er såed, eller drifver kvæg derover uskellig, bøde trei mark til byen.

20. Om tøger: Oldermanden skal hafve flittig indseende, om nogen fører onde tøger i vangen og strax udliuse dem, til de bliver forbedrit. Hvo derimod giøer og icke er oldermanden lydig at føre sit tøger udi rette, bøde trei mark.

21. Om tøgerebéd i vangen: Hver mand skal tøgre på sit egit, og hvoe som findis at tøgre på en andens uden hans minde, skal bøede trei mark til byen, uden det sker i engstub.

22. Og hvoe som setter sine hæste på nogen mands ager imellem trafverne, føren korned er affført, skal bøde trei mark til byen.

23. Heste, som slippes løs: Skal mand give for hest, som slipper løs, tov skilling; men hvoe som icke

strax binder sin hest igien, når hand får det at vide, bøde efter fire mænds sigelse.

24. Om heste i hælde: Men om nogens heste tøgris i korn eller eng, bøde til dend, som skaden får, efter fire mænds sigelse og til byen for tov heste en half skippe byg.

25. Om øg: Hvilken mand, som trenger til at sette og i vangen, som haver føl, da skal hand sette dem ud fra korn och eng, så at de giør ingen mand skade, som kand vurderis, men giør de skade, bøde trei mark til byen og skaden dend, som skade fik.

26. Heste over korned at føre: Hvo som fører sine heste ofver nogens korn, så det kand bevises, skal bøde trei mark til byen.

27. Om kvæg slipper i vang: Slipper kvæget udi vangen med uminde, og skaden findis icke vurdering, bøde en hvid for stycked efter gammel sædvåne, men husmænd og gårdmænd tov hvid.

28. Om kalve og andet kvæg at tøgre: Hvo som setter kalve, kiør eller stude i tøger i vangen uden alle mænds samtycke, bøede trei mark, og slipper de løs, bøde derfore som for en hest.

29. Om stud: Ingen skal leie stude ind på vor felled, uden de hand pløier med, uden så er, at byemændene samtycker det med hannem. Hvo der imod giør, bøde trei mark til byen.

30. Heste at slå i sløer: Hvo som slår sine heste i sløer, føren aufrid er opgifven, uden hver mand samtycke, bøde én rixdaler til byen.

31. Svin og giæs at slåe i sløer: Hvo som slår sine svin og giæs udi vangen, føren aurid er opgived, og alle byemændene samtycker, skal bøde til byen én rixdaler.

32. Om vangeleder opladis: Om nogen fordrister sig at oplade vangeledet og lade kvæget udi aufret, førend oldermanden tilsiger, at det må opladis, skal bøde ald dend skade, som nogen af byemendene får på korn eller høe, og til byen tov rixdaler.

33. Om vangeledit icke tilluckes: Hvilken mand eller hans bud, der render eller går igiennem vangeledit, og hand icke lucker det efter sig, hand skal give til byen trei mark.

34. Kvæg at slippe på sæden: Hvoe som slipper sit kvæg på sæden, når korned er oprunden, og icke driver det ud på marcken på felleden, bøde halfanden mark.

35. Kvæg udi rugvangen om Vinteren: Hvo som lader sine øg eller svin gå udi rugvangen om vinteren, og bliver advared af oldermanden, og icke strax tager dem af, skal bøde til byen én rixdaler.

36. Om husmand og gårdmand: Skal ingen husmænd, gårdmænd eller andre, som icke hafve markjord at så på, sette sine heste i vangen, førend aufrid er opgiven. Hvo det giør, bøde trei mark så tit, det findes.

37. Om græsgang: Hver mand, som haver gadehus og icke ager og eng, den skal give til græsgang for hvert stort høfvid trei mark, for hver fem får trei mark og for svin efter fire mænds dom.

38. Græsgang skal udgifvis til Valdermisse, eller de skal hafve det for uhiemmelt.

39. Husmænd og gårdmænd, som holder kiøer, skal gifve til foergield til tiuren fire skilling og for hver koe at springe fire skilling, at udgive lige med græsgang.

40. Og dersom nogen slår under sig og døl nogen koe, som haver løbet med tiuren, bøde til byen trei mark og så fyllist at betale.

41. Tiuren at indtage og udlade: Tiuren skal indtages allehelgensdag og holdes inde til Valborig dag, uden det er med byemændenis samtycke, at hand går lenger udi, under trei mark.

42. Hvo som bør at give græsgang og døl nogit, hand skal give til byen sex mark og alligevel give fuld græsgang.

43. At pløie og sla ulovligen: Om nogen pløier eller slåer af andens ager eller eng, skal til fire troe dannemænds indsettes, hvilke skal giøre dennem imellem ret og skiel, og hvo som siden brøst findis hos, give sex mark til byen.

44. Men der som nogen af parterne veier sig der udi, da bruge sig tingit.

45. Såed koren at henpløie: Hvo som henpløier andens såde koren og haver dog urette mål, hand skal bøde til hosbonden trei mark og til byen tov rixdaler.

46. Vedtegt at holde: Hvoe som nedlegger nogen vedtegt, som optages af byemændene, bøde trei mark.

47. Kvæg at drive i folden: Hvo som driver Kvæg i folden og ei siger foldegiemmeren til, skal give halfanden mark til byen.

48. Om vangene: Hver ottende dag skal tov af mændene her i byen gå ud med gierderne og se, om der er hul eller gab på. Hvilken som det forsømer, og det af oldermanden befindis, bøde hver gang tov sk.

49. At huse onde-folk: Om nogen haver gårfolk eller husfolk i byen, og menige byemend klager på dem og vil icke have dem i byen for deres skvalder og utæerligheds skyld, og de dennem dog huser og holder, og bliver tilsagt enten af præsten eller byens oldermand at skille sig af med dem, og hand siden holder dem, bøde til byen tov rixdaler og til hosbonden, hvis hand hannem tilholder.

50. Husfolk skal betale, førend de flytte: Hvo som haver husfolk og bliver udi byen nogit skyldig og vil icke udlegge, da skal dend betale, som dennem huser, og maae fri pantis derfor såsom for sin egen giel.

51. At have del i tiuren: Hvilken mand som kommer til byen og haver icke lod eller part i tiuren. da skal hand give, som sædvane er, 5 sk.

52. Om kiæltringer og sammenkiøbere: Skal ingen huse eller hiemme kieldringer eller sammenkiøbere uden én nat tilsammen. Hvem som giør her imod, skal bøde tov rixdaler til byen og siden imod hosbonden, hvad hand icke vil have hannem i fordrag.

53. At huge på en andens: Hvoe som findis eller kand på bevises at huge på en andens udi nogen af vångene eller eller torn, skal bøde til hosbonden trei mark og til byen tov rixdaler.

54. Om byefolden: Skal vor byefold altid være færdig, eller bøde for gården sex mark. Men hvo, som bryder vor byefold og tager kvæg der ud uden oldermandens minde eller hans medbrødres, bøde til hosbonden trei mark og til byen tov rixdaler.

55. Om gilde: Når som lavgs øllet er indtaget, skal oldermanden udliuse af gildeshused knive, øxer eller ulovlige værir, hvilke mand kand giøre nogen skade med. Hvoe der efter findis ulovlige værier hos, skal bøde til byen tov rixdaler.

56. Ufred i gildishus: Hvo som giør ufred i gildishus, skal bøde skaden efter fire mænds sigelse, *og til byen* sex mark.

57. Uskickelighed i gildishus: Hvo som bander, truer eller taler uhøvisk udi gildishus, bøde strax trei mark.

58. Om verten: Hvo som giør den mand skade i

hus eller gård, som gildet holdis udi, bøde skaden efter fire mænds sigelse og siden trei mark til byen.

59. Om stoelsbroder: Hvoe som giør hannem forhindring, som udtapper øl i gildishused eller selv tapper imod hans minde eller spilder øl for den, som bør at tappe, bøde sex mark til byen.

60. At læse og siunge: Når gilded er begynt, skal oldermanden banke for og befale alle at bede og tacke Gud og siden siunge en smuk lovsang. Men forsømmer oldermanden det, skal hand bøde trei mark, så tit det skér.

61. Om giæster: Hvilken som indbiuder nogen gæst, skal være forpligt at sige oldermanden eller hans stoelsbroder til, førend hand sættis til sæde. Hvem det icke giør, skal give tov skilling til lauged.

62. Regenskab for giæsterne: Oldermanden, eller hans stoelsbroder skal giøre byen regenskab for giæsterne, hvem de have værit, og hvem, som det forsømmer, skal de selv giøre fyllist for og siden lide fire mænds dom for forseelse.

63. Om gildis drik at betale: Skal der gifvis for hver gæst efter fire mænds sigelse, og som der fordrickes øl til.

64. Om laugs øl: Hvem der bør *have* af laugsøllet, og om hand er så føer, at hand kand gå til gildet, og hand icke da vil komme, da skal hand miste sit øl, og ingen gæst at bede for sig til gilde, uden hand er i sit lovlige forfald, at hand kand icke komme.

65. Gildis at søge: Skal ingen komme til gilde sterkere end selv tredie, og det skal være hans eien folk og sinde.

66. Om vanføre at age: Vanføre og krøblinge skal enhver følge af byen, som det tilfalder, som anden

herskabs reise. Hvo det forsømmer, bøde til byen trei mark.

At denne foreskrefne byeloug kunde holdis dismere uryggelig af menige mænd her udi Liung så og af vore efterkommere, da haver vi ombedet voris hosbonde, dend hæderlige og høilærde mand Niels Hansøn Overberg, forstander for den kgl. frie skoele på Sorøe, at hand denne Liungs byeloug ville samtycke, stadfeste, underskrive og besegle.

Denne Liung byelov, som består af trisindstiuge og sex puncter på ti numererede blade skrefne, samtycker jeg underskrefne på skoelens veigne efter byemændenis instændig begiering, dog med sådan condition, at bøederne vorder til bymændenis gaufn bevisligen brugt.

Dat*um* Sorøe 28. November 1670.

N. H. Overb*erg*.

Efter »Thottske manuscripter 587. 8.« i Det store kgl. Bibliotek.

Det er formodentlig den originale bylov, som N. H. Overberg har fornyet og skrevet for bymændene og så samtidig underskrevet den. Dagen for fornyelsen og dagen for underskriften er nemlig én og den samme. Dog kan det også være en afskrift, der er taget kort efter bylovens udstedelse.

Sneslev, Ringsted herred.

I. H. S.

Byelovg udi Snesløf.

Fryct Gud, giør ret oc skiel,
så går det dig vel til lif oc siel.

Anno 1649.

Efterdi det er vist oc fast, at hvor som helst der i steder och byer och *er* en christelige samfund, ufor-

falsket kierlighed och tro brøderlig samdrectighed, der er Herren self och hafver behagelighed til dennem, som der skrifves: Se hvor deiligt och lysteligt det er, at brødre bor endrectelig tilsammen, thi hvor endrectighed er, der lofver Herren velsignelse och lifvet altid och evindelig. Men hvor der er ingen god politi, christelig forordning och skickelig vedtegt til meninge mands gafn och beste, men hver søger sin fordel, rager ild til sin kage, rane och røfve, som ferdig er, och den støre macht at holde, der øde vil, end den der heine vil*), da følger intet andet end drabelig ulycke och dødelig plage, fører mangen til en ond samvittighed och fortvifielse, timelig och evig skade, som historier och exempler noksom udvisser. Allene om at tale, hvorledis bønder for usamdrectigheds skyld lide en ubodelig skade på, hvis de skulle hafve til deris egen och landsens underholdning, at hele vange undertiden opedis och forderfvis, och al deris næring forgår, fordi de icke samdrectelig vilde passit med hverandre med deris lucke och hegn, med deris fænet och kveg, med vogt och varetegt och flittig omhygelighed i alle måder.

Derfor der mand skref 1649 den 1. mai ere tilsammenkomne alle indbyggere i Snesløf och samptlige tilbødet hinanden endrectighed, huldskab och troskab udi bye och udenfor, at vilde indbyrdis hafve flittig opseende i rette tid med lucke och hegn, nyttige och uvildige byes tarfve, vide och vilkor med hverandre, hvis ager och eng och anden nødtørft er andlangende, at den ene icke med kveg, fænet, sæd och andet ødelegger och forderfer den anden. Da på det, at sådant disbedre kunde ske, och vi med dis store kierlighed och endrectig omgiengelse

*) *De fem sidste ord tilføjet i margen med en anden hånd.*

kunde findis hverandre til bevogne, siuntis os billigt och fornøden at sanke och optage nogle visse articler, som kunde tilholde både os och voris efterkommere til en christen samdrectighed, og hver artickel at hafve sin berørde poen og straf, på det at de, som icke godvillig af dyd och fromhed kunde årsagis til kierlighed och enighed, skulle ved refselse, poen och straf dertil nødis och tvinges, hafver vi derfor med fuldbyrd villie och sambtycke, vi efterskrifne, som er Hans Jørgenssen*), Mads Jørgenssen, Christen Pederssen, Christen Rasmussen, Mads Jenssen, Ole Mortenssen, Ole Nielssen, Anders Jørgenssen, Hans Oelssen, Anders Villatssen, Laers Oelssen, Jens Rasmussen, Povel Jenssen, Anders Hanssen, Søren Sørenssen, Jens Anderssen, Jens Sørenssen och Jens Nielssen alle disse efterskrefne articler under straf, som medfører, samtykt och uryggeligen at holde.

Første part. Om enighed til Gudstieniste oc ære.

1. Efterdi Herren self lærer, at vi skal først søge hans rige och retferdighed, så skal al legemlig velsignelse os tilfalde, da vilde vi endelig holdet hafve, at hvilken som helst ofverbevises kand, være sig hosbonde eller hustru, at hafve forsømmet sin rette sognekierke tvende søndage efter hverandre, och icke der været til messe, predicken och anden gudstienniste, uden hand af siugdom eller hosbonds vitterlig bestelling forhindris, hand gifve til byen 1 fiering øl, øvrigheds ret dermed uforkrenket.

2. Dersom nogen findes med noget groft arbeide, enten at skofve, at pløie eller så, at høste eller andet at vandhellige Herrens sabat eller nogen helgens dag, som gudstieniste forrettis på, eller på langfredag før predicken eller och udi beddage, hand gifve til

*) *Hans Jørgensen skreven med en anden hånd.*

byen $1/2$ tønde øl och svare øfrigheden for helligdags brøde.

3. Men dersom nogen enten af armod, siugdom eller hosbondens vitterlig forfald blef tilbageholden om høsten, at hand icke så snart som en anden kunde biære sin grøde och siunes derfor at være nød til at høste om søndagen, at hand icke af kveg skal få skade på sin høst, må hand det dog ingenlunde giøre; men hand skal tilforne udi tide ombede så mange i byen, som hand siunes behof at hafve, och hvilken, som beden vorder, och icke hielper hannem med et ferdigt bud, heller med heste och vogn, hvilket hand begierer, skal gifve 8 sk.

4. Hvo som helst være kand, der vanbruger Herrens nafn til svergen och banden udi nogen gemén samfund, hand gifve for hver gang 1 sk.

Anden part.

1. Skal der beskickes och tilsettis årlige en forstandig erlig dannemand til byes oldermand, som skal sidde et år omkring, och hans bestelling skal være at hafve flittig indseende til meninge mands gafn och beste, i skof och mark, med ager och eng och alt andet efter sedvanlig vis, råde til enighed och lydighed, høre sager och klagemål och at føre straf och refselse ofver de mutvillige, ulydige och vor byes lougs ofvertrædere både i stefne och gilde. Och sådan hans flittig umage skal holde hannem fri udi alle laug och gilder och tilføre hannem sin oldermandskande af got klart øl efter gammel vis. Findes hand och forsømmelig i nogen tingest udi hans bestelling, da bøde hand 1 fierding øl.

2. Skal der och være tvende follegiemmere, som skal vare på hvis kveg, der kommer i follen, och der giøre regnskab for. Findes de forsømmelig bøde en fierding øl.

3. Hvilken som byes besværing icke hafve vil, når den hannem lovlig tilkommer, hand gifve 1 tønde øl.

4. Når byes oldermand vil gå och pante nogen for ulydighed, da skal hver mand eller hans visse bud gå med hannem. Hvo det forsømmer gifve 1 fierring øl.

5. Når byes oldermand panter nogen for ulydighed, da skal hand self beholde pantet och udlegge, hvis fald bylovgen omtaler, och så beholde samme pant, sålenge eiermanden det frelse och løse vil.

6. Hvis pant, som blifver af oldermanden taget och inden år och dag icke løst, da skal hand føre samme pant til laugestefne och lade det af fire mend vurdere, också skal samme penge, som da ofver er, strax bæris i hans hus, som pantet eiede; dem skal hand nøies med och miste sit gods.

7. Dersom nogen byemand fører klagemål ofver sin medbroder for hvad sag, det være kand, som icke lif och ære andgielder, skal hand ingenlunde til tings fare, icke heller til sin hosbonde eller hans fuldmectige och klage sig*), men skal sig endeligen først andgifve for oldermanden på fire gadestefne efter hver andre, och da skal oldermanden efter sagens leilighed enten self kiende derpå eller udtage fire uvillige mend, som skal det billiggen ofverveie och afsige, så at begge parter kunde ved mact blifve.

8. Om det sig så skede, at nogen mand finge skade af tiufve och onde mennisker, och hand hafver mistanke til nogen i byen, da skal hand hafve mact at tage tre mend til sig och så fri och ufortenkt randsage i hvilken gård eller hus, hand lyster, dog at hand icke

*) *De sidste elleve ord er understregede med en senere hånd.*

bryder eller brecker døre eller låse och ei giør nogen mand skade eller ofverlast.

9. Hvo som benegter at randsage i sit hus och icke villig och venlig oplader alle døre och låse, som blifver begieret, hand gifve til byen en tønde øl och være mistenkt for gierningen.

10. Dersom nogen finder sit gods, som hannem uvitterlig er frakommen, udi anden mands boe inden hans låse och lucke och icke finder sin skadismand der hos, da skal hosbonden i gården bevise, hvorledis det gods er hannem tilkommet, och føre skadismanden tilstede eller self svare gierningen.

11. Dernest efterdi mand befinder af vandringsfolk, der hos denne landevei stor skade at tildrage sig, at en part blifver her undertiden lang tid beliggendis och drager til sig adskilligt løst och ont selskab, så mand icke véd, når mand hafver sit lif eller gods, da vil vi gandske hafve forbødet, at ingen skal herberge nogen lengre end to netter i det lengste, och hvis nogen vil lenger blifve, skal de, som dennem huse, fremfølge til sognepræsten och lade høre deris brefve och bevisninger, så det kand ske med præstens och meninge byemends sambtøcke, at de der indtagis. Hvo herimod giør, bøde til byen en tønde øl och svare sådanne sine giesters gierninger, om de findes i nogen uskickelighed. Dette samme skal och forståis om dem, som af andre byer vil indflytte til husning och værelse hos os.

12. Hvo som giør oldermanden uliud, beviser ulydighed, foracter hannem eller fire mends sambtøcke eller och gifve nogen mand spottelig ord och ukvems tale, gifve derfor 8 sk.

13. Hvilken boemand, som icke enten self eller hans hustru eller et ferdigt bud och tiuende kommer på gaden

til oldermanden, inden hand får bleset tre gange i hornet, hand gifve 2 sk., om hand hører det, eller med sin æd liuse sig derfra.

14. Skal byes oldermand hafve flittig indseende, at tiuren blifver vel fød och medfaren, och skal ingen mand, som hafver tiuren at føde, under en fierding øls fortabelse, lade hannem bruge uden oldermandens vidskab, och for hver koe, hand springer for andre byefolk, skal gifve 4 sk., hvilke penge oldermanden skal optage och til regnskab føre, och skal tiuren ingenlunde stedis af byen, men hvo hannem behøfver, skal lade deris kiør til tiuren fremlede.

15. Hvo som bryder byes fold och udtager sit kveg uden minde, gifve 1 tønde øl til byen och en stud til hosbonden.

16. Skal vi alle samptligen en gang om året, når vi af oldermanden tilvaris och ferdige alle veie och broer, som fornøden giøris, til kirken, giennem byen och uden for. Hvo det forsømmer, gifve $^{1}/_{2}$ tønde øl, øfrigheds ret dermed uforkrenket.

Tredie part. Om enighed i skov oc mark.

1. Hver mands gierder for rugmarken skal være vel fuldlukt til st. Valdborg dag och for bygmarken tredie pindsedag. Gaflukte til Ambrosi*). Hvo det forsømmer, gifve 1 fiering øl.

2. Hvo som bryder hul på nogen mands gierder och enten ager eller rider der igiennem, bøde 1 fiering øl och giøre gierdet så gåt, som det var tilforn.

3. Hvo som holder sit kveg i rugmarken efter st. Voldborg dag, gierderne ere lukte, bøde for stycket første gang 1 sk., anden gang 2 sk., och siden videre fremdelis.

---

*) *Sidste tre ord senere tilføjet, men af samme hånd.*

4. Hvo som ager ofver nogen mands korn, som ligger meiet, bøde 1 sk. for hver ager.

5. Dersom nogen ager, rider eller går igiennem vangeledet och icke lucker efter sig, bøde 8 sk., och svare hvis skade deraf kand komme.

6. Om nogen mands kveg giør anden skade enten på sit korn eller fæmon, da skal fire uvillige mend det ved alle vilkor flittig overveie, och hvis de sådan skade vurderer och setter for, skal udleggis och betalis den, som skaden bekommit hafver, inden åtte dage eller gifve 1 fiering øl.

7. Hvo som helst, der går i marken och ser kveg være indkommen och er så fortrædelig, at hand det icke vil afdrifve, fordi det går icke i hans korn, bøde 8 skilling.

8. Hvo som drifver kveg af sin ager eller eng och icke gandske skaffer det til byes, så andre kand være foruden skade deraf, gifve 8 sk.

9. Hvo som indfører sine heste eller andet kveg i afret, før meninge mand indfører eller gifver hannem samtøcke dertil, hand bøde $^1/_2$ tønde øl.

10. Når mand sambtycker nogen at sette sit kveg i tyr udi vangen, da skal tyret først frembæris och beses. Er det da icke lovligt, da formenis hannem kveg at indføre.

11. Dersom heste eller andet stort kveg kommer løst i vanget af vanvare, da gifve første gang for stycket 2 sk., och af hilde heste 4 sk. Men hvis findes kand, at nogen mutvilligen lader sine heste løs eller gifve nogen årsage til at de kand komme løs, da bøde $^1/_2$ tønde øl och svare skaden.

12. Kommer svin eller andet småt kveg i vangen, da bøde første gang 1 alb., anden gang 1 sk., tredie

gang 2 sk. for stycket, och så blifve derved, så tit det kommer igien.

13. Hvo som tyrer sit kveg på anden mands ager eller eng, når det står i sin grøde, bøde for hvert tyrslag 4 sk. och dertil vedderlegge skaden efter fire mends tycke.

14. Dersom nogen hafver det kveg, som mand mener at hafve fengelig siugdom som skab eller andet, da skal fire mend det strax*) bese. Findes det da med slig smittelig brek, da skal den, som det tilhør, være forplict at skaffe det af marken den samme dag heller hafve fortaft 1/2 tønde øl, och byemendene siden at hafve mact det at dræbe och ihielsla, hvor de det finde.

15. Hvo som fløtter anden mands korn på ageren och setter sit kveg i steden igien, bøde 2 sk.

16. Hvo som stefner anden mands pile eller rodhugger dem, gifve 1 fierding øl och bøde skaden.

17. Hvo som tager anden mands sti heller stipag op, gifve 4 sk.

18. Hvo som tager stafver af anden mands gierder, gifve 4 sk.

19. Hvo som tager fremmet kveg i gresgang, uden det sker med meninge mands villie och vidskab, gifve 1/2 tønde øl.

20. Hvo som hugger på anden mands uden minde, er det underskof, gifve 1/2 tønde øl och svare skaden, er det af eg eller bøg, som enten står eller ligger, gifve 1 tønde øl til byen.

21. Hvo som lader sin plouf slæbe på anden mands ager, som er såed, gifve 1 fiering øl til byen och betale skaden efter fire mends sigelse.

---

*) *Strax senere tilføjet.*

22. Hvo som slaer fra anden, rister i hans eng eller pløier fra hannem, hand bøde én fiering øl och så self med villie legge fra sig tilbage. Hvis hand det icke vil, da bøde 1 tønde øl, och så skal fire mend udlegge det, som ret kand vere.

23. Når mand pløier til hafre i rugmarken, da skal ingen lade sit kveg gå løs, men udi åg och tømme, så det icke giør skade på det, som såed er. Hvo her imod giør, gifve 1 sk. for hver kvegs hofvet.

24. Hvo som tager anden mands plouf heller harfve, bortfører och bruger det på sin jord uden minde och icke fører det på steden igien, gifve 1 fiering øl.

25. Dersom nogen forsømmer sig at pløie, når andre pløier, så hand icke får tilsåed så snart som de andre, da på det at alle mands kveg kand komme af marken på én dag, skal alle mand hver med sin plouf pløie hans jord, och skal derfor gifve 2 sk. for hver skeppe land, de pløier, och skal det beses af fire mend, hvad jord der befindes at være upløied, på det den kand blifve pløiet lovlig, och hvo mutvillig hielper, bøde 1 fiering øl. Och siden, når hand harfver, skal hand holde sit kveg af marken, at det icke giør skade, under den straf, som før er rørt.

26. Dersom nogen findes i anden mands erte agre, det være sig mand eller svend, kvinde eller møe, gifve 1 fiering øl.

27. Skal ingen opkaste lergrafe på gaden, uden det sker med oldermandens och meninge byemendenis sambtycke. Hvo det giør, gifve for den graf, som en karl grafver om dagen, 1 tønde øl och fylde steden strax igien och derforuden oprette skaden igien, deraf kand forårsagis.

28. Skal ingen holde nogen løse hunde, som kand

giøre nogen mand skade på lam, gies eller och andet kveg, småt eller stort. Hvo her imod giør, gifve ½ tønde øl. Giør hand skade, da bøde dend efter fire mends sigelse och til hosbonden efter kgl. maiestæts mandat och befaling.

29. Skal der och være tvende stolsbrødre, som efter et helt år skulle opskrifve och indkrefve alt det, som efter denne vor byes lovs befattede articler och på byes vegne efter gammel vedtegt blifver forbrøt. Hvis de herudi forsømmer, stande derfor tilrette efter fire mends sigelse.

30. Skal hver mand, når stefne holdis, ved sin helgens æed stadfeste, at hand icke i skouf eller mark, i bye eller udenfor hafve set eller vist med nogen andet, end det som er fremset och beklaget. Hvis nogen dølger med anden, som kand i nogen måder hafve ofvertræd voris bylov och hafver icke været voris oldermand vitterligt, at der kunde klage på, gifve 1 fiering øl.

Belangende fred och enighed i oerdrefvet.

1. Den som hugger tiørne i oerdrefvet ydermere end til oerdrefs gierdene, gifve for hvert læs, hand ager deraf, 1 fiering øl.

2. Skal enhver niude och beholde udi oerdrefvet til gresgang ligesom de her til dags det haft hafver. Och hvo, som icke self så meget kveg hafver, skal her efter icke til nogen fremmed uden byen boendis det henleie, uden det sker med meninge byemends villie och samtycke. Men hafver hand icke self, da skal hand indleie af sine naboers och byemends, sognepræstens och degnens, om de ere det begierendis, och det for billig betaling, och da icke høiere end 1 sletmark for hver hest och 8 sk. for hver koe. Hvo her imod giør, bøde 1 fiering øl, och strax inden aften skaffe det af.

3. Hvo som indlader noget kveg, lidet eller stort, i oerdrefvet førend meninge bymend med oldermanden det samtøcker, gifve for hvert høfde 1 fiering øl och strax samme dag tage det af.

4. Hvo, som opbryder slusen eller anden steds bryder gaf och indlader noget kveg, lidet eller stort, gifve 8 sk. och ferdige det samme dag eller bøde 1 mark.

Underdanigst med ydmyge begiering af voris kiere øfrighed och hosbonde alle forskrefne articler må os bevilges och til meninge mands tarfve, gafn och beste samtyckis och til vitterlighed underskrifves. Actum ut supra.

En del af posterne er i mere eller mindre overensstemmelse med Såby byskrå, side 91—109, og Rostgårds, side 61—84. Men der er det interessante ved Sneslev bylov, at den nævner kun husbonden eller herremanden tre gange: I post 7, side 176, hvor der siges, at man ikke skal fare til sin hosbonde eller hans fuldmectige och klage sig; *i post 28, side 182, nævnes han, fordi han nævnes i kgl. forordning, og blot i post 15, side 178, tales der om en bøde til hushonden. Går vi fra Sneslev bylov til Rostgårds, ser vi, at husbonden her har fået mere indflydelse, og går vi fra denne igen til Såby, ser vi, at denne indflydelse er bleven betydelig større. Man lægger mærke til, at Sneslev bylov er fra 1649, Rostgårds sandsynligvis fra slutningen af det syttende århundrede, og Såby fra først i det attende.*

Efter afskrift i »Rostgårds saml. nr. 20, 4.« i Universitetsbiblioteket. Overskriften og de to verslinier står som titel på forreste side af håndskriftet.

Forhen trykt i »Severin Kjær: Fra Stavnsbaandets Dage«. Kjøbenhavn 1888, side 302—310.

Fodby, Ø. Flakkebjerg herred.

Fodby byes loev og vedtegt

som sambtlige bymend hafver samptygt at skal holde og efterkomme, og om noget herefter icke vorder efterlefvet, såsom efterskrefne poster omformelde, af oldermanden med sine hoes sig hafvende lade sig vide, straffe og pandte. Skrefven og samptykt.

Gud allene æren.

Om Guds frycht, sværen og banden og Guds bespottelse:

Først og fremmest på det alting lyckelig og vel kan begyndis, udrettis og fuldendes, skal alle samptlig flittig søege Guds Hus eller kirken, såvel Hosbond og hustroe som vores børn og tiundefolk flittig dertil, at vi af Guds ord kand lere, hvorledes vi os i lif og lefnet christelig og best skal forholde og skicke, og hvo som helst det kand bevises ofver, hand hafver verret fra sin rette sogne kirke tre søndager efter hinanden, uden hand af sygdom forhindres, eller er i hosbondens merkelig erinde eller forfald, item ald unødvendig sværgen og banden iblandt os self, voris børn og tyende, item ald helligdags gierning, item ald motvillighed imod øfrighed eller anden, som hafve at byde og befale ofver os, hand bøde sig 1 rdr., de 3 mark til de fattige, og de andre 3 mark til byen, og tiltales derforuden efter dets beskaffenhed og hosbonden sin sag forbeholden.

1. Om vangens indheignelse: Om rugmarken skal alle gierderne verre gaflugt til st. Mickelsdag og ledet hengt for marken til samme tid, och om bygmarken skal gierderne heignis når der udi begyndes at pløies, dog i det ringest skal gierderne om bygmarken verre gaflukt til Voldersmisse dag og fuldluckte til anden pinse-

dag. Hvo herudi findis brøstfeldig, bøede til byen for hver gård 1 mark danske.

2. Om tofte led: Når der skal pløies til rug, da skal tofte lederne ud til vangen strax tilluckes og holde hver mand uden skade. Får nogen mand skade formedelst samme leds vedligeholdelse og tilluckelse, da bøede skade igien, om nogen påklager, og gifve 1 mark til byen og pandtis strax derfor. Iligemåde skal holdes, når pløies til biug.

3. Om Svin: Item førend der såis rug, skal alle svin holdis af vangen. Efter at rug er begynt at såis, skal *de* optagis og settis i fold, og gifve for støcked 1 skilling danske.

4. Om Gies: I lige måder for hver gås, der findes i vangen, gifves 1 sk., og dersom nogen flyer i vangen og icke ere lemmede, da må hver, dem finder, sla dem ihiel, dog så at han skal bære dem til sin eiermand i gården.

5. Kveg i Vangen: Findes kveg i vangen, såsom stude, kiør, kalfve, får, svin, hopper, føl og fellets hest, gifve for støcket første gang 1 sk. og bøde skaden efter mends sigelse.

6. Om gierdegang: Når alle bye mend går gierdegang, og findes brøst på gierder, bøde for hvert svinehul 1 sk. første gang, anden gang 2 sk., tredie gang 4 sk. Findes nogen steds på gierderne, som dannemend kunde dømme, at det icke kan holde for svin, give 2 sk. for hvert sted, som icke er lugt, og lucke samme gierde anden dagen inden middag, eller bøde 1 mark til byen. Iligemåde for hver jordhul 1 mark og for hver sted, som icke kand holde kveget ude for laugheds skyld, 1 mark.

7. Om hugget tiørne borttagis: Om tiørne, som hugget er, enten ligger ved gierder i marken eller i

skoven, blifver borttaget af nogen, som er i byen, og det kand hannem overbevises, bøde derfor til byen 3 mark; derhos verre pligtig at hugge så meget tiørne igien og legge det på stedet som det andet, *der* blev bortført. I ligemåde skal forståes, om nogen hugger tiørne eller elle på anden mands fang.

8. Om ulovlig agen og nye veje: Hvilken mand der ager andens mands eng eller korn ned enten om høst eller anden tid, når hand kand komme omkring, gifve 2 mark til bye og betale skade.

9. Om giersel at selge eller bortgifve: Ingen måe selge eller bortgifve *til* udenbyes mand*) giersel, uden det er med bondens herskabs minde. Hvo her imod giør, bøde til bye 2 mark danske.

10. Om høfdeager: Hvilken mand, som hafver høfnetager, og der findes én, som *løber* på, og icke vil pløie med de andre så tilig som de, da skal den mand, som høfdeager eier, vise toe mend til hannem.og bede hannem pløie sin ager. Vil hand da icke pløie dend inden tre dage, da måe den anden pløie sin høfdeager, och den, der løber på, icke det år at vende på høfde. Giør hand det siden, bøde skade og 1 mark til byen. Item hvo som forbedrer sin høfdeager af anden mands ager eller eng, bøde derfor til byen 2 mark danske og pløie tilbage igien.

11. Om vangen at opgive: Når vangen skal opgifves, da skal det verre med samptlig bymends samptøcke. Findes nogen fattig mand, som icke kand indhøste så snart som de andre, da skal hand hafve otte dages frist, og en hver af de andre med et bud hielpe hannem en dag. Kand hand da icke for fattigdoms skyld, gifve

---

*) *Sidste to ord senere tilføjet.*

hannem fire til. Hielper det icke, da gifve hannem varsel og opgifve vangen trende dage derefter. Hvo herimod giør, bøde 3 mark til byen, og den, der icke kunde få høsted, hafve hvis skade, hand fengendis vorder, for hiemgield, og icke bekomme nogen opretning af sine naboer i nogen måde.

12. Om siugdom: Om en mand eller hans folk erre siuge og kand icke formedelst samme sin høje årsage tillige med de andre drifve sin aufl, da skal alle byemendene hielpe hannem at pløie og høste ligesom deris eget. Hvo det icke vil, bøde derfor 2 mark.

13. Om heste at tøire: Hvis heste, som kommer løse i vangen i stående korn, bøede 2 skilling til bye, og i høsted korn, bøede skaden efter dannemends ord, fordi somme tyre deris heste så løeslige, på det de komme løese i kornet og engen. Befindes nogen, som med fri villie liger i kornet og eng med sine heste, bøde 1 slettedaler til byen og holdis for sine naboer som en natvogen tyf, om hand giør det med kiends verks skade. Og skulde de, som vilde tyre heste, berre deris tyr på gadestefne, at dannemend kunde se dem, om de ere så ferdige, som det sig bør, at de kand tyre heste derudi, anden uden skade. Og dersom nogen tyrer sine heste så nær, at de nåe udi anden mands korn eller eng, bøde skade og 1 mark til byen.

14. Nok om heste at tøire: Skal og ingen verre tillat at tøire hest eller høfde i marken, før det sker med samplig byemends minde. Hvo her imod giør, bøde til bye 24 sk. danske.

15. Om husmend og inderster: Hvilke husmend eller inderster, som ingen part hafver i marken, som sig understår at gåe i marken, der nogen mands pil at afstefne eller tiørne og elle at afhugge

for uden hiemmel, bøde derfor til byen 24 skilling danske.

16. Om vangeled: Hvilke mend, der vangeledene skulle holde ved lige og henge dennem, og nogen får skade for deris forsømmelse skyld, da skulde de derfor ståe til rette efter de andre mends sigelse og gifve til byen 1 mark dansk.

17. Om foldegiemmere: Hvilke mend som erre foldegiemmere om året, de skulle hafve magt tilligemed oldermanden at pante dennem, som ikke ville verre med at holde folden ved lige med steg, staufre og tiørne. Og dersom heste eller andet kveg for skade, formedelst ledet og gierdet er icke vidt nok eller stort eller for laugt, så det springer ofver, da stande foldegiemmeren den halfve skade, og de den halfve, som gierdet bør at lucke, så skaden kand verre til.

18. Om skabede bæster og vrinske hester: Ingen udøchtig vrinsk hest, skabede bæster, *eller* rådige måe på felleden tilstedis under 3 mark danskis straf for hver, og sådanne bæster strax at bortskaffes.

19. Om pandt: Hvilken ikke vil løse sit pandt, når han tilsiges, da måe tvende mend det vurdere og selge, og må ingen legge pandt i rette ringere end 4 sk.

20. Om fremmed kveg at indtage på græs: Ingen måe indtage noget fremmed slags kveg eller bester på græsleie, mens det granderne allene forundis imod betaling.

21. Om efterpløining: Hvilken der pløier efter de andre, som sået hafver, skal hand verre pligtig at jefne og slette den andens jord med sin harfve, såvidt hans vei hafver tråd dens andens jord. Hvo det ikke giør, bøde til byen 1 mark.

22. Om afpløining: Når nogen beklager sig brek-

holden, eller at hans rensbroder hafver verret ham for nær med afpløining eller afslet, da skulle alle byemendene udlegge den, der fattes sin rigtighed. Hvo det forsømmer, bøede 12 sk. danske.

23. Om plov, harfve og trumble: Hvo som tager nogens plov, harfve eller trumble på marken og bruger det uden hosbondens villie og samtycke, og det kand bevises hannem ofver, bøder til byen 4 sk. og eiermanden 4 sk. og lefvere det så got, som han det annammer.

24. Om sten at kaste på ager eller eng: Ingen måe kaste sten på anden mands ager eller eng. Hvo herimod giør, bøde for hver sten til byen 2 sk. danske.

25. Om jord at bortleie eller eng: Ingen måe bortleie jord eller eng uden til granderne allene, eller og med Hosbondens samtycke. Hvo herimod giør, bøde til byen 2 skp. byg.

26. Om onde ord på gadestevne: Hvilken der gifver onde ord, bander, lader ilde og kifves imod retten på sogns eller gadestefne, gifve 3 mark til byen og derfor pandtis strax og gifve 1 sk. til de fattige. Iligemåde de, der gifver utilbørlig ord, bander, lader ilde, når hand pandtes, gifve 1 mark til byen og pandtes strax derfor.

27. Om skiendsord: Hvo der gifver hinanden skiendsord og siger hinanden nogen uærlig snak til på stefne eller anden steds, og det kand icke skielligen bevises, bøde derfor til bye 2 mark og til den, hand hafver tilsagt sådan snak, 1 mark og med bøn erklere hannem.

28. Om gierder at bryde: Hvo der tråder andens mands gierder ned eller bryder gaf derpå, og det kan den overbevises, som det giorde, bøde derfor 2 sk. og verre pligtig at lucke gierdet igien inden soelemerke. Iligemåde ingen måe afbrende anden mands gierde. Hvo her imod giør, bøede 1 mark til byen.

29. Om mellumgierder: Hvilken mand, som hafver noget mellumgierde i byen eller ud til marken, da skal det holdes lovlig og naboerne uden skade. Hvis hand det ikke giør, og derpå klagis, bøede derfor 1 mark; dog om flere end én mand i samme gierde erre interesserede, det dem imellum deles.

30. Om gasser: Hvilken mand, der icke self holder gasse til sine gies, bøde derfor til byen 1 mark dansk.

31. Om ildsteder: Er det og menige mands samptycke, ved der trende gange om året skulle udtages fire mend af oldermanden, tvende af de ældste og tvende af de yngste, som skal bese alle fyrestederne både i gadehusene og i gårdene, og dersom der nogen uloflige ildsteder befindes, som kand befrychtes, at naboerne kand fåe skade af, da dennem at nedersla og forbyde ei på de steder at giøris ild, forinden de bliver lovlig flied efter dannemends sigelse. Hvis herimod nogen ild optender, før de lovlig bliver flied, bøde til byen 4 mark.

32. Om svinestier: Hvo der bygger hinanden for nær med svinestier, da den, som sidst blev bygt, nedbrydes.

33. Om byens gafn: Når oldermanden forårsagis til at byde til at giøre noget byes gafn eller arbeide, og der findes nogen ulydig eller fortrycker sig og icke kommer tredie kald eller hans bud, bøde for hver gang 8 sk.

34. Om drengene: Hvis utilbørlige støcker bedrifves af drengene, skal de straffis derfor på fierding øl, ligesom brøden er til; thi ingen giør så stor pelle, men som de der sverger og ilde regerer, så bønderne kan neppelig nyde fred.

35. Om fellet at eine: Når fellet skal eines, da skulle alle byemendene gåe med eller sit visse bud. Hvo da bliver hiemme uden lovlig forfald, bøde 2 mark danske.

36. Om tienneste folk: Hvo som fester nogen udi tienneste, uden hand hafver sit gode skunsmål og vidnisbyrd skriftelig fra andre got folk, som han tilforn tient hafver, om sit erlige christelige lif og lefnet, bøde til naboerne 2 mark og til de fattige 2 sk. Iligemåde om nogen fester eller til husse indtager de folk, som erre fordrefne fra andre sogne og uden god vidnesbyrd vandre og flacke omkring, hvor de kand verre ukient og bruge deres skalkhed fremdeles, ja tit og ofte mere end som tilforn, bøde iligemåde 2 mark danske.

37. Om berøgtede folk at huse: Hvo som huser og trådselig imod sin naboes villie indtager berøgtet folk, bøde til byen 3 mark og stande til rette for hvis skade, de giør, og verre udi sin hosbondis minde derfor.

38. Om tiunde at feste: Hvo som fester anden mands tiunde, førend de hafver lovlig opsagt og dem belocker til sig, og det kand giøres bevisligt, bøde 3 mark og til den, han har belocket tiundet fra, 1 fierding års løn.

39. Om fattige folk døe: Når fattige folk udi en bye dør, da skulle alle byemend hielpe dem til jorden, om dend icke hafver self at begrafves for, på det at tyngen icke skal henge på én mand allene. Hvo det forsømmer, bøde 1 mark.

Og skal denne vores byelov altid findes hos oldermanden, og når nogen mand først kommer udi laved, da skal oldermanden med første leilighed lade lesse og forkynde dend for hannem og lade hannem skrifve sit nafn eller boemerke derudi, at hand kand vide sig derefter at rette og for skade at tage vare.

40. Om oldermanden: Ingen måe uforme oldermanden på gadestefne eller andet sted, så frembt hand icke andet taler og giør, end som kand verre på byens

og granders beste. Item om nogen byder oldermanden hug frem, da skal samptlig byemendene verre forplichtet til at straffe dend, det giør, og tage, hvis hand hafver at høde eller sla med, og selge det, og pandte hannem for 1 slettedaler og, om det icke er så got som en slettedaler. Icke heller må hand derfor oldermanden overfalde eller giøre nogen uret. Giør hand det, da skulde alle granderne straffe hannem og skaffe ret over hannem.

41. Om oldermand og naboer udeluckis: Dersom oldermand udeluckis, så der stenges port eller dør for hannem, når hand forårsagis at pandte, da bødes derfor 2 mark. Iligemåde dersom oldermanden tuder på gadestefne, hvo ikke møder eller hans visse bud, bøde 1 mark danske.

42. Om gudsbespottere: Gudsbespottere, løgnere, skiendegieste, druckenbolte og de, som unødig og utvungen bander og sverger, skal straffis af oldermanden efter oldermanden og grandernes kiendelse. Hvo herimod dølger eller ser igiennem finger med de skyldige, gifver til byen 2 mark danske.

43. Om oldermands bestilling: Oldermands bestilling måe ingen af granderne undskylde sig for, men den ene naboe nest efter den anden at verre oldermand it år omkring og ei sig derfra at kiøbe eller undskylde i nogen måde.

44. Om husmend: Disse forskrefne byes laugsbøder skal også gadehusmend efter deris måde verre undergifne

45. Om oldermands bøsse: Oldermanden skal forskaffe sig en bøsse og indsamble pengebøder udi og dennem lige at uddele til påskeskat eller anden byens nødvendig omkostning efter hosbondens anordning og sigelse om den halve part, og ei noget deraf at fordeicke

under en half rdr. straf til de fattige første gang, anden gang dobbelt. Iligemåde skal oldermanden forskaffe sig en talstok at optegne en hvers bøde på.

46. End videre om vangens opgifvelse: Findis nogen i bye, som indlader noget slags kveg i vangen, førend det er med oldermandens og samptlige byemends samptycke, da at bøde til byen en slettedaler. Vil den skyldige da end icke afholde sit kveg fra vangen, indtil de alle, som forskrefvet står, samptycker, da bøde til byen 1 td. byg og derforuden at betale, hvis skade kveget har giort.

47. Om løse hunde: Ingen løse hunde måe findis udi byen, med mindre de erre lemmede, så de ei kunde bide får, lamb eller andet udi marken. Hvo sig herimod forsér, bøde for hver hund ulemmed 8 sk. danske.

48. Om granderne at vere enige: Alle grander og naboer skal verre enige, om noget fra én af denne blifver bortstollet eller forurettet. Hvo herimod giør, bøde til byen 1 mark danske.

Efter afskrift i »Uldalske samling, nr. 485. 8« i Det store kgl. bibliotek, der er fra slutningen af det 18. århundrede.

Lille Næstved, Ø. Flakkebjerg herred.

En ret copi af Lille Nestved byeslov sammenskrefven anno 1575, der mester Hans Mickelssøn var forstander och sogneprest, och confirmeret samme år af Albrekt Oxe til Nielstrup, da skoleherre ofver Herlufsholms adelige fri skole.

Om hegnet och vedtegt udi marken:

1. Item først og fremmerst skulle vi alle och hver for sig vere forplichtige at holde den, som kand tage vare på marken. Hvo herimod findis gienstridig och

icke ville achte sit eget gafn så vel som menige mends, bøde 4 sk.

2. Item at hver mands gierder for rugvangen skal være gablukte otte dage før st. Valborg dag ellers skal de gifve, som brøster findis hos, 1 sk. for hvert gierde, som icke er lovligt lukte.

3. Item hvilken mands gierder, som icke er lovligt lukte på st. Valborg dag, och giør siden skade efter, bøde 1 fierring øl.

4. Item skal vor bygvangsgierder vere vel lukt med ris och stafre tredie pindsedag, eller gifve granderne 1 fierring øl.

5. Item om nogen bryder hul på nogen mands gierder och enten rider eller ager derigiennem, bøde 1 fierring øl.

6. Item hvo som holder sit kveg i vangen efter st. Valborg dag, nær gierderne ere lukte, bøde 1 sk. for støcket.

7. Item hvo som bryder byes folled og tager sit kveg derud uden foldegiemmerens minde, bøde en tønde øl.

8. Item hvo som ager ofver anden mands korn, som ligger meied, bøde 1 sk. for hver ager, hand ager ofver.

9. Item hvo som ager eller rider igiennem vangeledet, och icke lucker det efter sig, bøde 1 sk.

10. Item hvo som hugger noget på anden mands, uden hand hafver det i hans minde, hand bøde 1 tønde øl til lafvet och en oxe til skolen, och skal hand minde på, hvis hand hugget hafver.

11. Item om nogen hafver sine øg eller heste udi tyere, och de slipper løs, bøde 1 sk.

12. Item om nogen mands kveg giør anden skade enten på hans korn eller fæmon, da skal fornefnte skade vurderis af fire mend, som uvillige ere. Og hvad skade

blifver af disse fire mend vurderet for, det skal hand, som kveget åtte, indlegge til den, som skaden fik, inden otten dagen derefter eller hafve det i hans minde eller bøde 1 fierring øl.

13. Item hvo som helst, der indfører sine heste eller inddrifver noget sit kveg udi aufret, førend det sker med menige brødris samptycke, bøde ½ tønde øl.

14. Item hvem som tyrer sine heste, øg eller andet femon på anden mands eng, ager eller beder, ner de står i grøde, hand bøde for hver tyrslag 4 sk., och dertil vederlegge skaden efter fire mends tycke.

15. Item hvo som holder ugafnligt kveg i felleden uden menige mands samptycke och vidtecht, bøde 1 fierring øl.

16. Item hvo som holder uvant hunde, der bider eller rifver nogen mands får eller lamb, och de derom påmindis och icke vil føre råd ved, bøde 1 fierring øl.

17. Item hvilken som holder skabbede øg eller heste, bøde 1 fierring øl och skille sig siden strax ved dennem.

18. Item efterdi vi hafve allesammen en gang på vor gadestefne forsoeret, at vi icke ville hafve gieder, da vil vi, at ingen skulle holle dennem efter denne dag. Hvo der findis at holle dem, bøde 1 tønde øl.

19. Item hvilken mand som gifver sine øg i rugmarken efter st. Mortens dag, bøde 1 fierring øl.

20. Item hvilken mand, som kveg døer for och kaster det på gaden for hver mands gang och icke vil føre eller slebe det af by, bøde 1 fierring øl.

21. Item hvilken som setter sine øg i tyre och hafver føl med sig, uden hand hafver icke andet øg at age med, bøde 1 sk.

22. Item hvo som fløtter anden mands korn på sin ager, och setter sine heste i steden, bøde 2 sk.

23. Item hvo som stefner anden mands piler eller rodhugger dennem, bøde 1 fierring øl.

24. Item hvo som tager en anden mands sti eller stibo op, bøde 4 sk.

25. Item hvo som tager stafre af anden mands gierder, bøde 4 sk.

26. Item ingen mand skal leie sin jord uden dennem, som bor i by med hannem. Hvo herudi findis skyldig, bøde 1/2 tønde øl til lafvet och til herskabet en stud.

27. Item ingen skal tage fremmet fæmon i græsgang, uden det sker med menige mends samptycke. Hvo herimod sig fordrister at giøre, bøde en tønde øl.

28. Item om nogen grafver alfar ageveie igien i sandgrafver eller andensteds, hand skal vere falden for 1 fierring øl.

29. Item hvo som icke kommer på gaden til byefogeden, efter at hand hafver bleset tre gange omkring i byen i hornet, hand bøde 1 sk.

30. Item hvo som helst, der lader sin plog slæbe på anden mands hofvetager, som er sået, gielde 1 fierring øl.

31. Item hvo som slår fra anden, rifver hans eng eller pløier fra hannem och vil det godvilligen icke igien udlegge, bøde 1 fierring øl.

32. Item når mand pløier til hafre i rugmarken, skal ingen lade sit kveg gå løs men udi åg, så det icke giør skade på rugen, som sådt er. Hvo herimod giør, bøde til lafvet 2 sk.

Vedtegt som er vedtagen af Lille Nestved og Ladby mend at enne kveg til gresgang.

Anno domini 1576 den 11. juli der både Lille Nestved og Lodby bymend vare forsamlede i Lille Nestved gildeshus udi mester Hans Mickelssøns inspektoris udi

Herlofsholms frie skole, Madts Knudtsøns birkefogets och Peder Skrifvers nerverelse, som var foget på Herlufsholm, da blev vedtagen af begge disse byer, at hver år, når Clostermarken stod i fellet eller afrød, skal de beramme en vis dag at komme sammen af begge disse byer och da énne, hvis kveg både de self hafde, och hvis de hafde indlofvet til gresgang af udbysfolk. Och skulle oldermanden fremgå med fire de fornemste gildebrødre af hver by, når sådan ening sker, och med deris helgens eæd bekende, de icke hafve mere indlifvet, end som der optegnet vorder. Findis siden nogen herimod enten at giøre eller hafve gjort, hand bøde 1 tønde øl til begge byer.

Hvis andet mere, som findis udi fornefnte Lille Nestved byes lov och vedtegt, angår allene mest deris gildis apparat och skik, och er lidet nyttelig.

Efter afskrift fra midten af det 17. århundrede i Provinsarkivet i Kjøbenhavn, pakken: Herlufsholms sognekald. 1583—1811.

Bornholm.

Rønne og Neksø.

Rønne og Neksø havde vedtægter, der næsten var enslydende. Det er Rønne vedtægt, der er lagt til grund for efterfølgende; underneden er der så gjort opmærksom på forskellen. Rønne vedtægt er i det følgende betegnet med R, Neksø med N.

Rønne[1]) vedtegt
om hegneds holdelse med videre, som af sambtlig borgerskabet er indgåed og vedtagen, består udi følgende articuler.

1. Hvis gierder ikke befindes færdige til den 18. april[2]) årligen, gives derforre til straf for hvert brøstfældigt giærde 1 mark danske. Ligeså skal forståes om lederne for vangen og fælederne, hvem dem bør at holde. Og samme dag fornævnte 18. april[3]) at gåis giærds vide. Da skal hver mand, som jord og giærder haver udi eller for vangen, være sig fortænkt personligen at gå med, om hand ingenstæds er forreist, og i hans lovlige absence sin visse bud, og alle[4]) lade tilhielpe at uddrifve alt hvis kvæg, som findes i byevangen og løkkerne, småt og stort. Hvem sig derfra entholder uden bevislig for-

---

[1]) *N:* Nexø. [2]) *N:* 1. Mai. [3]) *N:* fornevnte tid.
[4]) *N: har* at *for* »*alle*«.

fald, pantes for én mark. Og skal der opmeldes så én åldermand og tre andre borgere, som skulde lade sig være angelegen, at giærderne bliver holden ved lige, og for dend skyld de at gåe giærds vide sommeren igiennem, indtil høsten vorder, og for hvert giærde, der findes brøst på, tage pant lige som første gang, der gåes giærds vide, 1 mark. Rammes der ei boed på, da, sker det af fortrædelighed, pandtis for 2 mark, hvoraf fornævnte fire mænd skal have helften for deres flittighed, og byen og de fattige her i Rønne hospital dend anden halve del til lige skifte, og når pant tages, skal kvarter-mesteren enhver gå med i sit kvarter så og tieneren.[1]) Findes nogen, som eier de brøstfærdige giærder, at vederstræbe og ikke lade sig pante eller goedvillig betale, så skal de for dend skyld ei forskånes, men entligen pantes, og dermed intet være forbrut[2]).

---

[1]) *Istedet for* Og skal der opmeldes *linie 1 til* tieneren *linie 13 har N:* Og skal hvert år på gierds videpladsen ved byeledet d. 1. mai eller dend første søndag derefter udmeldes fire af det års stockemænd, som dend hele sommer bør at gå gierds vide, i det mindste hver anden søndag. Hvis udgierde da kand findes ulovlig, pantes for 1 mark, hvoraf de fire borgere nyder halvparten for deres flittighed, dend anden halve part til byen, som det års kiemnere skal opberge tilligemed alt, hvis til bøder kand falde dend hele sommer og høst ved pantning. Rammes der ei bod på, da, sker det af fortrædelighed, pantes for 2 mark, som skal være til lige deling imellem de fire mænd og de fattige, og hvis panttages, skal stockemændene enhver gå med i sit kvarter så og tienern.

[2]) *Istedetfor sidste tre ord har N:* ei begåe vold eller ran.

2. Dersom noget kvæg findes i vangen eller løkkerne vogtesløs, efter at det første gang er uddrevet, da haver vangegiemmeren forlof det at indtage, og hand have pantepenge derfore efter gammel skik, for hvert støkke 2 skilling.[1])

3. Skér det så, at noget par hæste slippe løsse og giør skade i nogen mands korn, efter at det stander i ax, og vangegiemmeren[2]) dem betræffer, da skal hand føre dem til dend, som skaden fik, på det hand kand få opretning, og hvis skade, som ham kand være giort, strax at taxeres på penge af tvende mænd og så uden nogen modsigelse og ophold betales, og vangegiemmeren[3]) alligevel nyde sine pantepenge for parret 4 skilling. Det *samme*[4]) skal og holdes, om noget hyrdeløs kvæg på sådan skade betræffes; men dersom kand fornemmes, at vangegiemmeren her udi giør nogen falskhed, skal hand tilsvare self hvis skade, som kand være giort, og desforuden straffes med halsjernet eller side tre nætter og dage på vand og brød i kiælderen.

4. Der må ingen være tilladt at skiære torf udi Vigre uden alleniste til hospitals fornødenhed. Befindes ellers nogle andre at skiære eller lade skiære torv i Vigre eller

---

[1]) *Denne post i N lyder:* Dersom noget kvæg findes i vangen vogtesløs, efter at det første gang er uddrevet, og hegned er lyst, da haver vangegiemmeren eller dend, som finder det på sin jord, forlov at indtage det, og dend, som kvæget eier, pantes for hvert stycke 4 skilling. Deraf nyder dend, som kvæget indtager, halvparten og halvparten til de fattige.

[2]) *N tilføjer:* eller nogen anden.

[3]) *N tilføjer:* eller og dend, som kvæget indtog, *og udelader »alligevel«.*

[4]) *»samme« er tilføjet efter N.*

på dend side Onsbeck, da må tieneren tage tørven.[1]) Og dend, som dend haver skåren eller skiære lader, pandtes, hver gang det skér, for 6 mark, hvoraf byen skal have helften og de fattige dend anden halve part.

5. Dersom nogen fordrister sig til at hugge enten ris eller brændsel i byerissen eller andre mands ris eller skou[2]) enten at bære eller drage hiem på kielker uden vedkommendes villie, og de vorder dermed befunden, miste, hvis de have med at fare, og desforuden strax pantes for 2 rdr., og haver de ei at betale med, at straffes med vand og brød i rådhus kielderen i tre[3]) nætter og dage, og dersom nogen hugger læs, og de befindes med hæste og vogn på stæden, have det forbrudt og desforuden tiltales som for ulovlig skovhug.[4]) Ligeså skal og forståes, om nogen hugger torn og giærdsel, som voxer på godtfolkes jord og engbund, og om nogen antræffes på slig ulovlig gierning, som ei er under byens ræt, må fra dem tages øxer og tornskiærer og andet, som de kand have at fare med, og så tiltales som for andet uhiemmelt og søges til deres forum. — Hvis strafbøder, som kand falde enten ved pantning eller i andre måder efter denne articul, skal

---

[1]) *Denne post i N begynder:* Der må ingen være tilladt at skiere tørv imellem byen og Retten til brende, eller spaetørv til at legge på gierder. Befindes nogen at skiere eller lade skiere græstørv ved Myrene eller på denne side Retten, da må tieneren tage tørven og føre dend halve part til skolen, og dend anden halve part tager tieneren for sin flittigheds tilsyn.

[2]) *N har:* at hugge enten torn eller brendsel på gotfolkes tornrener eller skovsbund eller på byes kuler.

[3]) *N har:* toe. [4]) *N udelader resten af denne post.*

være til lige deling imellem byen og det fattige hospital i Rønne, når skouskaden og omkostningen først er vorden betalt, og videre dermed efter loven forholdes.

6. Hvem som tyrer sine hæste på anden mands ager eller eng uden ejermandens tilladelse, enten det er stub eller ikke, førend[1]) indhøstet bliver, og vorder dermed befunden, da skal dend, som jorden tilhør, have magt at lade tage tyret og hilden af hæstene og det beholde, og dend, som hæstene tilhører, ikke alleniste at betale, hvis skade der kand være giort på græsset, mens end og give til straf af hvert par 4 mark, hvoraf jordeieren skal have de 2 mark, byen 12 skilling, de fattige 12 skilling og vangegiemmeren, som skal have flittig tilsiun, 8 skilling, hvilket skal strax betales, førend hæstene udelades, som indtages.

7. Befindes nogen at tyre sine hæste udi vangen eller løkkerne, sine hopper eller skiud,[2]) som haver føl, da må vangegiemmeren dem indtage, enten de ere løsse eller ikke, og hannem gives pandtepenge for hver stykke 4 skilling, og desforuden skal den, som hopperne tilhører, give til straf 6 mark uden nogen ophold at betale eller pantes derfore, deraf byen skal have helften, og de fattige hospitallemmer[3]) nyder dend anden halve del. Således skal og forholdes med straf og pantning, om nogen tyrer kiør med kalve i vangen eller lykkerne,[4]) eftersom sådant ei må stædes.

---

[1]) *N tilføjer:* overalt.

[2]) *Denne post i N begynder:* Befindes nogen at tyre udi vangen sine hopper.

[3]) *N udelader: »hospitalslemmer« både her og overalt i det følgende.*

[4]) *N udelader: »eller lykkerne« både her og overalt i det følgende.*

8. De, som have deres fæevogter hos vangen, skal således lade vogte deres kvæg, at det ikke giør nogen mand skade; sker det, da betaler dend, fæevogten ejer, skaden og derforuden give til straf 2 mark, som skal deles lige imellem byen og de fattige, og ikke, som tilforne skal være sked, lade vogte paa anden mands ager eller engestub, førend ganske indhøstet bliver, at vangen for hver mand opgives, under dobbelt straf. Og dersom nogen herimod giør, må og vangegiemmeren kvæget indtage, og hannem give pantepenge for støkket 4 skilling.

9.[1]) Ingen må om fisket eller efter høsten lade age torn eller andet giærdsel fra sine udgiærder under straf 6 mark, helften til byen og dend anden halve part til de fattige her i hospitalet, og strax derfore pantes, om det ei godvilligen betales, og kand det befindes, at nogen onde mennisker tager eller stiæler enten torn eller giærdsel af nogen mands giærder her i byen eller udenforre, og bliver dem overbevist eller betræffes dermed, skal dend, som slig tyvagtig gierning begår, af byens tienere uden nogen rættergang eller forskånsel sættes udi halsjerned og slåes tre spander vand på hoved, og så forvisses byen; have de nogen middel, da det at være forfalden, helften til hans kgl. maiestæt og dend anden halve del til byen. Og om nogen slemme folk holder deres børn til at tage torn eller giærdsel af nogen mands giærder, som ommelt er, skal forældrene paa forskrevne måder straffes, om børnene ikke ere fuldmyndige, at de kunde self dend udståe. Og hvem, som sér eller fornemmer nogen, som tager eller stiæler torn eller giærdsel af godtfolkes giærder i byemarken eller af

---

[1]) *Post 9 mangler i N. Numrene i N er derfor i det følgende bagefter dem i R.*

haugegiærder i byen, og de giver sligt strax an for dend, som giærdet eier, eller for byens øvrighed, og er beviesligt, skal dend, som det tilkiendegiver eller lader tyven angribe, have for sin umage 1 rdr., som kiemmeneren af byens penge skal betale.

10. Eftersom der befindes at være lagt adskillige og mange usædvanlige veje og stier over godtfolkes agre og enge her udi byens vang og mark, hvilket skal afskaffes og ikke lengere så være, helst som ingen bør at giøre sin næste og jefnchristen skade, thi når ageren er såed med korn, og engerne ståe udi sin[1]) grøde, skammeligen hentrædes og overkiøres, så, på det enhver kand vide de veie og stie, som ikke må være, så haver jordeieren[2]) sådanne veie og stie, som ligger over deres ager, jord og enge, nu i dette forår 1699[3]) at lade kaste grøfter på[4]) bægge enderne, og hvo som så derefter enten kiører, rider eller går derpå eller legger andre veje eller stier over anden mands jord eller enge, og de vederfares skade af hug eller slag, have sig det for hiemgiæld og derforuden straffes på følgende måde, således at *om*[5]) nogen, som hæste og vogn haver, self eller deres børn kiører, farer eller rider på omrørte aflyste veie eller stier,[6]) og det kand bevises, skal hand give til straf for hver gang, sligt sker, 4 rdr.,[7]) som skal strax pantes fore, om det ikke godvillig betales. Er det tienistefolk, drenge eller andre tienere, antræffes at kiøre, ride eller gåe på disse aflyste veie og stier her udi byemarken, skal de give til straf for

---

1) *N tilføjer:* beste. 2) *N tilføjer:* hvor.
3) *N udelader: 1699.* 4) *N har:* grube for.
5) *»om« tilføjet efter N.*
6) *N tilføjer:* eller lægger nogen nye veie eller stier.
7) *N har:* 2 rixdaler.

hver gang, eller de nye veje eller stier legger på nogen mands jord eller eng, toe rdr., som deres hosbond skal betale eller pantes derfore, hvilke fornævnte bøder falder helften til byen og dend anden halve part til de fattige hospitalslemmer, og hvis hosbonden for sine tienistefolk således udlegger, at aftages tienerne det udi sin løn; men dersom same tienere, som med sådan gierning befindes, kand have forud bekommet sin løn og haver intet at betale fornævnte strafbøder med, skal dend lade sig, være dreng, pige eller anden tienere, sættes af byens tienere udi halsjerned og der stå i tre timmer. Det samme skal og forstås om malkepigerne, dersom de antræffes paa slig gierning udi byemarken, som åben melt er i denne articul.

11. Og som derpå klages, at der er nogle, som lader deris børn, når rugen og biuget monis, udgå i byemarken og skiære axsen af stråd og hiembære, så og går i folkes[1]) hauger i byen, træder giærderne i hul, river grenene på træerne udi stykker og stiæler frugten bort, da, om nogen herefter udi sådan gierninger befindes, at pågribes. Ere de så store, at de kunde vide sig derfra at entholde, skal de af byens tienere sættes i halsjerned at stå nogle timers tid, mens ere de uvittige, straffes med ris i skolerne, på det at sådanne kunde lære at skye usømmelighed. Befindes nogen tienistedrenge eller andre her efter i byen[2]) i nogen mands hauge at stiele frugt, skal dend, som dermed betræffes eller det overbevisses, uden al forskånsel stå i halsjerned tre timer og slåes en spand vand på hoved af byens tienere, og vederfares dend på gierningen nogen skade, have det for hiemgiæld, og ei må påtales.

---

[1]) *N har:* gotfolkes. [2]) *N udelader: »i byen«.*

12. Befindes nogen at føre svin,[1]) hæste eller hildelaug i vangen om aftens tider og slipper dennem vårdesløsse, efter at heignet er lyst, som af nogle i forrige åringer ubillig skal være sked, og i så måde om nattetider lader opæde folkes korn og eng, hvilket nu aldeles skal være afskaffet, ti om nogen udi forskrevne måder betræffes med sådan ulovlig værk at giøre sin næste skade, giver til straf, om det sker af manden self, som eier hæstene og hildelauget, for hver gang 4 rixdaler; og forrættes slig utilbørlig gierning af tienistefolk, skal den, som det giør, straffes paa 2 rdr.,[2]) som hosbonden udlegger og afkortes igien udi lønen. Haver tieneren ei noged til bæste af sin løn og har intet at betale med, skal dend stå udi halsjerned én half dag. Og for disse omrørte bøder skal pantes, om de ikke strax bliver betalte, og deraf skal de, som skaden lider på sit korn eller eng, have ²/₃ del og byen samt de fattige og vangegiemmeren, eller hvem, som åbenbarer og angiver dem, som bedriver sådan ulovlig verk og gierning med at slippe deres bæster og hildelaug udi vangen om nætterne, at have den 3. del af fornævnte bøder. Og derforuden hvis skade nogen sker på deres korn og eng, særdeles at betales af dennem, som hæstene og hildelauget tilhører, efter gode mænds sigelse.

13.[3]) Borgerskabet såvel sønder som nør i byen, som mange får eier og vil have dem på byens mark eller hede, skal holde dem under én hyrde og varetægt, og om nogen modvillig vis derimod siger, skal dend pantes hver sinde, det sker, for 6 mark, som skal ligedeles samme bøder imellum byen og de fattige i hospitalet.

---

[1]) *N har:* sine *istedetfor »svin«.*
[2]) *N har:* én rdl. [3]) *Post 13 mangler i N.*

14. Hvem som svin haver, skal og holde dem under én hyrde og goed varetægt; thi dersom nogen svin, store eller små, befindes i byevangen enten om sommeren eller vinteren, forår eller efterhøst, som ikke er lovlig ringet udi begge næsseborerne, må sådanne uringede svin ihielskydes på marken, og dend, som det giør, at være angerløs og derforuden ald tiltale frie, anseende dend Guds velsignelse af korn og eng i vangen så vel som i lykkerne bør heignes. Ligeledes, som ovenmelt er, skal forholdes med, om nogen giæs findes i byevangen eller lykkerne, førend indhøstet vorder, da de at ihielskydes, så og gederne,[1]) om nogen lader dem gå våreløsse i byemarken om sommeren, så lenge kornet står uhøsted.

15. Hvo som ikke lukker lederne efter sig, enten de kiører eller rider samt går fra dend dag, heigned er begyndt om foråret, og indtil alt kornet af vangen og lykkerne er bleven indhøstet, skal dend skyldige straffes for hver gang 2 mark. Er det tienistefolk, som ikke lucker ledet efter dem, betaler hosbonden samme bøder og drager igien af tienerne deres løn. Med forenævnte straf skal og forståes, om nogen deres børn imellum berørte tider lader lederne stå åbene efter sig. Hvilke bøder skal gives dennem, som betræffer dennem, der her udi kunde skyldig befindes.

16. Dersom nogen fordrister sig at giøre vangegiemmeren nogen gevalt, når han søger indnamb enten med kvæges fratagelse på farende vei, eller når det er indtaget, eller om nogen slår låssen fra pantehaugen eller fra det hus, som vangegiemmeren udi indriver hvis kvæg, hand intager, eller giør nogen skade enten

---

[1]) *N udelader sidste tre ord.*

paa veggen, der kvæget står, eller pantehaugens gierde, hvem det giør, skal give til straf 3 rdr., som dend skal strax pantes forre, hvoraf vangegiemmeren skal have sex mark og af det øvrige til byen 6 mark *og de fattige hospitalslemmer 6 mark.*[1]) Derimod igien haver vangegiemmeren sig med ald troskab at skal lade finde og ei med villie slippe nogen mands hæste at lade giøre skade, sig til profit eller i andre måder borgerne til fortred. Betræffes hand dermed, straffes derfor udi halsjernet.

17. Ingen må med sin plov eller fremdræt vende eller udkiøre på anden mands jord, når det er såed, ei heller drive derover med ploug eller harre. Hvo det giør, skal betale til dend, som jorden og sæden eier, ½ rdr. og til de fattige 1 mark, og hvem, som tyrer sine hæste og bæster, at de nå i anden mands korn og giør skade, af hvad slags korn, det kand være, når kornet står i sin vext, skal dend, som bæsterne tilhør, samme straf være undergiven, som mest obenmelt er, og derforuden betale skaden særdeles. Forser sig nogen deres tienere derudi, da de igien at stå hosbonden til rætte, for hvis må udgives.[2])

---

[1]) *»Og de fattige 6 mark« er tilføjet efter N, og »hospitalslemmer« er indsat i lighed med tilsvarende steder i R.*

[2]) *N indskyder her en hel post:*

16. Ingen må drive sit kvæg over anden mands jord, efter hegnet er lyst, enten dend er sået eller ei, uden eiermandens villie. Sker det, da pantes hand for hver gang, det antreffes, 3 mark. Iligemåde skal forståes, om nogen vil drive kvæg i vangen, i hvad slags det er, som icke selv eier jord i vangen, pantes for hver gang, hand antreffes, for 3 mark, dend halve part til byen og dend halve part til de fattige.

18. Hvem som optager eller oprydder markestene i byens mark eller oppløier rene og markeskiæl og pløier ind paa anden mands jord, skal efter dannemænds skiun og sigelse strax legge renerne og jorden tilbage og give mulkt 4 rdr. *Sker sådan ulovlig gierning af nogen mands dreng eller tiener, straffes dend for 2 rixdaler,*[1] som hosbonden udlegger og afkortes tieneren igien udi lønen, hvilke bøder skal strax uden ophold betales eller pantes forre, og derforuden dend skyldige lade tiltale og stande til rætte efter loven, og dog dend bekommer sin jord igien, som hannem frapløies, skal have helften af berørte straf, og det andet deles lige imellum byen og de fattige hospitalslemmer. Har drengen eller tieneren intet til bæste af sin løn eller anden middel at rætte for sig med, som gierningen giør, skal hand undgiælde efter dend 10. articul udi denne vedtægt. Og hvor noget jord nu kunde ligge så nær hos hinanden, at renerne eller imellemskiældet ikke vel kand ses, skal jordeieren sætte eller sætte lade udi vedkommendes hosværelse markestene og skiæl eller legge store og kiendelig rener imellum deres jorder.

19. Vangegiemmeren skal have sin løn af dennem, som haver jord udi vangen og lykkerne efter dend taxt, derpå bliver giort, som hand self indsamler, hvoraf dend halve part skal hannem gives, når hand antages til vangegiemmere, og resten til hannem betales, når og så snart indhøstet vorder.

20. Dersom nogen trenger at bede på marken med sin ploug, fremdræt af heste, hopper eller stude om vårens tid, midag eller nat, da skal det ske på hans egen jord, om dagen under vagt og om natten tyre. Mens sker det på

---

[1]) *Sidste 15 ord tilføjet efter N.*

anden mands ager eller eng imod eiermandens villie, efter at heigned er pålyst, da skal dend, som sådan fremdræt tilhører og bliver dermed betræffet, give til straf for hver gang 2 mark til hannem, som jorden eier, eller derfor pantes.

21. Ingen må sig tilfordriste om høsten, endskiønt der kunde menes vangen gandske at være afhøstet, at indslippe løsse hildelaug, eller noget andet vordeløs kvæg lade inddrive, førend alle slags korned af vangen og løkkerne fuldkommelig ses at være indhøsted bleven, anseende at her til dags af mange, som ei nogen jord haver i vangen, indtager[1]) deres hæste og andet kvæg og lader ledene stå åben, dog Guds velsignelse endda kand stå både sønder og nør i vangen. I midlertid intil vangen og løkkerne ganske tom og ledig bliver, skal fæeledene med de andre store leder holdes vel ved magt, og vangegiemmeren at indtage og nyde sine pantepenge, på det den ene med den anden, som sæd haver i vangen og lykkerne, kand i god fred få indhøsted. Hvo sig herudi forbryder, skal straffes og pantes for 6 mark for hver gang. Deraf skal byen have helften og dend anden halve part til de fattige i hospitalet.

Disse forskrevne articuler om vide og vedtægt at holde udi Rønne og over byevangen og lykkerne er nogenledes begynt anno 1655 og videre er kommen på fode 1660, som nu er noget forbædret,[2]) Gud til ære og det menige borgerskab til gavn og gode, hvorfore derover

---

[1]) *N har* indjager, *der vist er det rigtige.*

[2]) *N begynder dette stykke:* Disse forskrevne articuler om vide og vedtægt at holde udi Nexø og over byevangen er nogenledes begynt og videre kand komme på fode, Gud til ære *o. s. v.*

uryggelig skal holdes, eftersom same articuler af alle vedkommende er samtykt og byens øvrighed derefter at forskaffe enhver ræt, som i én eller anden måder vederfares uræt, såsnart det anklages. Og når nogen skal pantes for bøderne, som denne vedtagne og indgående[1]) vedtægt omhandler, skal efter dend første articuls anledning kvartermesterne[2]), enhver i sit kvarter, gå med de fire mænd, som årligen på giærds vides pladsen opmeldes til at gå gierdes vide, så og byens tienere at følge med og tage pantet. Og skulle alle disse bemeldte tyve og én[3]) articuler hvert år herefter fornævnte 18. aprilis[4]) lydeligen oplæses for borgerskabet på berørte giærds vides pladsen, på det enhver kand disbædre vide sig derefter at rætte og for skade tage vare.

Actum Rønne dend 2. januarii anno 1699.

D. Barch.

Phillip Rasch. Madtz Pedersen Wiborrig.
Henning Bohne Heningszen. Willem Jacobszen.
H. Jenssen. Lauritz Larszen. Mauritz Marchmand.
Hermand Bohn. Jens Madszen Trelborg.
Johan Bassilius. Rasmus Clemendsen. Jes Rasch.
Peter Harding Schotwing. Rasmus Rasmussen.
Oluf Pederszen. Niels Frost. Poul Hanszen Kofoed.
Simon Holst. Jacob Thomeszen. Johan Wallerius.
Esber Larszen Onsberg. Hermand Bohne Clauszen.
Hendrich Brugmand. Michel Jacobszen.
Lars Esperszen Onsberg. Lars Davidszen. Hans Olszen.
Niels — N. N. S. — Nielsen, eget skrevne Navn.

---

[1]) *N har:* vedtagende og indgangende.
[2]) *N har:* stockemænd*ene*. [3]) *N udelader:* og én.
[4]) *N har:* dag *istedetfor 18. aprilis.*

Jens — J. I. S. — Ibsen. Jens Nielszen Hiulmager.
Michel Hanszen Møller. Peder Rosmand.
Rasmus Hanszen. Jørgen Rosmand. Herman Bosz.

Rigtig copie efter originalen testerer den, som samme skrevet haver.

Rønne dend 21. Maii 1721.

Augustus Violl.

Efter en afskrift fra første halvdel af det attende århundrede i Rigsarkivet i Kjøbenhavn, »Topografisk samling«.

Forhen trykt i »Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv«, 6. bind, tillæg side 34—41.

N slutter således:

Actum Nexøe d. 22. martii anno 1704.

Jacob Lorentzøn. L. S. Christoffer Pederszen. I. H. S.
Jeppe Jørgensen. M. S. Friderick Storck.
Dirick Funck. Carel Holgersen. Peder Koefod.
Jens Brand. Rasmus Olufsen. Nicolaj Thomeszen.
Anders Lolle. Christian Funck. Rasmus Jacobsen.
Anders Larszen. Valentin Hanszen. Bendt Nielszen.
I. H. S. Hans Erickszen. Lauridtz Madtzen.
Christoffer Hendricksen. R. B. Ole Pouelszen.

Lest inden Nexøe byting for det hele borgerskab, som efter tillysning møtte og tilstæde var, torsdagen dend anden april anno 1705. Testerer rettens betienter.

Peter Thiesz, forordnede byeskriver.

Lest ved Hestemøllen for det hele borgerskab, som efter tillysning møtte og tilstæde var til at gå giers vide søndagen dend 9. maii anno 1706.

Carel Holgerszen.

Lest ved Hestemøllen for de tilstædeværende borgerskab, som efter tillysning mødte for at gå giers vide, søndagen d. 11. maii 1710, vidner

Carel Holgerszen.

Efter en afskrift fra samme tid som Rønne vedtægt, og som gemmes samme steds som denne.

Knudsker, Vester herred.

Fæstebrev på gildesgården.

Kjendes vi underskrevne oldermand Jep Hansen og skråherre sersjant Mikael Lund af Knudsker sogn at have stædet og fæstet med sognemændenes råd, vidende og samtykke efter vores gildesbondes Peder Hansens til os gjorte frasigelse, at han ei længere vil bebo eller dørke gildesgårdens jord og give deraf den sædvanlige landgilde, men er begjærendes, at hans broder Anders Hansen i hans sted måtte bekomme bemældte gildesgård i fæste — da bortfæste vi herved bemældte gildesgård i Knudsker sogn med dens tilliggende eiendom, som den dertil ligger og af alders tid tilligget haver, til Anders Hansen, når han årlig og i rette tid svarer i landgilde det foransatte landgildeøl, nemlig: 4 tønder godt øl, 2 slettedaler penge og 1 pund tobak, som alt efter sædvanlig måde årlig i rette tid skal leveres. Ligeledes at holde gårdens bygninger og grund udi så god og forsvarlig stand, som det nu forefindes. Så og at imodtage og tilsvare 2 bord, 1 bænk og 8 kander, som

sognefolket tilhører. Iligemåde at plante ti pile årlig. Nok at ophegne og opælske frugttræer og ellers hvad skovbund der på grunden måtte eller kunde opælskes. Fornemmelig haver han at holde sig ærlig og skikkelig imod nabo og gjenbo både i ord og gjerninger, at holde hegn i rette tid og at holde sig den kongelige lov og forordninger efterrettelig og ligeledes at holde og efterleve vores skrade. Og når han sig således forholder, som foranført er, så nyder og beholder bemældte Anders Hansen vores sogns gildesgård sin livstid, eller om han ved døden skulde afgåe, da enken hans efterlevende hustru sit enkesæde beholde, når hun årlig svarer efter fæstebrevet den afgift og skyld, som hun bør og hende tilkommer med rette at svare. Herforuden svarer bemældte Anders Hansen til præst og degn årlig deres tiende.

Til ydermere stadfæstelse have vi dette vores udgivne fæstebrev egenhændig underskrevet.

Knudsker sogn den 25. Januarii 1780.

Gives til fæste 1 tønde og 1 fierding godt øl, 24 potter brændevin, 2 pund tobak, 3 rdlr. i penge.

Som oldermand Jep — J. H. S. — Hansen Stange.
Skråherre Michael Lund. Schougaard.
Hans — H. E. S. — Esbersen. Herman P. Sode.
Anders — A. P. S. F. — Pedersen Fyhn. Jørgen Rag.
Knud Hansen. Niels — N. M. S. — Monsen.
Peder — P. J. S. — Jensen. Kofod Olsen.

Her efter P. N. Skougård: Beskrivelse over Bornholm. Kbh. 1804, *side 202—203.*

Fr. Thårup, der var amtmand på Bornholm fra 1804—1809, har samlet en hel del dokumenter — mest i afskrift — og historiske oplysninger, som han har

ladet indbinde i seks store bind i folio med titel »Bornholmiana 1—6«. Dette arbejde findes i Rigsarkivet, se »Vejledende arkiv registraturer II«, side 104, hvor de dog kun opgives til fem. Thårup lod gennem herredsfogderne indsamle oplysninger om gildesboerne eller gildesgårdene omkring på Bornholm og sammenarbejdede disse oplysninger i begyndelsen af året 1805. Denne bearbejdelse findes i Bornholmiana 6. Om gildesgården i Knudsker hedder det:

Bygningerne er brøstfældige. Jorderne anslåes at være 6 tønder land bygjord, 10 tønder land havrejord, 1 tønde land eng. I året 1801 vare de fleste bønder enige om dets salg til et skolevæsen, men ved nogles modstand blev det hindret. Gården formodes at kunne udbringes til 800 rdl.

Nylarsker, Vester herred.

Denne gildes lov og ret hører til st. Nicolai*) sogn og gildeslav, anno 1599.

Proverb. 10.17. At holde tugtelse er vei til livet; men den, som forlader straffen, hand far vild.

1. Corinth. 10.31—32. Hvad heller I æde eller drikke, eller hvad I giøre, da giører det altsammen til Guds ære. Giver ingen forargelse, hverken Jøder eller Græker, ikke heller Guds menighed.

Rasmus Rauffn Pedersen er denne skråes eiermand 1674.

Denne efterskrevne skrå, lov og ræt er funderet og giort til Guds ære at forfremme og alle brødre og søstre, som have gilde og laug i st. Nicolai sogn på Bornholm,

---

*) *Sognet hed oprindelig st. Nicolai sogn.*

til nytte og gavn og er nu efter menige ærlige brødres bøn og begiæring skreven og overset af Clemen Andersen Malmøe, deres sogneherre, og det formedelst gode forstandige dannemænds hielp og biestand, som ere Anders Ipsen, sandemand og oldermand, Poul Hansen og Jeppe Erichsen, stoelsbrødre, Therkel Pedersen, Moens Brun, Hans Hansen, Hans Bentsen, Peder Larsen i Gaden og Jens Hansen, alle boendes mænd i samme sogn, og det for disse sagers skyld: Først at gudfrygtighed, ærlighed, kydskhed og kierlighed kunde desbædre forsvares og ved magt holdes; dernæst at ald ugudelighed, ukydskhed, arrighed og fortred kunde straffes, afskaffes og bekomme sin løn, og andre sig for skade desbedre kand vide at tage vare.

Herforuden er også denne skrå og ret af alle andre erlige og fredsommelige brødre vedtagen og stadfæst och have lovet at vilde ved magt holde och forsvare. Derfor bør alle brødre og søstre både at skikke og at holde sig efter dend, såvidt dend er ikke imod Guds bud og verdslig ret; thi når hver mand giør, som hand vil, så giør hand, som hand er til. Item ont er i det hus at være, som hver er sin egen herre.

Gud, du hellige trefoldighed, fader, søn og helligånd, under os og enhver så at leve tilsammen i brøderlig kierlighed og samdrægtighed i denne usle og forgiængelige verden, at vi kunde kaldes og siges at være Guds børn og Christi brødre og søstre og så på dommedag glædeligen indgåe i det åndelige gilde og broderskab, som er Guds og Christi rige, hvor vi siden med alle Guds hellige kunde siunge, love og prise hannem, som er en ævig Gud og vor kiære fader, hvilken og være ære, vælde og magt med sønnen og helligånd fra evighed og til evighed. Amen!

Denne skrå skiftes og deles i fire synderlige parter og articler:

I. Hvorledes et ærligt laug og gilde bør kristelig at begynde med bøn og formaning til den ævige Gud om lykke, velsignelse og fremgang og blive bestandigt, og lyksaligen endes.*)

Sogneherren bør med ald gudelighed at påminde menigheden, at de begynder deres drik og gilde med bøn og formaning til den evige og almegtigste Gud om en lyksalig fremgang og ende, og det med efterfølgende formaning:

Efterdi, gode venner, brødre og søstre i Christo Jesu! at vi ere nu i dend hellige trefoldigheds navn faders, søns og helligånds forsamlede i dag at vilde holde et erligt gilde og laug, og ingen samkvem eller forsamling kand lyksaligen begyndes eller endes uden Guds synderlig hielp og bistand, som historier nok temmelig beviser, da er det høiligen og storligen fornøden, at vi udi dag alle og endrægtelig begynder denne vor drik og lystighed med bøn og formaning til den levende gud, at det kan med lyksalighed angåe og glædeligen endes. Og det ville vi alle af hierte, med mund til Gud inderligen siunge og sige, som efterfølger: Nu er os Gud miskundelig, og hand, etc. eller: Var Gud ikke med os denne tid, etc. eller denne: Vi takke dig, o Gud vor fader kiær! etc.

Desligeste når den første tønde øl er taprunden, skal sogneherren endda alvorligen påminde menigheden om gudfrygtighed og takke så Gud for denne forgangne stund, og det med denne takkepsalme således: O Gud! vi takke og love dig med din søn Christ vor herre, etc.

---

*) *Her følger overskrifterne til de andre tre parter; men da de gengives ved hver part, udelades de her.*

Når denne psalme er udsiungen, siden ynsker hand Guds benedidelse og velsignelse over dem og råder dem, at enhver skikker sig tilbørlig og vel. Amen!

II. Hvorudi et ret broderskab skal kiendes, det lærer Christus os selv, som er den himmelske doktor og lærefader, som vi alle bør at adlyde; hand fortolker os Guds bud og villie, hvorledes hand vil, at hver skal skikke sig imod sin broder og neste i denne verden.

Elsk din næste lige med dig selv etc. Jeg giver eder et nyt bud, at I skulle elske hverandre. Derpå skal hver mand kiende, at I ere mine diciple, dersom I have indbyrdes kierlighed. Joh. 13.34—35. Hvo som elsker sin broder, hand bliver i lyset, og der er ingen forargelse hos hannem, men hvo som hader sin broder, hand er i mørket og vandrer i mørket og véd ikke, hvor hand går hen; thi mørket haver forblindet hannem. 1. Joh. 2.11—12. Disse ere de rette kiendemerker, som Guds søn haver os lært, hvorpå Guds børn kiendes i denne verden. Derfor bør hver, som vil være broder eller søster i st. Nicolai gilde og laug, at være ærlig og gudfrygtig, ikke hadsk, avindsiug eller oprørsk, formedelst hvilket hand eller hun kunde være ærlige forsamling til oprør eller trette.

Herefter vil jeg sætte nogle sønderlige regler, hvori broderskab kand letteligen kiendes, om behof giøres.

1. Er det så, at nogen ærlig broder eller søster bliver siug og ligger længe på sin soteseng, da bør os at besøge hannem efter herrens bud: Jeg haver været syg, og I besøgte mig.

2. Bliver nogen ærlig broder eller søster så forarmet, at de trænger til gotfolks hielp, da bør dem at hielpes af det, som Gud os forlenet haver, som Christus siger: Giver, så skal eder gives.

3. Kommer nogen ærlig broder eller søster ovenfalds skade, fra det os Gud alle bevarer, enten af ildebrand, hafsnød eller andre slige hændelser, da bør hannem at hielpes af alle efter sin æfne og formue. Findes nogen modtvillig, frygte sig for Guds vrede.

4. Finder den ene broder anden i fremmede land, og lider trang og armod, og vil ei hielpe hannem, om hand er formuende, da frygte sig, at Gud ikke også lader hannem blive fremmed og elændig.

5. Om nogen broder bliver af anden ombedet sig tømmer at hente, hus at reise, skib at opdrage eller andet sligt, og findes modtvillig uden skiellig årsage, da se sig til, at hannem ikke også trænger i sin tid, og da kand hannem vederfares, ligesom udlånt er: Løn som forskyldt, og ikke ven disvær.

III. Vi efterfølge den verdslige ræt, hvorledes hver skal skikke sig i laug og samkvem, og hvo som forser sig i disse vedtagne articler, hvad de derfor skulle bøde.

1. Hvo som broder eller søster vil være, skal være ærlig og giver til lauget 1 mark og love sig at være sogneherren og oldermanden lydig, så meget som tilbørligt er.

2. Hvilken som indgruer nogen broder eller søster, og det begav sig, at Gud henkaldede den, som indgruet blev, da skal forloveren kræve hans arvinger og betale lauget.

3. Hende det sig så, at den, som bliver indgruet, enten at flytte eller vil ikke siden søge lauget, da bør forloveren at betale og se sig en anden tid bedre for.

4. Hvo som indbyder nogen, da byde den, der ærlig er, og giver til lauget 4 sk.

5. Tager nogen broder giest ind med sig uden forlov, bøde sig for modtvillighed 1 mark.

6. Er det så, at nogen broders giest gjør sig unyttig i vort gildeshus og fortørner nogen broder eller søster med ord eller uskikkelighed, bøde sig for sin unyttige giest 2 mark.

7. Dersom nogen giest overfalder en broder uden skiellig årsage med hug eller slag, bøde 3 mark.

8. Stoelsbrødrene bør se vel til, hvilken der er snyltegiest eller gotfolks børn eller bud. Thi hvo som ikke er lovligen indbøden, da bør hannem at forvissis og ståe uden for døren, og der at begiere almisse, om hand er en betler. Dette bør at ske, på det vi kunde vide, hvo vort øl nyder; thi nærmer er fryndt end fremmet. Forsømmer stoelsbrøderne dette at udrette, och det kand bevises, da bøde hver 4 sk.

9. Når gilde eller forsamling sker i vort laugshus, da skal alle gildesbrødre og indbødne giester forvare deres verge udenfor gildeshuset og ei tage dem igien, førend de gå hiem. Men hvoe som findes at vendes i gildeshus, gård eller vald med sit værge, bøde sig til lauget 1 mark.

10. Bærer nogen broder værge med sig til gildeshus, anden broder til skade eller trodts, og det kand skielligen bevises, bøde derfor til lauget 2 mark.

11. End drager nogen sit værge, kniv, øxe, sten, vognkiep eller andet, som kand giøre skade med, enddog det ikke sker, bøde sig for sin onde villie til lauget 2 mark.

12. Hvo som slår sin broder i gildeshus, gård eller vald øreslag eller hårdrag, da bøde sig 2 mark.

13. Hvilken der hugger, slåer eller stinger sin broder med værge, øxe eller kniv, bøde sig til lauget 1 daler.

14. Hvo som slåer sin broder blåe eller blodig med stang, knippel, sten eller vognkiep, bøde sig derfor 3 mark.

15. Bliver nogen broder klaget for oldermanden at ei vil betale sin gield, som hand til lauget skyldig er, så legges hannem dag for at betale til næste drik. Vil hand ei betale, da skal oldermanden med stoelsbrødrene gåe til hands hus og pante hannem, og endda bøde for modtvillie 1 mark.

16. Hvilken broder som bliver anklaget for nogen sag og ej vil adlyde sin oldermands stevning, ei heller nogen god broders advarsel, men findes ulydig første, anden og tredie gang, da skal oldermanden udnævne en broder af hvert sæde, og de skulde være pligtige uden al modsigelse at udsige ham fra ærlige dannemænds og fra ærlige brødres samkvem og ei tilstædes ydermere at være broder. Men sker det af vanvittighed, da bøde sig 4 mark, forbede lauget og være som ærlig broder.

17. Hvilken broder, som enten sidder på gildesbenken eller står i rette med sin broder for oldermanden og hører, at der klages på hannem, og hand da ikke svarer skielligen til det, hand anklages for, da bøde sig 4 sk.; men svarer hand spottelig og vredeligen, bøde 1 mark.

18. Hvilken broder eller søster, der kalder anden ved ukvems ord, tyv, hore eller andet uærligt, bander eller svær og skiænder med unyttige ord, og det kand bevises med tvende eller fire skiellige vidner, bøde sig derfor til lauget 2 mark eller en fierding øl og forbede sin vederpart. Hvo dette ikke vil giøre, da blive af vort laug.

19. Er nogen så balstyrig og oprørsk af sig, at hand hverken vil eller kand lade sig sige eller *styre**), da tage fire brødre og lede hannem ud af lauget; og når hand

---

* *Der står »suinte« eller »suichte«, men en nyere afskrift har »styre«.*

bliver ædru eller vis igien, bøde for modtvillighed og oprør 1 mark og siden forbede menige laugsbrødre.

20. Findes der nogen så ugudelig med sværgen og banden at øve sig, at ingen kand få ophøring, da bøde sig for hver ed 2 sk. eller forvises lauget.

21. Hvilken broder eller giest, der giør ulyd, når der knabbes af oldermanden på menige brødres bedste, og ikke tager sin hat af, bøde derfor 4 sk. Men er hand så uformuende, at hand ikke formår at betale, da skal og bør stoelsbrøderne at betale hannem for utugtighed som vedbør.

22. Hvilken broder, søster eller giest, som giør sogneherren ulyd, når hand på sit embeds vegne begiærer audients og lydighed, da bøde sig derfore efter fire brødres samtykke og dernæst forbede sogneherren.

23. Hvilke brødre, som ere i sæde sammen og ikke holder det ved magt med tag, vægge, bord og bænke, da bøde sig alle ligemeget, hver 2 mark. Hvo som ferger på sædet, og de andre ikke vil hielpe til, da skal de ulydige være under fire brødres dom, som ret er.

24. Hvilken broder, som ikke setter sig i sit eget sæde, men trykker sig anden stæds ind, så at deres børn eller folk nødes da til at ståe på gulved, bøde sig derfor 8 sk.

25. Altid bør stoelsbrødrene at hielpe skiænkeren at forfremme øllet til hver mands sæde, om behov giøres. Men ville de ikke og blive ombedne, da bøde sig for ulydighed 2 sk.

26. Tapper nogen øl uden oldermandens og stoelsbrødrenes forlov, bøde sig 1 fierding øl.

27. Bær nogen øl ud af vort gildeslaug uden oldermandens samtykke, da bøde sig derfor 1 mark. Her skal mand agte og undertage: Om nogen broder eller søster

er syg, da måe dem tilstædes en kande øl, om de ere den begiærendes, af oldermanden.

28. Hvilken broder, være sig mand eller dræng, der findes at giemme tilsammen anden broders kande uden forlov, bøde sig derfor 1 mark.

29. Det skal ikke tilstædes nogen, som ståer på gulvet, at have nogen kande for sig selv, som her til dag meget brugeligt haver været, uden det sker med oldermandens samtykke. Ikke bør end heller nogen tilstædes en eller to, da at sanke mange tilsammen. Findes det, da bøde sig alle tillige, som de, der intet lov havde, hver 4 sk. Hermed er ikke forbøden hver ærlig broder at skienke sine børn eller folk, om de kunde ikke have rum hos bordene.

30. Hvo der slåer hofmodeligen eller af vred hue og med et ont forsæt sit drikekar mod jorden eller bordet, da bøde sig for hoffærdighed 4 sk. Og dersom det er en andens drikkekar, da betale sig det med et nyt. Spilder nogen plumpagteligen øl med fri villie eller hofmod, bøde sig 1 mark. Men sker det med uforagt, da bøde sig 4 sk., uden det er for groft.

31. Er det så, at nogen omflot og umettelig tager så meget øl til sig, så at hand spyer eller giør anden uhøviskhed iblandt ærlige, da bøde 1 mark. Eller tages så meged, hand kand bære, og gåe hjem i tide og vogte sig for skade.

32. Når den første øltønde er taprunden og omskienket, og sogneherren haver endda påmindt almuen om gudfrygtighed og høviskhed, da skal oldermanden opnævne en ærlig og tugtig broder, som med høviskhed skal optage fordansen, som sædvanligt er. Men hvo som det nægter, bøde sig 8 sk. Må der ingen tilstædes at spille i vort gildeslaug uden vor tilkeiste trommeslager,

uden det er med oldermandens samtykke. Skal alle mænd og drænge, brødre og giester være forpligtet samtlig at være i laden, mens fordansen varer, og krandsene udskiftes. Findes nogen at undslå sig for krandsens skyld, bøde en fierding øl.

33. Er det så, at nogen springer frem i hans fordans og giør hannem nogen forhindring, da bøde sig 1 mark.

34. Giør nogen dem fortred i deres dans med spot, spe eller rekke noget i vej for dem, da bøde hand eller hun 6 sk.

35. Holder nogen sin foed i vejen eller noget for dem, som danser, og det kand bevises, at nogen falder derover, da bøde sig for sin fortred 1 mark

36. Skal eller må ingen vanvittige børn eller uforstandige, som ikke véd at rette dansen, bringe nogen dans i gildesladen; men udenfor skal det være dem frit for at bruge sit bædste, dog så at de ikke fortørner nogen broder eller søster. Hvo her findes at giøre imod, skal forældrene straffe dem, når de kommer hjem, så de en anden tid kan tage sig vare.

37. Skal det være ærlige dannekvinder og høviske piger frit for at tage maigrever, når krandserne ere med smukke urter beprydede, og det til laugets bædste. Hvo som bliver første gang taget til maigreve, giver 1 mark, anden gang 2 mark, tredie gang 4 sk., og det er det mindste.

38. Hvilken broder eller dreng der biudes en maigrevekrands af ærlige folk og vil den ikke annamme, men stræber imod og sønderriver krandsen, bøde sig for modtvillighed 2 mark eller 1 fierding øl.

39. Sogneherren, når hand bliver af oldermanden ombedet at oplæse skråen, skal hand findes villig at hielpe til, på det Guds ære kand forfremmes, og brø-

drene kunde leve venligen og christelig tilsammen, hvilket sker, når de høre og lære, hvorledes hver broder bør at skikke sig imod Gud og sin næste.

40. Efterdi sogneherren, oldermanden, stoelsbrødrene og skiænker have tit meget at skaffe på laugsens bædste med indgrunese, giestesager og andet, som menige brødre kand være gavnligt og nyttigt, de bør dem derfor have deres fri skienk. Men er der nogen, som knurrer derfor eller afvindes derved, da er frit spørsmål, om de ikke fortiener deres fri drik, heldst fordi ved dennem skaffes til lauget, hvad andre fortære. De, som herimod knurrer, bøde sig for utaknemlighed 2 mark.

IV. Holder hun for, hvorledes hver skal skikke sig med hegned, ager og eng, munstring og veje og volde at ferde, når dennem tilsiges.

1. Alle gierde skulde være skiellige skårtept første søndag efter valborgmisse, så at ingen fåer skade af anden mands gierde. Den dag skal først gåes gierdesvide. Hvo som ikke da haver lovligt skårtept, bøde for hvert gab 4 sk.

2. Hvo som findes modtvillig og ikke følger sin roedemester eller ikke sender sit visse bud med, bøde 2 mark.

3. Hvilken roedemester ikke vil følge sin roede, når påklages, bøde sig 2 mark.

4. Findes det i sandhed, at roedemesteren ser over med nogen og vil ikke pante for ulovlig gierde, bøde sig derfor 1 mark, og hvo som samtykker med roedemesteren, bøde sig 4 sk. Således skal holdes ved at gå gierdesvide, indtil at alle gierder bliver lovligen holdne og altid pante for hvert ulovligt gierde, første gang 1 mark.

5. Hvo som giør skade på anden mands korn eller eng med sine hæste eller andet kvæg eller legger ulovlig veie med forsæt eller beråd hu enten over eng, ager

eller gierde, og det kand bevises, bøde sig for overdådighed 2 mark.

6. Pløier nogen ud på andens enge og giør hende uren med sten og muld og ikke renser efter sig, bøder for sin forsømmelse 1 mark.

7. Hvilken broder, som først fåer høstet og strax nedløser sit led og slåer så sit kvæg voersløst på sin næste, bøde for modtvillighed 2 mark.

8. Hvo som findes modtvillig eller ulydig, når munstring påbydes, og ikke følger sogneskiøttet hen og hiem igien, er hand en af dem, som have myndighed i sognet, da bøde sig 2 mark, er det ellers nogen anden, da bøde sig 4 sk. Her ere de undertagne, som kand komme i lovlig forfald af den store øvrighed.

9. Hvilken broder, som findes ikke villig, være sig enten bonde, vårnede, udbyggere eller gårdmænd, og ere skrevne under fænnichen at færre veje og skyttevold, når dem tilsiges, bøde for ulydighed 2 mark.

Ende på denne skrå.

Gid du os din nåde sende,
at vi i troen vort liv kunde ende.

Efter et håndskrift indbunden i »Bornholmiana«, 6. bind, se foran side 214 f. Det er efter en bemærkning på titelbladet en afskrift fra 1758, som J. C. Urne, der da var amtmand på Bornholm, har taget. De første 11 linier findes på skråens første side og danner som et slags titelblad. Selve skråen begynder så på tredje side.

Fr. Thårup omtaler i »Bornholmiana« gildesgården således:

Et gildesboe vesten for kirken, tæt ved landeveien. Fæsteren: Morten Jensen. Fæstebrev af 20. decbr. 1804.

Årlig afgift: 3 tønder øl. Til indfæstning givet 200 rdl. Gården formodes at kunne udbringes til 600 rdl. Faldefærdige bygninger. Jorderne udgiør et areal af omtrent 20 tønder land.

Gildet består endnu og omfatter ejerne af de gamle gårde i sognet. De har deres gildesprotokol, der er fra 1862. I den er der en afskrift af gildesskråen. De sidste tre linier, der findes i foranstående, er taget efter denne afskrift; de findes nemlig ikke i Bornholmiana.

Gildeslauget ejede sin gård indtil 1862, da den blev solgt for omtrent 14000 kr. Denne sum ejer gildet nu, og renterne bruges i almene øjemed til sognets bedste. Det har indlagt varmeapparat i kirken, bygget en kirkestald, givet bidrag til sognebiblioteket, skyttekredsen og lignende. Arlig bliver der anvendt en del til vejvæsenet, og der bliver købt ny testamenter til fattige konfirmander. Når en gildesbroder dør, bliver der lagt en krans på hans båre.

Da denne ny ordning kom istand i 1862, var de øvrige landbrugere i sognet ikke fornøjet dermed. De mènte at være medejere af gården og gjorde krav på at være medlem af gildet. Gildebrødrene nægtede at optage dem. De klagede så til ministeriet; men det hjalp intet. Ministeriet mente, at det gamle gildeslav havde eneret til gården.

Klemensker, Nørre herred.

Dette er den gildesskra, som henhører til Clemensker sognes østre gildeslau.

1. Hver broder og søster, som indgåer udi dette

gildeslau, skulle bepligte dem at være under oldermandens, skraherrens og stoelbrødrenes lydelse eller bøde 10 sk.

2. Hvad sex brødre dømmer, som ere udkieste, måe ingen straffe under en tønde øl.

3. Hvert år 14 dage for pindsedag skal oldermanden tilspørge menige lausbrødre og søstre, om de vil holde gilde. Eller bøder oldermanden en tønde øl.

4. Hvilken broder ikke møder, når hannem tilsagt er, til gilde, bøde en fierding øl.

5. Hver broder og søster skal give for sin indgang en fierding øl.

6. Om nogen broder byder en giæst, skal hand først tale med oldermanden, betale hands giæstepenge 4 sk. og svare til hands gierninger.

7. Om nogen broder kalder en anden tyv, skielm eller horesøn eller give ukvemsord i gildeshus eller på gildesvald, på vei eller sti, til eller fra, bøde en tønde øl.

8. Om nogen broder giver en anden mundslag eller hårdrager hannem, bøde en tønde øl.

9. Om nogen broder sårgiør hinanden eller giør blodvide, give en tønde øl og forlige sig med øvrigheden efter loven, og det skal ståe til menige brødre, om hand skal blive i gildet eller ei.

10. Om nogen slåer hinanden ihiel, det Gud forbyde, skal forlige sig med øvrigheden, med slægt og venner og give lauet en læst øl og sin indgang på nye igien, om hand bliver livet benådet.

11. Hvem som bær våben eller værge udi gildeshus, eller på gildesvald, som er større end en madjonge, skal give en fierding øl. Men bær hand nogen lønlig værge, bøde en tønde øl.

12. Hvem som først begynder nogen perlement og

*u*ret årsage, da skal hand efter menige brødres sigelse straffes.

13. Broder skal svare for sin dreng ligesom for sig selv eller lade ham blive hiemme, og giør de nogen perlement, da skal hand være forpligtet at lede ham ud fra glædskabet.

14. Ingen broder skal klage på hinanden for øvrigheden, uden hand for vegres skraen. Giør hand det, bøde en fierding øl.

15. Om nogen broder uskikkelig drikker, at hand spilder og holder sig utilbørlig i gildeshus eller på gildesvald, bøde efter sex brødres dom.

16. Om nogen broder spilder af kande eller skål, mere end hand kand skiule med hånd eller foed, bøde en fierding øl.

17. Om nogen broder ikke færdiggiør sit gildessæde med tag og vegge; men derover skamferes det gandske gildeshus, bøde efter sex brødres dom.

18. Om nogen broder ikke drikker sit rette pindsegilde til rette gildeshus, bøde en fierding øl.

19. Hvilken broder som døl sin medbroders ulempe, som er imod skraen, bøde ligesom hand hafde self giort.

20. Hvilken som svær store eder, som er om Christi sacramented, vunder og hellige død, bøde 10 sk.

21. Hvilken som tapper noget øl, når en skienk*ere* er tilsat, uden oldermandens forlov, bøde en fierding øl.

22. Om broder, syster ligger syg og er en kande øl begiærende, da skal den ikke vegres, om oldermanden bliver derom bedet.

23. Om nogen broder giør oprør og siden skuler hermed*) og vil ikke svare til sine gierninger og bøde

*) *Der står* hirnnen, *men en anden afskrift har »hermed«.*

efter skraen, da skal menige brødre gåe til hans boepæl og pante hannem efter skraens lydelse. Iligemåde, hvadsomhelst nogen skyldig bliver enten for indknabelse eller giæstepenge, bøde en fierding øl.

24. Om nogen broder giør perlemendt i gildeshus og vil ikke stille sig, når hand er påmindt af oldermanden eller stoelsbrødrene, da skal de menige brødre være pligtige at stille hannem ud for døren. Hvem ikke står bie, bøde en fierding øl.

25. Oldermanden, skraeherren og stoelsbrødrene hører en frie skienk til for dem.

26. Om nogen broder, ung eller gammel, denne skrae ikke holde vil, men være ugesindig*) og urådelig, vil perlamentere, poke, svær og bande, da skal hand udskydes af vores gildesboe og være falden udi øvrighedens hænder.

27. Hvilken som pløier nogen mul*d* udi nogen anden mands eng og ikke rønser igien, eller lader ageren hen til andre, og af dem udkiøres, og ei bliver rønset, da måe bonden eller eiermanden for engen klage det for oldermanden. Da skal den, som mulden udkiørt haver, for sin forseelse bøde til vores gildesboe en fierding øl, og siden give så meget græs, som fordervet er, igien.

Ende på denne gildesskrae.

Sidst oversadt den 28. aprilis anno 1720.

Efter håndskrift i »Bornholmiana«, se foran side 214f. Det er en afskrift fra 1720 eller den nærmeste tid derefter.

Fr. Thårups skildring af gildesboet i »Bornholmiana«, 6. bind:

Øster gildesboe beliggende nordvest for Kuregården

*) *En anden afskrift har »egensindig«.*

eller 27. selveiergård og sydvest for Pælegården eller 28. selveiergård. Årlig afgift: 2½ tønde øl, 20 potter brændevin, 3 rdl. 2 mark. Det formodes at kunne udbringes til 300 rdl. Uden bygning. Jorden mådelig.

Østerlarsker, Øster herred.

Denne er dend gildesskrå, som vedtagen er af menige brødre og søstre, og denne gildeskrå indeholder 27 artikler og er samtykt både af øfrighed og menige gildeslaug udi gamle fædres tid.

De 26 første artikler er næsten enslydende med Klemensker gildeskrå, se foran side 227—230. Dog er bøden i 1 ikke sat til noget bestemt, i 2 og 3 er den sat i dansk øl, i 4 til 10 i tysk øl og siden i øl uden nærmere betegnelse. I 10 er bøden kun en halv tønde tysk øl og i 15 en halv tønde øl.

27. Hvo som findes i laugshus og ikke vil søge sit sæde, bøder en tønde øl

Denne skrå er nu til ende!
Gud os alle sin nåde sende!

Efter en afskrift af museumsdirektør J. A. Jørgensen i Rønne.

Fr. Thårups skildring af gildesboet i »Bornholmiana«, se foran side 214 f.

Et gildesboe sydøst for Nybroe. Fæsteren Clemen Olsen og hustru for livstid. Fæstebrev af 25. Marts 1801. Årlig afgift: 1 tønde øl, 8 potter brændevin og 1 pund tobak; og hvert 10. år desuden 1 tønde øl, 4 potter brændevin og 1 pund tobak. Det formodes at kunne udbringes til 200 rdl. Omtrent 2½ td. land bygjord uden hus.

Øster Mariæ, Øster herred.

Dette er den skråe, som brødre skulde rette sig efter, som ville gåe i sønder gield i Øster Mariæ sogn samtygt og stadfest år efter Christi vor herres fødsel 1554, Mortensaften af hæderlige mænd: først hr. Hans Andersen, sognepræst, Poul Kofod, sandemand, Hans Nielsen, oldermand, Lars Seiersen og Hans Larsen, stolsbrødre, med menige almues samtyke og råd.

1. Hvor brødre findes, skulde bevises kierlighed imod hverandre.

2. Alle brødre og sydstre skulde komme de tre første gilles dage til kierken og høre Guds ord undertaget sygdom og herskabs ærende, under 1 fierding øl.

3. Hvem brødre vil være, giver en fierding tysk øl for sin indgang, og det skal udgives næste gilde derefter; hvis ikke, bøde efter sex mænds sigelse.

4. Brødre som gåe i gilde skulle være oldermannen hørrig og lydig. Hvis ikke, bøde 1 fierding øl.

5. Når sex mand udkiæses af oldermanden på nogen sag, og hvad de sige for ret, skal ingen mand straffe, under 1 tønde øl.

6. Oldermanden og skråherren og stolsbrødrene skulle have en frie skienk.

7. Bryder oldermanden eller stolsbrødrene, bøde dobbelt.

8. Hvem giæst indbyder, haver det med oldermandens minde, og svarer for hans gierninger.

9. Hvoe som eftersider i gilleshus eller gillesstue og giør banden, huset forfang eller regerer, bøde 1 fierding øl.

10. Hvo morvåben bær i gilleshus med vred hue og egetsind, bøde en halv tønde øl.

11. Hvo våben bær til gildet, han skal sætte det i laugs kiælderen, men findes det uden dørren, når oldermanden lyser fred, bøde 4 sk.

12. Ingen skal annamme sit værge til sig igien, førend han strax far hiem, under 1 fierding øl.

13. Hvo som giør polemente, kalder sin broder tyv, skalk, skiøgesøn eller giver andre uskikkelige ord fra sig eller slår eller sårgiør hannem i gilleshus eller i de stæder, oldermanden lyser fred over, bøde 1 tønde øl.

14. Slår nogen sin broder ihiel, det Gud forbyde, give en tønde øl og vinde lavet på nye.

15. Hvo sin hat haver på eller taler, når og hvor lovsang synges, bøder 4 sk.

16. Forglemmer oldermanden at lade tage almisse *om* sommeren i gillesdagene, bøde 1 fierding øl. Men forsømmer de, som bliver tilkåret, bøde 1 fierding øl.

17. Om mitsommer skal en broder i hver skurhold ride efter Guds almisse gård fra gård, og det skal gå omkring som buden ægt. Og samme almisse skal udskiftes iblandt de arme på kierkegården. Hvor det forsømmes, bøde en tønde øl.

18. Ingen broder skal klage anden broder for fogden eller til tinge, føren haver klaget ham an for oldermanden, under 1 tønde øl.

19. Da skal oldermanden strax skaffe ham ret eller give 1 fierding øl.

20. Hvad sag, der brydes i laugshus, skal han og rette der.

21. Hvad tvende brødre vidner, må ingen ryge.

22. Hvilken broder der klager for høvesmanden eller til lig*nende,* da skulle brødre hielpe hannem, og hvad brødre skulle påklage, da skal oldermanden forlige hannem og hielpe hannem af al sin fórmue.

23. Bliver nogen broder fattig *ved* ærlig sag, som er sygdom, ildebrand, havsnød, alderdom, da skal hver broder hielpe hannem med 2 a 4 sk., om han beder derom.

24. Hvilken broder, som hiemme bliver, når gildet bliver holdt, uden største nødvendig årsage, bøde 1 fierding øl.

25. Hvoe nyt øl brygger, og ikke er forsvarlig, da bøde efter sex mænds sigelse.

26. Hvem som lader sin hæst gåe løs på gildesvalden, og den giør skade, da tages tvende vederhæftige mænd til samme skade at vurdere. Dog er den forpligtig, som skaden giør, at betale til den skadelidende alt efter disse gode mænds sigelse.

27. Går nogen broders vogn isynder hos broders gård, da er han pligtig til at hielpe hannem at fly sin eller låne ham én hiem.

28. Dør broders hest eller hoppe i vårens tid, da skal brødre, om det af dem forlanges, være forpligtig til at hielpe ham en forlænning eller tvende i det mindste.

29. Hvem sin døde broder ikke følger til graven, om han bliver tilsagt, bøde 2 sk.

30. Hvem som spiger i gilleshus eller gård af øl, bøde 1 fierding øl. En*d* giør han mere, bøde 1 tønde øl.

31. Hvilken broder, som pløiger ud i sin naboes rén med villie, bøde 1 tønde øl.

32. Hvilken som pløier op til en andens eng og rynser den ikke igien, og det klages, bøde 1 fierding øl.

33. Hvem som denne skrå ikke vil holde, hand kand ikke ansés at være vor broder i lauvet.

Oldermanden Jep Larsen. Lausskriveren Jens Ipsen Kiollen. Stolsbrøderne Claus Hansen, Peder Holst.

Anno 1770 den 17. Febr.

Efter en afskrift fra 1770 i »Bornholms Museum« i Rønne.

Fr. Thårup skildrer gildesboet i »Bornholmiana«, *se foran side 214 f.*

Søndre gildesboe. Fæsteren: Niels Nielsen Knap og hustru for livstid. Fæstebrev af 12. Juli 1798. Årlig afgift: 2 tønder øl og 14 potter brændevin samt brød dertil og 10 rdl. 64 sk. Det formodes at kunne udbringes til 933 rdl. 32 sk.

Poulsker, Sønder herred.

Det er den skrå, som de have at rette sig efter, der vil gåe til det lav eller gilde hans majestæt kongen allernådigst haver forundt Poulsker sogns bønder af gildes jord, som dem samtlig er givet.

1. Hvor de samles i gildet eller andre steder, skal de vise hverandre kierlighed og oprigtighed.

2. Oldermanden udnævnes af sognets samtlige bønder første gang, og om alle ikke ere overensstemmende, da den største del af bøndernes udsigende skal ved magt stande. Den som oldermand bliver eller er, haver at tilse, at alting går christelig, skikkelig og ordentlig til på gildet i alle måder så og at imodtage, om der falder nogen bøder til de fattige og uddele samme i sex bønders overværelse til sognets nødlidende.

3. De som gåe til dette gilde bør være oldermanden hørrig og lydig. Hvis ikke, bøde 1 fierding øl.

4. Når sex mand udvælges af oldermanden på noget at bedømme, så hvad de for ret kiende at være, må ingen imodsige, uden derfor at bøde en fierding øl.

5. Oldermanden og skråherren og stolsbrødrene skulle have en frie skiænk.

6. Hvem giæst til gildet medtager skal melde det for oldermanden og betale 6 sk. til ham, samt være ansvarlig til hans gierninger.

7. De giæstepenge som således forefalder, bør anvendes til gildets tractemente.

8. Enhver som vil give en fierding godt øl til gildet, har bestandig derefter forlov til at møde i gildet, sålænge han ikke har forset sig imod skråen.

9. De som går til eller fra dette gilde må ikke gå ind i noget verteshus for der at drikke sig drukken. Giør nogen det, da at bøde 1 mark til sognets fattige.

10. Beskadiger eller fornærmer den, som går til gildet eller fra, nogen anden mand, skal han bøde 2 mark til sognets fattige, og foruden erstatte skaden til den fornærmede.

11. Ingen må gå fra gildet, førend det er til ende, uden at bøde 4 sk. til lauget, med mindre han først melder det til oldermanden. Derimod når det er ophævet, bør enhver forføie sig hiem fra gildestædet.

12. Ingen må vise nogen ondskab enten i ord eller gierninger imod andre i gildet eller på veien til og fra. Giør nogen det, bøde til sognets fattige efter sex mands kiendelse.

13. Skulle nogle være eller blive uenige om et eller andet, bør de at melde det for oldermanden, da det er hans pligt at stræbe med at få dem forenede.

14. Men er nu begge parter lige stridende, så det er ikke muelig at fåe dem forligte, bør der intet mere om den sag på dette sted at tales, da allene rettergang kan adskille dem.

15. Ingen må drikke sig drukken på gildet. Giør nogen det, da bøde 4 sk. til de fattige.

16. Spilder nogen af gildesøllet af krus eller kande, mer end som han kan skiule med sin hånd, da til lauget skal han bøde 8 sk.

17. Hvem som tapper noget øl, når en tapperemand er tilsat og stolsbrødrene er tilstæde, uden oldermandens og skråherrens tilladelse, skal give en fierding øl.

18. Ingen ensom eller udbygger måe ståe eller gåe hos øltønden eller give sig ind i lauget, uden derfor at bøde 1 mark til lauget.

19. Den som er tappere, må ikke underståe sig at tappe noget øl til nogen, som er gildet uvedkommende. Sker dette, skal han bøde 8 sk. til lauget.

20. De som forser sig og skal bøde enten efter skråen eller sex mands kiendelse, må til den dem foresatte tid betale samme eller lide udpantning, som sker med fire af laugets mænd.

21. Tvende mænd blive hvert år tilsagt at bese gildesjorden, om samme med sine réner er lovlig indhægnet, samt og om den på gildeshøiene voxende torn er fredet og opelsket, hvilket de har at forklare, når lavet er begyndt.

22. Om nogen unyttigen sværger eller bander eller bruger andre ubekvems ord mod nogen, da skal han bøde 2 mark til sognets fattige.

23. Hvem sin hat eller hue haver på eller taler, når oldermanden knabber eller banker til lyd, da at bøde 4 sk. til lauget.

24. Ingen bonde må vise nogen uvedkommende til gildet i stæden for sig uden at meddele ham attest for at være på hans vegne, og deri erklære at være ansvarlig til hans gierninger.

Foranskrevne gildesskrå er i dag den 17. Juli af sognets bønder samtlig stadfæst og indgået, hvilket med

vore hænders underskrift tilståes. Gildesstædet i dag på 9. vordnede gård den 17. Juli 1791.

Som oldermand Jørgen Jensen. Efter begiæring som lauskriver C. Marcher.

Underskrifter.

Efter håndskrift i »Bornholms Museum« i Rønne.

Fr. Thårup skildrer gildesboet i »Bornholmiana«, se foran side 214 f.

Et gildesboe, omgrændset af kirkeboets eller 7. vornedegårds jorder, men engen ligger fraskilt. Fæsteren: Udbygger Bent Pedersen på Møllehuset for sin og hustrus livstid, så fremt de boer i sognet og selv bruge jorden. Fæstebrev af 15. mai 1795. Årlig afgift: $^3/_4$ tønde godt øl, 8 potter brændevin, $^1/_2$ pund tobak, 2 pund smør og 8 pund brød. Det formodes at kunne udbringes til noget over 100 rdl. Har ingen hus. Beståer af $^4/_5$ tønde land bygjord og 1 tønde land havrejord samt to gildeshøie og $^1/_2$ læs enges.

Maribo amt.

Radsted, Musse herred.

Radsted sogne vilkor.

Denne original er funden udi Radsted præstegård anno 1689 ved st. Hansdags tide og siden insinueret velbårne patronen hr. Jørgen Skeel, som samme har confirmeret d. 29. octobris 1689 og er siden indlagt i kirken, hvorfra dend er begiert til låns og læst på Radsted birketing d. 2. aprilis 1695 og siden dend 3. aprilis restituerit kirken.

Radsted d. 4. april 1695.

Michel Klog Jensen
m. pp.

Artikle hvor efter alle Radsted och Krungerup mend i deris eierskab sig skal forholde.

1. Otte dage for Philippi Jacobi skal enhver vere fortenkt at møde och gå met gierder, och hvis gierder, der påfindes gab eller hul på, skal bøde 1 sk.

2. Sker det anden gang, och tiden er forlagt at lucke, bøde 2 sk. Och siden, så tit brøst findes, bøde dubbelt.

3. Dersom nogen findes hiemme och icke vil møde eller sit visse bud at gå met gierder, skal bøde 2 sk. Uden både husbonden oc hans visse bud ere i husbondens forfald.

4. Denne fornefnte lov om vårmark skal och holdes om rugmarken. Om nogen hul findes på gierder, och icke vil lucke, skal bøde første gang 1 sk., anden gang 2 sk. och siden dubbelt.

5. Otte dage for st. Michels dag skal ganges met gierder om rugmarken, och læd vere hengt, och gierder lukt, eller bøde efter fornefnte.

6. Dersom nogen pløier sin renbrødre for nær eller hans jord fra, om hand self følger sin plog, da skal hand betale skaden, som uret giør, och gifve 4 sk. til de 12 eiere, som udnefnt er, for hver sten, som sættes, eller skiel, som giøres imellem dennem. Och skal eieroldermand met de andre mend strax vere forpligtige der udi at skielne, når nogen klager.

7. Hvo som vender på høfvetager i vintermark, skal vende for st. Voldborgdag og dog betale den, høfvetageren eiger, om hand lider nogen skade.

8. I vårmarken, som vender på høfvetager, skal påmindes otte dage tilforn och strax være forpligtig at såe, under 1 mark til eierne, och betale skaden til den, høfvetageren eier.

9. Hvo som bryder i rugmarken, epter de har ganget met gierder, bøde 2 mark.

10. Hvem som vil holde heste eller kiør der inde i tyer, skal holde det på sit eget, enhver uden skade, uden fornefnte straf.

11. Skal ei heller nogen om høsten må sette sine heste ved sin vogn i tyer eller helde, uden den stund hand der på steden binder sit korn och læser det, uden straf 1 mark, och dog ingend at giøre skade

12. Skal ingend må slåe sit kveg i vong, førend alt kornet er inde, och ollermanden tilsiger, uden hand bøder 1 mark och siden betale skaden.

13. Men dersom én eller toe kand findes, som vel kunde met andre hafve deris korn inde, och for ladhed icke vil, skal påmindes af ollermanden. Kand det icke hielpe, da må de andre drifve deris kveg derind, och de som bekomme skade, beholde det til undervisning.

14. Skal ollermanden icke må gifve nogen forlof at indsette deris heste i marken, under 1 mark til straf, hver sinde hand det giør.

15. Men når tilstedis enhver et par heste at indsettis, da skal de holde dennem, andre uden skade, och dersom nogen tyrer i andres korn, da betale skaden och bøde til eierne 4 sk.

16. Dersom nogen går igiennem andres korn och giør stie, uden hvor almindelig stie pløier at vere, bøde hver sinde 1 sk.

17. Skal ingen må hafve porte, døre eller nogen udgang af deris gårder til marken, når der er såed, vere sig til deris egend jord eller andre deris, bøde 2 mark. Vil hand den da ei afskaffe, bøde 4 mark.

18. Kommer kveg i marken uvitterligt, bøde for hver fæes hofvet, som er øeg, kiør, stude eller sligt, 1 sk., for får och svin, hver stycke 1/2 sk.

19. Dersom nogen mands gies flyer i vong, och ollermanden advarer hannem, och icke vil fly råd dertil, skal bøde første gang for hver gåes 1/2 sk. Dersom de kommer i marken følgende, da oprette skaden och gifve til eierne 1 mark.

20. Husmend og indester, som ikke hafver jord i marken och holder kveg i andres marke, skal gifve for hvert stycke af kiør, stude, heste eller andet sådant 4 sk., for hvert svin 1 sk., for en gris 1/2 sk., for en gåsehob stor eller liden 4 sk.

21. Dersom nogen kaster hul på andres gierder, skal

icke aleniste straxen lucke igien, men och bøde 8 sk., uden hand hafver det i minde.

22. Og dersom nogen ser, at andre treder ned eller bryder hul på nogens gierder, och dyl met hannem, bøde 8 sk.

23. Ligesom forskrefvne stander om byens markgierder, skal och holdes met Krencherups markgierder och skofgierder under lige straf, som forskrefvet står.

24. Skal och den samme tilsiun vere met læde at holdes ved lige på skielgierdene så vel som skielgjerdene om Radsted skof och marker, *enten* når marken er sået eller ei, *enten* det er vinter *eller* sommer, efterdi det er hver mands nytte och gafn. Och dersom hul eller gab findes, skal gifvis første gang 1 sk., anden gang 2 sk. och siden altid dubbelt op. Och dersom ollermanden icke flittig tilser, at samme gierder altid holdes ved macht, skal hand gifve til straf hver sinde 1 mark.

25. Hvo ollermanden tilsiger met sig at pante de mutvillige och ulydige, och icke vil følge hannem, skal bøde hver sinde 4 sk. Dog skal det gå om met dem alle fra naboe til naboe, efterdi den ene bør så vel pante som den anden met hannem.

26. Dersom nogen, som pantes, taler ollermanden eller hans metfølgere ilde til met skientsord eller i andre måde, bøde 1 mark.

27. Skal ildsteder beses to gange om året: I første uge efter påske och 14 dage for st. Michelsdag. Hvor da brøst findes enten på ildsteder, bagofven, kiølne eller, hvor det vere kand, skal strax ferdigis inden 14 dage och ei desmedler ild på samme steder giøres eller optendis. Och når de 14 dage forbi er, skal bymendene strax de samme steder bese. Findis de da uferdige, da bøde 3 mark, och steden, som brøstfeldig er, nedslåes.

Men dersom nogen anden gang derpå vil lappe och giøre ild på steden, som bymendene siger gandske i fald, skal atter nedslåes och bøde 6 mark och siden dubbelt. Det samme och vere mént, om nogend indligger, ildsteden for nær, korn i strå eller halm eller andet sådant, da skal det afskaffis under lige straf, eller bymend hafve forlof at kaste det i gården. Och dersom byemendene her udi findes forsømmelig och icke flittig tilser, skal de samptlige gifve til straf 2 dlr.

28. Skal ingend må indtage i huse eller herberge nogen keltring, landstryger eller nogen sådanne, som icke hafver richtig pas, uden natten påkommer, och icke da lenger end én nat. Hvo her imoed giør, skal bøde for hver nat 1 mark. Och dersom naboe dyl met dennem, gifve lige straf.

29. Skal ei heller nogen indtage til huse nogen, som anden sted ere fra kommen, eller i sin tienniste, svend eller møe, førend de strax viser presten efter konglig forordning deris pas, hvorledis de sig andensteds hafver skicket, under straf 2 mark.

30. Dersom nogen ser tiufveri begåes eller ser nogen stiel fra sin neste, hvor lidet det vere kand, och icke vil det sige, men døl met hannem, bøde 3 mark.

31. Dersom nogen ser deris nestis kveg at ihielslåes eller fanger nogen skade, och dyl met den, skaden giør, gifve eieren 1 dlr.

32. Når ollermanden met byemendene ere forsamlede at tale om byens nytte och tarf, och nogen ofverfalder oldermanden med skelts- eller skentsord, høder, truer eller andet sådant, skal bøde hver gang 1 mark.

33. Når eiere ere forsamlet i deris selskab til gilde eller ølvide, och nogen vil byde gest, hvo det vere kand, vere sig fremmede, tiennistedreng eller søn, som faderen

kand hafve met sig, liden eller stoer, skal gifve til lafvet for hver person 4 sk. Dog icke deris kvinder her met ment. Och dersom husbonden ei self møder, da må hans søn eller svend være i hans sted fri.*)

34. Dersom nogen i sådan deris ølforsamling, vere sig hvo det vere kand, bunde, giest, tiennistedreng eller søn, truer eller undsiger nogen med ord eller gierning, da skal gifves til straf 2 mark, som hand skal udlegge, der samme giest hafver indbuden.

35. Sker det, at nogen vil icke lade sig straffe och undervise i deris forsambling och forser sig moed påmindelse, da settis af dørren och bøde 1 dlr.

36. Dersom nogen svær eller bander i deris forsamling, hvo det vere kand, skal gifve for hver ed 1 sk., som de fattigis forstandere**) skal indkrefve. Vil hand icke se flittig til, da skal hand gifve 1 mark til straf.***) Och dersom de fattigis forstandere samme bøder icke kand bekomme, da skal ollermanden tilsigis, som strax skal pante dem.

37. Skal alle ollermands gang gå ret om fra naboe til naboe epter omgangen och ingen forskones, hand jo enten sielf skal vere eller skaffe en anden i sin sted igien eller gifve til husbonden 4 rigsdaler och til byemend 4 rigsdaler, uden prestens methjelpre.

38. Skal icke må gifves løfte for hvis straf som settis. Men hvo icke udlæg giør och betaler, når hand tilsiges, skal strax pantes for dubbelt.

39. Skal ingend må oplegge øl hellig aftener under

---

*) *Sidste punktum senere tilføjet.*

**) *Oprindelig har der stået* ollermanden, *men det er rettet til* de fattiges forstander.

***) *Her har stået »som strax skal lefveris«, men det er udstreget.*

1 rigsdalers straf af den så vel, i hvis hus det sker, som af dennem, øllet oplegger. Ei heller skal nogen om hellig dags eller aftener, meget mindre om søgnedage tilstede nogen mands bud i deris huse til dobbel eller øl eller anden uskickelig læg, vere sig om jul, helligfester eller søndagene, under 1 rigsdalers straf til husbonden och 1 rigsdaler til byemend, så tidt det sker.

40. Dersom nogen leier eller låner sin jord bort til andre at såe, vere sig til kiøbstedmend, bunde, husmend, tiennistesven eller hvo det vere kand, skal den, som jorden eier, angive det for husbondens fuldmechtige och for presten, at den som jorden hafver sået, må dog deraf gifve sin*) tiende. Men dersom nogen døl det, skal han ei alleniste self udgifve den afgift, men och to mark til straf for hver persoen, der sået hafver, til byen.

41. Skal ingend må hugge i Hvidskofven, vere sig, hvo det vere kand, videre end samtyckes, under 1 mark til straf for hver læs. det blifver set forre, hvortil de 12 mend met skoffoegeden skal hafve tilsiun, eller de skal straffes for dubbelt.

42. Hvis kirkeverger, bundefoegeden, eieroldermanden med otte mend, som skal udnefnis, samtycker med husbondens eller hans fuldmechtiges samtycke på kirkens, prestens, degnens eller byens nytte och tarf, skal alle eierne vere forpligtig at samtycke, eller hver at bøde 1 dlr. for hver sinde, de modsiger, och deris modsigelse dog uden at gielde.

43. Dersom oldermanden ser igiennem finger met nogen eller findes forsømmelig i deris bestillinger, och eierne klager derpå, skal de dubbelt straffis, eftersom de, der skulle straffis, burde at gifve.

---

*) *Oprindelig har der stået »til«, men det er rettet til »sin«.*

44. Dersom nogen findes forsømmelig och icke vil yde presten sin rente och rettighed, når hand dem tilsiger och klager derpå, vere sig korntiende eller belkorn af marken, påskerente om påske, en gås af hver mand, gies hafver, fåe eller mange, hvo det vere kand, til st. Michelsdag, almindskorn til Martini dag, helmysmad til jul, eller anden rente, de bør at gifve hannem, da skal ollermendene hver i sin roede pante dennem første gang 2 sk. och siden altid dubbelt op. Kan det ei hielpe, da at pante så høit, som renten er, och skaffe presten sit, vere sig, hvad det vere kand, kvegtiende eller andet.

45. Iligemåde skal och vere ment, om nogen ei vil yde degnen sin rente, et les ved årligen af hver mand inden Philippi Jacobi, påskerente om påske, almindskorn om Martini, Helmysmad til jul, penge for seierverk at stille til kyndelmisse, foruden anden årlige rente, husmend och indester bør at gifve hannem, da skal ollermendene pante dennem och skaffe hannem sin rente ligesom foreskrefvet står om prestens, hvorfor degnen skal ringe 12 hver dag.

46. Skal met fornefnte straf ei vere ment nogen kvit at vere, om øfrighed der met vil hafve epter loven at bestille.

47. Hvis straf och bøder, som efter fornefnte artikle skal udgifvis, skal strax af ollermendene samles och derfor giøre bymendene regendskab, således at den fierde part skal gifvis til de fattige och lefveris de fattigis forstandere, som derfor skal giøre regenskab. Och dersom ollermendene eller de fattigis forstandere findes forsømmelige, skal de dubbelt udgifve. De tre parter skal komme til eierskabet.

48. Skal disse forskrefne artikle altid findes hoes eierollermand och tvende tider om året oplæsis, otte

dage for Philippi Jacobi dag och otte dage for st. Michelsdag, når de går met gierder. Hofvedbrefvet at findes udi kirkens forvaring och copien hos eierollermanden.

49. Når høe i markerne skal slåes, skal ingend måe begynde at slåe, førend ollermanden tilsiger otte dage tilforn, på det andre deris eng icke skal nedtredis eller bortages. Giør nogen herimod bøde 1 mark.

50. Begrafvelses steder til kirken skal strax betales til kirkeverger, eller siden af ollermendene hver i sin roede pantes, når kirkeverger klager, och dog betalle kirken, och det under ½ mark; anden gang dubbelt.

51. Ligeså skal holles om de fattiges forstander klager i så måder.

52. Når nogen blifver pantet, da skal hand løse och betale sin pant inden 14 dage, eller panten vere forbrødt til eierne, hvor goed den vere kand.

Disse foreskrefvne artikle oc vilkor hafver menige Krencherups tienere i Radsted sogn vedtagen och samtykt af dennem och deris efterkommere uryggelig at holles skal. Och dersom noget her udi skal forandres, da skal det ske met husbondens och menighedens samtycke. Sådant til bekreftelse hafver efterskrefne 12 mend Hans Jensøn, Peder Josephsøn, kirkeverger och prestens methielpere; Christoffer Rasmussøn, Bundefoeget, Matz Rasmussøn, eierollermand, Peder Claussøn, Peder Nielssøn Jyde, Rasmus Anderssøn, Rasmus Jenssøn, Rasmus Brodt,*) Jørgen Handssøn alle i Radsted boendis, Rasmus Schouf och Niels Søfrenssøn i Krungerup, vores signeter undertrykt. Och til ydermere stadfæstelse hafver vi alle vores gunstige husbonde, ærlig och velbyrdig mand hr. Palle Rosenkrantz til Krencherup, ridder, yd-

---

*) *Rasmus Brodts navn står i kanten, men er skreven samtidig.*

mygelig ombedet met os at ville samtycke och underskrifve.

Datum Radsted den 18. martii 1635.

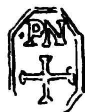

De tolv mænds signeter står på originalen i to rækker. De to rækker, der er nederst her, står til højre for de to øverste. De er tegnet af arkivar A. Thiset.

Med forskrefne vilkår och med vilkår, hvad forbedris kand til beste, hafver jeg dette forskrefne samptykt.

Datum Krenkerup den 7. April 1635.

P. R*osen*krantz.
m. pp.

Lest på Rådsted birketing den 27. Aprilis anno 1635 udi meninge Rådsted mends nerverelse, och ingen giensigelse der var imod.

Lest på Radsted birketing den 11. september 1654 udi menige Radsted mends nærværelse, och ingen giensigelse der vår imod.

Såsom nogen tvistighed har våret mellom degnen och samptlige Radsteds boemænd om et les surskouf, som de årlig har pleiet at age ham. Der som deris formand sådant har indganget for dem och deris efterkommere, och min morfader, salig hr. Palle Rosencrantz, derudi har samtykt och underskrefvet, er det billigt, at fornefnte Radsted bymænd*) indtil videre efterkommer, hvad deris formænd samtlige har forskrefvet sig til sampt deris efterkommere at skulde giøre.

Krencherup den 29. october 1689. J. Skiel.

Lest på Radsted birketing mandagen dend 2. Aprilis 1695.

Efter original i provinsarkivet for Sælland. Den ligger ved Radsted sognekalds papirer.

Overskriften side 239 står som titel på første blad. På samme blad, underneden overskriften, har Michel Klog Jensen, der da var degn i Radsted, så tilføjet sine oplysninger.

Før trykt i »Historisk Tidsskrift« 5. bind 1844, side 547—558.

Thoreby, Musse herred.

Anno 1674 dend 11. august hafver vi Toerebye mend alle samptlig, som nu lefver, ladet sammenskrifve voris

*) *Her har først stået »sognemænd«, men det er rettet til »bymænd«.*

gamble vilkor och vedtegt, som voris gamble formend och forfædre, som vi hafver en efter anden udspurt det retteste och tideligste, som kand verre os til nøtte och gaufn, tarfve och beste for os och voris epterkommere.

Med samptliche byemændens villie och sambtøcke, hafver vi underskrefvene voris hænder herunder sæt efter deris begiering.

Peder Rasmussen Oelsen, egen haandt.
Jens . . . . . Peder Render.
Mads Rasmussen, egen hand. Knud Pedersen.

Desuden flere næsten ulæselige underskrifter og bomærker.

Disse vilkor samtyckis såvit landslov tillader, dog hvad brøde som festis i øl for hvis kirken vedkommende sådant at gifvis i penge och komme kirken och di fattige til bedste.

Aalholm dend 6. october 1674.

Cornelius Lerche.

Først: I Jessu nafn.

1. Hvo som giør nogen uskickelighed i kirken enten at spy eller anden ulempe, som icke sømmer sig på sådanne steder, dend bøede til byemendene 1 tønde øl och 1 mark i blocken til de fattige.

2. Item dend som icke gifver presten och degnen deris almissekorn och anden deris rettighed, hvilken dag det blifver samtøgt, bøede til eierne 4 sk., i blocken 4 sk.

3. Disligeste at agge for kirken, når de tilsigis, eller bøede 1/2 mark til eiern, i blocken 1/2 mark.

4. Item hvis kveg der kommer på kirekegården, bøede for hver høfved 1 sk. och i blocken 1 sk.

5. Hvilken af bymændene, som icke holder deris til-

falden giærde om kirekegården årligen vedlige, bøede 1 mark.

6. Nok om ildsteder at gå *syn* hver st. Michelsaften och hver st. Voldborgaften, och dend, som da icke hafver feine skårstene och goed fyrsted, så och én lange stie, bøede 1 mark til byen for hver én och strax skaffe ret med pant och siden fli straxen ferdig.

7. Dend som icke hafver sin broepart, hvad hannem tilmålis, ferdig, bøede 1 mark, inden tre dage.

8. Når markevagt optages, och dend, som det forsømmer, bøede 4 sk. och gielde skaden.

9. Hvilken husmand eller inderste, som holder kveg, skal gifve af en koe 8 sk., af en hest eller hoppe 8 sk., af et fåer 2 sk., et svin 4 sk., en gåseflok 4 sk.

10. Den som pløier dybe vandfoer eller grafver ofver veien och icke er igienskot til voldemis, bøede 1 mark.

11. Hvem som taller oldermanden ilde til med skiendsord, éder, och bander og løgter hveranden, bøede 1 mark til bymenden och 4 sk. i blocken.

12. Om der nogen skiendes på kirekegården, bøede 1 mark til bymænden och 4 sk. i blocken.

13. Item slåes nogen i eierskåbet, bøede til eiern ½ tønde øl.

14. Om nogen lofver til øldrik for anden, da bøede dend, som går i løfte epter vilkor, hvis hand hafver forbrøt, och enhver mand ligeså for sine svenne, børn och bud, ligesom han det giør self; thi bonde er boes verge.

15. For alt hvis kvæg, som bryder ind af fellidsmarken i kornmarken, bøede første gang 1 sk., anden gang 2 sk., och så opad, som det går til fortræd.

16. Item, hvo som sniger sig til at bæde och slå sine hæste løse i kornmarken, bøde 8 sk. och om natten dobbelt.

17. Hvo som huser nogen løsgængere, som icke hafver richtig bevis, viedere en nat, bøede 1 mark.

18. Den som fordrister sig til at optage nogen rænsten eller hydesten, bøede derfor 1 mark och siden sette en anden i steden.

19. Item om præsten och degnen icke vilde lucke deris giærde, når dennem bliver tilsagt af markegiemmern, bøede lige ved de andere bønder.

20. Om nogen af præstens eller degnens kvæg kommer i kornmarken, bøede lige ved bønderen.

21. Item ingen må tyre deris heste i nogen kornmark uden eierens samptøcke, bøede 1 fierding øl.

22. Hvilken som gifver sig i ligelafvit, och når nogen ved døden afgår, och hand icke følger med at bæere under liget, bøede ½ mark, uden hand er i lovlig forfald — en kvindes person 4 sk.

23. Recessen 46 artickel: Hvad vide nogen by pålecher, må icke en grand eller toe kulkaste. Hvo ei vil holde vide och vidtægt, må de hannem pante for ulydelse och ei bryde enten vold eller herverk.

24. Hvo sig tilfordrister at hugge bast, førend bymænden det sambtøcker, eller i nogen af de hafver, som kaldis studehafver, bøede til lafvit, som hand hår forbrud sig imod, 1 fierding øl.

25. Item den først får høstet, må icke slå sit kvæg ind i marken eller lade liddet stå oben. Hvem det ofverbevises, bøede 1 tønde øl.

26. Dend som optager nogen mands giærde och bryder hul derpå, uden det er med mandens villie, som giærdet tilhører, da at skaffe så got giærde igien, som det hand optog, och derforuden betalle, hvis skade der ofver forårsages.

27. Item om stilunder. Hvo som befindis at hugge

nogen stilund uden udi sin egen, bøede $^{1}/_{2}$ tønde øl och til ridefougden 1 rdlr.

28. Hvem som sanker erter i rougmarken enten i ertevenget, bøede 1 fierding øl.

29. Item ville vi verre tilforplichtet at målle biskobs tiende en dag, når det blifver pålagt af oldermanden. Hvo som da icke møder med sit korn ren och got, bøede 8 sk.

30. Disligeste hvo som icke møder, når hand hører hornet tude och icke kommer til mødning, bøede 4 sk.

31. Når eieren sambtycker noget ertevenge, hvem icke da lucker i rette tid och såer dog sin jord, bøede 1 mark.

32. Om Bøgenav och Nyehafve. Hvis kvæg som befindes der i, at det går til fortred, bøede ligesom i kornmarken.

33. Hvo som pløier veie op igienem Egemosen eller anden steder, hvor der bør at værre vei, bøede 1 fierding øl.

34. Item hvo som toer klæder i vandingern eller skumper skind i dennem eller kommer nogen urenlighed i kilderne, bøede første gang 1 mark, anden gang $^{1}/_{2}$ tønde øl.

35. Hvem som kryber ofver gierderne, når marken er indlugt, ihvad sted det være kand, bøede 1 fierding øl.

36. Item hvem som toer klæder eller bløder skind i den hulle, som er udenved Knud Suurs gierde på Peder Renders toft, bøede $^{1}/_{2}$ tønde øl.

37. Hvo som nogle ulovlige veie ofver nogen mands sæde korn giør, bøede 1 fierding øl.

38. Hvo som sanker ågerne eller nødder uden forlof, bøede $^{1}/_{2}$ tønde øl.

39. Ingen må fordriste sig at sanke ax uden for løst, eller bøede 1/2 tønde øl.

40. Hvilken ueier, som hugger bast, bøede 1/2 td. øl til eieren och til ridefouget 1 rdlr.

41. Item hvo sig beklager at verre noget frastollen, verre sig hvad det verre kand, da at gifve fougden och oldermanden det tilkiende, de da at verre forplichtet med bymendens sambtøcke at randsage hvermands hus.

42. Hvem som sig lader finde med nogen groft arbeide om søndagen enten almindelige boedsdage under prediken, bøede til de fattige 1 mark och til bymenden 1/2 tønde øl.

43. Hvo som åger i marken efter høe, førend eieren hafver det sambtøgt, bøede 1 fierding øl.

44. Hvem som findes och slår græs i marken, som hand icke hafver lod och del til, bøede 1 tønde øl.

45. Ingen må følge stackarle fra sig efter soel er nedgangen under 1 fierding øl.

46. Hvem som icke åger ståder af by, når tilsiges af hans nåboe, bøede 1 fierding øl och åge ligevel.

47. Hvo som skadelige hunde løser och utilbørlig hafver, skal betale skade, de giør, och til bymænden 1 tønde øl.

48. Den som borttager noget af byfolden, enten pløier noget af kirkeveien, bøede 1 tønde øl.

49. Alle de åsiunner, som kommer på byen, skal markgiemmeren holde, och derfor skal de hafve gådelan*dspenge*.*)

50. Stynner nogen andens mands pil, bøede 1 fierding øl.

51. Hvem der beder i rougma*rken* efter voldemis, bøede 1 tønde øl.

*) *Her et hul i håndskriftet. Smlgn. efterskriften næste side.*

52. Ingen skal vende på en anden mands korn efter voldemis, bøede 1 fierding øl och betalle skaden.

53. Ingen må følge starkarle afvit omkring i byen eller tvert ofver enten, bøede 1 fierding øl.

Efter original i »Ny kgl. saml. fol. 397 e« i Det st. kgl. bibliotek. Sidste post er senere tilføjet. På sidste side findes en Fortegnelse på Thorreby gadeland, *hvoraf der skal gives en afgift dels i penge, dels i øl. Det er vist denne afgift, der hentydes til i post 49.*

Kippinge, Falster Nørre herred.

Orden, skik og vedtægt for Kippinge sogn, til den ende indrettet, at hans majestæts allernådigste udgangne lov og forordninger kand vorde efterlevede, tvist og uenighed imellem bonden ophævede, onde skikke og sædvaner afskaffede og bønderne med gårdene conserverede.

1. Alle gierder, som findes i dette sogn, hvad heller det er årlige gierder eller gierder, som for en vis tid sættes og igien optages, skal hvert år være i stand til første mai, eller enhver bøde for hvert brøstfældig gierde 4 sk.; og hvis de da ikke inden otte dage ere fredde, som det sig bør, da bøde dobbelt og siden for hver dag 2 sk., indtil de forsvarligen ere satte udi stand.

2. Gierderne omkring udlægsmarkerne, som til vinter skal såes, skal være i fuld stand 14 dage for Mikkelsdag. Til dessen indfredning tages af ertemarkgierderne så meget, som nyttigt er og kand bruges, på det skovene ved gierdselhug, det meste mueligt er, kand spares. Og skal talsmanden i hver bye, hvem er, advare bønderne i sit eierlaug otte dage tilforne, førend han forlanger marken i fuld fred. Og hvem der da ikke efter fire

dages forløb, efter at talsmanden derom haver advaret, har sine gierder og gabluve udi forsvarlig stand, bøder for hver gierde 2 sk. Og har de ikke samme gierder i stand to dage efter, sker anden gang eftersiun, og bøder for hver ulovlig gierde 4 sk., og ere så gierderne inden otte dage derefter ikke i forsvarlig stand, bøde de, hvis gierder brøstfældige ere, for hver gierde 8 sk. Og om nogen sine gierder lader forfalde og ikke har flittig opsiun til dennem, skal han bøde for hver gang 8 sk., dog ei herunder forstanden, hvad spring på gierderne af dyr kand forårsages.

3. Og på det der kand være desto bedre fred i markerne på korn og enge, skal hver mand på de årlige gierder, som før ere nævnte, grave 10 favner, 3 alen bred og 2½ alen dyb, og ellers så gode og forsvarlige, som de bør at være, og derudi, om grunden er bekvem, plante 10 stk. pile, og på kip og imellem gierderne ligeledes gryfte noget, så vit som han hvert år kand overkomme, så vel som og om ertemarkerne. Forsømmer nogen bonde dette, bøde for hver favn grøft 8 sk., udi øvrigt straffes efter hans majestæts allernådigste lov. Talsmændene skal om voldermissetid give regimentsskriveren og amtmanden herom fuldkommen efterretning under straf af 2 rdlr. til de fattige og sin gårds fæste at have forbrudt. Så skal og talsmanden under samme straf efterse alt det, loven pag. 470 og 471 articul 18 og 19 befaler bonden og regimentsskriveren anmelde.

4. Ved grøfternes kastning tilholdes bonden at aflegge, så vidt muligt, alle de kroge og vinkler, nu findes på gierderne, hvorved hugning spares, på det at grøfterne kand komme til at stå det netteste og ligeste, de kand, og pilerne ligeledes i en linie sættes. Skulde én af pilerne udgåe, som bonden i foråret sætter, må én i

den sted indsættes, så snart det giørligt er, og årets tid tillader.

5. Intet gierde må optages imod skovforordningen uden det er kipgierder, som kand tages og henflyttes til brug på et andet sted, som skal ske, når alle eierne det vedtager, og ei før. Ellers må ingen i byen optage noget gierde, uden samtlig eierlauget vedtager. Hvem her imod giør, bøde 1 mark. Skulde ellers et eller andet gierde for nogen mand forfalde enten på én eller anden tid om året, at det ei stoed til reparation, må han det ei hiemføre, førend han det for talsmanden anmelder, under straf af 1 mark, endskiønt det er hans egen, på det at gierdetyverie derved kand forekommes.

6. Når noget gierde er bortstiålet eller hul brækket på nogen mands gierde, skal talsmanden med sine tvende tilhørende strax randsage, om sligt kunde findes. Og hvor da nogen gierde er, og ei dets optagelse for talsmanden har været anmeldet, skal straffes som gierningsmand, omendskiønt han sig til hjemmel vil skyde, såsom ingen må hiemføre noget gierde enten af sit eget eller tilkiøbt, uden det talsmanden anmeldes; ellers skal det ansés som stiålet, og den, som det findes hos, lide, hvad straf dem kand synes billigt at pålægge. De, som se hiemføre stiålne gierder, og det ikke strax for talsmanden anmelder, skal og ligeledes bøde 1 mark. Med pile skal der og ligeledes forholdes, om nogen af dem bliver stiålet ved afstufning eller anderledes. Men skulde der ske nogen skade på gierder af uvanne kvæg, skal efterforskes, hvis kvæg monne være, og eiermanden forelegges, det straxen at hæfte. Sker det ikke, og deraf videre skade forårsages, skal den skyldige, foruden skadens oprettelse af gierde, korn eller eng, end og for ulydighed bøde til eierlauget 2 mark. Skulde ellers af

vanartige mennesker hul være brækket, eller nogen lader *l*ederne*) ståe åbne, skal den skyldige foruden skadens betaling bøde 1 mark til eierlauget.

7. Endelig grøfterne angående, da bør fornemmelig enhver at grøfte sin anpart, som forhen meldet er. Ligeså og at sætte stengierder, om grunden og leiligheden det kand tillade, under straf, som vedbør; enhver hel gård 6 favner og hver halv gård 3 favner. Og hvor tangdiger kand sættes, skal bønderne under vedbørlig straf også være tilholden, samme årlig at sætte så mange favne, som om stengierder mentioneret er.

8. Ved alle ledsteder og lukker, såsom for hauge, tofte eller andre steder inden eller uden byen, imellem den ene naboes gard og den anden naboes, item haugesteder, skal iligemåde forholdes efter den første og anden post, om de ikke til den fornævnte tid ere forfærdigede og overalt tilses, at ledene ere udi forsvarlig stand.

9. Om nogen skulde være så skarnagtig, at han ikke dyrker sin jord i rette tider med møgagning, pløining og såning og videre, som en bonde bør at giøre, skal talsmanden under straf af 2 mark det efter to a tre dages forløb for sognefogden med de fire mænd angive, som det da siden for regimentsskriveren og amtmanden tilkiendegiver. Og må ingen bonde under straf af hans gårds fæstes forbrydelse lade nogen jord ligge udyrket og upløiet, som dertil er bekvem.

10. Må ingen sætte køer eller noget fæmon i tyre på ledeagrene imellem kornet, enten om natten eller dagen, nogen til skade. Og ei heller må nogen have

---

*) *Der står »brederne«, men det må vel være trykfejl for »lederne«.*

følhopper i tyre på kornmarkerne, at føllet ei udi nogen mands korn skal giøre skade. Hvo herimod forser sig, bøde skaden, om nogen sker, og derforuden til eierlauget for ulydighed 2 mark. Forårsages nogen at tyre sine heste enten på sine ledeagre eller afslagne enge, står det hannem frit for, når det sker hans rénbrødre uden skade.

11. Hvo som tyrer eller beder på anden mands eng eller ledeager, item med gielde eller skårne heste giør anden mand skade på græs eller korn, uden forlov, skal bøde til eierlauget 1 rdlr. og til den forurettede 1 mark.

12. Ingen, i hvo han er, må afslåe fra nogen hans eng eller afpløie fra sin rénsbroder nogen jord. Hvo det giør, bør legge ikke alleneste tilbage, hvad for meget taget er, men endog bøde i denne post til eierlauget 2 mark og derforuden lide efter loven. Hvis nogen i så måde afpløies, skal talsmanden med samtlig eierlauget tilbagemåle den forurettede efter gammel skik og rénstene, førend kornet deraf indhøstes.

13. Om nogen bæster — det Gud nådeligen forbyde — blive befængte med skab, orm eller anden smitsom sygdom, skal de straxen afskaffes eller således indeholdes, at de ikke komme ud iblant andre mænds bæster. Dersom det ikke sker, må enhver mand, når det først for amtmanden er angiven, jage dem i dynd eller ihjelskyde dem, om de løse på fælleden findes. Dog skal bønderne hielpe dem tilrette og indgrave et stykke jordsmon, at sådanne bæster kand græsses på af fælletsgræsgangen, om de kunde cureres. Hvem derimod er uvillig, bøder til eierlauget 1 mark.

14. Ingen, i hvo han er, må have mere kvæg på fælleden, eller bæster, eller i auret, end som hans land

kand tåle, efter gårdens størrelse og hartkorn, og må ingen for fremmede antage noget kvæg på græsgangen under straf af hver koe eller stud 2 mark, og for hver får 8 sk. til eierlauget, førend han det ved talsmanden og sine byemænd haver tilbuden. Og haver nogen for meget fæemon over sin lod, da skal det ved voldermisse for talsmanden anmeldes og antegnes. Ligeså skal og husmænd og inderster lade deres creature antegne og give græsgangspenge af dem efter gammel sædvane, som til talsmanden betales og forvares i cassen, indtil uddelingen sker.

15. Hvad kvæg, som findes i kornmarkerne, skal af talsmanden, eller hvem det først ser, opdrives og sættes i byens fold. Deraf skal gives løsningspenge efter forordningen af 14. April 1694, af en koe eller stort høved 8 sk., af ung nød og svin 4 sk., af hvert får eller gås 1 sk. Og om samme der oftere befindes, skal for samme creature, som uvanne, betales dobbelt. Dersom noget driftekvæg findes, og ikke vides, hvem tilhører, skal det vel forsynes, og ikke nogen sig det at tilegne, førend det ved de fire næste sogner og ved tinget er vorden oplyst tre søndage eller tingdage efter hinanden. Skulde nogen finde noget kvæg udi kornmarkerne og det af vanartighed ikke vilde opdrive, om han kunde, eller, om han ikke kunde, og det ei for talsmanden strax tilkiendegiver, skal han bøde 8 sk. til eierlauget. Skulde det hende sig, at nogen imod talsmandens villie, eller, den som nøgelen til foldet er betroet, deraf udtog eller udbrød noget kvæg, eller og med magt brød det fra dem, som det af kornmarkerne vilde opdrive, skal han bøde til eierlauget 1 mark, og derforuden lide efter Lovens pag. 955, articul 19 og 957, articul 4.

16. Når talsmanden fornemmer — efter at gierderne

engang forsvarlig ere fredede — at noget hul eller fald findes på nogen mands gierder, som kand være sket af mennisker eller uvant kvæg, skal han strax eiermanden det tilkiendegive. Bliver det da ikke strax af eiermanden lukket, bøde 1 mark danske derfor. Ståer det over 1 dag, bøde dobbelt, foruden alt hvis skade sig deraf kand tildrage.

17. Ingen må udi bygsæden bede med sine bæster udi fællets enge, førend de fleste eiere det bevilger, under bøder for hver gang, han antræffes, 8 sk. Men begynder nogen at såe byg, førend vedtaget er, da skal han bede på sin egen eng og holde sine rénsbrødre uden skade, eller at bøde hver sinde 4 sk., og gielde skaden efter fire mends sigende. Iligemåde skal forholdes, om nogen beder efter bygsæden.

18. Vandfurrene til vinters skal af dennem, det vedkommer, pløies og renses i rette tider, når de af talsmanden ere advarede, under bøder for hver vandfur 4 sk. Item når de skal opgraves, haver en mand at oprense sin vandfur over sine egne agre eller og for hver agers vandfur bøde 2 sk., som ikke blive opgravede så lovlig, som det sig bør, hvorom talsmanden med sine tvende mænd skal skiønne. Skulde og talsmanden findes forsømmelig og ikke i rette tide lader pløie og tilsige om vandfurrenes opgravelse, skal han bøde derfor 1 mark, hvilket skal og være forstået, om han udi én eller anden måde ikke forretter sit embede, som han bør efter foregående og følgende articler.

19. Ingen må slå noget fæemon i auret eller vang, omendskiønt han selv der haver afhøsted, med mindre det sker med byemændenes bevilling, og at han således vogter sit fæe, at det ikke kommer på nogen mands uhøsted ager, thi da må fæet indtages, indtil skaden

efter tvende mænds forsvarlige sigelse betalt er, og derforuden bøde til eierlauget 2 mark. Men hvis nogen af uformuenhed eller svaghed ikke kand fåe så snart høsted som de andre, da bør samtlig byemændene eller de nærmeste venner og naboer komme hannem til hielp efter loven.

20. Hvis udi det øvrige i bye eller mark kunde forholde sig, som ikke her er indført, dermed forholdes efter lovens formelding, især om landsbyehandel fra pag. 475 til 485, og er hermed alle gamle vedtægter og i sær drikkeforsamlinger og pantninger aldeles ophævede.

21. Som befindes, at når tiden er, at bonden sin giødskning skal udage eller sine enger have slagne, har hidindtil været brugt den sædvane, når hans byemænd herudi kunde komme hannem til hielp, ere blevne anrettede giæstebuder, som kaldes møddinggilde og legilde, hvilket ikke uden stor bekostning forårsages, da skal sådan overflødighed af mad og drikke hermed afskaffes, og ved sådan arbejde allene gives mad og øl til nødtørftighed. Men dersom den ene naboe vil hielpe den anden, da det at ske uden gilde og giæstebud og giøre hannem arbeide for arbeide. Hvo herimod giør, skal straffes og have sin gårds fæste forbrudt for ulydighed.

22. Iligemåde som befindes, når en eller anden bonde eller husmand ved døden afgår, er bleven prætenderet arveøl — førend de liget til jorden vil bestedige — to a tre tønder øl, som tit og ofte har været over evne og formue, hvilket er stridigt imod politieordningen; thi skal sådant her gandske være afskaffet. Og når nogen ved døden afgår, enten fattig eller rig, skal samtlige byemændene være pligtige uden nogen betaling eller fordring af drikke eller andet samme lig til jorden at

henbære og bestædige. Befindes nogen sig herudi at vægre, straffes de efter formue på 1 eller 2 rdlr.

23. Med tyrehold skal forholdes, ligesom forhen sket er, og nyder derfor alt efter gammel skik og sædvane.

24. Og på det ald drik og ødselhed desmere kand afskaffes og udrøddes og kgl. allernådigst sidst udgangne forordning om unyttig kroehold på landet des bedre kand allerunderdanigst vorde efterleved, skal samtlige byemænd det angive under vedbørlig straf. Foruden dette skal alle de drikkevarer af brændevin eller selgeøl, som hos kroeholderen findes, borttages og giøres til penge og til de fattiges casse legges. Skulde talsmanden eller hans tvende tilnævnte mænd hermed se igiennem fingre eller tillade nogen ringeste skilling af byens bøder at opdrikke, have forbrudt deres gårds fæste og bøde 1 rdlr. til eierlauget.

25. Udi rette tid skal kornet meies, og ikke førend som det bliver moedt, hvilket først skal synes af fogeden, talsmanden og de tvende mænd, om det er forsvarligt eller ikke, og før må ingen høste noget af sit korn. Og så fremt nogen bonde underståer sig, kornet at afmeie grønt og erter grønne at slåe, da haver talsmanden det at angive for sognefogden, og de fire tilsiunsmænd, som da ufortøvet anmelder det for regimentsskriveren og amtmanden til påfølgende straf.

26. Skulde nogen befindes at have uringede svin på engbonde, være sig enten udi skov eller indhegnede enge, bøde for hvert stykke, enten det er lidet eller stort, første gang 2 sk. Befindes det anden gang, efter at eiermanden er advaret sine svin at ringe, gives 4 sk. udi bøder, og for tredie gang 8 sk., hvilke penge legges udi eierlaugets almindelige casse.

27. Groft arbeide om hellige dage skal aldeles, så-

længe prædiken varer, ganske være afskaffet, under straf af hellig brøde, for den der befindes derimod at handle, med mindre han derfor haver øvrigheds bud, eller og vådt veirlig kand indfalde, som høsten således kand forhindre, at det kand være at befrygte, kornet måtte derover forderves, om det henstoed til næste søgnedag, ellers ikke.

28. Præsterne eller andre fornemme civile eller militaire, som boe udi byerne, retter sig ligeledes efter denne anordning, dog med den forskiæl, at hverken han eller hans folk obligeres til at møde, når der tudes i hornet; men hvad der ved sognestævne aftales, gåer talsmanden til ham for høfligheds skyld og lader ham vide.

29. Hvad de fleste bønder udi én bye vedtager til byens opkomst, enten med indelukker eller med fredning, må ikke én eller to omstøde, undtagen deres gård derved gandske vorder ruineret; thi om så er, skal det for amtmanden først angives, hvis nogen sætter sig imod, hvis en bye kand tiene til opkomst, skal vedbørlig afstraffes, eftersom forseelsen er til.

30. Skulde nogen i tyveri antreffes, det være sig stort eller lidet, da skal det strax for amtmanden angives, hvormed den slemme gamle vane, bønderne imellem sig selv hidtil dags haver brugt med at drikke enten en hel eller halv tønde øl op på sådan mand, gandske og aldeles skal være afskaffet, under straf efter loven.

31. Skulde nogen ulykkelig ildebrand påkomme, skal i hvo der ser det først, strax komme den bye og stæd til hielp, hvor ildebranden er. Til den ende sognefogden med talsmanden og behielpningsmændene haver at giøre anstalt imellem sig selv udi hver bye, hvem ved sådan ulykkelig tilfælde skal møde med spander, hvo med øxer og reb og jerntyve, så og foranstalte visse med

vogne og tønder at kiøre vand. Så møder og talsmanden med sognefogden og de fire mænd selv for at ordinere alting, at det ordentlig i alting kand tilgaae, og ald ulykke videre næst Guds bistand hemmes, hvilke samtlig almuen haver at lyde, under vedbørlig straf. Der udi byen værende kommer endrægtelig uden én, som bliver ved deres egen gård, de andre møder alle, såsnart de ikkun kand, og udi de omliggende byer så mange, som fra gårdene og stæderne kand undværes, ufortøvet og ufortrydelig, hver sted med de redskaber, som de ere ansatte for at skaffe, medmindre de derfor vedbørlig skal vorde afstraffet, eftersom forseelsen er stor til. Så legger og almuen sammen at forskaffe sig udi hver bye én, to eller tre brandthager, ligesom de ere store til, hvortil de stærkeste og friskeste folk bruges til at nedrive, efter ildebrandens beskaffenhed, og som sognefogden og de fire mænd ordinerer. Så nedrives og de nærmeste ved ilden stående gierder, på det ilden ikke skal tage for stærk overhånd.

32. For ildebrand det meste mueligt er næst Guds bistand at forekomme, advares hermed alle og enhver, enten bonden selv eller hans tienestetiunde, i hvo han og er, at ingen af dem underståer sig at ryge tobak enten udi gården eller husene, mindre udi laderne, hvad heller de have hytte på piben eller ikke. Og skal i denne tilfælde hosbonden have indseende med sine tienestefolk, og tienestefolkene igien med hosbonden, og hvem det angiver, som sker til amtmanden, skal nyde betaling, nemlig en halv part af de bøder, den skyldige af amtmanden derfor bliver anset at udgive; og skal den skyldige à parte med anden straf vorde anset efter sagens beskaffenhed.

33. Som der befindes dem iblant husmændene og

indersterne udi høsten, som ere gienstridige, at de ikke vil arbeide for bonden, men ikkun oppasse, når bonden har indhøstet, at de kand komme på ageren og samle ax, ja det så skammelig, at endel gåe lige efter bonden, når han river kornet, så forbydes det hermed, at ingen af dem må understå sig at samle ax på nogen mands ager, uden hans kone eller børn have hiulpen bonden at høste, enten for villighed eller sømmelig betaling. Befindes nogen her imod at handle og antastes, må de vente derfor straf efter loven, som for småt tyverie.

34. Sognefogeden og talsmanden skal tilholde bonden af sin sæd at lade ståe så mange agre om året af sit beste og reneste byg og havre, som han skal lade ståe længere end det andet, på det det kand blive vel moedt, deraf han det lånebyg og havre årlig skal betale, som af hans majestæt bekommes.

35. Når en bye, der beståer af få bønder, ligger udi eierlauget med en anden, og imellem disse tvende byer falder strid, så at talsmanden ikke derudi kand dømme, foretager sognefogden med en fremmed talsmand sig samme sag for at afgiøre efter dessen beskaffenhed, således som han agter at ansvare.

36. Veiene udi byer og markerne skal årlig forbedres med sten og fylding, ligesom byemændene, enhver for sin grund, kand afsted komme, hvilket arbeide skal foretages af samtlig byemændene og eierlauget otte dage efter bygsæden og otte dage efter de have indhøstet, under 1 rdlr. straf af byen, som betreffes det ikke at have ladet sig være efterretlig. Og begyndes veiens forbedring fra et vist sted, og dermed forfølges, indtil veien er istandsat, og slippes ikke noget sted af veien og begyndes et andet sted, førend det første veiestykke er i forsvarlig stand.

37. Som de mænd, der haver hydagre, gemenlig tage skade ved det, at de, som støde derpå, ikke pløier deres agre udi rette tider, men siden af skarnagtighed, når hydagrene først er sået, pløie og såe deres egne agre, hvormed de ved vending og hestes nedtrædning giør skade på de såede hydagre, da bør slig ulovlig medhandling gandske være ophævet. Og tilholdes enhver, som slige agre have, at pløie og såe dennem udi rette tider, på det hydageren siden kand pløies og såes. Hvo derimod handler, bliver for amtmanden angivet til vedbørlig strafs påfølge.

38. Ald fastelavns renden med alle andre uskikkelige julestuer, hvormed hidtil dags stor ødselhed i mad og drikke, ja guds fortørnelse her udi landet er passeret, skal hermed gandske og aldeles være afskaffet, dog ei småe sømmelige lystigheder herunder være forstanden. Så skal og det på langfredag hidtil dags årlig holdte hæstemarked være ophævet. Og såfremt nogen bonde uden sær vigtig årsag enten på de ordinaire marketstider eller og andre tider, når de udi kiøbstæderne indkommer, sig der opholder længere end til solens nedgang, må han derfor vente at vorde vedbørlig afstraffet. Så tilholdes og bonden, så snart han kommer til kiøbstæderne, det snareste mueligt sine ærende der at forrette, og sig strax af byen igien til sit hiem at begive, på det hans bester ikke på gaden skal ståe, som hidtildags sket er, og derover tidt og ofte komme til skade. Handler nogen bonde herimod og antreffes i kroehus, må vente uden persons anseelse at vorde vedbørlig straffet efter sagens beskaffenhed, som de sikkerlig må vente, at der skal vorde given agt på deres adfærd i denne og forhen ommælte måder.

39. Skovene, som falder ved hver bye, har og tals-

manden indseende med, at ikke nogen hugger noget derudi, med mindre han det angiver for amtmanden eller næste skovfoged, under straf af 2 mark, om han det er vidende og ikke angiver.

40. Udi skovene må ingen bonde eller husmand sig med vogn eller øxe indfinde, uden to dage om ugen nemlig tisdag og fredag, og hvem antreffes, må af skov- og sognefogden optages, ligeså fuld som de havde hugget i skoven, mindre det enten er på alfare landevei, den han dog ikke må kiøre udenfor, eller og til gierders lukninger, eller og sit brænde hiemføre, da han og i forveien skal betimelig advare sognefogden eller næste skovfoged, hvad hans ærende skal være samme to skovdage. Så og de dage fremmede vogne ager deres brende hiem, som på deres skove kand være udvist, hvorom de betidlig skal advare, førend nogen noget må hiemage, skal af de byer, skoven tilhører, én bonde møde på skoven og tillige med skovfogden have indseende, at ikke noget menneske bortstiæler noget, med mindre han vil være ansvarlig; hvilken omgang begynder på byemændene og omgåer mand for mand; men hertil bruges ingen husmænd. Og hvis de nogen betreffer, skal de hannem optage, og for deres umage bekommer det brænde, de optager. Så skal de og strax for amtmanden og oberførsteren det tilkiendegive, på det den skyldige kand vorde afstraffet. Tier den mand stille, som er på vagt, og det ham overbevises, at han nogen haver ertappet, som haver hugget, og det ikke haver angivet, skal han selv vorde anset som den, der havde selv begået skovhug i hans majestæts skove.

41. Talsmandskabet skal omgåe i byen, naboe fra naboe iblant alle gårdmændene, så at ingen derfra under noget skin må befries enten for gilde eller drik, men

enhver at giøre sit år fyldst tienste. Året tager sin begyndelse fra maidag, da den, som aftræder, skal giøre den, som tiltræder, for hvis der er in cassa af byens bøder og andet, fuldkommen rigtighed i byemændenes overværelse, og skal samme tid denne orden, vedtægt og skik tydelig oplæses. Skulle nogen gårdmand være så svag eller og så ung, at han ei talsmandstienesten kand forrette, skal den, som bør aftræde, så og den talsmandskabet efter omgang tilfalder det begge for regimentsskriveren og amtmanden anmelde, som da skal ordinere, hvem i den udygtiges sted talsmandstienesten skal forrette.

42. Når talsmanden tuder i hornet, skal samtlige byemændene være pligtige at møde på den bestemte mødeplads, om han ikke er udi kongens forretninger, lovlig forfald eller og af byen reist, førend der blev tudet, da af gården skal sendes et fuldmyndigt bud, der kand høre og berette, hvad talsmanden kand have at sige. Hvem der ikke således møder, når tre gange er blæset i hornet, bøde for hiemsæde første gang 1 sk., anden gang 2 sk. og tredie gang 4 sk.

43. Ingen må på samlepladsen overfalde hinanden med skieldsord eller anden uskikkelig medfart, hvor det kand have fornøden at samles, under straf af 1 mark til eierlauget, derforuden bør den skyldige at lide efter loven.

44. Når talsmanden slåer til lyd med sin talsmandsstok, da bør enhver at tie stille på samlingen og høre, hvad talsmanden kand have at sige og forrette. Hvem derefter giør ulyd, bøde 8 sk.

45. Når nu nogen for gierder eller grøfter, som findes brøstfældige, og han derfor eller for anden årsag efter forbemældte poster bør straffes og skal bøde og ikke

strax betaler, må talsmanden tage til sig tvende mænd og følger, og derfor lovlig pant udtages af den skyldige, som skal stå eiermanden til løsning til alle helgenes dag. Indløses ikke pantet inden alle helgenes dag, må det sælges, efter at det vurderet er, og hvis det mere kand beløbe, end bøderne befindes, kommer det den til gode, som godset frapantet er, og det tilhører. Men hvad små forseelser kand være, som ikke overløber 1 mark bøder, må talsmanden tegne på talsmandsstokken, som kand blive stående til Mikkelsdag. Og hvem da ei klarerer sine skrevne bøder, som talsmanden otte dage forhen derom advarer, må talsmanden for dets værdie på ovenanførte måde udpante gods derfor af den skyldiges boe, uden noget at forbryde, i anledning af loven pag. 477 articul 31.

46. De græsgangspenge, som husmænd og inderster og andre for deres creature skal give, skal og talsmanden indfordre til Mortensdag, og hvem da ei efter advarsel til talsmanden betaler, må derfor pant udtages hos hannem på samme måde, som udi nestforrige post er mældet.

47. Foruden talsmanden skal endnu være tvende tilsiunsmænd hannem til hjelp, som skal være den, som nest fra talsmandsembedet afgik, så og den som nest den, da talsmand er, og det forståer, på det den aftrædende kan lære den da værende, og den tilstundende og kand vide, hvad han i sin tid skal beopagte. Disse tvende mænd skulle og kiende og skielle på, hvad små stridigheder, eierlauget, dets sager angående, kand forefalde, dog på amtmandens videre approbation.

48. Disse tvende mænd skulde og følge talsmanden ved randsagning og anden deslige efterforskning og grandskning, og ihvad stridigheder udi eierlauget kand

falde, så fremt de ere tilstæde og ei ere i lovlig forfald, under straf for hver af 1 mark.

49. De skulle og med talsmanden fire gange om året efterse alle ildstæder, være sig skorstene, kiøkkener og bagerovne, om de ere lovlige og forsvarlige, både rene og velholdne, at ikke deraf nogen ulykke skal forårsages, og må de da for de urene skorstene pante, hver gang det befindes, 8 sk. Og de skorstene, bagerovne og kiøkkener, som synes så farlige, at ulykke deraf kand forårsages, skal de forelegge eiermanden en vis tid at lade reparere. Sker det ikke inden forelagde tid, må de med byemændenes hielp samme ildstæder nedslage, og den, som har siddet overhørig, bøde 2 mark.

50. Dersom én eller anden ikke skulde betale sine bøder, og talsmanden derover med byemændene bliver forårsaget efter denne vedtægts post at pante hannem, og der ikke skulde findes så meget udi boen, som bøderne kunde beløbe sig, så vel som de, der véd sig skyldige udi bøder, men ved byemændenes opkomst lukker dørene for dennem, da bør sådan naklæssig og motvillig for armod dog ikke gåe ustraffet hen, men talsmanden og de tvende tilforordnede mænd ere pligtige det strax at tilkiendegive.

51. Talsmanden med sine tvende medhielpere skulde flittig tilholde byemændene så og husmændene at plante æbletræer og andre frugttræer, så og at anlegge humlehauger. Og de, som det ikke giør og haver lejlighed dertil, så vel som og at anlægge gode kålhauger og plante pile, og derhos foreholdes dem, hvad straf de, om de sligt forsømme, ere skyldige til at lide efter lovens pag. 470 articul 18, som udi den tredie post er meldet.

52. Dersom foreskrevne trende mænd ikke angive for sognefogden, når nogen af byemændene lader såe

af nogen fremmed deres jord eller bortleier, bortfløtter for meget af deres foering, korn eller kvæg til unytte eller i andre måde noget ulovligt begåer, da skal samme trende mænd derfore stande til rette og bøde hver 4 mark, såfremt de det ikke angive. Og betreffes nogen at have ladet andre såe til halv med sig, have sin gård forbrudt, og derforuden med anden straf skal vorde ansét.

53. Af alle de bøder, som udi anførte vedtægt benævnte ere til eierlauget at falde, må aldeles ikke nogen skilling bruges til noget gilde, drik eller anden ødselhed, men skal af talsmanden indsamles og legges udi cassen, hvor til talsmanden haver en nøgel og de tvende behielpningsmænd en nøgel. Og skal for disse penge otte dage efter Mortens dag kiøbes tiære, jern, som pro qvota efter gårdenes leilighed iblant eierlauget skal deles.

54. Såsom talsmanden er pålagt et temmeligt embede med tilsiun og videre, så er det billigt, at han derfor nyder noget à parte frem for en anden bonde. 1. Nyder talsmanden alle de tillæg og friheder, som til talsmandskabet forhen ligget haver. 2. Nyder han forud af byens græsgangspenge og lodder, førend nogen tiære eller jærn bliver kiøbt, en siette part. 3. Og når de indkiøbte varer for byens græsgangspenge og overhavende bøder ere indkiøbte, tager altid talsmanden dobbelt imod en af de andre byemænd. Derimod skal han være pligtig 1. At holde over alle disse vilkårspuncter, så at de ubrødelig holdes og efterkommes, ligesom de her indført er, og oplæser dem engang om ugen for byemændene. i den tilfælde og sognefogden skal være forpligtet hver fierde søndag denne orden, skik og vedtægt efter prædiken for samtlig sognet at oplæse på kirkestevne, som de tilstædeværende anbefales at anhøre og ei samme under vedbørlig straf forsømme. 2. Hvad han ellers

må optænke, som kand tiene byen og bønderne til gavn og nytte, skal han strax anmelde. 3. Skal han og strax anmelde, så snart noget imod disse vilkår af nogen kand være forset. 4. Skal han altid erkyndige sig om enhvers tilstand, liv og levnet samt omgiængelse i byen, at han derom kan vide at giøre en god og sandfærdig beretning, når det forlanges. 5. Skal han engang om måneden, endskiønt han ikke bliver kaldet, anmelde sig hos amtmanden at give og giøre underretning om ald byens tilstand og leilighed, som han alt sandfærdigt haver at berette. Forsømmer talsmanden nogen af foranførte hannem pålagde poster, haver han sit gårds fæste forbrudt.

Her efter »Oeconomisk Journal«, october 1757, side 750—783.

Odense amt.

Veirup, Ubberud, Odense herred.

In nomine Jesu.

Anno 1699 d. 8. februarii begyndte vi Veirup gildbrødre i Veirup denne vorris byelof at oprette, på det at onde våner kunde afleggis, og gode skicker og sæder igien oprettis, som kand ske, Guds nafn til ære og os alle til gafn og nytte.

1. For det første: Dersom nogen giør gillesmanden skade på sin frugt eller tager stafver af hans giærder eller vognkieppe af hans vogn eller noget af hans gård, som mand kand giøre skade med, bøde 1 fierding øl til vide.

2. Dersom nogen fortørner hosbonden eller hans bud, som de ere forsamlede i huset hos, bøde 1 fierding øl. Og hvo som har husfolk i byen, som tager stafr eller giersel af nogens gierder, og det kand bevisis, da manden, som dem huser, bøde for dette 1 tønde øl.

3. Om nogen kaster til hinanden med kande, ståb eller skåle, bøde 1 fierding øl. Og hvo som dragis i hår i gildishuset, på gade eller stræder bøde 1 tønde øl. Og hvo som spilder lavs øl med villie, bøde en half tønde øl.

4. Hvo som forhaster sig og løiter nogen i gillishus eller på stefne og giver ukvemsord fra sig eller spodelig tal til gildbrøderne eller hans bud, give 1 fierding øl til vide.

5. Hvo som opkaster i gilleshus, bøde 1 sk., og om nogen kaster op i gillesgården, være sig giæst eller gilbroder, og gifver icke dricke igien, bøde en half tønde øl til vide, om det strax bevises.

6. Hvo som sig nedseter her i byen, at vil byge og boe, skal gifve til igang for sig og sin hustru 1 tønde øl, og det inden et halt år at betalle.

7. Hvilken gildbroder, som tager nogen med sig til gilles, svend, pige eller giest, da skal hand undervise dennem, hvad vedtegt er, og dersom nogen indbyder giæster i vort lav og de icke blifver indliust i lavet, da bøde 1 fierding øl.

8. Dersom nogle giæster sider med sin kniv, bøde 1 sk. Og dersom nogen gilbroder eller giæst sider med sit værge, efter lyd er klapet, og det icke oplys, bøde 1 fierding øl. Og dersom nogen giør skade med samme verge, bøde en tønde øl og være allis forrædere.

9. Dersom aldermanden får noget verge i sin giemme og får det ud inden rette tid, bøde en half tønde øl.

10. Der måe ingen svend eller andet bud byde nogen giest ind, uden end gilbroder lover for hannem.

11. Dersom nogen slåer gilbroder eller gilsøster eller deris bud eller giest blåe eller blodig i gildeshus, skal gifve 1 tønde øl til vide.

12. Dersom nogen er på vei eller sti for gildbroder eller hans bud eller løber i gildesgården med verge, bøde en tønde øl.

13. Når nogen bortdøer her af byen, da skal hver mand skafe af sin gård og sted to karle til at henbære

den døde, som kand være 16 år gammel og der ofver. Og skal der gifvis, når den døde er henbåren, en half tønde øl og en kande brendevin. Mens bortdøer enten mand eller hustru, da gifvis øl og mad som sædvanligt har været. Hvo som her imod vil bryde, bøde en half tønde øl til vide.

14. Hver mand skal tøire på sit eget, undtagen hand hafver det i minde hos sine rénsbrødere, under 1 fierding øl. Og hver gifve 1 sk. for hver høved, som går løs.

15. Hvo som slår sit kvæg i auret eller anden græsbed, førend allermanden med gilbrøderne det samtycker, bøde derfor 1 tønde øl og betale skaden, *h*vis de giøris.

16. Hvo som sætter mere kvæ*g* i græs, end som hans lod kand falde, bøde en half tønde øl.

17. Og hvo som sætter kræ og bester i tøier og kommer videre end på hans egen grund, bøde 1 fierding øl. Og hvo som sætter hoper i tøier, som hafver føl, bøde end tønde øl.

18. Hvo som har behof enden at reise hus eller tømmer at lade, da skal hver mand sende en før karl under *1* skiepe byg, såfremt hand icke enten er siyg eller i hosbonds forfald. Det samme fórstår og om ovne at slåe.

19. Dersom aldermanden vil kortelig hafve stefnet, da skal hver mand møde, ved 1 sk. vide, uden hand hafver lovlig forfald. Hvo som får aftenvarsel til samme stefne og icke møder uden lovlig forfald, bøde 2 sk. til vide. Og skal hver mand eller hans bud møde hver søndag til stefne efter gudstieniste forrættelse så lenge, som marken er i fred, bøde 2 sk., om hand icke møder. Og hvad som de fleste vedtager på byens gafn og beste, skal de mindste samtycke.

20. Hvo som icke vil give liyd, når allermanden det begiærer, være sig gilbroder eller hans bud, give 1 fierring øl til vide. Og må ingen side lenger, end som allermanden hafver liyst tønden i fred, og stoelsbroder hafver målt hinde. Hvo som siden tapper af hinde, førend målet kommer tilstede igien, bøde en half tønde øl; forsømmer stoelbroder det og kommer icke i ræte tid med målet, bøde 1 fierring øl. Og skal stoelbroder være hos, nar alle lavs tønder holdis og fyldis, under 1 fierring øl til vide.

21. Dersom nogen allermand nefner nogle mand ud,*) før de nogen sag. Hvo som icke vil, bøde 1 fierring øl, og tage så en anden mand ud, og samme mand sige på, hvis poster de bliver udmeld på.

22. Gierderne skal være gavlugt den søndag før vor fruedag; men altid omkring rugmarken. Og alle gierder skal være ferdig til den søndag efter volborrigdag. Hvilke gierde, som icke er gier til samme tid, skal koste 1 fierring øl, og hvilke gierde, som kommer hul på, skal koste 2 sk. Og hvo som har skadelig kræ, som bryder gierder, og icke vil holde hegt derpå, bøde en half mark første gang; sker det tiere, da dobbelt at betalle.

23. Dersom nogen slar sine heste løse eller andet kvæg, eller sine naboers, og det bevises, bøde 1 fierring øl.

24. Hvo som pløer, høster eller slåer en anden fornær, da udmelder naboer at giøre ræt der udi; og dend, som uræt har giort, pantis for 1 fierring øl.

25. Hvo som ager eller rider over sin naboes eng

---

*) *Teksten er utydelig på grund af rettelser. Meningen er vist: Før de nogen sag, og oldermanden udnævner mænd til at tage sig af den o. s. v.*

eller korn, som icke er lovlig vei, og kand bevisis, bøde 1 fierring øl, uden det sker i mindelighed.

26. Ingen må giøre grov arbeide om søndag under 1 fierring øls straf.

Disse fornefte artikeler, som denne vor lov indeholder, skal af gildbrødre og gildsøstre udbrødelig holdis, eller skal allermanden pante dennem for høieste vide. Hvo som icke vil gåe med, skal give 1 skippe biyg til vide.

Datum ut supra.

Efter en afskrift i »Dansk folkemuseum«, der er fra midten af det attende århundrede. Det kan ikke siges helt bestemt, om byloven er fra Vejrup i Ubberud eller fra Vejrup i Inslev, Vends herred.

Rønninge, Åsum herred.

St. Sørens gilde. 1601.

..... som Gud almectigste os ont och forlent hafver. Dersom nogen sig herimod fordrister, da skal hand efter meninge gilbrødris samtycke bøde och udgifve vide som efterfylger.

1. Den første artickel om igang: Hvo som vil vere gildsøsken i st. Søfrens gilde i Rønninge, da skal hver hedske gifve en tønde øl til igang.

2. Om våben og verie i gildis hus: Item hvilken som ganger i gildisstuen med nogen våben eller verie med vredt hou, på det hand vil trette med sin gilbroder, gifve 1 tønde øl til vide. Item hvilken som ganger i gildisgård med andre våben eller verie end en gildiskiep, gifve en fiering øl til vide.

3. Om skade giøres med andens verie: Hvilken som gilbroder er och bær sit verie i gildisgård, och nogen

får der skade af, da gifve hand 1 tønde øl til vide, som det tilhørde.

4. Om knifve och ulaflig kiepppe: Item hvo som går til gildishus eller gildstefne med nogen våben eller verie, med knifve eller ulauflig kieppe, disligist om nogen findis med sin knif eller andit verie, efter at aldermanden hafver sådant udmekit, da gifve ½ tønde øl til vide.

5. Om nogen ligger i lafve for anden: Hvo som ligger i lafve for sin gildbroder, når gildit drickis, eller henter våben eller verie, at giøre sin gilbroder skade med, och det er bevisseligt, da gifve hand 1 tønde øl til vide, och derefter vere icke gildet nermer, end alle gilbrødre ville.

6. Om ubekvem ord och ulyd: Hvo som gifver en anden ubekvem ord i gildishus eller på gildisvei eller på gildstefne, gifve ½ tønde øl til vide. Och ligeså hvo som gifver allermanden eller skyrebroderen onde ord eller giør dennem ulyd, når de taler byens och gildens sag och beste.

7. Hvo som bander sin gilbroder: Om nogen bander sin gilbroder i gildishus eller på gildisvei eller på gildisstefne eller i gildisgård eller gifver onde ord eller knurrer, hand bøde derfor ½ tønde øl til vide. Ligeså om nogen løgter sin gildbroder eller taler i hans ord.

8. Om sveren och banden: Item hvo som ublueligen sverer och bander, vanbrugendis Jhesu hellige død och pine, enten i gildishus eller på stefne, da bøde en fiering øl til vide; och skal aldermanden strax eller om anden dagen tage hans pant, om hand icke velvilligen vel udlegge.

9. Om slet och hårdret: Hvo som slår sin gildbroder eller drager hannem i hår i gildishus, gildisgård eller på gildisvei, hand bøde 1 tønde øl for hver sinde.

10. Om gester bryder mod gildbroder: Item bryder gest mod gildbroder eller mod anden gest eller mod gilbroders bud, da bøde hand for hannem, som hannem indbød, som for gildbroder. Item hvo som bryder imod geste, hand bøde ligesom mod gildbroder.

11. Om gildbroders bud bryder: Bryder gildbroders bud mod gildbroder eller gest eller mod andens gilbroders bud, da bøde hosbonden ligesom hand det sielf hafde giort.

12. Hvorleds skiudis skal til gillis: Item skal hvert hedske, som gildsysken er, skiude en skieppe biug til gildiskorn, och hvert énverende folk, som vil gå til gillis, 1 skieppe.

13. Hvo øllit skal brygge: Item skal hver gilbroder om årit, når vi skiude vort gildiskorn, tage 1 pund af samme korn at brygge, først de i byen er, och gå siden ret om.

14. Hvad der skal til tønden: Item skal gildbroder, som tager vort gildiskorn, hafve fem skiepper til hver tønde.

15. Når skydis skal: Hvilken som icke kommer frem och skyder sit gildiskorn st. Blasidag, som de alle vidtage, gifve 1 skieppe biug til vide.

16. Nar gildstefne skal holdis: Skal addelgildstefne vere . . . . .*), och da skulle de oplegge igang, som sider derfor. Och hvo som icke kommer til gildstefne, når allermanden tilsiger eller tilbyder, da gifve 1 skieppe biug til vide, den som kommer for sildig, och hvo som icke kommer, gifve 2 skiepper.

17. Når gildit skal drickis: Item skal fornefnte

*) *Her en åbning på 25 m. m. Formodentlig var det meningen senere at tilføje dagen, når gildet skulde holdes.*

gilde begyndis først på vorherre himmelfartsdag och siden efter allermandens och gilbrødernis tycke. Och skal Rørup mend først oplegge deris øl och gå siden ret om.

18. Om ont gildisøl: Item hvo som tager vort gildiskorn och brygger icke deraf got øl, hand bøde 1 fiering øl til vide på hver tønde. Disligist hvo som legger ont øl op af det, som hand bør at udgifve af rette til vide, igang eller erfveøl; då skal hand hafve for hiemegield, hvad som blifver tappit af tønden, før det blifver urettit, och skal gifve 1 fiering øl til vide, och siden gifve gildbrøderne andit øl, som kand vere forsvareligt.

19. Om tappis: Hvo som tapper af tønden emod skyrebroderens minde, gifve 1 fiering øl til vide.

20. Om nogen kaster tønden af: Item hvo som kaster tønden af stolen, når gildet drickis, forend stolsbroderen tager hinde af, gifve ½ tønde øl til vide.

21. Hvor mange der må gå til gildet: Item må bryden sielf fierde komme til gillis efter allis vor vedtect, och landboen sielf anden. Hvem som flere tager med sig, da betalle hand for dem som for andre gester.

22. Om opkastis: Hvilken som dricker til ofverflødighed, at hand opkaster i gildishus af øl, gifve 1 fiering øl til vide.

23. Om nogen handler utilbørlig med hustru och hion i druckenskab: Hvo som ofverretter sin hustru i gildishus eller gildisgård eller på gildisvei, eller, når hand kommer hiem, handler uskickelig med hustru och tiunde, hand bøde 1 tønde øl til vide.

24. Om sede i gildet: Item skal gildbrødre sidde i gildishus efter deris alder, och gildsøstre efter deris vielse. Hvo som sig heremod forbryder och andre nedtrycker, gifve 1 fiering øl til vide, om påklagis.

25. Hvo som går af sit sæde: Om nogen gildbroder setter sig på kvindebenk, der ad sidde och vrefle med hofvitløs snak och drifver nogen gildsøster af sit sæde, hand gifve 1 skieppe biug til vide.

26. Om lenge at sidde: Hvo som sidder lenger i gildishus, end som gildis rettighed er druckit, och tønden målt, och giør hosbonde och hustru emod, gifve 1 fiering øl til vide.

27. Om nogen slår øl i andens skål: Item hvo som slår øl af sin skål och i en andens med sin fri villie, gifve 1 fiering øl til vide.

28. Om skåle eller stole sønderslås i gildishus: Hvo som slår skåle synder i gildishus eller gård, med sin villie, hand gifve ny skåle igien och gifve 1 otting øl til vide. Ligeså ochså om nogen slår stole eller andre kar synder i gildishus eller gildisgård, betalle skaden och gifve 1 otting øl til vide.

29. Om ved: Item hvilken mand eller kvinde, som vedder i forsamling, da skal det ved fordrickis igien i forsamling.

30. Om nogen dyl gildens sager: Item om allermanden eller stolsbroderen dyller og tier gildens sager, så at det kand befindis, da bøde 1 fiering øl til vide.

31. Om tagsettemål: Hvo som siger sin gildbroder til tagsettemål emellom fire strande, da skal hver på sin egen fortæring fylge sin gildbroder, om hand er uden siugeseng och herskabs forfald, och gifve hannem eller hinde 1 sk. til hielp. Hvem det icke vil giøre, gifve $^1/_2$ tønde øl til vide.

32. Om hielp i siugdom: Item hvilke gildsysken, som bo och bygge hafver for ad stå och ligger på sin sotteseng och for skrøbeligheds skyld icke kand få sit korn høstit i tide, da skal hvert gildsysken hielpe hannem

eller hinde med en dags arbed i hver mark på sin egen fortæring, om hand tilsigis, eller gifve ½ tønde øl til vide, om hand er uden loflig forfåld.

33. Om hus at rese, træ at låde, ofne ad slå: Hvo som hafver sin gilbroders hielp behof til hus at rese eller træ ad lade, da skal hand vere forplictig, om hand tilsigis, enten sielf ad hielpe hannem eller låne hannem it ferrigt bud, under ½ tønde øl til vide. Disligist når nogen lader ofne opslå och begierer hielp af sin gildbroder, da skal hand låne hannem itført bud en dag eller sielf hielpe hannem under ½ tønde øl til vide. End drager nogen sig och icke kommer frem, når soel går op, gifve 1 fiering øl til vide.

34. Om ildebrånd: Om nogen får skade af ildebrånd, — det Gud forbyde — eller kommer i anden ofvenfald skade, da skal hver gildbroder hielpe hannem med en dags arbed på sin egen fortæring och gifve hannem en trafve langhalm och it got bygningstræ eller gifve ½ tønde øl til vide.

35. »Om vanføre: Item skal meninge mand age vanføre af by ret om, och hvo det tilfalder, och hand det icke vil giøre, gifve 1 fiering øl til vide. Ligeså også hvo som fører sin nabo dennem på efter soelbierig och age dennem siden sielf af by.«*)

36. Om torreferd: Item hvilken som finder sin gildbroder liggendis nogen sted forhindrit på torrevei eller andit sted, som hafver brut sin vogn eller i anden måde er kommen i brøst, och hand icke vil hielpe hannem op, gifve ½ tønde øl til vide.

37. Hvorledis gildbroder anden må dele: Hvo

*) *Denne post er senere tilføjet. Se efterskriften side 295—96.*

stefner eller deler sin gildbroder til tinge, før hand deller hannem med gildstefne, gifve 1 fiering øl til vide, undertagit herskabs dele och kirkegield.

38. Om vitterlig gield: Hvilken mand som er en anden skyldig vitterlig gield, af gildbrøderne, da delis hand først med en mand och siden med to, och leggis hannem 14 dage for, och hvad hand icke fornøier hannem der forinden, da vere sit gilde kvit.

39. Om de sig lader dele af gildit: Item hvo sig lader dele af gildit, bøde 1 fiering øl, om hand vil blifve ved sit gilde, eller 4 skp. biug, og da vere sit gilde kvit.

40. Hvo bref må bere og tingstefner vere: Hvo som berer bref ofver sin gildbroder for nogen fremmit eller låner nogen fremmit sit bud, som icke er gildbroder, til ad vere lafve- och tingstefner ofver gildbroder, gifve 1 fiering øl til vide for hver sinde.

41. Om hion at stede: Hvo som steder sin gilbroders hion emod hans minde, førend hand spør hannem ad, gifve ½ tønde øl til vide for hver sinde.

42. Om gildsysken døer: Item når gildsysken døer, da skal gildbrødre och gildsøstre våge ofver dennem, om de tilsigis, och siden hielpe at grafve och ringe och der efter hederligen fylge deris lig til grafve. Hvem det icke vil giøre, gifve ½ tønde øl til vide, om hand er uden loflig forfald.

43. Om hion eller veifarende døer: Item døer gildbroders eller gildsøsters hion, da må gilbroders eller gildsøsters hion våge ofver dennem, och siden skal gildbroder och gildsøster sielf komme om anden dagen och hielpe dennem at rydde husit, ad grafve och ringe, under ½ tønde øl til vide. Ligeså skal och holdis, om nogen betler eller veifarende døer.

44. Om erfve øl: Når gildbroder eller gildsøster er begrafven, da skal deris arfvinge gifve gildbrøderne 1 tønde øl til erfve øl samme aften eller strax der efter.*)

45. Om aldermands len: Item hvilken af gildbrøderne, som otte af de andre gildbrødre, hvilke skal udmelis af aldermanden, de tillegger aldermands len, och hand icke vil vere det år omkring, gifve 1 tønde øl til vide.

46. Om skyrebroder len: Item hvilken mand som de tillegger skyrebroders len det år, och icke vil vere, da gifve ½ tønde øl til vide.

47. Om stefne och gårdgang: Hvilken mand som drager sig hieme, når allermanden ringer eller byder til stefne eller gårdgang, da bøde for gårdgang 1 fiering øl, uden hand hafver loflig forfåld och 1 sk. for hver gang hand stefne forsømer.

48. »Fælisdreft och vongedreft: Item når aldermanden ringer och byder til ad drifve fæleden, hvo icke da kommer eller hans visse bud, da bøde 1 fiering øl til vide. Ligeså ochså i vongen.«

49. Om siefvåren stefne: Skal sielfvåren stefne holdis på helligtrekongerdag, kiøndelmisdag och valbørmisdag och anden pindsedag. Hvo icke da møder, uden hand er i herskabs forfald, gifve 1 skieppe byg til vide. Holdis och sielfvåren stefne på helmisdag.

50. Om pant at tage och ulydighed emod allermanden: Item hvilke fire mend, som allermanden udmeler af stefne at tage nogens pant, och de icke ville, da gifve hver som icke vil 1 skieppe biug til vide.

---

*) *I randen:* 3 uger.

51. Om truis, når pantis: Item hvilken mand, som gilbrøderne ganger til at pante for hans vide, som han er falden for, och hand eller hans hustru eller ombud gifver dennem onde ord med trusel, bydendis sig til ad slå dennem, gifve ½ tønde øl til vide.

52. Om nogen veirer sin rethed at udlegge: Item hvo som gildit giør och sidder med vor rethed at udlegge och os den veirer, når vi den bigierer, och viser os hiem, gifve 1 fiering øl til vide.

53. Om sictis på årsage: Hvo som sictis på sin årsage eller på stefne, kand hand afverie sielf tredig med vindisbyrd af 7 naboer på helgens ed med opracte fingre, da blifver hand årsagit.

54. Om styld: Item om nogit blifver stollen fra nogen gildsysken i Rønninge, da må meninge bymend randrage hver mands hus och gård uden herridsfogeden och uden al faldsmål i alle måde. Och hvilke icke vil lade randsage, gifve 1 tønde øl til vide och vere siden icke disbedre betroit.

55. Om onde ofne: Om nogen i Rønninge hafver en ond ofven, da må meninge bymænd randsage, hvor de ere, och dennem nedslå och dermed hverken giøre vold eller herverk. Hvilken som sin ofven icke vil lade forsøge, gifve 1 tønde øl til vide.

56. Om hegn och vongegårde: Item hvilken af gildbrøderne, der vorder tilsagt, ad der er gaf på hans vongegård, och det icke lucker, inden anden dags middag, gifve 1 fiering øl til vide och bøde for hver gang och hver dag, hand får det ad vide och icke hegner. »Roumarks vongegårde skal vere fuldgiert til voldermis och biugmarks vongegårde til pindsdag«.

57. »Kvig i fæleden: Item ingen må føre mere kvig på feleden, end hand føder på sit foder om vinte-

ren, uden hand hafver det i minde. Hvo som leier græs på feleden skal gifve for hvert stort høfde: ko, hest och øg 8 sk., for it svin eller it får 2 sk., ad betalle 8 dage efter volbormis eller gifve dåbelt.«

58. Om stafre: Hvo som befindis at tage stafre af en andens gierder, da bøde derfor ½ tønde øl til vide.

59. Om helde heste och andit kveg: Hvo som fører helde heste i vongen, førend alle gildbrøderne vorder derom til ens, eller giør uhegn med svin, ges eller andit kveg, gifve en fiering øl til vide.

60. »Om Elvidet: Item hvo som fører mere kvig i Elvidet, end han bør af rette, gifve 1 tønde øl til vide samme aften, och tage strax kvigit af igien. Udi ligemåde må ingen føre mere kre på Rønninge feleter, uden di hafver det i menige bymends minde oc uden di hafver gresbed derimod.«

61. Om kveg tagis af fålden: Hvo som tager nogit fæ eller andit kvæg af fålden emod fåldefogedernis minde, gifve ½ tønde øl til vide.

62. »Om vongen ad vutte: Item skal det gå ret om ad vutte vongen. Och hvo som icke vutter, gifve 1 fiering øl.«

63. Om skovhug: Item hvo som ser nogen hugge i en andens skov af gildbrøderne eller andre och tier for vild og venskabs skyld, och det påklagis, gifve ½ tønde øl til vide. Men den som på en andens torn, ris eller anden skov afhugger, gifve 1 tønde øl til vide.

64. Om afpløining, afslet och afskyrd: Hvo som pløier ofver gamle rene och påklagis, gifve 1 tønde øl til vide och legge jorden tilbage igien. Så er och om afslet och afskyrd. Klager nogen for uret, da gifve

hand sielf det samme ud. Hvo som taber sagen, gifve de fire siunsmænd 1 fiering øl samme aften.*)

65. »Item hvo som slår i marken efter kvigit er kommen i afrit, gifve ½ tønde øl, uden hand hafver det i alle gilbrødris minde.«

66. Hvo stige giør: Om nogen ager eller rider eller giør stige ofver nogens eng eller korn, hand gifve ½ tønde øl til vide.

67. »Om hør och hamp ad røde: Item hvo som legger hør eller hamp i røde i nogle af vore vandinger, gifve ½ tønde øl til vide.«

68. Om bed och tøiring: Item hvo som tøirer anden mands korn eller eng op eller lader opbede med sin vilie, gifve 1 fiering øl til vide och betalle skaden igien. Item hvo som leier fremmit nogen tøiring uden alle gildbrødris minde, gifve ½ tønde øl til vide. Item om nogen befindis at ligge och bede dag eller nat med heste i vongen, hand gifve ½ tønde øl til vide.

69. »Om afrit: Item ingen må føre kvig i afrit, før alle gildbrødre tager vid, uden ½ tønde øl til vide. Item må ingen sette øg, kiør eller stude i tøier under ½ tønde øl til vide, med mindre de hafver det i alle mands minde.«

70. Om sterke tøier: Hvo som setter sine heste i tøier och setter dennem icke i gode sterke tøier, da gifve 1 sk. for hver gang, de går løs.

71. »Item skal hver helgårmand hafve tre heste i tøier indtil midsommer, och hver halgårmand to heste til fornefnte tid i tøier. Men efter midsommer skal hver helgårdmand hafve fire heste i tøier och icke flere;

---

*) Fire mend udmelis det at forfare, *er udstreget, og i stedet er i randen tilskrevet de sidste 13 ord.*

men hver halgårmand skal icke hafve uden to i tøier altid, under $1/2$ tønde øl til vide.«

72. Om tyrekorn och tyrepenge: Item skal hver mand gifve tyrekorn och tyrepenge efter gammel sedvåne.

73. Om dennem som icke ville udgifve, hvis de leggis for: Hvo som leggis for vide for nogen sag och icke velvilligen vil udlegge, då må gildbrøderne med allermanden strax om anden dagen dricke hans vide. Item hvo som bryder nogit af dette i denne gildisskrå, og hand lader sig afskyrre for hvad vide, som hand er falden får, och icke vil rette for sig, da må vi dele hannem, hvor vi ville, for 1 tønde øl som for anden vitterlig gield.

Denne bylov ville vi så i alle sine artikler ubrødeligen holde och holdit hafve i alle måde. Och dersom nogit er forjet i forskrefne bylof, da skal aldermanden udmæle fire eller otte mend, och hvad mangel på ferde er, skal gå efter deris sigelse.

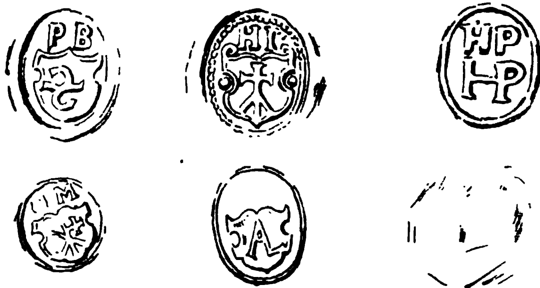
»Hvo som klager nogen sag for sin husbund eller hans fuldmectige, som byen vedkommer, før hand klager for aldermanden och sin naboer, bøde in tønde øl til sine gildbroder.«

At Jep Hintzen i Røninge aldermand ibidem stod her i dag inden ting, som er torsdagen den 13. dag augusti år 1601 och gaf tilkiende ad hand hafver her i dag met høringsdelle uddelt sine naboer Røningemend, husmend och enker, desligist och møller, som bør ad svare emod deris byeloug, och var idag af dommer och domvinde flere met hannem beg*ierendis*, den til vitterlighed ad vilde forsegle, då tilspurde hand forskrefne Røningemend desligist møller, om di den vilde holde og epterkome, såvit den indeholder och formelder, och for dennem på deris byestefne hafver verit oplest. Då svarit

di samptlige, at så vit same deris byeloug indeholder och formelder met vide och vilkor och for dennem hafver verit oplest, den ville di udi alle made holde och epterkome. Derepter fremstod Rasmus Matzen i Perstrope på hans hosbundis *erlig* och velb*yrdige* frue Beathe Brades til Agard hindis tieneris vegne, svarit, at dersom det skal gielde hindis jord och egendom vid, som er funden til los, då skal hindis tienere icke samtøcke noget ad besegle same deris byeloug. Dertil svarit for*nefnte* Jep Hindtzen och flere af Røningemend at det icke skal kome den gode frue hindis egendom eller los vid ud i nogen made, men alenist ickun deris byes ret.

Beseglingsmend: Peder Bull i Toruppe, Herridsfogid i Åsum herrid, Hans Issen ibidem, Hans Persen i Høybye, Frederich Mule i Otthense, Anders Longe i Alderuppe och Jep Hansen i Perstrope, hvilkit forskrefne bekiende vi forskrefne mend met voris beseglinger her nedenfor.

Datum ut supra

Disse efterskrefne erre byssens hafver af gadejord, af hvilke de gifve det efterskrefne til leie af samme hafver:

1. Peder Jacobssøn 1 fiering øl af en hafve ved smedens gårde.

2. Peder Søfrenssøn 1 tønde af en hafve ochså ved smedens gårde, som hafver gådt af steildshid af.

3. Nok Marren Nielses 1 fiering, som ligger ved Peder Høys hus.

4. Nok Oluf Løy 1 fiering af en hafve, som ligger ved Peder Søfrenssøns hafve.

5. Item Matz Jespersøn 1 fiering af en hafve, som ochså ligger ved Peder Søfrenssøns hafve.

6. Rasmus Vefver 1 otting øl for nogit jord af gaden.

7. Item Hans Kremmer 1 otting øl af gadejord.

8. Nok Peder Høy 1 fiering också for gådejord.

9. Hans Matzøn 1 fiering och 1 otting for en hafve.

10. Jep Hindtzøn 1/2 tønde och 1 otting af en hafve.

11. Jørgen Skoumager 1 fiering øl af en hafve.

12. Hans Smedt 1 fiering øl af en hafve, som blef bevilgit til husit.

Nok Byrrildt 2 sk. af it plantebæd, som hand tog ind til hafven. Item Peder Plog 1 sk. for gadejord. Niels Matzøn 2 sk. Hans Nielssøn 1 sk.

Item 1 fiering øl af præstegården af en gyde ved prestens hus, når der er vong i Helligiestis toft.

Dette fornefnte skal udgifvis volbormisdag eller gifve dobilt.

Item den 30. augusti stod alle Rønninge mend och gaf last och klage på alle de tørregrafve, som vår grafven på liungit. Hvad skade de får efter den dag, på hvis det er, skulde de betalle skaden igien, både de som nu grafne ere och herefter blifve.

Anno 1618 den 2. Januarii, da udmelte allermanden af stefne otte mend, oc skulle sige om Elvedet, som skal være årlig inde, som våre disse efterskrefne mend: 1. Peder Søfrenss*øn*, 2. Hans Matz*øn*, Lauritz Jørgenss*øn*,

Matz Lauritzss*øn*, Otte Hanss*øn*, Peder Mogenss*øn*, Anders Pederss*øn*, och Gregers Lauritzss*øn* . Och hafver same forskrefne mend ligtet och lagt det så, at den skal gafveluckis 14 dage for voldermis, ved ½ tønde øl til vide, och fuldluckis til voldermis ved 1 tønde øl til vide.

Och hafver same forskrefne mend sametid samtykt, at hvilke kræ, som går ofver hans egne hafvegierder och kommer i vongen, och hand skal gifve 1 otting øl til vide for hvert høfde.

Anno 1624 Kyndelmisse dag til selfvåren stefne samtøcker menige Rønninge bymend met hverandre, at hver af dennom skal verre forplictet at tage ved aldermandslæn it år igiennem, och for sit umage skal hafve en ko i Elfvedit. Och dersom nogen veigrer sig herudi at verre aldermand, da skal hand gifve to tønder til byen och endda verre forplictet at tage ved aldermandslænet. Eller hvilken der icke self vil verre aldermand, skal hand verre forplictet at skaffe en anden i sin sted under forskrefne vide.

Anno 1631 Torsdagen den 3. Martii er på almindelige Rønninge sognestefne och siden på Åsum herritsting af menige Rønninge sognemend samtøkt och vedtagen, at de endeligen skulde holde deris hunde i sterke jernlenker bundne, så ingen må hafve løse hunde. Och dersom nogen findis at hafve løse hunde dag och nat ofver, den gifve en tønde øl til vide til begge byer och betale skaden, om nogen fangendis vorder. Och samme vide, som i så måde falder, må aldermanden pante for uden al brøde, enten vold, herverk eller andet. Och hvilken der pantis, som enten biuder hug eller slag, den bøde dobbelt vide: to tønder øl i lige måde. Item hvo

som hafver hvalpe at opføde, och forelagt at binde dennem, da det strax at efterkomme, under vide, som foresiges.

Anno 1633 midfaste søndag hafver meninge Røninge mend verit til sielfvåren stefne och da vedtagit och samtøct, at Røninge mae skal tagis i hegn och gafluckis 14 dage før volbormis, under in half tønde øl til vide. Och hvis kræ, som findis i forskrefne mae til volbormis, skal gifve for hver høfd 1 sk. for hver gang, det findis. Item hafver de vedtagen at sla samme mae til første gro til boilsmis. Siden den dag, må hver slå sit uden nogen vide i alle måder.

Samme dag, midfaste søndag 1633, hafver de vedtagen, at hvilken mand, som føder tyeren, skal hafve sexten skieper biug vel måld midfaste søndag for hans foder. Derforuden skal hand hafve 2 skieper biug och gres til in ko i deris Elvide. Och derfor skal hand, som føder tyeren, gifve bymendene, når hand annammer bygit, in god tønde øl, som hand kand forsvare, och de ville vere fornøgit med.

Anno 1637 mandagen den 5. Junii på almindelige Rønninge sognestefne blev samtøct af menige Rønninge bymend, som da tilstæde våre, at hvilken som helst af Rønninge by, mands eller kvindis persone, som nu er eller her efter kommendis vorder, verre sig enten af gårde, gadehuse eller husfolk, karls eller kvindis persone, der enten i ædruskab eller druckenskab eller nogen goed samkvem sikter en anden paa hans nafn, ære eller gode rycte, da skal den gifve en tønde øl til deris by och en ørtug hafer til deris hosbond. Item den, som således sikter, och kand det icke bevise och blif-

ver pantet derfor, da skal den self betale pantet.*) Och den, som icke er goed for at udgifve, straffis på sin krop och siden forvisis af byen. Och det efter it tingsvidne, daterit Aasum herritsting, torsdagen den 27. juni anno 1622.

Anno 1644 den 3. Julii samtøcte meninge Røninge bymend, at når nogen pant tagis for vide, som nogen kand vere falden for, och den, som pantet eier, icke inden tre uger løsser samme pant, da skal samme pant vere forbrot, och icke skal videre kræfve det.

Lest paa Aasum heritsting den 22. januarii 1646.

Anno 1648 allehelgensdag samtøcte meninge Røninge bymend, at hver, som pløier och såer, skal så årlingen 1 fierding erter eller mere, under in hal tønde øl. Och hvo som befindes at plocke erter på andens grund enten i posser, korfve eller anden giemmer mere end en håndfuld eller in rusme, skal hafve forbrut samme vide.

Aar 1779 blev vi samtlig Rønninge og Ollersløv byes mend eninge om markens fraskilles imellem os, som kalder Høikiersmarken, at Ollersløf mend skulde tillege os 21 td. hartkoren til landeveiens led. Og siden blev vi eninge om, at di Ollersløf byemend skulde betale til første mai 51, såvel til korenmark som til felesbed, og det uden nogen fortrydelse, og er betalt 1779.

Betalt 1780. Betalt 1781. Betalt for i år 1782.

Ligeledes betalt for år 1783.

1782 den 21. Februarii haver jeg underskrevne kongl. beskikket landmåler efter samtlige Rønninge sogns og

---

*) *Sidste tyve ord senere tilføjet, men med samme hånd.*

byemænds begiering i henseende til deres kongetiende parts henførelse til Hellerupgård foretaget en lovlig opmåling på veiens lengde imellem Rønninge bye og bemeldte Hellerup, siden de formente, at veien var langt længere, end kongens lov pålegger dem at bortføre tiender. Og var samme forud ved tvende mænd bekiendtgiort herskabet paa Hellerup, i fald de agtede at lade nogen overvære opmålingen, ligesom og tvende fremmede mænd fra Ellinge sogn og bye vare tilstæde som påvisningsmænd for at anvise den rette fri og gamle vei imellem Rønninge og bemeldte Hellerupgård. Opmålingen er derpå foretaget og begyndt fra Rønninge kirkeport af, forbie Holsmølle, igiennem Ellinge mark, over et lille tvervåd og igiennem Ferritzlev imod Hasendrup, hvilken sidste bye vi ikke nåede til, med en mil eller 12,000 alens lengde, men samme mål endtes forbie Espelykkesagre samt Berte mølles agre til åvending for de små Nørreveieagre, som veien begynder at løbe til gierdet, hvor en egepæl af ungefehr et par alens lengde blev nedslaget med denne udhugne påskrift: Veien fra Rønninge kirkeport og hertil er én mil eller 12000 alen. 1782.

Således passeret som hermed under min hånd tilståes. Actum ut supra.

Knud Nielsen,
Kongl. Landmåler.

P. S. De tvende påvisningsmænd vare Hans Jørgensen, præstens annexbonde, og Anders Jacobsen af Hindemae goeds, begge af Ellinge.

Knud Nielsen.

Her efter det originale håndskrift, der findes hos sognefoged gårdejer Jeppe Hansen i Rønninge, men som formodentlig snart bliver gemt i provinsarkivet i Odense.

Titel og noget af indledningen, formodentlig et blad, mangler. Der er hist og her gjort flere tilføjelser med en anden hånd, der er fra den nærmest følgende tid. De står her mellem anførselstegn. Stykket side 289 »At Jep Hintzen o. s. v.« til seglene er skreven med en anden hånd end noget af det øvrige. Nr. her stemmer ikke med håndskriftet længere end til nr. 34. De tilføjede poster har nemlig intet nr. i håndskriftet, og her er de alle med nr. i følgeorden.

Stykkerne, der følger efter Byloven, er skrevet med forskellig hånd til forskellig tid, sådan som stykkerne viser. Disse stykker står i håndskriftet lidt imellem hinanden. Den ene gang har man begyndt på en ny side, en anden gang har man set, at der var plads til et stykke foran, og så har man skrevet det der. Her er det ordnet efter tidsfølgen med undtagelse af den lille kvittering for 1783.

1785 blev Rønninge udskiftet mellem godserne. 1795 blev den egentlige udskiftning foretaget; men om dette findes der ingen optegnelser. 1786 har degnen fået sin jord for sig. Om dette er der en længere redegørelse. Der fortsættes fremdeles med optegnelser, så om jordemoderens løn, så om vejvæsenet, så om pligtarbejde o. l. I nogle år noterer man omhyggelig, når vipperne kommer i rugen o. s. v. Der er skrevet i den lige ned til 1894, men det sidste er blot meddelelser og betragtninger. Vi nævner eksempelvis: »Overfaldet på Estrup« og »Om menneskets fri villie.«

Forhen trykt i »J. C. Bendz: Efterretninger om Rønninge og Rolfsted Sogne, Odense 1820«, side 103—114.

Østrup, Lunde herred.

En ret ordning och skik, som alle Østrupe mend hafve samtøgt at ville med hverandre holdet hafve, den almegtigste Gud til lof og ære, denum och deris efterkommer til frid, enighed och got naboskab at holde, på det den ene med den anden kand nyde frid på sit gres, hø och korn. Desligeste udi gildishus, at hver mand kand giøre sin nabo det skiel och fylliste, hand af en anden hende ville. Och den til tinge ladet bekrefte med et tingsvidne, på det at samme bog skal fuld och fast holdis urygelig af denum, som herefter kommendis vorder udi forskrefne Østrupby at bo, som af denum, som nu lefver och den fornefnte bylof och gildisskik begynt hafver. Och deris nafne, som samme bog begynt hafver, erre disse efterskrefne: Hederlig och vellerdt mand hr. Jesper Lauritzsen, sogneprest, Niels Jørgenssen, Hans Rask, allermand, Jens Nielssen, stolsbroder, unge Niels Hanssen, Niels Hanssen, Jens Hanssen den gamle, Jens Diegn, Matz Hansen, Hans Lauritzsen, Jens Hansen den onge, Oluf Rask, Knud Lauesen, Oluf Jørgensen og Mads Nielssen.

1. Først om aldermanden, nar hand skal i settis: Aldermanden skal i settis hver st. Michels dag. Och skal det gå ret omkring i byen. Och hvilken mand, som sider for afvelsgård, icke vil verre allermand, nar det hanum tilkommer, gifve ½ tønde øl til byen til vide.

2. Om duelig oc gafnlig aldermend: End nar som hender, at der blifver en allermand, som det kommer til med rette, och de andre nabo kiender hanum icke duelige och gafnlige at kunde ramme bysens gafn och beste, da mue fire af di andre nabo tage denum en anden, som sider ret for hånden, til at verre allermand.

Och da skal den verre krafvesløs for den halfe øl, som den skulde gifve, som icke ville verre allermand, efterdi at hand ville verre aldermand och icke måtte.

3. Den som kommer af met aldermands lén, skal gifve den, som aldermand blef, en mark penge efter gamel sedvone.

4. Men hvilken mand, som blifver udvold til at verre aldermand, och icke vil verre aldermand, hand gifve $^1/_2$ tønne øl til byen til vide, och skal icke have forskrefne mark penge, och icke heller gifve samme penge ud, fordi at hand gaf øl til vide.

5. Hvad aldermandens bestilling skal verre. Aldermanden skal vide byssens gafn och beste, om hegn at holde, at melle naboerne til i lavtide at lucke deris gerder efter gamel skik, och melle kre af vongene, nar mand hafver det behof, epter gamel skick och sedvone, och at gå om gårde, och at lade opskrifve byssens vide, och at lade byssens vide komme meninge nabor til gafn och bedste udi lafvetide, och der som så hender, at der kommer nogen trette på, som byen vidkommer, da skal hand følge samme deller til tinge, til de bliver louglig afstillet efter leilighed, med ydermer byssens nytte och gafn, så framt hand icke vil stå naboerne til rette, nar hver mand legger sit pant i rette på stefne, och hvis hans brøde da findis, stande til rette efter byssens vidtagne bylof. Och nar hand følger nogen delle, tage fyliste af naboerne der for.*)

6. Sameledis skal stolsbroderen i settis hver st. Michels dag efter gammel sedvone, och skal gå ret omkring i byen. Och hvilken som icke vil verre stolsbroder, nar det hannum tilkommer, da skal hand gifve

---

*) *Sidste tolv ord senere tilføjet.*

ochså $1/2$ tønne øl til byen til vide, och så det år verre kvit der for.

7. Om stolsbroderens bestilling: Stolsbroderen skal våre naborne til stefne, nar allermanden hannum det beder, vid 2 sk. for hver mand til vide, hver gang hand det forsømer.

8. Hand skal och hafve en bysens kep och hafve hver mands mandtal på samme kep och opskrifve, hvad hver mand bryder, och den hafve til stefne, hver gang stefne holdis, och icke at må hafve magt at opskrifve i samme kiep, uden hvad allermanden hannum befaller på stefne.

9. End findis hand at anten påskrifve mere på stefne, end som aldermanden hannum befaller, eller hjemme, aldermanden eller naboene uvidendis, gifve byen til vide 1 fierding øl, och samme skrift afskave igien.*)

10. End fordrister nogen stolsbroder sig at afskære nogen af naborne eller sig selfve af byssens kiep och dermed formindsker byssens rettighed emod nabornis och allermands vilge och samtøcke, gifve dobbelt til byen igien och bøde 1 tønne øl til alle naborne. End møder hand eller hans visse bud icke til stefne med byssens kiep, nar stefne holdis, gifve til vide 1 åtting øl.

11. End vil hand icke skære sig selfve på samme kiep for sit vide, nar hand hafver brot vide til byen, nar aldermanden hand befaller hanum, da bøde til vide 1 fierding øl.

12. End forsømmer hand byssens kiep, så hand blifver borte med alle, och byssens rettighed derofver forkomis, da bøder hand mod byen efter fire mends sigelse.

13. Hves andet allermand och stoelsbroderen hafver

*) *Sidste otte ord senere tilføjet.*

at udrette hver efter sin bestilling, finde mand noksom optegnet der, som gildisskråen er optegnet, och der, som gildeshusset holdis.

14. Men der som allermanden och stolsbroderen forkommer andre sager, som nu icke er allerede kommen i hue at omskrifve, da mue de hafve fuldmagt at udmelle fire mend af stefne at dømme derom, och deris dom skal holdis.

15. Om rogmarks gierder: Hver vollermisdag skal alle rougmarks gierder vere fuld ferdig vid 1/2 fierding øl til vide for hvert gordsted, om der er icke kommet nyt gersle på.

16. End er der kommet nyt gersle på och dog icke fuldt ferdig, gielde 1 sk. til vide.

17. End frå vollermisdag och så til rougmarken blifver opgifven, da skal den, som marken vocter, så vel tage våre på, hvor der kommer hol på nogen mands gierder som på, hvis kre som vor i marken, vid 2 sk. til vide.

18. End finder hand hol på nogen mands gierder och vårer den til, som gierdet tilhører i lys aften, och vil det icke lucke, gifve for hver nat och dag, det ligger obit, 1 åtting øl til vide.

19. End meller aldermanden nogen mand til en forsagt tid at oplucke sine gierder, och icke vil, hand gifve for hver nat och dag, det ligger obit der efter, 1 åtting øl. Blifver hand så møget ofverhørig, at der kommer tire klage på til stefne, da gifve vide efter fire mends sigelse.

20. Om falden: Item skal i lige måde falden vere gierdt hver vollermisdag, hver mand at gerde sit gerde, vid 2 sk. til vide. Och om der siden findis hol på nogen mands gerde, da handlis der med i alle måde, som om rogmarks gerder, som forskrefvit står.

21. Om faldelogen: Skal alle naboerne giøre faldelogen færdig til poske, hver mand vid 2 sk. til vide. Det same skal holdes om flager och vongeled at giøre.

22. Om biugmarks gierder: Item skal alle biugmarks gierder *vere* fuld ferdig vollermisdag efter gamel sedvon, vid 2 sk. til vide for hvert gårdsted, brøst på findes, om der er komen nyt gerdsle på.

23. End er der intet nyt gerdsle påkomen, da gielder 1 åtting øl lige vid rougmarks gierder, som forskrefvet står.

24. Item hvor som findis trettehol mellem nogen af naboernes gierder, da skal allermanden udnefne to eller fire af naboerne at grandske, hvem som samme trettehol skal gierde med rette. Hvem som da bør samme trettehol at oplucke, skal allermanden legge hannum tid for at lucke samme trettehol, vid sit vide efter fire mends sigelse.

25. End vil hand det icke oplucke efter samme leg, da skal hand bøde 1 åtting øl for hver nat och dag, det liger åbet, och betalle ald den skade, der igiennem giøris.

26. Item hvem som hafver toftegierde och hafver indenfor, hand skal holde samme toftegierde vid magt vid den vide, som rougmarkis gerde er lagt for, som forskrefvit står.

27. Om stenter: Item hvilken som giør stente på nogen mands gierde, om det kand bevissis, hand gifve 2 sk. til vide, och hans hosbund at svore til samme vide, om det er tienistebud.

28. Om hol på gierder at lucke: Item hvem som blifver befunden at tage staffer af en andens gierder eller giersle at gaflucke sine gierde med, hand bøde 1 fierding øl til byen, och gifve hannum så mange ny staffer och giersle igien, som hand tog frå sin nabo.

29. End hvem som stieler staffer af nogen mands gierder om nattetide, hand bøde derfor en half tønde øl til vide.

30. Om aldermanden legger tid for at gaflucke eller fuldgierde nogens gierder eller at giøre vongeled eller flager eller at gierde falden eller giøre faldelogen eller andet at bestille til byssens nytte och gafn, da skal di gifve vide efter fire mends sigelse, hvem som det forsømmer.

31. Om lergrafve: Hvem som enten grafver lergrafve eller lader grafve, hand skal denum enten opfylde med jord igen eller giøre opgang af denum, så frambt hand icke vil betalle skaden igien, om nogen mands kre drukner der udi.

32. Om hierning: Item skal hierning gå ret om i byen, et bud af hver gå*rd* om dagen. Kand icke én mands bud af en gård, da må allermanden nefne och melle to mends bud, om behof giøris. Och hvem det siden forsømer, hand bøde 2 sk. til vide.

33. At vogte Marken: Hvem som skal vogte marken och det forsømer, hand bøde 2 sk.

34. Hvem som dyl sin nabois kre och vil det icke opregne på stefne, om det hafver giort skade och er bevisligt, bøde self samme vide, som hand så dyl sine nabor til skade.

35. Hvem som regner sin nabois kre op, och det blifver bevist, at det icke var i marken den dag, hand, som det så, opregner, bøde sielf samme vide, och den anden at verre kvit, som intet kre hagde udi marken.

36. Hvilken mands bud, som finder kre løst i marken den dag, hand vocter, och kiender det icke, hand skal drifv'et i folden, til den komer, som vil sielf kiende

sig derved. End hvem det forsømer, hand bøde 2 sk. til vide.

37. End kiender hand samme kre, om det hafver hiemme i Byen, da skal hand sige hanum til, som det eiger, at hand tog self sit kre af vongen, så kand hand icke negte och forsverge sit eget kre på stefne och komme videre trette af sted. End hvem det forsømer, hand bøde 2 sk. til vide.

38. Hvem som ager ofver anden mands ager, eller som først leger veig, hand bøde ½ fjerding øl til vide.

39. Om vongeleden: Skal alle vongeledene verre ferdig hver tid, som vongegierderne blifver melt til at vere gaflukte. Hvem som icke ferder sin anpart i lafvetid, efter aldermanden och naborne hafver det samtøkt, bøde 2 sk.

40. Hvilke mend, som skal holde hvert led ved magt: Kierkeballi mend, de skal holde Kierkeledet vid magt. Sønderballi mend skal holde Østermarks led vid magt, som ligger vid diegnens gord.

41. Alle nåborne skal alle holde di ander led och flager vid magt, hvor di skal holdis til byssens nytte och tarfve. Hvem det forsømmer, bøde som forskrefvit står.

42. Hvem slår vongeled åbet: Item hvem ager, rider eller ganger igennem vongeled och slår det obbit, emedin der er eng och korn i marken, gifve 2 sk. til vide, hver gang det kand hanum ofverbevissis.

43. Nar kre skal mellis af marken i såtid: Nar allermanden med naborne blifver ofverens med hverander at ville hafve biugmarken i frid och ville så biug, haffer eller blandkorn, da skal meninge nabo det holde vid det leg, allermanden eller fire mend lege. Det samme skal och holdis om rougsed.

44. Om afridt: Item må ingen mand slå sit kre løs i afret enten udi rogmarken eller i biugmarken, før allermanden met naborne samtycker det på stefne, vid 1 åtting øl til vide.

45. Om vonggierder: Item må ingen mand optage sine vongegerder for nogens marker, før aldermanden med naborne gifver samtøcke dertil på stefne, vid 1 åtting øl til vide.

46. Hvod hvert slags kre skal gielde til vide: En hest, som slipper løs och strax blifver taget fat på, skal gielde 1 sk. Men den hest, som ganger løs hel eller half dag eller nat, skal gielde 2 sk. Den hest som spiger korn, skal gifvis korn igien efter vurdt och bøde til vide 2 sk. Et svin skal gielde 1 album, om det kommer igienn*em* onde gerder med uminde. Men er det så skadeligt, at ingen gerder kand møde, da gielder det mer efter fire mends sigelse. Får gielder 1 Album. Men er di så skadelig, at di springer i vonge ofver gerder, och der kommer icke hegt på denum, da gielde efter fire mends sigelse. Fire gies gielder 1 album.

47. Om fæ: End kommer fæ i korn eller eng, frå hyrden drifver om året, och indtil alle marker ere opgifne, da skal hyrden gielde vide derfor, om det sker frå om morgenen och til om aftenen, hand hafver drefvet det i by. Men sker det om nattetide frå om aftenen och til om morgenen, da gielde den mand vide, som feet eller kreet otte, och bøde sielf den skade, som giort blef, och bøde til vide ½ sk. for hvert, fordi at hver mand skal holde sit kre i gorde om nattetide sin nabo uden skade.

48. Om fremmet kveg: Hvilken mand som tager fremit kveg til gresgang, uden at det sker med meninge

mends samtøcke, bøde 1 åtting øl til vide och føre samme kre af igien.

49. End om så hende, at nogen mand finge lof af sin nabo at tage anden mands kre på sit gres, da skal hand stå til rette for, hvis vide samme kre bryder. Och går de for hyrden, da skal hand ochså løne hyrden derfor. Men blifver di så forligt, det skal betallis af den, som kreet eger, da skal dog den, som gresset eger, fly hyrden sin løn i lavtide, vid 1 åtting øl til vide.

50. Om afpløigning och afslet: Hvilken mand, som blifver befunden at hafve pløget frå sin nabo, hand bøde til vide 1 åtting øl. Det samme er och om afslet.

51. End hvilken mand, som udi så måde fanger skade, hand skal det kundgiøre for allermanden och naborne, at de kunde denum forlige der om uden trette. Men vil hand icke verre for sine nabo, som gierningen giort hafver, men vil hafve det til tinge — taber hand siden sagen, da bøde en tønde øl til vide, fordi hand gik frå sin naboes råd, og kom trette afsted.

52. Om der kommer så sterkt veir, at en mands korn, som stod i neg och onnet på hans ager, och det af stort veir bleste på en anden mands ager, som hagde ligesådant korn på den ager, och di to kunde derom icke forliges, da skal ingen af denum tage sig self tilrette, vid 1 åtting øl til vide. Men allermanden skal melle fire af naborne ud af stefne med sig och skelne, hvod hver af denum skal hafve af samme korn med rette, och dermed skal di nøgis. Lige det samme skal och holdis, om floden ganger af stranden på enge och fører hø sammen, da går der om, som forskrefvet står.

53. Om tøgerset: Ingen mand må hafve heste udi tøger i biugmarken, ald den stund mand høster i rougmarken, vid 1 åtting øl til vide for hver dag det sker,

enddog hand tøgrer paa sit eget.*) End blifver nogen befunden, at deris heste spiger nogen mands korn, da vere vid naborne och gifve korn igien efter nabornis sigelse, och alligevel gifve vide, som forskrefvit står.

54. End blifver nogen mands bud befunden at lige med heste i vongen om nattetid, och lader deris tøger slebbe, da bøde 1 fjerding øl for hver hest.

55. Item må ingen mand helder sette øg i tøger hos nogen mands heste, vid 1 åtting øl til vide for hver gang, det sker. Och der som samme øg ganger løs, da skal di gielde vide, ligesom om hestene skrefvet er.

56. Om tøgerkiør: Må ingen mand hafve tøgerkiør i vongen, som korn er såit, vid 1 åtting øl til vide for hver ko.

57. End ganger nogen mands ko løs på leide, gialde til vide 1 sk.

58. End liger nogen mands bud hos denum och lader tøger slebbe, och beder på anden mands leide, ager eller eng, gialde 1 fierding øl til vide for hver ko.

59. Om tøger: Skal hver mand lade sine tøger komme til stefne, nar allermanden hanum tid forleger, vid 2 sk. til vide.

60. End hvilken mands tøger, da blifver sagd i brøst, bøde for hvert tøger, som er lastverdt, $^1/_2$ sk., och giøre tøgeret vel ferdig.

61. Om stefne at søge i tide: Skal hver mand møde til stefne hver søndag i lafvetid, nar messen er ude, och folk hafver fanget mad, vid 2 sk. til vide.

62. End hafver hand forfald, da skal hans visse bud komme vid forskrefne vide, eller bede en af sine naboer svore for sig, til hand kand sielf komme.

---

*) *Sidste elleve ord overstreget.*

63. Om uliud på stefne: Hvem som løgter hinanden på stefne, gifve 1 fjerding øl*) til vide.

64. Hvem som sver om Herrens vunde eller sår eller bander sin nabo på stefne, bøde hver gang 1 fierding øl.

65. At vere allermanden lydig: Hvem som icke er allermanden lydig på stefne, nar han udmeller mend at legge byssens vide eller at grandske byssens nytte och gafn, bøde 2 sk., hver gang hand findes ulydig.

66. Om nogen byder allermanden at ville slås med hanum på stefne, nar hand taller om bysens nytte och gafn, hand bøde til vide 1 åtting øl.

67. Om vedtegt: Hvod allermanden met de fleste pålegger til byssens nytte och gafn, det må icke en eller to forhindre, men skal det holde vid den vide, som di fleste samtøcke.

68. Om bygierning: Nar aldermanden met naborne blifve ofverens om nogen bygierning, da skal hver mand komme sielfve, om så blifver samtøgt vid det leg, som allermanden eller fire mend hafver lagt på stefne, uden hand er i siugeseng eller i herskabs forfald, da må hans svend stå for fulde.

69. End kommer hverken hosbund eller svenden eller andre på deris vegne, da gielde efter som forskrefvit står.

70. Om skofhug: Hvilken som huger i anden mands skouf uden hans minde, och det kand bevises, bøde 1 tønde øl til byen och stande til rette efter lougen mod den, som skougen tilhører.

71. Om korn och høe: Den same ret er, om nogen stiel korn eller hø, som forskrefvit står om skofhug.

---

*) *Der har stået »1 sk.«, men det er rettet til »1 fierding øl«.*

Men om afpløgning och engslet skal bødis for, som forskrefvit står; thi det kand snart hende met en mands tienestebud mod hosbundens vilge och vidskab.

72. End ingen husmend må berre grøn ved af skofven, vid 1 fierding øl til vide.

73. Om andet tiuferi: Hvilken mand, som fanger skade af tyfve och venter at hans koste kunde findes i by, da skal allermanden lade denum alle tilsige, i byen bo, husmend såvel som di, der sider udi gorde. Så skal di allesammen følgis til sammen och gå i hver mands gord at randsage efter samme stolne koste, och intet at forbryde dermed, hverken vold eller herverke, endog di intet finder. Hvem som icke vil gå med di andre, gifve 1 tønde øl til byen och verre alle di andres utro nabo, uden hand er i louglig forfald.

74. End hvilken mand, som fanger skade af tyfve och kand nogerledis spørge sine koste langvegis, da skal hans nabo følge hanum til hvilket stedt, hand begér, dog indenlands, vid 1 tønde øl til vide om hanum tilsiges, hver på sin egen kost.

75. Om onde ofne: Hvilken mand, som hafver en ond ovn, da skal allermanden lege ham tid for den at forbedre, vid 1 tønde øl til vide.

76. End findes hand forsømelig eller genstridig och vil icke råde bod derpå, och mand frycter for skade, da må allermand med sine andre nabo slå same ofn neder i grunden och intet forbryde hverken vold eller herverke udi nogen måde. Det samme er om onde skorstene, som forskrifvit står.

77. Om ny ofn at giøre: Hvilken mand, som vil ny ofn opsette, da skal hver mand hielpe hanum med etført bud en dag, vid 1 fierding øl til vide, om hand tilsiges, uden hand er i loglig forfald.

78. Lige det same er om hus at reisse och om safblocke at lade, som forskrefvit står.

79. Om ildebrand: Hvilken mand som fanger skade af ildebrand, det Gud forbyde, da skal hver hans nabo verre hanum en stolpe skyldig och 1 trafve langhalm til hielpe igien, och enten self hugge en dag med hanum eller betalle en anden.

80. Om byssens tyr: Skal hver mand føde byssens tyr hver sit år, och gå ret omkring i byen efter gamel sedvon, och hafve hanum indset allehelgendag, vid 1 fierding øl til vide. Och skal hafve det stycke tyrejord, som hafver legget til tyrens føde, och dermed skal hand nøgis, hvod heller samme jord liger til fellet eller vong.

81. Skal allermanden met alle naborne bese same tyr anden Julledag. Findis hand brøstholden for føde skyld, da bøder hand, hanum føde skal, 1 fierding øl.

82. Sammeledis skal hand och beses fastelafns søndag. Er hand da icke vid magt, da ochså at bøde 1 fierding øl. Nar som tyren blifver ænten så gamel eller så tung, at hand icke er gafnlig eller duelig, da mue de hanum selge det dyriste, de kunde, och tage samme penge til hielp til en anden, och siden at legge til, hver mand eftersom hand hafver kiør til, efter fire mends leg, til så lenge de hafve så mange penge at kiøfve en anden for, som kand verre denum gafnlig.

83. At bortlone tiuren: Må ingen mand bortlone tyren til nogen udenbys kiøer uden allermandens forlof, vid 1 fierding øl til vide.

84. Skal allermanden giøre regenskab for hver udenbys ko, tyren løber med, for 2 sk., vid 1 fierding øl til vide.

85. Item hvilken mand, som lader tyren hente frå den mand, hanum føde skal, hand skal fli hanum til

sin bos igen uskadt, vid det verds fortabelse, som tyren hafver kostet.

86. Disligeste skal hver husmand, som hafver kiør, gifve for hver ko hvert år 2 sk., vid 1 fierding øl til vide, fordi at di koste icke andet på tyrens føde.

87. Om hyrden: Aldermanden skal stede hyrden och sige hanum god for sin løn. Och endog den aldermand kommer af med sit lén den st. Mickelsdag, der hyrden hafver udtient, dog alligevel skal hand hafve fuldmagt at legge denum for vide, som icke vil betalle hyrden sin løn, nar hand hafver udtient.

88. At husse hyrden: Skal det gå ret omkring i byen at husse hyrden efter gammel sedvon, frå hand drifver met feet och så til st. Michelsdag, hand hafver udtient. Hvo det icke giør, bøde vide efter fire mends sigelse.

89. At stæde hyrden: Nar nogen hyrde stedis skal, da skal hand hafve to mend af naborne, som skal lofve for hanum, at hand skal trolig och vel drifve hver mands kre uden skade for hans forsømelse skyld, och tienne sin tieniste ud, som hand hafver lofvet.

90. Om sygeseng: Hvem som liger siug udi sin høst, da skal hans gildbroder hielpe hanum en dag med tre bud at høste på sin egen fortering, vid 1 åtting øl til vide, om hand tilsiges.

91. Hvem som findis at høste om søndagen eller pløge eller at harri eller at fiske, och presten klager der på, och komer der med alle di andre nabo i et ont røgte, hand skal bøde vide til byen och stande til rette efter fire mends sigelse, och så self forsvore sig for sit herskaf; dog må de fire mend icke legge samme vide ringer end 1 åtting øl.

92. At følge lig til grafve: Nar Gud almegtigste

kaller nogen mand eller kvinde eller deris børn eller folk, da skal hver mand lade et bud følge same lig til jorde vid 1 åtting øl til vide, om hand blifver tilsagt.

93. Om ligvegt: Det same skal och holdis med ligvegt, som forskrefvit står.

94. Om erfve øl: Nar nogen gildbroder eller gildsøster dør, da skal deris arfvinge gifve 1 tønde øl til naborne til en forsæring efter den dødis afgang, efter gamel skik och sedvone.

94. Ingen må hafve helde heste udi vongen, efter allermanden hafver denum afmelt, vid 1 fierding øl for hvert par, hver gang der imod giøris.*)

95. Om gildis skik at holde: Hvilken mand eller kvinde, som først kommer til Østrup by at bo, da skal de hver gifve 1 tønde øl til igang efter gamel sedvon.

95. Hver midfaste søndag skal verre selfvorende gildisstefne, at møde om pindtsgilde at skiude til. Hvem da icke møder, gifve 2 sk. til vide uden sygeseng eller herskafs forfald forhindrer hanum.

97. Och skal det gå ret om i byen at giøre gildisgerren och sanke gildiskornet, nar aldermanden finder denum fore at giøre kornit ferdig.

98. Anden pindtsdag skal gildet begyndis efter gamel sedvon, och gierdebroderen da at fly øllit til stollen i lavtide, och stolsbroderen at verre betiden der hos, och se til på gildbrødernes vegne, at tønden blifver følt, før der tappis af hinde, vid 2 sk. til vide.

99. Hvilken mand, som kommer efter, nar der er

*) *Denne bestemmelse må være bleven glemt på sit sted, og så har man indføjet den her, hvor man slutter med byordningen og går over til gildet.*

fire mend af gildbrødrene komen, den mand skal hafve en tomands skål til en pineskål, for hand icke kom før. Och så skal mand efter mand hafve samme skål, intil alle gildbrødrene er kommen. Och nar den siste gildbroder får samme skål, da skal hand dricke to til ret om på sædit.

100. Nar di alle erre kommen til rolig sæde, førend den første tønde blifver afdrucken, da skal aldermanden klape til lyd och påminde sine gildsysken at tacke Gud almegtigste for sine goude gafver. Och nar di alle med gudfryctighed hafve tacket Gud, skal begyndis en hellig lofsang efter gamel sedvonne. Och nar samme lofsang er udsiungen, skal aldermanden melle ud knifve och sver, som di kunde hafve ont af, med flere formaninger efter gamel sedvone, och melle gildishus, gildisgård, gildisvei i frid, til hver gildbroder och gildsøster med deris folk och gester komer hiem til sit eget. Och melle ind dandsen på gulfvit, och gerdebroderen til den første visse.

101. End forglemmer aldermanden slig formaning, gifve 1 åtting øl til vide, når di komer til fastinde stefne.

102. Och skal stolsbroderen strax begere, men ly*d* står, om der er nogen enten gildsysken eller gester, som hafver knifve eller ander våben, at de denum andvorder at giemme. Forglemmer stolsbroderen sig, bøde 1 åtting øl til vide efter gamel sedvonne.

103. End findis nogne derefter at side med sine knifve eller andre våbin, da bøde 1 fierding øl til vide, enddog hand ingen skade giør.

104. Hvem som sver om vorherris vunder eller sår på stefne eller i gildishus, gifve 1 sk. til de fattige, och allermanden at opkrefve samme vide.

105. Hvem som taper øl i løndom och bær for

døren uden allermandens minde, bøde 1 åtting øl til vide, och betalle øllit efter sit verd.

106. Er der fattig folk, da skal denum meddelis skenkerkanden fuldt eller mere efter leiligheden med allermandens och nabornis vilge och samtøcke.

107. Er der nogne af gildbrødren, som hafver rettighedt til øllit och kand icke komme til gildet for forfald skyld, och hans bud kommer, men der er klart øl i tønden, da skal hanum sendis skenkerkanden en gang fuldt. End komer hverken hand sielf eller hans bud efter sin rettighed den dag, have hiemmegield for det øl.

108. Hvem som kaster tønden af stollen, men der er klart øl i hinde, gifve 1 fierding øl til vide och betalle, hvis skade hand giør på øllit.

109. Hvem som fortørner sin gildbroder eller gildsøster, deris bud eller giest med ukvems ord i gildishus, i gildisgård eller på gildisveig, gifve 1 fierding øl til vide.

110. Drager anten gildsøsken, deris bud eller giest i hverandris hår i gildishus eller gård eller gildisvei, gifve en fierding*) øl til vide. End slår de hverandre blå eller blodig, gifve en half**) tønde øl.

111. Hvem som spilder øl i gildishus med sin fri villig, gifve 2 sk. til vide. Hvem som slår skåle sønder, gifve 2 sk. til vide och betalle skållen.

112. Hvem som indbyder giester til gildis, hand skal indbyde denum, som naborne er icke imod, och denum, som icke giør perlament i andre byr. Og hvem denum indbyder, skal ænten sielf *tage* eller andvorde stolsbroderen hans knifve och våben i forvoring vid 1 fierding øl til vide.

---

*) *Oprindelig har der stået »en half tønde«.*
**) *»half« senere tilføjet.*

113. Hvo som giest byder och icke lys hus for hanum, før hand indleder hanum i gildishus, gifve ½ fierding øl til vide.

114. Findis giest i den stofve eller gildishus hos den mand, der gildet drickis skal, nar gildbrødrenne sankis til gildet, da skal der dog lyssis hus for hanum, før hand fanger af gildisøllet, vid ½ fierding øl til vide.

115. Er giest nogen af gildbrødre imod, som enten findis i husset eller stander udenfor, da skal det strax tilkiendegifves af den, det vedkomer. Så skal hanum gildet formenis eller settis mend emellom til borgen eller denum forlige. Hvilken siden opbryder, gifve 1 tønde øl til vide.

116. Hvod vide, som giest bryder, det skal den udgifve, som hanum indbød.

117. Hvem som ber nogen våben eller verger til gildisgård eller efter nogen, som går frå gildet, før hand komer til sit hus, hand gifve 1 fierding øl til vide, och giør hand skade, gifve 1 tønde øl til vide.

118. Hvem der sider och dricker lenger, som allermanden hafver melt tønden med øllit i frid, efter allermanden er hiemgangen, da bøde hver, som igien sider och dricker af det forbødne øl, 1 fierding øl.

119. Nar aldermanden enten skal melle øl til stollen eller melle det øl i frid til en anden tid, der liger på stollen, da skal hand altid hafve råd met sine gildbrødre, och, hvod di fleste ville, det skal hand samtøcke, om det kand verre alle gildbrødre och gildsøsken til gafn.

120. Den som er 18 år gammel, hand skyder helt skod til pindtsgilde och alle di gilder, som skydis korn til, eller nar di kiøfve øl for penge, och hver skal betalle for sig, som hafver drucket af samme kiøfveøl.

121. Den som er 12 år gamel, hand skyde half skod til gildis, som forskrefvit står.

122. Småbørn, som icke er 12 år gamble, der ganger om efter meninge gildbrødris minde om gildisskod.

123. Skal hver gildbroder giøre regenskaf på stefne for så mange bud eller giester, som hand hafver til gildit, vid 1 fierding øl til vide, om hand dyller nogen.

124. Aldermanden skal altid sidde i sit rette gordsede til gildis efter gamel sedvonne.

125. Sameledis skal och alle di andre gilbrødre och gildsøster hver side i sit rette gords sæde til gilde, vid 1 fierding øl til vide.

126. Hvem som klager på gildissæde, hand skal talle derom på stefne for naborne, och da skal allermanden met naborne lege hanum sit sæde ud, som det bør met rette at verre, och dermed skal de nøgis, och hvem siden opbryder, bøde en half tønde øl til vide.

127. End den som hverken vil nøgis eller bøde den halfve tønde øl, som forskrefvit står, men fører sagen til tinge, tabber hand siden sagen, da skal hand bøde 1 hel tønde øl, for hand icke ville *nøgis* hos sine nabois sigelse om samme gildissæde.

128. Nar stolsbroderen tilbyder dansen at gå på gulfvit, hvilken som hand tilbyder och icke vil gå, hand bøde 2 sk.

129. Hvilken gildbroder eller gildsøster som indbyder sin giest, og hvem som same giest formener at komme i gildishus uden skiellig årsage, och der med kommer klammer och trette af sted, hand gifve 1 fierding øl til vide.

130. Hvilken som hafver rettighed til nogen af di gilder, som drickis af byssens vide, hand må ingen anden indbede der til ander end sit eget tienistefolk på sin

rettighed. Men vil hand hafve andre til gildis med sig end sine egne folk, da indbyde sig denum och lysse hus for denum och betalle for denum som andre gester.

131. Men hvilken gildbroder, som hafver skot sit korn til gildis, och hand hafver icke så mange bud at lade gå på sit skod, hand må nyde sin gest til gildis, som det var hans eget bud på samme skod, dog skal hand lysse hus for hanum och svore hans brøde, som forskrefvit er.

132. Hvilken gildbroder som gildet giør och øllit indleger, han skal fly skenken dertil.

133. Hvilken mand som tager sin nabois skodkorn til gildis øl, hand skal hafve en dansk skilling med hver skepe byg til homblepenge, och intet mer, efter gamel sedvone.

134. Hvilken mand som hafver taget sine nabois korn och skal bryge deris gildis øl, hand skal icke lade stollen verre tom for øl di første tov aftener, vid 1 fierding øl til vide, såframbt som gildisskod kand til recke, uden det sker med meninge gildbrødris vilge och samtøcke.

135. Hver aften nar tønden med øllet blifver melt i frid af aldermanden, da skal stolsbroderen tage mål på tønden och forvore samme mål, vid 1 fierding øl til vide.

Desligeste skal stolsbroderen och altid vere tilstede och helde tønden, at øllit blifver icke ranit eller spilt, vid 1 åtting øl til vide.

136. Hvod vide som blifver brot til nogen gilde, skal fordrickis neste søndag derefter, uden det sker med meninge gildbrødris samtøcke.

137. Hvilken mands bud som gåer på gulvet i gildishus eller i gildisgård och giør noget, som kand vere

nogen til fortørnelse, da skal hans hosbund svore deris brøde och betalle deris vide.

138. Hvilken mand som hafver rettighed til gildisøllet, och icke kommer sielf eller lader sin rettighed hente den dag med sit bud, om det vor hanum vitterligt, hand hafve hiemgield.

139. Hvem som hafver husfolk, som ganger til gildet, hand skal svore och rette for denum, om de søger gildissæder. Men de som tygge Guds almisse, det komer meninge gildbrødre til at gifve i Jesu nafn.

140. Forglemmer stolsbroder at fly dantsen på gulfvet, bøde 2 sk. til vide.

141. Forglemmer stolsbroder at forvore knifve och sver, bøde 1 fierding øl til vide.

142. Ingen gildbroder må gå til gildis med træsko, vid 2 sk. til vide.

143. Hvem som så dricker anden pindsdag, at hand forsømer messen tredie pindsdag, hand hafver forbrot til vide 2 sk.

144. Hvem icke lader byssens rettighed komme fram, nar allermanden hanum tid forlegger, hand hafve forbrot 2 sk., hver gang hand sider ofverhørig.

145. Item må icke nogen af gildbrøder, som bygge och bo i Østrup, anten de som side for afvelsgårde eller husmend, verre genstridig at skyde sit korn til gildet, vid 1 fierding øl til vide.

146. Item skal der skydis 5 skeppe biug til hver tønde øl, som brygis skal til gildisøllet.

147. Skal allermanden hafve loug och magt til at tage tre mend af naborne at smage gildisøllet hos gerdebroderen. Er det icke så got, som det sig bør, da skal det icke lege på stollen, men gerdebroderen skal fly andet got øl til stolen i lavtide, vid vide efter fire mends sigelse.

148. Men dersom allermanden och di fire mend tage øllet til nøge, och der findis dog brøst på, da stande de fire mend til rette der for, och di fire mend och gerdebroderen at forligis derom, som de kunde best.

149. Item skal allermanden altid hafve byssens vedtagne bylov i forvoring, och hvem som hinde forsømer, bøde efter fire mends sigelse.

Jørgen Bunde i Alløsse herritsfouget udi Lunde herrit, Søfren Søfrensen i Brandtzbye kongl. maistæts diellefouget udi Lundeherrit, Madtz Rask i Hiordtzlef, Hans Jørgensen udi Eskelundit, Hans Knudtzen i Lunde, Peder Thommessen der sammested och Hans Jull i Otthense, vi giørre vitterligen for alle udi i dette vort opne bref år epter Guds byrd 1598 onsdagen den 16. dags mai: For os och meninge tingmend vor skicket Hans Rask allermand i Østrop och Jens Nielsen stoulsbrouder der sammested, hvilke der stoude her i dag inden tinge i lent liud af domeren och loud lesse en byloug och gildisskik, som forskrifvit står. Och forskrifne Hans Rask berette, at hand met stouels-broderen och meninge nabouer hafver siddit med hverander på edrug stefne ock med deris fri vilge ladit optegne forskrifne byloug och artickler dennom til gafn och beste, som nu bygge och bou i Østroppe och her efter kommendis vorder, for fred och rouligheds skyld och got nabouskaf at holde, och ville denne byloug och bog vid magt holdit hafve med alle sine pungter och artickler, di goude nabou til at forsvore met for uret, och om der fands nogen gienstridig, det Gud forbyde, dennom at strafe efter forskrifne artickler. Dersom der begifvis flere sager, som disse forskrifne capitler icke omformelder, da må aldermanden udmelle af stefne fire mend der

om at dømme, det gavnligt kunde være. Og når noggen bryder vide, och icke vil bære sit pant frem met goude, da må allermanden tage sine nabou och pante hanom i hans gård, och ingen lougmål dermed at forbryde. Disligeste om der kommer sådanne sager, enten om tiueri eller i andere måde at randsage i hver mands gård, om allermanden det samtøcke vil med nabouerne, da skal icke helder derfor noggen lougmål der om forfølgis i noggen måde. Hvorfor epter for bemeldte leglighed domeren tilspurde alle de andre Østrops mend, om der var noggen, som her ville imoudstå, førend hand stæde tingvinde. Da vor der ingen moudsigelse i noger måder. Herefter bedis forskrifne Hans Rask et tingvinde, hand det fik ved åtte troufaste dannemend, som våre Knudt Hanssen i Fremmerløf, Lauritz Christenssen i Nisløf, Rasmus Ipsen i Othroppe, Oluf Søfrensen ibidem, Niels Rask i Fremmerløf, Niels Jørgenssen i Østrope, Knudt Anderssen i Lunde, Jep Perssen i Giorsløf, Niels Madtzen i Hiastrop och Hans Perssen i Fremmerløf, hvilke alle endregtelig vindit, at de på forskrefne ting och dag sanderlig så och hørde, at så er vindit for os, det bekiende vi med voris beseglinger herneden.

Datum ut supra.

Det har været forsynet med seks segl.

Kiendis vi underskrefne samtlig Østrupe boemænd oc hermed for os oc vore efterkommere vitterligt giør, at vi med den gunstige oc velbårne frue, frue Mette von Ahlefelt på Østrupegård, er blefven forennet om en byetyr at holde byen alle tider ved lige oc på foder på efterfølgende måde: Hafver vi ofverlefverit den gunstige frue en tyr oc der hos afstået den jord med ald anden her-

lighed af husmænd, som af alders tid har ligget til tyrens foder. Derforuden hafve vi oc indrømmet oc afstået en fællids engslet liggendis half i braggeland oc half i nymark efter det gamle gierested for Enggård, som vi strax inden sommerdag førstkommende skal grøfte oc årlig med gierde indheigne och holde vedlige. Hvis høebierring der udi kand auflis, skal oc følge byetyren til hans føde. Hvor imod den gunstig frue for hende oc hendis efterkommere lofver at holde oc forskaffe Østrup bye årligen en lovlig tyr, som skal gåe om sommeren på byens fæbed, mens om vinter indtages på Østrupgård oc der foris. Oc når en tyr blifver gammel oc udøgtig, da giøre sig den til nøtte, oc forskaffe en anden i steden, byen uden nogen bekostning. Hvilket så lenge Østrupgårds eiere sligt efterkommer, da dette af os samplig byemænd oc voris efterkommere uryggelige holdis skal, som vi her neden under i denne voris byelov med voris hender oc boemerke bekrefter, som skede på Østrupgård d. 1. december 1693.

S. A. S. — J. O. S. — J. A. S.
N. L. S. — S. C. S. — A. R. S. — B. L. S.
R. R. S. — M. J. S. — N. R. S.
Fremlagt i Fyenboe landsting d. 29. jan. 1777.

Efter »Ny kgl. saml. 741. d. 4« i Det store kgl. bibliotek. Stykket side 318: »Jørgen Bunde i Alløsse o. s. v.« er efter et pergamentsbrev, der er tilheftet byloven. Det sidste stykke om tyren er tilføjet selve byloven.

Forhen trykt i »Historisk Tidsskrift«, 1. Bind. side 439—466, med en historisk indledning, side 417—439 af C. Molbech.

Beldringe og Tostrup i Lunde sogn og herred.

26. oktober 1654. For retten fremstoed Matz Jenssøn i Belring, Simmen Pederssøn, Hans Dinnessøn, Hans Madtzøn, Anders Knudtzøn ibidem, Rasmus Rasmussøn i Tosterup, Anders Pederssøn, Peder Hanssøn ibidem och forregaf epterskrefne vide och vetegt at holde med hverandre i begge byer som guode naeboer i alle måder, som epterfølger:

1. Hver skal have sine gierder ferdig hvert år til valborredag, som hand tilforne gården hegnet hafver, så di kand stå for et siun, under straf en half mark for hver gierde. Och dersom da gierderne icke ere ferdig den ottende dag derefter, och besøgis der om igien, da at gifve en otting øl for hver gierde, som icke er slet ferdig, som af naeboerne strax skal pantis forre. Dersom aldermanden det forsømmer och icke panter, da di andre naeboer hannem at pante for en fierring øl.

2. Skal hver holde sine halfgierde ved magt vintèr och sommer, som hand hafver imod sine naeboer i hafvene eller och gifve så møget til straf, som for di andre marker, dennem at siune och se den samme dag, di siufner och sier di andre gierder i marken.

3. Skal aldermanden hafve tilsiun om høsten, når andre slår deris kvæg på dennem, forend de får deris korn ind, at hand med naeboerne intager deris kveg. Och hvis bued som icke medfølger, gifve en mark til vide.

4. Hvem som om sommeren enten for høst eller i høst uden forlof tiufrer på andens, gifve til vide 8 sk. til byen for hver tøreset.

5. Når nogen kommer til bye først at boe, gifve til indgang en half tønde øl, och lige så møget och når

hand døer, och et måltid mad. Och om nogen forsømmer sig enten mand eller kvinde at følge liget til sit løiersted, gifve til straf 1 fierring øl.

6. Om nogen pløier eller slår och bortager på sin naboers, gifve til vide 1 fierring øl til begge byer, och naeboerne må pante hannem derfore.

7. Dersom nogen tager enten stafre eller giersle af sin naeboers gierder, gifve i ligemåde 1 fierring øl til begge byerne.

8. Dersom der findis nogen husfolk, som tager nogen giersle af nogen mands gierder, och kand bevislig giøris, da skal naeboerne strax pante hannem for 1 fierring øl. Och dersom husfolken hafver icke så gåt pant, som kand betalle samme vide, da at pante den, som huset tilhører.

9. Hvis tøire kveg, som findis løs enten i korn eller eng, gifve for hvert 1 sk. Mens om det bevislig findis med vilge løs, da gifve 1 otting øl.

10. Om nogen taller sin naboer nogen ubekvem ord enten i by eller på andre steder, som begge byer om vetegt tilhørrer, gifve til begge byer 1/2 tønde øl.

11. Och hvis naboer i begge byer samtycker, må icke en eller toe kuldkaste.

12. Och når nogen arm krøbling kommer til byen och hafver fornøden at agis af byen, skal enhver ret om byen verre forpligt, når det hannem tilkommer, at age frå bye. Och dersom hand siger, hand hafver aget sist, och icke findis at verre sandt, da at gifve 1 fierring øl til vide, som oldermanden skal pante dennem forre.

13. Om nogen stakel døer i byerne, da skal de verre forpligt at skaffe hannem til jorden med kiste och lagen, som kand verre forsvarligt, och derom begge byer at

betalle hans jordekleder och kiste, och følge hannem til kirkegården och løierstedet.

14. Dersom nogen forsømmer och icke kommer och følge liget, da gifve en fierring øl til straf.

15. Och dersom nogen følger nogen stakarl frå sig och til sin naeboer efter soelbier, gifve en fierring øl til vide.

16. Och dersom nogen lucker dørre eller porte for åldermanden, når hand ville pante for byes vetegt, da at gifve til vide 1 fierring øl.

17. Och skal samme bylof forfløttes fra den åldermand, som hafver verret først til volborredag, och hans naeboer at vedtage til valborredag dernest epter en frå anden.

Och stoed forskrefne mend samplig med hverandre til vedermålsting och samtygte forskrefne vide och vetegt i alle måder, at skal holdis uryggelig herepter, Beldringe mend och Tåsterup mend var et tingsvinde begierendes.

Efter Lunde herreds tingbog, 26. october 1654, blad 105—107, i provinsarkivet i Odense.

Lumby, Lunde herred.

Lumbye Tårup byes lov.

I. H. S.

Herefter følger byssens louf om vide och vedtegt udi Thårupe bye, som meninge mand hafver samtøkt at ville herefter hollit hafve af meninge mand och almufve i Thårupe boer och bygger nu och herefter kommendis vorder, ved alle sine ord, puncter och article, som herefter følge. Anno domini 1592.

1. At sette aldermend i lenid: Skal aldrig aldermends lenid gå runden om byen i Thårupe, så at en naboe tager lenid efter anden. Men nar aldermand skal settes i lenid, da skal hand isettis på voldermøsdag, som er ret arsens tid at sette older*mand* i och af, och stolsbrødre och faldemend ligeså, uden det sker for andre orsager skyld; da skulle de isettis nar behouf giøres. Och hvo som aldermand skal verre, hand skal af fire eller otte mend af laugsbrødrene keisis, tiltagis och udvelgis, dend som de siunes at verre vis, veltallende och hafver forstand på bysens gafn, nytte och framtarfve. Och hvilken som da tiltagis, hand skal strax anname aldermands lenid, på det at byen icke skal stande øde for aldermand eller gifve *) tønde øl til byen. Och hvilken, der fanger aldermands lenid, hand skal icke lenger holde det end til neste voldermøsdag der efter, uden så er, det af hannom begieris och hand vil det med vilge framholde. Hafver menige mand samtykt, at allermands lenit skal gå ret omkring byen, oc hvo, der duer icke derfor, hand skal minde sig med nåboerne, oc så skal hans neste naboe tage lenit.**)

Och skal hver mand och meninge almue i byen verre aldermanden hørrig och lydig så vit, som er til byens nytte och framtarfve. Findis nogen at verre hannom ulydig for derudi, gifve til byen ½ tønde øl. Och dersom aldermanden giør nogen mand uskiel enten met vellig eller forgifver sig, da må aldermanden tiltalis for de andre naborne, och de med hverandre gå i rette for naborne och talle hverandre bekvemmeligen och skiel-

*) *Her en åben plads, hvor man senere har villet tilføje et tal.*

**) *De sidste 32 ord er senere tilføjet og i randen ved kapitlets begyndelse står:* Dette capitel er corrigeret efter menige mends samtycke.

ligen til uden fortørnelse. Så skulle de andre naboer verre pligtige at skielne derpå och giørre dennom imellem, hvis ret er, så at hver nydder retten, som retten bør at hafve. Men dersom nogen mand ofverfalder aldermanden med skiendsord och uhøfviske tiltalle, så at hand nødis til at sigge sig af met aldermands lenid eller i andre måde afkomer, da skal stolsbroderen hafve fuldmagt met andre naboer at pante dend mand derfore, och at pante andre, som bryder imod byesretten, til de fanger aldermand igien, och udsette deris pant for vide, efter som vide leggis, om de icke ville godvilligen udlegge.

2. Hvod en aldermands embed skal verre: En aldermand skal hafve tilsiun til det, som er byens nytte och tarfve om hiegen och gierder, om vongehierid, om gresbed, och alle andre byssens behouf, så at alting kand holdis vid mact och lige, och for alting at holde fred på korn och eng. Och nar eller om en mand hafver nød och trang til at ferdis sin hverf af byemend var hand hieme, der budit kom, och icke hafver louf af aldermanden at verre fra stefne, gifve 1 sk. til vide. Och nar hand får louf at verre frå stefne, da skal hand beplicte sig at holde, hvis de andre naboer pålegge til byens nøtte och gafn. Er det icke byens nøtte och gafn, da måe hand sige nei der til, om hand kand bedre råd optenke, nar hand hiemkomer. Men kand de alle tøcke, at verre byens gafn, da skal hand hold'it lige ved de, der var ad stefne och det pålagde. Men af optenkt sind at hand kunde verre en hel bye til gienvordighet, må hand icke deris vedtect kuldkaste.

Och skal aldermanden delle for byen och forsvare byssens sagger, hvor behouf giøres, om hand er så før och ved mact, at hand kand det giørre. Men er hand

icke til pas eller ved magt, at hand det giørre kand, da må en af hans andre nabor, hvilken best kand, och alle mend at verre pligtige til at lonne hannom delemend och gå sielf met, om behouf giøris. Och hvad aldermanden eller dend, som er betroet til delemand, giør på byens vegne, det skal verre giort och lat i alle måde. Och dersom nogen mand fanger bud i tie och sider ret for byssens ferd at lade delemend gåe, och hand det forsømer, och deris dele och lougmål spildis, gifve en tønde øl til byen och ingen nåde hafve.

3. Om byestefne: Nar nogen mand fange aftenvårsel at kome til stefne om anden dagen, och hand komer til stefnehusit, da skal aldermanden gifve dennom for, hvod hand hafver med dennom at skaffe på byens vegne. Så skal hver mand verre ofverbødig at stande til rette, om nogen hafver set hans kveg til skade, eller hans gierder at verre obne, eller andet at verre byen til skade for hans skyld, och da skal hver mand som af ved o*ben*lyst gifve tilkiende, om hand hafv*er set* af hans kveg til skade och ick*e døllie* med hannom, eller om hans gierder l*iger oben* eller anden uheigen, hvod hand .... i marken eller i bye siden de v....*), men hvilken der sidder på stefne och icke siger til, hvod uheigen, hand ved met sin naboe, och vil kome ottende eller fiortende dagen derefter och det sige, da skal det intet due; thi der skal ingen bagstefne due eller stande for fulde efter denne dag.

Och hvis som nogen mand hafver at talle eller svare til nogen sager på stefne, da skal hand bedis louf af aldermanden och talle sine ord sagtmodeligen och vel

---

*) *Et blad af håndskriftet er ødelagt i randen. Prikkerne her og i det følgende betegne det ulæselige.*

och svare beskiedeligen til hvad hannom komer at svare til uden fortørnelse eller unde ord och icke helder robe, storme, sverie eller bande eller skrige uden liud i hverandres munde, men talle alting i lyde ...... at aldermanden och andre nabor kunde...... tiltalle och giensvar på begge sidder...... skielne, hvod ret er imellom naboer...... och dersom nogen lader sig der...... at talle i uliud, men rober och ...... en andens mund eller bander, gifve 1 sk. til vide for hver sinde, hans brøst så findis. Och dersom nogen lader sig fortørne på sin naboe och sverger dend ene ed efter dend anden unødt, hand gifve 1 sk. til vide for hver ed, hand sver utvungen til. Men dersom nogen bander sin naboe, enten aldermand eller andre nabor på stefne, eller løcter aldermanden eller andre hans nabor, hand skal gifve en half tønde øl til vide, for hver gang hand lader sig høre at løcte sin aldermand eller andre nabor, och dersom aldermanden løcter hans nabor uden skiel, lide same straf. Men hvilke de tilfalder, och beder om nåde, da stander det i hans nabors vilkor, om de vilde benåde hannom. Ligeså skal verre om ubekvems och uhøfske tiltalle, at talle hverandre til på stefne; men hver skal talle dend anden til med erlig och bekvemmelige ord. Och hvilken så forbryder sit vide och icke vil godvillige udlegge, da moufve de hannom pante derfore och udsette same pant for hans vide.

4. Om mand och klager anden for afslet eller pløgning: Hvilken mand der lader sig finde at løbe til herskab eller andre at klage på sin naboe for de sagger, som bør at verre først inde for sine nabor och aldermand, som er: Om en mands bud slår i vilding frå sin naboe och kand icke så ret hitte skiellit, som

hand burde; eller om hand pløier nogit af hans jord i vilding, eller mere end hand skulle uforvårindis, lit eller møgit, eller met andre bysager, met gierder eller andit sådant, och icke hand gifver det først tilkiende for sin aldermand och naboer och lader dennom skielne derpå, hand gifve 1 tønde øl til byen. Men vil naborne icke klage for herskab, eller hvor hans ret falder, men skicke de hannom ret, och icke vil nøigis och ligevel klage andensteds, och det blifver ligevel ved det same, give 1 tønde øl til byen.

5. Om mand slår anden i stefnehusit: Hvilken mand anden slår i stefnehus tilblods eller slår med sin nefve eller drager hannom i sit hår eller i andre måder slår hannom, gifve 1 tønde øl til vide, uden mand vil giørre nåde met hannom. Vil hand det icke udlegge, da må hand pantis derfore. Och skal ingen må indgåe i vort stefnehus met stort voben, sverd, spyd, øxe eller store knifve. Hvo det giør, gielde vide 1 sk. Men løber nogen mand ud af stefnehusit og henter sit verie med vred houf och komer ind met på stefne, gifve 1 tønde øl til vide, eller hand må pantis derfore. Och ligeså om nogen mand giør'it ved anden, nar mand går til stefne eller frå.

6. Om gildishus: Skal ingen må indgå i vort gildishus, enten gildbroder eller giest, tienistesvend eller dreng met nogen voben, store eller småe, sverd, spyd, øxe, store knifve eller små knifve eller hammer eller andre dødelige vobben. Hvem det giør, gifve 1 tønde øl til vide. Så er och om mand uførmer anden på hans gildisvei til eller fråe eller i gildisgården; men alting skal i de måde verre i fred, til gildit er afdruckid, och hver er komen hiem i sit hus. Det same er och, om nogen setter sine voben i skiul i gildisgården, i gierder

eller andensteds, eller på gadden, gifve 1 tønde øl, och ingen nåde hafve.

Men hvilke der slåis i gildishusit eller gildisvei eller gildisgården, gifve 1 tønde øl til gildit, hvod helder det er mand eller svend. Er det en mands svend, da skal aldermanden hafve louf at pante hosbunden derfor och holde pantet til rette, indtil hosbunden førrer sind svend i rette til stefne neste stefnedag der efter, och aldermanden och gildbrødrene skulle da høre saggen i rette och skielne derpå, hvilken ret och uret hafver.

Och hvilken mand eller svend der lader sig hørre at sverie eller bande i vort gildishus eller talle uhørsomeligt snak och der med fortørner både Gud och menisker met, gifve ½ tønde øl til vide.

Men dersom nogen mand eller svend lader sig finde at talle nogen erlig danekvinde eller erlig pige uhøfskeligt til eller tager ublusomeligt til nogen erlig kvindfolk, hand bøde derfor efter fire mends sigelse. Men mand skal talle hver andre høvsk och vel til och verre som christne och icke som uchristne och side i fred och rolighed.

Man skal och gå betiden til somergilde, så at mand kan verre hieme igien om soelbierigstid och icke sidde och sølle natten ofver och fortørne Gud och dennom i husit erre. Och hver dricke så møgit, som hans nødtørftighet udkrefver, och sømeligt och bekvemt er. Men hvilken der dricker sig så fuld, at hand legger det på bordit eller på gulfvit for sin naboe, gifve ½ tønde øl til vide, hvod helder det er mand eller svend.

Findis och nogen som binde sig til flos och store skålle eller kander at uddricke, som ofte komer stor trette och hug af, gifve 1 fiering øl til vide derfore.

Findis der och nogne, som setter øl hen i skiul i

store kander eller skolle och ville det giøme til sist och sidde siden och dricke det med sine kornuter, gifve hver 1 fiering øl til vide derfor.

Findis och nogne som tapper af vort gildis øl uden aldermandens minde och gifve bort eller skienker bort i faderskaf til dennom, som intet hafve met gildit, hand gifve 1/2 tønde øl til vide. Men erre de husarme och bede om øl i Guds nafn, da skal deris bud gå til aldermanden, så skal hand gifve dennom i Jesu nafn.

Skal der och ingen mufve tappe af vort gildisøl, som er borret til stollen, førend vor aldermand eller stolsbroderen och tre eller fire erre forsamblit i gildishusit. Men de, som berre øllit til gildishusit, må tappe 1 føie skål øl och dricke for deris umage, och icke merre; dog skal den tappe det til dennom, som øllit indlegger. Tapper de merre uden hans minde, gifve 1 fiering øl til vide derfore.

Findes der och nogen gildbroder, som legger sit øl på stollen, och det straffis af aldermanden eller gildbrøderne, da skal hand lege det af igien och berre det hiem. Och en anden må indlegge i hans sted igien. Men er der ingen, som hafver øl at indlegge i hans sted, da skal dend, som hafver vedtagit, och øllit blif afslagit forre, fli dennom sin part på stollen, ihvor hand får'it. Men dersom hand icke vil, da må aldermanden kiøbe det på hans hånd, hvor hand kand det best få, och dend anden, på hvis hånd hand kiøber'it, skal verre plictige at betal'it til den forsagde dag, som aldermanden hafver udlofvit betalling derfore. Vil hand icke, da aldermanden och de andre pante hannom derfor, och tage så got et pant, at hand kand det udsette for penge, til den anden vil det løsse.

Findis der och nogen gildbroder eller gildsøster, som

komer i louglige forfald til andre gilder eller verskaf eller andre forfald, at de kunde icke verre dere på dend dag, gildisøl indleggis, der de hafve part i, da må deris bud kome til tønden och hente en kande øl på to sk., om det er to tøndis drick. Er der ickun en tønde øl for hånden, da hente 1 kande øl på 1 sk., och icke hente øl for andre en*d* for manden eller hustruen. Eller hand må sette en giest, for hvilken borte er same dag af: mand, hustrue, svend eller kvinde, som pleie at gå til somer-, hvorring- eller pindsgille. Och icke det må skie en anden dag, vil mand forsøme sig, da må hand hafve hiemegield.

Skal det och verre her efter met seder i gildishusit både met mand och hustru, svend och piger, som det til des verit hafver. Og hver søge sit sede, som hver vel ved eller spørge kand, at der er for ordinerit til hans gård.

Hvilken mands barn, verre sig dreng eller pige, som ganger til gildit met os, som er komen til alder ni år gamel, skal gifves for det for $^1/_2$ skod 1 otting øl. End er det femten år gamelt, gifve for det til helt skod 1 fiering øl efter gamel sedvon.

Item *d*er som nogen mands hustru icke vil komme til gildis, når øl er indlagt, och blifver tilsagt der om, gifve dog hindis hosbund for hinde 1 fiering øl, helder hun går eller blifver hieme.

7. Om markgierder: Skal alle mends markgierder verre gierdt met nye torn eller giersel imellom fællid och vong på voldermøsdag. Och da skulle alle nabor gå til hver mands gårdste*d* och bese dennom, och hvilken mands gierde, som da icke gierdt erre, som forskrefvit står, hand gifve 1 sk. til vide for hver gårdsted ugierdt erre, uden det findis, at hand icke kunde dennom gierde for herskafs erende eller syggeseng, da skal

hand gierde dennom inden dend tid, aldermanden hannom forlegger eller da gielde vide, som forskrefvit står.

Men hvilken mands gierder, som da icke erre så laugfaste, at de kunde gienne for horn och korn och for svin, och de leggis til forbedring och icke blifve forbedrit inden den dag, hannom er forlagt, hand gifve 1 sk. til vide for hvert gårdsted, som icke er forbedrit.

Men rougmarks gierde skal mand holde gierd ald vinterin och holle dennom hver mand uden skade. Och hvilken som blifver advarit, och tid forlagt af aldermanden, at holde sit gierde i mact, och hand det icke giør, hand bøde først for gierdit och siden for kvegit och dend skade, kvegit giorde, om det er af nabornis egit kveg, och dend vere kvit, som kvegit åtte.

Men blef hans gierde melt lougfast på voldermisdag, och siden komer skadelige kveg och bryder hol *och* giør skade, da bøder hand skaden, der kvegit åtte, och gielle vide, som vide leggis, och manden giøre sit gierde louffast igien. Men er det ickun en ringe skade, da gielde vide for kvegit och vere kvit der med.

Komer same kveg en gang, anden och tredie gang och brydder hol och giør skade, och icke er lagt hegt der på, da gielde høigste vide efter nabornis sigelse och bøde skaden igien. Och dersom same ulaug kveg bryder hul, och anden mands kveg går i efter och giør skade, da bøde dend, som det ulaug kveg åtte, skaden både for sit egit kveg och for de andris, och manden, som gierdet åtte, lucke det igien.

Men blifver hand advårit, som gierdit eigger, at hand skal det lucke, och hand det icke giør, men lader det stå obit en dag eller toe, hand bøde skal dend skade, som blifver der igiennem giort, siden hand blif advårit, och dend verre kvit, som kvegit åtte.

Men dersom hand lucker sit gierde en gang, anden och tredie gang, och den anden icke vil legge hegt på sit kveg, da bøde dend skaden igien, som feet eller kvegit otte, och giørre manden sit gierde ferdig igien, som det var, och legge hegt på sit ulaug kveg och holde det sine nabor uden skade. Men legger hand strax hegt på kvegit, der hand advåris, da lucke hand sielf sit gierde igien, som det eiger. Och er det alle mands kveg, da bødde alle mend skaden igien och legge hegt på kveigit, som skadeligt er.

Item fordrister nogen mand sig til at vogte eller vocte lader nogit kveg i vor standende vong uden louf af aldermanden och andre nabor, gifve $^1/_2$ tønde øl til vide; thi vor vong skal verre i frid, til hun opgifves for hver mand, uden så er, at en mand eller toe af gienvordighed holder os vor vong for i nogre uger eller dage, och kunde høste met de andre och ville icke; gifvis da marken op, hafve hiemegield, om hand fanger skade.

Findis nogen mand, som kand icke høste for sygdom, da skal hans gildbrødere och nabor vere pligtige at høste och hielpe hannom, så at hans korn och foder icke opedis i marken; thi dend christen broderlige kierlighet udkrefver det af os.

Findis det och af fattigdom, at hans høst stander tilbage, da er det och tilbørligt at giørre sin naboe det skiel, hand ville hende och hafve, om det var for hans døer.

Så er och om pløining, om dend ene er bedre drifvende end den anden och fåer føre afpløigdt, på det de kunde alle få kvegit af marken i tide.

Findis och noggen, som vil tøigre på stub, imeden kornit er i marken, hand tøigre på sind egen agger,

och ingen tøigre derpå, uden hand sielf, førend dend helle del er opgifven.

Och nar nogen pløger sin jord, skal det ske udi laugetide om årrit, och skal hafve opseende til, nar hand pløger nogen sin jord, som vender på åvending, at hand icke, nar hand vender met sin ploug, bortspilder nogen sin naboes sed och korn, under 1 otting øl til vide, hvem dermet befindis.

8. Om tøigring i vong: Nar mand vil tøigre sine heste i vong, da skal hand forvåre dennom met sterke tøiger, så de giør ingen mand skade, och forvåre folks korn, at hand icke tøigrer i det och giør skade. Men findis hand at tøigre i nogen mands korn med sin fri villig, så hesten står udi tøigert och eder hans nabors korn eller eng op på hans agger eller engmål, da bøder hand skaden igien mod dend, som hand hafver giort skade. Men komer nogen mands heste løse i vongen af tøigerit, da gifve sit vide derfor, som er en hvid, om hand går stackit løs, om det er kun en hest. Men går hand en hel dag i eng eller korn, da gifve 1 sk. for hver hest, om de erre flerre. Men går hand løs udi to dage eller tre, da gifve ½ tønde øl derfor til vide.

Item dersom nogen tøigrer i nogen mands eng om natten, och hand findis met ferske gierning, da er hand pligtig at gifve en tønde øl til vide, uden mand vil giørre nåde met hannom.

Giør nogen mands bud det manden uvitterligt, da skal manden, der hestene otte, svare der til och gifve vidit ud, och siden sette det i hans løn, om det er imod mandens minde. Men findis det at skie met hosbundens minde, da bødde hosbunden sielf, och svenden da verre kvit for vide. Vil hand icke det vide udgifne met gode, da må aldermanden pante hannom, som skaden giorde.

Item dersom mand holder unde tøiger til sine heste, och icke vil forvåre dennom i vongen, at de giør ju skade, och hand af sind aldermand och byemend bliffver påmint en gang, anden och tredie gang, och hand vil icke råde boed der på, da må hand pantis derfor och gifve sit vide ud, eftersom hans aldermand och nabor vil legge hannom det, och siden tage sine heste och kveg af marken, til hand vil fli sterke tøiger til dennom, så at aldermanden nøigis met dennom på nabornis vegne.

Item skal och ingen moufve tøigre met sine heste eller kveg på engstuben uden på sit egit, førend alle mand fanger alt deris hø i husse. Hvem det giør, gifve 1 otting øl til vide.

9. Om vongeled: Item skal de mend, som hafver hvert vongeled i befalling, holde det ferdig, så ingen mand får skade deraf. Men hvis der nogen mand for skade i vongen, och det findis at verre skiet for et unt leds skyld, for det er icke ferdig-eller så laugfast eller henger icke, så det kand luckis, da bøde de mend skaden igien, der afkom det *och* ledit otte. Men dersom det er laugfast, och der siden komer nogen mands svin eller kveg och tager klinken op eller løcter det af klinken och komer så i vongen och giør skade, da bøde dend mand skaden igien, der kveigit eier, och de mend, der ledit hafver i befalling, fly råd til ledit, så at kvegit kand icke løfte det af eller tage klinken op. Men dersom de erre påminte och icke ville fly råd der til, och der sker skade, siden de erre advårit for deris forsømmelse, da bøde de dend skade, som ledit komer til, och dennom at verre kvit, der kvegit åtte.

Item findis ledit icke at verre ferdig, som det sig bør, da bøde sig hver mand, der i ledit er, 1 album for hver

sinde det findis brøst på, at det henger icke, som det bør, eller om der er icke klinke udi det, eller deris forsømmelse findis i nogre andre måde for det dennom bør at ferde derpå, och de erre påmint och ville intet skiøde derom.

Och skal alle vongeled holdis ved magt ald dend stund, der er korn och høe i marken, indtil marken blifver opgifven.

Och siden uden så er, at nogen mark tagis udi fred, efter at grøen er udi huse, och meninge mand samtøcker nogen mark at skal tagis i fred, da skal mand omgierde hinde met gierder och led, så de kand holde hinde hver mand uden skade. Hvis mand icke vil eller kand det giørre, da går det med dend mark, som med anden mark, der er opgifven.

Item skal aldermanden med alle naborne gå til alle vongeled på voldermøssedag och se, hvilke der er så laugfaste, at de kand hegne for vongen; och hvilke der icke da findis laugfaste, da skal de melis til forbedring, och skal de forbedris til dend dag, der forleggis af allermanden och naborne, under deris vide, som er 1 album af hver mand for hver dag, efter di erre advårrit och ligger uferdige.

Och ligeså skal det ocså på voldermøssedag af aldermanden och naborne tilses, det hver mands indgierder, som ligge imod voris vonge och loger, at de erre laugfaste, och hvilke det icke findis laugfaste, at mand da skal legge dennom en tid for, at de giørre både gierderne och logerne så laugfaste, at vor vong kand stå i fred. Hvilken der icke vil holde sine indgierde och loger laugfaste, och de erre advårit en, anden och triede gang, da må aldermand pante hannom derfor, och bøde derfore $^1/_2$ tønde øl til vide.

Och hvis der findis brøst på veige i vongeledene, da skal de mend, som same led pleige at holle vid magt, sielf ferde der udi och fylde der sten och grus i, om behouf giøris, och holde både ledit och veigen ved magt.

10. Om skofhug: Skal hver mand hugge i sin egen skoufskift, som hand hafver til sin gård. Men dersom nogen mands bud komer for skade och hugger udi vilding, da skal manden, der buddit eier, hafv'it i dend mands minde, der skaden hafver fået, och betalle hannom sin skouf igien. Men findis nogen mand eller hans bud at hugge udi nogen mands skoufskifte nat eller dag met sin fri vilge och tagis ved ferske gierninger, eller mand kand met same skiel få det at vide, hvo det hafver giort, gifve bunden, der skoufven eier, sin skouf igien, ocså 1 tønde øl til vide til byen.

Och der som hand vil icke udgifve sit vide til byen met godt minde, da må aldermanden och gildbrødrene pante hannom derfor och tage et pant så got som 1 tønde øl och dricke det så hen; och siden må hand, der pantet hør til, løsse det igien, om hand vil.

Hvilken som befindis at føre eller føre lade nogen fremide mands vogne i Dalskouf at selge dennom skouf, och de sielf dend bortfører der af, gifve 1 tønde øl til vide. End vil mand selge nogen mand af sin skouf bort, da skal hand sielf verre pligtig til at lade hugge dend och at age hannom dend bort til sit hus och gård, som hand dend solde.

11. Om sielfvåren stefne: Skal der holdis tvende sielfvåren stefner, dend første på voldermøssedag, dend anden på dend søndag nestefter st. Michelsdag. Och hvilken mand, som sig forsømer och icke sielf møder til fornefnte tvende stefner, så frampt hand er uden

sotteseng och herskafs ærende, och anden louglige forfald fortager hannom det icke, hand gifve 2 sk. til vide.

Och hvis som der blifver pålagt på stefne, och meninge mand samtøcker, til byens nytte och gafn, och nogne der emod opbryder, da må aldermanden tage hans pant der for, och dend mand verre pligtige at udlege sit vide, som lagt var på stefne, der dend samtøcke gik.

Och dersom da nogen mand truer aldermanden eller stolsbroder eller andre, som er forskicket i deris sted at pante, som føre bemelt er, och gifve dennom unde ord, derfor gifve 1 fiering øl til vide. Men løfver hand af sind gård eller och i gården och tager pant frå dennom, som pantet hafver, och gifver der flere skiendsord, gifve 1 tønde øl til vide, och dend moufve de pante hannom for ad same ferd, och udsette same pant for øllit, til hand vil det løsse.

Men nar aldermanden vil pante och komer udi mandens hus, da skal hand gifv'it tilkiende, hvorfore hand vil pante. Vil da manden godvilligen rette for sig, da bør hand icke at pantis. Vil hand icke, da moufve de pante hannom och det udsette, som for er sagt.

12. Om greskveg: Skier det sig så, at nogen mand tager anden mands kveg på vort gres och sigger, hand hafver det kiøft, och findis at verre giort under svig, gifve 1 tønde øl derfor til byen, och tage kveigit af igien. Men hvo som fattis kveg til sit gres, hand skal det gifve sine nabor tilkiende, før hand tager fremit kveg derpaa, at de kand det samtøcke med hannom, hvormøgit hand skal hafve der på, på det at der skal icke kome trette af siden.

Item der som nogen mand findis at hafve mere gres på fæleden, end hand hafver kveg til, da skal hand

først tilbyde sine nabor det, som kand hafve kveg der til, och vil det hannom betalle. Hvis de icke ville det hafve eller hafver kveg der til, må det verre hannom frit fore til en anden at unde same sit gres for skiels verd.

13. Om igang: Hvilken mand eller kvinde, som nyllig komer til byen eller och er førre i byen, som fanger nogen gård och vil verre i vide och vilkor met andre grande og naboer i bye, da skal gifvis for hver af dennom, som icke tilforne hafver verit i lafvit, 1 tønde øl til igang.

Och hvilken mand der så går i vide och vilkor met sine nabor, dend skal de andre verre pligtige at fordre och freme hannom och hans bud til det beste udi mølleferd och langegt och lone både heste och vogn, om behouf er, til ofne at giøre, och bud til at delle met til tinge, som er tingstefner, och bud til at reise hus med. Hvilken mand det forsømer, nar hand tilsigis der om, da bøde der fore ½ tønde øl, och må hand och pantis derfore af aldermanden. Och i hvilke andre måde mand kand findis met hannom til gode, da skal hver mand verre pligtig dertil, om nogle mand bedis derom.

Item om så hender, som tit kand skie, at en fattig mand komer i stor ofvenfalds skade, som er udi vide och vilkor met sine naboer, så som hand ofverfaldis af sit herskaf for vrang forførings skyld, och hver mand kand tage på det, at hand skier uret i alle måde, da skal de andre nabor och gildbrødre verre hannom plictige hielp af deris gods, efter som skaden er til, at hand kand kome af met dend skade, hand er ikomen. Men dend hielp skal verre efter fire mends sigelse, så mand da kand hielpe hannom udi sin ofvenfalds skade, som man ville hafve hielp en anden tid, nar det komer for

deris døer. Och hvod de fire mend legger dend mand til, at hver mand skal gifve hannom, det skal mand udgifve til gode redemend. Der som man sielf forser sig och fører sig udi nogen brøst och skade met sin fri villig, da fåer hver mand at tage sig sielf ud af dend skade igien, som mand sielf førrer sig udi.

14. Om fallemend: Skal der tilskickis to mend udi byen på voldermøssedag, som skulle hafve fuldmact til at udfåe alt hvis kveg, som komer i falden, och ingen anden det at udfåe, uden de eller deris hustrue eller folk, som de ville sielf giøre rede for. Och hvilken som vocter marken, de skulle tilsige faldemendene, hvod kveg der komer i falden, och så skulle faldemendene giøre rede derfore, nar de komer til stefne derefter. Och nar der komer udenmends kveg i falden, da skulle faldemendene tilsige ret omkring byen, at de skulle kveigit bortvåre, at det skulle icke dere ståe och forsømis. Men hvilken mand, som fanger bud, at skulle det bortvåre, och det forsømer, betalle, hvis skade deraf komindis vorder. Men ved de icke, hvis kveg det er, da mouge de tilsige aldermanden i dend bye, som de mene, at kveigit hafver hieme, och hand da at tilsige de andre hans nabor der om.

Och skulle faldemendene verre forplictig at udlegge penniche eller øl, nar de er advårit 14 dage tilforn, elder aldermanden må det kiøfve på deris vegne.

Findis och nogen tid ud, at faldemendene slå under dennom och fordøllie nogit af byssens rette tilkomendis vide, gifve 1 tønde øl derfor til byen. Men ville de i ingen måde ret giørre for dennom, da må aldermanden och byemendene pante dennom derfore.

15. Om stoelsbroder: Item skal der ocså verre en stolsbroder udi byen, som skal ocså tilskickis på volder-

møssedag. Hand skal också hafve mact at pante for uheign, nar aldermanden er icke tilstede, och for hves andit, der brydis udi mod vilkor. Och skal hand forvåre vor byekiep, som hver mands vide står udi. Och skal hand verre til stefne altid met kieppen och skierre udi, hvad aldermanden beder hannom udi skiere. Och nar hand icke kand verre tilstede, da skal hand antvorde aldermanden kieppen, at hand giør rede på hans vegne på stefne. Och hvis hand findis at afskierre nogen mand af stocken for vild eller venskaf, da bøde derfor 1 tønde øl mod sine naboer.

Item der som meninge mand komer ofverens at kiøfve øl for de penniche, udi byekieppen står, da skal hver mand verre plictige at udlegge af sin stok, eftersom aldermanden legger dennom tid fore til at betalle samme øl met, som aldermanden hafver kiøpt efter alle deris befalling, uden nogen er kommen udi stocken met uret, da måe dend mand gå udi rette for aldermanden, och de andre naboer så skielne, hvod hand bør at giørre met rette. Och hvilken der icke vil udlegge på dend forsagde tid, da må aldermanden sette hannom udi sin stok til åevide for 1 sk. eller efter som summen er til.

Och vil hand icke enda udlegge, efter hand er en gang, anden och tredie gang komen i stocken for åvide, da må aldermanden met de andre nabor pante hannom derfore och tage et got pant derfore, både for åvide och det andit vide, hand står fore.

Skal vor aldermand eller de andre nabor intet tilgifve eller skierre af kieppen uden meninge mand er tilstede och samtøcke det met hver andre, och dog så, at dend ene skier så got skiel som dend anden. Och skal stolsbroderen altid helde tønden til gildis eller andit samsede och fli andit øl på stollen igien, om der skal mere

op. Och skal hand kome danssind på gulfvit och andit sådant, som hørrer til hans embed, och våre til stefne, nar aldermanden befaller hannom det at giørre. Item hvilken stoelsbroder der blifver tiltaget af fire mend, och vil icke verre, da bøde ½ tønde øl derfore til sine naboer.

16. Om at vocte marken: Item nar aldermanden legger på, at mand skal vocte marken, da skal det gå ret om byen, och hver skal vocte marken, som påleggis af aldermanden på stefne. Och skal der ingen sige sig af med at vocte marken, såmange som der hafver korn såedt i marken, hvad heller det er lit eller møgit. Och icke helder om mand hafver icke svin imod marken, de mend skal icke vucte nogen mands svin, men mand skal vocte kornit och sette kvegit i falden, som mand finder på kornit. Men hvilken der giør sig opsettic der udi mod sin aldermand eller nabor, hand skal gifve ½ tønde øl derfore och siden vocte marken iligevel.

Item hvilken mands svin der findis at kome på rofvin efter roug er sådt, da skal hand gifve en blaffert for hvert stycke indtil voldermøssedag, men efter voldermøssedag 1 album for støcket, hvod helder det er udenbyes eller i bye, udend det går i det standende korn om somerind.

Men findis det at nogen mand lader sinne svin gå alidt på kornit så got som hver dag och intet hafver tilsiun til dennom eller lader dennom icke afhente, da bøde sit vide efter sine nabors sigelse, uden hand flier råd der til, nar hand advåris. Och vil hand icke, da må hand pantis der for, och hans pant drickis hen efter nabornis sigelse.

Item ingen skal sige sig af med vongevutning, uden hand siger sig louglig af met dend på stefne, som hand er vedtagen for aldermanden och naborne, och dersom

de kand skielne hannom bør at vocte lenger, da skal hand. Kand de skielne, hand bør intet, da verre sig kvit. Giør han det ellers, gifve 1 fiering øl.

Men lader nogen mand vongevoctning stande hos sig, och icke dend loulig vårrer frå sig om aftenind och til sin naboe, gifve 2 sk. til vide for hver dag, marken stander uvoctet for hans skyld, uden de ville giøre anden nåde met hannom.

17. Om kierre at rense och vand at skierre frå agre: Skal hver mand verre forplictig at møde på dend dag, som aldermanden lader dennom tilsige, och rensse kierre och at udskierre vand frå deris agger. Hvo sig fortrøcker och icke møde vil, gifve 2 sk. til vide, eller de må tage hans pant derfore.

18. Om hiurens bestelling: Skal hver mand lade sit fe kome for hiuren om morgenind. Blifver det siden indtagit, da skal hiuren det udtage igien och betale skaden; men komer det ud af en mands gård om natten och blifver indtagit førend det kommer for hiuren, da manden verre forpligtig at tage det sielf ud igien och betalle skaden.

Och der som hiuren påklager nogen mand, och hand icke kand få sin løn til gode rede eller i tilbørlig tid, som hand pleiger at hafve dend, da skal aldermanden verre forplictig at pante derfore som for anden byes forsømelse och fli hannom sin løn.

19. Om serlig ord på stefne: Hvo som udgår af vor stefnehus och obenbarrer nogne af de ord for vore uvenner eller gienpart, som vi hafve handlit på vor stefne, om vor byes nøtte och tarv, gifve 1 tønde øl til vide. Vil hand icke den godvilligen udgifve, da moufve de hannom pante derfor och udsette same pant for 1 tønde øl.

20. Om anden mands bud at forlocke: Skal ingen mand moufve forlocke sin naboes tienistefolk eller stedde det, førend hand gifver det hans nabo tilkiende och adspør, om det bud blifver hos hannom eller ei. Sigger hand da nei, da må de stedde same bud, hvo der vil.

Men hvilken som lader sig befinde at stedde same sin nabos bud hannom uvitterligt eller uadspurdt, gifve til byen en tønde øl, eller de moufve hannom pante och udsette same pant for 1 tønde øl.

Findis och nogen mand at forklafve sin nabo for herskaf, och siden findis for løgn, gifve 1 tønde øl til byen uden ald nåde, eller de moufve hannom pante derfore.

21. Om panten: Nar aldermanden vil gåe och pante for uheign eller anden byes vide, da skal hver mand verre pligtig at gå met hannom som hieme erre och blifve tilsagt. Men blifver hand tilsagt enten hieme eller i marken och icke vil gå met at pante, men tager sit arbed varre, och andre forsøme deris, gifve 1 fiering øl til vide eller pantis derfore.

Och så mange som er met aldermand och pante, de moufve och met hannom dricke same pant hen. Och ville de andre gå met, da stander det i deris koer.

Men der som aldermanden går i marken och ser stor uheign på korn eller eng met kveg, och hand da forsømer sig och icke gåer och pante och flier heign i marken, men tager vårre på sit arbed, da må de andre nabor med stolsbroderen, om hand er tilstede, pante aldermanden derfor, och hand der med hafver forbrot 1 fiering øl.

Men alle, som udi byen bor, skal med aldermanden holde hart heign och skiufvel och på vide och vilkor, hvod der påleggis inden lukte døre til byens gafn på stefne, at mand kand hafve fred på korn och eng. Thi

uden hver mand vil holde på met aldermanden, da kand hand ene icke langt kome; thi bør det hver mand at holde hart derpå, efterdi mand ser, at det er hver mands gafn.

22. Om begrafvelse: Item dersom Gud almectigste kalder nogen danemand eller kvinde hen frå denne verden af gildbrødre eller gildsøstre, da skal hver mand verre pligtig at følge dend døde hederlig til sit leigersted och hielpe met bud til at grafve och ringe och berre ligget til kiergården och verre ofver den dødis begrafvelse. Och bør hver mand at lonne bud til at voge om natten ofver den dødis lig, inden hand ligger ubegrafven, om det begieris.

Och er naborne pligtige at hafve 1 tønde øl efter dend dødis afgang, hvad helder det er mand eller kvinde, der er afdød, dog icke den dag liggit begrafves, men en anden dag, nar naborne det af dennom begierer.

Och skal stolsbroderen tilsige hver mand och kvinde til sin døer, nar de skulle komme och følge dend døde til jorden, om hand bedis der om af dend dødis venner eller hvilke, der lefver igien. Men dersom nogen forsømer sig af naborne och gildbrøderne och gildsøstrene, at de icke komer och følge dend døde, som før er sagt, så frampt som sotteseng og herskafs syssel och erinde icke fortafver'it, da verre sig pligtige at gifve $^1/_2$ tønde øl til vide, och vil det icke velvillig udgifve, da må aldermanden dennom derfor pante och sette pantet ud for $^1/_2$ tønde øl.

23. Om byetyrin: Skal voris byes tyre gå ret omkring byen och indtagis i huse på helmisdag. Och hvem dennom tilkommer at holle på foder, skal føde dennom ustraffelige, och siden slippe dennom igien på voldermøssedag der nest efter. Och skal der gifvis af na-

borne for hver tyrs foder 2 mark peniche. Findis de icke at verre så ustraffelige ofverfødt, som de sig bør, nar de slipper dennom igien, efter som fire danemend kand skielne derpå, gifve til vide ½ tønde øl.

24. Om greskveg at verre til ens om: Skal alle mend vere forpligtig at møde til stefne 14 dage for voldermiss hvert år och da tage beskien och verre til ens met sine nabor, hvor møgit hver må hafve på sit gres. Men dersom nogen findis at tage mere end de da blifve forenet om, gifve 1 tønde øl til byen, eller de moufve hannom pante derfore och udsette same pant for vide. Och hvilken mand, som hafver plogeøxne af andre, hand skal svarre for dennom, om de giørre skade, ligesom for andit hans kveg, ald den stund de gange på hans grund.

25. Om korn at forsvåre: Item dersom nogen findis at agge ofver nogen mands korn eller eng och agge det neder om høsten hannom til skade i de måde, da skal dend, det giør, gifve 1 otting øl til byen til vide, hvem der met befindis. Men mand skal følge dend rette menlig veig och ferd met sit korn och foder. Dersom och findis brøst på same veige, da skal alle naborne verre forplictig til at tilhielpe, så at same veie kand blifve fuldferdige igien, under same vides fortabelse, som for melt er.

26. Om husfolk: Hvilken mand som findis at holle och hafve husfolk i sind gård, da skal hand verre forplictige at holle dennom deris ilding inde i husit hos sig sielf, for stor frøct och fare skyld ellers kand påkome. Befindis der och nogen mands husfolk at giøre deris ild herefter udi husene, som de hafve verelsse, da hosbunden at gifve derfore til byen 1 tønde øl til vide.

27. Om lamme hierring: Så mange som hafver lamb at drifve ud om somerind i lamehierring, da skal hver vocte sin rette tid ud, hvod helder hand hafver lidet eller møgit, och drifve dennom ud i laugetide om årit om morgenind tillige. Doch icke at må sige sig af dermed, uden det skier på byestefne, under 1 otting øl til vide, hvem det giør.

28. Om kveg at hafve i Dalskofsmark på engbunds ofverdreft: Item eftersom der i framfarne tid er begifven sig irring och trette imellom os indbyrdis, och hvor møgit kveg enhver burde at hafve på vor engbunds ofverdreft i Dalskoufsmark, nar voris hø er der afve, och vort kre skal derudi, och vi icke sielf kunde samberis derom, så hafve vi met voris herskafs fogders samtøcke, tilladelse och bėvilling på deris hosbønders vegne met fuldmagt betroet otte uvildige mend derom at skielne os imellom, hvilke der hafver os der om imellom ligtet och giort och sagt frå dennom på tinge efter tingsvidnis lydelse formellindis ord frå ord, som her efterfølger:

Jørgen Bunde i Allusse Nesbyhofvits birkefougit, Chresten Nielsøn i Nesby, Jep Knudsen i Anderup och Handsken Lauritzøn i Otthense tingskrifver, vi giørre vitterligt for alle udi dette vort obne bref år efter Christi fødsel 1592, tirsdagen den 19. dag septembris på Nesbyhofvits birketing var beskickit Simen Jibsøn i Tårupe, hvilken der bedis, fik och lougligen framlide et fult tingsvidne ved otte tråefaste danemend som vore Simen Ericksøn i Løngby, Hans Andersøn, Jørgen Rasmusøn ibidem, Per Lauritzøn i Stige, Matz Laursøn ibidem, Rasmus Andersøn i Nesby, Hans Søfrensøn i Stige och Jørgen Rate ibidem, hvilke alle samdrectelige vidnide på tråe och sandhet, at de på fornefnte ting och dag sandelige

souge och hørde at disse efterskrefne danemend ved nafn Matz Brun i Hafve, Per Jibsøn i Løngby, Lauritz Hansøn ibidem, Hans Andersen i Sanderom, Hans Nielsøn i Hødme, Niels Olsøn i Anderup, Niels Olsøn i Nistedt, Hans Knudsen i Kirkendrup och Per Frandtsøn i Løngby, de bekiende i dag for tingsdom at eftersom de nogentid forleden siden hafver verrit tilbetrået met fuldmact af Tårupe mends herskafs fogder her på tinge at ligte och giørre dennom en byelouf imellom, så bekiende de at hafve iblant andit dennom imellom forhandlit om deris engbunds ofverdrefte i Dalskofsmark, nar deris hø er der afve, och deris kre skal der udi, da skal de tre tienner til Dallum kloster udi fornefnte Tårupe, hver dennom hafve sexten høfde der udi, de sex krontiener och Ånders Brun, item Kristine Staffens och Knud Hansøn, de skal hver dennom hafve ti høfde der udi. Nok de andre fire ved nafn Hans Clemidsøn, Morthen Hansøn Borre, Lauritz Flemer och prestegårds tiener, de skal hver hafve sex høfde der udi. Och skal Lauritz Flemer udlegge af sin landboeeng, såvit som de andre hans naboer tvertimod påløffer, udlegge af deris grund til deris feis ofverdrift. Och siden om fællidsbed och fælidsgres skal hver pådrifve, som hand hafver gres och grund til udi marken, eftersom de sielf hafver verrit bekiendt for dennom at hafve hauft af gamel tid.

Och var nu meste parten af fornefnte Tåruppe mend, disligiste hr. Lauritz Laurssen i Løngby til vedermålsting met hver andre, der dette tingsvidne udgik. At så blev vidnit for os, det bekiende vi met voris beseglinge her neden for trøgt.

Datum ut supra.

Jørgen Bunde i Alluse Nesbyhofvits birkefougit, Niels Olsøn i Anderup, Jep Knudsøn ibidem och Hansken Lauritzøn i Otthense tingskrifver, vi giørre vitterlig for alle udi dette vor obne bref år efter Christi fødsel 1593, tisdagen, som var dend 30. dag januari, på Nesbyhofvits birketing for os och danemend flere, som den dag fornefnte ting søgte, beskickit vor fornumstige mand Lauritz Flemer i Tårupe, hvilken der på sine egne och alle Thårupe mends vegne, eftersom hand er byes aldermand der samesteds, bedis fik och lougligen framlide et fult tingsvidne ved otte tråfaste danemend, som var Lauritz Hansøn i Løngby, Olluf Andersøn, Per Jibsøn, Niels Jibsøn, Peder Frandsøn, Anders Rasmusøn, Simen Erichsøn ibidem och Per Staffensøn i Kirkendrup, hvilke alle samdregtelige vidnede på trå och sandhet, at de på fornefnte ting och dag sandelige souge och hørte at eftersom Erick Morsøn i Løngby på kronens och sin hosbunds erlig och velbyrdige mand Axel Brahe til Elfvid, befallingsmand ofver Othensegårds len, hans vegne nogentid forleden siden hafde udi rette delt alle Tårupe mend och beskyllit dennom eblant andit så, at fornefnte dend gode mand hans hosbunds villig och befalling var, at fornefnte Thårupe mend så vel kronens som andre gode mends tiener skulle hafve och indgå met hverandre en skrefven bylouf, hvor efter enhver dennom kunde vide sig efter at rette, eftersom anden steds vis och våner er och hollis her udi landet, verre sig met heigen, ofverdrift eller och anden byes nytte och tarfve dennom alle til beste.

Så framstod nu alle menige mend, berette och gafve tilkiende i dag her inden tinge, at eftersom de i forleden tid her på tinge hafver met deris herskafs bevilling och samtøcke tilbetroet otte uvildige mend at skulle

ligte och giøre dennom en bylouf imellom, så hafver de nu på deris gode behag dene same bylof ladit giøre och skrifve, hvilken de nu och altid ville samtøcke, indgåe och holle met hverandre for dennom och alle deris efterkomere, nu i Tårupe bye boer eller och der efter komendis eller bosidendis vorder, ved alle sine ord, puncter och articler, efter som den i sig sielf indeholder och formelder, som forberørt er under ald dend vide, peen och straf, som derhos er under lagt efter forskrefne bylofs indhold, som forbemeldt er.

Och vor nu forskrefne Erich Morsøn så och Thårupe mend til vedermålsting med hverandre, der denne forbenefnde bylof både blef oplest så och samtøkt her på tinge efter dette forbenefnte tingsvidnis lydelse, at så inden tinge er ganget och forenit som forskrefvit står och vidnit var for os, det bekiende vi met voris beseglinge trøkendis her nedenfore.

Actum anno die et loco ut supra.

Her har været fire segl; men de er alle faldne af.

Efter håndskrift i provinsarkivet i Odense.

Bolmerod, Skamby, Skam herred.

1731.

Efterdi det altid hafver været sædvanne og brug hos voris forfædre at holde vide og vedtegt i byer, saa og loven det byder, om des tarf, nøtte og gavn, hvilke os høiligen er fornøden endnu at efterkomme, hafver vi underskrefne Bolmerod byemend, som er efterfølgende: Lauritz Jacobsen, Hans Nielsen, Anders Laursen, Niels Knudsen, Peder Nielsen, Jep Rasmusen, Peder

Rasmusen................*) uryggeligen holdet hafve under straf og bøde som efterfølger, på det hver kand vide sig efter forseelse at rette, og icke særlig nye pålegges at efterfølge, hvor over usamdregtighed forårsagis kunde.

I. Om åldermand og stefne.

1. Skal åldermands lénet gå ret om i byen, så at dend ene nabo tager det efter dend anden.

2. Byeloven skal altid være hos åldermanden og holdis vedlige. Hvo hende forderver, bøde 4 mark og forfreske hende igien.

3. ....advarsel møde *i* stefnen såvel husmend som gårdmend, at byeloven kand i alle deres påhør blifve læst. Hvo da ei møder, bøde 8 sk.

4. Hvo som icke vil være oldermanden lydig, bøde 2 mark.

5. Hvo som icke vil være åldermand, men lade byeloven gå til sin naboe, betale til byen 4 mark og så være fri.

6. Når åldermanden gifver aftenvarsel at møde til stefne om anden dagen, og nogen det da forsømmer, bøder 8 sk., og skal ingen forfald gielde uden herskabets og sotteseng.

7. Når åldermanden byder til *stefne* i lavtid, hvo da icke møder, bøde.........

8. Åldermanden skal være til stæde, *når* stefne holdes.............når de fleste ere forsamlede. Tøfver hand for lenge, bøde self 2 sk.

9. Hvad de fleste byemend til byens nøtte samtøcker, må ei én eller to kuldkaste.

*) *Håndskriftet er ødelagt på et enkelt blad flere steder. Prikkerne her og i det følgende betegner sådanne huller.*

10. Hvo som forsømmer at gå omkring gierder, når hand af åldermanden bliver advaret, bøde 12 sk.

11. Skal åldermanden med byemendene hafve fri forlof at gå i hver mands hus og gård og tage pant, i hvor det være kand, når de derfor ere faldene, og ei bøde noget derfor. Hvo som står der udi åldermanden imod, bøde 2 mark.

12. Hvo som ofverfalder åldermanden enten med hug eller unøttig ord, bøde strax 4 mark.

13. Siger nogen åldermanden løgn på, *bøde* strax 2 mark.

14. Dersom nogen bander eller løgter hverandre på offentlig stefne eller..........forsamling bøde......

II. Om banden og svergen.

1. Hvo som bander og fortørner Gud, mens stefne holdes, eller og, som for er melt, udi nogen ædrue forsamling eller og udi daglig omgiengelse, og bevises hannem på, bøde første gang 4 sk., anden gang 6 sk., tredie gang 8 sk. Herom skal åldermanden forfare og spørge om, hver gang stefne holdes, om mand haver hørt nogen sverge eller bande, være sig én eller anden slem ed. Bliver det nogen ofverbevist, straffes som forskrevet står.

2. Dersom nogen gifver hverandre nogen vedernafn i laug eller samkvem, eller og bevises nogen det andre stæder giort haver, bøde til byen 2 mark. Og derforuden skal det øfrigheden gifves tilkiende, at den skyldige, som vedbør, kand vorde straffet. Herom skal og åldermanden forfare hver gang stefne holdes, om sådant nogen kand hafve hørt, da at straffe dend skyldige, som forskrevet står. Forsømmer åldermanden derom at spørge, når stefne holdes, bøde self for hver gang 2 sk.

III. Om hegn, gierder og grøfter.

1. Skal alle rugmarks gierderne været lucket inden st. Mortensdag.*) Om byemendene vedtager, at deris kveg og bester skal gå lengre, måe det vil ske; mens svin ingenlunde tillades at gå derinde. Skal. og oldermanden med samtlige bønderne hafve indseende, at alle rugmarks gierderne søndagen for voldermissedag ere forfriskede og fuldferdiget, og bygmarks gierderne otte dage derefter.

Digerne skal og iligemåde til ofvenbemelte tider være opgrøftet, og hvilken mands gierder og grøfter, som da befindes ei at vere fuldfærdige, så de kand stå for ret fuld siun, bøde *strax*.......

2. Hvo som icke strax gaflucker sine gierder, når hand derom advaris, bøde første gang 1 sk., anden gang 4 sk.

3. Dersom og nogen advaris gierder til en vis tid at forfærdige og det forsømmer, bøde skaden, der giøris igiennem gierdet, efter hand derom er advaret, og for hver nat der efter det ligger åben, bøde 8 sk.

4. Alle grøfter skal være allen vide under, og digebanken 2 allen høi. Skal og samtlig byemendene af åldermanden årlig tilholdes at besette deris grøfter og gierder med pile, så som det er enhvers nøtte og gafn.

5. Ledene skal være ferdige ligemed gierderne, at de kand ståe for et fuld siun. Hvo det forsømmer dennem til rette tid at fuldferdige, bøde 1 mark.

6. Hvo som icke lucker leddene efter sig, når kornet er sået i marken, bøde 3 sk.

7. Dersom nogen ofverbevises at tage stafre og giersel af anden mands gierder, bøde første gang 2 mark,

*) *Senere tilføjet:* Tre uger efter Mickeli.

anden gang 4 mark. Sker det af husfolk, og det dennem ofverbevises, måe de strax pantes for 2 mark, og anden gang 4 mark.*)

8. Alle samtlig byemendene skal indgrafve og gierde Lammehaufen, så dend kand stå for et fuldt siun, til 14 dage før volborgdag, under vide og straf for hver gierde eller grøft, der til dend tied ei er fuldferdiget, 1 mark.

9. Ingen måe stifne eller skiære af anden mands træer eller pile, under vide og straf for hver gang, det befindis, at bøde til byen 12 sk.

10. Om nogen kryber og giør stente over anden mands gierde eller mure, bøde til byen for hver gang 4 sk. Det forstås lige så vel for husmend, inderster og tienistefolk som for mendene self her udi byen.

IV. Om hafre, biug og blandkorns sæd, item om fellidt og overdrift.

1. Når haure såes i rugmarken enten biug og blandkorn i biugmarken, må ingen hafve bester eller fæmon der udi undtagen de, som hører til ploven. Hvo der imod giør, bøde for hver best eller høvet, som ei ploven tilhører, 2 sk. Skulle og nogen fordriste sig at slåe deris bester løs i rugmarken, når hafre såes, og kommer på rugen, da betaler hand skaden efter tvende mends sigelse og bøde for ulydighed 1 mark.

2. Item når haure såes i rugmarken, måe ingen løse bester eller fæmon andre som de, der ploven tilhører, lade gå der. Må og ingen fordriste sig at bede anden steds med sit plougkre end menige naboer samtøcker at måe bede, under 1 mark vide, uden hand beder på sit eget.

---

*) *Sidste fem ord senere tilføjet.*

3. I bygvongen må ei heller løse kveg eller bester indføris eller til forvending sige, at de vil bruge dem til ploven, ei heller lade noget mere løs end der findes spent for ploven. Hvo der imod giør, betale for hver best eller høvet, som ei ploven tilhører, for hver gang det sker, 4 sk. Mens er ei nogen vis sted vedtaget at bede, må ei nogen mands kveg formenis gresset til det, hand pløier med, og i mens hand pløier i marken, dog kornet i alle måder at bevare. Ingen måe bede for anden mands gierder, ager, eng eller grøfter imod dends villie, som det eier. Hvo det giør, betaler skaden og bøde 1 mark.

4. Skal og hver mand sette sine bester eller kveg hos sit eget korn, imens de høster, og om natten sette det på leiden eller majord fra kornet, og skal da hver mand have sit kveg i dend mark, som de høster udi, og intet i de andre marker, under 12 sk. vide, hver gang det sker. Og hvilken mand som får skade, da bøde dend, som kveget eie, efter tvende mens sigelse.

5. Om det kand overbevises nogen, at hand med frie villie lader noget af sit creature gå løs i korn, eng eller gres, skal bøde til byen første gang 1 mark, anden gang 2 mark og så betale skaden, som skér.

6. Men hvad der ellers uforvarendes løs kommer og gå en half time, da bøde dend, som kveget eier, 1 sk.

7. Ingen må læse ax eller tøire på urefne agre. Hvo det giør, bøde 1 mark.

8. Ingen må tøire eller på anden mands grund enten i vang eller leidemark, førend dend bliver opgifven, med mindre hand haver det i dends minde, som grunden eier. Hvo det giør, bøde hver gang 4 sk. og betaler skaden, og er det imellem eller ved anden mands korn, bøder de 1 mark første gang og siden dåbelt. Det samme

forståes og om nogen skulde slå stågen i tyret på sin egen grund og lade creaturet nå over på sin naboes grund. Ingen må sla sig self til rette, men den, som foruretter anden, straffes efter naboernis sigelse.*)

9. Ingen gård- eller husmand må selge deris giødning til nogen udenbyes. Hvo det giør, bøde vide 2 mark.

10. Hvad fælederne er anbelangende, da skal enhver nyde derpå efter de der over erhvervede tingsvidner, og som alle samtlige lodseiere bliver tilsinds og enige om.

11. Men om det sig skulde hende, at én eller nogle af naboerne ei skulde hafve kveg nok til sit gres, da skal hand nyde af husmen*d*s grespenge samt af det, som de andre naboer skulde legge fra sig for det, de kunde hafve creatur mere på felleden, end som de kunde have gres til.

V. Om skadelige hunde og svin.

1. Hvo som hafver skadelige hunde og svin, der bider høns, gies, får eller lam eller i marken giør anden skade, da skal de strax skille sig af med dem, bøde skaden og første gang i straf til byen 8 sk. Sker det tire, da for hver gang 2 mark.

2. Ingen må holde nogen løse hunde i dend tid, lam er små, uden de er lemmelæsted. Men på det dermed disbædre kand ske rigtighed, skal de holde dem bundne fra vor fruedag i faste indtil st. Hansdag. Hvo her udi er forsømmelig, bøde til byen 1 mark.

VI. Om lædemark og dens heigning.

1. Som Bolmerod byemend er blefven forenet om at indtage lædemark hver år, da bør de at hafve dem

*) *Sidste seksten ord senere tilføjet.*

forsvarlig med grøfter og gierder indheignet — samt led og ledstacker, hvor udi de ere samtlig delagtig at forskaffe — til 14 dage førrend Philipi Jacobi dag. Hvem som icke til forreskrefne tied hafver deris gierder ferdige, bøde til byen 2 mark, og så af naboerne forrelegges en vis tied, og hvis de så er forsømmelig bøder dobbelt.

2. Så bør de at vedtage en vis tied, at lædemarken skal opgives, ifald de ei blifver enige om enhver noget lidet der udi at så. Og hvo som ei holder sine gierder vedlige til dend tied, som da blifver sat, bøde til byen 2 mark, og intet fremit der udi indtagis. *)

3. Blifver lædemarken tøiret, da er der ligeså megen straf ved, når de enten overtøirer på anden mands grund, eller noget løsgår, som udi rugmarken.

4. Men som der er vedtaget alle år at lade deris bester løsgå udi lædemarken, så nyder de hver der udi, ligesom de haver grund og skal heigne til, dog så, at hver helgård får 4 og hver halfgård 2 bester, om de ei kand hafve mere. Hvo her udi vilde være motvillig bøde til byen 2 mark, når de ei vil heigne deris andel gierde. Skulde ei nogen kunde heigne self, da en anden, som vil, må hegne og nyde half gresning.**)

5. Dend dag de går med lædemarkgierderne skal de og gå med lammehaugen og da handles dermed efter fornefnte 3. capitel 8. articul.

VII. Om tørvemosens vand at udgrafve, samt tørveskier og flatter.

1. Som det er alle samtlig byemændenes tarf, at vandet kand komme af mosen, så de kunde komme til

*) *Sidste seks ord senere tilføjet.*
**) *Sidste sytten ord senere tilføjet.*

at få noget lidet af det tørveskier, enhver hafver, samt at få det gres aftøiret, som der kand være, hvilket ei er til nogen nytte, uden vandet kommer af, og tørvegrunden igien kunde opvoxe desbædre, bør de alle samtlig at opgrafve renden hver efterår, på det vandet kand bortløbe, som deri sankes om vinteren, så og hver forår udgå at se, om det nogen steds hafver stade, at der da kand blifve opkast for det og renden renset. Hvem her udi er mutvillig og ei hvil med gå, når de derom af oldermanden og de andre naboer blifver advaret og tilsagt, bøde til byen 2 mark, som strax hos dem skal udpantes.

2. Så bør de og samtlig en gang om året at udgå i moesen og gå deris mål af, for enhver kand vide, hvor hand kand tøire og skiære flatter så vel som tørv, på det dend ene naboe ei skal gå dend anden for nær. Hvo hertil icke vil være følgagtig, når de vedtager, bøder til byen for hver gang, hand er opsetsig, 1 mark.

3. Så må ei nogen skiære tørf ind på anden hans naboes grund. Hvo sig derimod forsér, når hand af hans naboer kand overbevises, bøder 1 mark, foruden at betale den skade, hand giort hafver, til den, som grunden tilhører, efter hans nøie.

4. Iligemåde forståes og om nogen skulde indskierre på flattegrunden, bøde 8 sk. og betale skaden, som i nestforregående 3. articul meldes.

5. Ingen må overtøire på anden mands mål i bemeldte mose, uden vide og straf til byen 4 sk., som udi forbemelte IV. cap. 8 art. er meldet.

VIII. Om boemerke.

1. Skal hver mand gifve sit kveg af alle slax sit gårds- eller boemerke førren det om året slås på gres.

Hvilket som findes umerket, må af oldermanden eller de andre naboer indtages, indtil eiermanden findes, da dend, som kveget eier, bøde til ulydighed 8 sk.

2. Skulde og ingen vilde kiende sig ved samme umerket kveg inden tre dage, da hafver åldermanden det at gifve hosbonden eller øfrighed tilkiende på det dermed efter lovlig medfart kand blive medhandlet.

IX. Om helligdages brøder.

1. Ingen må pløie, harre, terske, age møg eller korn, strøe møg, gierde, grøfte eller forrette anden deslige gierning, hvad nafn det endog hafve kand, om nogen helligdag. Hvo her imod giør, bøde første gang 1 mark, anden gang 2 mark.

2. Dog hermed untas, om nøden endelig udkrefver, at lucke et hul på et gierde for menige mands korn eller anden nødvendig husgierning*) og ei dermed forsømmer Guds hus, er ei helligdags brøde. Naboerne kand og sambles om helligdage om deris byes vedtegt, men ei enten pante eller dricke om helligdage.**)

X. Om krøblinger og arme folk.

1. Arme folk, som kommer til byen, der icke selver kand gå, skal samtlige byemendene, så mange som hafver agger og eng i marken og med rette kand tilfalde, være forpligtet at følge de arme af byen til en anden bye, og måe og ingen vegre sig at følge dem til deris naboe førren solen nedgår. Hvo det forsømmer, bøde vide 2 mark.***)

---

*) *Sidste fire Ord senere tilføjet.*

**) *Sidste atten ord senere tilføjet.*

***) *Der har før stået en anden bøde, enten 1 eller 4 mark.*

2. Kieltringer må ingen låne hus over én nat i byen under vide og straf 1 mark, på det de icke skal blive bekiendt og se leilighed til at bestiæle andre her udi byen.

3. Ingen må huse någen tater eller slige omløbende folk. Hvo det giør, bøder 2 mark for hver person.

XI. Om uretferdig pløining og veie.

1. Hvo som pløier fra sin naboe enten i ager eller eng, skal udlegge det igien efter fire uvillige mends sigelse og siun og bøde 4 mark og være så mand lige god.

2. Skal altid blive stående en fur jord imellem naboernes agre. Hvo dend bryder eller dend ompløier, bøde 2 mark.

3. Hvo som ager eller rider i sin naboes ager og eng eller afslår ham sit gres førend kornet eller høet bliver afslagen uden dens minde, som grunden eier, betale skaden og bøde vide 1 mark.

4. Hvilken mand, der enten klager på sin naboe eller anden udenbyes mand, enten for afpløining, afhug eller afslet og haver ingen føie dertil, bøder vide 1 mark.

XII. Om isvåge og skadelige huller.

1. Hvo som hugger unøttig hul eller isvog på almindelig gade eller bykier til sin nestes og naboes skade, og det skulde hende sig, at hans andre naboer på deris kveg eller bester, hvad slax det være kand, nogen skade kunde tilføies, skal dend, som slig bemelte huller til unytte hafver hugget, betaler skaden og til· vide 1 mark.

2. Når det påkommer med stærk frost, så er de alle pligtige at væcke på gadekierret for at få vand til deris creature, enten alle på en gang, eller hver gård sin dag, som de bedst kand blifve forenet om, under straf for hver gang 4 sk., at de det forsømmer.

XIII. Om husfolk og gadehuse.

1. Dersom nogen mand holder nogen husfolk, som blifver klaget over enten for tyveri eller andre laster, da skal de sig strax skille af med dem, og om slig bevises, skal de bøde til byen, som dennem huser, 2 mark, så fremt de icke strax skiller sig af med dem.

2. Hvad åldermanden befaler husfolk, som haver kveg på deris gres, enten vagt for vongen eller andet hegn og fred for vongen eller andet hegn og fred angående, da skal de giøre det, så vit dennem med rette kand tilkomme, eller bøde vide 12 sk., og så holde deris kveg af gresset.

3. Alle bymendene enhver især være sig gård- eller husmand, så mange som haver ofver én gås, skal holde gasse der til, eller bøde vide 8 sk., mens de, som har kun én gås, går fri. *)

XIV. Om ild og vandsteder.

1. Alle bagofne og *ild*stæder **) skal besøgis og efterses tvende gange om året, nemlig til hver st. Michelsdag og til hver påske, hvilket åldermanden tilligemed samptlige hans naboer skal forrette, og dersom nogen icke vil gå med åldermanden, når de advaris fornefnte steder at bese, bøde 8 sk. Hvor brek findes, skal advaris, at det til ottende dagen vorder fuldfærdiget. Hvis det da forsømmis og icke er forbedrit, da må dend pantis, som enda brøst findes hos, strax for 1 mark.

2. Iligemåde skal og åldermanden med hans andre naboer til bemelte tider om året hafve flittig indseende

*) *Sidste ni ord senere tilføjet.*

**) *Der står »vandstæder«, men der må menes »ildstæder«.*

med dem, som hafver brønde og indhegnede vandsteder, at de vel med gierder eller planker holdes vedlige, og hvor mangel findes, strax advare, at de efter otte dages forløb det fuldfærdiger, at ingen der ofver får skade. Hvo det da ei efterkommer, straffis som forskrevet står om ildstæderne.

3. Om tørre somre skulde påkomme, at vandet i gadekierret bortsvinder, så er alle samtlig naboerne i byen pligtig at hielpe hinanden at få det renset. Hvem herimod giør, bøde til byen 2 mark.

XV. Om ødegårde.

1. Skulde det og hende sig, at enten en mand eller hans tiennistefolk på deris sygeseng kunde være nederlagt i høstens tied eller og være så forarmet, at hand ei tilligemed hans andre naboer kand få ophøstet, da skal samtlige byemendene være pligtige hannem at hielpe. Og skulde der nogen findis motvillige, da straffis til byens bæste for vide 8 sk. for hver gang, slig forsømmelse sker.

2. Men skulde det og hende sig, at enten af fortrædelighed skulde lade sit korn stå uhøstet eller og ei at vilde holde folk, som hannem derudi kunde hielpe — i dend mening, naboerne skal være pligtige hannem at hielpe — da ere de ei pligtig det at giøre.

XVI. Om veie at holde vedlige.

1. Skal åldermanden hafve flittig indseende, at veiene, så vit byens markeskil recker sig, bliver årligen holt ved lige, så at dend reisende der ofver icke hafver at klage. Og hvor brøst findes, skal alle byemendene være pligtige tilligemed åldermanden dennem så forsvarlig

at fli, som det sig bør. Og dersom nogen findes forsømmelig og icke hielpe dennem at reparere, når de derom advaris, må dend forsømmelig, for hver gang hand er motvillig, pantes for 1 mark.

2. De veie, som af alderstid værit haver, må ingen formenis, langt mindre afskaffes.

3. Så bør de og samtligen at lade læge en stenbroe igiennem byen, at den fattige og andre, som har deris gang, icke skal forårsages at gå over folkes grøfter og gierder, byen til skade. Hvem her udi skulde være forsømmelig, bør bøde som udi nest forrige 1. articul i dette capitel, 1 mark.

XVII. Om snefog.

1. Skal alle byemændene være pligtige, at når der om vinteren tilsette sig med snefog i byegyden eller ledstederne, at øse veie, såsom det både er voris eget så vel som dend reisendes gafn og nøtte, hvilket åldermanden skal have indseende med, at det efterkommis. Findes nogen motvillig, når hand derom af åldermanden advaris, må strax pantes for 1 mark.

XVIII. Om pile at plante.

1. Skal åldermanden hafve flittig indseende, at hver mand der i byen setter årligen pile og andre træer omkring deris gårde, hafver og gierder både i bye og mark, såsom her er en slet og bar egn, for giersel at bekomme.

XIX. Om igang og afgang.

1. Efter gammel skik og sædvane kand endnu Bolmerod byemend nyde igang- og afgangsøl $^1/_2$ tønde,

sålenge de sig derhos i alle måder skickeligen forholder. Findes nogen noget utilbørlig enten med ord eller gierninger at forrette eller begå, når øllet drickes, da bøde dend, som hans forseelse er til, penge til byens nøtte efter åldermandens og trende andre mænds sigelse. Og dersom nogen ved dette øls drickelse noget uskickelighed Gud til fortørnelse og andre til forargelse, og åldermanden icke der over alvorligen holder, da bøde åldermanden self til menige bymend en goed half tønde øl; dog intet af forbemelte øl drickes på nogen hellig dag.

2. Skulde det og hende sig, at nogen klammeri skulde ske ved byemendenis forsamling eller anden steds, som Gud forbyde, skede nogen drab, da skal samtlige byemendene, eller så mange som tilstæde ere, være pligtig at holde gierningsmanden tilstæde og strax gifve øfrighed det tilkiende.

XX. Om vide og pant.

1. Såsom loven tilholder, at hvis bøder og straf efter byens vedtegt eller for gresning og andet byen tilhørende bekommes, må ei til gilde og drik anvendes. Dersom nogen og icke vil lucke deris gierder på laugdag, som dennem af eieren forreleggis, og ei udleger dend bøde, som de ere falden for eller vedtaget er, og dend forsømmelig da lader gå dom over sig, da bøde til sagsøgeren 3 lod sølf og til herskabet 3 lod sølf efter lovens 3. bogs 13. cap. 39. art. pag. 480 og derforuden betale skaden og omkostningen. Vedtagis derforre, at ald vide skal udgifves til at betale salt, jern og tierre med til byens nytte, hvilket fire mænd skal recke hånd for betalingen. Er der nogen motvillig og ei vil kiøre, når

det dennem tilfalder, da straffis efter åldermandens og fire mends sigelse.

2. Hvo som icke frembèr sit pant, når påkrefvis, bøde første gang 8 sk., anden gang 1 mark.

3. Item hvo som icke betaler deris vide, som de ere falden for i seniste søndagen for st. Michelsdag, da efter byeloven pantes. Samme dag skal og samtlig byemendene møde til stefne uden advarsel. Hvo ei møder, bøde 8 sk.

4. Hvis vide og grespenge, der falder i byen, som er til byens bæste til salt, jern og tierre efter lovens pag. 477 art. 32 skulde behøves, og iblant byemendene komme til deling, nyder en hel gård dåbelt imod en half.

5. Dog om samtlig byemendene siunes at vil gifve enten en eller flere af naboerne noget mere af samme overblefne grespenge end dennem med rette kunde tilkomme, formedelst armod eller vandheld dennem kunde være tilføjet, står det dennem i så måder frit for.

6. Dersom og nogen mands kveg eller bæster af vandheld eller anden påkommende siugdom skulde bortdøe, at hand derofver skulde geråde i armod, hafver og menige byemænd vedtaget, at gifve hannem noget til hielp af deris byes penge, eftersom skaden er til, efter fire mends sigelse, hvilket åldermanden hannem skal forskaffe på selfvarende stefne.

XXI. Om leider og tøiring.

1. Om nogen naboe haver nogen leide i kornmarken at bortleie, skal det naboerne førren andre tilbydes. Skulde ingen af naboerne det behøfve, og nogen fremmed byes kveg der til indtagis, skal eieren for grunden

svare til ald dend skade, naboerne der ofver kand få på deris korn, som grendser på leiden, og om naboerne samme gres behøfver, og eieren icke vil unde det til byen, bøde til byen for ulydighed 2 mark, og dog svare til skaden, som før er meldet.

2. På det at kveget i byen icke skal gå for meget løs af årsag slette tøir, da skal en hver mand i byen hveranden søndag bære deris tøier på stefnen, at de kand blive efterset. Hvad tøier der da er icke forsvarlig, skal betales for hver 2 sk., og så strax at lade dem forfriske.

XXII. Om byetyer og orne.

1. Om der er nogen mand i byen, at vil holde nogen tyer, og samtlig byemendene vil have ham til deris kveg uden betaling, da kand det ske, når de årlig vil tilhielpe med gres om sommeren og foder om vinteren.

2. Så forskaffer samtlige byemendene dem en orne, som første år skal være hos oldermanden og siden fra én til en anden enhver et år omkring, sålenge ornen er tienlig og goed. Og når den icke lengre er tienlig, da kiøbes en anden og forholdes, som før er melt. Til samme ornis underholdning gifver hver mand af naboerne årlig 1*) skp. havre, som dend, der holder ornen, skal være pligtig at gifve ornen, at hand kand være tienlig til deris søer der udi byen at forsiufne.

3. Hvad svin husmænd kand hafve, betaler de efter advenant til ornen for.

4. Skulde der ellers en mand i byen forpligte sig stedse til at holde orne, kand det blifve tillat.

---

*) *Der har oprindelig stået 2, men det er rettet til 1.*

Til beslutning.

Skulde der nogle fortrædelige findes, som hverken agter at giøre ret ei heller vilde udlegge dend bøde for deris forseelse, da skal åldermanden med hans naboer være forpligtet, når nogen findes efter dette forskrefne icke at vilde skicke og forholde *sig*, ei heller godvilligen udlegge deris bøde og, når påkrefvis, frembære deris pant, da hafve de dennem alvorligen at pante og straffe, som vedbør, på det alting kand holdes skickeligen og vedlige, at dend ene icke dend anden forderver eller uretter, som de vare sterke til. End vil åldermanden med sin medhielpere her efter icke holde og det giøre, da de med rette at tiltales og straffes tilbørligen for al dend skade og ulempe, deraf kand ske og komme, som de der selver ingen ret eller god skik vil holde eller giøre. Og når nu åldermanden med sin medhielpere her over alvorligen holder, som det sig bør, og om nogen sig da imod dem vil fordriste med unyttige ord eller gierninger, da skal de så vit muligt er af øfrigheden blifve forsvaret, og de skyldige med lov og ret tiltales.

Så som denne bylof er efter samptlig voris begiæring indrettet til vores eget og byens nøtte både i mark og bye, vil vi samtlig Bolmeroed byes mend for os og voris efterkommere i alle dens ord og pungter holdet og efterkommet hafve og her efterdags os vil rette, hvilke vi samtlig med vores egne henders underskrift bekrefter af Bolmeroed byestefne.

Endelig om naboerne enten af medlidenhed eller for andre årsager skulle se giennem fingre med hverandre om straf og vide, da må dend, som sligt forundis, icke stoele derpå, men om videre forseelse findes, da altid

at stå naboerne fri for hannem efter bylofven at straffe og pante. Skulde ellers videre forefalde, som kunde siufnis byen til nytte, da er det tillat at pålegge og forandre, som de kan blive enige om.

Bolmeroed d. 1. december 1731. forfattet af
L. Jacobsen
m. pp.

Hans — H.N.S. — Nielsen. Anders—A.L.S. — Laursen.
Niels — N.K.S. — Knudsen.
Peder — P.N.S. — Nielsen. Jeppe — J.R.S. — Rasmussen.
Peder — P.R.S. — Rasmussen.

Efter håndskrift i »Dansk Folkemuseum«. Sidste stykke fra »Endelig om naboerne« er skreven af L. Jacobsen.

Veilby, Vends herrred.

1706.

Udi dend Herres Jesu Christi nafn erre vi efterskrefne i dag forsamlet i dend agt og mening at vi af Guds nåde noget vilde handle og med hverandre tale og skulle så og indgåe som kand verre os sambtlige lavsmænd til nytte og gafn, thi Christus siger, at hvor som der er indbyrdis fred og endrectighed, der er Guds rige og runde velsignelse, og på det at slig Guds befaling kand fremmis og voris næring og biering forøges, hafver vi i dend hellig trefoldigheds nafn efterskrefne poster med hverandre indgået og samtygt.

1. Item hvem som kommer udi vor lauf efter denne dag, hand træder frem og tager allermanden i hånd og tilsiger hannem og os for sig og sin hustrue at gifve

fuld igang, for hver person en tønde got ulastende øl efter sex mends sigelse. Og når øllet gifvis, da blifver de indlyst af aldermanden i vort lauf at sidde nest hoes gildbroder og gildsøster, som sidst gaf fuld gierd, enten de tager sæde på foesædet eller gavlbænken, og da loufve at vere hverander tienstvillig med mag og loen, som gildbroder og gildsøster kand hafve hinanden behof udi, og dersom så skede — som Gud nådelig forbyde — at nogen tilfaldt ildebrand, da vere sig tilfortenkt at gifve dem, som skaden hafver taget, en god forsvarlig eigestolpe, en trave langhalm, et spænde og et folk at ryde byggestædet en dags tid. Og hvo som denne foreskrefne post icke holder og efterkommer til punct og pricke, gifver til laufvet en god half tønde øl efter sex mænds sigelse. Og hvilken gildbroder eller gildsøster, som gifver sig i vort laug og icke gifver igang inden år og dag, da siden at gifve dobbelt.

2. Item hver sancte Matthisdag skal settis allermand og stoelsbroder og fallefoget, og skal gå ret om, ingen, undtagen, som hafver at pløie og så på, med mindre hand hafver en døgtig i sit sted efter allis voris nøie. Og skal fornefnte tre embedsmænd verre sig tilfortenkt, på fornefnte dag at giøre regenskab og clarere for alt det års forfalden vide, og skal fornefnte sancte Matthisdag holdis ni dage før sancte Michelsdag, og dend dag at holdis selfvårinde stefne, når soel står op. Og hvo som icke holder og efterkommer disse foreskrefne poster, hand gifver til laufvet en half tønde got øl efter sex mænds sigelse.

3. Item hvilken mand, som er allermand, skal verre forpligtet at forskaffe toe gode tønder øl, på fornefnte sancte Matthisdag og tre gode retter mad, nemlig nogle fade groffenbrad eller hønsekiødsupe, nogle fad saltmad

med flesk, kiød og kiødpølse, som dertil hør, nogle fad bergefisk og så meget tønt øl, som kan brugis til maden. Og skal fornefnte allermand nyde for samme gilde at giøre af byssens penge 7 slettedaler. Og når stefne da er endt, skal allermanden vere forpligtet at skicke bud efter samptlige lavsmænd og lavshustruer og dennem at byde til gilde. Og hvilken hustrue, som befindes mutvillig og icke vil lade sig finde i gildishuset, med mindre at hun hafver lovlig forfald, bøder til laufvet for dend post som for disse andre. Om nogen af disse poster icke holdis, da at gifve til laufvet en god halv tønde øl.

4. Item dersom nogen skæller, bander eller taler noget uhøfligt imod sin gildbroder eller gildsøster, enten til stefne, gilde eller nogen erlig forsamling, bøder til laufvet en god half tønde øl og siden at lide efter lov og ret; eller løgter hverandre på stefuen, da at give en fiering øl.

5. Item dersom nogen overfalder sin gildbroder eller gildsøster udi gildishuset eller uden fore eller på veie eller stie, eller om nogen giest bydis, må og ei ofverfaldis. Men dersom gesten ofverfalder nogen, da bøder hand det, som hannem indbød, så fuldkommen, som hand gierningen self giorde. Og hvo sig herimod forser, gifver til laufvet en god half tønde øl og siden at stande til rette efter recessen.

6. Item skal holdis en selvvårende stefne anden påskedag, og da at tage ved om jagen og fred. Og hvad da af de fleste bliver samtygt, skal og efterkommes af de ringeste.

7. Item skal stolsbroder vere tilforpligtet at tilsige samptlige lavsmændene til stefne, når hand af aldermanden blifver befalet, ved en half tønde øls vide, og

hvilken mand, som får aftenvarsels bud og icke møder, gifve til vide 2 sk. Får de varsel om morgenen og da forsømmer sig, gifve til vide 1 sk. Og hvilken mand, som icke møder ved stefnestocken eller hans bud hver søndag efter prædiken fra påskedag og til sancte Mortensdag, gifver til vide 2 sk.

8. Item om nogen er falden for vide og icke med god villie vil giøre udleg, skal aldermanden vere forpligtet at pante derfor, og dersom forsømmelse hoes aldermanden findis, skal stoelsbroder derfor pante, og hvilken gildbroder, som icke vil følge sin allermand og stoelsbroder at pante, gifver til laufvit 1 god fiering øl, og er indgået anno 1671 d. 21. september af samtlige lavsmend, at samme fiering øl skal vere for penge 1 mark danske.

9. Item hvem som skeller voris allermand eller stolsbroder eller taler dennem uhøflig til, hand skeller os alle, og bøder derfor en half tønde got øl, og siden lide efter recessen.

10. Item skal holdis selfvårende stefne hver vollermisdag ved stefnestocken, og da at giøre regenskab for hvis kvæg, hand hafver at sette på græs og giøre hinanden ret. Og må ingen selge sit græs til nogen udenbys mand, med minder det er med allis minde og samtycke. Hvo her imod sig forser, gifver til vide en fiering got øl.

11. Item når Østermarken er til græsgang, skal samtlige lavsmænd hver år møde til selfvårende stefne ved Røgle mølle på dend tredie dag for voldborrigdag og vere til jefning med Røgle mænd, og da skal Røgle mænd hafve græspenge af de trei boelshuse i Veilbye, nemlig af Hans Laursøns, Peder Ringers og Jep Langs. Og må hverken Røgle eller Veilby mænd tage udenbyes

kvæg til græs ved en tønde øls vide. Og hvo som icke møder til fornefnte stefne, når soel står op, gifver til vide én fiering got øl.

12. Item forpligter vi os samptligen ved voris høieste ære, siæl og salighed, at ingen af os vil se eller høre dend andens ulempe enten i skof eller mark, mens gifve det offentlig tilkiende for samptlige byemændene på stefne. Og hvo som befinder udenbyes mand i skofven at hugge, skal vere forpligtet at tage hannem oppe og føre hannem til tilbørlig steder og lade hannem skaffe sin hiemmelsmand. Hvo som dette icke holder og efterkommer, blifver en forsåren mand og skal bødde til laufvet én god tønde øl og stande til rette, som hand gierningen self hafde giort, om hand med en skoftiuf høl og døl og icke på tilbørlig steder gifver det tilkiende.

13. Item hvilken mand som sig beklager at verre forvillet skæl, sten eller stage eller verre giert, pløiet, høst, slagen for ner, forpligter vi os, når det for allermanden blifver tilkiendegifvet, og vi bekommer bud at møde og efter sex mends sigelse at skaffe ret och sette sten og pæl, og hvad de udmeldte sex mænd dennem imellem giør, skulle begge parter verre tilfreds med, under en half tønde øls vide.

14. Item når nogen findis at forbryde sit lauv, skal allermanden verre forpligtet trei onsdager efter hverandre, at lade naboerne tilsige at mødde til stefnestedet og da at liuse for sit lavsmål. Vil dend imidlertid sig icke efter deris minde igien indstille, skal allermanden verre forpligtet at dømme hannem af laufvet dend fierde onsdag og siden icke komme i laufvet førend hand igien hafver gifvet fuld gier. Skal og ingen tiltale sin naboe til tinge for nogen sag, førrend hand hafver tiltalt hannem med byens dele. Kand det icke gielde, at den skyldige

da icke vil giøre udleg, nødis mand siden at søge det til tinge. Ingen må låne sin tiener til en anden mand at tingkalde sin nabo til en anden mand til nogen ting. Hvo sig herimod forbryder, gifver til laufvet en god half tønde øl.

15. Item om nogen af os eller voris børn eller tyuende ved dend timelige død afgår, skal hver mand forskaffe to bud til ligvogt om begieris, og når de skal til kirke og begrafves, skal hver mand forskaffe en dyctig karl til at bære og et folk at giøre selskaf. I ligemåde skal vi samtlige verre forpligtet, at om nogen fattig her i laufvet døer, skal også af os alle til kirkegården forfremmis, og enhver at gifve noget til kiste og klæder, dend døde at henføre udi, efter sex mænds sigelse. Hvo sig her imod forser og befindis mutvillig, gifver til laufvet en god half tønde øl.

16. Item skal voris stoelsbroder verre forpligtet til at indbære voris gildisøl og at hafve tilsiun, om tønden er fuld, helle hinde op på det sidste og se til, at vi sker ret på øllet, klappe til lyd, når tid er, ved en fiering øls vide.

17. Item om gildbroder eller gildsøster ligger på deris sotteseng, når gildet drickis, skal dennem forskickes toe stob got øl, og det skal stolsbroder forfremme til dennem, ved en fiering øls vide.

18. Item skal de mindste nyde så mange af bysens penge, som de meste, der i mod at gå så tit til stefne som de beste, og gå så tit til bygang som dend beste.

19. Item hvilke af voris gildbrødre og gildsøstre, som icke holder alle disse forskrefne poster til punkt og pricke, hand dømmis af voris lauf og icke der indstedis førrend hand på ny hafver gifvet fuld gierd.

20. Item findis nogen husmand her i byen, som icke

vil lide vide for hvis skade hans kræ giør, eller når vucten hannem tilkommer, da at svare dertil lige ved en vi andre gårdmænd for hvis skade det giør, da icke tilstedis deris kræe at hafve enten *i* fellet eller avret, hvilket skal gifvis fornefnte husmænd tilkiende hver år på voldermisdag.

21. Item er der nogen af os, som vredis, for hans kræe hafver ganget til skade, og dend, det gifver tilkiende at skal påtalis, ilde derfor af dens kræe, skaden hafver giort, da skal fornefnte, kræet tilhør, at gifve til laufvet en fiering got øl.

22. Item når avret er forhånde, må ingen mand tilstedis at slå sit kræ der udi, førrend det af os alle på stefne er samtykt. Hvem som bryder herimod gifver til laufvet en fiering got øl.

23. Item må ingen af os hafve kiør i tøger, med mindre hand kand hafve det i hver mands minde, under en fiering øls vide, og strax derefter at aftage fornefnte tøirekiør.

24. Herforuden hafve vi samptlige bymænd bevilget Peder Søfrensøn, at hand må slå hans Syndertofte og kierskifte om året efter hans egen villie, dog det, når det skal indagis, at holde enhvers ager og eng uden skade, og tilstedis hannem også at tøgre på hans Syndertofte, dog enhver mand skadesløs i alle måder. Dog når fornefnte Hofslycke efter høsten tagis i fred, hafver jeg Peder Søfrensøn loufvet og forpligtet mig til, at jeg icke vil tøgre fornefnte lycke eller sette noget der udi, førrend mine lavsbrødre sette der udi.

25. Item når nogen af os trænger med tømmer at lade eller hus at rejse, og hvem af vi lavsbrødre forsømmer vor lavsbroder, når hand det begierer, når vi hafver fået aftens varsel, bøder derfore fire skilling.

26. Item hvilke gierder imellem vong og fellet findis ugierte st. Hansdag, gifver hand for hver gierde otte skilling, og de, som findis ugierte imellem vong og vong, gifver på fornefnte dag og bøde for hver gierde fire skilling.

27. Item efter denne dag 1673 bepligter vi enhver af os orning til byen at holde, som dygtig befindis kand, og det efter allis voris nøie, og ingen hørning her hos os nogen findis må, og dersom dend samme, orning holder, blifver slagit ihiel, bør hand derfor kvit at verre, og ingen orning på samme år vidre for os at holde. Og hørningen at afskaffe, skal koste en fiering øl efter sex mænds sigelse.

28. Item hafver vi samptlige lavsmænd bevilget degnen hans lifstid efter denne dag 1698 at skal nyde på voris fellet alt hans småkræe af alle slags, desligeste toe store høfveder også på felleden, hvorfore hand årlig hver voldermisdag skal gifve os en tønde øl, som forsvarlig kand verre efter allis voris nøie.

29. Item erre vi samptlige, at ingen af os vil hafve uden fire bæster på voris skovspart, ellers hvad vi kand gresse mere, skal vere fækræ. Nok de andre, som icke hafver skovsmål, må ei hafve uden et bæst, Rasmus Mundgård toe. Hvo som sætter mere, skal hver bæst gå for toe. Dette lofver vi samptligen at efterkomme ved en god tønde øls vide.

Her 27 underskrifter, blot med begyndelsesbogstaver af navnene.

30. Item eftersom at Peder Jackobsen hafver gifvet sit fulde igang udi voris laug, da skal hand nyde både hand og hans hustru deris sæde nest ved en, som gåf igang for dem, som er Pouel Andersen og hans hustru. Og vi loufve hannem, at hand skal nyde fiere får på fæleden hvert år fri. Anno 1702.

Da gaf Hans Lauritsen, mand og hustru allermandsgilde en dag. Og dog at giøre allermandsgilde det år, som allermandsgilde sket. Hans Hansen haver da at giøre Helmisdag.

31. Nok foruden have vi samptlige lavsmænd godvilligen indgået, at voris kiere Sognepræst Hr. Knud Werchmester årligen hans lifnistid skal niude på voris skovpart eller koegang tvende fæhøfveder, og hand der imod skal føde årligen voris byetyr på stolden forsvarligen, som hand hafver indgået at kiøbe med os fra allehelgensdag til Philippe Jacobi dag. At dette skal holdis af os samptligen, og dennem, som indtræder i voris laug, da hafve vi voris egne hænder undertegnet og til en forsikring igien for os, da hafver ofvenbemeldte voris sognepræst også sin egen hånd underskrefvet.

Veilby d. 18. oktober år 1706. Werchmester
m. pp.

Efter original i »Ny kgl. samling 808 d. fol.« i Det store kgl. bibliotek.

Kjærby, Asperup, Vends Herred.

I.

Hans Jørgenszøn i Asperup, Herritsfougid i Vendts herrid, Peder Olufszen i Gremelycke, Peder Knudtzøn i Fielstedt och Jørgen West i Medelfardt giøre vitterligt år 1629, tisdagen den 14. aprilis, da vår skickit for os och dannemend flere, som samme dag Vends herridsting søgte beskieden mand Jørgen Anderszen i Kierby po sin egne och sine nabores och po Kierbyholms mends vegne, bedis och fik et fuldt tingsvidne af otte trofaste dannemend, som våre Laurits Kore i Brenderup, Pouel Knudtszen ibidem, Jørgen Lauritzøn i Kauslund, Hans

Knudtzøn i Indsløfthorup, Anders Olszen i Ronis, Rasmus Jørgenszen i Blanke, Rasmus Jenszen i Staurbye och Jørgen Jenssen i Fyllistedt, hvilke otte trofaste dannemend der alle éndregteligen vindit på deris gode troe och sandingen di samme dag på forskrifne ting sandeligen såege och hørte, at forskrefne Jørgen Anderszen i Kierbye, han frambstoed nu i dag her inden tinge for tingsdomb och liudeligen loed lesse denne efterskrifne byelouf under forseiglit tingsvidne liudendis ord fra ord, som efterfølger:

»Vi efterskrifne Mickel Goed i Eibye sed*en*dis i dommer sted til Vends herrits ting udi denne sag Hans Madtzøn slidfougid po Hindtsgaufl, Hans Føenbo i Grarup och Rasmus Simonszen i Ollidt kiendes och giøre for alle vitterligt med dette vort åbne bref år 1580, tisdagen den 21. dag udi juny, da vår skicket for os och dannemend flere, som samme dag Vendts herritsting søegte, besk*ied*en mand Anders Jenszen i Kierbye på hans egne og hans nabores och på Kierbyholmbs och på Kiørup mends vegne, bedis om et tingsvidne, hvilkit hand och lougligen framblede ved otte trofaste dannemend, som våre Bend Scheel i Moszegård, Giengil Madtzøn i Ørsløf, Niels Giødtzøn i Gieldberg, Lauritz Hansen i Fyllistedt, Jørgen Nielszøn i Staurby, Hans Nielsen i Ørsløf, Morten Bertelsen i Welbye och Oluf Anderszen i Aulby, hvilke otte trofaste dannemend der alle endregteligen vindit po dieris goede troe och sandingen, at di samme dag på forskrifne ting sandeligen såege och hørde at forskrifne Anders Jenszen i Kierbye, han frambstoed her inden Vendts herrits ting for tingsdomb och liudeligen lod læse denne efterskrifne byelouf liudendis ord fra ord, som her efter følger:

Nåde och fred af Gud vor fader ved vor herre Jesum

Christum, vor frelser verre med os alle gildbrødre och gildsøstre udi Kierby gildislauf. Meden på det, alle gildbrødre och gildsøstre: Gud må ske louf och ære, och vi kunde verre allesammen éndregtige och ofverens udi alle gilislauf, hvørig och andre tøndedrøk, da hafver vi ladit udskrifve denne efterskrifne byeloug os alle gildbrødre och gildsøstre til hielp och trøst och at vore gilder kunde desydermere blifve ved sin magt, at holde vide och vedtegt med hverandre indbyrdis, som her efter følger:

1. Hvo som *tiltr*eder vort gilde, da skal mand och hustru gifve toe tønder øl och mad til gildbrødre och gildsøstre eller tre tønder øl, om hand icke gifver mad.

2. Derfor skal di vide sig sådant, at hvis dennom påkommer — det Gud forbiude — en husbrynde, da skal hver gildbroder gifve en trauf langhalm, en bindestølpe, en tværbinding och arbeide med hannom en daug på sin egen kost.

3. Item om nogen gildbroders goeds vorder stellit, och hand der efter vil søege, da skal hans gildbrødre følge och hielpe hannom på dieris eigen koest indenlands, meden hand skal udenlands, skal ham sielfver bekoeste.

4. Item om nogen sig fordrister at føre i frie vong hors, øeg eller andet, som icke hafver ...... sedvonne for disse forskrifter ....., hvo bryder, bøde høieste vide, en tønde øl.

5. Item til hus at reise, ougne at slå, træ at lade, skal hver gilbroder hielpe enten sielfver eller itført bud, uden hand hafver louglig forfaldt, eller bøede 1 fierding øl.

6. Item til delemol skal och gilbrødre hielpe hverandre *enten sielfver* eller lougfaste bud, ved en fierding øl til vide, men den, hvo spiller, bøede 1 tønde øl.

7. Item til trende sielfvarende gildstefner skal hver gildbroder møede, uden hand hafver louglige forfald, ved en fierding øl til vide.

8. Item om nogen blifver siug och hans våer och høest ståer tilbage, da skal hver gildbroder hielpe om våren it forbeid *på* tre skiper land, om høesten hielpe med itført bud at høeste en daug och agge et les korn ind på sin egen koest, under 1 fierding øels vide.

9. Item om nogen sig fordrister at tappe af tønden efter den er liust i den Helligånds fred, eller spilder vort øl med doerskaf eller svære blodige æder eller gifver sin neste ukvemsord, bøede en mark.

10. Item hvo som vil holde sine heste i vang, da holde sig på sit eigit i goed forvaring uden skade eller bøede en fierding øl.

11. Item ingen skal ride eller agge i vore vonge och marke uden ret vei eller giøre hellegang for høe eller affer eller en fierding øl til vide. Disligeste er och i vongen.

12. Item kommer der brøst på nogen mands gierde mod fri vong, och hand fanger advarsel, da bøede sig det inden aftenen, ved en fierding øl til vide.

13. Item hver giøre sin gildisgierdt efter igang och sæde.

14. Item blifver *nogen forført*, da hielpe alle gildbrødre, ved en fierding øl.

15. Item vil icke gildbroder skiude til gildit, bøede en skipe biug och sidde hieme.

16. Item må hver gildbroders børn gåe fri til gilde, indtil di erre ti år, for halft skot til 15, siden for helt.

17. Item ingen må bere knif eller kiep i gildisstoufve uden stoelsbroder, under højeste vide.

18. Item hvo med fri villie træder i ilden til at for-

tørne nogen med, bøede en fierding øl for hver gang det sker.

19. Item hvo som vil søge vort gildislauf, sette en gildbroder for sig.

20. Item om nogen mands kveg vorder voengevon, legge hegt på same kveg, under høieste vide.

21. Item hvo som nefnis til aldermand eller stoelsbroder, blifve it år, eller bøede høieste vide.

22. Item stoelsbroder skal tilsige, hvad behouf er at udrette på byens vegne.

23. Item hvad som helst menige mænd udi byen vedtagger och indganger på byens vegne, ded må en eller toe icke imodståe, under en tønde øl til bøede.

24. Item når nogen frapløies af sin jord eller slais fra af sin eng eller korn, hvad som helst verre kand, da skulle naboerne verre tilstede, når dennom tilsiggis derom at skillie, under en tønde øl til vide.

25. Item når nogen mand hafver dele, da skal stoelsbroder advare dennom om aftenen, når hand hafver sin dele ude, och hvo som her udi findis ulydig, gifve en skipe biug til vide.

26. Item slaer gildbroder anden eller gildsøster eller dieris ombud, anten i gildishus eller i gildisgård eller på gildisvei, bøede en tønde øl til byen; eller gest, under same vide, hvo hannom indbyder.

27. Item ingen mand skal gå ud at slae i Kierbye maede, førend alle naboerne det sambtycker, under en tønde øls vide. Dette forskrifne vide skulle allermand och stoelsbroder eller andre på dieres vegne hafve fri magt til at pante hver mand fore, som bryder forskrifne vide, uden al brøst och skade i nogle måde.

28. Hvo der deler nogle af sine gildbrødre til tinge,

førend hand deller med gillislougen, gifve en tønde øl, undertagin herskafs deller.

Disse forskrifne artikler alle och hver for sig at stå, ubrødeligen holdis skulle, bekiende vi menige Kierby och Kierbyholms mend for os och alle vore efterkommere. Och stoede forskrifne Anders Jenszen i Kierby, Hans Laurszen i Kierbyholm, Hans Kieldzøn, Søfren Anderszen ibidem, Niels Jepszen i Kiørup, Jens Juel i Kierby, Rasmus Jepszen, Stafen Hanszen, Peder Jebszen, Hans Simonszen, Niels Smidt, Laurits Anderszen och Find Jørgenszen, alle ibidem til veddermåls ting, och di sambtycke, fuldborde och stadfæste den forskrifne byeloug fast och ubrødeligen med alle sine ord, puncter och artikler at holde udi alle måde, eftersom forskrifvet stander.«

Som sammne byeloug och forseiglit tingsvinde indeholdte, som nu i dag blef lest och påskriffent her inde*n* tinge. Och stoede Rasmus Hinrigszen i Kierbyholm, Oluf Anderszen och Niels Pederszen ibidem, Anders Pouelszen i Kiørup, Jørgen Anderszen i Kierbye, Christoffer Pederszen, Jørgen Olszen, Jens Jørgenszen, Hans Jenszen, Hans Søfrenszen, Hans Berthelszen, Jørgen Findtzøn, Jens Pederszen, Rasmus Nielszen och Niels Madtzøn, alle i Kierby, alle och hver nu til veddermols ting, och di fuldkommeligen sambtycke forskrifne byeloug och tingvinde ved alle ord, puncter och artikler at holde vilde, som forskrifvit ståer, udi alle måde. Och forskrifne mend, di nu videre indginge och vedtoge efter denne daug ved vide och vedtegt at holdis skal af dennom och dieris efterkommere udi forskrifne byer, som efterfølger:

29. At hvo som aldermand er, och hand indgåer i

nogen mands gård och pantter nogen af os, och den som icke vil medgå at pantte, når hand blifver tilsagt, da gifve en fierding øl til vide. Och dersom den, der panttes skal, hand enten høeder, truer med stigger eller stene, da bøede en tønde øl til laufvit til vide.

30. Item må ingen lade sette nogen heste eller kiøer i tyre på kornstubberne udi voris marke uden på sit eiget, eller hafver dette i minde, eller gifve en fierding øl til vide.

31. Item hvo som setter heste eller kiøer udi tyr i Kierby maede imod beboernis villie, da gifve en fierding øl. Och skal hver mand tøire udi marke och vonge på sit egit engstub, under en fierding øl til vide, uden det er med alle naboers minde.

32. Item hvo som icke møeder til advarit stefne, gifve en half mark til vide, uden hand er udi hosbunds laug forfald eller på siugeseng och bevisis kand.

At så er vundet for os och gangit her inden tinge, det vinder vi med voris signetter her forneden under trøgde.

Datum anno die et loco ut supra.

II.

Anno 1704 anden påskedag, da vare Kierby lavs mænd forsamlede at ville indrette dennem en vedtegt anlangende om hegn og fred og dend ubrødelig at holde i alle måder i alle sine puncter:

1. Hvilken mand som tilfalder at være oldermand og det icke vil forestå, skal derfor give 10 mark og være oldermand, indtil han fåer udlagt pengene.

2. Hvilken mand som ikke vil være stolsbroder, når det hannem tilfalder, skal give 6 mark.

3. Og skal stolsbroderen have sin kiep hver søndag

på stefnen og opskrive derpå og derfor giøre redelighed, ved 8 sk. vide.

4. Om nogen sætter i Kiærby måe nogt kræ om foråret, bøde hver dag 2 sk.

5. Og skal alle rugmarkers, Nørrelyckens og måens gierder altid være gablugt ved 4 sk. vide hver gierde.

6. Ingen må gå ud at slå eller drive i auret eller med opringled tøir, medens der er rifning i marken at finde, for alle vedtager, ved en dalers vide.

7. Hvilken mand som lader tøire på andris leie eller eng, skal give til vide 2 mark.

8. Hvis kræ eller bæster, som gåer løse og giør sin nabo skade, bøde for hver gang 2 sk., uden hand det selver vil udlegge, da giver 1 sk. og betale skaden.

9. Hvilken mand som lader sine svin gå i kornmarken og dem icke henter, efter at hand er advaret, give til vide 2 mark og betaler skaden.

10. Skal oldermanden have tilsiun i marken og til gierde, om der blifver afkastet eller opristet, ved 8 sk. vide.

11. Gåer der hul på nogen mands gierder, og hand får bud derom, og hand det icke forsvarligt oplesser inden toe timmers forløb, give til vide 1 mark.

12. Om nogen indsætter i Nørrelycken om mickelsdag, da bøde hver dag for vide 4 sk. Og skal Nørrelycken årlig tagis i fred st. Lavrids dag, under 2 mark vide.

13. Og skal alle naboerne møde til stefne hver søndag, når klocken er ti, ved 2 sk. til vide. Mens her tilstedis at én af Kierbyholms mænd tør kun give møde, og hand skal for de andre tør svare.

14. Når oldermanden udgiver aftenvarsel, da skal hver mand self møde, og til tre selfvarig stefning, ved 8 sk. vide.

15. Ingen mand skelde den anden, uden han det lovligt bevise, ved 2 mark vide.

16. Hvo som grøfter, tørve eller ler graver og icke giør forsvarlig opløb derpå, og nogens kveg taer skade derudi, da betales skaden og give til vide 2 mark.

17. Hvad fire mænd tager ved at sige på, skal stå for fulde, ved 2 marks vide.

18. Og skal oldermanden udmelde en af Kierbyholms mænd og de tre af Kierby og Kiørup, ved én marks vide.

19. Hvilken mand som icke udgåer, når oldermanden har hannem udmelt, giver til vide 1 mark.

20. Hvo som pløier sin nabor for nær, slåer og høster, give til vide 2 mark.

21. Hvilken mand som siger noget om en anden, og det icke i sandhed befindis, give til vide 2 mark.

22. Når nogen her i lavet døer, og stoelsbroderen haver givet aftensvarsel i lavet til at bære liget til sit hvilested, hvilken mand, som da icke selfver møder med sin karl i rette tide, give til vide 2 mark, med mindre han er i øvrigheds forfald eller på sotteseng.

23. Når nogen ung mand eller hustrue i lavet kommer, da efter voris gammel bylov og tingvindis lydelse give os i lavet tre tønder øl, hver tønde øl så god som 10 mark danske, og derefter nyde sit gillissede, og det er både for manden og sin hustru.

24. Når her noget øl i sådan måde i lavet falder, da skal oldermanden derover holde lyd, og stolsbroderen skal lade det udskenke, som forsvarlig kand være, eller give til vide 2 mark.

25. Hvilken mand, som icke vil holde lyd, når stolsbroderen slår på bielken, give til vide 1 mark.

26. Hvilken mand, som sætter noget ulovligt på vor

fælled eller stiæler giærsel, torn, stafver, eller bruger nogen tyfveri, skal give til vide 10 mark danske.

27. Hvilken mand, som lucker for sine nabore eller slar sine nabore, når de vil pante hannem efter denne voris vedtægt, give til vide 1 slettedaler.

28. Hvilken mand, som icke hafver giærdet sit giærde til volbormissedag, give til vide toe mark.

29. Og skal oldermanden oplæse denne voris vedtægt, når der kommer en ung mand i lavet, ved én marks vide.

30. Og skal oldermanden indkreve alle forskrefne vider. Og hvilken mand, som icke vil give sit vide, må oldermanden pante hos. Og vil samme lade kalde sine naboer til tings for samme pantning, da ville vi formode det hos voris dommer og herridsfovget, at hand vilde dømme herudi, at samme mand bør at holde sine naboer det uden skade i alle måder efter hans egne ord og skrifvelse, som hand hafver samtygt i denne vedtægt. Og må oldermanden icke udgifve forskrifne vide til nogen dryk ved en dålers vide, mens efter fire mends frasigelse til at indkiøbe salt, stål, tiere for efter kongelig maiestets lof og forordning. Og skal en af Kierbyholms mænd nyde af almindpenge, husmænds græspenge og af forskrefne vider lige ved én af Kierby mænd og svare lige ved én af denom og det i alle marker så vit som Kierbyholms jord og grund grendser. Og skal enhver nyde, som af arilds tid hafver været.

Og vare alle lavsmændene tilstæde, der denne vedtegt blev sluttet, at de dend i alle poster vilde holde. Dette til vitterlighed med voris hender underskrifne.

Actum ut supra.

Rasmus Christensen i Kierbyholm. Hans Christensen.
Hans Madtzøn. Mads Hanssen. Jørgen Gotfredsen.

Andher — A. C. S. — Cristenzøn. Hinrick — H. N. S — Nelsen. Rasmus Madsen. R. A. S. Laurds Jørgensen. N. I. S. H. N. S. Peder Neelsen. Hans — H. R. S. — Rasmussen. Laurs Hart Nesen. Laurs Madsen. Lauris Nielssøn. Jens Rasmussen. Peder Andersen. Hans Nielsen. J. N. S. E. H. S.

III.

Dette år 1813, da blev vi Kierbymend forenet, som herefter følger:

1. I stæden for at ligene hidendtil haver været båren, bliver for eftertiden kiørt hen. Og begravelse efter alle dem, som haver givet deres igang i lavet af gårdmendene, og enhver af dem giver to høns.

2. Og børn, som ikke haver fyldt deres 15. år, der gives til deres avgang 2 kander brændevin og 18 kander øl, og den ene potte brendevin føren dig kiører dem hen — og 1 kaduse tobak.

3. Og de eldre undom 1 kande brendevin og en karl med for hver til at kaste jord på dem.

4. Og en hel igang: 48 kander øl og 4 kander brendevin for manden og di unge folk — og fri musik og 2 kaduser tobak.

5. Og når der er nogen af husenes folk, der dør, så kiører oldermanden dem hen, og en karl med for hver stæd til at kaste jord på dem.

Kierby d. 27. Februar 1813.

Jens Rasmussen. Jørgen Nielsen. Jacop Frederichsen. Jens Nielsen. Niels Lausen. Ander Ibsen. Jørgen Rasmussen. Niels Hansen. Niels Ippsen. Jørgen Philipsen.

Originalen gemtes i oldermandsskrinet i Kjærby. Forleden år brændte oldermandens gård tilligemed skrin og papirer. Lars Frederiksen, i sin tid lærer ved Båring friskole, senere gårdejer i Ryslinge, afskrev den. Denne afskrift findes i Det store kgl. bibliotek, Dansk folkeminde-samling nr. 124 D. Det er den, der ligger til grund for foranstående.

Gamborg, Vends Herred.

Byelov for Gamborg bye og laug.

1. Enhver mand istandsætter sit hegn forsvarlig til hvert års 1. mai, under en daglig mulct til byens almindelige casse af 2 mark for enhver, som herudi efterlader sin pligt, foruden at erstatte tilgrændsende den skade, som af efterladenhed med hegns istandsættelse måtte flyde.

2. Såsom ingen gierselskov haves til byen, så vil den meste hegn komme til at bestå af grøfter og jordvolde, som forsvarlig opsettes og vedligeholdes, og *som* sådan hegn icke kand modstå får, svin og giæs samt andre creature, der have fået vane til at overstige hegnet, så måe svin og får samt andre skadelige og uvane creaturer, som i loven kaldes gårdbrydere, stedse holdes i tøir eller således fængsles, at de icke overstiger hegnet. Hvem herimod handler, betaler for hver gang 2 mark til byens casse foruden skadens erstatning efter uvillige mænds sigende.

3. Ikke allene fra 1. mai til mortensdag, men hele året igiennem skal enhver holde sine creaturer, af hvad navn haves kand, på sit eget. Hvem som handler herimod, betaler for hver gang og for et hvert creatur

8 sk. til byens almindelige casse foruden skadens erstatning.

4. Da adskillige er tilstået vei og fart igiennem andre mænds lodder, både med kiørsel og creaturer, for at spare på gyders anlæg og dermed forbundne hegn, så bør enhver mand, som haver deslige veie igiennem sine lycker, holdes skadesløs, derformedelst måe den eller de, som betiener sig af kiørsel eller fart på deslige veie, icke der drive sine creature løse eller træcke nogle og lade andre gåe løse med — allene ved kiørsel måe føl tillades at gåe løse ved vognen. Hvem som handler herimod betaler 2 mark til byens casse og desuden erstatter skaden.

5. De igiennem en eller anden mands lycke løbende veie istandsættes og vedligeholdes af de mænd, som betiener sig af veien; dog er her under icke ment de tvende byveje, nemlig fra smeden til landevejen og fra møllerens hus til landeveien, da samme tilligemed byens gade og dæmningen imellem byen og Svinøe istandsættes og vedligeholdes af hele byen og kand i fornøden tilfælde blive inddelt således, at enhver mand deraf kand vorde tildelt sin anpart.

6. Da de lycker, som er byen angrændsende, og hvorigiennem veie løber, ikke lettelig kand være i fred, når på gaden gåer løse creature, så bør det være alle og enhver formént at lade creaturer gåe løse på gaden, med mindre derved holdes vogt, således at samme icke kand tilføie nogen mand skade på korn eller græs. Hvem som handler herimod, betaler for hver gang til byens casse 1 mark og desuden for hvert creatur, af hvad navn haves kand, 4 sk., samt erstatter giorte skade.

7. Svin, hvad enten de på ommelte måde, som foreskrevet er i 6. post, gåer løse under bevogtning på

byens gade eller holdes i egne lycker, bør være lovforsvarligen ringede. Befindes anderledes, betaler eiermanden til byens casse hver gang 2 mark og af et hvert svin 8 sk., ligeså til cassen, og desuden erstatter skaden, om nogen skade er.

8. Tyr skal oldermanden være forbunden at holde. Og ligesom den icke måe bruges uden for byens kvæg, så måe heller ingen anden tyr søges, sålænge oldermandens kand. Forulyckes den, eller ved årets ende kommer til skade formedelst skiæring, bærer hele byen tabet.

9. Orne skal ligeledes holdes af den mand, som næste år skal være oldermand.

10. Ved fællesskabets ophævelse blev en del gamle jordløse huse med gårdsplats og haugerum henlagt under visse gårder, hvilke huse, såsom de i almindelighed ere byen til byrde, skal i følge af bestemmelsen ved udskiftningen efterhånden, som de gamle folk, der nu ere i husene og ved fælledsskabets ophævelse vare der, uddøer, afbræckes. Ligeså måe hverken gård- eller husmænd indtage nogen indsidder gifte eller ugifte til huse eller leie, uden det sker med samtlige byemændenes og herskabets samtycke. Hvem som handler herimod, betaler for hver gang 2 rdl. til byens casse foruden at være underkastet straf til fæstes forbrydelse med videre i overensstemmelse med de kongelige anordninger.

11. Oldermanden haver nøie at påse disse poster efterlevede, ligesom at enhver mand i byen og haver at anmelde for oldermanden, hvad forbrydelser mod disse puncter indløber, og når nogen forseelse opdages, haver oldermanden strax at affordre vedkommende ifaldne bøder efter denne byelov, og retter den skyldige icke strax for sig, giøres udpantning hos ham af

oldermanden og tvende tiltagende mænd. Indløser den skyldige icke pandtet inden fire uger, er det forfalden til byens casse, og haver oldermanden at lade sammenkalde samtlige gård- og husmænd voldermissedag og for oppebårne mulcter og pandtgods aflægge rigtighed, og bortsælges pandtegodset samme dag til den, som derfor vil give mest, alt til fordel for byens casse.

12. Da oldermanden efter denne byelov haver en del at oppasse og efterkomme og falder ham umuelig allene nøiagtig at efterleve, så bør hand have en mand til hielp, og hvortil derfor udnævnes den mand, som næste år skal være oldermand, hvilken oldermandens medhielper skal have samme forretninger, som oldermanden er pålagt, hvor oldermanden icke selv kand være tilstæde.

Således er denne byelov forfattet til byens almindelige bæste og til en ubrødelig lov og rettesnor for hver mand i byen såvel for nuværende som efterkommende beboere, hvor fore samme og instilles til vores høigrevelige herskabs høinådige approbation til destoe kraftigere forbindelse.

Og haver samtlige bymændene egenhændig underskreven denne byelov, der skal være en grundlov for os og vore efterkommere.

Gamborg, den 22. Februar 1790.

Hans Hansen. Hans Nielsen. Rasmus Christensen. Laurs Andersen. Anders Nielsen. Jens Eskildsen. Jørgen Madsen. Hans Rasmussen. Rasmus Nielsen. Mads Rasmussen. Niels Jespersen. Anders Andersen. Søren Jørgensen. Rasmus Jensen. Mads Jørgen. Laurs Madsen. Peder Madsen.

Denne byelov approberet af Wedelsborg den 26. februar 1790.

År 1832 blev indgået følgende ackord imellem samtlige gårdmænd og mølleren i Gamborg sogn, hvorledes de såkaldte igang skulde indrettes i følgende tid. Da blev bestemmelsen således gjort, at mand og kone allene kommer med, hvor de da bespises med afseld brød, smør, ost og kjød. To gange der imellem får de kaffe med rom i, øl, brendevin og tobak, så meget de vil have; (men ingen slags spil eller dans, fra gildet begynder og til lyet er holt; men såsnart, der er holt lyd, har en hver lov til at gåe hjem, som vil, men om nogen har lyst til at blive længere, da har de lov til at fornøje sig, på hvad måde de vil, når verten vil tillade det). *) Hvo som derimod gjør igang for én person, da bliver det på samme måde, undtagen brendevin, som skal betales sånær som en kande, at de skal levere frit. Dersom nu nogen udebliver fra igang uden lovlig årsag, enten det er mand eller kone, da betaler de en mulct, hvad lauget bedømmer.

Hvo som nu har givet igang, han er pligtig til at møde og følge lig, eller hans karl i stedet. Hans kone har og frihed at møde og følge lig. Derimod er de pligtige til at bede alle dem, som ere i lauget, til at følge, når de har lig. Desuden er de forpligtet til at være oldermand og gjøre oldermands gilde, som består af, at hver mand møder og bespises på samme måde som til igang — undtagen brendevin, hvor de skal kun give en kande og en flaske rom — det øvrige skal betales, og et pund tobak og så meget kaffe at drikke, *som de vil;* holde tyr og orne, når omganget falder dertil, derimod fåer han sin soe løven frit og sine køer for 4 sk. stykket. Derimod forbinder iganget slet ikke til andre gilder, hverken med bryllupper eller med

*) *Det, der står i ( ), er udstreget.*

barselgilder eller begravelser; men en hver har lov at tage med efter egen villie og godtbefindende.

Hvo som nu vil give igang, han måe henholde sig til sognefogden for at vorde underrettet om denne vores ackord, og samme må han holde sig nøje efterretlig, thi hvis han viger ud derfra og overtræder den i noget stykke, så nogen derover bliver fornærmet, så er han pligtig til at erlægge en betaling til lauget, således at de fornærmede kunde vorde tilfredsstillet.

For at vedligeholde god orden er Gamborg byelaug enige med hverandre om og haver indgået følgende vedtægter:

1. Når de bliver tilsagt til at møde hos oldermanden, og dig fåer aftens varsel, er hver mand pligtig at møde til den bestemte klokkeslet. Kommer han for sildig, da skal han betale 2 sk. Møder han ikke, men lader en anden svare for sig, da betaler han en pæl brendevin. Og udebliver han helt, da skal han betale en halv potte brendevin.

2. Når dig bliver tilsagt at møde på gaden og fåer aftens varsel, er hver mand pligtig at møde den bestemte klokkeslet. Hvem som kommer for sildig, betaler 2 sk., og møder han slet ikke, da skal han betale en pæl brendevin. Dog undtages herfra udflytterne, som må lade svare ved en anden; men dersom ingen svarer for ham, da betaler han, som ovenfor er nævnt.

Denne forening blev indgået den 31. october 1833.

År 1835 blev Gamborg byemænd enige om, at ingen svin måtte gåe løse enten på gaden eller marken, når får eller andre creature holdes tøiret. Dersom nogen fandtes eller blev optagen, da skal ejerne betale en pæl brendevin til lauget for hvert svin.

1890. Hundrede år efter *[se side 390]* var bymændenes navne i Gamborg i samme rækkefølge *som side 390* således:

Søren Hansen, Kristoffer Nielsen, Kristian Andersen, Lars Nielsen, Anders Madsen, Hans Gormsen, Johannes Andersen, Søren Peder Jespersen, Rasmus Larsen, Kristen Jørgensen, Jens Larsen, Rasmus Møller Jensen, Jørgen Rasmussen, Jørgen Hansen, Ole Andersens enke, Jens Jørgen Rasmussen, Kristen Madsen.

Ovenstående er skreven af Mads Hansen Madsen i Kustrup, en sønnesøns søn af Mads Rasmussen, gårdmand i Gamborg 1790.

Efter det originale håndskrift, der ejes af ovennævnte gårdejer M. H. Madsen i Kustrup, men som formodentlig snart bliver gemt i provinsarkivet i Odense. Forhen trykt i Middelfart avis 1878.

Vedtægter for flere byer.

Går vi tingbøgerne igennem for Odense amt, finder vi en masse vedtægter, der gælder flere byer, men som i reglen kun angår gærder, fælled, græsning og den slags. Tager vi Lunde herreds tingbog, finder vi 1635 den 3. juni en sådan for fire mænd i ***Brandsby*** *og fire i* ***Emmelev,*** *to byer i Hjadstrup sogn. I reglen er det oldermændene for de forskellige byer, der fremstår på tinge og på alle bymændenes vegne indgår vedtægt. Den 10. juni samme år er der én for* ***Nislev*** *i Otterup sogn,* ***Hjadstrup*** *og* ***Bladstrup,*** *begge i Hjadstrup sogn og* ***Fremmelev*** *i Lunde sogn. Den 17. juni s. å. én for* ***Emmelev,***

Brandsby og Norup om fælleden. Den 25. november kommer oldermændene for de samme byer igen for at få bøderne bestemt; det har de glemt forrige gang. Den 26. maj 1637 vedtages en for ***Østrup, Brandsby*** *og* ***Hjorslev,*** *der har ti poster og et tillæg på fem poster. Og således videre. Foran side 321—23 er gengivet en for Beldringe og Tostrup i Lunde sogn og herred, der er lidt mere omfattende. Efterfølgende kan stå som en prøve på den slags hegnsvedtægter. Den er for* ***Rorslev*** *i* ***Nørre Nærå*** *og* ***Gyngstrup*** *i* ***Krogsbølle,*** *begge i Skam herred.*

Torsdagen dend 14. aprilis 1653. Så fremkom Jens Hansøn i Roeslev, Madts Madtsøn, Hans Knudsøn, Ostend Nielsøn, Anders Hansøn, Knud Pedersøn, Jep Nielsøn, Anders Knudsøn ibidem, Knud Pedersøn for sin broder Simon Pedersøn, de indgik en contract med Hans Lauridsøn i Giøndstrup på sine eigne och naboers vegne således.

1. Alle mand skal møde og gå om samme gierder dend næste søndag efter voldermis dag årligen, og må ingen forfald derudi due uden herskabs eller sygesengs, under 8 sk. til vide hver gang. Og skal de derom møde hveranded år vid Høehøi på Roesløfmark og hveranded år vid Knud Hansøns hus i Giøndstrup, og da skal toe mend af hver by gå om samme gierder. Og samme dag skal de hafve én tønde øl, hvertanded år i Roesløf og hvertanded i Giøndstrop, som oldermanden skal skicke dennem hver år i sin by. Og hvis vide, som de fire mend legger på samme gierder, som icke til fornefnte tid er fuldferdige, skal udleggis til samme øl. Og de gierder, som inted er giort vid eller flied på, skal hvert koste én fierring øl. Og hvo som icke møder, men hafve

noged forfald louglig, nar ølled drickis, må hand sette en giest i sit sted, thi de skal betale lige dyrt.

2. Item hvilken mands gierder som kommer hul på og fåer aftenvarsel, og ded icke oplucker strax anden dagen, skal bøde derfor 1 fierring øl.

3. Item dersom der kommer hul på mands gierder, skal dend, der først fik ded at se, skal oldermanden i dend ene by skicke bud til dend anden oldermand, at de derom kand blifve advarid. Og nar der louglig efter denne vidtægt blifve panted, skal icke dermed forbrydis vold eller herverk.

Efter Skam herreds tingbog 16. bind, blad 162—163 i provinsarkivet i Odense.

Svendborg amt.

Kværndrup, Sunds herred.

Vi efterskrefne sambtlig Qverendrup byes indbyggere nemblig ærværdig hæderlig og høilærde mand magister Peder Andersen Claudianus, sognepræst for Qverendrup menighed, gårdmend og husmend Niels Jensen åldermand, Niels Hanssen stoellebroder, Jep Madsen, Jacob Povelsen Kiellegård, unge Rasmus Mortenssen, Anders Pederssen, Rasmus Pederssen fallemand, Hans Christopherssen, Laurs Jenssen, Peder Markussen, Christian Pederssen, Rasmus Rasmussen, Hans Nielssen, Niels Pederssen, Laurs Pederssen, Niels Ibssen, Jacob Pederssen, Hans Hanssen, Peder Jacobssen, Hans Jesperssen, Hans Rasmussen, gamle Rasmus Mortenssen, Maren salig Hans Ibsens og Olle Ibsen. Husmænd: Carsten Pederssen Deign, Jens Jenssen, Jacob Pouelssen skoemager, Laurs Anderssen, Hans Nielssen, Morten Hanssen, Jep Christopherssen, Matz Hanssen, Johan Gillius, Hans Smid, Nicolai Timer, Peder Bogge Anderssen, gamle Rasmus Jacobssen, unge Rasmus Jacobssen, Hans Jacobssen skoemager, Matz Nielssen Påske, Morten Jørgenssen og Rasmus Ibssen tilstår her med alle og enhver, at som voris iboende bye, som andre her i landet, efter samtlig naboernis vedtegt ved en åldermand og stoelle-

broder betienis, og voris byes forrige vedtegt og gildesskråe kaldet, formedelst des alder ganske er sønderrefven og opslit, så hafver vi samme igien ved denne voris samptliges indgående vedtegt til byens og alle der udi boende naboers nøtte og tarf fornøiet og forbedrit, og består af følgende påster.

I. Kirkegang og gudsfrygt angående.

1. Med kirkegang og gudstiennistes forretning forholdes efter voris allernådigste lovs 2. bogs 4. capitel 17. art. pag. 226 og 227. Og skal samptlige bymendene, deris hustruer, børn og tiennistefolk ingen undtagen, som icke ved siugeseng, hus, gårds, kvegs, marks og anden uforbigengelig tilsiun og forfald er forhindret, alle søndage, bedde- og helligedage møede ved kirken, når med klockerne samenringis, og da enhver strax at gåe ind i kirken og med en ret sand gudsfrygt og alvorlig andagt blifve der tilstæde, fra sangen begyndis og til ald kirketiennisten er endt. Findis nogen her udi forsømmelig, skal strax af åldermanden, hvor sådanne modtvillige Guds huses og ordets foragtere findis, pantes hver gang, en mand for 8 sk., en kone ligeså, en tiennistekarl eller dreng 4 sk. og en tiennistepige 2 sk., som til byen er forfalden, og derforuden af øfrigheden tiltallis for hellig brøde.

2. Som voris kiære siellesørgere, dend ærværdige, hederlig og høilærde mand, magister Peder Claudianus, sognepræst for Querendrup menighed, her udi byen har giort en meget christelig begyndelse med at holde morgenbøn hver morgen udi kirken, så vil vi formoede, det icke allene af hannem hans lifstid blifver holt, mens endog af hans efterkommere, og at det må ske om vinteren klocken 8 og om sommeren klocken 6. Så på det at ald voris arbeid og foretagende udi en ret sand alvorlig

gudsfrygt kand daglig begyndis, fremdragis og endis, skal hver mand i byen, når til morgenbøn ringis, strax uden nogen ophold eller forsømmelse vere forpligtet at møede med hustrue, børn og tiennistebud, så mange mest mueligt mistes kand, og vere tilstæde, når sangen og bønen holdes, under 4 sk. straf til byen.

3. Åldermanden skal icke alleniste, mens endog enhver hosbonde og hustrue udi sit hus holde sig self fra sveren og banden efter lougens 6. bogs 2. cap. 4. art. pag. 867, utidige byegang, løgn og løs bagtalle at sammendigte, fortræd og usamdregtighed at stifte, mens endog magt hafve deris børn, husfolk og tiuende med penge eller anden husstraf at refse, om de udi ofvenstående findis skyldige. Er nogen gårdmand forsømmelig dette at holde, bødis for hver gang forseelse befindis 8 sk.

4. I steden for aftenbøn skal enhver, når aftenklocken ringis, tacke Vorherre for dend dag, han har ladet hannem lyckelig og vel ofverstride, så og for mangfoldige beviste velgierninger og bede Gud om en rolig nat, befalendis siæl og lægome, hus og hiem med alt det gode, hand af Gud er forlenet med, i Guds våretegt og beskiermelse, i særdeleshed bede Gud, om hand i denne nat vilde bortkalde ham af verden, hand da måtte fåe et christeligt og et saligt endeligt.

5. Hvo der om søndage eller andre hellige dage giør noget groft arbeide for prædicken, bøder 1 mark. Sker det under prædicken, bøede hand dobbelt, og foruden efter dend 1. art. for kirken, hand forsømte. Sker det efter prædicken, bøeder hand 8 sk., med mindre det er i nødsfald, hvilket Gud self i sit ord tillader.

6. Hvo som om søndage eller hellige dage for prædicken søger kroen eller der af brendevin eller øl uden

i svaghed lader hente, bøede 1 sletdaller, og dend, der selger det, 1 rixdl. Sker det under prædicken, da dobbelt til byen og herskabet.

7. Når nogen ved døden afgår, da skulle alle mand bære og følge hannem eller hinde til sit leiested, om de ere tilstæde og icke i lovlig forfald, eller bøede 12 sk. danske. Er det fattige, som døer, da skal vi skiftis ved omkring i byen, fire at grafve, og fire at giøre kiste, eller at bøede 8 sk. og forskaffer vi samptlig, hvis til en forsvarlig kiste til fattige, som self intet hafver, behøfvis. Hvo sig her udi veigrer, bøede til bye 1 mark danske.

II. Om åldermanden og byens betienter.

1. Så som voris bye hidtil, ligesom andre på landet, har verit ved en åldermand og stoelebroder betient, hvis tilsiun og opagt til byens nøtte og gafn uforbigiengelig udkrefvis, så forblifver det med ållermandslenet, at dend herefter som tilforne skal gåe naboe fra naboe og tagis årlig efter gamel sædvanne voldermissedag uden nogen undskylding af dend, det med rette tilkommer, dog dersom nogen finder sig det for tungt og for alderdom eller svaghed ei forsvarlig kunde foreståe, måe det vere hannem tilladt at magfelde sig med en eller anden af hans naboer, som sig det i hans stæd vil påtage og forsvarlig forrette. Ligeledis skal og forholdis med stoelebroderlénet, dog skal dermed intet handles, førend åldermandslenet er tagen, og skal den misbrug med at bøede øl derfor aldelis vere afskaffet. Skulle nogen bryde herimod, da bøede dend, som øllet gifver, 1 rixdaller, og hver dend, som til samme gilde kommer, 2 mark til fattige. Og skal alle gårdmend så vel som husmend vere åldermanden hørrig og lydig, når hand påbyder noget, som er til byens tarf og beste.

Mens ingen måe hand i vigtige sager lade straffe, før end hand hafver haft fire eller otte mend på læg, som byens og sagens beskaffenhed best kunde vide, og der efter kiende, som forsvarligt kand vere, om videre påklagis.

2. Åldermanden skal vere pligtig og have god tilsiun om alt det, som kand vere byens og mennige naboers gafn, så fremt hand icke vil lide straf og skade for dend forsømmelse og uagtsomhed, som hannem af mennige byemend kand påsigis. Blifver åldermanden fortrædelig eller forsømmelig i sin bestilling, at hand icke vil holde goed ret, skal hand anklages for hosbonden eller øfrigheden, som kand hørre begge parter. Findis da åldermanden skyldig, bøede til byen 6 mark, sker det anden gang, bøede 8 mark, og hver gang dobbelt så meget til hosbonden. Anklages hand uskyldig, da bøeder anklageren half så meget til byen og hosbonden. Lige straf skal hand og vere undergifven, dersom hand befindes med nogen at se giennem fingre.

3. Når åldermanden befaller stoellebroder at tude, som skal vere for alles porte, at det kand hørris, da skulle hver mand strax i egen person møede, uden hand hafver lovlig forfald. Mens om hand det hafver, skal hand dog have it vist bud for sig eller bøede 4 sk. Men hvis så er, at der kommer kvæg i vangen, eller der gåes med gårde, da skal hver mand udi egen person følges med, undtagen hand er i hosbondens forfald eller ligger på sin siugeseng eller og hafver bagild. Mens om icke det haver, da bøede for udeblifvelse 8 sk. danske.

4. Fordrister sig nogen at giøre åldermanden eller stolsbroder, enten de ere fattige eller rige, uliud eller ukvem på stefne, når de efter denne byes vedtegt eller

i andre måder taller på byens mennige mends beste og gafn, vere sig for faldene bøeder at indsamle eller i andre måder, så og om nogen lucker porte og døre eller sig til vern og modstand stiller, udi noget af alt det udi forskrefne tilfelde tid efter anden hendis eller forfalder, vere sig ved hvad nafn det er eller nefnis kand, skal dog åldermandens bud og befaling fuldkomelig efterlefvis, og de fortrædelige og opsetsige første gang hafve forbrudt til byen 6 mark; sker det anden gang, dobbelt såmeget, og derforuden til hosbonden en gang så meget som til byen.

5. Skulle åldermanden, imedens hand står i sin bestilling. nedfalde i nogen langvarig siugdom, da skal stoellebroder vere forpligtet hans embede midlertid at foreståe. Og om foldeverger er udi byen, bør de komme ham til hielp, og således alting til byens nytte og gafn forrettes, som de for fire mend agter at forsvare.

6. Som det er umuligt alle vider og brøder i hukommelsen at beholde, betingis med degnen eller en anden, som kand skrifve, dennem med hvis pant hoes nogen tagis, så vel som hvad andet til byens nytte kand forefalde skriftlig at optegne, for hvilken hans umage hannem årlig skal fornøies.

7. Til at forvare udi, hvis vide som for én eller anden forseelse udgifvis, skal kiøbes til byen en sparebøsse, hvor udi af åldermanden alle vider i fire mænds nærverelse skal indleggis. Dend samme skal hengis en lås for, hvortil præsten skal leveris nøgelen at forvare, men bøssen blifver i åldermandens giemme.

8. Tvende gange om årit, når åldermanden med fire mend for beleiligst erkiender, skal forbemelte byens bøsse åbnis, og da nøie efterses, om dend samme summa

findis der udi, som dend skriftlig fortegnelse tilholder. Hvis icke, da åldermanden *self* at fylde summen og foruden, om hand befindis ved list at have snegit nogit der ud af, bøde 1 rixdaller til byen.

9. Hvis bøeder og straf som således efter byens vedtegt indsambles og enten for gresning eller andet byen tilhørrendis bekommes, måe ei til gilde og drik anvendis, mens til byens og mennige mands nytte og tarf, såsom at kiøbe salt, tiere og andet for, hvilke lige skal delis mellem alle gårdmendene i byen, at dend enne icke får mere eller mindre deraf end dend anden.

10. Dersom nogen på stefne, i marken eller anden steds udi nogen samkvem ypper kif og trette imod åldermanden, stoelsbroder eller andre sine naboer, det vere hvo det er eller vere kand, enten med blåslaug, stafshug, stenshug, benshug, nefvehug, hårgref eller jordskuf bøede for hver gang til byen 5 mark danske og derforuden efter lougens 6. bogs 7. cap. 8. art. pag. 900.

11. Falder ellers klagemål, skielsord eller slagsmål mellem naboe og anden, skal begge parter pandtes, hver for en sletdaller, hvornest åldermanden med fire mænd skal tage sagen i forhør og giøre deris beste dend at forlige, dog så, at dend skyldige sin brøede betaller. Kand de icke forlige dend, da parterne at udføre deres tvistighed ved lands lov. Dend da befantis at hafve giort uret, bøede 1 sletdaller til byen, og dend forurettede at gifves sit pant igien.

12. Dend dag åldermanden træder i sin bestilling, skal denne voris byes vedtegt for samptlig byemændene, deris hustruer, børn og tiennistefolk oplæsis i hans hus, at de kand vide, hvor efter de sig skal forholde. Når og nogen fremmede kommer anden stæds fra og sig udi byen nedsetter, skal og samme dennem i åldermandens

hus forkyndis, på det ingen sig med uvidenhed skal have at undskylde, og når de eller hand den hafver hørt, skal hand sette sin hånd der under, og hvis hand ei kand skrifve, da sit sædvanlige merke, under 1 sletdallers vide til byen.

13. Når nogen falder for vide og icke strax med rede penge kand betalle, gifver hand pant fra sig. Hvis hand det veigrer, da skal åldermanden med samptlig byemend gåe til hans boepel, som vides skal, og tage lovlig pant, hvilket pant inden fire ugger derefter skal indløses, eller til byen uden videre påtalle vere hjemfalden, med mindre åldermanden og mennige byemend det nogen særdelis bevilge vil.

14. Hvad brøder og straf samptlig naboerne om heignet, gierde, grøft og læd, så vel anden byens nøtte og tarf påligger, det måe ei siden én eller tue kuldkaste, men skulle alle holde vedtegt efter lougens 3. bogs 13. cap. 31. art. pag. 477 eller bøede til byen 2 mark danske.

15. Dend som erållermand, skal og vere byens talsmand, med mindre hand sin naboe dertil kand formåe, eller bøede 1 sletdaller.

III. Om gierder og hegn.

1. Alle byens gierder, så vel tofte- som hafvegierder, der udgår til marke, græs eller eng, skal til rette tide være hegnet, nemblig: Om rugmarken skal de vere gafvelugt til Simon Jude dag, fuldferdige til st. Jørgens dag, og om bygmarken til voldermisseaften, så de kand stå for it fuldt siun og holde for bæster, kvæg og svin. Og skal åldermanden nogen tid tilforne advare mennige byemend om deris gierder alle vegne om marker, koehauger og indheigninger, førend dermed skal gåes, og kvæg skal i græs, at de dem forsvarlig ferdig holder.

Er da nogens icke færdig, bøedes for et forbedringsgierde 1 sk. og for et ugiert gierde 4 sk. Der nest skal han de skyldige vesse dag og tid foresette til fuldkommen forferdigelse. Sker det endda icke, bøede for hver udøgtig gierde 8 sk. og derforuden betalle skaden, om nogen der ofver sker.

2. Den dag når som helst nogen blifver åldermand, skal hand strax tilsette en mand, naboe efter naboe, at se til hver arm gierder omkring heigningerne, fornemmelig om kornmarkene. Og skal sådan tilsiun tage sin rette begyndelse dend første april og siden med flid følges, indtil ald høe- og kornhøsten er fuldendet. Og måe samme tilsiun ingenlunde forsømmis, at derfor i det ringeste én eller tue gange om uggen med flid vorder set til de gierder, som åldermanden dem befallet hafver. Og dersom nogen brøst findis på gierderne, skal det strax gifvis eiermanden tilkiende. Sker det icke, skal den forsømmelig betalle skaden, imidlertid giøris, og derforuden betalle til byen 1 rixort. Men dersom dend brøstfeldige gierdis rette eiermand vorder strax advaret, og hand det forsømmer at lucke, betalle skaden og til byen 3 mark, hvilke åldermanden strax skal udpandte, med mindre hand det self vil betalle og derforuden strafes.

3. Dersom nogen fordrister sig til at afbryde eller opdrage staufer af nogen mands gierde enten udi marke eller hiemme omkring haugerne eller tager giersel deraf, lidet eller stort, til sin nøtte og brug, og det hannem eller hinde lovligen ofverbevises, straffes derfore af øfrigheden som for tiufveri, og til byen 7 mark danske.

4. Hvo som opbryder anden mands gierde og farer derigiennem uden hans minde, gifve til vide 2 mark og giøre gierdet igien så got, som det tilforne vår,

foruden at betalle skaden, om nogen der over forårsagis.

5. Blifver nogen mands gierde på dend måde brudt, og icke kand fåes at vide, hvo det giorde, skal eiermanden advaris gierdet strax igien at lucke. Sker det icke, bøede 2 mark.

6. Åldermanden skal tage tue mend til sig og til mennige byemends nøtte og tarf fæste en duelige hyrde, som alle tider med stor flid og vindskibelighed skal hafve goed tilsiun med alle de gierder og heigninger hannem af byemendene vorder tilsat at tage vare på. Og skal samme mend igien til fardag skaffe ham sin løn uden ald klage. Skulle nogen til slig betalling findis moedtvillige, måe des fuldkomne værd fra hannem udpandtis og derforuden bøede til byen 1 mark danske.

7. Når vangvogtning fornøden giøris, skal dend gåe naboe fra naboe og begyndis fra sollens opgang dend enne morgen og endis ved sollens opgang dend anden morgen nest efter, hvor om dend enne naboe, som har vogted, den anden tilsiger, som skal vogte, under 2 marks brøede. Skulle nogen, slig vogtning med rette tilkommer, det forsømme, og kvæget kommer i marken, bøede til byen 1 mark og betalle skaden, som giøris.

8. Sønderhugger eller afkaster nogen led for kornvang, græsbed eller anden stæds, hvor det vere kand, så vel afkiører nogen klinke, bøede til byen 3 mark. Dersom og nogen for deslige heigninger oplader nogen led og icke til gafns lucker dend igien, at kveg der ofver kommer i marken, bøede til byen 2 mark og betalle skaden, om nogen giøris.

9. Dersom nogen mands høns, gies eller ender befindis at fløie i kornvang, og icke var stecket på deris vinger, da skal skaden siunis, som giort er, hvilke

hønsenis, giessenis og endernis eire skal betalle og foruden bøede til byen første gang 4 sk., anden gang 8 sk., og tredie gang dobbelt så meget. Lige det samme er det og, om nogen lader enten høns, gies, ender eller deslige sådanne kveg slippe igiennem deris logger eller porte udi kornmarkene, da derfor at lide, som melt er.

10. Dersom nogen hafver vangvandt bæster, øxen, kiør, får, svin eller andet kvæg, som springer eller bryder gierder, da skal deris eiere strax efter, hand af åldermanden er advarit, holde det udi goed forsvarlig hegte. Sker af sligt nogen skade, bøde for hver gang til byen 3 mark og betalle dend klagende efter billighed.

11. Når gierderne omkring kornmarkene forsvarligen er gierdet og ferdiggiort, og kornet er såed, skal betalles for hvert suin siden udi vangene findes 1 sk. foruden skaden at betalle, om nogen giøris.

12. Enhver skal giøre sine gierder lovlig og forsvarlig høie og sterke til it fult siun voldermissedag. Skulle nogens gierde befindis at vere ugiert otte dage efter voldermisse, bøede derfor 2 mark.

13. Bedder nogen med bæster eller kvæg i sin naboes ager eller eng, nat eller dag, med fri villie, bøede til byen 1 sletdaller og betale skaden.

IV. Om græsbed.

1. Ingen måe slåe mere kvæg eller bæster i vore marker, græsbed og anden stæds, end hans ret er, og hand efter det gamble tingsvinde om græsbed for hver véd, kand tilkomme. Skulle nogen af naboerne herimod giøre, gifve til byen 2 mark danske for hver høfvede uden minde indslåis og derforuden strax tage det af bedet.

2. Når kvæg eller bæster skal slåes enten udi koehaugen, fælleden eller anden bed, da skal åldermanden

og alle byemend vere tilstæde under 8 sk. vide, med mindre hand er udi lovlig forfald. Og måe ingen inddrifve udi samme marker ubierg kvæg eller bæster med mindre de ere stocket eller sat udi nicke, så frembt hand ei derfor vil bøede til byen 1 mark danske og derforuden betalle skaden, om nogen der ofver forårsagis.

3. Skulle nogen ei så just hafve det tal af kvæg og bæster til sit græs udi bedene, som hand skulle hafve, men mangler af et slags og hafver mere af et andet slags, da må det hannem tilladis at indslå it i steden for andet, dog høfvedevis, indtil hans tal blifver fyllist giort.

4. Hafver nogen ei self så meget kvæg og bæster, som hand til sin græsning kand behøve, skal hand det naboerne i byen først tilbyde. Findes da ingen, som for betaling vil indleie, betales hand af samptlig byemendene sit åbne græs efter dend taxt, som på hver bæd af alle mand sat vorder og forsvarlig kand vere. Hvor imod intet fra fremmede byer må indleies, under 1 rixdaller at bøede for hver høfvede, således indleies.

5. Ingen må tøire kiør eller stude udi voris kornmarker uden alle mands minde og sambtycke. Så må og ingen enten på engestup eller kornstup tøire anden stæds end på sit eget, når om tøiring i kornmarkene af samptlig naboerne vorder vedtaget. Hvo herimod giør bøede til byen for hvert høfvede 3 mark. Samme straf ere de og undergifven, som i kornmarkene tøirer nogen hoppe med føl.

6. Slipper nogens bæster eller kvæg løs af tøiret formedelst des udøgtighed, bøede for hver høfvede første gang 1 sk., anden gang dobbelt, og om nogen skade giøris, da dend derforuden at betalle.

7. Ingen måe slåe noget kvæg udi vangen, førind

samptlige naboer vedtager og vangen opgifves, under 8 marks vide.

8. Hafver nogen flere gies end trei og en gasse med deris grøede, settis de øfrige til høfvede tal.

9. Dersom nogen leier sit kvæg bort på andre marker og igien indtager fremmed kvæg på vore marker, skal hand gifve til byen for hver høfvede 1 sletdaller. Så måe og ingen under lige straf underfundeligen indtage udenbyes kvæg på græs under dend pretext, at hand det kiøbt hafver, og dog udenbyes mand tilhører.

10. Udi voris koehaugebed måe ingen stude indslåes, som er ofver år gamel, under 2 mark til straf for hver, befindis. Så måe og ei heller nogen hoppe med føl til voris kiør indslås i voris koegræs, under 4 mark straf.

11. Når voris græslæg på foråret er giort, og hver husmand, som har stæd og fest, har bekommet græs til en koe, fire får, et svin og tue gies, måe ei noget videre udi voris græsbed ofveralt indleies, under 1 rixdallers straf hoes hver dend, der udi samtycker.

12. Gielde heste skal enhver bede med i heigning udi trei dage og siden på sit eget udi kornmarkene.

13. Skal voris græslæg giøris kyndermøssedag, da enhver skal angifve, hvad græs hand enten hafver at afhende eller behøfver, hvor efter en forsvarlig og billig leigning ske kand.

14. Når nogen mand pløier til rugmarks hafre, da måe der ingen tage lædige bæster med sig i marken, enten føl eller kloede, under 4 sk. for hver at bøede. Og om middagen, når bedis, bør en hver at vogte sine bæster eller kvæg sine naboer uden skade, med mindre de vil betalle for støcket 2 sk. til byen og betalle skaden, om nogen giøris. På lige måde skal og forholdis, sålenge hørsæden vårer.

V. Udenbyes angående.

1. Ingen måe giøre veie eller stie uden alle mands sambtycke, hvor icke tilforne har verit eller bør verre veie og stie. Så måe og ingen, uden nøden det udkrefver, age på sin naboes ager eller eng, enten med høe, korn eller i andre måder, men enhver skal søge at kiøre på sin egen grund fra det stæd, hand tager læs og til rette marke eller landevei, under 4 mark til byen at bøede og betalle dend klagende sin skade.

2. Udi kornhøesten måe ingen, efter sollen er gåen til bierge, indtage nogen slags korn af sinne agere, med mindre det sker efter alle mands villie og samtycke. Hvo her imod giør, bøede til byen 1 sletdaller for hver gang, det sker.

3. Måe og ingen uden alle mands minde slå eller skere græs eller tage det, som slaget er i nogen mark eller indheigning, enten på sit eget eller andens, og bære det hiem i knipetal til kalfve eller deslige småkvæg, med mindre hand derfor vil betalle til byen 2 mark.

4. Ingen måe bygge svinnestier på anden mands grund uden hans minde og forlof. Hvo sig her imod forser, bøede til byen 2 mark. Dersom og nogen uden eiermanden self eller med hans villie borttager stie eller fald, som hand bygte, bøede til byen 1 sletdaller.

5. Hvo som finder sin byemand eller naboes bud liggendis på nogen vei, vogen brøden, at lide nøed og beder om hielp, da skulle hand vere pligtig at hielpe hannem eller give til byen 1 mark.

6. Finder naboe — byemand, tiennistebud, mand eller kvinde, som er kommen til skielsalder og forstand — anden mands kvæg eller bæster at side ud i dynd eller i andre måder udi skouf eller mark at lide nøed, så det sig ei self kan ræde, skal det strax til rette hielpis.

Er dend eller de, sligt befinder, icke megtige nok dertil, søge strax byen eiermanden det at tilkiendegifve. Befindis nogen her imod at handle, betalle kvæget, om noget kommer til ulycke, og derforuden til byen 1 rixdaler. Er det tiennistefolk udi slig modtvillighed befindis, skal deris løn hos deris hosbonde arresteris, indtil de skadisløs betaller, som åldermanden strax uden ophold skal giøre sig forsikret om, såfremt hand det icke self vil betalle.

7. Ingen måe grafve lærgrafve på anden mands grund uden minde, og enten det er med minde på andens eller på sit egit, måe det ei ske for nær, enten landeveien eller andre veie. Og skal af alle lærgrafve, som grafvis, giøris it forsvarlig opløb for kvæg og bæsters skyld. Hvo her imod giør, bøede 2 mark og derforuden betalle skaden, om nogen sker.

VI. Indenbyes angående.

1. Forældre skal enhver holde deris børn først til gudsfrygt, dernest til duelighed og fligtighed og icke tilstæde dennem at gåe ørkeløse og lædige, hvad heller de hører gårdmend, husmend eller inderster til. Som en del forældre vil heller lade deris børn gåe omkring med ståderstafven og tigge deris brød end at tienne derfor, hvor ofver de aldelis intet got lærer, men ald deris tid blifver nogle drog og skarn, så til sligt at forekomme, måe herefter ingen husmend eller inderster, der hafver så store børn, at de kand vogte kvæg, gies og drifve ploug og hafver styrke og år lige med andre gotfolkes børn, der til arbeide settis, negte nogen ærlig mand deris tienniste, som dem for billig betalling begiærer. Skulle det nægtis, da skal det gifvis åldermanden tilkiende, som da med degnen og tvinde mænd skal gåe til forældrene og forfare, af hvad årsag sådant nægtis.

Er det sked af børnenis moedtvillighed, skal forældrene pligtig vere i bemelte dannemænds nærverelse at ræfse dem med ris. Vil icke forældrene, da skal degnen, som bør at have indseende med ungdommens optugtelse, det giøre, og forældrene, som sig der udi veigrer, pantis for 1 mark. Men befindis det at vere sked af forældernis uforsvarlige kiælenskab, da de at bøede første gang 2 mark, anden gang 3 mark. Sker det tiere, da ingen mand i byen at huse dem, om de sidder hos andre tilhuse. Hvis de self hafver stæd og fæst, da at gifve herskabet og præsten det tilkiende, som derpå kand råde boed.

2. Ildstæderne i hver mands hus, ingens undtagen, hvem de og i byen tilhører, skal åldermanden med samptlig byemend sinne fire gange hver år på efterskrefne søgnedage, nemblig: Neste dag efter st. Hansdag, mickelsdag, første søndag i advent og kyndelmissedag, da nøie bese enhvers skorsten, kackelofn, kiølne og bagerofn. Findis nogen skorsten skiden, bødis derfor 24 sk.; men er enten skorstenen icke af den tilbørlig høide over taget eller i andre måder brøstfeldig — hvilket og er at forståe om alle andre ildstæder — befalis vedkommende inden 14 dage dend forsvarlig at forferdige, med forbud imidlertid ei nogen ild der udi at giøre, under 1 sletdallers vide til byen. Neste dag efter forlagde tid, skal de brøstfaldne ildstæder igien efterses. Ere de da ei anderledis, end at byen for deris skyld skulle udståe nogen fåre, haver åldermanden med samptlig byemend magt sådanne uforsvarlige ildstæder i grund at nedslåe og foruden pante dend modtvillige og naklæssige for 1 sletdaller. Forsømmer åldermanden på rette tider opsigt dermed at have, bøde hand for hvert ildstæd, hand forsømmer, 2 mark. Hvis og nogen af

byemendene skulle veigre sig at følge med hannem, når de derom vorder tilsagt, med mindre de ere i lovlig forfald, være de samme straf undergifven. Skulle nogen lucke deris dørre eller porte for dem eller i andre måder utilbørlig begiægne dem, straffis de som dend fierde artikel i det andet capitel omformelder.

3. Når nogens ofven eller skorsten, enten som ofven er melt, blifver nedslaget, eller af eiermanden self nedtaget, da skal hver mand vere hannem igien til en anden behielpelig med itført buds arbeid én dag og 2 læs lær eller bøde til byen 3 mark.

4. Vorder mennige byemend tilsagt af nogen sine naboer at reise hus, da skulle enhver vere pligtige at følge eller bøede til byen 24 sk. Er det nye stuehus, som blifver opbygt, da skal hver mand, om hannem tilsigis, hielpe med en traufve langhalm og én dags arbeide, under 4 mark vide til byen.

5. Dersom så skede, hvilket den barmhiertige Gud for Christi skyld nådeligen afvende, at nogen mand ildebrand påkom, da skal hver mand strax, når der enten tudis i horn eller klemtis med klocken, møede med alle sine bud og hielpe til rette. Får hand skade, da skal hver gifve hannem 2 skepper hartkorn, én traufve langhalm og it got biuningstræ og hugge en dag på sin egen kost. Findis nogen her udi modtvillig, skal hand strax af åldermanden pantis for 3 mark dansk, som til byen er forbrudt, og derforuden fyllistgiøre byelougen, såfrembt hand icke af herskabet vil straffis.

6. Vorder nogen af byemendene nødtrengt i sin høst, enten af sygdom eller nogen anden lovlig moedgangs forhindring, så hand sit høe og korn tillige med sine andre naboer ei kand fåe indauflet, da skal hver mand

hielpe hannem en dag at høste i hver mark på sin egen fortæring, eller gifve til byen for hver dag en rixort.

7. De af bymendene som fornemmer den andens tiennistefolkes utroeskab eller uskickelige lefnet og ei advarer hosbonden derom, bøede 2 mark. Lige samme straf ere de undergifne, som fornemmer, det nogen giør skade i skov eller mark, og ei advarer dem, som skaden tilføies.

8. Stefner eller kalder naboe anden til ting for vitterlig gield, førend han kalder hannem for sin åldermand, bøede til byen 2 mark. Vorder nogen i så måde kaldet for sin åldermand, og hannem dag forreleggis at betalle, og hand det icke til samme tid efterkommer, betalle til byen 2 mark og sit byelaug forbrudt, uden åldermanden og mennige byemend hannem det igien samtycker. Og skal åldermanden uden persons anseelse hielpe dend fattige i byen lige så vel til rette som dend rige efter sagens beskaffenhed, som hand kand forsvare.

9. Er naboe — eller i bye sammenboende mand — anden skyldig, og dend, der hafver at fordre, låner noget af hannem, som er skyldig, redskab eller boehauge, lidet eller stort, lefvende eller dødt, ved hvad nafn det er eller nefnis kand, og hand det i sin gield vil beholde og i så måede giør sig self betalt, tilladis icke, men lånet bør gåe lackeløs hiem, og derforuden bøede til byen 1 rixdaller og ligeså meget til hosbonden, søge siden sin gield lovlig hoes dend skyldige. Det samme er og, om nogen fordølger eller negter, hvis i så måder kand vere lånt.

10. Befindis nogen hosbond eller tiennere at gåe med tendt tubakspibber at smøege toebak af uden for sin stuedør, enten udi sin gård eller andre sine huse eller

på gaden, bøeder til byen 1 rixdaller og til herskabet lige så meget. Er det fremmede sligt begåer, skal de første gang advaris dem fra sådant at entholde. Vil de ei, skal fra dem tagis både pibber og toebak, så meget de hoes sig hafver, og måe ingen i byen dem noget igien forskaffe uden ofvenmelte straf.

11. Når nogen krøbling vorder agget til byen, skal dend mand, det tilfalder, hvis det er dag, agge dend til næste landsbye; men hvis det er nat, beholde samme naten ofver hoes sig. Og måe ingen efter sollen er gåen til bierge, følge nogen ståder til sin naboe. Hvo her imod giør, bøede til byen 1 mark.

12. Ingen måe huse eller helle nogen løsgengere, karl eller kvindis personner, som icke hafver rigtig pas og skudsmål fra de stæder, de sidst udi tienniste eller boesidende verit hafver. Fordrister sig nogen her imod, bøede til byen 4 mark danske og dobbelt så meget til herskabet. Lige straf ere de og undergifven, som huser eller heller tatterer, kieltring og deslige folk.

13. Skulde nogen kieltring eller og nogen anden, vere sig hvem hand er, inden- eller udenbyes boende, overfalde nogen erlig mand enten med tørre hug eller noget skadeligt verge, skal enhver, som er tilstede eller om hielp bliver søgt, uden nogen undseelse gribe voldsmanden an, den overfaldne til befrielse. Sker det i siddende laug, da enhver, der er tilstede og icke giør sin hånd fri i ulæmpe at afverge dend uskyldige at undsette, bøede 2 mark til byen, og dend balstyrige at lide efter dend anden capitels 10. artikel, men giør hand sår, da bøede hand 2 rixdaller og lige så meget til herskabet, dend forurettede foruden sin ret efter lands lov forbeholden. Sker det på gaeder, veie eller stie, da skal åldermanden, om det er byen så nær, hand

kand fåe det at vide i tide, strax med hornit sammenkalde alle mand, og hvilken der da ei, så vel af mænd som unge dygtige karle, med øxer, forker eller hvad andet gevær de har, møeder at giøre dend nødlidende bistand, bøede 1 sletdaller.

14. Ingen gårdmand eller husmand måe holde gies, uden de også self holder gasse, med mindre de for hver vil bøede 2 mark.

15. Fanger nogen skade af tiufve, det Gud forbyde, så at hans kvæg, bæster eller goeds vorder hannem frastiollen, da skal alle mand i byen boer vere forpligtet ei allene at opgifve sin boe og lade randsage efter dends koster, som borte er blefven, på det dend enne icke mere end dend anden skal vere mistenkt, mens endog yderste flid anvende det bortstolne at eftersøge, under 3 marks straf.

16. Tager nogen kvæg af byens foeld eller gemme uden faldevergernis minde eller og tager det fra dennem, som vogter vangene og det skulle drifve i fallen, bøede til byen 4 mark og dobbelt så meget til herskabet.

17. Hver mand skal holde sin part af faldegården forsvarlig fast og sterk vedlige; thi på hvis part noget kvæg udbryder, skal dennis eiere betalle skaden for kvæget og derforuden bøede til byen 1 mark danske.

18. Faldevergen skal hver fiortende dag, når stefne er, giøre regenskab for, hvis i falden har verit indtagen, og hvad derfor er bekomed, hvilke penge ved de andre byens indkommende midler til videre deling skal forvåris.

19. Hafver nogen hunde, som bieder får, lam, gies eller andet kvæg, og de icke ere bundene fra fastelaufns søndag og til mortensdag nest efter, bøedes for hver hund, løes findis, 4 mark. Blifver nogen skade af dennem tilføiet, betalles eiermanden dend igien, og til byen, om

hunden icke strax blifver bunden, efter at dens hosbond derom af åldermanden er advarit, 2 mark.

20. Ligeledes skal og forholdes, om nogen hafver ubierg svin, som bieder får, lam, gies eller deslige, om eiermanden ei holder dem udi tilbørlig hegte, når hand af åldermanden eller andre sine naboer derom blifver advared.

VII. Skoufhug angående.

1. Der som nogen befindis på andres mål at hugge, enten elleskouf, hesselskouf, slåentorn, hafventorn eller nogen slags underskouf, uden minde og forlof, bøede derfor til byen 6 mark og betalle skaden til dend, skoufven åtte. Ei heller må nogen underfundeligen hiemble en anden på sit skoufmål at hugge, lidet eller stort, under forskrefne straf.

2. Skulle og nogen giøre sig så dristig at tage af sin naboes giersel, som er huggen og til gierderne henført, bøeder hand til byen 8 mark og til dend forurettede efter fire mends sigelse. Hvo som det ser og ei gifver eiermanden det tilkiende, eller og om hand icke véd, hvem eiermanden er, da åldermanden, vere lige straf undergifven.

3. Foruden forindførte tvinde poster, om skoufven, skal enhver vere pligtig at høfve og frede både ofverskouf og underskouf på hans mål findis, og ingenlunde uden forlof hugge eller felde noget træ, eg, bøg, ask, ær og deslige trær, med mindre hand til byen vil betalle 6 mark danske og derforuden af sit herkab efter lougen og skoufforordning at tiltalles.

4. Iligemåde måe og ingen stifve eller med kroge neddrage grenne af noget stort træ og til byen hiemagge eller bære, uden hand derfor vil bøede til byen 4 mark foruden anden tiltalle.

5. Befindis nogen at hafve giert sine gierder med grøn skouf, efter at dend på foråret er udsprungen, skal betales for hver gierde, således giert er, 8 skilling danske, derforuden af øfrigheden at tiltalis efter lougen og skoufforordningen.

VIII. Om byens tyr og orne.

1. Skal udi hver tyrelaug holdes en goed velskicket sort eller mørkblacket tyr, hvilke enhver mand fra mand i hver laug, sin vinter herefter som hidindtil hafver at føede. Med samme tyere skal åldermanden sambt stoelsbroder og falleverger hafve fligtig tilsiun, at de allehelgens dag blilver indbunden og ei igien på græs udladt førend otte dage efter voldermissedag eller til den tid, sambtlig naboerne samtycker.

2. Til samme tvinde tyeris underholdning skal gifvis årlig til de mend, som tyerne hafver at føede, af hver madsel, som byen er sat udi, femb skilling danske, som kyndelmissedag betallis skal, under 4 mark straf til byen. Derforuden niuder og forskrefne tvinde mend dend tyrreeng, som af alders tid dertil verit hafver.

3. Ofvenmelte kyndelmissedag skal tyrne i hver laug siunis. Befindis da nogen af dem ei forsvarlig at vere føed, bøede dend skyldige til byen 1 rixdaler, foruden at hand bedrer sig eller svarer sine naboer til ald den skade, de derved kand lide.

4. Dersom nogen slår flere kiør i voris koegræs, end hand efter sin rette koebæd kand tilkomme, skal hand af enhver betalle tyerepenge efter vedtegt.

5. Hvilken mand, som fæster nogen gård her udi byen og udi denne voris byes vedtegt blifver loedtagen, skal gifve til tyerelaugene 1 mark danske.

6. Til byen skal og holdis en døgtig orne, som åldermanden forskaffer, og følger åldermandslenet. Til hans

ophold gifvis af hver gård 1 skeppe hafre, som lefveris hver mortensdag, hvorimod ornen skal vere føed således, atd hand for it fuldt siun kand beståe, under 2 mark vide til byen.

IX. Om grofve gierninger.

1. Om nogen frivilligen dræber anden mands kvæg, stort eller lidet, enten med øxe, knif, træ eller andet, da skal hand betalle eiermanden sin skade og til byen 2 rixdaller, derforuden angifvis for hosbonden, som med en sådan udediske menniske bør handle, at anden kand se ved. På lige måde skal og handles med dem, som afbryder nogen klocke enten af koe eller bæst eller bryder nogen hesteskoe fra heste. Skulle nogen af forskrefne poster blifve begået, og gierningsmanden ei ved gierningen antreffis, da må dend, der skade får, tage dend mistenkelige, om hand tilforn én, tue eller trei gange for sligt berygtet er, og føre hannem til hosbonden, som videre bør straffe.

2. Befindis nogen at tage tøir af hestene, som i kornmarken står bunden, eller opdrager tøirestager, skal de vere lige straf undergifven, foruden at betalle hvis skade nogen derved kand tilføies.

3. Skulle nogen mands hustrue eller tiennistepige tilfordriste sig uden forlov og minde at malke anden mands kiør, og det dem lovligen overbevisis, bøede til byen 8 mark danske.

4. Befindis nogen inden eller uden abildgårde eller hauger med list eller kunst, frivilligen, uden forlof og minde, at plucke eller aftage eble eller pærer eller anden slags frugt af anden mands træer, bøede derfor til byen 7 mark danske og straffis foruden af herskabet .

5. Hvo som befindis at hafve slaen eller pløiet ofver ret skiel eller rene og vil icke rette for sig self efter

venlig advarsel, og dend, som skaden er sked, skal føre siun på af naboer eller andre, og sagen går dend påklagende på, da bøede hand til byen 6 mark danske og betalle skaden, foruden af herskabet at tiltallis efter lougen. Mens kiender siunsmendene dend påklagende fri, da skal dend, der uret klaget, bøede til byen 2 mark danske.

6. Skulle og nogen befindis med seeke, poeser eller nogen slags kar udi anden mands ager for at afplucke erter eller deslige korn, da skal fra dem tagis *h*vis de hafver med at fåre, og derforuden bøede til byen 1 sletdaller foruden skaden at betalle, om nogen giort er. Er det løsse folk, som sidder til huse, eller børn, sligt begåer, da skal de, husfolkene huser og børnen tilhører, til sådan deris gierning svare og bøede derfor, som ofven er melt.

X. Om gilder og giestebude.

1. Når nogen gårdmand eller husmand sig her udi byen boesidende nedsetter og med os vil vere vedtegtsbroder, så vel efter denne byes vedtegt niude ret og skiel, skal hand til en kiendelse for sig og sin hustrue gifve os tou gode forsvarlig tdr. øl eller og i steden for hver 2 sletdaller, hvilke åldermanden med samptlige naboerne måe udpandte, om vedkommende sig veigrer at betalle.

2. Døer hosbonde eller hustrue, gårdmand eller husmand, som har sidet for gård eller hus, da skal dend efterlefvende gifve os en goed td. øl eller og des værd, som udi neste post melt er. Men hvis det er fattige stådere, som døer, og ingen midler hafver, skal ei noget påståes eller begiæris.

3. Skal enhver i gildehuset holde sig skickelig og ei med banden, skielden, onde ord, trudsel, hug eller slag

nogen begiægne. Hvo med banden fortørner Gud, bøede for hver éd 1 sk. Hvo med hug og slag eller skieldsord nogen ofverfalder, bøede 1 sletdaller; men hvis hand bruger knif eller anden værge, da til byen 2 rixdaller og dobbelt så meget til hosbonden.

4. Som en stor uskickelighed begåis i voris gilder, idet mange kiælingeunger, som i øllet ingen part eller del med rette hafver, i kander og spander borthenter dend største del deraf. En del af naboerne tager og deris unge drenge med sig i gildehuset, hvor de vennis til drik og fylderi, hvilke alt sådant skal vere afskaffet. De børn eller tiennistefolk, som hafver verit til Guds bord, må enhver fader eller hosbonde tage med sig; men de som der icke hafver verit, måe ingenlunde lade sig finde i gillehuset. Sker det, skal åldermanden påminde forældrene, de befaller dem strax at gåe der fra. Forsømmer åldermanden at påminde forældrene, bøeder hand for hvert barn 8 sk. Men drifver forældrene eller hosbonderne dem icke bort, bøede de for hvert barn 1 mark.

5. Skulle nogens børn fordriste sig at komme i gildehuset, hvis forældre ingen del med rette hafver i øllet, skal faldevergen vere pligtig med en pisk at drifve dem bort. Forsømmer hand det, bøede for hver 1 mark.

6. Måe ingen tilstædis i krucker, kar, kander eller på nogen måede at bære noget øl bort af gildehuset, uden det sker til en eller anden af gårdmendene, som for lovlig forhindring ei self kand komme til stæde. Lader stoelebroderen ellers noget af øllet følge, bøeder hand 2 mark.

7. Kommer ellers nogen og dricker af voris gildis øl, som icke er vedtegtsbroder eller med samptliges minde lovligen er indbuden, bøede 8 sk.

8. Indbyder nogen vedtegtsbroder udenbyes mand eller andre til giest, da bør hand at holde hans verge og gever udi forvåring, at ingen deraf fanger skade eller bøede 1 sletdaller.

Denne forbemelte Qverendrup byes vedtegt, som af os samtlige Qverendrup byes indbyggere, gårdmend og husmend, er indgået, vedtaget og samtygt, tilforpligter vi os og voris efterkommere i alle måder at holde og efterlefve under dend straf den i munde hafver; dog må iagttages, at der som nogen forandring efter tidens, leilighedens og byens tilstand, så vel hver mands nøtte og tarf kand forefalde, må det herefter udi denne voris byes vedtegt indføris, dog ei uden høieste loedseiers og alle mands villie og samtycke og foruden at vi denne vedtegt enhver med egne hænder og boemerker bekreftiger, hafver vi sambtlig ombedet de fleste voris herskab, som er dend høiedle og velbårne herre, hans excellentze hr. geheimeetats- og justitsråd hr. Niels Kragh til Eggeskoufgård eller i hans sted velbemelte hans excellentzis fuldmegtig høiagtbar og fornemme mand sr. Matz Rasch på Flintholm med os til vitterlighed at underskrifve og forseigle så og til Sunds Gudme herritsting at lade læse og påkrifve.

Qverendrup bye 5. michelsdag dend nie og tivende september anno et tusinde siuf hundrede og sex.

På hans exsellentze hr. geheimeråd hr. Niels Kraghs veigne M. Rasch
m. pp.

Lest for retten inden Sunds Gudme herredsting, torsdagen dend 26. september 1709.

Efter det originale håndskrift, der ejes af dyrlæge P. Jensen i Kværndrup, men som formodentlig snart

bliver gemt i provinsarkivet i Odense. Byloven I—X er skreven med én hånd. Indledningen, der optager første blad, og slutningen, der optager det sidste, er skreven med en anden hånd. Underskriften er en tredje. Bemærkningen om tinglæsningen står på langs i margen på første side af andet blad.

Vantinge, Salling herred.

Vandinge gårdmænds stevnelav.

1. Da skiftes der oldermand *h*ver mai, som haver lavets brendevin i forvarin og lavets stevnehorn og skieppe og no*g*le papirer, som haves til ihukommelse byen angående.

2. Og når der skal mødes til byestevne, giver oldermanden orden til u*d*flytterne, som da møder til den bestemte tid.

3. Til byens mænd tudes i hornet og begynder lenst fra stevnen først at tude, og når han er kommen til stevnen tillige med 7 mænd, begynder oldermanden at opråbe dem og begynder først på sig selv og siden ret om, og når én gan*g* er om spurt, og der anden gan*g* ikke svares, skal 1 sk. betales. Skivrensmanden skal da opskrive dem på kieppen. Den som ikke kommer, føren sagen er alt aftalt, anses som ikke mødt.

4. Bliver vi kuntent om at læ*g*ge til brendevin til en potte eller mere i byens lag, og der giøres overreining, *h*vor meget der skal betales, imedens vi aftaller det, vi ære samlet om. Haver nogen noget at indføre for laget, skal han melde det, føren den lags brendevin er druken.

5. Krever nogen in på nye igien og siger, vi vil have mere, da må oldermanden ikke tillade mere brendevin,

føren han siger, at sagen er aftalt, og en*h*ver må forlade laget, når han vil.

6. Ingen ellers forlader laget uden forlov eller lovlig forfald.

År 1820 den 12. januar blev vedtaget og pålagt af Vantinge sogns gårdmænd, når der skal øses sne, må de møde til sneøsning med en comfirmeret pige og comfirmeret person, når de ikke haver andre karle hiemme. Men har de andre karle hiemme, skal de møde til sneøsning enten mand eller karl. Når de kommer for sildig, skal de betale 2 sk., og når de slet ikke møder, skal de betale en pæl brændevin. Men de fire udflytter må have et korter mere end de i byen. Og tiden til sneøsningen skal bestemmes efter oldermandens kloke til mødestædet, som bestemmes af sognefogden og oldermanden, som for videre vedvare i eftertiden. Det vil enhver have til efterretning.

Vandinget den 27. april 1823. Gav Jens Hansen og Jørgen Rasmussen en potte brendevin til bytte på oldermands bytning. Dette skal være pålagt for eftertiden i slige tilfælde.

De fem udflytere må råde selv enten de ville være oldermand eller bevilge en anden mand i byen. Ellers skal det gå i omgang på dem i byen, når de ikke selv ville. Men orne skal alle sognets mænd holde efter omgang og derfor have 2 skieper havre hos hver mand af de 16 mænd og 1 skiepe af Rasmus Kristensen. Dette er imellem byemendene forligt og aftalt den 12. mai 1827.

På byemændenes vegne
C. L. sen. Knud Rasmussen. M. C. sen.

*H*vem som forlader laget uden forlov, betaler 2 skilling.
Jørgen Rasmussen. Hans Pedersen. M. C.sen.

Desuden tretten underskrifter blot med forbogstaver.

Nu senere den 27. april 1828 er vedtaget og besluttet af de tilstædeværende eller samtlige,*) at de i byen boende gårdmænd må have et korter efter tiden eller ordre og de fem udflyttere hver en halv time for eftertiden. I øvrigt skal det være efter den forrige bestemmelse. Efter begiering af samtlige naboer.
Mogens Christensen.

Onsdagen den 7. November 1832 blev af Vantinge mænd bestemmet et nyt læg og lag, som er således lydende:

1. Af hver kande brænde*vin* 6 sk. i fortienneste, hvorfor medbringer kvitering fra kiøbmanden, at det er i sandhed.

2. Og skulde noget tvistighed opfindes iblandt nogen af mændene i laget, da skal den mand, som begjønder først med noget klammeri, bøde 1 potte brændevin. Men når laget er til ende, skal di selv dele det, og dette gielder fra dags datum.

3. Og efter gammel regel, skal det være 1 sk., når at di kommer for sildig, og 4 sk., når at de slet ikke kommer.

Vantinge den 7. november 1832.

Kristen Mogensen. Rasmus Hansen. Hans Pedersen. Niels Christensen. Lars Jørgensen. Christen Larsen. Niels Knudsen. Jens Hansen. Jørgen Rasmussen. Niels Hansen. B. P. S. C. L.sen. Rasmus Christensen. Christen Hansen. Jep Madsen. Rasmus Christensen. Kristen Mogensen. Niels Rasmussen.

Efter originale løse papirer, der gemmes hos oldermanden i Vantinge.

*) Tilstædeværende *er overstreget og i stedet skrevet* eller samtlige.

Avernakø, Salling herred.

Avernakøs vedtægt er i meget i overensstemmelse med den for Kværndrup. Her meddeles derfor kun, hvad der er særegent for Avernakø, og ellers henvises til Kværndrup, der betegnes med K.

Såsom vore forfædre og formænd udi Aurnachoe bye boende af gammel tid har haft en vedtægt eller byelof såkaldet, hvorefter dend ene så vel som dend anden sig udi mark og bye skulle rette og forholde, de fleste af os har og haft og brugt for samme gamle vedtægt, men som dend nu var så forslit og refven, at dend snart ingen mand kunde være til tiennigste eller efterretning, så haver vi samtligen underskrefen Auernache byes indbyggere, alle som én mand ombedet voris gundstige herre og hosbonde, dend høiædle og velbårne herre ætatsråd hr. Niels Kragh til Eigeskoufsgård, hans fuldmægtige høitagtbare og velfornemme mand sigr. Hans Hansen Rafn en nye byes vedtegt ville forfatte og meddele, på Guds og voris allernådigste arvekongis lof grundet og indrettet således, at dend kand være hver mand til nytte og gafn, de retsindige til hielp og de vanartige og ugudelige til straf, til hvilken ende hand og efter begiering haver meddelet os følgende poster.

1. Om kirkegang: *Som K, I, 1, side 397.*

2. Morgen og aftenbøn: Skal af præsten tillige oldermanden samt de fornemmeste og beste avlsmænd berammis de allerbekvemmeligste timer om morgenen, for voris dags arbeide begyndis, og om aftenen, når voris fornemste og meste arbeide er fuldendt, til at holde morgen- og aftenbøn udi, på det alt voris arbeide og forretagende udi en ret sand alvorlig gudsfrygt daglig,

årlig og sildig, kand begyndis, fremdragis og fuldendis. Og skal hver mand i byen, når stoelsbroder lader tude i horn eller røre trommen, strax uden nogen ophold eller forsømmelse være forpligtet at møde til bøn, hvilken holdis udi en erlig mands hus, hvor beleiligst falder, og forrettis enten af præsten eller en anden, som best kand læse og siunge, og skal enhver møde med hustrue, børn og tiennigstebud, såmange mest mueligt på de timer, mistis kand, og være tilstæde, medens sangen og bønnen holdis, under 4 sk. straf til byen.

3. Om sværen og banden: *Som K, I, 3, side 398.*

4. Om de dødis begengelse: Når Gud allermægtigste ved døden henkalder nogen, da skulle *o. s. v. se K, I, 7, side 399.*

5. Om oldermands len: Oldermandslenet skal gåe nåboe fra naboe og tagis årlig efter gammel sedvane, som er st. Hans dag. Ligeså skal og forholdis, med stoelbroder lenet, og må for ingen af delene noget bødis til byen, som tilforne sket er. Dog skal med stoelbroder lenet intet handlis, førend oldermandslenet er tagen. Og skal alle gårdmænd *o. s. v. som K. II, 1, side 399, 3. linie for neden.*

6. *Som K, II, 2, side 400, dog med udeladelse af sidste punktum.*

7. Når oldermanden befaler stolebroder at tude, da skulle hver mand strax møde, uden hand hafver loflig forfald *o. s. v. som K, II, 3, side 400.*

8. *Som K, II, 4, side 400.*

9. *Som K, III, 2, side 404, med undtagelse af at her tales der om* gierder *og* stænger, *og her er følgende tillæg:* Alle gierderne om rugmarken bør lofligen at være gierdt, fra rugen er sået, og til auret bliver opgivet.

10. Skal oldermanden nogentid tilforn advare menige bymænd om deris gierder og stænger og indhegninger, forend dermed skal gåes, og kvæg skal i græs, at de dem forsvarlig ferdig holder. Er da nogen icke ferdige, skal hand dem en hvis dag og tid forresætte til fuldkommen forferdigelse. Sker det endda icke, bøde for hver gierde 8 sk., og derforuden betale skaden, om nogen derover sker.

11. *Se K, III, 3, side 404.*

12. Ingen måe slåe sine bæster eller kvæg i marken førend til 1. mai, med mindre nød og trang for foering det udkrever, da dog at have i alle mands minde.

13. Om kvæg og bæster i hauger og fællet: Ingen måe slåe mere kvæg eller bæster udi voris koehaugebed end efter voris giorde vedtægt, som er til hver halfgård 3 bæster og fem kiør og en kalv og foruden præsten dåbelt såmeget. Og alle gårdmændene lige mange får og svin, og præsten derimod dobelt såmange. Fordrister sig nogen at indslåe mere enten udi koehaugebedet eller fellisbedet, end hand efter forbemelte vedtægt kand tilkomme, bøde for hver høfde 3 mark danske og foruden straf lade det komme af bedet. Skulle det og hende sig, at nogen ei så just hafde det tal af kvæg og bæster til sit græs udi koehaugebedet og fællisbedet, som ovenmelt er, men mangler af et slags og haver mere af et andet slags, da måe det hannem og tillades at indslåe et i stædet for andet, dog høfdevis, som regnis én fuldkommen hest eller hoppe for toe høfder, og én koe for ét høfde.

14. Om aurisbed: Hvoe som har flere bæster eller kvæg, end som hand har haft i koehaugen eller fællisbedet, bør at betale for en hest tov mark og en koe én mark

danske*), ét svin 4 sk., én gris 2 sk. og ét føl 1 mark danske, og hvoe som har toe kalve, bør at betale for det ene 1 mark danske.

Ingen mand må skiære røiningstørre udi nogen koemark, med mindre hand vil betale 3 mark første gang og anden gang dobelt så meget.

15. Haver nogen ei self så meget kvæg og bæster, som hand til sin græsning kand behøfve, skal hand det naboerne i byen først tilbyde. Findis da ingen, som for betalling vil indleie, betalis ham af samtlig byemændene sit åbne græs, nemlig for et høfde i koehaugen 4 mark og for ét på felleden 2 mark, hvorimod intet fra fremmede byer må indleies under 4 mark at bøde for hver høfde således indleies.

16. *Som K, IV, 2, side 406.*

17. Om ubærig hunde og svin: Haver nogen hunde eller svin, som bider får, lam, gies eller andet kvæg, skal hand af oldermanden advaris hundene at binde og svinene at hegte, og for hver gang nogen af disse tvende slags kvæg findis løs uden loflig hegte, bøde til byen 8 sk. danske og betale skaden, om imidlertid nogen giøris.

18. Iligemåde skal forholdis om nogen haver vongevandt bæster, kiør, får, svin eller andet kvæg, som springer eller bryder gierder, da skal enhver strax — efter hand af oldermanden er advaret — holde det udi forsvarlig hegte. Sker af sligt nogen skade, bøde for hver gang til byen 24 sk. og betale de klagende efter billighed.

19. Om vangvogtning: Vangvogtning skal gåe naboe fra naboe, om fornøden giøris, og hvem dend

---

*) *Oprindelig har der stået:* En hest én mark og en ko 8 sk.; *men det er rettet.*

falder hos og det forsømmer, bøde 8 sk. End går kvæget i marken, og vogterne bliver advaret derom og icke strax hielper kvæget af marken, bøde 1 mark til byen og betale skaden.

20. Om byens hyrder: *Som K, III, 6, side 405.*

21. Om tøiring: Ingen måe om sommeren tøire kvæg udi vore kornmarker eller enge, forend alle mand samtycker og vedtager. Giør nogen derimod, have forbrudt til byen 4 mark. Men nårsomhelst det, som før er melt, af alle mand er vedtagen udi nogen mark eller eng, at måe tøires, og nogens kvæg da løs kommer og giør skade, betalis skaden og til vide en half rixort.

22. Om nogen tager kvæg af byens fold: *Som K, VI, 16, side 415.*

23. Om veie og stie: Ingen måe giøre veie eller stie uden alle mands samtycke, hvor icke tilforn har været eller bør være veie eller stie. Og når vårsæden er sået skal oldermanden lade byemændene samle og flie veie, som de agter at forsvare både for bye, i bye og uden bye. Findis nogen af motvillighed og forsømelse og icke møder at flie veie, når oldermanden påbyder, da skal de afsette dem deris part, og bøde foruden til byen 24 sk. Derforuden må ingen mand giøre veie eller stie på sin naboes ager eller grund enten med tang eller korn at age eller andet, men enhver skal søge at kiøre på sin egen ager og grund fra det stæd, hand tager læs, og til rette mark eller byevei, under 4 mark til byen at bøde og betale den klagende sin skade. Og skal fra alle marker og færgesteder til bye og fra bye være en loflig vei så bred, at toe vogne kand vel mødis tilsammen og kiøre hinanden forbi.

24. Om afplyning og afslet: Hvo som befindis at have slået, skåren eller pløiet over ret skiel eller rén og vil icke rette for sig self efter venlig advarsel og den, som skaden er sket, skal føre siun på naboer eller andre, og sagen går dend påklagende på, da bøde hand til byen 6 mark danske. Ligeledes skal det og foreholdis med dend, som er oldermand det år, at hand sidst leder hiem af marken med sin ploug. Skulle nogen *giøre* herimod, da at bøde til byen en half tønde øl, og som foren er meldt betale skaden og foruden af herskabet at tiltalis efter loven. Mens kiende siunsmændene dend påklagende fri, da skal dend, der uret klaget, bøde til byen 2 mark danske.

25. Om bed i rugmarken: *Som K, IV, 14, side 408.*

26. Om græs at slå: Findis nogen uden alle mands villie og samtycke at slå eller skiærre græs eller tager det, som slaget er i nogen mark eller indhegning enten på sit eget eller andens og bær det hiem i knippe tal til kalve eller andet, give til byen for hver børren 2 mark. End hvilken hver som går ud at slåe i nogen eng eller marker førend oldermanden og meninge byemænd vedtager, give til byen 24 sk.

27. Korn at age eller plucke: Findis nogen at age eller bære korn hiem af nogen mark i høsten om nattertide, give til byen 6 mark, enddog hand tog det på sit eget, og være siden icke disbædre betroet. Lige straf er de og undergivet, som plucker erter eller dislige korn af anden mands ager.

28. Vorder nogen trængt: *Som K, VI, 6, side 412.*

29. Skade af tyve: *Som K, VI, 15, side 415.*

30. Hus at reise: Vorder menige byemænd tilsagt af nogen sine naboer til at reise hus eller at slå ofne, da skulle enhver vere pligtig at følge eller gifve til byen 24 sk.

31. Vognbroden: Hvo som finder sin byemand eller naboes bud liggendis på nogen vei vog*n*brøden at lide nød og beder om hielp, da skulle hand vere pligtig at hielpe hannem eller give til byen en mark danske.

32. Om onde ofne og skorstene: Fire gange om året nemlig udi martii, junii, september og desember måneder, når beleiligt falder, skal oldermanden og stoelsbroder tillige tre af byemændene gåe omkring mand fra mand og bese enhvers ildstæder. Findes da brøst på nogens ofn eller skorsten, enten at være skiden eller udygtig, skal hannem vis dag forreleggis, til hvilken hand dend loflig og forsvarlig skal rense og ferdiggiøre. Sker det icke, da bøde hand til byen 6 mark, og skal menige byemænd strax nedtage samme brøstfeldige ovn eller skorsten og ei nogen sagfald derved bryde, og siden igien hielpe hannem en anden i stædet at opsætte. Forsømmer oldermanden eller stoelsbroder herudi at giøre deris pligt, bøde til byen 1 rdlr.

33. Om ildebrand: *Som K, VI, 5, side 412.*

34. Om slaugsmål: *Som K, II, 10, side 402.*

35. Om løsgængere: *Som K, VI, 12, side 414, dog er sidste punktum udeladt.*

36. Om led for mark eller bye: *Som K, III, 8, side 405.*

37. Om skoufhug: *Som K, VII, 1, side 416.*

38. Foruden forindførte om skouven, skal enhver være pligtig at hæfve og frede dend underskouf på hans grund findis og ingenlunde uden forlof hugge eller felde noget træ såsom æske, ær og deslige træer, medmindre hand til byen vil betale 5 mark danske.

39. Om tyr og orne: Er mangel for tyr i byen, da skal oldermanden og menige byemænd kiøbe en tyr til menige byemænds beste, hvortil enhver giver årlig til

hans vinterføde en kierf rug og en kierf hafer. Og går hand så omkring i byen år efter anden, naboe fra naboe; og hvem dend ei forsvarlig holder, svarer dertil efter dannemænds sigelse og bøde 3 mark til byen. Skal og være en god orne, og til dends underholdning giver hver mand årlig allehelgensdag en skeppe hafer eller 6 sk. Og går så om fra naboe til anden ligesom tyren. Findis nogen herudi fortrædelig bøde toe rixort.

40. Ingen må opdrage eller tillege nogen sæge, medmindre hand for hver vil betale til byen 2 mark og strax skaffe sægen af.

41. *Som K, V, 4, side 409.*

42. Om ugierninger: *Som K, IX, 1, side 418.*

43. Om gies: Ingen gårdmand eller husmand må legge gies til, uden de self også holder gase, under 3 mark til byen at bøde. Og skal enhver holde sine gies udi de marker og hegninger, som de bør at være, sin naboe uden skade, såfremt hand ei vel betale, om nogen *skade* giøris, og foruden bøde til byen *for* uhegn 2 mark danske.

44. Om fæmærker: Ingen mand eller naboe udi bye sammen, gårdmand eller husmand, må bruge andens fæemærke, enten på en eller anden slags kvæg, og sig det derover tilholde. Hvo her imod giør bøde til byen 6 mark danske.

45. Om småkvæg kommer i kornvang: *Som K, III, 9, side 405, dog står her* duer *i første linie i steden for* gies eller ender.

46. Om abildgårder: *Som K, IX, 4, side 418.*

47. Om kveg og bester at hielpe tilrette: *Som K, V, 6, side 409.*

48. *Som K, VI, 8, side 413.*

49. Om gield og lån: *Som K, VI. 9, side 413.*

50. Om klagemål og skiendsord i byen: Klager eller ubesindeligen skielder naboe anden i en eller anden måde for det, som kand være deris egen particulier mellemværende angående, da bør det ei til ting at stefnis, førend det oldermanden er tilkiendegifvet, som strax self med fire mænd skal forhøre begge parter, og da, om muligt er, dennem i mindelighed uden videre proces venligen forene, og dend urethavende bøde til byen 3 mark, mere eller mindre efter sagens beskaffenhed. Er sagen så vigtig, at de dend ei kand forlige, gives strax hosbonden eller fuldmægtigen det tilkiende, førend nogen proces begyndis. Vorder da sagen hiemme forligt, og nogen efter dend dag, enten udi laf, samkvem, mark eller bye sligt på nye ripper og nogen deraf bebrejder, bøde strax til byen 2 rdlr. og være til herskabet udi straf forfalden.

51. Om pandt at indløse: Hvo ej sit pandt inden allehelgensdag indløser, bør det ei siden at ståe hannem til løsen, men til byen upåanket, uden videre påtale være forfalden, uden oldermanden og menige byemænd det nogen særdelis bevilge vel.

52. Om bøder og straf: *Som K, II, 14, side 403.*

53. Hvis bøder og straf, som efter byens vedtegt skal udgivis, og enten for græsning eller andet byen tilhørendis bekommis, må ei til gilde og drik anvendis, men til byens og menige mands nytte, såsom at købe salt og tiere for og i andre måder. Og skulle sådanne bøder, såvelsom hvis af andet byen tilkommendis kand indbringis, til dend vederheftigste mand i byen leveris, som skal giøre rigtighed både for, hvad der indkommer, og hvortil det udgifves.

54. Om tobakssmøgen: *Som K, VI, 10, side 413.*

55. Adskillig vedtægt: Ingen må gå ud at slå enten

udi rugmarken, bygmarken eller andre vore fredemarker, ei heller gåe ud at høste nogen slags korn, førend alle mand vedtager og samtycker, under 4 mark til vide, hvo sig derimod forsér.

56. Hver mand må legge øfve og tang på sine mødingstæder og gårdstæder, såvidt hans og hans iboende gårdssted tilhører og ei videre enten på gader eller stræder eller sin naboe til hinder. Hvo herimod giør, bøde til byen 4 mark og strax tage øfvit bort, når påklagis, såsom gader og stræder bør være fri og rene for sligt.

57. Når nogen mand eller kone, som udi denne voris byes vedtægt har været lodtagen, ved døden afgår, da skal dend efterlevende efter gammel sædvane give os samtlig en god forsvarlig tønde øl eller i steden dis fulde værd efter tidens tilstand. Er det en enkemand eller enke, som døer, da skal arfvingerne på lige måde holde det, som oven er melt, om ellers dend afdødes midler kand tilstrecke.

58. Ligeledis skal og forholdis, at når nogen gårdmand eller husmand sig her udi byen boesiddende nedsetter og med os vil være vedtægtbroder og efter denne voris byes vedtægt nyde ret og skiel, skal hand til en kiendelse give os en god forsvarlig tønde øl eller og dets værd, som udi næste post mældt er. Skulle nogen sig herimod veire, bøde 3 rixort og foruden af herskabet tilholdis at fyldisgiøre vedtegten.

59. Om fiskeri: Ingen måe sig tilfordriste enten med kasteruser, kurfve eller nogen slags garn, at i land drage eller fange fiske, karudser eller anden slags udi de kiære, moeser og damme, som udi vore marker findis. Ei heller måe nogen mand med åleruser slåe hinanden for nær, med mindre det haves udi herskabets eller fuldmægtigens minde, under 6 mark danske til

byen at bøde, hvo sig derimod forser, foruden at være herskabets tiltale underkast.

60. Om vildt: Ingen måe sig tilfordriste med bøsser, snarer eller nogen instrument at ødelegge eller døde nogen slags vildt, være sig harer, fugl eller andet, som icke er skadelig dyr. Ei heller måe nogen hosbond, hustrue eller tiennigstebud efterlure eller opsanke enten vilde ender eller andet slags fugleæg på de tider, de til er, under deris iboende gårders fæstis fortabelse, om det er hosbonde eller hustrue sig imod disse poster forser, og om det er tiennigstebud eller andre, da at føris til herskabet til videre straf efter loven og forordningen, foruden at bøde til byen 2 rdlr, hvormed oldermanden skal have flittig opsiun, så fremt hand ei derfor vil ståe til rette. Befindis hand eller anden med nogen at se igiennem fingre, skal de lige straf være undergifven, som forre er melt.

61. Skulle og befindis at fremede en eller anden steds begiver sig på land med bøsser eller andet gever for at jage eller skyde nogen slags vildt, da skal menige mand af yderste flid søge dem at pågribe og anholde, indtil det herskabet eller fuldmægtigen bliver tilkiendegifvet. Skulle de ei være lettelig at pågribe, men sætter sig til værn, da skal nogen søge til stranden, deris båd at ruinere, at de dermed ei kand komme fra landet, men forblive til videre anstalt. Veigrer sig nogen i dette at være oldermanden lydig, bøde én rdlr., hvorimod halvparten af de fremmede skiøtters gever skal være til byen hiemfalden.

62. Om løse hunde: Ingen må lade sine hunde gåe løse, med mindre halfparten af den ene forfoed er afhuggen, og de altid blive i deris hosbonds gård eller gården, såfremt hand icke vil betale for hver 1 mark.

Men går de et bøsseskud fra byen og søger marken, skal de altid holdis bunden, enten de ere lemmelæst eller ei, eller for hver skal bødis, *som* således løs findis, 3 mark danske.

63. Om svin at ringe: Alle mand som svin have, skal holde dem forsvarlig ringet fra den 1. april og til michelsdag næst efter, såfremt de ei til næste hospital efter kgl. allernådigste forordning skal være forbrudt foruden at bøde for hver svin, uringet findis, 8 sk. danske.

For er melt Auernache byes vedtegts poster, som os Auernache byes indbyggere efter begiering er meddelt, haver vi samtlig mand efter mand, nemlig Hans Michelsen, Hans Jansen, Michel Andersen, Græes Hansen, Michel Jensen, Rasmus Pedersen, Hans Rasmussen, Rasmus Rasmussen, Rasmus Laursen, Peder Pedersen, med voris egne hænder, signeter og boemerker bekreftiget, efterat vi først haver ombedet forremelte voris gunstige herres fuldmægtig med os at underskrive og forseigle.

På herskabets dend høiedle og velbårne herre hr etatsråd hr Niels Kragh til Eggeskoufsgård hans veigne som fuldmægtige

H. H. Rafn.

At denne byelov uryggeligen skal holdes haver jeg samme ratificeret.

N. Kragh.

Derefter begyndelsesbogstaverne af bymændenes navne.

Efter det originale håndskrift i provinsarkivet i Odense.

Rynkeby, Ringe sogn, Gudme herred.

Såsom vi underskrevene største lodseiere for Rynkebye bye haver fornummet, at det er på samptlig byemendenis beste og gafn, at der for dennem bliver indrettet en byelov, til hvilken ende vi og samptlig lodseiere haver indrettet denne efterfølgende byelov og vedtegt til Rynkebye byes nøtte og gafn, og for des større fuldkommenhed på det dend disbedre i alle måder kand vorde holt og efterlevet, vil vi lade dend til tinge læse, at enhver vedkommende kand viede sig at rette og for skade tage vare. Og er da følgende vedtegt så vit ret og billigt efter hans kongl. maj.s allernådigste lov og fororninger som følger.

I. Om åldermands tienniste og hans forretning.

1. Da forbliver med åldermands levnet og u*d*nevnelse som tilforn, at dens naboe, som det sidste var betroet, uden nogen undskylding det igien skal antage. Men hvis de hannem for alderdom eller svaghed eller i andre måder udygtig holder, giver hand, som åldermandskabet tilfalder, til byen tov slettedaller. Men dersom hand icke vil verre åldermand, giver så til byen sex slettedaller for dend omgang at må verre fri, hvilke penge icke til drik må anvendes. Og skal åldermandens tienniste begyndes voldermisdag og vare året om.

2. Ligeså med stoelsbroeder. Hvem som icke vil verre, bøeder fire slettedaller, og isættis samme dag som åldermanden.

3. Fire mand skal altid u*d*nævnes, som med åldermanden byens nytte iagttager og udpante, hvis ei nogen goedvillig vil fra sig give.

4. Dersom åldermanden og de fire mænd med noget af de vedkommende viede eller bøeder skulde svigagteligen

omgåes, bøeder de til byen, første gang for forsvigelse, eller om de haver set igiennem fingre med nogen, én slettedaller, anden gang dobbelt, alt at betalle foruden det, som forsviget er.

5. Åldermanden så vel som stoelsbroderen må ei blive deris bestilling kvit førend voldermissedag, da dend nye åldermand, fra samme dag ved stoelsbroederen er bleven udnævnt, tiltreder deris bestilling. Og skal samme dag af stoelsbroederen og åldermanden i dend nye åldermand og stoelsbroederens overværelse tilligemed i alle byemendenes nærværelse giøres regenskab for alt, hvis i forrige år byen tilgoede kand verre indkommen, enten i rede penge eller ved pantning, så og hvad endnu er til rest. Og der som dend skyldige da icke strax retter for sig med rede penge, må det udpantes, og pantet at stå til løsning til anden pindtse dag. Hvis det da icke er indløst, da af dend nye åldermand at selges til dend, mest vil give, og de øvrige penge kommer dend, pantet tilhørte, tilgoede, når bøederne er betalt. Dog må ingen pantning ske af vogn, plov eller harve, langt mindre bester eller kvæg, som til gårdens brug kand henføre. Og når da byens udgifter fra dends indtegter er fradraget, skal for de øvrige penge kiøbes ståel, jern, salt, humble eller tierre og delis samme i åldermandens hus eller på deres stevneplads; og tager da enhver sin del til sig ligesom af alderstid, som alt af fire u*d*næfnte mænd sker. Og hvis åldermanden nogle af byens penge haver brugt, da oven ermelte dag at skaffe dem tilstede eller derfor pant at levere og der foruden bøede til byen — hvis brøst findes — én sletdaller, og må ei nogen bøeder, i hvad nafn de haver, til drik bruges undtagen af afgang og igang, som i byen ved forandring sker, som er én tønde øel for hver person,

som afgår eller igår, hvad heller de ere føede i byen eller der flytter ind. Mens ellers hvad andet, som falder, nemblig som tiendetagerne giver til byen og deslige, skal alt anvendes til byens nytte.

6. Byemendene skal skaffe sig et horn at blæse udi på gaden, som forbliver i åldermandens giemme, som hand skal blæse udi på gaden til stevne, når hand noget med byemendene, byen angående, kand have at forrette, da alle byemendene strax skal møede på stevneplads, under én skillings viede for hver gang nogen udebliver, med mindre de ved sotteseng eller hosbonds forretning af byen ere forhindrede, da dog et bud i deres fraværelse at møede. Men på de dage, som byemændene vedtager at møede, skal de alle verre tilstede under toe skilling viede, uden sotteseng det forhindrer, eller hosbondens forretning. Samme straf ere de og undergivne, som fra stevne går, førend åldermanden byens nytte med dem haver forrettet. De som på stevne bulder og larmer, at mange mand ej kand høre for dennem, hvad åldermanden haver at forrette, bøeder otte skilling.

7. På den dag åldermanden træder i sin bestilling, skal byens vedtegt for samptlig byemendene, drenge, børn, som er kommen til år og alder, og tiennistefolk læses på gadestevne, at de kand viede, hvorefter de skal forholde dennem. Hvem som icke da self eller hans visse bud møeder, med mindre sotteseng det hindrer eller hosbondens tienniste, bøeder 1 mark til byen, de mænd, som kommer anden steds fra og sig i byen nedsetter, skal og byens vedtegt forkyndes for udi åldermandens hus eller på stevne, på det ingen sig med uvidenhed skal have at undskylde.

8. Som en del, der falder for en stoer viede, ei strax haver penge at betalle med, da skal de strax give det

pant fra sig, som åldermanden med de fire mænd begierer, og det inden fire ugers udgang med penge indløse. Hvis det icke løses inden allehelgensdag, forholdis dermed efter dend 5. articul og selges til dend mestgivende ved auction. Begiegner nogen åldermanden og de fire mænd utilbørligen enten med porte eller dørres luckelse, trusel eller onde ord, skielden og banden, sker det af nogen enten mand, hustru, børn eller tyende, som ere kommen til skielsalder, bøede hand foruden dend forfaldne viede 2 mark. Mens dersom hand eller nogen hans huses folk tager til øxe, knif, kiep eller andit deslige for at giøre moedvern, skal bøedes til byen én rixdaller af hver person, som er med i gierningen, og der foruden efter sagens beskaffenhed straffes efter loven. Hvem som ellers på stevne eller gildehus taller åldermanden uhøflig til, når de noget byen angående haver at forrette, enten med banden eller unyttig ord, bøedes 1 mark til byen, og hvem det giør imod stoelsbroderen, bøeder 8 sk. Hvis viede, som af børnene i byen kand falde, betaller deres forældre. Ligeså hosbonden for sinne tienniste folk og dennem igien udi deres løn afkorte.

9. Åldermanden skal med fire mænd næste søgnedag efter pindtsefest omgåe i byen at bese hvers skorsten, bagovn og kackelovn, og hvor nogen brøstfeldige findes, da åldermanden befalle dennem inden st. Hansdag forsvarlig at forferdige, med forbud ei før den tied nogen ild der udi at giøre, under én marks straf til byen. St. Hansdag eller neste dag derefter skal de igien omgåe og efterse de steder, som udygtig fandtes ved forrige omgående, og hvis de icke ere reparerede, bøeder den skyldige til byen toe mark. Skulde åldermanden og de fire mænd ei hermed have forsvarlig

indseende, da skal åldermanden bøede for hver ildsted otte skilling, og de fire mænd, som haver veret med hannem, hver toe skilling for hver ulovlig ildsted, som icke er efterset, hvilket de andre byemænd må u*d*nævne fire andre mænd til at efterse, når de om nogen ildsted tvifler. Findes de lovlige efter åldermandens og de første fire mænds afsigelse, bøede ei noget, fordi de andre mænd blev u*d*nævnt, såsom det er til alle byens beste; mens findes de ulovlig, da at bøede til byen, som oven er melte. Hvis og de fire mænd ei vilde følge åldermanden på de dage, oven er melt, eller når hand det begierer, bøede enhver til byen én mark, som icke følger hannem. Så skal og hver påske- og michelsdag eftersés, om skorstenene ere rensede, og hvis de icke fiorten dage efter ere rensede, da at betalle til byen for hver toe mark, enten det er husmænd eller gårdmænd uden forskiel.

10. Stoelsbroderen skal altid verre i åldermandens sted, når hand icke self kan verre tilstede. Hand skal og holde rigtig stok over alle bøeder og vieder, i hvad nafn det have kand, og altid hver kyndelmissedag giørre regenskab i alle byemændenes nærværelse. Og må ingen bøeder til øel eller brendevin anvendis, mens til byens beste efter dend 5. art. 1. cap. indkiøbes og uddeles. Stoelsbroderen må ei nogen noget tiltalle i samling, men skal passe på hans skrifning under 8 sk. viede.

11. Og efter som med gielde heste om foråret icke ringe skade forårsages, da må ingen have nogen gielde heste i rugmarken lenger end i otte dage i det høieste, og da holde hver mands korn og stif uden skade under 1 mark bøeder til byen, og der foruden at gielde skaden. Ei heller skal ingen vrinske heste på hede eller i mark gå løse.

12. Og som loven og forordninger absolut befaller at ympe eller påde, så skal enhver årlig sætte ti piller og trei perre- eller æbletræer, hvilket åldermanden med fire mænd skal efterse hver st. Hansdag, og de, som findes forsømmelige, betalle for hver pil, som icke er sat, 2 sk. og for frugttræerne hver 8 sk. Og skal enhver årlig kaste sex favne grøfter, toe og en half allen dyb og trei allen bred, uden de vil bøede for hver favn 6 sk. til byen.

13. Åldermanden skal med fire mænd, når det af byemændene begieres, en gang hver uge udgå at bese byens markegierder, på det gierderne altid kand, fra voldermisse til kornet alt er indhøstet, verre udi goed stand, og rugmarksgierderne fra mortensdag at verre lugt.

II. Om skickelighed.

1. Om søndagen og de andre dage, som ere lands hellige, må intet groft arbeide for prædiken giøres under tov mark til byen. Sker det under prædiken, bøde dobbelt. Og som dend gandske dag bør at helligholdes, må ei heller, for soel er under, noget groft arbeide forrettes, under én marks bøeder til byen. Groft arbeide er: Pløie, harve, såe, age møi, skove eller age korn, slå og meie, skierre tørf, terske eller flie huse.

2. Ingen må bande eller sverge enten på gadestevnen eller i åldermandens hus, når noget på byens vegne forrettes, eller i andre måder fortørne Gud og forarger de hosverende, bøede for hver ed 1 sk. Og der som nogen sver tvert imoed hinanden, skal åldermanden med de fire mænd forfare, hvilken af dennem, som falsk soeret haver, og skal dend, som falsk ed haver soeret, betalle én mark til viede.

3. Når nogen døer i byen forholdes dermed med bæren, ringen og de, som følger, ligesom tilforn; dog

at de går først og nest efter liget, slegt og svogerskab, siden om nogen fremmet uden byen er bedet, siden åldermanden og dernest de ældste i byen. De, som icke møeder, når de ere bødne, bøeder til byen hver person én mark, uden de ved sotteseng eller hosbondens forretning er hindret. Og må ingen give mere til byen end én tønde øel, så god som toe slettedaller. Hvem af byemendene mere fordrer, bøeder strax til byen én sletdaller. De fattige, som ingen middel haver, giver intet, og må ei noget af dennem fordres.

4. Enhver, som haver børn eller tyende, skal, når præsten eller degnen lyser til læsning, lade dem møede i kirken eller komme tilsammen, under 2 sk. for hver, som udebliver.

5. Når ildebrand påkommer, som Gud nådelig forbyde, da skal dend, som først ilden bliver var, løbe til åldermanden, at i byehornet kand blive blæst, og skal da alle mænd strax møede, samt karle, koener og piger med spydforke, stenger og andet, hvad de kand redde eller berre vand med for at u*d*slukke ilden, og enhver hielpe af yderste efne. Hvilken mandsperson til 16 år, som icke møeder, bøede til byen, én mark; kvindis person 8 sk. — dog de frugtsommelige undtagen — og udi hver gård et at blive hiemme for at frelse deres eget og passe på huset, så og en hos de, der ere siuge, at blive. Den som slig uløckelig hendelse påkommer, giver hver af byemændene til sin skades opreisning én skieppe biug, én trave langhalm, så og hielpe ham én dag med et døgtigt bud på hans egen kost uden betaling, når hand igien vil bygge. Hvem som findis ulydig efter dend forulyckende hans begiering, da skal åldermanden med fire mænd pante hannem for én mark, som et bud kand leies for, og der foruden for

motvillighed betalles til byen 8 sk., som og strax udpantes.

6. Når nogen af byemændene enten i høste- eller sædetieden falder i nogen siugdom og ei er formuende for at drive sit arbeid, da skal samptlig byemændene hjelpe ham til at få sit arbeid lige så snart ferdig som de andre i byen. Og skal åldermanden advare dem, og hvem da icke møeder, betaller til byen 2 mark. Ligeledis at lucke hans gierder.

7. Dersom nogen af byemændene ser dend andens kvæg at sitte i dynd eller at verre i fare og icke self allene det kand hielpe og icke løber til byen og lader enten de, som kvæget eier, eller åldermanden det viede og beder, at de vil følge at hielpe hannem, bøede derfor til byen, når det hannem overbevises, 2 mark; det være enten mand, hustru, karl, pige eller dreng. Vil de ei følge hannem, som hand der om beder, bøede samme straf til byen.

8. Ingen her i byen må låne nogen kieltringer hus lenger end en nat, under toe mark viede for hver nat, og det for hver person. Hvis nogen i byen af sådanne folk skulde overfaldes, da råbe sinne naboer til hielp, og skal alle byens mænd komme ham til hjelp, under én sletdaller strax til byen. Det samme forståes og *om* fremmede, som ere ubekiendte, dog skickelige reisende folk undtagen.

9. Ingen må tage nogen tiennistebud, karl, pige eller dreng udi tienniste uden de lovlig haver opsagt deris tienniste og med villie er skilt fra deres hosbonde.

10. Ingen mand i byen må holde uden toe hunde, under toe marks viede til byen. Og skal hand holde sinne hunde bunden fra fastelavns søndag til mårtensdag eller bøeder for hver løs hund til byen otte skilling. Samme

bøeder skal og betales af dend, som tager hunde med sig i marken, betalle der foruden dend skade, hans hunde på nogen mands svin, gies, lam, kalve eller andet kand have giort, efter lovlig bevis. Og hand er pligtig efter åldermandens advarelse otte dage der efter i det seniste at skaffe sinne uvanne hunde af fra byen under én sletdallers straf for hver hund.

11. Hvem som bortrider en andens best uden eiermandens villie, bøeder til byen foruden lovens straf én sletdaller. Den samme straf ere de og undergivne, som bryder skoene fra bester eller skier rompen eller manen fra dem, enten det er karl, mand eller dreng.

III. Om gierder og hegn.

1. Alle byens tofte-, have- og markegierder, som udgår til byens eller nogens andens byens græsgang imellem vang og fællet, skal neste søndag efter voldermissedag være forsvarlig gierdet, og rugmarks gierderne til mortensdag, så de kand stå for et fult siun og holde for bester, kvæg og svin. Og skal åldermanden med menige byemændene omgåe neste søndag efter voldborrigdag og siune gierderne. Hvo som ei da til samme tid forsvarlig haver forferdiget sinne gierder, bøede til byen otte skilling. Og om nogen huller derpå findes, bøede 2 sk. og der foruden pligtig inden to eller tre dagstied under dobbelt straf dem at forferdige, som åldermanden ved tvende af byens mænd skal lade siune.

2. Den som haver tofte- eller hafvegierder til hallende med nogen af sinne naboer, skal dennem i rette tiede forsvarlig lucke eller betalle ald den skade, dend derover lider, og der foruden 2 mark viede til byen.

3. Dersom nogen bryder hul på anden mands gierder, bøeder dend, som det overbevises, for en gangstie 8 sk., et jordgab 1 mark, et ågegab, som en vogn kand kiørre

igiennem, 2 mark, og der foruden forferdige gierdet, som hand brøed, med egen giersel og bekostning. Og dersom nogen skade på eng eller korn der foruden sker, betalle samme. Hvis hand gierdet icke strax forferdiger, pantes hand derfor af åldermanden og de fire mænd, og for samme pant leies et bud gierdet at opreise. Dersom noget menniske, det verre sig hvem det vil, skulde borttage giersel eller stavrer af nogens gierder uden eiermandens villie, bøeder de første gang, de der med betrædes, 1 mark, anden gang 3 mark. Sker det oftere, da at straffes efter loven. Dette forståes og om grøfter; hvem dennem spilder eller nogen skade tilføier.

4. Enhver, som ser nogens gierde at verre brøstfeldig, skal strax, når hand kommer til byen, sige det til åldermanden — eller eiermanden — som dend, der gierdet eier, derom skal advare, og skal gierdet strax verre lugt, så fremt dend, der gierdet eier, icke vil svare alle til dend skade, de der over kand lide.

5. Dersom nogen hugger på anden mands mål giersel eller stafre, bøeder til byen 3 mark, når det hannem overbevises.

6. De, som vongeleddene vedligeholder, skal til neste søndag efter voldermisse dennem forsvarlige forferdige, under én sletdallers viede, og rugvongsleddene 14 dage før mortensdag, og så holder dem i stand til dend derefter påfølgende kornindavling er forbi. Og når de af åldermanden advares, om hvis brøst der på kunde findes, skal dend inden neste påfølgende dags aften hielpe det til rette, under samme viede for hver gang og der foruden svare ald dend skade, nogen derover kand lide på korn eller græs.

7. Ager, rider eller går nogen igiennem vongeleddene og ei lucker dem til efter sig, bøede derfor til byen 1

mark og betalle skaden, som derover kand ske. Når kornet indages, skal åldermanden tilsige et bud, som skal vogte ledet, at intet kvæg, svin eller gies kommer i kornmarken, førend menige mand alle haver indhøestet, og åldermanden med samtlige byemændene er forenet at slå i avret. Fanger nogen skade formedelst dends forsømmelse, som ledet skal lade vogte, bøeder hand foruden skaden toe mark danske.

8. Rider, ager, fører kvæg eller går nogen over anden mands sået eller uhøestet korn eller eng og icke følger dend rette vei og stie, betaller de til byen — når de rider, ager eller fører kvæg over uhøestet korn og eng 1 mark, og når de går over 4 sk., og der foruden at betalle skaden, som af åldermanden og fire mænd taxeris. Lige straf ere de og undergiven, som med plov og i andre måder giør skade.

IV. Om gresning.

1. Så som ingen fællet er til byen uden heden, hvoraf dog årlig tages noget ind til pløieland, så skal ingen på heden have mere kvæg som à advenant efter sin gårds hartkorn, og marken kand tåle. Hvem som haver mere kvæg der udi, item husmændene, betaller til byen for hvert ungnøed 12 sk., eller i det høieste af et toe års nøed 1 mark, ét får 4 sk., én gris 6 sk., én gås 1 sk., dog således, at åldermanden med sinne fire mænd har opsiun, at heden ei bliver oversat. De jordløse husmænd, som kand leie sig en ager jord i marken til at tøire sig en koe på, betaller for avret, fællesgræs og ledepenge ligesom hidindtil har verret sædvanlig, nemlig for hver høved 2 mark, og forholder sig med tøiren og andet efter denne byelov.

2. Ingen må tøire føelhopper i vongen, med mindre de og kand holde føllet bonden, at det icke skal løbe

omkring i kornet og det nedtræde, under 1 mark viede. Men enhver som tøirer noget kvæg eller bester i vongen, skal holde gode forsvarlige tøier, så at ingens korn derover fanger skade. Og skal åldermanden med fire mænd synne tøierne hver fiortende dag, og de, som findes udygtige, betaller 8 sk., og der foruden betalle skaden. Går heste eller kvæget løst én gandske dag, betalle 8 sk. for hver. Findis noget tøier så slet, at det icke kand holde kvæget, bøedes for et hvert 8 sk. foruden ovenmelte bøeder, når det kommer løs, dersom det nogen kand overbevises eller ved gierningen tages. At tøire sinne bester udi sin og de andre byemænds eng eller setter dem i helde der udi eller lader tøirene slebe efter dennem, betalle foruden skaden 1 mark for støcket. Dend som icke tøirer sit kvæg på sit eget ligesåvel i avren som på agerne bøeder 8 sk. for hver gang det findes. De, som ingen part haver i marken, bøeder én mark. Enhver skal tøire på sit eget og ei lade indgåe på sin rensbroders under 8 sk. straf til byen.

3. Ingen må vogte noget kvæg i vongen enten først eller sidst om året, uden at det sker med samptlig byemændenes villie, under 4 sk. viede for hver støcke kvæg eller best, som der udi findis.

4. Hvo som holder uvånt kvæg, efter at hand derom er advaret og icke lader dem hegte, bør foruden skaden de gør, at betalle hver gang for høfvedet eller best én mark danske og for et svin 8 sk.

5. Ingen må låne byetyeren bort uden åldermandens og otte mænds villie, uden det er til dennem, som er self med at underholde ham, under én sletdaller viede.

6. På det ingen ved pløigningen skal blive fornærmet, så skal en foere jord altied blive ståendes imellem hver

mand. Hvem dend oppløier bøeder til straf tov slettedaller.

7. Veiene igiennem byerne, og så vidt byens marker *nåer*, skal altied holdes ved lige. Der som snefug om vinterens tider i byen tillucker ledene, da skal alle byemendene samles at øese vei igiennem byen og ledstederne under straf for de udeblifvende 4 sk., at dend veifarendes der over icke opholdes.

8. Ingen må kaste lergrave eller andre unyttige huller fire favne nær ved alfarre veie; icke heller at hugge nogen unøttig isvåg, at enten mennesken eller fæe derover nogen skade tilføies.

9. Skulde det tildrage sig — det Gud af nåde afvende — at nogen drab i alle eller nogle af byemændenes eller byefolkets overværelse sig skulde tildrage, da de tilstede verrende pligtig at holde gierningsmanden tilstede og strax give øvrigheden det til kiende.

10. Om nogen findes, som med forskrefne vedtegtsposter icke vil være fornøiet, da at bøede viede til byen én sletdaller.

Endnu er med samtlige byemændenes begiering og villie indgået og samtykt efterfølgende poster uryggeligen at holde og efterkomme.

1. At hvem som huser eller herberger nogen tatere, som omløbe landet og besvige folket med deres bedrageri og tiufveri imod lovens 3. bogs 20. cap. 3. art og forordningen af den 24. september 1708 skal foruden hans herskabs eller øfrigheds tiltalle betalle til byen for hver nat, som de dem herberger, 1 sletdaller og der tilmed være ansvarlig, hvad slige folk nogen af byemændene kunde fratage eller bortstielle. Og om slige tatre skulde opholde sig på deres marker, da skal samptlige

byemænd med alle sognemænd hielp og bistand udjage dem fra sognet og have magt efter loven og forordningen at fratage dem alt, hvis de haver at fare med, som skal anvendes efter bemelte hans maiestæts forordning til byens eller det helle sogens fattige.

2. Hvem som icke ringer sine svin, som går i marken, bøder for hver svin — grisene undtagen — som icke er ringet, 4 sk.

3. Hvo som legger gies til og ingen gasse derhos, bøder 2 mark til byen, med mindre hand kand bevise, at gassen, som hand har tillagt, er bortdød.

4. Ingen må hugge gierselskov i koehaven, sålenge som den er udlagt til fællet. Hvem som betrædes at hugge derudi imidlertid, bøder 1 mark.

5. Hvem som tøierer sit bester eller kvæg på andens skovmål, betaller for hver stycke, som derpå kand betræfes, ligesom i foregående 4. art. 2. cap. melt.*)

6. Ingen må bortleie sit tøiergræs i marken til nogen fremmede udenbyes mænd, sålænge der nogen indenbyes folk, være sig gårdmænd eller husmænd, vil leie noget, under 2 mark bøeder.

Anno 1717 den 12 september.

H. F. V. Ahlefeldt. Ribonig Helluig Holck.
H. B. Kåes. E. W. Pogrell.

For hans maiestæts ryttergods som regimentsskriver
E. J. Torm.

Anno 1750 d. 16. febr. vare vi underskrevne forsambledede på vores høie herskabers vegne, efter given ordre, udi Rønckeby, angående Røncheby byes hede.

Hvad Rønckeby er angående, da ere vi med byemændene herudi enige, at dend bliver udi tilkommende

*) *IV. 2, side 447—48.*

sommer bestående og gierdet, hegnet paa det stæd, hvor det nu står. Men når det kommer til 1. mai 1751, da skal dette gierde være forflyt hen på sit gamle stæd, således at ald dend jord, som udi landmåling er taxeret og sæt udi nye matricul, forbliver til Koehaven og besåes udi sex år, og siden, når de sex år er forbi, at dend igien skal bedes, da bliver den til slætteste græsgang udi sex år. Det andet øvrige hedejord forbliver udi tvende vænger, således som samptlige byemændene nu ere forenede, at når der er indaflet tvende halme, nemblig rug, som der nu er sået i det lille vænge, som er næst byen, og derefter havre. Siden skal samme venge udlæges til Giødebæks venge og bedes udi trende år. Til bedste gresgang forblive Skiælbæks venget nu udi ni år, derefter besåes udi tre år, da Giødebæks venge imidlertid bliver bedste græsgang udi trende år, og udi samme sex år bliver Koehaven til slætteste græsgang.

At dette således i dag er indgået, tilstår vi på voris høie herskabers vegne, med samptlige byemændenes vedtægt.

Røncheby, ut supra.

F. N. Wulff. Rasmus Andersen. Thomas Jørgensen.

Efter samtlige Rynchebye byemænds begiering om at fåe deres koehauge afdelt i tvende indhegninger til treårs drift og treårs hvile — som de foregav at være byen til nytte — hvorledes græsnings rettigheden herefter skulle lignes, indfandt lodseierne sig ved deres fuldmægtige på åestædet for at efterse hvor, af hvem og på hvad måde hegnet skulle opføres og vedlige holdes. Og der befandtes den imellem bønderne vedtagne inddelingsmåde og dermed forbundne omstændigheder, at svare til den intenderte fordel; des årsag deres begiering

og ved denne samling ydermere blev ratificeret, som består deri, at ingen åf lodseiernes bønder, nu eller i tiden, må have magt til at forandre hegnet således, som det nu befindes, ei heller forlange nogen forandring i henseende til græsningens taxation, end hvad som nu er fast sat, nemlig at alle byemændene tager lige del i hegnet, hver efter sit hartkorn, siden græsningen på lige måde er inddelt i alle byens marker til enhver jordbruger.

Da blev det og afhandlet, at Lammehauge bonde, Søren Jensen, skulde tage gierde efter sit hartkorn i Sønderskovs vænge.

Således passeret bekræftes under vore hænder.

Rønkebye, d. 29. april 1775.

På Boltinggårds høie herskabs vegne som fuldmægtig
S. Nielsen.

På Lammehauge høie herskabs vegne som fuldmægtig
R. Frimann.

Anno 1780 den 7. aug. vare samtlige lodseiere i Rynkebye deres fuldmægtiger forsamlede sammesteds — hvilken bye fornylig var udskiftet af fællesskab med Ringe og fastsat, at markskellet efter den derom holdende forretning med hegn næstkommende maidag skal være forsynet — for at afhandle, nu byen fåer sine jorder for sig selv indhegnede, hvorledes deres græsning såvel forår og efterår i de besåede marker som fælles eller koegræs i de hvilende marker ligeligst og rigtigst i hensigt til deres nuhavende indhegninger, hvoraf nogle har mere end andre, efter hartkorn til høveders påslag kunde bestemmes. Man indsåe, at det ville blive besværlig at bestemme, hvormeget den mand i græsning skal afgåe, som har mere jord indhegnet, og hvormeget

derimod den skulle godtgiøres, som enten har mindre eller slet intet for sig selv, og derfor med mændenes enstemmige ja og villie taget den beslutning at lade den være ufradraget i sin græsning på markerne efter hartkorn, som nu har mere grund indhegnet, men derimod giøre den eller dem berettiget, som enten har intet eller kuns lidet indhegnet, at indtage på de nærmeste og beleiligste stæder ved deres gårder så meget eller så lidt, som dem lyster, når det icke overgåer, hvad én mand nu i høieste har indhegnet, og hvori ingen mand i byen måe være hinderlig, når dem sker billig vederlag, uden derfor at afgåe noget i den græsning, dem efter hartkorn tilkommer, alt til den ende for at opmuntre mændene og giøre det til en nødvendighed for dem, at søge deres jord såvidt udskiftet og indhegnet, hvor imidlertid dem ingen godtgørelse af græsning tilståes i den tid, udskiftningen udsettes, ei heller den, som aldeles lader det henståe.

På foranførte måde haver byemændene i dag vedtaget herefter at indslåe i alle deres marker og græsgange tre og et halvt høved på hver tønde hartkorn, som herved approberes til en bestandig regel, dog skulle indløbende omstændigheder i tiden deri fordre forandring, bliver samme da derefter atter at bestemme.

Smeden heri byen tillagde mændene på hans smedejord og 1 tønde hartkorn, som stædet ståer for, *og* følgende græsning årlig, såsom tvende bester, fire kiøer, otte får med grøde, to svin og to stk. giæs med grøde, der skulle følge mændenes kreature således, at hvor mændenes bester græsses, der indlader og smeden sine, og således forholdes ligeledes med de andre kreature. Skulle én eller anden mand her i byen finde for got icke at lade smede hos smeden, — som de dog ei måe forlade

uden skiellig årsag — og derover selv bruge deres smedejord, betaler smeden den eller de mænd årlig hver 10 sk. for græsningen på deres smedejord og derimod beholder, hvad ham her ovenfor er tilstået i græs.

Og som denne græsningsbestemmelse efter hartkorn sigter til, at byens kreature kand fåe fornøden græsning og icke lide mangel ved for mange høveders påslag, så tillades herefter ingen husmand græsning til mere end en koe i for- og efterårsgræs og fire stkr. får på fællederne først og siden i avret imod billig betaling.

Mændene er og herhos bleven enige om for at frede deres gierdsel og græsning i de tvende byens årlige marker icke i samme at indlade enten kvæg eller bester om foråret førend maidag og deraf at tage dem om efteråret mortensdag. Ligeledes måe og icke heller nogen mand udlade deres kvæg og bester på hederne, som græsses, førend maidag, med mindre én eller anden mand skulle mangle foering som de øvrige byemænd skal undersøge om virkeligheden i, og i fald det således befindes, da at anvise ham, hvor hand måe udlade sine kreature.

Ingen mand i byen, som efter sit hartkorn kand have græs tilovers, måe bortleie samme til fremmede, men til byens, først gårdmændene og siden husmændene. Og skulle ingen af dem behøve det, skal samme ham betales af byens kasse, hver høved af det bedste græs med 8 mark, og af det ringeste med 4 mark årlig.

Bliver mændene icke fornøiede med deres gierders inddeling — toftgierder undtagen — som de nu er, skal de nu, da græsningen er fastsat efter hartkorn, også inddeles derefter, dog at det derved iagttages, at enhver mand så meget mueligt fåer gierder igien på de stæder, hvor hand nu har.

Endelig tiener dette mændene til en påmindelse, at de icke anvender byens penge til drick og fylderie, men bruger samme til de ting, loven foreskriver.

Således er i dag indgået, hvilket stadfæstes med vore hænders underskrift.

Actum Rynkebye ut supra.

På hans excellence hr. geheimestatsminister og general von Eickstedt til Boltinggård hans vegne som fuldmægtig

C. Bondo.

På s. t. hr. obristlieutnant von Körbitz til Lammehauge hans vegne som fuldmegtig

J. J. Kune.

På s. t. hr. Baron Rantzaus veigne

C. Larsen.

For hendes nåde frue obristinde von Wolffraadts vegne som fæster

N. Kiser.

År 1830 d. 8. april var samtlige Rynkebye byemænd, som ere her i lavet forsamlede, hvor da blev vedtaget og bestemt, at Peder Rasmussen for bestandigt i ti år at regne fra den tid, at tiden udløber med Jørgen Poulsen lavsdag 1831, imod at han derfor nyder i årlig løn 10 rbd., som betales hvert år 2. februar og bliver repeteret på de køer, der hvert år efter regnskab fra kjørmis til kjørmis bliver tyret. Altså fra kjørmis 1831 til kjørmis 1841, at regne dog, at Peder Rasmussen det sidste år holder tyr som sædvanlig til lavsdag.

Morten Andersen. Jørgen Knudsen. Peder Rasmussen. Henrik Rasmussen. Knud Andersen. Anders Hansen. Knud Olesen. Jørgen Nielsen. Jørgen Poulsen. Jockum Jørgensen. Reienholt Smed. Niels Andersen. Lars Bødker.

År 1842 d. 2. februar var undertegnede Rynkebye gårdmænd forsamlede, hvor de vedtog og forenede sig om en byornes holdelse på omgang imellem otte af de nedenstående byemænd med undtagelse af gårdmand Knud Andersen, som udbad sig fri for ornens holdelse i det antagne omgang af otte år, dog imod at svare det bestemte byg 2 skp. for hver mand til den mand, som haver ornen. Ved lodkastning tilfaldt det gårdmand Peder Rasmussen at holde det første år, således at ornen tillægges i foråret 1842 og holdes ugildet til maidag 1843 og så fremdeles.

De omtiltalte 2 skp. byg af hver mand til den mand, som holder ornen, leveres ham den 1. onsdag i fasten. Underskriften begynder således, og ornens holdelse følger altid samme tour med året 1850, udløbende den 1. mai hos gårdmand Hans Henricksen.

Denne forening have vi frivillig indgået og forpligte vi os og vore efterkommere at holde os efterrettelig. Således indgået bekræfte vi med vore underskrifter.

Rynkebye den 2. februar 1842.

Peder Rasmussen. Christen Jørgensen. Hans Kristensen. Hendrik Rasmussen. Jørgen Knudsen. Anders Henriksen. Jørgen Poulsen. Hans Hendriksen. Knud Andersen.

1844 er der en fortegnelse over hartkornet — både det gamle og det ny — og tiendekornet. 1846 forpligter en mand sig til at bygge en stenkiste. 1884 sælges en grusgrav for 60 kr. Og det bestemmes, at disse 60 kr. skal stå urørt med rente og rentesrente i 150 år, og renterne af den kapital, som der da vil være, skal så i fremtiden deles mellem byens fattige. 2. august 1895 holdes den første torvedag i Ringe. Desuden findes enkelte andre småbemærkninger om bøder og lignende.

Efter det originale håndskrift, der findes hos oldermanden i Rynkeby, men som formodentlig snart bliver gemt i provinsarkivet i Odense.

Gildelyd.

I bylovene tales der om, at der bankes til lyd, eller at der holdes lyd, og at det går ud på at takke Gud og synge lovsange. En sådan lyd er opbevaret fra Rynkeby i en afskrift af dyrlæge P. Jensen i Kværndrup. Der findes også en trykt med titel: Gildelyd ved bryllupper, af- og indgang og andre høitider. Trykt i dette år. *De ligner hinanden helt igennem, men da den trykte er ældst og mest udført, meddeles den her, dog er de to vers side 460 efter den skrevne.*

I got folk forlader mig, at jeg tager eder så hastig af med eders snak og tale. I skal med Guds hielp snart komme igien til eders øl og glædskab uden hinder og brøst i nogen måde. Men ellers er det så, at hvor vi sankes eller forsamles til noget got sammenlav eller sammensæde, da bør vi først for alle ting at takke den almægtige Gud i himmelen, den, som vi haver de velsignede gaver af her på jorden. Tak ske dig Gud fader i evighed for din guddommelige ære, som han har os beted, at han ei vilde spare, men give sin søn her ned i korsets død og fare, hvorved vi bleve igienløste; den helligånd os forlene, at vi i liv og død må trøste os allene ved hans helliggiørelse. Gud være lovet for sit hellige og saliggiørende ord, som han har lært os så rént og ret i vore tider, tillige med de høiværdige sacramenter, hvorved vi fåe alle vore synders nådige forladelse.

Så ville vi ikke heller forglemme at bede for vor allernådigste arveherre og konge, kong Christian den syvende, som skal styre og regiere disse lande. Gud give, han måtte således styre og regiere, at vi arme synder må nyde fred og roe i vore dage. Gud lad os ikke være skyld til ufred, eller forsøge hvad ufred er, men Gud give os husfred og byefred, kirkefred og landefred, ja for alting samvittighedsfred, at vi må håbe fred med Gud i himmelen og venskab med vor næste her på jorden. Så ville vi ikke heller glemme at bede for enker og faderløse: Gud være deres rette fader og forsvar. Alle frugtsommelige dannekoner, Gud give dem en nådig og god forløsning, når deres tid og time kommer. Så ville vi ikke heller forglemme at bede for dem, som ere på deres retfærdige reise, både til lands og vands. Gud give de må komme, som de helst vilde med helt skib og holden reise. Vi vilde ikke heller forglemme at bede for vores kiære præst og degn, som siælesørgere, der skal prædike og lære os Guds ord, at de således må prædike og lære, at vi kunne mærke og giemme det, at de med os og vi med dem kunne alle blive Guds udvalte børn og arvinger på den yderste dommedag. Om alt dette have vi nok nødig at indfalde til Gud ved en alvorlig bøn af hiertet, som er: Fader vor, du som er etc. Gud af nåde høre og bønhøre denne vor bøn.

Have vi nu bedet for andre, så vil vi ikke glemme at bede for os selv*): Vi vil sukke og sige med den bodfærdige tolder, der stod langt borte og slog sig for

---

*) *Håndskriftet har her*: Vi ville sukke af inderste hierte og sige: O du Guds lam, som bar al verdens synder, forbarm dig over os! O du Guds lam, som bar al verdens synder, forlene os din fred! Kyrie eleison! O Gud forbarm dig over os! Vi have syndet

sit brøst og torde ikke opløfte sine øine til himmelen for sine synders mangfoldigheds skyld og sagde: Ja Gud være os nådig efter sin miskundhed, han udslætte alle vore synder for sin barmhiertigheds skyld. Skab o Gud et rént hierte i os og giv os en nye vis ånd; forkast os ikke fra dit ansigt og tag aldrig den hellig ånd fra os: hvo kan mærke, hvor ofte han synder, og forlad os vor lønlige brøst. Vi vil sige med Manasses: Vore synder er flere end sand ved havet og stierner på himmelens firmament. Ja, vi vil sige med den forlorne søn: Fader! vi har syndet imod himlen og imod dig og ere ikke værdige at kaldes dine børn. Vi vil sukke og sige:

O, Jesu! vær du Jesu min.
O, Jesu! lad mig være din.
O, Jesu! vær du min tillid,
så har jeg nok til evig tid.

Så ville vi endnu sige som de tvende disciple, der gik til Emaus: Bliv hos os herre Jesu! thi det stunder til aften og dagen helder, at når vi en gang skulde sige denne verden god nat, vi da med glæde måtte tage livsens krone fat. Nu, Gud styre for os allesammen, at vi således måtte holde drikkegilde her med hverandre i aften, at vi, hvor vi findes andre steder, kunde findes glade og gode venner, og om det behager den gode Gud ved døden at bortkalde os herfra, vi da kunde fåe og nyde med andre Guds børn himmerig, det evige liv og salighed. Snak og tale er ingen forbøden, men kiv og trette er os alle fortræden. Gud lyse sin hellig ånds nåde og fred over os, og dermed ville

---

med vore forfædre, og vi have mishandlet og handlet så ugudeligt. O herre! Hør vor røst og lad vort suk komme for dig.

vi ære Gud i himmelen med en liden lovsang; thi ham *til*hører ære og magt. Vor stoelbroder giver det første vers:

Når min tunge ikke mere
sjunge eller bede kan,
o, lad ånden da begiere
kun din fred, o frelsermand.
træd da frem for mine suk
og din himmeldør opluk
for min sjæl, som engle bære
hiem til evig fryd og ære.

Hiem til himmeriges rige,
hiem til de udvalgtes tal,
hiem at blive engles lige
hiem til kongers konges sal,
hiem til hos min Gud at bo,
hiem til paradisets ro,
hiem til alle mine fædre,
hiem til Jesu navn at hædre.

I got folk skal nu vide, hvorfore vi ere her forsamlede i dag. Da har denne dannemand N. N. lagt .... tønde øl til stoels, som er eder nok vitterligt. Er øllet got, så er det eder undt med kierlighed og god villie. Men skulde det være så, at der skulde være hinder eller brøst på det i nogen måde, så lover de os det, som os det haver givet, at de vil heller forbedre det i dag, end de vil høre nogen klagemål i morgen eller nogen anden tid. For min part synes mig øllet er got. Dannemænd må give svar, som I synes øllet er værd.

Er øllet got, så er villien god. Sidder allesammen i herrens fred og roe. Gåer I ud, eller gåer I ind, haver

den almægtige Gud i sind. Kniv eller al anden ulovlig gevær, som ikke bør i gilleshus at bæres, dennem mælder jeg i husbondens værge til i morgen eller en anden tid, så ingen tager dertil, førend han kan vide at giøre det med rette. Men skulde det være så, at den skulde være iblant os, der skulde have sådan værge hos sig, at giøre sin næste dermed nogen skade, da skal han bøde efter byes lov og mænds læg. Gid vi alle bedre, og ingen bryde, så have vi vel været tilsammen her i dag. Gildsbrødre og gildssøstre, både de som her og hiemme er, gid de finde os glade, og vi dem ligeså. Giæster, om vi har nogle giæster, den stund de spiller viselig og vel, gid de da her med os, og vi med dem må være glade. Er der nogle gode giæster ind til os kommen, da gid de se de sæder og skikke på os, der favr og god kan være, at de lyster heller at være vore gildsbrødre end giæstbødne.

Nu véd jeg fast intet videre for eder at formelde eller forrette, end jeg haver vores skuresbrødre at advare, han varer på vor tønde og på vor øl, at han giver os klart øl og ingen bærme, så ingen kan have nogen klagemål over ham i nogen måde.

For mig er intet videre, end at jeg vil ønske, at Gud faders evige nåde, sønnens Jesu Christi kiærlighed, den værdige hellig ånds samfund, trøst og delagtighed må være i med og over eder alle.

Og dermed sidder i herrens fred og forlader mig, at jeg ikke kan tale for eder, som jeg gierne vilde og burde.

Både det skrevne og det trykte ekspl. ejes af dyrlæge P. Jensen i Kværndrup. *Se foran side 457.*

Ryslinge, Gudme herred.

Adrian Bekker, kongelig maiestæts cancelliеråd og herredsfoged udi Sunds og Gudme herreder, Gottfried Jantzen, kongelig maiestæts byeskriver udi Svendborg og herretsskriver udi bemelte Sunds og Gudme herreder giøre vitterligt, at år 1772 torsdagen den 16. julii mødte for retten inden fornefnte Sunds og Gudme herreders ting Røslinge byemænd og fremlagde deres byelov med begiering, at samme måtte læses, protokolleres og dennem for betalling, som lignes på deres hartkorn in forma, beskreven, meddeles til bestandig regel og rettesnor for Røslinge byes nuværende og efterkommende jordbrugere, som af retten blev bevilget.

Bemelte byelov lyder således:

Byelov.

1. Om at føre skikkeligt levnet: Som gudsfrygt har forjettelse både på det nærværende og tilkommende gods, så forbydes herved strængelig ald ugudelig væsen, det være sig enten sværgen, banden eller letfærdige tale og utugtige sæder, eller i andre måder at vanære Guds hellige nafn, det være sig enten i vore egne huse eller til brøllop, fæstenøl, barsel, stefne eller anden tilladelig samling; men vi alle både mand, kvinde, børn og tiennestefolk at føre et stille, roligt og gudsfrygtig levnet. Hvosomhelst sig her imod forser, bøde for hver gang, det sker, til byen af hver person 2 sk. Mens dersom én eller anden, efter at hand tvende gange er advaret og således straffet, forser sig, haver de nærværende strax at angive det for den skyldiges hosbond, at sådan et ugudeligt menniske efter lovens pag. 867 andre til exempel kan vorde straffed.

2. Om helligdagenes holdelse og deres bøde: Vi skal ei allene selv, mand og kone, men også tilholde vores børn og tienneste folk, at de flittig søger Guds hus ei allene om fæst- og søndagene, men også om bededagene, så mange, som vi fra vore huse kand miste, og blive tilstæde til ald gudstienneste er forbi, undtagen det kand være et gammelt menniske eller frugtsommelig koene.

Hvo som forser sig her imod, bøde, foruden den straf efter sabbats forordningen, til byen 1 sk. Her under er begrebet såvel husmændene samt inderster og deres folk som gårdmændene og deres.

3. Om helligdags gierninger: Hvo som underståe sig på fæst- eller søndagen eller om bededagene under prædicken at giøre noget arbeide, det være sig enten én eller anden gierning, som ei uforgiengeligt kand opsættes, bøde hver gang til byen 2 sk. Men skulde nogen i bemeldte tider befindes at kiøre til mølle eller anden stæds, uden det kand være til fæstenøl, brøllup eller barsel, bøde til byen 4 sk.

4. Om fæstenøl, brøllup og barsel: Ingen, det være sig gård- eller husmand, som giør noget vær*t*skab, fæstenøl, brøllup eller barsel, må skænke længere end til kl. 10 under straf af 1 mark til byen, og skulde nogen af byens folk, det være sig, hvem det er, icke efter kierlig formaning forføie sig, men enten knurre eller opsætter sig imod vært eller skænker, bøde 2 sk. Og skulde nogen af byens folk til slige samlinger begynde nogen slagsmål eller trette, det være sig med inden- eller udenbyes folk, bøder 4 sk. Men overfaldes indenbyes af nogen fremmet, da skal de tilstædeværende se til i kierlighed at forene dem eller skille dem ad, og strax give den forurettedes hosbond det tilkiende, at hand

kand hielpes til rette. Hvo som det forsømmer, bøde hver 2 sk. til byen.

5. Om forligelse imellem ægtefolk: Skulde nogen af os befinde, at én eller anden af vores naboer — det Gud forbyde — skulde leve i klammer eller slagsmåle, haver den, som sligt fornemmer, i kierlighed at formane dem til enighed. Skulde hand — eller den — anden gang befinde dem der udi, haver de det strax at angive for præsten, at derpå kand rådes bod. Men skulde det befindes tredie gang, da uden ophold at angive det for herskabet, at de skyldige kand blive straffed efter loven. Hvo dette forsømmer, bøde 8 sk. til byen.

6. At holde deres børn i skole: Hvo der har børn, det være sig gård- eller husmand, og icke så snart de fåer de år, de kand lære at læse og eragtes i det seneste, når de ere sex år — og her er skoele i byen — sætter dem i skoele, og de derom først af skoeleholderen og siden af præsten er advaret, bøde for hver barn 4 sk.

7. Om oldermanden at sætte: Hver års første onsdag i fasten, som hidindtil er sket, forandres oldermanden, som gåer fra naboe til naboe, hvorfra ingen må frietages eller kiøbe sig fra. Men skulde det tilfalde en enke, gåer det hende forbie, indtil hun gifter sig, eller gården med mand bliver besat, da hand, når oldermands tienneste ledig vorder, om byemændene det forlanger, skal forrette det tilbagestående oldermandsembede.

8. Om mænds omgang, som skal assistere oldermanden: Samme dag oldermanden skal sættes, skal der udtages fire mænd, som iligemåde skal omgåe naboe fra naboe, dog med enkerne forholdes ligesom med oldermanden. Disse fire mænd skal oldermanden

betienne sig af til at skiælne og dømme imellem naboerne, når nogen tvist påkommer, i stæden det hidintil har været brugeligt at udnævne mænd på læg, hver gang sligt er forefalden.

9. Oldermandens og deres forretning består i følgende articler: Hvad oldermanden og disse fire mænd siger de trettende imellem, det skal derved forblive uden imodsigelse, og skulde de icke alle fem kunde blive enige, da gielde de fleste vota, og hvilken af parterne dermed icke vilde lade sig nøie, bøde 4 sk.

10. Når oldermanden agter nødig at holde stevne, skal det ske på gaden og icke i noget hus, at der icke gives leilighed til drik og tidsspilde, undtagen der kunde påkomme regn eller undt veier, da det kand ske i oldermandens hus, og efter forretningen strax at skilles ad, hver til sin gierning. Befindes det, at oldermanden i værende tid skienker godt øl eller brændevin eller ser igiennem fingre, at de andre på anden stæd henter det og dricker i hans hus eller på stefne, bøde hver gang, hans brøst således befindes, til byen 2 mark og til den, som det åbenbarer, 4 sk.

11. Når stefne holdes, og oldermanden dertil har ladet tude eller tilsige, skal alle mand strax møde eller deres visse bud, under straf af 2 sk. Men de fire mænd, som det år assisterer oldermanden, skal selv møde, uden de kand være i lovlig forfald, af straf for hver gang til byen 4 sk.

12. På stefne skal hver mand begægne hinanden høflig. Skulde nogen begynde nogen klammer eller kif med bulder, banden, sværgen eller løigten, bøde hver, som her udi sig forser, 4 sk. til byen.

13. Hvad oldermanden og de fire mænd med de fleste byemænd pålegger til byens nytte og tarv, måe

de andre icke kuldkaste. Hvo der sætter sig der imod, bøde 4 sk. til byen.

14. Oldermanden med de fire mænd skal årlig fire gange, nemlig hver tolfte uge omgåe og se alle ildsteder efter, og hvis da, som befindes urene, bøde for ildsted 1 sk., og hvis de icke efter toe dage er réngiordte 2 sk. Men befindes enten ovn, skorsten eller kølle udygtig, da at forbiude eieren at bruge dem, indtil de ere forbedrede, og strax at give den skyldiges herskab tilkiende, at derpå kand rådes bod. Ser oldermanden med de fire mænd her udi med nogen over, bøde til byen 1 rdl. og til den, som det åbenbarer, 8 sk.

15. Oldermanden og de fire mænd skal også have flittig indseende, at ingen løse hunde holdes. Skulde de overkomme nogen, enten det er gård-, husmands eller indersters, da bøde den skyldige første gang 1 sk., anden gang 2 sk. Findes hunden tiere løs, angifver de det for hands hosbund.

16. Om heign: Hvad gierder, der er tingsvidne om, de forfærdiges efter deres indhold. De øvrige byens gierder skal være i fuld stand, rugmarkens til mortensdag, og alle de øvrige til første mai, da oldermanden og de fire mænd i egen personer skal med samtlig byemænd gåe om gierderne, og hvis gierder, der da befindes brøstfældige, skal oldermanden lade sætte i straf af de fire mænd, og dersom den skyldige icke sætter gierderne i stand til forelagte tid, da at bøde dobbelt.

17. Oldermanden skal lade en fiel omgåe iblandt gårdmændene, mand fra mand, som en uge af gangen skal have indseende med markene, at de ere i fred, og gierdene i stand. Findes der noget kvæg i kornmarkene løse, da føres det til byes og indsættes i folden, indtil skaden bliver efterset og af den skyldige betalt.

Og hvis gierde, som findes brystfældig og eiermanden icke, efter det er ham bekiendtgiort, giør det strax færdig, bøde 4 sk. Skulde nogen anden af byemændene finde noget creatur at gåe løs eller sat til skade i kornmarken og icke angiver det for oldermanden, om hand icke selv kand opbringe det, bøde 4 sk. Og skulde nogen u*d*practisere det kvæg eller bæster, som er sat i folden, bøde, uden skaden, for stk. 8 sk.

18. Om giersel hug: Når gierselen skal huckes til gierdene, skal det altid ske i lovlig tid og det i nye måned, og måe ingen mand hucke ringeste giersel i nogen af byens marker, førend alle mand vedtager. Hvo her imod giør, om endskiøndt han hucket af sin egen giersel, bøde hver gang, det sker, 4 sk. Mens skulde hand have hugget på anden mands grund, gielde skaden og bøde dobbelt. Dog dersom én og anden mand icke i de berammede dage kunde få én eller anden lovlig årsag sin behøvende giersel, skal hand eller de tilsige oldermanden og de fire mænd, hvilken dag og i hvad måle, de agter at hucke, at der kand haves indseende, de icke hugger på andens eller anden for nær. Forsømmer de det, bøde hver til byen 4 sk.

19. Befindes nogen, i hvo de ere, at bære giersel eller stafre, enten af den, der er lagt ved gierdene, eller opdraget og taget af gierdet, til byen eller dermed gierder sine egne gierder, bøde derfor første gang 1 mark, anden gang dobbelt. Sker det tredie gang, da at give det an for den skyldiges herskab, at hand efter lov og forordninger kand vorde straffet.

20. Skulde nogen af gårdmændene eller deres folk med langvarig sygdom belades, og hand dets årsag ei kand fåe sine gierder til rette tied færdig, da skal menig mand komme ham til hielp af yderste magt, som i

ringeste anses fra hver mand én karl i toe dage. Skulde nogen findes vægerlig og icke kommer den syge således til hielp på sin egen kost, bøde til byen 1 mark og dog skaffe ham hielpen.

21. Om fælleds græsning: Ingen måe have mere på fælleden, end de haver ræt til efter tingsvidne. Men skulde oldermanden og de fire mænd med de fleste mænd finde det, at være byens gafn at giøre afslag, skal de andre dermed være fornøiet.

22. Ingen måe leie sin fællesgræsning bort til udenbyes mand, om nogen af byens gård- eller husmænd vil have det for 1 mark høvedet, hvilket hand skal være pligtig at tilbiude dem på stefne. Erklærede sig da ingen, som vil have det for denne pris, giør hand sig det så nyttig, som hand bedst kand. Forser nogen sig her imod, bøde til byen for hver fremmet høved, hand har indtaget, 8 sk.

23. Hver husmand tillades både på forgræs, fælleden og auret, græsning til en koe, sex får, en gås, hvortil skal holdes gase, med sine unger af dem selv for betaling, nemlig for koen 2 mark, for hver får 8 sk. og gåsen 1 sk. Husmændene, som vilde tøire deres køer, skal holde hver mand uden skade, og ifald deres tøier ere icke forsvarlige, eller deres kvæg giør skade, er de samme straf undergiven som gårdmændene, som de måe pantes for.

24. Oldermanden med de fire mænd skal tvende gange om sommeren, den ene gang strax efter 1. mai, den anden gang, når hand eller de finder det nødigt, at lade drifve fælleden, at der kand efterses ei at være videre kvæg på fælleden end der bør. Findes nogen at have for meget, tage det strax bort og give til straf for hver høved 1 mark.

25. De skal og have flittig indseende både sommer og vinter, at ingen uringede svin findes. Skulde de finde nogle svin, som icke ere ringede, når det er tør veier, da skal eiermanden betalle for hver stycke, første gang 1 sk., anden gang dobbelt, tredie gang at give herskabet det tilkiende, at de skyldige efter skovforordningen kan vorde straffed. Ser oldermanden og de fire mænd med nogen igiennem fingre, og det bliver åbenbaret, bøde dobbelt.

26. De skal og have flittig indseende, at vanningerne i byens marker bliver røttede, om nogen tøer sommer påkom, at der kand være vand til creaturerne. Skulde nogen, efter de ere tilsagt at møde og rense vanningerne, blive ude, bøde til byen 1 mark, og forsømmer oldermanden og de fire mænd at se derefter, bøde hver 1 mark.

27. Om tøirekvæg: Ingen mand måe have flere creature i tøier, end hand kand tilkomme efter sit hartkorn, som er på hver tønde 2 fæes høveder, 2 hæste og et høved overalt. Befindes nogen at have flere end som meldt, bøde for stycket 8 sk., og dog strax skaffe dem af.

28. Vil nogen mand have føelhopper i tøiger, da skal det ske på de stæder, at føllene icke giør anden mand skade. Handler nogen her imod, betaler ei allene skaden, men bøde hver gang til byen 2 sk.

29. Tøirer nogen sit kvæg eller bæster på anden mands grund, det være sig leide, slagen eller uslagen eng eller skovmåle, videndes, det være sig i hvad tid på året det end kand være, bøde skaden og der foruden til den forurettedes hosbond halv så meget som for herverks bøder efter lovens pagina 954. Giør hans folk eller børn det ham uvidendes, som nøie skal efterforskes,

betaler skaden, og den, som tøiret kvæget eller bæsterne, bøde hver gang det sker, 4 sk.

30. Enhver, som vil holde sine creature udi tøier, skal dertil forskaffe sig forsvarlig tøier, hvilke han altid skal holde i forsvarlig god stand, at hans naboer ingen skade tilføies af hans creature.

31. Oldermanden med de fire mænd skal have flittig indseende, at alle mands tøier ere gode og stærke, og en gang om ugen at lade alle mand møde med deres tøirer eller omgåe til dennem og efterse dem, da ei allene at cassere de udygtige, men de skyldige der foruden at bøde for stycket 1 sk., og tillades ei at føre det casserte i marken.

32. Lader nogen mand eller hans folk, ihvo de ere, deres creature gåe og slæbe med tøiret, bøde for stycket 2 sk., og giør de skade, da at betale skaden og bøde dobbelt.

33. Og som det hidindtil er med vores skade befunden, at vi her og der i marken har haft vores tøire kvæg iblandt hinandens korn, så skal oldermanden med de fire mænd hver sommer, før nogen af os begynder at age giødning ud på fælleden, lade os tilsige at møde og udvise den jord, som vi tilkommende sommer vil udlægge til tøire, som skal ske således, at alle mand leider og tøirer på et stæd så meget muligt er. Kand vi icke enes på, hvad skifter vi først vil begynde at leide, så skal oldermanden med de fire mænd dømme der udi, hvor med vi skal nøies.

34. Om høesletten: Ingen af os måe begynde at slåe græs, førend alle mand vedtager, at den ene icke skal nedtræde den andens uslagen eng; mens hvad stifmål og enghaver angåer, det står til enhver. Hvo som her imod handler, betaler skaden og bøde til byen for hver stæd, hand har giort skade, 1 sk.

35. De skal også, nar de enten gåe til deres høegierning, icke nertråde deres naboers slagne høe, langt mindre, når de hiemfører det, kiøre i anden mands høe eller korn, eiheller på andre tider at måe ride, kiøre eller træcke derover med deres creaturer, de vil have i tøier. Betrædes nogen her imod at handle, betaler skaden til den forurettede og bøde til byen 4 sk.

36. Dersom nogen mand eller hands folk slåer anden mands eng eller over skiællet vidende og med frie villie, bøde skaden til den forurettede og til byen 1 mark første gang, sker det anden gang, da at klage for herskabet, at hand efter loven kand straffes. Men giør hans folk det ham uvidendes, være fri for bøder efter nøiere examen, og lægge fra sig det, som er slaget formeget, og er det en karl, som ei har slaget i de mål føer, være fri for bøder, men i anden tilfælde bøder den derfor til byen 4 sk.

37. Om kornhøsten: Ingen mand måe underståe sig at begynde at høste rug, føer alle mand vedtager eller i ringeste oldermanden og de fire mænd med de fleste finder rugen moeden, undtagen nogen kunde fattes til brøed, da hand i høieste må høste til 10 *kierve* rug. Forser nogen sig her imod, bøde til byen 4 sk.

38. Og som vi alle icke lige hastig kand fåe vores korn ophøsted — og tiende tagerne dog ere bepligtige efter forordningen af 9. augusti 1708 at tælge tre gange i hver mark — så må de senfærdige eller uformuende icke hindre dem, der kand være fremmelig med høsten, at lade tælge, når der indrettes, at de sidste kand være færdige tredie gang. Men skulde nogen af dovenskab eller modtvillighed opholde byemændene med at lade tælge og indage deres korn, da, når de eller hand ere af oldermanden og de fire mænd forrelagt dag at skaffe

det af, icke retter sig, om Gud giver veierlig dertil, have skade, om de indslåer på ham, og dog hver bøde til byen 1 mark.

39. Befindes nogen af os forsætligen ved tiendens angivelse eller falskelig at yde og handle med tiendens givelse — hvor ved vi ei allene fortørner den nådige Gud, men også hos tiendetagerne forskaffer os alle miscredit, som forvolder os ophold — og det ham eller de overbevises, bøde til byen en fierding øl, som strax må drickes.

40. Skulde nogen gårdmand eller hans folk i høstetiden blive beladt med langvarig svaghed, da skal alle vi andre komme den svage til hielp af alle kræfter, og i det mindste hielpe ham én dag med én karl og én optagere på vor egen kost og endelig fortøve ham efter auret. Bliver nogen modtvillig og icke således vil hielpe den syge, hand anklages strax for sit herskab, som kand holde ham dertil, og bøde dog til byen 1 mark.

41. Om trette: Finder nogen mand, at hand icke haver sine mål rigtig, det være sig agerland, engbund, skovloed eller tørveskiær, hand klage på stefne for menige mand, da alle mand skal pligtig være uden betaling strax at følge den påklagende til alle de stæder, han påanker, og ved mål dele ham sit til. Hvo som icke i egen person går med, og hand icke er i lovlig forfald, hand bøde til byen 8 sk.

42. Kand den, som mener sig forurettet herved, icke komme til sin ret, hand angive det for sit herskab, som da assisterer ham. Befindes da nogen, som har af hans jord, i hvad det er, og icke ved mændenes forretning vilde lægge fra sig, bøede til byen 1 mark. Befindes det og, at den, som klager, haver sin rettighed, bøde ligeså.

43. Det samme er også, om nogen befinder, at hand haver flere gierder, end hand kand tilkomme.

44. Pløier nogen mand over rene i anden mands agerhøvd *eller* engbund, som icke tilforn ved mændenes forretning er ham tilmålt, lægge fra sig og bøde første gang til byen 1 mark, anden gang angives det for den skyldiges hosbond, at hand efter loven kand straffes for agerran.

45. Om i- og afgang: Når nogen mand har fæsted en gård, giver han en tønde øl til igang, og gifter hand sig med en pige, giver hand for hende en halv tønde øl og ei videre.

46. Iligemåde når en gårdmand ved døden afgåer, giver enken til æreøl én tønde øl, og for en koene giver manden en halv tønde og ei videre.

47. Om ligfærd: Når noget lig skal føres til jorden, da skal så mange af os, som dertil bliver buden, indfinde os til at følge og bære, ligesom af den efterlevendes begieres. Udebliver nogen uden lovlig forfald, bøde til byen 4 sk.

48. At være varlig med ild og lys: Til alle værtskaber og tilladelige samlinger skal alle og enhver, det værre sig vært eller giest, forvarlig omgåes med ild og lys samt tobaks piber. Befindes nogen her imod at handle, skal de, som det først formerker, i kierlighed advare den skyldige. Kand det ei hielpe, skal hand ved to mænd føres hiem fra værtskabet eller forsamlingen og strax at angive det for hans herskab, at hand exemplariter kand vorde straffed. Ser nogen her udi igiennem fingre, være lige straf undergiven, som hand self hafde giordt det.

49. Ei at huse nogen fremmet: Ingen af os måe nogen nat huse nogen fremmet og ubekiendt person,

uden hand fører pas og afsked med sig, hvilket vi dog først skal vise vort herskab eller præst. Forser sig nogen her imod, bøde første gang, foruden den straf efter forordningen af 24. september 1708, til byen 8 sk. og til den, som det åbenbarer, 2 sk., anden gang dobbelt, tredie gang at anklages for sin hosbond.

50. Om inderster: Så måe ei heller nogen af os, det være gård- eller husmand, antage nogen til inderste hos os, bekiendt eller ubekiendt, om hand enskiøndt fører rigtig pas med sig, førend vi derom har indhend vores herskabs villie og betenkende. Hvo her imod giør, foruden den straf hand efter loven til herskabet er falden udi, bøde til byen en halv tønde øl.

51. Oldermanden at annamme alle bøder, og hvad dermed følger: Alle de bøder, som efter denne byelov falder, såvel hvad der indkommer til græspenge for husmændenes creature, haver oldermanden at oppebærge — som derfor, når først fradrages én rigsdaler, som hand for hans umage nyder — skal oldermanden lade kiøbe tiære, salt eller jern, som, når skal kiøbes, da toe af de fire mænd skal være med — og af byen skaffes vogn — hvilket skal deles iblandt alle gårdmænd, hver ligemeget. Skulde oldermanden være uvederhæftig, oppebærger de fire mænd både bøderne og panted ved rigtig antegnelse, som og skal ske, når oldermanden oppebærger den.

52. Tilstæder oldermanden at ringeste af byens bøder eller græspenge at anvendes til drik, da ei allene selv at betale, hvis dricket er, men bøde til herskabet 1 rdl.

53. Hver gang nye oldermænd og de fire mænd sættes, skal den forrige oldermand giør rigtig regenskab for alt ovenbemeldte for sit herskab, eller for den hand dertil beordrer, da denne byelov lydelig for alle skal

oplæses, da og alt ung mandkiøn over ti år skal være tilstæde at høre den læses.

54. Findes nogen vægerlig og icke udi mindelighed strax efter hand af oldermanden eller én af de fire mænd er krævet sin bøde, hand i én eller anden måde er falden udi, da måe oldermanden ved toe af de fire mænd, som dertil skal skiftes, lade tage pant derfor og ei i ringeste at forbryde dermed.

55. Hvad som i så måder bliver taget til pant, indsettes i sicker forvaring og holdes eieren til gode til allehelgendag. Men skulde panted efter at den skyldige derom er advaret ved toe af de fire mænd icke bliver løst til bemeldte tid, bliver panted auctioneret ved de fire mænd. Løber det da høiere, end det er taget for, tilkommer det eieren.

56. Om linnet: Som det desværre megen ulyckelig ildebrand her og der påkommer formedelst skødesløshed ved hør og hamp, som de tørrer i ovnen, da når nogen vil have hør eller hamp i ovnen, skal hand dagen tilforn tilsige begge hans naboer, hver på sin side, som skal have indseende, at de dermed varlig omgåer. Forsømmer den, som vil have linnet i ovnen, at tilsige sine naboer dagen tilforn, bøde én fierding øl til byen, og hvilken af naboerne, icke haver indseende, bøde 1 tønde øl. Og skulde den, som haver linnet i ovnen, omgåes uforsigtig med ilden, bøde én tønde øl.

57. Om ulyckelig ildebrand: Skulde nogen vådeild påkomme — det Gud nådelig forbyde — det være sig enten i gård eller hus, da skal vi alle, så mange som tilstæde ere, og kand arbeide, undtagen konerne, strax vi blive det vaer eller hører klocken ringe, indfinde os ved ilden med forke, stiger, spander, strepper, og hvad vi kand afstædkomme, og ufortryden, det stærkeste

vi kand, hielpe at ræde og slucke. Hvo ikke møder, det være sig gård- eller husmand, karl eller pige, som er så nær, at hand kand høre klocken ringe og er så frisk at kunde arbeide, bøde til byen hver 1 rdl., og hvo som ser nogen ildebrand antændes hos sig selv og icke strax giver sin naboe det tilkiende, at der kand ringes med klocken, bøde til byen 1 rdl., og har hand ei at betalle med, da at straffes på vand og brød i fjorten dage. Forsømmer naboen at give det de andre samt herskabet det tilkiende og ei ringer, bøde eller af armod lide dobbelt. Men merker nogen ilden hos andre og icke angiver det, som melt er, være samme straf undergiven som den naboe, den ulyckelige hafde advaret, er falden udi.

58. Skulde nogen befindes, det være sig gård- eller husmand, inderste, koene, karl, dreng eller pige, skødesløs at omgåes med ild eller tobakspiber, det være sig enten i gårderne, huserne, på gaden eller andensteds, bøde uden forskiel første gang 1 mark, anden gang dobbelt, tredie gang at straffes efter lov og forordninger.

59. Skulde nogen blive ulyckelig ved ildebrand, da skal alle gårdmændene komme ham til hielp med hæste og vogne og folk til at reise, tæcke, kline af yderste magt, som i ringeste eragtes af hver gårdmand toe traver langhalm og én vogn til kiøbstæden eller andensteds — 3 mile i længste — efter tømmer og langhalm, og én karl i fire dage på egen kost. Findes nogen vægerlig, bøde til sit herskab 1 rdl., og dog skaffe ham hielpen. Og hver husmand hielpe selv eller én karl i toe dage. Udebliver hand efter hand er tilsagt, bøde til sin hosbond 2 mark og dog giøre arbeidet.

60. Om nogen skader anden mands kvæg eller ser det lide nød: Findes nogen mand, kvinde, karl,

dreng eller pige en af naboernes creature at sidde udi dynd eller i andre måder at lide nød og icke strax kommer det til hielp, om hand dertil er mægtig, eller icke strax forføier sig til byen at give eiermanden det tilkiende, bøde til byen én tønde øl og betalle skaden.

61. Befindes nogen at bortride eller bortdrive andres creature, betalle skaden og bøde til byen 1 mark.

62. Betrædes nogen eller overbevises at skade andres creature, det være sig bæst, kvæg, får, svin, orne eller tyrer, gielde skade og bøde 1 mark.

63. Om smitsom syge iblandt bæsterne: Skulde nogen af os — det Gud nådelig forbyde — blive hiemsøgt med smitsom syge iblandt vores creature, da skal menig gårdmand afgierde ham plads af fælleden, hvorpå hand kand have dem, indtil de blive curerede. Findes nogen forsømmelig og icke skaffer sin andel færdig med egen giersel og stafre, når det dagen tilforn er ham bekiendtgiordt, bøde til byen 2 mark, og oldermanden tilladt på den efterladnes bekostning at lade det forferdige, og om hand ei strax betaler det, måe hand derfor pante ham.

64. Når nogen tilkiøber sig på market eller uden byen noget bæst, da føer hand lader det i marken eller sætter det i hus til sine andre bæster, skal hand være pligtig at forevise det kiøbte for alle mand på stefne, som oldermanden, strax efter hand er tilsagt af den kiøbende, skal holde, at det kand efterses, at det icke har nogen smitsom syge. Befindes det at være anfængt, skal hand strax skaffe det bort, eller oldermanden med de fire mænd have magt at skyde det ihiel eller sætte det i en tørvegraf.

65. Om vrinske hæste: Ingen må have vrinske hæste på fælleden eller auret lengere end til de ere toe år. Hvo som forser sig her imod, bøde for hver 1 mark og strax tage dem af.

66. Om udenbyes kvæg i auret: Ingen må tage noget udenbyes kvæg i auret uden alle mands minde eller dertil givne tilladelse. Hvo hermed betrædes, bøde for hver høved 8 sk. og strax skaffe det af.

67. Om for- og eftergræs i Kellemose: Og som det hidindtil er befunden med skade for en del af os, idet vi icke har haft synderlig nøtte af for- eller eftergræsset i Kellemosen, men de andre at have haft fordelen, så måe ingen udlade noget creatur der udi om foråret uden alle mands villie og vedtegt — ei heller udi auret — da hver, som haver vrinske hæste, kand have dem der, og de andre naboer andet derimod, indtil de videre kand derom årlig forenes, hvad og hvor meget der i kand have i auret. Hvo som forser sig her imod, bøde hver gang for hver stykke 8 sk. og tage det strax af.

68. Om børns og tiennestefolks bøder: Hvad bøder gård- eller husmændenes børn eller tiennestefolk kand falde udi, betaler faderen eller hosbunden, om de icke selv strax betaler, og igien indholde af deres løn.

69. Om deres sæde: En hver nyder sæde i alle forsamlinger, mændene efter deres fæstebrevs dato, og konerne efter deres bryllups dag.

70. Om oldermanden og de fire mænd bliver efterladen: Forsømmer oldermanden med de fire mænd eller ser igiennem fingre med nogen, at ovenførte strafbøder icke bliver exekverte og indrevne, da straffes den eller de skyldige til byen, første gang 1 mark, anden gang dobbelt, som må pantes for af de tvende første mænd, der tilkommend år skal være medhielpningsmænd.

Denne byelov forpligter vi os alle Røslinge mænd til hørsommelig at efterleve, hvilket vi bekræfter med vores

bænders underskrift, og jeg Hans Elling allerunderdanigst beder mit høie herskab nådigst vilde lade den ratificere og vi andre bedende vores hosbund Niels Hansen Wiborg at vilde underskrive.

Røslinge den 12. april 1736.

Rasmus Hansen. Jørgen — J. N. S. — Nielsen.
Micke Nielsen. Hans — H. J. S. — Jacobsen.
Espen — E. H. S. — Hansen. Niels — N. R. S. — Rasmussen.
Niels — N. M. S. — Mickelsen. Jens — J. P. S. — Pedersen.
Lars — L. H. S. — Hansen. Mads — M. N. S. — Nielsen.
Hans — H. N. S. — Nielsen. Falk — F. D. S. — Ditløfsen.
Lars — L. J. S. — Jørgensen. Niels Jørgensen.
Oluf — O. L. S. — Lausen.

Læst og protocolleret inden Sunds Gudme herreders ting torsdagen den 16. juli 1772.

Ad. Bekker. G. Jantzen.

Dags stokkemænd vare: Marquer Hansen af Egeberg, Hans Jørgensen og Rasmus Knudsen af Steenstrup, Jørgen Knudsen af Lunde, Frands Andersen, Rasmus Rasmussen og Christen Andersen af Høye samt Henrich Erichsen i Tinghuset, som tilligemed fornevnte Rettens betiente vidne, at således inden tinge passeret er.

Actum anna die et loco ut supra.

Ad. Bekker. G. Jantzen.
Segl. *Segl.*

Her efter det originale håndskrift, der i fremtiden vil blive gemt i provinsarkivet i Odense. Første blad af håndskriftet er dog tabt, men det haves i afskrift af gårdejer Lars Frederiksen i Ryslinge. Det originale begynder side 462, post 1, linie 3: ald ugudelig væsen *osv.*

Forhen trykt i »Aarbog for dansk Kulturhistorie«, 1893, side 165—188.

Refsvindinge, Vindinge herred.

Instrux eller byelov for Revsvindinge bye, Juulschous gods, indrettet efter samme byes omstændigheder af eieren, Friderich Bagger, kongl. majestæts kammerråd. Odense 1773. Trykt i det kongel. privil. adressecontoirs bogtrykkerie.

I. Om gierdeskov og gierdernes vedligeholdelse.

1. Strax efter nytår skal alle mændene rådføre sig med hinanden, hvor de vil hugge giersel og stavre; og når dette er overveiet, skal de forespørge sig, om det er med herskabets villie, og hvis så er, skal de bestemme én dag, på hvilken de vil begynde at hugge, dog i laugvis eller hver ni gårde sammen, på det hver mand kan finde sit eget mål og ei hugge noget fra naboerne. Hvilken mand da ei møder i sit laug på bestemte dag at hugge gierdsel på sit eget mål, han bøde til lauget for sin efterladenhed, første gang 8 sk. og siden dobbelt.

2. Hvilken mand, som hugger noget skov, stavre eller torn fra en anden, hvor lidet det end er, han betale skaden og bøde desuden til byens casse, første gang én mark og siden dobbelt.

3. Ingen må efter første maidag hugge noget skov, stavre eller torn, under straf af 4 mark, det halve til angiveren og det andet halve til byens casse.

4. Såsnart sneen om foråret svinder bort, skal alle gierder både vang-, tofte- og haugegierder vere gablukkede, hvilket oldermanden skal tilsige dem og have indseende med at ske.

5. Alle vanggierder skal vere i forsvarlig stand til første maidag og den dag syvnes efter gammel skik.

6. Tofte- og haugegierder, som ei ere hovedgierder, gierder enhver, om og som han vil have dem i fred. Fanger han selv skade, fordi han ei lovlig gierdet havde, da have skade for hiemgield, men fanger anden skade, da betale gierdeeieren skaden. Og er gierdeeieren uberettiget nogen mands der indkomne kreature at indtage og anholde, med mindre han lader slige gierder ligesom markgierderne syvne af byemændene voldermissedag, at de da ere og siden holdes i forsvarlig stand.

7. Ligeledes skal alle gierderne om rugmarken være i forsvarlig stand hele vinteren, hvilket oldermanden skal have flittig tilsyvn med ikke at forsømmes. Og skal samtlige, som har del i rugmarken, øse sneen fra gierderne, når behov giøres, uanset hvis gierderne ere.

8. Hver mand skal årlig sætte i mindste 3 favne stengierde på den måde, som er anvist og nu i tre år har været brugt og ei anderledes, thi dermed kan best afstedkommes, stavrene forkortes, gierdeskoven spares, svinebrud afværges og stene samles af jorden. Hvo som sætter mere end 3 favne, han nyder de fem første år fra Juulschov for hver favn, som er 5 kvarter høj, 8 skilling. Og skal dette hver mortensdag efterses og afgiøres.

9. Hver mand skal ved sine vanggierder sætte sit navn på en stavre eller pæl, som kan drives i jorden, på det oldermanden kan kiende dem, når han går i marken.

10. Hver mand skal årlig opfrede nogle læetorne, især på de stæder, hvor der er slet mark.

11. Ingen må afhugge nogen læetorn under straf af 4 mark, det halve til angiveren og det andet halve til byens casse. Men i rette tide at stive dem forbydes ikke.

12. Ingen må rydde noget skov uden herskabets samtykke, enten lidet eller stort, under straf af 4 mark, det halve til angiveren, og det andet halve til byens casse; og desuden ståe herskabet til ansvar efter loven.

13. Både husmænd og gårdmænd skal årlig plante nogle pile ved deres hauge-, tofte- og vanggierder, som både hielper på gierdsel og giør, at gierderne ikke så let falder, alt under den straf loven påbyder.

14. Hver mand skal sætte en rad sten langs ved sine hiemgierder for at holde svin fra dem.

15. Så bør og hver mand årlig plante nogle frugttræer, indtil han i mindste har 20 stykker i god vext; og årlig at legge noget humle, indtil han i mindste har 30 kuler, om han dertil haver plads, samt årlig såe i mindste 1 skieppe hør- eller hampefrøe, alt under den straf loven påbyder.

II. Om pløining og sæd.

1. Enhver skal stræbe at fælle sin jord det første ske kan, noget i efteråret, når de er færdig med rugsæden, og det øvrige i foråret, såsnart frosten går af, og jorden ei er for skiden.

2. Når det er tienligt at såe erter, skal alle mændene rådføre sig med hinanden, hvad dag de vil begynde og i hvilken mark, og skal alle til den vedtagne tid pløie og såe på én gang, så bliver og kornet tienlig at høste på én tid, som nøie bør tages i agt for tiendens skyld. Og skal den vedtægt gielde, hvorom toe trediedele eller tre fierdedele af byemændene ere enige; men ellers ikke.

3. De skal og giøre vedtægt, når de vil såe havre i rugmarken, og alle begynde på den bestemte dag. Og i hvilken mark de da begynder at såe, skal såes gandske færdig med det slags sæd, førend de begynder i nogen anden; med mindre én eller anden måtte have nogle

få side og skidne stykker, at de da ikke vare tienlige at såe.

4. Når de synes, fallen er tienlig at tage op, skal de ligeledes vedtage og bestemme en vis dag, da hver mand skal møde i fallemarken med sin ploug og tillige bestemme, hvor mange bæster en hver må have i fallemarken. Befindes nogen her udi forsømmelig at begynde pløiningen, pløier ikke én mark færdig, før han begynder i en anden, og ei alle tider holde sig vedtægten efterrettelig, han bøde til byens casse første gang 1 mark og siden dobbelt. Såsom det er deres egen nytte, at kornet kan på én tid blive tienlig at høste, og den ene ei skal lide ophold efter den anden i tiendetiden, som ellers ofte sker.

5. Hvor ingen rén endnu er imellem agrene, der skal hver mand være pligtig at lade ståe en halv fure jord til skiæl imellem agrene, på det den ene ei skal pløie den anden for nær. Oppløier nogen sådan skiælfure, han bøde til byens casse første gang 4 mark og siden dobbelt.

6. Er nogen, som ei ret véd skiællet, da skal han tage naboerne med for at udvise det rette; thi ingen må giøre skiæl efter eget tykke.

7. Når de pløier i rugmarken om foråret, skal de enten vende på deres eget eller bære plougen om for enden og ei giøre skade på naboens rug, som ofte er sket.

8. Fordi meget ulige jordmåle af høie og side stæder iblandt hverandre og på adskillig måde situerede har forhindret at inddele byens jorder efter ønske i fem marker, og der desårsag af de mest egale jorder er udsøgt en årlig mark, som til de andres bedre hvile i plættevis kan forhielpe, så må i denne årlige såkaldede Nyemark ingen pløie eller såe noget uden efter vedtægt

på de skifter, som med herskabets samtykke bliver drevet i følge med enhver af de andre marker.

9. I enhver af de andre marker skal hver helgård lade hvile årlig tvende tønder land, hvilket bør mages således at nogle mænds hvilende stykker kunde være samlede, da en kornager imellem tvende leie altid tager skade.

III. Om skiæl at sætte og holde vedlige.

1. Én gang om året, nemlig når vårkornet er tilsået, skal alle mændene samles og sætte faste skiæl, først imellem laugene og siden mellem mandsparterne både ved agrene, engbond og skovmåle især høvdeskiæl; thi de, som eier høvderne, vil gierne pløie nogle furer mere, end de bør.

2. Hvilken mand, som pløier mere til sin høvd, end han bør efter skiællet, han pløie det tilbage igien og desuden betale til byens casse, første gang 1 rdl. og siden dobbelt, at enhver kan beholde det, ham med rette bør efter lodkastningen og byens ligning.

3. Hvilken mand, der tilegner sig nogen jord, som af en anden er pløiet, og ei med naboerne beviser, at den virkelig ved lodkastningen er ham tilfalden, han bøde til de fattige 1 rdl. og desuden til byens casse efter omstændighederne.

4. Befindes nogen at oprykke skiæl, sætte eller giøre skiæl efter eget tykke, være sig ved agre, engbond eller skovmåle, da skal han straffes som en falsknere efter loven.

5. Det er ei nok at faste skiæl er sat en gang imellem laugene og mandsparterne både ved agre, eng og skovmåle; men de skal årlig, så snart vårsæden er lagt, efterses af alle bymændene, at de ikke enten oprykkes eller forrykkes, men altid holdes vedlige, på det ingen skal blive fornærmet.

IV. Om tøiring.

1. Før noget kreatur må sættes i tøir, skal tøirene syvnes af oldermanden og de otte mænd, og hvilke, som ikke findes forsvarlige casseres. Og befindes sligt casseret eller andet ugyldigt tøir på nogens kreatur, da betale han, endskiønt ingen skade sket er, 8 sk. til lige deling imellem angiveren og oldermanden.

2. Alle tøirstager skal, før de kommer i marken, være brændt med mandens brænde tæt ved hovedet under tøiret. Og for hver tøirstage, som findes i nogen mands tøir og ei på sådan måde brændt er, betale eieren 8 sk. til lige deling imellem oldermanden og de otte mænd.

3. Og skal enhver være pligtig at tøire sine egne leie og ei på andres. Befindes nogens kreatur tøiret på anden mands grund eller lei, da skal den, som kreaturet eier, betale skaden og desuden 4 mark til byens casse og 1 mark til angiveren.

4. Når de vil tøire i stubbelandet, før kornet kommer af marken og avret bliver opgivet, da skal alle mændene have lige meget kreatur der i tøir; men hvor meget en hver må have, derom giøres vedtægt, dog skal enhver tøire på sin egen grund. Og befindes nogen at tøire i stubbelandet, før vedtægt ganget er, eller mere, end vedtægten tillader, eller og på andres grund, da bøde han 4 mark, det halve til byens casse og det halve til angiveren.

5. Enhver mand skal tilholde sine folk således at tøire kreaturet, at det ikke nåer over på naboens grund; thi det foregivende, at tøiret er rakt, hielper ikke. Men den som her imod befindes at handle, han betale skaden og desuden for hver alen, kreaturet nåer ind på naboens grund, bøde, før det er slået, 1 mark, og

efter det er slået, 8 sk.; det halve til byens casse og det halve til angiveren.

6. Befindes nogen at gåe og holde ved tøiret og lade kreaturet gåe og æde af andres, da betale han skaden og desuden, hvis det er i korn, 4 mark, og hvis det er i græsbed, 2 mark til byens casse og 1 mark til angiveren. Det samme forståes og om en med sammenkoblede bæster beder på anden mands grund.

7. Da byen har sin beste og meste gierdsel i Nyemarken, og samme ved skiødesløs omgang let kan ødelegges, så må ingen tøire enten bester eller kvæg så nær buskene, at samme kan afbides, da det er forståeligt, at samme derved i sin vext sættes tilbage og skal have langt flere år, førend den igien kan hugges. Handler nogen her imod, og hans skov findes afbidt, medens tøiretiden varer, da skal han tiltales af herskabet som skovs ødelegger og desuden til byens casse betale 4 mark. Førend derfor avret i Nyemarken opgives om efteråret, som aldrig måe ske før efter michelsdag, skal alle udsiderne af underskoven besigtiges, og de skyldige straffes uden ald undskyldning. End kommer nogens kreatur løst og enten i denne eller de andre marker afbider andres underskov, da bøde han 2 mark til byens casse, hvor ringe skaden er.

8. For hver kreatur, som slåer sig løs i kornmarken og ei giør skade på underskov, skal eieren betale i mindste 8 sk., halvdelen til byens casse og halvdelen til angiveren, da mange har misbrugt den hidindtil derpå lagte ringe straf i tanke, at de for 2 eller 4 sk. kunde fåe overflødig værd, når et creatur gåer løst, men giør det skoven skade, da straffes efter den foregående 7. art.

9. De otte mænd skiftes til at gåe i marken og være oldermanden behielpelig at have tilsyn. Og de skal

gåe i marken i tusmørket, undertiden om aftenen og undertiden om morgenen for at erfare, hvorledes tilgåer med tøiring og andet Hvad bøder, der falder for det, de finder ulovlig på en eller anden måde, tilhører dem selv.

10. Alle drenge og piger, som passer tøirekræet, skal være af marken, såsnart solen er gået ned, og ei komme eller findes der, før tid er at gåe til tøirekræe. Hvo som giør her imod, skal betale 1 mark til angiveren og 1 mark til byens casse.

11. Enhver mand ståer til ansvar og straffes for, hvad ulovlig hans folk begåer, da han igien kan formane og straffe dem efter omstændighederne.

12. Drengene skal om søndagen give tilkiende, hvor mange løse kreaturer har været i den uge, og skal dem af oldermanden strax udbetales halvdelen af bøderne, når det, de siger, kan ståe prøve og er således befundet i sandhed. Men befindes det falsk, da skal drengen, som løgn sagt haver, straffes af sin fader eller den husbonde, han tiener.

13. Hvilken dreng, det kan overbevises, at han enten haver oprykket tøirstager, skåret tøir i stykker eller taget tøier af noget kreatur, så det bliver løst, han skal sidde nogen tid i hullet på vand og brød og siden pidskes i de andre drænges påsyn.

14. Hvilken mark der tøires, skal de alle — såvidt mueligt — tøire på én gang, på det der desbedre kan haves tilsyn, at alle ting gåer rigtig, som ellers vilde blive for vidtløftig for oldermanden og de otte mænd. Og når hver mand hviler lige meget, kan den post let finde sig.

V. Om høesletten.

1. Når høesletten begynder, da skal alle mændene giøre vedtægt og bestemme en vis dag, da de alle skal

være pligtige at begynde og slåe, og så skal de vedblive at slåe i den mark og ei begynde i nogen anden, før den er gandske afslået. Befindes nogen her imod at handle eller ved sit nølerie giør de andre utilbørlig ophold, da straffes han efter omstændighederne.

2. Ligeledes skal de på en bestemt dag begynde slætten i de andre marker og altid giøre en mark færdig, før de begynder i en anden, på det den ene ikke skal slåe fra den anden og ei heller gå feil af skiællet.

3. Har nogen ænghauger i samling, da skal de ligeledes være enige og bestemme en vis dag, når de vil slå samme, eller, hvis de ei kan blive enige, i mindste tilsige de andre lodseiere, hvad dag de vil slåe.

4. Slåer nogen over skiællet, da må den forurettede ei tage sig selv til rette, men naboerne skal dømme, hvormeget skal gives igien, og den som slog over skiællet skal betale for ulydighed 2 mark til byens casse.

5. Tillader nogen en anden, være sig husmand eller inderste, at slåe sine agerrene og forslætter, da svarer jordeieren til, hvad fornærmelse husmanden eller indersten tilføier hans naboer, og straffes ligeså fuldt, som han det selv giort havde.

6. Hvor der er hugget skov i foråret, skal enhver vogte sig, at han ei kommer skoven nær, og med leen enten afhugger eller beskadiger de unge skud.

7. Når de i Nyemarken vil slåe omkring skoven, da skal hver laug slåe sit i samling og siden dele høet, på det ingen af gierrighed skal giøre sig selv en ubodelig skade ved at slåe skoven for nær og beskadige eller afhugge de unge skud.

8. Denne samlings slet skal forrettes af mændene selv, og måe de ei sette skylden på deres folk, hvis den unge skov bliver afhugget. Så bør og mændene hos

herskabet at forespørge sig, hvor nær de med leen må komme skoven, på det bøderne ei skal blive store. Og handler nogen her imod, da skal han betale i straf til byens casse 1 rigsdaler.

VI. Om tørveskier.

Fordi tørveskieren falder her hel vanskelig, og desårsag ikke til visse spader kan udvises, bliver følgende at iagttage:

1. Vil hele byen skiære tørv på ét stæd, da skal alle mændene være behielpelig med at afpompe vandet. Vil hver laug skiære tørv på sit stæd, da skal alle i et laug være hinanden behielpelig at pompe vandet. Og hvo den vedtagne dag ikke møder og pompe, han skal for sin modtvillige udeblivelse betale de andre, første gang 1 mark og siden dobbelt.

2. En helgård må til eget brug årlig skiære 26 læs tørv, og en halvgård 18 læs. Skiær nogen mere, da skal han give det til byens fattige og desuden bøde 4 mark, det halve til byens casse og det halve til angiveren.

3. Desuden må hver helgård årlig bortleie eller sælge til byens husmænd og inderster 8 læs; men mere end 8 læs må han ei sælge og ei udenfor byen. Handler nogen herimod, da skal de fattige have værdie af ham for den tørv, han har solgt mere, end tilladt er, og desuden bøde han 4 mark, det halve til angiveren og det andet halve til byens casse.

4. Enhver skal sætte sin tørv på sin egen grund, med mindre det sker med tilladelse. Hvo som giør her imod, han skal betale den, som eier grunden, sin græsning og desuden til byens casse, første gang 1 mark og siden dobbelt.

5. Skier nogen tørv på anden mands grund, da skal han igiengive tørven til den, som grunden eier, og desuden

4 mark, det halve til grundens eiermand og det andet halve til byens casse.

6. Hvo som borttager anden mands tørv, han igiengive eiermanden sin tørv og desuden 1 rigsdaler til byens casse og 1 mark til angiveren.

VII. Om græsning.

Formedelst denne egns ringe omstændigheder tåler hver helgård ikke at holde flere kreaturer af alle slags end 18 høveder, siger atten høveder, hvoraf et fuldvoxen bæst regnes for et høved, en koe for et, 4 får for et, 4 svin for et og 4 giæs for et, og yngre bæster, kvier og kalve efter den taxt, som udi byen sadt er. Haver nogen mere kreatur, end efter denne taxt i alt kan udregnes til 18 høveder, da må han søge græs til det på andre stæder, men må ei tillades mere græsset på byens grund, eftersom husmændenes og indersternes kreaturer — efter den dem givne taxt, som byen for den satte betaling i græs skal imodtage — også vil have føde, og når græsningen er forsadt, taber hele byen.

2. En husmand må årlig have en koe, fem får, to giæs med gasse og en gris, og mere må de ei fåe græsset på fælleden. Har husmanden ingen koe, må han i stædet have tre får. Har han ingen giæs, må i dens stæd have to får.

3. Skoleholderen må efter skoleconventionen have en koe, fire får, to giæs og en gasse og et svin og ei videre. Har han ingen koe eller svin, da har han samme rettighed som husmænd.

4. Hvad kreatur, som findes i marken mere end nu fastsadt er, skal eieren strax tage bort og bøde til byens casse for hvert kreatur 4 mark.

5. For at forekomme det, græsningen ei skal fordærves af svineroden, skal alle svin bestandig være

ringede undtagen i frostvæir; for hvilket at have indseende med oldermanden og de otte mænd skal have af eiermanden for hvert svin de finder uringet, første gang 2 sk. og siden dobbelt.

6. Haver nogen et sygt får, dekkelam eller skadelig svin, som for småe kreaturer ikke kan være på fælleden, da må det ei nægtes dem for en billig betaling at fåe det i Koehaugen.

VIII. Om kornhøst.

1. Når høstetiden begynder, da skal alle mændene rådføre sig, hvad dag de holder kornet tienlig at høste, og på den dag og i den mark, de da vedtager, skal de alle begynde høsten og altid høste et og samme slags sæd op i den mark, de har begyndt, før de begynder i en anden, på det kornet på én tid kan blive tienlig at age hiem og yde tiende af, dog altid en sid hut havre undtagen.

2. Det samme skal og ske med de andre marker, at ingen må høste uden efter vedtægten; dog undtages om én trænger til noget, som han strax vil tærske til brød, hvilket dog skal anmeldes.

3. Er nogen her udi forsømmelig og enten høster før eller efter den vedtagne tid, da bøde han til byens casse, første gang 2 mark og siden dobbelt.

IX. Om rugsæden.

1. De skal alle begynde at såe på én tid, og rugmarken tages i hegn, før noget rug bliver sået.

2. Når rugen er sået, skal oldermanden tilholde mændene, at de pløier vandfurer og giør grøfter, hvor det behøves, på det vandet kan fåe afløb.

3. Ligeledes skal de oprense de gamle grøfter, som for vandets afløb giorte ere, både i rugmarken og de andre marker.

X. Om vanglede.

1. Oldermanden skal have tilsyvn, at alle vangledene ere i forsvarlig stand.

2. De se som vangledene vogter, være sig hyrder eller mændene selv, skal være pligtig at vogte og holde dem i hegn til mortensdag. Men de lede omkring rugmarken skal hele vinteren vogtes og holdes i hegn.

3. Forsømmer nogen mand enten at vogte vangledet eller og derom at tilsige sin naboe, da skal han betale til de otte mænd første gang 2 mark og siden dobbelt.

4. Oldermanden skal og have flittig tisyvn, at ikke kommer enten får, svin eller andre kreature i rugmarken om vinteren.

XI. Om stævne.

1. Hvilken mand som ei møder i tiendestuen de dage, der skal giøres angivelse og leveres tiende, en halv time efter, det har aftudet, skal til byens casse betale 1 mark.

2. Hvilken mand som ei selv møder eller bud fra ham på byens stævne ligeså tilig som oldermanden, efter han har aftudet, skal betale oldermanden 2 sk. i straf.

3. Lader nogen, være sig gård-, husmand eller inderste, sine kreaturer gåe ud, før det tuder, den dag, der tiendes af kvæg, være sig hvad slags kvæg det vil, han betale 2 mark i straf til byens casse.

XII. Om skorstenes og husenes vedligeholdelse.

1. Såsnart de om foråret har tilsået, skal hver mand efterse sine huse og holde dem ved lige både med ler, tag, rygning og hver år forbedre dem med noget nyt, førend de gamle falder, så de altid kan være i forsvarlig god stand.

2. Alle skorstene, bagerovne og andre ildstæder skal nøie efterses, at de altid kan være i god stand.

3. Alle skorstene, skal st. Hansdag over alt være udspækket og oven for taget kalket. Og befindes nogen her udi forsømmelig, da betale han 1 mark til oldermanden og de otte mænd, som årlig den dag skal syvne dem. Og hvis han endda ikke til den dag, de da sætter ham, giør det, da betale han dobbelt.

4. Desuden skal oldermanden og de otte mænd årlig trende gange, nemlig strax ved nytår, påske- og mikkelsdag, syvne og efterse alle skorstenene, om de ere vel rensede og vedligeholdte. Og for hver skorsten, som ei er vel rengiort, skal eiermanden betale dem 8 sk., og dersom den endnu ikke til den dag, de da foresætter ham, er i stand, da betale han dobbelt. Men befinder de ovnen eller skorstenen uforsvarlig, da nedrive de den strax.

XIII. Om liderligheds afskaffelse.

1. Såsom herskabet giver slåegilde tvende gange om året, må de unge folk ikke holde andre gilder, når de har slået til hove.

2. Låner nogen mand de unge folk sin stue at samles i, når de har været til hove, da betale han 4 mark første gang og siden dobbelt, det halve til angiveren og det halve til de fattige.

3. De unge folk må ellers holde sig et sommer- eller mikkelsdagsgilde og da danse og fornøie sig med hinanden, dog med herskabets tilladelse og foruden brændevin.

4. Ei heller må nogen uden herskabets tilladelse holde noget bindegilde under 4 mark straf at betale til de fattige.

5. Ei heller må de unge folk, enten småe eller voxne lege juleleg mere end trende gange, nemlig dagen efter julehelligt, helligtrekongersdag og kyndelmisssedag.

Låner nogen mand sin stue til de unge folk oftere at lege jul udi, da betale han første gang 4 mark og siden dobbelt, det halve til angiveren og det halve til de fattige.

6. Ingen, være sig mænd, karle eller drenge, må søge enten møller eller andre stæder for at sidde og drikke. Men findes nogen enten mand, karl eller dreng nogen sted at sidde og drikke enten søndag eller søgnedag, da skal han betale i straf første gang 1 mark og siden dobbelt, det halve til angiveren og det halve til de fattige. Og desuden skal mølleren eller den kroeholdende blive tiltalt efter forordningen for ulovlig kroehold.

7. Det tillades mændene tvende gange om året, nemlig efter deres sure sved og arbeid, som er falden i vårsæden og høsten, at fornøie sig i samling med én tønde godt øl, hvis betaling må tages af straffebøder, som samles i byens casse. Men i alle tilladte samlinger skal brændevin, ligesom begyndt er, være afskaffet.

XIV. Om trodsbrænde.

1. Ingen gårdmand eller hans tiennestefolk må i herskabets skov sanke trodsbrænde, under straf at betale første gang 4 mark og siden dobbelt, det halve til angiveren og det halve til skovfogderne, da trodsbrænde er for de fattige allene.

2. Husmænd og inderster er det tilladt at opsanke de nedblæste trodsstikker og bære dem hiem, men ingenlunde at komme med vogn enten i skoven eller udenfor ved skovgierderne, på det én ei skal få alt og de andre intet.

3. Befindes nogen med vogn enten i skoven eller udenfor ved skovgierdet og kiøre trodsbrænden hiem, eller og han haver grøn brænde i sine knipper, må han derefter ei komme i skoven og skal desuden betale 2 mark i straf til angiveren.

4. Befindes nogen at hiembære stavre eller gierdebrænde enten af mark-, tofte- eller haugegierder, da skal han, endskiøndt han siger at have taget den på fremmed grund, strax bære den til sin eiermand og betale i straf første gang 2 mark og siden dobbelt, det halve til angiveren og det halve til byens casse.

5. Og skal det være oldermanden og de otte mænd tilladt at giøre hussøgning, når og hos hvem de vil, om stafre- og gierdebrænde, da den, som hermed uden lovlig adkomst træffes, straffes, som meldt er.

XV. Om adskilligt.

1. Ryger nogen tobak i loen, stalden eller anden sted, hvor foer er ved, da skal han betale 1 mark til angiveren og straffes efter forordningen.

2. Hver mand skal holde sin gårdhund bunden, og for hver hund oldermanden finder løs enten sommer eller vinter, skal eiermanden betale ham 4 sk. første gang og siden dobbelt.

3. Da erfarenhed har lært den deraf flydende skade, så må ingen, enten mand, karl, dreng eller kvinde age på noget læs høe eller korn, under straf at betale 4 mark, det halve til angiveren og det halve til byens casse; thi kan den, som kiører læsset, ei tåle at gåe, da kan han ride, men de andre skal gåe.

4. Angiver nogen noget, som ham kan overbevises at være løgn, da skal han betale 1 rigsdaler til byens casse.

5. Befindes nogen, være sig mænd, karle, drenge eller kvinder, at slåes, trækkes i hår eller udskiælde hinanden enten i gildelaug eller anden sted, da skal hver betale 3 mark til de fattige.

6. Samtlig gårdmænd og husmænd skal være behielpelige at legge en gangbroe igiennem gaderne af brede stene, at der kan gåes i byen med tørre fødder.

7. Ingen må uden herskabets tilladelse sælge nogen forering til fremmede uden for byen; thi hvad som er avlet på jorden, skal den igien fødes og giødes med.

8. Ingen må uden herskabets tilladelse giøde til halvs med nogen.

9. Ingen må lade noget umærket kreatur komme i marken, thi hvad som der findes og ei er mærket, skal tilhøre byen.

10. Oldermanden skal om sommeren efterse alle vandstæderne i markerne, og hvis de behøver det, da tilholde mændene, at de renser dem, at kreaturet kan få det fornødne vand.

11. Hvilken mand som ei sætter sine fedesvin på stie, han skal være pligtig at ringe dem, da de i anden fald giør stor skade på gierder og unge pile. Og skal eiermanden for hver fedesvin, som på gaden findes uringet, betale oldermanden 4 sk. og strax ringe det.

12. Om efteråret skal mændene rådføre sig med hinanden, hvor de vil legge deres vintersvin, da de ei må bygge stierne så nær sammen, at den enes svin æder med den andens, og drengene for at hindre dette, slåer svinene ihiel eller til skade.

13. Ingen må sælge noget gierdeskov eller stavre til fremmede uden for byen; men den, som har noget at sælge uden derved sin gierselskov at forringe, skal sælge det til byens husmænd, dog alt med herskabets tilladelse og anvisning.

14. Ingen må gåe med tændt lys i lygte på kornladet om sommeren, når de ager korn hiem, under straf at betale 2 mark til angiveren og desuden noget til byens casse efter omstændighederne.

15. Ingen, være sig hvem det vil, må om sommeren plukke erter af anden mands ager uden eiermandens

tilladelse. Handler nogen her imod, da betale skaden og desuden 2 mark til angiveren. Er det børn, da undgielde forældrene, som de det selv giort havde, thi de kan anderledes optugte deres børn.

16. Enhver skal holde sine træer fri for skadereder, og for hver skaderede, som findes i april og mai måneder, skal eiermanden betale oldermanden og de otte mænd 1 mark og strax nedrive skadereden.

17. Understår sig nogen enten mand, karl eller dreng ved nytaar eller bryllupper at skyde, da skal han betale 4 mark i straf, det halve til angiveren og det halve til de fattige.

18. Den som gåer i kroen de dage, de kiører med korntiende, skal, hvad enten han er mand, karl eller dreng, betale i straf 1 mark til de fattige.

19. Enhver fader og hosbond skal tilholde sin søn og dreng i seneste i den alder fra 12 til 16 år at lære og tilvænne sig at kunne enten binde strymper eller og spinde uldet eller linnet, på det de under helbreds svækkelse, vandheld og alderdoms skrøbelighed dog kan fortiene noget til livets ophold og ikke mere, når de en gang trænger til almisse, skal være byen og sognet til byrde end kvindekiønnet. Da ingen dreng herefter skal eller må nyde karls løn, forinden han for herskabet har aflagt prøve, at han har tilvant og øvet sig i et af de foreskrevne arbeider, for derved i nødsfald dog at kunde forhverve noget.

20. Oldermanden med de otte mænd skal nøie erkyndige sig om karlenes opførsel, og i fald nogen til nogen slags liderlighed skulde forfalde, betimelig anmelde det for herskabet. Og især skal de erkyndige sig om, hvo der entholder sig fra tobaksrøgen og brændevin for derom at kunde underrette herskabet ved gårders vacance og soldaters præsentation og udskrivning,

siden disse altid, såvidt muligt, skal foredrages andre til gårdsfæste og befries fra soldaterstanden.

21. Ingen karl må nyde sæd til løn, men på det han dog kan være sin løn vis, da skal, såsnart bonden har indavlet, udtærskes forlods så meget korn, som kan løse den i forordningen fastsatte løn for en karl og ikke videre. Befindes nogen bonde her imod at handle, da tiltales han efter forordningen.

22. Alt hvad som året om fra mai- til maidag i byens casse indsamles, anvendes til byens beste, og må deraf til drik ikke anvendes mere end til de ommeldte tvende gilder, hver gang én tønde øl. For det øvrige kiøbes salt, tiære, sild og deslige, hvilket uddeles således, som billigheden tilsiger. Vil de dele pengene, da kan og må det også ske.

23. Hver gang der giøres vedtægt om noget af for omskrevne arbeide at forrette, da skal det capitel, som handler om det slags arbeide, lydelig oplæses på stævnen eller i oldermandens stue for alle mændene, på det de desbedre kan vide dets indhold og holde sig det efterrettelig.

24. Endskiøndt der udi hver gård af denne byelov bliver indlagt et exemplar, så skal dog samme hver maidag lydelig oplæses for alle på stævnen og siden nøie iagttages. Forsømmer oldermanden dette da straffes han for ulydighed.

Efter det trykte eksemplar i Det store kgl. bibliotek, der er i lille octav, på 30 sider foruden to blade med titel og indholdsfortegnelse. Den sidste er udeladt her.

Refsvindinge byemænds gildeskrå eller lyd:

Stoelsbroderen banker på bielken eller på en kiædel, om det er i husene, eller på tønden, om det er i marken,

råber høit og lydelig: Giver lyd i got folk, imens en dannemand taler et ord! Derpå bliver alting stille, og enhver tager hatten eller huen af.

Oldermanden eller den, som skal tale for, begynder således:

I got folk! forlader mig, at jeg tar Jer af med Jer snak og tale. I skal snart komme til Jer glædskab igien med Guds hiælp. Ellers er det så, at hvor vi samles eller sankes, hvor Guds gode gaver er at bytte, som vi nu for hånden har, da skal I vide, vi har det ikke af os selv, men af den allermægtigste Gud, som alting formåer, som er Gud fader, søn og helligånd. Så vil vi også bede Gud fader om, at han vil udgyde sin helligånd over os som vand på det tørre og strømme på det tørstige, thi Christus Jesus siger selv, hvor to eller tre ere forsamlede i hans navn, der vil han selv være midt i blandt. Nu ere vi mange flere forsamlede. Efterdi vi ere forsamlede i Jesu navn, så lader os også love og prise Jesus: Gud skabe rene hierter i os og giv os en nye vis ånd, forkaste os ikke fra dit ansigt og tag aldrig din helligånd fra os. Hvo dette med mig ønsker og begierer, han beder af hiertet en god bøn til Gud i himmelen, så bønhører han os.

(Nu bliver alting stille, og enhver læser sagte et andægtig Fadervor.)

Så vil vi også ydermere bede for tid og timelig veirlig og for den velsignede jordens grøde, som nu er hensået eller herefter skal såes, at vor Herre vil give hende sit benedidede veirligt, at hun måe komme vil i huse i sin tid, at vi kan nyde vores daglige næring deraf. Så vil vi og ydermere bede for kongen og for fyrster og for dem, som skal styre lande og riger, at vor Herre vil give dem samdrægtige hierter, at vi kunde nyde fred indtil

vor død. Så vil vi ikke heller forglemme at bede for vor egen gunstige øvrighed: Gud give dem en christelig troe og tålmodighed indtil enden. Så vil vi også bede for kirker og skoler, for vor gode sognepræst og sognedegn, som skal prædike og siunge Guds ord for os i den christen kirke: Gud lad dem så prædike og synge, at vi kunne merke og giemme, at de med os, og vi med dem kunde alle bekomme himmerig og det evige liv på den yderste dag. Så vil vi også bede for enker og faderløse børn: Gud være deres fader og forsvar. Og vær iligemåde hos alle dem med din hielpes hånd, som ere på deres retfærdige reise til lands eller vands. Så vil vi ikke heller forglemme at bede for os selv, for vore egne gildesbrødre og gode venner: Gud give os en god aften i aften og hver aften. Og hertil vil vi bruge den samme bøn, som vi havde tilforn. Beder alle af hiertet Fadervor, såmange som skiønne kan, så bliver der nogle af os med Guds hielp bønhørte.

(Her læser enhver for sig igien sagte Fadervor,)

Eftersom vi har begyndt vor tale med bøn og påkaldelse, så vil vi ære Gud i himmelem med en smuk lovsang. Vores stoelsbroder eller en anden god ven, giv os det første vers!

(Her begynder sangen: Som sig en fader forbarmer.)

Nu har vi læst og bedet, det beste vi har kundt; Gud antage vores bøn og lovsang bedre, end vi kan fremføre den.

Så skal I got folk også vide, hvad det er for øl, vi har til stoels i aften. Da er det et par tønder øl, som den gode herre hr. justitssecretair Sechman, vor velbårne hosbonds broder, har foræret os at drikke hans skål udi. Gud i himmelen velsigne og bevare ham og alle hans fra ald våde og ulykke, og at han måtte længe

leve og lide vel. Ellers siger han så, eller jeg svarer på hans vegne: Dersom nogen skulde klage enten på øl eller tønder, da lover han heller at bedre i aften end nogen tid. Mig tykkes for min part, øllet er meget got. Enhver svarer for sig. (Her råber de høit og lydeligt allesammen: Øllet er got! Øllet er got! Er der nogen brøst på øllet, så klapper oldermanden til lyd og siger: Gåe ud I otte mand, og de skal pålægge straffen, som skal betales for brøsten. Men er øllet got, så farer han fort med sin tale således:) Er øllet got, da under han os det med kierlighed og god villie.

Gåer I ud eller gåer I ind, da taler venligen og vel til hverandre! Af gode ord og tiltale, der kommer got giensvar, af spe og gloser, kommer kun kiv og trætte; Gud bevare os derfra. Den som intet bryder i aften, han har intet at bedre i morgen. Vores gildeshus og gildesvei, den lyser jeg i førm og fred, så vidt den er bred, at hver ærlig mand og ungkarl må komme vel hiem til sit hus foruden nogen forhindring fare eller skade i nogen måde. Dersom der er nogen, der sidder med ulovligt værge, da melder jeg det hen i hosbondens forvaring til i morgen eller en anden tid, så skal hver bekomme sit lige got igien. Dersom der er nogen, som enten klamres, skieldes eller slåes, enten her i huset eller på veien, så skal de fylde os tønden med så got øl, som vi nu har. Dersom der er nogle af vores laugsbrødre borte, som har rette gang til samme øl, da kan de lade deres kande eller giest komme, den stund her er klart øl i tønden; om så er, de ere enten syge eller i hosbonds forfald, så skal de nyde den ret, som vi ville have, om vi var borte, og de var her. Forsømmer de det selv, så skal de have skade for hiemgield. Er her nogen fremmede giester til os kommen, da forfremmer

dem til det beste, at de kan se den skik på os, som god er, at de lyster heller at være vore gildesbrødre end vore giester. Er her nogle fattige mennesker, som beder om en drik øl, da giver dem den; thi herren siger selv: Almissedel forarmer ingen. Så melder jeg ud fra os, alt det som ondt er (unyttig ord og tale) og ind til os igien, alt det som got er (Guds nåde og venskab). Nu vil jeg have vor stolsbroder formanet, at han skaffer os klart øl i skålene, som det sig bør. Når tønden ikke mer formåer, og I har hørt lyden på den, så véd enhver sig derefter at rette, og der med sidder i Herrens fred allesammen og forlader mig, jeg kan ikke tale for jer, som jeg skulde. (Her råber de alle i hverandres munde: Du taler som en ærlig mand! Gid du ikke leve længer, end du kan tale!)

Efter Nye samlinger til den danske historie (ved P. F. Suhm) 3. bind side 91—94. Efter en opgivelse dér, skal den være fra omtrent 1730.

Marstal, Ærø.

Vi Augustus af Guds nåde arfve til Norge p. p. give voris undersåtter på Ærøe udi Marstal hermed nådigst at vide, at for destobedre disciplin og skik udi bye og mark vedlige at holde, skulle de på efterfølgende puncter heller artic*ler* have goed agt og ved dennem den derhos satte vilkorsbrøde efterleve og uforbrødeligen holde.

1. For det første bliver enhver hermed påmindet og befalet ei nogen mand at afhende noget fellits græs, som hand selver icke haver behov, til nogen fremmede, førend hand haver budet det sine nåboer til. Vil de

icke have det for den samtøkte kiøb, nemlig 10 sk., må de selge det efter deris egen gefallen, dog til ingen fremmede. Og skal enhver fuld bolsmand have på deris leg af *får*)* halvandet høvet, og om nogen haver mere får og ei græs dertil, skal hand kiøbe det af sine nåboer, som icke selver haver fuldkommelig får til sit eget leg. Item skal enhver kådner have for betaling et høvids græs på felleden, som skal bestå udi femb får. Iligemåde må intet fremmed kræ, som kand være udenbyes, antages på deris fællet, uden det tilforn med byebrendet bliver brendt. Hvem herimod handler, skal være forfalden udi hans høifürstlige durch*lauchts* straf og brøde 2 rdl.

2. For det andet må ingen mand understå sig enten at tyre nogen deris egene eller fremmede hopper med føl udi deris kornmarke ved vilkor straf og brøde.

3. Skal ei heller ingen vere tilladt at tage noget fremmed kræ eller heste udi deris mark og græs undtagen melkekiør og det kræ, som kand brugis udi ploven. Såfremt noget andet bliver antaget, enhver det giør, også udi forskreven bøde.

4. Skal og ingen udi høsten må slå udi korned, når hannem løster, førend alle eiere ere samdregtig derom, og kornet er vel moenet, så det kand være til alle deris gafn og beste.

5. At ingen bolsmand heller kådner må sette deris kræ eller bester på stubbe, førend den bliver rivet, og kornet er rent deraf. Hvem herimod handler være under forbemelte straf og brøde.

6. At enhver holder sine gårde imellem kornmarkene sted*se* og til rette tide udi god hævd og ved fuld magt, så ingen tør klage derover. Såfrembt enhver haver icke de sinige ferdige, når hand toe gange af sine nåboer og

*) *Håndskriftet har* »foder; *men det må være en skrivefejl.*

forstandere er advaret, skal uden ald nåde derfor, om hand sig tredie gang lader tilsige, være udi forbemelte vilkors brøde.

7. Endelig for det syvende skal enhver være tiltenkt at være forstanderne hørig og lydig og fast og ubrødelig holde, hvis som engang med alle deris sambtøcke beslutet bliver, så at om dennem udi deris bye icke mere end andere steds må klages og siges, at de haver sig som børn; og enhver regiærer over sin egen villie. Dersom herover klages, skal forbryderen uden ald nåde være forbemelte straf og brøde undergiven.

Befaler og strengelig byder at vores beampte med forstanderne, som nu ere og herefter komme, have på disse forskrefne puncter god opsyn og achtning, at dette, som sig bør, efterlevet bliver, og at enhver, som herimod handler, strax hos beambtne bliver anteignet. Såfrembt at icke så sker, skal forstanderne tilligemed forbryderen, for hver gang de se med nogen igiennem fingre, være med et fuldkommen vilkor forfalden. Vilde sig enhver derfor efter at rette, eftersom det kommer til deris eget gafn og beste, her ofver fast at holde. Til ydermere stadfæstelse og sandheds vidnisbyrd haver vi dette vilkorsbrev med voris fürstlige amtseigel villet bekreftige og med egen hånd underskrevet.

Datum Norborg d. 16. september 1685.

Johan Frantz von Eickelberg.

Fürstelige Norborg beambter.

In fidem

J. L. Scheel.

Efter det originale håndskrift i Glücksbürger arkivet LXXIV,b, der findes i Rigsarkivet i Kjøbenhavn.

*u*ret årsage, da skal hand efter menige brødres sigelse straffes.

13. Broder skal svare for sin dreng ligesom for sig selv eller lade ham blive hiemme, og giør de nogen perlement, da skal hand være forpligtet at lede ham ud fra glædskabet.

14. Ingen broder skal klage hinanden for øfrigheden, uden hand for vegres skraen. Giør hand det, bøde en fierding øl.

15. Om nogen broder uskikkelig drikker, at hand spier og holder sig utilbørlig i gildeshus eller på gildesvald, bøde efter sex brødres dom.

16. Om nogen broder spilder af kande eller skål, mere end hand kand skiule med en hånd eller foed, bøde en fierding øl.

17. Om nogen broder ikke færdiggiør sit gildessæde med tag og vegge; men derover skamferes det gandske gildeshus, bøde efter sex brødres dom.

18. Om nogen broder ikke drikker sit rette pindsegilde til rette gildeshus, bøde en fierding øl.

19. Hvilken broder som døl sin medbroders ulempe, som er imod skraen, bøde ligesom hand hafde det self giort.

20. Hvilken som svær store eder, som er om Christi sacramented, vunder og hellige død, bøde 10 sk.

21. Hvilken som tapper noget øl, når en skienk*er*e er tilsat, uden oldermandens forlov, bøde en fierding øl.

22. Om broder eller søster ligger syg og er en kande øl begierendes, da skal den ikke vegres, om oldermanden bliver derom bedet.

23. Om nogen broder giør oprør og skuler hiemme og vil ikke svare til sine gierninger og bøde efter skraen, da skulle menige brødre gåe til hans boepæl og pante

hannem efter skraens lydelse. Iligemåde, hvadsomhelst nogen skyldig bliver enten for indknabelse eller giæstepenge, bøde en fierding øl.

24. Om nogen broder giør perlemendt i gildeshus og vil ikke stille sig, når hand er påmindt af oldermanden eller stoelsbrødrene, da skal de menige brødre være pligtige at stille hannem ud for døren. Hvem ikke står bie, bøde en fierding øl.

25. Oldermanden, skraeherren og stoelsbrødrene hører en frie skienk til for dem.

26. Om nogen broder, ung eller gammel, denne skrae ikke holde vil, men være ugesindig*) og urådelig, vil perlamentere, poke, svær og bande, da skal hand udskydes af vores gildesboe og være falden udi øfrighedens hænder.

27. Hvilken som pløier nogen mul*d* udi nogen anden mands eng og ikke rønser igien, eller lader ageren hen til andre, og af dem udkiøres, og ei bliver rønset, da måe bonden eller eiermanden for engen klage det for oldermanden. Da skal den, som mulden udkiørt haver, for sin forseelse bøde til vores gildesboe en fierding øl, og siden give så meget græs, som fordervet er, igien.

Ende på denne gildeskrae.

Sidst oversadt den 28. aprilis anno 1720.

Efter håndskrift i »Bornholmiana«, se foran side 214f. Det er en afskrift fra 1720 eller den nærmeste tid derefter.

Fr. Thårups skildring af gildesboet i »Borholmiana«, 6. bind:

Øster gildesboe beliggende nordvest for Kuregården

*) *En anden afskrift har »egensindig«.*

Politiken: Det er et meget nyttigt værk...... De læsere, som giver sig i lag dermed, vil ikke fortryde det. De vil ved læsningen deraf få et mere levende indblik i, hvordan danske mennesker den gang levede, end gennem mange store bøger med beretninger om de historiske begivenheder. De love, som er optrykt i første hæfte, er fra 17. og 18. århundrede, men de skildrer tilstande, der har bestået længe forud, og hvoraf rester er bleven tilbage langt op i 19. århundrede. *P. Munch.*

Medlemsblad for Sorø Amts landøkonomiske Selskab: Det er et forbavsende ringe kendskab, nutidens landmænd har til fortidens landbrug, til trods for at landbrug i umindelige tider har været landets bærende erhverv, en mangel, denne bog kan råde bod på, og den har i alt fald høj kulturhistorisk interesse.

Kolding Folkeblad: Forhåbentlig vil det udmærkede arbejde, der udføres af de to udgivere, vinde fornøden støtte fra alle sider. En omstændighed af særlig interesse er det, at de gamle landsbylove, deres forholdsvis sene optegnelse til trods, er rester af vor alleræIdste lovgivning og ofte væsentligt hidrører fra en tid, der ligger langt længere tilbage end byernes privilegier. — At denne gamle landbolovgivning tilmed er en særdeles underholdende læsning er allerede fremhævet ved omtalen af det første hæfte.

Samfundets Krav: Det vil blive en ligefrem åndelig guldgrube at arbejde i for den unge slægt, der gennem livet på højskolen har lært at forstå, hvad kundskab til historien er værd for de mænd og kvinder, der i nutid og fremtid skal fortsætte, hvad der er skabt af de tidligere slægtled. De gamle landsbyfællesskaber var et fortrinligt led i de samfundsorganisationer, som liberalismen overså og nedbrød, men som på ny i den sociale tidsalder fejrer deres genopstandelse i tusinde forskellige former. Vi hilser udgivelsen af landsbylovene med glæde.

Næstved Tidende: ...... som sagt, disse gamle bylove, vider, vedtægter, byskråer eller grandebreve, hvad de nu kaldes, giver udmærkede og pålidelige oplysninger om bøndernes kår, levevis og kultur paa den tid, da fællesskabet og fællesdriften som en ond mare hvilede over landet. Det er oplysninger, som enhver, der interesserer sig for vort folks og særlig vor bondestands historie vil have udbytte og fornøjelse af at stifte nærmere bekendtskab med.

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri i Kolding

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

ELLER

GAMLE LANDSBYLOVE OG BYSKRÅER

[illegible] MED UNDERSTØTTELSE AF
»[illegible]-ROSENCRONESKE STIFTELSE«

AF

POUL BJERGE
[illegible]

THYGE J. SÖEGAARD
OBERSTLØJTNANT

·II·

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1906—1910

Uddrag af anmeldelser:

Historisk Tidsskrift: Højskolelærer Poul Bjerge og Oberstløjt-
nant Søegaard have påtaget sig den smukke opgave at samle og
udgive disse Vider i et Værk, hvis første Bind er sluttet og hvis
andet er begyndt at udkomme. Udgivelsen er sket med stor
omhu og synes ikke at lade noget tilbage at ønske i nøjagtig-
hed. *Anmeldelsen er på flere sider. Den opfordrer til at ud-
vide Værket, så de danske vider i Sønderjylland kan medtages og
et tillæg gives af en del vider, som ikke er kommet med. Og slutte
så:* Selv om bogen derfor vil blive større end oprindelig tænk-
tes, må man håbe, at det må lykkes udgiverne af offentlige
midler at få fornøden understøttelse til at fortsætte og fuld-
føre det smukke Værk, som de med så megen trofasthed og
flid have arbejdet på og som fortjener vid udbredelse.

JOHANNES STEENSTRUP.

Nordisk tidsskrift utgifven af Letterstedtska föreningen: Denne
bog er sikkert en af de betydeligste kildeskriftsamlinger, der
længe er fremkommet i vor litteratur. Vider og vedtægter er
det danske afsnit af historien om, hvad man i vor tid har kaldt
indbyrdeshjælp principet. Som det danske lavsvæsen alle-
rede har fundet sin utrættelige og pietetsfulde historiker Ca-
millus Nyrup, således vil vel også den grundform for menne-
skeligt samvirke, der har givet sig Udslag i de danske landsby-
love, finde sin mand, der vil hellige sig til disse forholds fuld
og hele udredning. Opgaven vil være overordentlig taknemlig
og så meget lettere, siden andre nu skaffer grundlaget til veje.
Det arbejde, der her er gjort, er i virkeligheden allerede så
stort og besværligt, at det alene kræver mange år af en mands
arbejdstid. *Efter en anmeldelse paa syv sider sluttes så:* For
endnu en gang at sige det: en af de sjældneste og righoldigste
kilder til kundskab om almuelivet i fortiden, som længe har
været lagt til rette i dansk litteratur.

ALF LARSEN.

Berlingske Tidende: Blandt de kilder til oplysning om svundne
dages bondekultur og landboforhold, som vor tids forskning i
større og større omfang drager frem for lyset, indtager den

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

ELLER

GAMLE LANDSBYLOVE OG BYSKRÅER

UDGIVNE MED UNDERSTØTTELSE AF
»DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE«

AF

POUL BJERGE
HØJSKOLELÆRER

THYGE J. SÖEGAARD
OBERSTLØJTNANT

· II ·

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1908—1910

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

JYLLAND

VED

THYGE J. SÖEGAARD

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1908—1910

INDHOLD.

Vejle amt. Side

Ringkjøbing amt.

Ribe amt.

Trykfejl:

Side 233 øverste linie: en = er
— 236 4. øverste linie: 1740—1771 = 1740—1786
— 324 nederste linie: stray = strax.

VED i en lang årrække at sysle med ældre tingbøger i Landsarkivet i Viborg, navnlig for at få klarhed over herremændenes forhold til bønderne, der, som det forekom mig, på mange måder og især, hvor talen var om den gamle danske adels forhold, var bleven i høj grad misforstået), så er jeg jævnlig kommen ind på mere eller mindre vidtførende sideveje. En af disse viste sig snart at være en selvstændig hovedlinie med mange ejendommelige oplysninger af stor kulturel værdi.*

Det var den stedlige lovgivning i købstad og landsby, som jeg var stødt på, og som med sjælden klarhed gav billede på billede af det daglige liv, som det krævedes levet i gamle dage.

Det var ikke alene formen, men selve livet, det var fællesskabet, som gjaldt i vår og i høst, ved ligfærd og i gildeslag, på grandestævnet i den lille landsby og på købstadens gader, ved dens havneplads og humlehaver, i købmandens bod og på byens vagt; det var »vider og vedtægter«, som udledte deres aner »af arilds tid«; dybt ind i middelalderen pegede de ofte, ja helt tilbage til den mundtlige overlevering i torp og køping.

**) Misforståelsen hidrører formentlig fra, at udbredte ældre lærebøger har affærdiget dette store og dybtgribende spørgsmål med summarisk at kalde herremændene tyranner og bønderne trælle. At anvende dette på jydske forhold er i lige grad at gøre uret imod de gamle danske herremandsslægter og imod bonden. Tingbøger i læsvis — så mange har jeg gennemgået — vidne højt til hæder for begge parter i modsat retning. Mine undersøgelser gælder væsentlig fra 1660 til tiden omkring 1720.*

Andre — men det er kun et ringe antal — er udsprungne af tidens og forholdenes øjeblikkelige krav. Også disse er skabte i de ældres billede.

Langt den største del af vore vider og vedtægter er gået tabt i tidens løb. Med fællesskabets ophør mistede de deres livskraft, de passede ikke til den ny tid, men gik lidt efter lidt over i historien, blev glemt, og kun de, der var bleven opbevarede således, at end ikke den grundigste udluftning af pulterkammer og støvede hylder kunde nå dem, blev bevarede ind i en tid, da de fik blivende værdi som kulturhistoriske aktstykker.

Nogle har været hengemt i gejstlige arkiver eller i godsarkiver, andre blev opbevarede som et slags relikvie i den gård, som den sidste grandefoged levede på, tildels som en mystisk arv i familien; men hovedparten af de jydske grandebreve er fremdragen af gamle tingbøger.

Det er sagt om jydske bønder, at de er eller har i ældre tid været stridbare. Det kan i hvert fald siges, at hin tids jydske bønder ikke gik af vejen for en retstrætte, hverken med herremanden eller med hverandre indbyrdes. Eksempler på det første findes uden vanskelighed, og i det indbyrdes forhold er der mange. Og her står vi så ved årsagen til mangt et gammelt videbrevs bevarelse i tingbøgerne.

Under en sådan strid henvises der gang efter gang til byens grandebrev og til, hvad der ifølge dette har været ret og hævd »af arilds tid«; men én gang af ti måske eller endnu sjældnere er den gamle bylov bleven indført i tingbogen enten delvis eller helt. Eksempel: Vrold, Skjerrildgård, Snejbjærg o. fl.

En vidtdreven frygt for at byens lov skulde gå tabt, ses også som årsag til, at man lod den tinglæse, f. eks. Børkop.

Undertiden skete det, at en mangeårig retstrætte med kommissions- og højesteretsdom medførte, at man, for at undgå fremtidige stridigheder, enedes om at vedtage et videbrev angående det omtvistede forhold og at indføre det i tingbogen. I så henseende kan anføres videbrevet for hæltfiskeriet ved Tørring.

Også de daglige små uenigheder kunne give anledning til oprettelse af en vedtægt for at få dem ud af verden. Der henvises til Hvam.

Grundene til grandebrevenes indførelse i tingbøgerne kunne være mange og meget forskellige; men en tvingende grund til deres oprettelse var selve fællesskabet. Det krævede fælles leveregler og lovbud; jo mere detailleret det første var, desto mere minutiøse måtte de sidste blive; og desuden, jo mindre den verden var, som man kaldte sin, desto mere vilde man råde og styre og trække grænser i alle forhold. Tunø er kun 624 tdr. land stor, og dens videbrev søger sin lige i vidtdrevne fællesskabsregler. Også de ældre købstadvidebreve viser, at fællesskab i dåd som i daglig dont blev opfattet som samfundets livsnerve.

En del vider og vedtægter er fremdragen af de gejstlige arkiver, og der ses flere eksempler på, at præster har været virksomme for deres oprettelse; enten at de har haft fremragende sans og interesse for at ophjælpe bønderne økonomisk ved en forstandig ordning af fællesdrift og markernes inddeling, eller også at hævdelsen af det religiøse liv har fået en fremtrædende plads i videbrevet. Som et udmærket eksempel på en sådan landbointeresseret præst kan nævnes E. G. Begtrup i Vistoft, se videbrevet fra nævnte by.

»Videbrev for Vindelef bye« er et sjældnere eksempel på, at godsejerne har ved direkte indgriben ladet ud-

færdige videbreve til bøndernes efterlevelse. Oftere får man det indtryk, at de er udarbejdede af udenforstående, men under påvirkning af godsejeren; de høje bøder til »hosbonden« peger i den retning. Se videbrevene for Børglum herred m. fl. steder.

Imidlertid er grandebrevene i såre mange tilfælde et udtryk for og en direkte genklang af bøndernes organisationstrang og for ønsket om selv at styre deres sager og at holde de indbyrdes stridigheder og overgreb indenfor egen afgørelse. Selvstyreprincippet og orden ved egen hjælp er grundtonen i de fleste jydske videbreve.

Tingbøgerne giver fortrinlige oplysninger om bonde og borger, om de vilkår, hvorunder de har levet, og ikke mindst om, hvad der er øvet af ret og uret af herremanden og af kronens og lenets embedsmænd; men kun få har tid og lejlighed til i arkiverne at trænge så langt ind på disse endeløse enemærker, at der kan opnåes et positivt udbytte.

Dog, der kan også skydes genvej, og man kan finde fuld tilfredsstillelse og al ønskelig oplysning af »vider og vedtægter«, når det gælder om at lære samfundet at kende og om at se granderne løfte i flok; ja, de er så at sige vore eneste kilder på dette område.

Viderne giver et førsterangsbillede, tro og nøjagtigt som det bedste fotografi. Når man kender dem, har man et billede både af bønder og borgere og det samfund, som de udgjorde, og man kender tillige deres kultur og udviklingstrin i fællesskabets tid.

Så kommer dertil, at man bliver stillet ansigt til ansigt med en samfundsordning, der er så forskellig fra og modsat af alt, hvad vor tid byder, at man står ved første bekendtskab overrasket og halvt forbløffet ved de mange sære, gamle former, som de allerfleste kun ved

ringe eller ingen besked med; skønt de ligger os så nær, at enhver nulevende med lethed kan føre sin slægt tilbage til og langt ind i de tider, da hele det borgerlige samfund var mere eller mindre påvirket og præget af denne ordning.

Med det jeg ovenfor har sagt om Nørre Jyllands videbreve — altså om andet bind af værket: »Danske vider og vedtægter« — har jeg også ment at begrunde en væsenlig del af en lang årrækkes arbejde, som jeg har anvendt på at bringe dem frem for lyset og gøre dem tilgængelige for læseren.

Endnu må jeg bringe en tak til de mange, som på forskellig måde har ydet mig hjælp. Mit arbejde er for en stor del udført i Landsarkivet i Viborg, og det er mig en tilfredsstillelse her at få lejlighed til at bringe arkivar Georg Saxild min bedste tak for hans — til enhver tid — store hjælpsomhed og imødekommenhed. Samme hjertelige tak bringes alle arkivets yngre kræfter, som beredvillig har ydet mig al ønskelig hjælp. Jeg indrømmer gerne, at det undertiden har været ret store veksler, som jeg har trukket på dem; når jeg f. eks. har stået med et af fugt og ælde afbleget og langs kanterne hensmuldret grandebrev — jeg mindes »Kombdrup byes granderet og byeloug« o. fl. — så er alle arkivets kræfter rykket mig til undsætning med alle de hjælpemidler, der står til rådighed for sådan et arkiv, og de er aldrig bleven trætte. Når jeg nu fremlægger dette arbejde så omhyggeligt og nøjagtigt, som jeg håber det er, så er det mine hjælpere i Landsarkivet i Viborg, som jeg må give æren derfor.

Min tak gælder ligeledes alle dem, som beredvillig har overladt mig et i deres værge beroende videbrev til afskrivning.

Endelig føjer jeg min taknemlighed til den af højskolelærer Poul Bjerge ved udgivelsen af første bind udtalte; idet også jeg bringer min største tak til »Den grevelige Hjelmstierne-Rosencroneske Stiftelse«, der ved sin økonomiske hjælp har gjort os det muligt at nå frem til offentligheden med vort arbejde.

Viborg, i August 1910.

Thyge J. Söegaard.

Hjørring amt.

Sæby.

I. 1597.

I Viborg landstings dombog, år 1617 A, side 91 fl., er optagen følgende Sæby vide og vedtægt, datierit den 2. december år 1597, *vedtaget af borgemester og råd og* menighed, *så og med lensmandens samtykke Manderup Parsbierig til Hagisholm kongl. maiestæts befalingsmand på Ålborghus. Denne vide og vedtægt, som de* i fordum tide giorde hafde med agerjord udi byens marke, hegnets lav och andit miere, hvilkit di hafde ved magt holdit epter fornefnde gamle vide och vedtegts liudelse, *blev senere fornyet og ændret* da epterdi de salige mend var meistinpartin i Guds vold, som sådan vide och vedtegt for denom giord hafde, *og tilstede var da 52 Sæbyborgere, der sammen med lensmanden* bevilger, fuldbørder och sambtøcker disse epterskrefne artikler. Och ville denom ubrødeligen holdit hafved ved alle sine ord, puncter och artikler och holde denom epter gamel vide och vedtegt, som her epter stande.

1. Først for den årsag, at de, som Gud havde gifvid miere efne och formue end en anden, skulle icke tilhoe*lde* sig kronens och byens eiendom til arfvejord, så meget hver løster, hvorofver den fatige skulle icke ske forkort, men at den ene borger med den anden

måte bekome, hves ret er, hver efter sien skat och tynge, af hves agerjord kongl. majestæts vor nadige her och koneng hafde derom nodigst unt och beviliget, hver for sin arlig skat och tynge; då på det at derefter mot holdes en ret skick och made med same dieres bys agerjord, som altid sedvanligt hagde veret, vil di endelig så derefter holdet hafver efter dieris gamelle vider och vedtegt och efter kongl. maiestæts vor nadigste heres bref lydelse.

2. Item skulle och ingen efter den dag mot selge eller afhende sig nogen sien agerjord enten ved kiøb. pant eller anderelund med underfundighed sig det afhende, untagen dit skiede på Seby radhus med borgemester och rads samtyke och tilladelse efter gamelle vider och vedtegt och efter gamelle forbuds vieder, som arligen til snapsting forbødes och påskrifves.

3. Item hvo som af byens agerjord udi så made bekom med ville och samtycke, som for er løst, hand med sin høsteru beholte sig det dieres lifstid, och nar enten af denom henkaltis, då hvelken igien lefvet, beholte jorden och sin lifstid, dog icke vere arfvejord til dieres børen eller arfvenge efter dieres døt och afgang, men skul dielles och skiftes imel borgerne, hver efter sin skat och tynge, som altid til den dag sedvandligt hafte veret.

4. Item hvelke foreldere, som udi dieres velmagt vil unde och lade nogen dieres børen, di som vil byge och bof der udi byen och vilde opholde kongellig skat och tynge, noget af dieres agerjord, då skulle och mot det vere denem frit och ubehinderet, dog det endeligt må ske på radhuset med borgemester och rads bevilleng och samtyke och udi dieres velmagt at lade indskrifve udi byens markebog, som skul fendes ren

och klar for alle och hver på radhuset efter den dag. Och findes nogen efter den dag at hafve nogen agerjord udi marken och icke fandes udi markebogen indskrefven, som for er rørt, då skal den agerjord vere forbrøt och siden tilmed strafes for dieris 3 mark, såvel den der selder*), som kiøbte.

5. Item døde mand och husteru, som ei haft børen samel, då hves agerjord, di hafde, skul icke vere til dieres arfvenger, men borgemester och rad at hafve fuldmagt såme agerjord at uddielle til skatborgerne, hver efter sien skat och tynge, och så vit de kunde tilrecke, som altid och til den dag sedvanlig hafde veret; men hafde di børen samel efter dieres død udi byen, och same børen var så møndig och til lavalder komne, at di kunde opholde kongelig skat och tynge med borgerne, då skul denem af borgemester och rad tilliges af dieres foreldres jord, så møget billig och ret kund vere, hver efter sin skat och tynge, om blef der udi beyen båsedendes.

6. Item dersom nogen blef befunden med eller allerede var medbefunden på sygeseng eller på dieres siste tid med underfundighed at afhende sig dieres agerjord til hvel*ke* denom løster, och icke var med borgemester och rads samtyke, men udi den miening, at di veste, at dieres børen kund icke arfve den jord, då vare jorden forbrøt frå denom der til med den verd, som derfor ugavs, och siden strafes derefter som ulydige borgere.

Om håndskriftet se foran side 1. Dombogen findes i Landsarkivet i Viborg.

---

*) *»selger« er her overstreget, og rettet til »selder.*

II. 1655.

Vide och vedtegt om strandhaugen och den jord, som præsten, hæderlige och vellærde mand her Christen Christensøn Bistrup, nu i hefd och brug hafver, beliggende på nordersiden af forskrefne strandhauge.

Eftersom udi nogle år stoer uskickelighed med lucke om strandhaugen sig hafver tildraget, så mange hafver lidt stoer skåde på korn och græs; til slig umiddel och skåde at forekomme och at enhver richtigen kunde vide, hvor och hvor vit hand skal årligen lucke och holde vid hefd och lige frå rette heneds tid årlig skal angå och til høe och korn indhøstid vorder, då hafver vi underskrefven således rådsommelig eragted dermed efter denne dag och årligen at skal holdis til bedre samdregtig enighed at begåe, som efterfølgende puncta indholde:

1. He*g*nisdag skal her efter årligen begyndes i senisten den 8. maji, och hvilken af lodseierne, som hafver enten ager eller eng *udi**) fornefnde hafve och mark imellom de tven*de*........... frå S.......... Kochis jord..........och til.........her på måen .... dend jord, sognepræsten her Christen Christen*søn* Bistrup nu i hefd och brug hafver, begyndendis frå vester ende frå forskrefne sønderst kåst och siden ned til hafvet och icke inden fierde dag der nest efter, som blifver den 12. maji, hafver sine lucker ferdige så ustraffelige, som det sig bør, skal hafve forbrudt pendinge: trej slette mark.

---

*) *Her og i det følgende er flere ulæselige ord, der er udfyldt med kursiv eller betegnet med ....*

2. Och skal enhver digge och lucke med stender, som efterfølger: Først på vester side och indtil ofverbemelte her Christens jord skal enhver lucke och digge epter førige lodskifte och derpå serlig antegnelse, och som dennem med rete tilkommer.

Dernest skal her Christen selfver luckerne for vester och øster ende om den jord, hand hafver vid samme hauge beliggende på norder side, årligen til forskrefven tid lade lucke och holde ved lige under forskrefven pendingis straf. På norder side af samme jord frå det vesterste at begynde och øster ned tilkommer: Lauridtz Thamstrup: 24 fafne*). — Johanne, sal. Christen Thamholtis: 8 fafne. — Peder Andersøn: 12 fafne. — Jesper Pedersøn: 8 fafne. — Lauridtz Christensøn: 5 fafne. — Søfrin Knudsøn: 5 fafne. — Peder Lauridtzøn Svin: 5 fafne. — *her Christen* selfver: *15 fafne*. — *Lauridtz* Nielsøn Riis: *15 fafne*. — Christen Lauridtzøn: 3 fafne. — Otte Christensøn: 6 fafne. — Anders Soelsbek: 3 fafne. — Anne Jørgensdåtter snediker: 3 fafne. — Peder Stephensøn: 4½ fafne. Christen glarmester: 2 fafne. — Mickel skomager: 7 fafne. — Jens Kat: 1½ fafn. — Anders feldbereder: 3 fafne. — Søfrin Langtved: 2 fafne. — Niels Søfrinsøn: 2 fafne. — Peder Christensøn tolder: 15 fafne. — Niels Jensøn byefoged: 1½ fafn. — Dirich Gerdtsøn: 2 fafne. — Lauridtz Christensøn: 2 fafne. — Jørgen snediker: 4 fafne. — Jesper Pedersøn: 1½ fafn. — Christen Lauridtzøn Svin: 4 fafne. — Johanne Thamholtis: 2 fafne.

Sønden strandhafve becken frå øster ende af her

---

*) *Originalen har her og i det følgende kun et f, der formentlig må læses: fafne.*

Christens jord och ned i stranden skal settis stendelucker af disse efterskrefne: Inger Olufsdåtter: 2 fafne. — Lauridtz Nielsøn Riis: 2 fafne. — Claus Nielsøn skolemester: 20 fafne. — Lauridtz Simonsøn: 14 fafne. — Peder Andersøn: 3 fafne. — Anders Soelsbech: 4 fafne. — Jesper Pedersøn: 3 fafne. — Mickel Jensøn skomager: 21 fafne. — ....Lauridtzøn Svin: 3 fafne. — ....: fafne.

3. Hver stender, digger och lucker, som enhver findis anskrefven for, skal under tilbørlig straf holdis vid lige och hefd årligen frå forskrefne dag och til høe och korn gandske och aldelis vorder årligen indhøsted. Men dersom nogens lucker midlerlid blifver brøstfeldig, skal markmanden det strax gifve dend til kiende, som lucked tilhører, at det strax blifver ferdig giort, och sker det icke, och anden mand derofver lider nogen skåde, lidet eller meget, stande icke alleniste til rette for skåden, medens endoch pantis for fire dobbelt, lucked kunde kåste at ferdig giøris med.

4. Och på det at ingen underslef der med skulde indfalde, då skal dertil årligen 4 mend af tinget udnefnis, som samme lucker och digger skal taxere, om de ere så lovlige, som sig bør.

5. Samme 4 mend skal med byesvennene och markmand och uden al domb hafve fri forlof at indgåe i dends hus, som nogen brøst findis hos, och der at tage fuld verd eller pant for, hvis de med rette kand hafve at klage ofver, och hvo dennem nogen ofverlast beviser, stande derfor til rette efter loven.

6. Ingen skal med stifhed eller modtvillighed sine hester, kvæg, svin, gieder, får eller gies i samme mark inddrifve frå den dag, den blifver årligen liust

i hegnet, och til dette samme års afgrøde gandske deraf blifver udført, men hvo noget der inde vil hafve, skal sette det i tyre på sit eget til eufrit gifvis, och hvo befindis derimod at giøre, skal hafve forbrut pendinge: sex slette mark. Men om nogen mands heste eller kvæg imidlertid indkommer i forskrefne have och mark, skal markvochteren føre det i den fold, som enhver skal hielpe til at opsettis k.... p......... ... tigste sted, och ......ge eier .... der af bekomer det strax til kiende, at skåden kand taxeris, det foldtaget kand udkomme, och markmanden for sin umage kand blifve til freds stillet.

7. Hvilken af forskrefne mark och haves lodseiere, som denne vide icke vil vedtage och sig der efter rette, stande icke aldeniste til rette och bøede, som nu meldt er, medens end ochså derfor uden tage den skåde hos sig selfver, som hand der efter kunde hende på græs, korn eller kvæg.

8. Och at så ubrødeligt holdis skal, som nu er meldet, hafver vi dette med egne hender underskrefvet, tegnet och underforseglet.

Acterit Sæbye den 9. mai 1655.

C. C. Bidstrup. Lauridtz Nielsen Riis.
Peder Christensen. Peder Andersen. Otte Henrichsen.
Madtz Lauridtzen Kolbroe. Andris Girdzmandt.
Madtz Nielsen. Michell Jensen. Niels Jensen.
Christen Pouelsen.

Anno 1664 den 1. mai hafver jeg dete for min person underskrefved.

Christen Christensen.
Claus Nielsøn.*)

*) *I underskrifterne ere angivelserne: med egen hånd udeladte.*

Lest på Sæbbye byes ting onsdaggen dend 9. mai anno 1655.

Lest på Sæbbye byeting onsdaggen dend 16. mai anno 1655.

Læst udenfor Sæby kierkedøer for menige borgerskab, som kierken då søgte, søndagen den 11. mai anno 1662 efter at gudstieniste var forrettet.

Læst på Sæbye byeting anno 1663 den 27. mai.

Læst på Sæbye byeting 1667 den 15. mai.

Læst på Sæbye byeting onsdogen den 10. mai 1671.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, der findes mellem »Sæby bys papirsbreve 1582—1685«.

Forhen trykt i »Saml. til jydsk historie og topografi«, 2. række 1. bind, side 64—67.

III. 1685.

Som vedtecht om gierder oc hegne, hyrder oc markmand her på steden at indrette høilig behøfves, oc loven sådant tillader, så hafver vi underskrefne efterfølgende poster for os oc alle her på steden, som det vedkomme kand, indgåed oc slutted, hvilked enhver umodsigelig oc uden fleste stemmers sambtycke uforanderlig sig skal efter rette så vel som lide oc undgielde alt, hvis derimod forbrydes, oc det uden nogen persons anseelse eller utidige påskudders forevendelse i nogen måder. Nemlig:

1. Skal alle lucker om alle marker oc tofter her i byen forsvarlig vere lukte oc alle steds gabelukte, sampt ledene, hvor fornøden indkiørseler er, vere ferdig oc henkte i det aller seneste inden den 8. mai hvert år, oc folden vere gandske ferdig med led oc

låes inden den 14. dito nest efter. Den det ei efterkommer eller ei inden forskrefne dag skaffer til fold*en til* stede, hvad hand med rette bør, eller ei forsvarlig sine lucker ved lige holder indtil den dag efter, at alt kornet af samme mark er gandske indhøsted, bøder for hver fafven, som enten ulukte eller efter markmandens eller naboers påmindelse ei uden ophold forferdiges, 2 skilling, oc videre lide efter loven pagina 481.

2. Strandhafvens markmand skal af fleste jordeiende hvert år vere antagen oc bestelt inden den 1. marti, skal med sin plichtig tilsiun oc opvartning anfange den 1. mai. Fæhyrdene, svinhyrden oc fårehyrden skal vere bestelt oc antaget inden den 14. febr. hvert år, oc skal svinehyrden begynde at drifve den 1. mai oc vedblifve til Michaeli dag.

Deris kost oc løn er som følger:

Markmanden, en de lange agere fra nordre led oc indtil tverhafven er 1 dags koest oc lønnen 3 skilling.

Udi beggi tverhafverne er af hver støk ager eller eng lønnen 1 sk. oc kosten 1 dag af toe støcker.

Sønden tverhafverne neden veien holdes 1 dag af toe støcker oc gifver af hver støcke til løn 2 sk.

Nye strandhafve, som er alt vesten veien, holdes en dags koest af 3 støcker oc lønnes af hver støcke 1 sk.

Fæhyrden holdes af hver koe 1 dag. Af stude, ungnøed eller kalfve hver toe 1 dag, oc lønnes af hver nøed uden undersked 4 sk.

Alle, som har fæmon på byens græs skal holde byens hyrde en dag af hvert nøed, hver omgang lige så fuldkommelig, som de gik hoes hannem, mens lønner hannem icke deraf. Så lenge hand tilstedis

dreng at holde, nyder hand kosten lige så hoes alle uden undersked.

Svinehyrden eller beggi, om de tvende er eller blifver, holdes af hver 2 store svin 1 dag, sampt af 4 foege eller grise, som ofver 16 uger gammel kand eragtes at vere, holdis 1 dag. Hans løn er af stoer svin 1 sk. og af hver 2 foege eller sådanne grisse 1 sk.

Fårehyrden bestelles på egen kost oc gifves af hvert får eller lam om sommeren 4 sk. oc om vinteren 3 sk.

Gåer bemelte markmand eller hyrde nogen med kosten forbi, bøde for hver dag, det sker, 8 sk. eller straffes med kielderen, oc hvor fæhyrden er i hold, skal hand oc vere i arbeide, om det begieres, når hand icke for Guds veirlig skyld med fæet kand vere i mark. Markmandens løn skal vere hannem richtig betalt hvert år inden st. Michaeli dag. Fæehyrdens halfparten til påske, oc helten til Michels dag. Svinehyrdens oc fårehyrdens inden Michels dag. Hvo dennem ei samme deris løn til forskrefne tider betaler, skal, om de 3 gange der om er påmindt, siden gifve lige så meget til straf, som de bemelte markmand eller hyrde plichtig er. Den som dennem ei kosten holder eller betaler, når hand rettelig tilfalder, oc hold tilsiges, bøde for hver dag 8 sk. oc hyrden fornøilig betale uden ophold, for hand holdte sig selfver, eller hvor hand kosten midlertid bekom.

3. Ingen må tyrre på en andens ager eller eng. Giør hand det, betaler hand skåden oc bøder ½ herverk efter loven pagina 954.

4. Ingen må kiøre med torfve igiennem strandhaven, thi den dermed betredes eller betreffes skal gifve til straf for hver læs 8 sk., oc det så lenge der korn i marken er, item leger nogen vei eller uden

forlof kiører med møeg eller tang ofver en andens jord, uden der sne eller tælle *er*, så den aldelles ingen skåde giør, da bøde hand hver gang for hver læs 8 sk.

5. Af alt løest kveg som treffes i nogen mark til skåde, bøedes af en hest, hoppe eller foelle, koe, stud, års nøed 2 sk. 1 kalf, svin, får eller lam 1 sk., 4 grise 1 sk. oc 2 gies 1 sk., oc der foruden eieren skåden skådesløes at betale. Mens er det hyrdeløes kveg, da betalles forskrefne strafpenge dobbelt.

6. Af hver koe, som i byen holdes eller hafves, skal gifves 'årlig 4 sk. til en goed tyr at holde, oc skal samme tyer vere bestelt inden den 1. september, årlig til årsdagen forsvarlig at holdes for penge 3 rixdaler, som skal vere betalt inden st. Hans dag eller siden betalles dobbelt. Hvis det ofverløber eller oc icke tilstrecker, skal richtighed for.

7. Hvo der tilsiges eller befales at med vere, når pantes skal eller lockers brøstfeldighed efterses, oc hand det uden lovlig årsage eller forfald nechter, gifve til straf hver gang 8 sk. oc vere den første, som til sådan forretning igien tilsiges skal, mens er hand lovlig forhindret, gåes hand den gang til neste gang forbi.

8. Hvo ei sine strafpenge inden 8 dages forløb, efter at hand derom er advaret, betaler, hand betale siden dobbelt eller pantes derfor.

9. Alt, hvis som til pant vorder tagen, skal den skyldige igien med penge indløese inden Allehelgen dag, så vit det da er falden for. Sker det ei, da vere det forbrut efter derom lovens tilhold pagina 478. Siden selges det til byens nøtte det dyreste ske kand.

10. Enhver, som af anden mands jord i brug hafver, skal deraf svare oc derved lidde, lige som det

vår hans eiendom, oc hvis forseelse mod denne vedtecht af tiennestefolk eller hyrdene begåes, svare eieren eller hoesbonden self oc søge eller korte dennem det i deres løn igien.

11. Så skal årlig vere en jordeiende borger, der døchtig er oc icke nogen sted bortsegler eller faer, vere beskicket her ofver at holde oc i ringeste et år ved blifve. Hand skal nyde til løn half parten af alle strafpenge; siden skal resten delles, helten til husarme, oc resten til byens beste anvendes.*)

Forsømmer samme mand at lade krefve eller pandte, da skal hand strafpengene self dobbelt betale, oc skal hand hafve byens tiennere til deds forretning fuldkommelig at befale.

12. Så skal årlig til påske et richtig kvægregister forfattes, hvor efter hyrdene lønnes oc holdes skal. Bekommer nogen efter den tid noget kvæg eller noget fragåer, skal de til forandring strax i acht tages.

13. På alle marklucke skal lovlig reb efter loven gange, oc skal de steder oc pladser, som tverhafverne eller alle andre steder, der icke på luckerne støder eller hidindtil icke er holt locke af, taxeres på penge i steden for lucke, oc hvis penge i så måde bekommes, deraf skal strandstender, faldledene, oc hvor ickun for en mark gandske liden locke er, nemlig ved søndermark eller andet sådant til anvendes, så som det alle til tienneste er oc lighed der ved erholdes kand. Hvilken, som ei efter samme taxering inden 1. febr. sine penge betaler, skal siden betale dobbelt eller pantes.

Endelig så skal denne vedtecht årlig ved Philip Jacobi dags tid på tinget ord for ord oplæses, da

*) *Jfr. D. l. 3. 13. 32.*

ganske menigheden dertil skal vere indkalden oc ellers ingen deraf nectes richtig copie at bekomme, når de den self bekoste vil. Det øfrige, som marker, gierder, fælled, uskårene heste, svin, geder, vinter- oc våersæd eller andet vedkommer, hafver hver sig efter loven at forholde oc for skåde befri, oc at denne forskrefne vedtecht i alle omstendigheder ubrødelig holdes skal, hafve vi den med voris egne hender oc sædvanlig nafne eller boemerker underskrefvit.

Sæbye den ..... marti anno 1685.

Lauridtz Christensen.	Madtz Lauridtzen.
Christianus Ferslevius.	Christen Rhuus.
Madtz Nielsen.	Niels Christensen.
Søren Andersøn bødker.	Jørgen Sørensøn.
Peder Rhuus.	P. Lauwsøn.
Herman Samuelsen Gesmel.	Peder Jørgensen.
Christen Michelsen.	Otte Michelsøn.
Søffren Nielsøn.	Anders Jensen.
Christen Olufsen.	Jehan Heilsen*)
Olof Andersen Bage.	Niells Andersen.
Anders Mickelsen.	Jens Christensøn.
Christen Poelsen Lam.	Seffren Christensen.

Hans Christophersen.

Lest på Sæbye byeting d: 22. april 1685.
Lest på Sæbye byeting onsdagen d: 5. mai anno 1686.
Lest på Sæbye byeting d: 4. mai 87.
Lest på Sæbye byting d: 9. mai 1688, da borgerskabed var tilsagt at møde dend at hørre.

*) *Dette Navn er meget utydelig, Rigsarkivar V. A. Secher læser Sevren Kilsen.*

Efter originalen i landsarkivet i Viborg, der findes i »Sæby byes papirsbreve 1582—1685«.

Forhen trykt i »Saml. til jydsk historie og topografi«, 2. række, 1. bind, side 68—72.

Høgsted, Børglum herred.

1689.

1. Skal grandgifveligen af dem, som til forordnet grandefogder ere, agtes, at hvilken mand eller kvinde der forsømmer prediken og Guds ordis tienniste tov søndager, eller tov andre hellige dage nest efter hver andre, enten vinter eller sommer, uden lovligen forfald, skal bøde derfor til granderne 1 ort og derforuden at lide efter loven, og bøde til de fattige $^1/_2$ ort.

2. Hvo der icke hafver sine gårdelucker, engelucker og gadelucker ustraffelige oplugt, til st. Voldborgdaug, och luckerne omkring marke otte dage efter i det allerseniste, bøde til granderne 1 ort, til hoesbonden $^1/_2$ lod sølf, til de fattige 4 sk.

3. Hvo der drifver i fellis indmark med deris kvæg efter den tid eller i høstens tid eller på efterhøsten, førend grandefogderne med 6 mend det indgår og samtøcker, skal gifve granderne 1 ort, til hoesbonden $^1/_2$ td. arre.

4. Hvo der grafver nogen slags tørfve i grønjord uden samptlig byemendenis villie og hoesbondens samtøcke, bøde til granderne 1 ort, til hoesbonden $^1/_2$ td. arre og der foruden at lide og stå hosbonden til rette efter lougen for ulovlige grøfter.

5. Ingen må tage tegtefæ og fremmede kveg til gres, vere sig hvem de vere kand, uden menige granders

minde og samtøke. Hvo her imod giør, bøde til granderne 1 ort og til hoesbonden ½ td. arre.

6. Hvo som indtager en andens kveg, vere sig heste, hopper, stude, kiør, kalfve, svin, grise, får, gies, høns, eller ender, eller hvad kreatur det vere kand, da gifve de, kvegget tilhører, dend, som det indtager, 1 danske skilling af hver stor høfved, så og af svin och af hver 2 får, gies, høns og dislige 1 skilling og sette pant for skaden, og dend betale efter dannemends sigelse. Og dersom nogen ei sit indtagne kveg vil af fordre eller udbede, och hand derom er blefven lovligen advaret ved 2de personer, och kveget der efter kommer til skade, da hafver hand, som kveget eiede, skade for hiemgield, och hvis hand ei den giorte skade betaler inden 3de soelmærker, och der foruden at bøde til granderne 1 ort, til hosbonden ½ rixmark, for hvilke grandefogderne og 2de mend skal pante.

7. Ingen må lade nogen uskårne heste løbe løse enten i kier eller hede, at forderfve byens hopper imod kongl. maj*estæts* allernåd*igst* udgangne forordning. Hvo derimod giør, bøde til granderne ½ ort, til hosbonden ½ td. arre, och derforuden at stå til rette efter lougen og forordningen.

8. Hvo der pløier eller fælder anden mands eng eller korn ned, enten med plov eller i andre måder, hand betale eiermanden skaden efter danemends sigelse, og derforuden bøde til granderne 1 ort, til hosbonden ½ td. arre og derforuden at lide efter lougen.

9. Ingen må holde svin i tyre udi indmarken. Hvo herimod giør, skal pandtis for hver gang, det befindis, for ½ ort til granderne, til hosbonden ½ rixmark.

10. Hvo som holder enten heste, kiør eller andet kveg i tyre udi indmarken, hand skal tyre på sit eget, hver mand uden skade og holde sit kveg i gode forsvarlige sterke tyrer, både i fellig og på sit eget, og må ingen der med trecke andensteds ind end dend rette alfare vei. Icke heller må nogen sette noget kveg, lidet eller stort, på renerne imellum kornit, ei heller tyre for nogens korn agerende, videre end af arrilds tid sked er, eller holde hverandre af dend brønde, som ligger for agerenderne, som enhver hafver fællig udi. Ei heller må nogen, i hvem det vere kand, slå eller plucke gres på renene eller i mellum kornet at gifve til kveg enten i marken eller anden steds eller træcke med agerrenerne, førend kornet blifver indhøsted. Hvo her imod giør, bøde til granderne ½ ort, til hosbonden 3 skp. arre.

11. Skal vi Høgsted byemend samptlige holde en fellis hyrde til voris får, och skal hver mand vogte ret, en dag af hver tov får, og skal enhver lade jage sine får til hyrden, når hand råber, och hente dem igien, når hand kommer til byen med dennem. Och skal ei heller nogen af granderne bortføre på anden gresning end i byen deris får, lam, gies, ender eller grise, til at forsvige kongens, kirkens eller prestens tiende. Hvo herimod giør, bøde til granderne ½ ort, til hosbonden och tiendetageren 1 lod sølf.

12. Ingen svin, strax vårrugen er såed, skal bevilges udi indmark, uden de hafver forsvarlige ringe i næsen, eller og slet at holdes af indmarken. Hvo sig her imod lader finde modtvilligen, skal gifve til granderne ½ ort, til hosbonden 4 skipper arre og der for uden at lide efter lougen for svinevråd, om det skulde befindis.

13. Hver mand skal pligtig vere at holde sine griese, gies, høns og andet creatur af kornet. Dersom nogen befindis i kornet, og det der ofver dræbis eller får skade, da gifver den, som skaden giør, intet derfore. Derforuden skal denne, som således uheigne holder, bøde til granderne 1/2 ort, til hosbunden 3 skp. arre.

14. Skal menige byemend vere pligtig at giøre brofver og vaser, hvor behof giøres, til menige granders beste, når de af grandefogderne tilsiges. Hvem her imod modtvillig findis, hafve forbrudt til granderne 1/2 ort, til hosbonden 3 skp. arre.

15. Hvo der pløier fra sin neste eller slår hannem fra med hiølle, lide derfor efter lougen og bøde til granderne 1 ort, til hosbonden 4 skp. arre.

16. Hvo der icke holder sit kveg, lidet eller stort, af agger, korn og enge, efter at heigne er optagen, og hegnetiden er, og agger og enge af 4re mend og grandfogderne ere liuste i hegne, hvilke skal *ske*)* til st. Valdborgdag eller 8te dage efter i allerseniste, hand skal bøde til granderne 1 lod sølf, til hosbonden 1 td. arre, til de fattige 6 skilling.

17. Hvo som bieder med sin plogkveg, skal biede på sit eget, hver mand uden skade. Hvis icke bøde til granderne 1/2 ort, til hosbonden 4 skp. arre og der foruden betale skade efter dannemends sigelse eller pantis derfore.

18. Når nogen uden byes kveg eller creatur kommer udi nogens eng eller korn i heignets eller uheignets tid, da skal samptlige granderne vere forpligted

---

*) *I tingbogen står: »her«.*

at giøre it med hver andre og tage det i hus, udi hvis agger eller eng det indfindis. Hvo som icke vil medfølge eller skaffe nogen med på hans vegne, skal bøde til granderne ½ ort, til husbunden 4 skp. arre.

19. Dersom indtegtefæ kommer noget til skade, derudi skal alle granderne i byen vere lige delagtige, och skåden samtlige at betale, undtagen det lovlig kand bevises, hos hvem fornefnte kveg befindis i huse hos, dermed ulovlige at have omgåest, da dem self at lide. Hvis nogen skulde befindis og ei med gode vil betale dend skade, som i så måder kand forårsagis med kvegits lovlige medfart, bøde til granderne ½ ort, til hosbonden 4 skp. arre och derfor strax at pantis.

20. Skal grandfogderne med hosbondens fuldmegtige i det mindste en gang om uggen ofverse alle byens lucker og diger, om der befindis nogen brøst, og dend strax tilsige, som brøstfaldet hos findes på luckelser, at hand det samme dag forferdiger så forsvarlige, som det sig bør, eller pantes for ½ ort til granderne, til hosbonden 4 skp. arre og til fuldmegtigerne for deris opsiun og umage 1 td. arre och derfor strax at pantis.

21. Hvo som forsetligvis slåer nogen led åben og dem ei igien strax lucker, så længe kornet står på marken, bøde til granderne ½ ort og til hosbondernis fuldmegtige 1 ort.

22. Skal menige granderne her i byen, når de af grandefogderne blifve tilsagt, at møde på grandestefne. Hvo her udi findis forsømmelig och icke self eller noget bud lader møde, bøde til granderne for hver sinde 2 skielling.

23. Hvo der sver på grandestefne eller tager Guds nafn forfengelig, truer eller bander nogen af sine grander, bøde til granderne 1 ort, til hosbonden 1/2 td. aure, til de fattige 8 skielling, til hosbondernis fuldmegtiger, som her om skal lade inkvirere, 1/2 lod sølf, som grandfogderne og de 4re mend strax skal udpante.

24. Ingen må på grandestefne eller i nogen anden erlig forsamling med ærrørige eller skieldsord hinanden øfverfusse eller tilsige, under bøder til granderne 1 ort, til hosbonden 1/2 lod sølf, til de fattige 8 skielling og derforuden at lide efter lougen.

25. Menige grander skal vere forpligtet at følge med grandfogderne at pante dem, som bryder imod forskrefne articuler eller imod nogen af efterfølgende poster. Dend, som udeblifver, bøder til granderne 1/2 ort og til hosbondernis fuldmegtige, som dennem der udi til rette skal forhielpe, 1 skippe aure.

26. Hvo der er falden til at pantis og giør modverie eller skader nogen og derofver får self skade, hafver sig det for hiemgield og der foruden at stande til rette, såsom sag sig kand af reise, efter lougen.

27. Hvo som icke indløser sit pant i rette tid, som loven tilholder, bøde til granderne foruden pantet 1/2 ort och til hoesbondernis fuldmegtiger, som her udi skal vere behielpelig, 2 skpr. aure.

28. Skal 2de af gårdsmendene her i byen hafve denne grandebref og vedtegt it år og andre tov et andet år, og så fremdelis. Hvis nogen iblant os skulle befindis self så uvillig eller efterladen, at dents hosbonde eller fuldmegtige, hvis tiennere hand er, icke kiender hannem duelige och døgtige nok til at vere grandefoget, skal det stå hosbondens fuldmegtige frit

fore at sette en anden i hans sted af hans medtienere, *hvem*)* fuldmegtigen og de fleste af granderne kiender dygtigste der til, til samptlige byemendens gafn och beste.

29. Hvem som er grandefogde, skal pligtig vere, at giøre hver mand ret og skiel. Hvis de skulde findis forsømmelig imod nogen af denne vedtegts indmeldende poster och icke går de andre deris grander for med goed exempel, skal hvilken af granderne, som ser deris kveg at giøre skade, hafve dend samme ret ofver grandfogderne, såsom de hafver ofver samptlige granderne. Og grandfogderne ei at se igiennem fingre med nogen eller dølge med nogen enten for en eller anden årsag skyld, såsom for slegt eller svogerskab skyld, gunst eller gafve, eller må ligge nogen af granderne for had, den ene mere end den anden, mens alle at lade ske lige god ret og skiel, och enhvers brøst at angifve, såsom de for Gud og deris gunstige øfrighed eller fuldmegtige vil vedstå og vere bekiendte. Hvis fuldmegtigerne de da befindis forsømmelige formedelst nogen af omrørte årsage skyld og icke straffer dem for uskickelighed, Guds fortørnelse og misbrug, som hidindtil iblant os med uheigne på eng og korn hafver gåed i svang, skal de bøde til granderne 1 lod sølf og til hosbonden 2 lod sølf, til de fattige 1/2 ort og grandfogderne lige straf at vere undergifne.

30. Hvad den fleste part af granderne samtøcker, til byens og udenbyens naboers beste, uskickelighed och skade at forekomme mere ind før skét, er eller i eftermelte poster kand vere forglemt til menige mands beste, skal de andre der udi samtøcke, og hvis de

---

**) i tingbogen staar: »huus«.*

det icke vil indgå, betale skaden, hvis der på kand følge, og bøde til hosbonden $^1/_2$ td. aure, til granderne 1 ort.

31. Hvem som årlige blifver af hosbondernis fuldmegtige forordnit at vere grandefogder, skal hafve denne af os samptlige samtøkte underskrefvet og forseiglede vide og vedtegts bref, så lenge de ere grandefogder, udi goed forvaring til alles voris efterretning, och den icke lade blifve øde, som med den forrige sked er, såfremt dend blifver noget at skade for nogen af deris forvarings skyld, da at bøde til granderne $^1/_2$ ort, til hosbonden $^1/_2$ td. aure, til de fattige 1 mark danske.

32. Ingen af os efter denne dag, i hvem det end vere må, skal må understå sig at forøfve nogen tørfveskier eller grafve eller lade grafve digtørfve, brendtørfve eller anden tørfve udi voris fellis greisning och fædrifter eller nogen steds i grøn jord enten i fellig eller endel videre end endelige kand fornødiges, enten til hengtørfve til at dække toppen af kornstakke med eller møntørfve, dog skal det icke vere nogen tilladt dennem udi grøngresnings jord at grafve, uden det sker med voris gunstige hosbonders eller deris fuldmegtigers minde, og da grandefogderne med 4re mend at udvise, hvor det mindste er byens og uden byens naboers fædrifter og græsning uden skade. Ei heller skal nogen af os understå sig at bruge nogen fellig endten i drift eller grøft, enten i denne byes eller vore naboers, som udenfor byen er boendis, videre end fellig efter lougen kand tåle; skulde sig nogen fordriste at forøfve nogen tørfveskier udi grøn jord, enten i fælles fædrifter, norden, vesten, sønden eller østen byen, i hvor helst det er eller vere kand,

skal hafve forbrut, hver gang det sker, til granderne 2 orte, til hosbonden 1 td. aure, til de fattige 1 mk. och grandfogderne tillige med 4re mend derfore at pante de her imod giørende, och den skyldige derforuden at stå til rette efter lougen eller vere i hosbondens minde.

33. Ingen efter denne dag skal eller må fordriste sig til noget at indhegne eller indlucke noget af byens fellis gresing, kier eller fædrifter, videre end som af arrilds tid hafver verit indlugt, uden det sker med samptlige voris hosbonders vilie og samtøcke. Hvo her imod giør, hafver forbrut til granderne ½ ort, til hosbonden ½ td. aure, til de fattige 1 mk. och derforuden at stå til rette efter lougen.

34. Ingen af gadebyggerne og husefolk skal hafve tilladdelse at grafve nogen digtørfve, brendtørfve eller andere tørfve, ei heller knoptørfve udi fellis fædrift, kiere eller moser, videre end som de af grandefogderne og 4re mend blifver udviste, men dog ingen at tilladis at grafve i grønkiered eller fædriften. Hvo her imod befindis, bøde til granderne 1 ort, til hosbonden ½ td. aure.

35. Ingen af granderne, uden- eller indenbyes, skal må understå sig at lade noget af sit kveg komme udi engene enten i hegnets eller uhegnets tid, lad vere i hvad slags kveg det vere kand, undtagen voris heste og hopper, som dog icke må komme udi engene, førend høet er indhøstet. Hvem her imod befindis, skal hafve forbrut til granderne 2 ort, til hosbonden ½ td. aure, til de fattige ½ mk.

36. Ingen skal eller må trecke med deris hæster eller kveg over nogens eng, i hvem det ellers tilhørrer, enten i hegnets eller uhegnets tid, ei heller kiøre eller

giøre nogen vei ofver en mands agger mere end ofver samptlige byemendens, uden samptlige deris minde og samtøcke, mens trecke, kiøre med dend rette alfarne markevei, som af arrilds tid vert hafver. Icke heller skal eller må nogen formene sine naboer og grander i byen deris vandsteder i brønder eller kierder, såfrembt de icke trecker ofver eng eller korn. Hvo her imod giør, have forbrut til granderne 1 ort, til hosbonden 4 skp. aure.

37. Hvem som hafver enge skal vere hannem uforment at kiøre med sit høe ofver de andres skifter, som af arrilds tid sked er, uden hver mands moedsigelse, dog at kiøre hvor engene er hårdeste och icke vidre end én gang på et sted. Hvem her imod giør, at hafve forbrut til granderne ½ ort, til hosbonden 3 skp. aure.

38. Ingen må tillades at tyre på stuberne, førend samptlige byemændene får voris korn af den vang, uden det sker med grandfogdernes og de fleste af byemændenis samtøcke. Ei heller må nogen af os begynde at høste, førend de samptlige derom samtøcker. Hvem her imod forser sig, skal hafve forbrut til granderne 1 lod sølf, til hosbonden 4 skp. aure.

39. Ingen må lade sig finde efter solens undergang på de steder, de ingen fellig hafver, udi høstens tid med nogen børsel, vere sig enten med kierfve eller rifvelse. Hvem i så måder betredis, bøde til granderne 1 ort, til hosbonden 4 skp. aure og derforuden at stå til rette efter lougen, såsom for vitterlige tyfveri. Hvis nogen så skulle befindis på ulovlige steder och icke meddel hafver at betale med, da at lide på kroppen efter lougen.

40. Skal her i byen vere en fiel eller stok med

samptlige byemændens nafne på, som heste og vogn hafver. Hos hvem dend findis, skal bortføre de arme hidførte halte og krybe, som icke self kand gå, og det til neste bye, eller hvor de vil hen. Og den, som så hafver ført, skal lefvere fiellen eller stocken til sin neste naboe, som nest efter hannem først igien skal føre, på det de fattige icke forlenge skulde opholdis. Og når alle i byen således hafver ført, skal det igien begynde på dend første og så fremdelis. Men om så skulde befindis, at dem, som med rette skulde føre og fiellen hos fantis, kunde vere i hosbondens arbeide og forfald och icke var hiemventendis førend aftenen, och sine bester kunde vere udtrecket, da skal hans neste naboer, som icke er i øfrighedens forfald, føre de hidførte krybelle til neste bye, och den anden, som icke var hiemme, en anden gang for hannem igien at bortføre, som sagt er. Hvo her imod befindis forsømmelige eller modtvillige hafve forbrut til granderne $^1/_2$ ort, til hosbonden 3 skp. aure, til de fattige 4 sk.

41. Obenterp, Nør- och Sønder-Lie mænd skal icke vere forpligtet til at møde på grandstefne, med mindre de self hafver noget at klage eller forregifve, eller og nogen af Høgsted grander hafver dennem at beskylde noget udi ofverskrefne poster. Da skal de tilsige disse tid at møde på grandstefne at svare til, hvad poster imod dennem kand hafves, undtagen i høst och høbierrings tid, da skal grandfogderne om søndagen dennem en visse tid på eftermiddagen advare, at de kand møde på grandstefne til at fornemme, om noget dennem er vedkommende i høstens tid eller andet. Udeblifver nogen i så måder, bøde til granderne $^1/_2$ ort, til hosbunden 4 skp. aure.

Dette forskrefne af os samptlige at vere vedtagen og samtøgt, som af os ubrøddelligen i alle ord og pungter holdis och efterkommis skal, bekrefter vi, en del af os med voris egne henders underskrifvelse og boemerkers underteignelse og en del voris signetters undertryckelse, och venligen ombedet voris gunstige hosbonder, dend høiædle och velb. frue, fru Helvig Krabe, sal: oberist Peder Juels til Vreilef closter; dend høiedle og velb: frue, fru Birgette Juul, sal: obristleutenants Povel Randtzous til Hafverholm, så och velagtbare och fornemme Peder Hanssøn udi Bundgård på sin goede hoesbonds, den ærlige, dyderige og Gud elskende matrone, Bodel sal: mag: Ruumands i Roskelde hendis vegne, item voris kiere sielesørgere, dend hæderlige och wellærde mand hr. Christen Rubecksøn Humble, sogneprest til Vrejlef och Hestrup menigheder, dette med os at forsegle og underskrifve, actum Høgsted d: 30 juny 1685. Stod således forseigled og underskrefvet.

På min høiædle och velb: hosbond fru Helvig Krabes veigne befuldmegtiget at underskrifve og forseigle.
Jens Søren Hestberg (L. S.).

På høiædle og velb. frue, fru Birgette Juels vegne til Hafverholm befuldmegtiget at underskrifve
Madtz Pedersøn. Peder Hansøn Raft (L. S.).

Til vitterlighed efter begiering
Christen Rubechsøn Humble m m pp.

M. A. S. — C. P. S. — Las Mosstenn. — S. A. S. — L. A. S. — S. P. S. — P. N. S. — P. S. — P. S. — S. J. S. — J. P. S. — J. P. S. — P. P. S. — N. J. S. — S. N. S. — Laurs Thomsen eghd. — Mickel Pedersen. — A. C. S. —

O. C. S. — C. L. S. — Søfren Pedersen. — H. J. S. — Såsom jeg Rasmus Andersen i Obenterp for svagheds skyld ei kand dette vedskrifve, trøcke jeg mit signete (L. S.) — C. H. S. — P. J. S. — V. P. S.

Til vitterlighed Mads Pedersøn eghd. — M. P. S. — Som indførte grandbref var liudende, hvorefter bemelte Jens Søfrensøn och Peder Hansen begierede tingsvinde beskrefven.

Efter originalen i Jerslev og Børglum herreders tingbog i Landsarkivet i Viborg. Forhen trykt i »Saml. til jysk historie og topografi«, 2. række, 1. bind, side 73—81.

Vester-Brønderslev, Børglum herred.

1682.

Såsom vi idag hafver verrit forsamlit i Vesterbrendeslef skole at lade skrifve voris grandebref, som kand verre byen til nytte, om heine, særhiorde, marklucke och andit udi efterskrefne poster som følger.

1. Først skal alle marklucker verre lugt til st. Voldborg dag i ded seniste, som forsvarligt kand verre och byen til nytte. Hvo sig herimod forser, skal verre falden til granderne $^1/_2$ td. øl och til hosbonden 3 mark.

2. Alle englucker skal verre lugt otte dage efter st. Voldborg dag, som forsvarlig kand verre. Hvo her imod giør, gifver til granderne en hal td. øl och til hosbonden 3 mark.

3. Hvo som slåe grandhiorden løs, før hand foer afvogted alt creter, hand hafr antaged, som menige mand samtycke at holde af, då skal han pantes for $^1/_2$ td. øl og til hosbonden 3 mark.

4. Ingen heste eller plage, som er 2 år gammel, må gå i kieret ugieldt, uden hand kand gielde 20 sl. dlr. Hvo sådanne eier, skal vere falden til granderne 1/2 td. øl och til hosbonden 3 mark.

5. Hvo som tager egtsvin eller noged kveg och lader de gå i kierit eler i felled, skal gifve til granderne 1 td. øl for hver gang, hand her imod giør, och til hosbonden 3 mark.

6. Når grandfogden tilsiger menige grander til at kaste skifver, grobe eller beckebroer at fære och sider ofverhørig, når hand vorder tilsagt, skal hand gifve til granderne 1/2 td. øl och hosbonden 3 mark.

7. Hvo som blifver først falden til vide, då skal menige grander verre forpligt at gå med grandfogden til samme hus, som brøsten findes, och pante fra hannem for så megit, hand er falden for, och dermed hverken hærværk, hus- eller gårdfred. Och dersom samme mand griber til voben eller verie och icke vil lade sig pante, ei heller goedvilligen vil udlege, och hand fanger nogen skade der ofver, hafver skåde for hiemgield. Och dersom hand giør nogen skåde enten med hug eller slag eller i anden måder, då skal hand betalle skaden efter 4 mends tycke, och då pante fra hannem til granderne for 1/2 td. øl och hosbonden 3 mark.

8. Ingen gadehusmand må hafve merre på fælled end 2 øg och 2 kiør. Hvo her imod bryder, skal pantis for 1/2 td. øl, hosbonden 3 mark.

9. Ingen gårdsmand, boelsmand skal bruge fellits eiendom videre, end hans fællig kand tålle efter menige mands tycke. Hvo herimod giør, gifver til granderne for hver høfved 4 kander øl och hosbonden 3 mark.

10. Ingen gårdsmand, boelsmand eller gadehusmand grafve brendtørf enten norden eller synden Pudtsletbech i gresning eller grønjord, icke heller flagtørre i gaden, gresning eller grøn jord, icke heller udi kierret, icke heller flagtørre i kierret. Hvo her imod bryder, skal pantis for hver 3 les $^1/_2$ td. øl til granderne och hosbond 3 mark.

11. Ingen gårdsmand, boelsmand eller gadhusmand må grafve splittørfve i marken, i gresning eller grøn jord, ei heller digtørfve, icke heller i sigen norden krogen. Hvo her imod giør, skal gifve for hver 6 les $^1/_2$ td. øl til sine grander och hosbonden 3 mark.

12. Skal der ingen gårdsmand, boelsmand eller gådehusmand grafve knubtørre eller brendtørre, førind menige grander samtycker ded at grafve under samme straf, som nest forrige artickel forklare.

13. Der må ingen gårsmand, boelsmand eller gådehusmand indheine mere jord til tørfve enten med knubtørre eller brendtørre videre, end di kand grafve samme dag och udførre. Hvem sig her udi for ser, gifver til granderne en fierding øl.

14. Ingen gårdsmand, boelsmand eller gadehusmand må slå gres i fellig eller i marken enten half les eller hele. Hvo herimod giør, skal gifve granderne en tønde øl och hosbonden 3 mark.

15. Dend, som af menige grander tilsigis at verre grandfogit, skal til sig tage grandbrefvet och holde ded i goed forvaring it år omkreng. Och dersom grandfogden døller eller undslår med nogen, och ded kand hannem ofverbevises, at ded er hannem tilkiende gifvit, at nogen er brøstfalden, då skal hand gifve granderne $^1/_2$ td. øl och hosbonden 3 mark.

16. Di, som grafve knubtørre, skal igien skiude brinker och brederne ned på grafven.

17. Hvo som granderne tilleger, och hand icke vil verre grandfoged ded år, skal hand gifve granderne 1 td. øl.

18. Hvo som blifver panted, och granderne setter hans pant ud for øl, och den som icke vil løse sit pant inden 14 dage, da må ded pant selges, endog ded er bedre end ½ td. øl.

19. Skal granderne nefne fire mend, førind di panter, och hvad di fire mend siger, eftersom brøden er, skal stå for fulde.

20. Ingen mand, som bor i byen eller på byens fællig må indhefve eller indtage enten i kierret eller i gaden *eller* af byens felled, som icke hafver verit indkast før. Om så sker, då skal menige grander forpligt verre at følge med grandfogden och samme kast at nedskiude och endå pante fra hannem til granderne 1 td. øl och til hosbonden 3 mark.

21. Ingen må opkaste eller indtage de kast eller indteiter, som nu nederlagt er, men skal lige under houf og horn. Hvo herimod bryder, skal menige grander pante for 1 td. øl och hosbonden 3 mark, enddog samme kast eller indtegter igien at nederskiude.

22. Skal ingen mand opbryde jord nør i heen, byen til skade, undtagen hand kand bevise ded at verre sin gårds jord. Hvoe sig herimod fordrester at giøre, skal vere falden til granderne 1 td. øl och hosbonden 3 mark och endå samme jord at nedlege.

23. Hvo som pløier jord fra hinanden udi marken eller kaster sine furer på en andens korn, dend skal nedlege samme jord och verre falden til granderne 1 fierding øl och til hosbonden 3 mark.

24. Hvo som tyre på andens borer, førend hand får sin stub ryfven, då skal hand verre falden til granderne en fierding øl.

25. Ingen må hafve øg i marken med føl, uden hand kand hafve ded på sit egit, och hver mand uden skade, undtagen i høst. Hvo her imod giør, vere falden til granderne for 1 fierding øl.

26. Ingen må drifve med særhiord i byens indmark eller hafve kiør i tyre, om di er så ferdig, at di kand følge med hioren, uden hand kand hafve nogit på sit egit, andre uden skade. Hvo herimod giør, bøde granderne ½ td. øl och hosbonden 3 mark.

27. Hvo som grafver i andens jord, som granderne hannem hafver tilskift, knubtørre, den skal giøre den skadelidende efter 4 mends sigelse och vere falden til granderne ½ td. øl.

28. Ingen må fordriste sig til at grafve knubtørre udi uskift jord i indmarken, eller *hvis* menige grander lyser i fred. Hvo her imod giør, betale til granderne ½ td. øl for hver les.

29. Ingen må gå til grandstefne med våben eller verie eller nogen lumknifve. Icke heller skal nogen gifve hinanden skiendsord eller ukvemsord. Hvo herimod bryder, skal gifve for hver gang, hand findis brøstfeldig, at hand giør grandfogden eller granderne ulyd, 1 td. øl och hosbonden 3 mark.

30. Hvo som lader sine svin gå i byens enge och icke lade følge hyrde och hiord och holde hver mand uden skade, då skal hand gifve granderne for hver gang, hans brøst findis, ½ td. øl och hosbonden 3 mark.

31. Hvis kveg, som findis løs i marken eller engene i heinits tid, fæe, svin eller andet, gifver til granderne for hver creter, hver gang så findis, 1 kande øl.

32. Hvo som blifver falden til vide, skal grandfogderne och granderne pante samme inden fiorten dage efter, hand blifver sagt vide. Och dersom nogen lucker eller låser sine døre, då skal grandfogderne dennem opbryde, och giøre menige grander fyllest, och forbryder dermed ingen loufmål.

33. Hvo som veire sig och icke vil gå med och ferre diger och marklucker och anded bysens gafn och beste, som grandfogderne hannem tilsiger at skal giøre, då skal hand gifve granderne 1 fierding øl.

34. Hvo som går på grandstefne och giør grandfogden och granderne ulyd eller andre steder, som granderne er forsamlede på byens beste, skal gifve hver gang ½ td. øl.

35. Hvo som huser eller heler løsgiengere eller kieltringer, horer eller løse kvinder ofver en nat, som icke er fød i sognet eller hafver rigtig bevis, då skal samme mand pantis for hver gang, hans brøst så findis, for 1 td. øl och falden til hosbonden 3 mark.

36. Skal ingen gårdsmand eller boelsmand eller gådhusmand, som boer i byen eller på byens fellig, hafve uden it jordhus i sin gård eller ved sin vering, dog icke lenger end 15 alen lang. Hvo her imod *giør* skal pantis for 1 td. øl til sine grander och hosbonden 3 mark, hver gang hans brøst så findis, och endå, hvis ded er lenger end 15 al, skal såvit nedbrydes, hvis ded er lenger.

37. Ingen jorhus må opsettes til nogen husfolk, och di jordhus, som er opbyget, skal nedleges.

38. Skal der ingen gadhusmand grafve nogen tørfve nør i heen i byens endelsmark. Hvo her imod giør, skal pantis for 1 td. øl til sine grander och falden til hosbonden 3 mark, for hver gang brøst så findis.

39. Der må ingen, som boer i byen eller på byens fælig, selge tørre enten i lestal eller i faufnetal. Hvo her imod bryder, skal pantis for hver les 4 kander øl til granderne och hosbonden 3 mark for hver gang, hans forseelse her imod befindis.

40. Ingen gådehusmand må grafve flere tørre it år end 6 les. Hvo her imod bryder, bøder for hver gang til granderne 1 td. øl och til hosbonden 3 mark.

41. Ingen, som bor i byen eller på byens fellig, må holde nogen kroer eller ølsal. Hvo herimod bryder, skal for hver gang, ded sker, bøde til granderne 1 td. øl och til hosbonden 3 mark. Dog icke ment enten hel- eller halfgårdsmænd at lade bryge och brende til menige granders fornødenhed, som di til nødtørft kand hafve fornøden, hvilke di andre skal verre forment.

42. Ingen, som boer i byen eller på byens fællig, må tage noged tegtefæ, eiheller nogen pebersvene må hafve nogen brugelighed på byens fællig i nogen måder. Forbryder nogen pebersvene her imod, då skal den mand, som huser samme pebersvene, pantis for 1 td. øl til granderne och til sin hosbonde 3 mark for hver gang deris brøst så findis.

43. Der som nogen derofver får skåde i sit korn, då skal grandfogderne med menige grander at giøre den mand fyllest, som skåden får, af deris boe, som kvegit eier, efter 4 mends tycke. Och dersom grandfogderne veirer sig och icke vil giøre den fyllest, som skåden får, af deris boe, som kvegit eier, då skal menige grander pante samme grandfoget for 1 td. øl och hosbonden 3 mark.

44. Ingen mand, som boer i byen eller på byens fellig, må grafve i gåden vester igiemmel enten digtørf,

hugtørre eller flagtørfve eller hengtørfve ofver den lille broe, som liger nøerden for Anders Jensens, videre end til sine marklucker, alene om våren. Hvo her imod giør, gifver til granderne 1 td. øl och hosbonden 3 mark.

45. Hvo som boer i byen eller på byens fællig, som slår nogens led op och lader ded stå åben på marken i heinis tide, skal, for hver gang ded befindis, vere falden til granderne ½ td. øl och hosbonden 3 mark.

46. Skal der ingen må hafve ildgrafve eller tørredees udenfor deris haufvedige. Hvo her imod bryder, och der blifver nogens cretter eller får nogen skåde der udi, då skal hand betalle skåden efter fire mends tycke och enddå pantis for 1 td. øl och til hosbonden 3 mark. Och di som boer ved derefter *och* holder løsse hunde, eller som grafver lergrafve i ålfare veie, høeveie eller tørreveie skal vere under lige samme straf.

47. Kommer der nogen tretter på byen formedelst uloflig indtegter eller nye indhefved eller i nogen andre måder byen til skåde eller brøst med pengis udgift, då skal menige grande verre forpligt at udlege af samme penge, enhver efter sin æfne och formufve efter fire mends tycke. Hvo som veigrer sig her udi och vil med vilge icke udlegge, då skal menige grander pante hannem for ½ td. øl och hosbonden 3 mark, och endå sin anpart udlege.

48. Ingen må holde kroe, som boer på byens fellig, gadhusfolk eller husfolk, byen til skåde och forargelse. Hvo sig her imod forser, skal gifve til granderne 1 td. øl, hosbonden 3 mark.

49. Der må ingen, som boer på byens fellig, gådhusmend eller husfolk*), grafve knoptørfve fra Burholds

*) *»Gådhusmend eller husfolk« er overstreget i tingbogen.*

dige, norden och synden becken och vester ud i Refkier, synden Søfren Skreders mark och til vester Bekebro, eiheller udi Foldersig. Hvo her imod giør, gifver, for hver gang ded befindes, granderne 1 td. øl och hosbonden 3 mark.

50. Ingen, som boer på byens fællig, må grafve holler eller lergrafve i fædriften och i høveien. Hvo sig her imod forsér, gifver til granderne 1 td. øl och hosbonden 3 mark.

51. Der må ingen fordriste sig til at grafve flagtørre synden Bekebroen enten i kaster eller i landkierit. Hvem her imod bryder, skal pantis for 1 td. øl til granderne och til hosbonden 3 mark.

52. Fordrister sig nogen til at grafve knubtørfve i voris fællis kier synden Heegård, bøder til granderne 1 td. øl och til hosbonden 3 mark.

53. Ingen gårdsmand eller boelsmand, som boer i byen eller på byens fellig, må brende eller lade brende gryder eller kackeler, formedelst tørrebierningen er ringe, ochså for fare skyld for ildebrand. Hvo herimod giør, for hver gang di brender gryder, gifver til granderne $^1/_2$ td. øl, hosbonden 3 mark.

54. Ingen må drifve eller lade deris cretter komme ad marken om høsten, førind menige mand får deris kierfve och drøs, uden hver mand gifver sin minde dertil. Hvo her imod bryder, skal gifve grander 1 td. øl och hosbonden 3 mark.

55. Hvad menige grander samtycker, som icke er indskrefved i samme grandebref och blifver indskrefved, skal stande for fulde och pantis, som tilforn er indskrefven. Och dersom der blifver noged bortstållen i byen, då må den, som kosten mister, frillig, uden

sine 3 mark, tage 2 eller fire med sig och råndsage hos den, han misfeiler på, och forbryder dermed ingen loufmål.

Alt dette, som forskrefvet står i alle sine ord och pungter, lofver vi ubrødelig at holde och fuldkommen hans kongl. mai. nådigste ret i alle måder uforkrenket, så som vi samptligen hafver vedtaged och samtykt, på ded voris grandebref til herritsting och landsting och ydermere, hvor behouf giøris, ville vere gestendig ved alle ord och artikler, som ded lyder och indholder. Och til ydermere vindisbiurd hafver trøgt voris signeter och hender her nedenfor och ydmygeligst ombedes voris kiere hosbonder eller deris fuldmegtige dette med os vil stadfeste och underskrifve.

Datum Vesterbrønderslef skoele den 18. juni 1682.

52 grander.

Efter originalen i Jerslev herreds tingbog fra 18. mai 1683, der findes i Landsarkivet i Viborg. Jerslev herred deltes 1841 imellem Dronninglund og Børglum herred, og Vester-Brønderslev kom således under Børglum herred.

Jetsmark, Hvetbo herred.

I Hvetbo herreds tingbog findes under den 16. august 1673 følgende brudstykker af et »sognebrev« for Jetsmark sogn.

Mødte Jens Nielsen i Krousgård på egen och medbrodres vegne, svared och fremlagde it skreftlig kundskav under 24 mends hånd, det di vilde fremdielis

holde och efterkomme diris sognebref, som diris forfedre for dennemb haft hafver, efter som dit icke strider imod resessen, mens er til menige sognemends tarfe och gafven, hvilke idag er lest och påskrefven. Dernest fremlagde fornefnte sognebref — dis indhold i blandt andet i den 6. post formeldendis således:

Di siuf mend, som tagis udi siun til engelucker eller markelucker, skal pante hver for en tønde øl, hvis lucker, som icke ustraffelig er. Och kand di icke fange samme øl, når di det esker, och di tager vider pant, end den tønde øl kand gielde, då skal di intid dermed hafve forbrut. Och dersom nogen understår at sete sig op mod dennemb, nor di panter, då hafver di giort gårdfred imod dem, lige som dit var i dieris egene gårde. Och fange hand skade af siunsmanden, då hafve sig dit for hiemgield, hvelken god mands tiener han kand verre, och der foruden én tønde øl til siunsmendene.

Item i fornefnte sognebref i den 22. post:

Således skal ingen efter denne dag grafve eller grafve lade fra den stien ved Chresten Madsens i lilde Panderup och øster til Risagers damb och siden til Kalsensgårds stienbrov vesten Landkiers bek, ei heller udi Tyktuerne enten udi nør eller sønder side, som forstås til den vei, som går ned med sønder side af fornefnte Tyktuerne eller udi Flaskid fra Skreppebacken och til den skiver, som løber neden til Hallerøgels eng, och skal di gamle hvoller med dit første til skel opkastis och siden ved lige holde med opkastelse.

Dernest i dit 23. post:

Må ingen grafve eller grafve lade sønden och vesten den røde sten eller inden den gamele skiver fra Kås

li och vester til mosen och norden med Draushede, ei heller udi Vide och Halkier vesten Kås. Hvo der på forskrefne och forbudne steder sligt fordrister at giøre, den skal verre forfalden for én td. øl, hver gang dit sker, så langt som deiris hiord afrecker och der foruden tørfven at hafve forbrut.

Dernest i den 44 post:

Når nogen er forfalden for dieris forseelse, och grandfugden med granderne vil pante dennem for dieris forseelse efter vedtegt, tager hand da til verie eller i nogen mader udførmer dem, giør hand skade, då betalle hand den, får hand skade, då have sig dit for hiemgield och der foruden hafve forbrut én td. øl.

Disse poster er på grund af en trætte om tørvejord, der endte med slagsmål og vold, indført i Hvetbo herreds tingbog for 1673—6. febr. 1675, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Selve posterne er forhen trykt i »C. Klitgård: Hvetbo herred«, 1. Del, Aalborg 1906, side 281—82.

Thisted amt.

Nykjøbing.

1460.

Burgimester och råd udi Nykøping udi Mors finge stadfestelsebref på sådant et bref så liudendis:

Alle mend dette bref se eller høre lesse helse burgimester, råd och almuge uti Nyekøping, som til våre nefnte, da och nu alle desse efterskrefne article at fuldbiurde och stadfeste, kerligen met Gud. Kundgøre met dette vort opne bref, at vi och alle hver serdelis hafve så vettaget och fuldkommelig stadfestet, at så blifve skal til evig tid met alle voris samtycke och villig nu och tilforne, dend tid vi hafve skift denne indmarkis jord, och ingen mand och kvinne skulle gifve, selle, forpante eller afhende seg uti noger måde noger jord af hans skifte, del eller noget andet jord enten til kirke eller clåster, prestemend eller frie mend. Thi at vor nådige herre konnig Christiern hafver nådelig gifvit och unt os til evindelig eiedom den forskrefne jord och Vetelsmark, hves hans nåde af Danmarkis kronnis vegne af rette tilhørde til vore byessens och alle voris och vore efterkomeris nytte och gafn, . hves vi och vore efterkomere kunde kome der af, och der til andet jord hafve vi nu køebt och pantet, som ingenlunde må afhendis udi

noger måde frå vore byessens frihed enten nu uti vor tid eller vore efterkomers tid. Thi efter alle vore vedtegte och samhørelse forbiude vi hårdelig uppå vor nådige herris konning Christierns vegne noger mand fra sig af at hendes udi noger måde, som forskrefvit stander, uden vore egne borgere och bymend indenbiurdis under deris høgeste brøde och vide. Och hafver och nogere mend afhendt seg noget jord, enten til kyrker eller clåster, prestmend eller frie mend, enten med gafve, køeb eller pantet eller pantebrefve, da mele vi det macteløs at blifve, hvilket vi ville forsvåre for vor nådige herskaf, om nogle ville tale her emod. Och alle de, som dend jord hafve så forkomert, dennum eller deris arfvinge bør af rette at lade kome den jord igen uden ald gensigelse och vid deris høgiste brøde.

Item hafver och noger mand pløget hiedejord eller ville pløge, da bør hannum at nyde dend jord så lenge, hun vorder røden, som er ét år, eller och så lenge hand vil bruge dend jord met korn eller giøning, men ligger dend jord ud et år uden korn eller giødning, da må dend mand, som nest komer, nytte dend jord met korn oc giødning, som forskrefvit står, dog gøre hannum fylleste for ét års pløigning, dend, som pløget.

Item skal ingen mand pløge mere ved ander mands engs ende end en plog lang, så at hans korn och grønjord blifver uskadt.

At det så er udi sandhed och skal blifve til evig tid, som forskrefvit stander, uden ald gensigelse, da hinge vi voer byessens indsegel neden for dette vort opne bref.

Datum anno domini MCDLX ipso die Ketilli confessoris.

Dominus rex per se in presentia domini Magni Gøye.

Stadfæstelsesbrevet er udateret, men står i »register over alle lande« mellem breve fra 1528.

Før trykt i »Dueholms diplomatarium«, udg. af O. Nielsen, Kjøbenhavn 1872, side 122—23, og i »Kong Frederik den Førstes danske registranter«, udg. af Kr. Erslev og W. Mollerup, Kjøbenhavn 1879, side 192—93.

Kollerup, Vester Han-herred.

1742.

Vi underskrefne Kollerup byes beboere, som alle med mark og eiendom, drift og grift ere fællig bundne, tilstaar hermed, at vi for at forekomme processer og vitløftige omkostninger, som ingen, i hvor fredelig hand er, kand undgåe lengere end hans naboe vil, til samtlig voris gafn og enigheds stiftelse, haver forfattet denne vidtægt og grandebref imellem os self indbyrdes, som vi og voris efterkommere ubrødeligen skal efterleve under dend straf, som enhver af efterfølgende articuler dicterer.

1. Når granderne ere forsamlede, da skal grandfogden i synderlighed uden at se igiennem fingre med nogen, give fligtig agt på, hvoe som sværger eller vanhelliger Guds nafn, hvilken strax skal betale til de fattige, for hver gang dend sig således forser, en skilling, og vil hand ei dend skilling godvillig betale, skal grandfogden have magt og pligtig være at pante dend skyldige for fire skilling til de fattige.

2. På grandstefne skal enhver med ald sindighed, æddruelighed og skickelighed uden alle ukvæmsord, larmen, løgten eller skielden andrage, hvad hand agter

fornøden, og forser nogen sig her imod eller giver nogen årsag til klammerie, skal hand straxen under pantning i hans boe betale til granderne tolf skilling, og de fattige fire skilling.

3. Hvoe som siger en anden noget til på grandstefne eller i nogen anden forsamling, ære og lempe anrørende, og samme icke kand bevise, bliver det, hand skildrede eller beskyldte dend anden for, og desuden bøde til granderne for sin formastelse en mark danske, og fattige otte skilling.

4. Overfalder nogen grandfogden eller hans medfølgere, enten på grandstefne eller i nogen af byens forretninger, enten med skieldsord, banden eller slagsmål, da skal dend skyldige være dend forurettedes hærskabs tiltale underkast og strax under pantning betale til granderne en mark, og fattige en mark.

5. Alle pantninger, som sker, skal forrettes af grandfogden og tre eller flere grander, som hand til sig tager, hvilke haver efter vedkommendes begiering lovlig og forsvarlig at pante. Giøre de det icke, betale til granderne fire skilling, og de fattige fire skilling.

6. Når da grandfogden og hans medfølgere går til nogen mands gård eller hus, hvor det og vere kand, og vil pante for nogen forseelse, efter de articuler, som herudi findes, og dend, som skal pantis, icke godvillig vil stille dem tilfreds, men griber til værie, høeder og truer at ville giøre modstand, da skal hand, om ham nogen skade derfor tilføies, have det for sin umag og ingen magt eller ræt have derpå at tale, men giør hand skade, betale dobbelt så meget, som loven formelder, og de, som er udgåen at pante, icke at bøede for enten gårdfred, husfred, eller nogen anden lovmål; men dend, som så modvillig sig forser,

pantes både for dend rette mulkt og desuden for sin formastelse til granderne 12 skilling, og fattige otte skilling.

7. Lucker nogen sine døre eller undviger fra sit hus, når pantning hos dem skal ske, da må granderne opslåe og indgå sin pantning at forrette, doeg at de forsiuner huset, førend de gåe derfra, med varetægt, at ingen anden skade sker.

8. Dend mand, som icke møder på grandstefne, eller hans visse bud, når hand rettelig er advaret, og icke er i nogen særdeles forfald, men holder sig hiemme, da skal hand strax pantes af grandfogden for fire skilling.

9. Dersom det sker og kand giøris bevislig, at grandfogden holder mere med én end med en anden, da skal hand give i straf til granderne, hver gang otte skilling.

10. Ingen må tage nogen enten fremmede eller bekiendte løsgengere, tryglere eller andre løsagtige folk i huse til sig at være nat eller dag, mindre have dem stille til huse her i byen. Hvoe sig til sligt fordrister, skal give til fattige en mark, og granderne en mark, foruden hærskabets tiltale at være undergiven.

11. Hvoe som befindes om hellige dage ved drik eller dobbel, skal give i straf til de fattige otte skilling. Sker det under prædiken, da dobbelt så meget, og hærskabets ræt uforkrænket.

12. Hvem som befindes med helligdags arbeide, som icke er høifornøden eller nødtrængende gierning, der ei kand opstå til en anden dag, men vil arbeide af gierrighed og ond sædvane, hvor med Guds og kongens lov overtrædes, skal første gang give i straf til de fattige én mark, sker det anden gang, da give dobbelt til samme.

13. Så efter denne dag, når grandfogden ved Voldborgsdags tider årlig haver lyst hegne på agere og eng, hvis bester eller fæemon, som siden, til ald koren og høe er inde, der udi findes løse, skal betale for hver liden eller stoer 2 skilling. Og går nogen af byens grander eller deris folk det forbie og icke vil tage i hus, skal dend give til straf 4 skilling og derforuden skaden, det giort haver, at betale.

14. Hvis gårdlucker, mark- og engelucker, som icke til bestemte tid, når byens grander det har pålagt og samtykt, bliver oplugt, skal dend efterladende bøde til granderne 8 skilling for hver dag siden, og betale skaden, det forårsager.

15. Menige grander skal inden hver års Voldborgsdag oprette en forsvarlig byeled med sin behør imellem præstegården og kirkegårdsdiget og oplucke diget vesten ledet, og fra bemeldte Voldborgsdag til kornet er indhøstet at holde berørte dige og led i så goed stand, at ingen af byens creaturer, store eller små, kand komme der over. Hvis det icke sker, da at bøde efter næstforegående articul.

16. Ved bemelte forårstider skal efter vedtægt og pålæg hver mand her i byen oplucke såvel sine gårdlucker som andensteds imellem gade og mark, hvor der efter gammel skik har og bør vere lucket med forsvarlig dige hele byen igiennem på øster og vester sider af gaden, ald den tid hegnet årlig varer, eller dend strafskyldige at betale efter bemelte 14. articul.

17. Deris lucker, som siden nedfalder, og de derom påmindt vorder at lucke dem op igien førend aften, og de det icke giør, give til granderne 4 skilling. Men ligger samme lucker natten over, da at give til granderne

otte skilling og betale derforuden skaden, som de forårsager.

18. Ingen må grave nogen slags torve eller blendjord i Kollerup gade lengere ud fra sine diger eller gårdsrom end fire alen. Yderligere må ingen opflæcke gaden. Hvoe herimod giør, giver hver gang til granderne tolf skilling.

19. Enhver ovenfor sin gadrom eller vandsted skal stedse og helst om sommeren holde rinden så rydelig og vel opkast, at vandet kand ubehindret have sin rette gang fra et vandsted til et andet — undtagen i frostveier — uden at det løber over og spildes. Hvoe sligt forårsager, skal give til granderne hver gang sex skilling.

20. Hvem enten self eller sine folk og børen, som kiører, rider eller går igiennem nogen af byens markléde og icke lucker efter sig, så at creaturer går der igiennem og giør skade i koren eller græs, skal dend skyldige betale skaden og give i straf til granderne for hver gang toe skilling.

21. Hvo som får skade i koren eller græs, da skal hand give grandfogden det tilkiende, som skal udnæfne 2de mænd at bese og siune samme skade, og hvad de kiender for ræt, skal de andre nøies med på begge sider. Og vil dend, hvis creaturer, der har giort skaden, icke nøies der med, da skal hand pantes for ti skilling og derforuden betale skaden.

22. Ingen må giøre hul på anden mands lucker for hans mark eller eiendom, enten at kiøre igienem eller drive sit creaturer over, eiheller giøre kiørevei over anden mands jord, uden det haves i minde af dend, som jorden og diget eier. Giør nogen herimod. betale eieren skaden og til granderne ti skilling og strax oplucke diget forsvarlig.

23. Hvo som haver nogle fremmede eller slemme overvolds creaturer, som river anden mands diger ned og giør skade, da skal dend, creaturet eier, oplucke diget forsvarlig igien, betale skaden og til granderne 6 skilling.

24. Ingen må bede i marken med deris plougbester på anden mands jord end sit eget enten dag eller nat fra Voldborgdag, og så lenge hegnet varer. Giør nogen her imod, betale skaden i koren eller græs, give for hver bed eller nattetyring af hver best 12 skilling og til granderne sex skilling.

25. Så må ingen tyre nogen slags creaturer i en andens græsning, agre eller agerender, enten han har ageren i eie eller leie. Sker det, da give for hver gang til granderne 10 skilling foruden skaden at betale.

26. Ingen må fare, ride eller træcke med deris creaturer over anden mands græs eller jord, uden det haves i minde. Forser nogen sig her imod, betale skaden og fire skilling til granderne.

27. Icke heller må nogen have hældbæster eller høvder i marken i hegnets tid, koren og græs at opæde og nedtræde. Sker sligt, give for hver gang til granderne otte skilling og betale skaden, som giøres.

28. Hvoe som sætter bæster i tyre, der have føl med sig, som i hegnets tid opæder og nedertræder en andens koren eller græs uden hans minde, skal give til granderne for hver gang, det sker, 6 skilling, foruden den giorte skade at betale.

29. Hvem som lader deris løse plage løbe med deris vogne, ploug eller hare i hegnets tid i marken, som ligeledes giør skade, skal give for hver gang, det sker, 4 skilling.

30. Ingen, uden hand eier kornet på begge sider af volden, må plucke eller skiere græs derpå i hegnets tid, med mindre hand har lof af dend, der har jord ved siden af hans. Hvoe her imod giør, give i straf til granderne hver gang otte skilling.

31. Icke heller må nogen i hegnets tid gå at søge og bede deris creaturer imellem fælleds agerender eller ved koren, mindre må nogen drive sine creaturer hen eller hiem af marken ukoblet. Sker noget af sligt, betale skaden, som giøres, og granderne for hver gang 6 skilling.

32. Ingen må tage nogen slags fremmede creaturer på græs, auret eller fællig, mere end hans jords vurdering og lod med rette kand tilfalde, uden det sker med grandernes minde. Giør nogen herimod, bøde til granderne for hver, liden eller stoer, én mark.

33. Der må ingen lade nogen uskårne hæst eller plag løs iblandt bester, som kand bedæcke dem i utide. Sker sligt, da bøde for hver gang, de findes og optages, til granderne toe mark.

34. Når fornøden er, skal grandfogden tilsige menige grander at ringe deris svin, som oproder mark og grøning. Sker det icke til dend foresadte tid af hver, som svin eier, da betale, hvis skade, som giøres, og i straf til granderne 8 skilling.

35. Hvis svin, som går i anden mands koren, og svinets eiere derom bliver lovlig advaret og dog icke flyer råd derfor, da skal hand være fornøiet, om samme hans svin derover siden får skade og desuden betale korenskaden og 8 skilling til granderne.

36. Ingen må have uden én gås, medmindre de haver gasse med, eller give til granderne 8 skilling og strax skille sig af med de øfrige.

37. Gies må icke heller gå lengere på marken, end det med granders samtycke kand være. Sker herimod, giver giessens eier hver i straf 6 skilling.

38. Hvis høns, som går i anden mands koren og giør skade, og de derover bliver slagne ihiel, regnes icke for noget imod dend skade, de giør, som hønsenes eier endog bør betale.

39. Når hyrde holdes til får eller fæe, skal enhver skaffe til hyrdehold, hvis udlovet og pålagt bliver til bestemte tid. Hvis icke, og hyrden detsårsag for løn eller kost klager, bøder dend skyldige til granderne for hver gang 4 skilling, foruden sin anpart at betale.

40. Hvoe som pløier sin jord ud på anden mands koren eller jord at forvende ren og ræt skiel eller kaster dybe furer at fordærve renen med, skal icke alene giøre sin grove forseelse strax til rette igien efter granders sigelse, mens endog betale til granderne 20 skilling.

41. Pløier nogen fra anden mands jord eller slår anden mands eng hen, skal det angives for grandfogden, som med toe eller fire udnæfnende mænd må have magt at kiende dend skyldige til at ligge samme jord eller eng tilbage igien og efter deres skiønsomhed betale skaden samt bøde for sådan grove formastelse til de fattige toe mark og til granderne 20 skilling.

42. Dend som vender anden mands koren ned med sin ploug eller der over kiører med vogen eller harve, skal betale, hvad skade som sker, og for sin forseelse til granderne 10 skilling.

43. Hvor der ligger jord i marken, som støder imod anden mands hovedager, da skal samme jords eiere vere pligtig, så vidt mueligt er, at pløie først det jord, som støder mod hovedageren. Sker det icke, da må

de ei vere hovedagerens eiere hinderlig, når hand pløier sin hovedager. Thi dersom de pludselig hindrer ham, uddriver eller nedvender hans muld eller sæd, da skal de skyldige efter granders sigelse betale skaden til ham, som skade fik, og til granderne en mark.

44. Hvis agere, som pløies, der støder på anden mands græsjord eller eng, og de pløier eller lader ploven skiere i samme græsningsjord eller eng eller skyder sin muld af der på, hvormed eng og græs fordærves. Hvoe sligt giør, betaler skaden og til granderne otte skilling.

45. Ingen gadhusmand eller inderste må grave eller grave lade i byens hede eller eiendom brendtørve, førend gård- og halfgårdsmændene har begyndt, uden granderne ellers tilforen det tillader. Giør nogen her imod, da skal de bøde for hver læs til de fattige 4 skilling og til granderne 2 skilling.

46. Hvoe som graver eller lade grave nogen slags torf inden hæfd eller dige i marken for enden af anden mands agere, hand skal betale til agerens eiere skaden, og for hver torf til de fattige toe skilling, og til granderne toe skilling.

47. Hvem som klager på grandstefne eller til grandfogden om noget af indførte eller andet, hvad det være kand, som ei kand befindes ræt, men er falsk og vrang beretning, hvorved granderne besværes og umages, skal derfor betale til granderne tolf skilling. Sker det anden gang, da dobbelt.

48. Hvad poster, som efter dette grandebref pantes for, haver grandfogden og tvende mænd, som skal kand læse og skrive forsvarlig, at antegne og for samme årlig rigtig regnskab at giøre, når menig grander samtycker, som bør årlig at ske inden Allehelgensdag,

inden hvilken tid ald pantet bør løeses eller være forbrudt, og må ingen bøder imod lovenes 3die bogs 13de. capitels 32 articul til gilde og drik, men til byens nytte eller fattiges underhold anvendes.

49. Ingen sager må eller skal føris til tinget, som granderne kand self afgiøre, så vit dette grandbref vedkommer, undtagen lif, ære eller gieldssager angående, som dog først bør gives hærskabet tilkiende. Hvem som befindis at giøre her imod, skal give til granderne toe mark. Og dersom grandfogden ei efter indbemeldte articuler vil skaffe dend klagende ræt, da skal de tvende ældste mænd i byen skaffe ræt og siden pante grandfogden for toe mark danske.

50. Og som denne granderæt er oprætted for at forekomme processer og vidtløftigheder, som vilde påfølge, om vi for enhver af indførte ting skulde søge efter loven, så og for at hæmme ald unyttig klage og overløb til voris hærskaber, for så vidt self imellem os efter denne vedtægt kand afhandle, så må ingen understå sig at klage noget for hans hærskab eller anden uden byen, førend hand klager og begierer ræt hos grandfogden og granderne, som efter disse foreskrefne articuler skal skaffe hannem ræt. Hvo herimod handler, skal bøde til sit hærskab, de fattige og granderne, hver sted én mark.

Skulde ellers nogen ting forfalde, som ei i denne grandræt er ommeldet og dog alligevel kand eragtes lovligt og ræt, da må granderne pålægge, hvad de tyckes forsvarligt at være og sætte derpå, hvad straf dennem godtsiunes, som de da lige så frit må udpante hos dend skyldige som efter nogen af fornefnte articuler, såsom lovenes 3die bogs 13 capitels 31te articul siger: Hvad bøder og straf, som almuen ligger på

nogen bye eller torp om hegned og gierde og gryft og led, særhiord og anden byens nytte og tarf, det må ei én naboe eller toe kuldkaste. Hvoe der imod giør og icke vil holde vedtægt, da måe mand hannem pante for sin ulydighed og ei bryde dermed enten vold, herverk eller noget andet.

Denne foreskrefne granderæt, som består af halftredsindstiuge articuler, forpligter underskrefne Kollerup byes beboere og grander sig i alle måder at holde og efterleve i ald enighed og fredelig kierlighed, og til dend ende ere vi gierne begierende voris kiere sognepræst velærværdige hr. Niels Kuur og herretsskriveren Manderup Lund, begge boende her i Kollerup, vilde behage med os at tilstå og underskrive denne vores vedtægt (da de ord i dend 13de articul er icke ment dem self at tage i hus, uden de vil), som vi så dernæst underdanigst indstiller til voris høie og gunstige hærskabers og husbonders gunstige och goede eftersiun og påtegnende samtycke (da dette dernæst med det forordnet stemplet papir skal blive belagt og indbunden) forbliver så voris ganske lifstid voris høivelbårne, høiædle og velbårne, velærværdige og vellærde, ædle og høifornæme hærskabers og hosbonders

underdanige og lydige tienere

Kollerup dend 2. janvari anno 1742.

Jens Sørensen. Michel Justsen.
Christen Nielsen. Fridrich Christensen.
Michel Andersen. Christen Kier.
Anders Jenssøn. Michel Pedersen Skræder.
Søren Skræder. Laurs Madsen.
Iver Christensen. Peder Christensen Børglom.
Christen Christensen. Kiersten Pedersdatter.

Dette grandebref tilståes, såvit mig kand vedkomme.
Kollerup præstegård, d. 22. janvari 1742.
N. Kuur.

Så fornøden som denne vedtægt er for Kollerup beboere, så villig for min part tilstår og underskriver
Kollerup d. 23. janvari 1742.
Manderup Lund.

Såvit Ågårds bønder i Collerup andgår, tilståes denne vedtægt af mig, som samme underskriver og forsegler.
Ågård d. 17. februar anno 1742.
(L..S.) J. H. Rantzau.

Foranstående Kollerop byes vide og vedtægter, som er indbefattet udi 50 articuler, der til dels er grundet på loven og ellers sigter til at forekomme skade og hindre ald uorden og vitløftighed, approberis herved, så vit mit velbårne hærskabs bønder i Kollerup bye kand vedkomme, dertil medunderskrives og forseigles af
Poul Møller.
Bratschou d. 11. april 1742.

Ligeså approberes denne vedtægt, såvidt mit nådige herskabs bønder i Kollerup bye vedkommer.
Oxholm den 13. april 1742. Braas.

For så vidt min fæstebonde Michel Pedersen i Bunken udi Kollerup bye angåer, samtyckes ovenstående vedtægt med min hånds underskrift.
Hawerslew præstegård d. 5. maji 1742.
Jens J. Bloch.

Efter originalen i hovedgården Ågårds arkiv. Forhen trykt i Saml. t. jydsk hist. og top., II, side 261—71.

Husby og Trustrup, Vester Han-herred.

1698.

Grandebref til et gudeligt, kristeligt og kiærligt lefned imellem Huusbye og Trudstrops menige grander efter hans kongl. maist. allernådigste lovs tilladelse om goed heign og sambkvemb imellem hverandre sambt inbyerdis og tilliggendis nøtte, sambt menige granders roelighed og gaufn oprettet disse efterfølgende poster som følger:

1. Alle dieger og leder skal vere oplugt og hengeferdig i alle måder til Philippi Jacoby. dag hvert år, som er 1. maius, forsvarligen og derefter årligen holde dem vedlige sommeren igiennem. Og når nogen af granderne blifver advared, om brøstfældigheder på nogens anpart findis, så hafver di det inden soelens nedergang at færdige. Mens hvem, som med villie eller oplagt råd rider, kiører eller trekker ofver nogens dieger og skyder dem neder og kand giøres bevisligt, bøder til granderne første gang 8 skilling og siden anden dobbelt.

2. Hvis løese svin, som findis i marken efter dend 1ste mai, bøde første gang ½ sk. og anden gang 1 sk.

3. Findis nogen at lade deris svin op ad marken med frie villie, og det lovlig kand overbevises, bøde derfor første gang 4 sk. og anden gang 8 sk.

4. Hvo som lader deris kalfve, liden eller store, eller andre høfder gå løese om høsten, bøeder derfore til granderne 4 sk.

5. Ingen må slåe deris kreaturer løse om høsten, lidet eller stoert, førend korned blifver afføert under

8 sk. straf til granderne og kornskaden til eiermanden at betale.

6. Granderne skal og møede sambtlige på grandstefne, hver stedets daug, eller deris visse bud, at viederne kand opskrifvis, og tilkiendegifvis om leder og diger ere ferdige og vedligeholt, og hvem som ser igiennem fingere med nogen, bøder for hver af disse poster til granderne 4 sk.

7. Ingen måe sette deris føelhopper sidelengs med anden mands koren, under straf til granderne 8 sk.

8. Hvis kreaturer, som giøer anden mand skade i koren og gres, skal ved siun afsiges, enten kreatured blifver fengseled eller icke, om det med gotfolk kand bevisis, at dens critter hafver det giort, da skal granderne pante for skade og det betale, om hand icke vil bedage hannem, og bøder til granderne derforuden 8 sk.

9. Granderne skal og gifve deris hiord løen i rette tid. Hvo som icke vil betale, da skal granderne vere følgagtig og pante di motvillige for hiordens løen og bøde til granderne 8 sk.

10. Men dersom nogen giør modstand med ord eller gierninger eller giøre lade imod dend, som panter, skal derfore straffis som for et fuld vold i en andens gård.

11. Ingen af granderne må gifve hinanden nogen ukvemsord med løgten eller banden eller andet på grandstefne under straf til granderne 4 sk.

12. Ingen må legge nogen usedvånlige veie ofver anden mands mark og eng i heigne, enten med kiøeren, riden eller trekken, eihellere med kiøer på kobel under straf til granderne 4 sk.

13. Hvis svin, som icke ere ringede, når det på grandstefne påleggis, eller andre løese høfder, som findis i marken, bøde til granderne 1/2 sk.; og en gåsehiord, som er 10 gies, 1 sk. eller at skrifve op, om di er mindre, til det blifver 10 gies.

14. Ingen må kaste sten af sit eget jord i en anden mands jord, og det overbevisis, bøder til granderne første gang 4 sk. og siden dobbelt op.

15. Hvis creaturer, som findis løes i marken, og eiermanden blifver advared og icke vorder fest med samme, *bøder* første gang 8 sk. og siden dobbelt op.

16. Hvem af granderne, som ser nogen ulempe i mark, kier eller hede, dend skal strax advare di andre, og hvo, som findis ved sin hus og icke medfølger at str*affe* ulempen, skal gifve til granderne 8 sk. Er hand icke hiemme, da at forskaffe det bedste hielpe, hand har.

17. Ingen må gå norden for Jordans høiens veien eller norden for den lille høie, norden for Kieldhøien at slåe lyng, førend sambtlige granderne blifver advared, eller bøder til granderne 1 mark.

18. Ingen må selge eller bortgifve til nogen fremmed nogen lyngslet eller ildebrand uden menige granders minde, under straf til granderne 1 mark.

19. Eiheller må nogen slåe lyng af gadehusfolkene mere end 1 læs hvert år, under straf til granderne 1 mark.

20. Meget mindre må nogen af granderne grafve tørfve udi Faufskier, førend menige grander blifve advared, og berammed en vis dag, når grøften skal ske. Hvis herimod sig fordrister, bøede til granderne 1 mark.

21. Hvilken mand eller nogen af hans børen og tyende, som gåer, rider eller kiører igiennem nogen

af ågelederne og icke lukker dem forsvarlig, bøeder derfore til granderne 4re sk.

22. Ingen må gienne ofver nogens borrer eller tyre eller bede sit kveg lengere end at drifve til sit eget jord, og sker det, og det overbevises, bøeder derfor hver gang 4 sk.

23. Hvem der tyrer i nogen koren sidelengs eller i enden, bøeder til eiermanden for hver fure 2 sk.

24. Ingen må tyre på anden mands borrer half eller hel fure, under straf til granderne 1 sk.

25. Ingen må plokke i mark eller eng uden på sit eget, under straf til granderne 4 sk.

26. Hvem, som beder i anden mands koren og gres, nat eller dag, og det ofverbevises, bøder første gang 1 mark og siden dobbelt op.

27. Indsamblede bøeder og straf, som indsamblis, anvendes til byens nøtte og imidlertid leveris til en vederheftig mand af granderne, som siden skal giøre regnskab, både hvorfore det indkommer, og hvortil det udgifvis.

Dette grandebref således at skal holdis i alle sine puncter, vinder vi underskrefne med egne hender undertegnede, og ydermere dersom noget her udi er forgiet og siden optenkis kand til marks og engs, driftes og grøfts nøtte og gaufn og husbondernis jord og eiendomb til goed vedligeholdelse — da skal vi sambtlige det såvel som ofverskrefne poster sambtycke, underskrifve og redeligen holde, så og vere dend beskickede grandefouget høerig og lydig uden smeldsord, svergen, skænderi og opsetsighed i alt det på byens gaufn af grandelavet foretagis, under 1 dlr. bøeder til de fattige i sougned, af de dem herimod forsér. Og i det øbrige er hver at forholde sig efter

kongl. mai. allernådigste lov og udgifne forordninger og svare til di poster, hans mai. kand hiemfalde, og herskaberne til deris falsmål.

Datum Huusbye 8. aprilis anno 1698.

Grandernes navne.

Dette stadfestes og bekreftes på Ågård herskabs veigne af mig som fuldmegtig samme steds.

Ågård dend 12. juni 1705. M. Borchorst.

Læst for retten på Handherredernis thing løfverdagen 9. april 1698. M. Farum.

Læst og protocolleret på Hanherreders ting dend 3. november anno 1742 af Manderup Lund.

Efter originalen i hovedgården Ågårds arkiv i Vester Han-herred.

Ålborg amt.

Nibe.

1776.

Vi underskrevne Nibe byes avlsmænd have, for at hindre såvidt mueligt den uorden, som hidindtil har været med heigning, sæden, høsten, græsningen og fæedriften, samtlig hermed vedtaget, såvidt vor avling angåer, efterskrevne poster at holde os efterrettelig under dend straf og de bøder, som herudi er anførte.

1. Om søn- og helligdagenes helligholdelse: Ingen af os eller vores folk måe på nogen helligdag høste eller binde vort korn, men vel at reise det, om det ved storm er nedblæst. Så og ikke heller at age lyng, torve eller andet deslige, langt mindre låne vore heste og vogn til andre at bruge til slig grov arbeide, så vidt som strider imod allernådigste lov og forordninger, før gudstienesten er endt. Hvo herimod giør skal bøde til kongen efter loven, til avlsmændene 2 mark og til byens fattige 8 skilling.

2. Om avlsmændenes sammenkomst: Hver avlsmand skal udi egen person møde til samling 8te dage før st. Voldborg dag, uden hand er syg eller udi lovlig forfald, ja endog før, om oldermanden dem

lader sammenkalde, på det enhver kand vide, hvad som pålægges og sig derefter at rette. Hvo som ikke møder på dend forlangte tid, skal give 1 mark til mændene og 4 skilling til de fattige. Og siden fra dend tid og til kornet er i hus, skal de i lige måde, hver søndag ved 2 slet eller efter aftensang, når dend holdes, komme til samling eller deres myndige bud udi deres lovlig forfald.

Hvo som udebliver, skal bøde hver gang 4 sk. og ingen være tilladt med uvidenhed sig at undskylde. Ved disse sammenkomster skal allene handles om sæde- og høstetid, samt lukkelser, hegning og anden fælles nytte.

3. Om uskikkelig forhold ved sammenkomsterne: Oldermanden skal til hver sammenkomst have med sig en sparebøsse, hvorudi de fattiges penge skal legges. Og skal enhver, som sværger eller løgter nogen eller med vred hue ufinligen taler nogen til, betale hver gang 2 sk. til de fattige; men hvis nogen skielder anden med ærerørige eller ubekvems ord eller bruger trudsel, undsigelse eller slag, da bøde til avlsmændene 4 mark og til de fattige 8 sk. og derforuden lide efter loven. Hvem som ikke uden ophold erlægger fornævnte bøder, skal bøde dobbelt.

4. Om hegning: Når hegning bliver pålagt, som skal angåe 8te dage før st. Voldborg dag og continuere indtil høe og korn er i hus, da skal alt kvæg, som kommer til skade, skrives og indtages i folden eller hiem i hus, og strax gives eieren det til kiende. Hvis nogen imod forbud og vedtegt forsetligvis skulle drive, tyre eller hælde sine bester eller kveg på forbudne stæder, da skal sligt regnes lige med volddrift, og dend, som sig således forsér, skal bøde til avlsmændene

første gang 2 mark, sker det oftere, bøde dobbelt hver gang indtil 2 rdlr., og markmanden hver gang 4 skilling til indtægtpenge. Men hvis de skyldige med troefaste vidner kand bevise, at det er skét af våde, da at bøde efter næstfølgende 5te articul og derforuden betale til dem, som skade får, efter oldermandens og 4re mænds sigelse.

5. Om vide, som forbrydes: Byens indvånere, som ingen afling bruger og dog haver creature, skal give af hest, koe, svin, kalv, får, lam eller giæs, som går til skade på græs, 2 sk. og i kornet 4 sk., om det skeer af våde, ellers betales dobbelt og derforuden svare skadegield efter dannemænds sigelse, hvilke bøder markmanden oppebærer og beholder. Men hvis aflsmændenes kvæg af våde kommer til skade i forskrevne måde, derfor bødes ikkun halft så meget til viden, men skeer det forsetligvis, da at bøde derfor efter den 4de articul.

6. Om panten for vide: Til at pante skal oldermanden udnævne 6 mænd at gåe med sig at pante for, hvis til viden forfalden er, og skal det gåe ret omkring efter den tour, som de udi marken ligger til rén sammen. Hvilken af de 6 mænd, som tilfalder og ikke følger med oldermanden, skal bøde 1 mark for hver gang, som dend mand skal have, der gåer med i dend udeblivendes sted at pante; mens udi hosbondens lovlige forfald sender hand sin avlskarl i sit sted. Og skal ugentlig, hvilken søgnedag oldermanden tilsiger, udpantes al dend vide, som er forbrudt. Hvis nogen, som for sin rette vide og bøder bliver pantet, begegner oldermanden eller hans medhavende uhøflig eller med trudsel, skiældsord, hug eller slag eller anden ufør, da bøde dend, foruden lovens

høder, til avlsmændene én rdlr, som ligeledes måe udpantes.

7. Om digerne og folden: Digerne skal have deres forsvarlige høide, og hvilken mand, som ikke oplukker sin lukkelse, når det hannem forelegges for st. Voldborg dag, og det bliver hannem ved 2de mænd overbevist, skal bøde for hver dige 1 mark. Når folden bliver brøstfældig, skal oldermand såvel på egne som samtlige avlsmændenes bekostning igien skaffe dend repareret og der over giøre avlsmændene god regenskab. Hvis digerne til dend forelagde dag inden solens nedgang endda ikke forsvarlig bliver oplukt, da at bøde dobbelt, anden dagen også dobbelt, og således hver dag, indtil de lukkes. Så skal og digerne og lukkelser med 2de af mændene eller deres myndige bud, hver løverdags morgen ved 6 à 7 slet, beséis, som på næste samling derefter skal kundgiøres, eller bøde, hver som udebliver 8 sk.; og skal også det gåe ret omkring med mændene. Er oldermanden herudi forsømmelig, bøder han 8 skilling hver gang.

8. Om brøst på digerne: Hvilken mands diger, som er nedfalden, og hand af markmanden eller de mænd, som skal se til digerne, bliver advaret og lader dem dog ulukt blive til soelens nedgang, skal bøde for hver stykke lukkelse dend dag 4 sk., anden dag 8 sk. og således fremdeles dobbelt op hver 24de time indtil næste forsamlings dag.

Dersom der alleneste én eller 2 tørv af et dige ved eftersiun findes nedfalden, skal vedkommende derom allene advares — når intet fæe der over er kommen — af markmanden, men er det så meget, at svin eller fæe er overkommen, skrives som forhen er meldt.

9. Om lukkelses nedbrydelse: Hvo som nedrider, kiører, træder eller nedbryder anden mands lukkelse, hand skal bøde til viden 2 mark og tillige betale skaden, som derved forårsages, samt lade det igien oplukke. Befindes andre af indvånerne at have nedrevet nogen af avlsmændenes diger, og det hannem overbevises, da skal hand bøde til viden 3 mark eller tiltales efter loven.

10. Om byeledet: Dend som kommer igiennem byeledet, hvad enten hand er ene eller dend sidste i troppen, og det bliver hannem overbevist, at hand ikke lukkede det efter sig, skal derfor bøde hver gang 4 sk., og skal markmanden pante ham, om hand er udenbyes mand, mens er hand inden byen, da af avlsmændene eller deres folk. Markmanden skal ved næste samling give det tilkiende, og der den skyldige at rette for sig. Dersom andre byens indvånere giør det af ondskab, fordi de have ingen sæd på marken, skal de derfor lovlig søges og bøde efter rettens kiendelse.

11. Om fæmons tagelse fra markmanden: Hvo der enten selv eller ved sine folk eller andre tager fæmon på marken eller af folden fra markmanden eller fra den mand eller hans folk, som fæmonnet har giort skade, uden minde eller på nogen måde bryder folden, hand skal bøde skaden, som dend af os ved næste sammenkomst vorder taxeret for, og derforuden betale 1 rdlr. til vide. Mens er det en anden af byens indvånere, der ingen avling på marken haver, som sligt begår, skal betales efter loven. Sker det af skarnsfolk, som intet haver ved at hefte, da at straffes med gabestokken eller på anden måde.

12. Om de som lyve på andres fæmon: Dersom nogen af avlsmændene eller deres folk lyver på anden mands fæemon, at det haver giort skade, og ikke beviser det eller med markmandens tilståelse det godtgiører, hand skal have forbrudt til avlsmændene 1 mark og til de fattige 4 sk., hver gang det sker. Haver tiundet intet at betale med, og deres hosbonde ikke vil rette for dem, da måe de ikke tilstædes efter dend dag at søge mændenes forsamling.

13. Om tyrers borttagelse udi marken: Befindes nogen af avlsmændene eller deres folk at borttage tyrer eller hælder af nogen mands bester og fæmon eller dennem sønderskiærer og således dermed giør skade eller og driver anden mands høfveder forsetligvis på forbudne steder eller slår dem løse, og sligt kand bevises, da skal dend, det giør, bøde skaden og betale 4 mark til mændene og derforuden giøre afbigt ved deres sammenkomst. Befindes dend samme oftere udi slig forseelse, da bøder hand tredobbelt, mens haver hand intet at bøde med, da straffes hand efter loven og bøde med kroppen.

14. Om leiejord til korn eller græsning: Ingen måe henleie noget af sin markjord til udenbyes folk, formedelst deres uheigne skyld, og at de for deres vide og forseelser i så måde ikke kand pantes, fordi de denne vores vedtægt ikke ere underkastede, hvorover vi have haft mere fortræd og skade end ellers. Men skulde nogen trænge til at bortleie noget, da skal hand betimelig først tilkiendegive det for oldermanden, på det at enten avlsmændene eller de andre byens indvånere, som det måtte behøve og forlange, kand blive det nærmest til at nyde imod en billig afgift. Hvo sig her imod forsér, bøde til viden 4 mark,

og dog skal hand være forpligtet til at afståe det til en af byens folk, som det måtte forlange. Mens er der ingen af dennem samme forlangende, da haves frie forlov at bortleie det til hvem hand vil, men da skal avlsmanden, som jorden eier, være ansvarlig for dend vide og de bøder, som dend leiende ved forseelser efter denne vores vedtægt vorder ifalden.

15. Om usåed aggere i vangene: Hvilken af de fire yderste mænd i nogen vang — undtagen de yderste aggere i Gallieblokken i Skall — som ikke besåer sin jord, men lader den ligge usåed, skal have forbrudt til viden 4 mark. Eiheller måe noget jord inde i vangen ligge ubesåed nogen steds under 1 mark til straf af hver skippe bygsæd, at forståe om begge dele, såfremt det ikke bliver besåed med de 3de kiærve fra bygsæden.

16. Om beden og tyring på bårene eller andre stæder: Hvis der findis nogen at bede eller tyre på heignet bårder eller for kornagres ender, da måe markmanden have frie lov at pante ham, om endskiønt hand er en fremmed. Men findes nogen af avlsmændene, som imod vedtægt setter på sine egne bårder eller for sine kornagres ender, og derved sker skade på en andens, betaler han al dend skade, som hannem overbevises derved at være sket; men sætter hand på en anden mands uden minde, haver hand hver gang forbrudt 2 mark. Lige forskrevne straf skal dend være undergiven, som holder løst eller hældet kvæg og bester i vangene om dagen. Mens sker dette eller ovenmeldt om natten, da skal hand bøde til avlsmændene for hver gang 3 mark og til de fattige 4 sk., og hand derefter at regnes for dend, der går i mørk og mulm at giøre sin næste skade og fortræd.

Hvo som forsætlig tyrer over på sin naboes ager eller slåer sine heste og kvæg løs ham til skade, bøde ikke allene skaden efter uvillige mænds sigende, men betaler desuden til vide for hver gang af hver creatur 1 mark. Eiheller måe nogen, som haver hoppe med føl, sette dend på 10 agres brede nær kornet, under 2 mark til viden.

17. Om havre- og bygsæden: Da en del af avlsmændene lader deres havresæd alt for længe over dend rette tid henståe mere end anden stæds, hvorover sådan sildig sæd ikke betimmelig kand komme til modnelse med de andres, som kand være høstfærdig og ofte affalden, ved hvilken sendrægtighed de da tager stor skade. Da på det at dermed kand gåe nogenledes rigtig til, er samtykt og vedtaget, at om foråret i god tid, når oldermanden lader os sammenkalde, skal afsiges en vis tid, inden hvilken vores havresæd skal være tilsåed, og hvo som da ikke til samme tid haver tilsåed med os andre, skal have skade for hiemgield, når den rette høstetid indfalder, at de da skal høste det umoeden.

Ingen måe såe byg, førend det af de fleste iblandt os vorde pålagt, under 2 sletdlrs. vide.

Hvis vi eller vores myndige bud ikke møder, når oldermanden således os lader sammenkalde, skal dend udeblivende bøde til vide 1 mark.

18. Om fædrift i kiæret og marken: Da de af byens indvånere, som ingen avling haver, formenes intet med kiæret have at bestille, men allene tilhøere boelsjorderne, hvoraf contributioner erlegges, så ere dog bevilget at måe have deres creature derpå med hiorden sommeren igiennem; men formedelst deres creature driver alle marken over lige med avlsmændenes

dend hele efterhøst, da er det billigt, at de ikke sælger deres møg til nogen udenbyes folk, under hvad prætext det være kand, mens allene til avlsmændene, så længe de samme forlanger og det vil betale, nemlig for hvert læs kliemøg 2 sk. og for anden giødning én skilling. Hvorom der nu er indhentet høiædle velbårne hr. cammerherre og stiftsbefalingsmand von Hvitfeldts høigunstige ordre er indhentet af dato, hvorefter mand sig for det øvrige haver at rette for dend post. Creaturene bør også at holdes fra stubberne og ikke drives over bårene eller komme i vangene førend 3 dage efter alt kornet er indsamlet. Giør hyrderne her imod, da strax at kvittere fæet, og hvis af deres creature, som kommer på stubberne førend end kornet og rivelset er inde, skal markmanden tillige med oldermanden og nogle af avlsmændene, som hand til sig tager, lade dem sette i folden, og betales af stykket 4 sk. til viden.

19. Om særhiord: Ingen af byens indvånere, i hvo det er, måe have eller holde nogen særhiord i mark eller kiær, enten synden eller norden byen, men holde deres fæemon under en hiord og hyrde. Hvo som her imod giør, haver forbrudt 4 mark for hver dag, deres brøst så findes.

20. Om jordgraven på forbudne stæder: Ingen måe grave grønjord enten for egen eller anden mands aggers ende inden deres lukkelse, thi det er hver mands skade for græsningens skyld, mens hvo det giør, skal bøde 2 mark. Ei heller måe nogen inden eller tæt uden for lukkelset grave ler eller sand for nogen mands aggere ende eller udi deres agger enten at bære eller føre hiem, under lige for skrevne straf. Men befindes nogen af de andre indvånere eller deres

folk noget af dette bemelte at begåe, da fylde de stedet igien med jord og derforuden tiltales efter loven.

21. Om tørvegrøft: Ingen, i hvo det end også er, må grave nogen slags tørv, enten hænge-, brændeeller digetørve, enten sønden eller norden for byen på fælleden til nogen husbrug, langt mindre at føre på kirkegården, hvorved kiæret tilforn er meget beskadiget. Hvo her imod giør og dermed antreffes give til straf for hvert læs 4 mark til de fattige, og heste og vogn at anholde, indtil betaling sker. Hermed skal oldermanden og markmanden have flittig opsigt eller selv betale bøderne. Men hvis myndtørv til husene, digetørv til digerne i marken og hengetørve til stak behøves, de skal graves på de bekvemmeste stæder, som kand være græsningen mindst til skade.

22. Om svin: Alle svin bør være af marken, og de som der findes uringede i næsen, skal oldermanden lade indtage og fordre for hvert stykke 8 skilling, og af hver, som udi marken findes ringet, skal gives 4 skilling. Men sker det, at svinene ellers fanger skade, da skal eiermandens klage være forgiæves.

23. Om oldermandens videre pligt og myndighed: Med oldermandens bestilling skal det gåe ret om imellem avlsmændene, en efter anden årlig, mens enkerne forbigåes og blive forskånede. Samme oldermand skal have hos sig denne vores vedtægt, så længe hand er oldermand, som skal være et helt år omkring, der regnes fra 8te dage før st. Voldborg dag til årsdagen derefter, da hand skal levere dend fra sig til hans eftermand, efter at hand haver giort rigtighed for alle ting i hans tid.

Dette er også oldermandens pligt, at hand ved hver forsamlings dag skal have denne bog ved hånden, og

ingen af avlsmændene nægtes på begiæring dend til eftersiun enten ved forsamling eller i oldermandens hus. Det skal og være tilladt, om forlanges, at fåe en udskrift heraf, mens dette besørger oldermanden på liebhaberens bekostning, eller og liebhaberen selv eller ved andre tager gienpart heraf udi oldermandens hus til sikkerhed, at originalen ikke bortkommer, eller og det af os vedtages at have copie heraf til udlån i slige tilfælde.

Dernest skal hand holde rigtig bog over alt, hvis passerer det gandske år igiennem desangående, hvorudi strax skrives ald særdeles pålæg, så hver kand se hos hannem, om mand det enten glemmer eller forsømmer, og hvad siden forbrydes med sligt mere; samt at alt dessen indtægt og udgift rigtig vorder antegnet og derfore giører de andre rede og rigtighed på de flestes begiæring. Videre skal hand have goed opsigt med heigningen og fælleden. Viden, som falder, skal anvendes til avlsmændenes beste nytte efter de fleste og bedste avlsmænds stemmer i følge allernådigste lov.

Hvilken mand, som oldermanden tilsiger og med rette tilfalder at følge hannem på byens og avlsmændenes vegne tillige udi nogen forretning og findes modtvillig, skal bøde for hver gang, hand udebliver, 1 mark, halvdelen til viden og halvdelen til de fattige, som oldermanden måe udpante, dog skal hand tage andre med sig forretningen at fuldbyrde.

Hvad sager, der forefalder på byens vegne, vide og vedtægt eller nogen af forbemeldte articuler vedkommendes, som nødvendig eragtes ved lands lov og ret at udføre, skal oldermanden påtage sig at udføre på fælles videns bekostning.

In summa, oldermanden skal ei allene være tilforpligtet at holde over alle forskrevne articuler, mens end også lade sig være angelegen i alle forefaldende tilfælde, med hvis til fælles gavn, skikkelig hegning og andet detslige mere kand optænkes. Efterlader hand noget af sin pligt, efter hvis foreskrevet ståer, da bøde hand ei allene selv dend vide for hver post, som sagen kunde have bragt med sig, mens derforuden til de andre avlsmænd én mark.

24. Om markmanden: Hand skal antages af samtlige avlsmænd til at vogte deres mark, korn og bårder og hielpe deres fæmon til rette som en troe tienner, dog viden uforkrænket; og skal hand have flittig opsiun med byeledet i Skall, at det stedse er lukt, så intet fæemon kommer der igiennem og giør skade, besynderlig middag og aften, når fæet kommer i byen. Hand måe ei heller tage nogen skiænk eller gave for at se igiennem fingre med nogen, i hvo det end og er, avlsmændene til fornærmelse og skade. Ei heller at lyve på nogen mands fæemon, langt mindre på nogen måde tage gave af de andre byens indvånere eller deres folk for at føie dem imod avlsmændene. Forsér hand sig imod nogen af disse poster, og hannem nogen underfundighed eller løgnagtighed kand overbevises, skal hand, for hver gang sligt sker, have forbrudt sin halve løn, som hand af avlsmændene skulle have. Men hvis nogen af avlsmændene kand holdes mistænkt for at holde markmanden ad sig til at fåe mere medhold end tilbørlig er, da skal dend mand først advares derom alvorlig ved sammenkomsten, og bliver det siden mærkelig at fornemme, skal hand give til straf 4 mark.

Markmanden måe ikke leie sig bort til nogens

arbeide, medens kornet er i marken, uden det sker med avlsmændenes villie, og dersom nogen af dennem sig herimod fordrister, skal dend mand, som hannem leiede, give til vide 4 mark, og markmanden 2 mark, som tilligemed anden vide for hver dag, hand af marken befindes at være, for slig eller anden forsømmelse skyld eller formedelst drukkenskab eller skiødesløshed fra hannem skal udpantes. Ligeså skal hand lade enhver vide, hvis fæemon som giør en mand skade på sit korn eller græs, og lade det komme i folden eller og i samme mands gård at stande, indtil skaden bliver betalt. Dersom hand det ikke giør, da skal hand selv betale skaden og stande til rette derfor, eller ved sin ed befrie sig, at hand ikke vidste, hvis fæemon skaden havde giort.

Markmanden måe ingen heste, kvæg eller nogen slags høveder tage imod enten fremmedes eller andre Nibe indvåneres at græsse på de grønne agre nogen steds, såfremt hand ikke selv vil svare dertil. Mens om nogen af avlsmændene selv leverer ham et par heste en nats tid tillige hos deres egne at græsse på aggersfælleden, det måe passere. Når markmanden efterlever dette forskrevne, skal hand nyde alle indtægtspenge, af hvis som af de andre indvåneres eller udenbyes kvæg udi folden indtages, og derforuden nyde dend halve del af hvis vide, som af avlsmændenes fæemon og creature kand falde, og derforuden dend løn, som avlsmændene med ham bliver accorderet om.

25. Finder nogen for godt at sanke sten af sine agre, da skal hand samle dem i håbe på ryggen af hans egen ager, til hand lader dem bortføre; mens hvis de kastes i renen eller på anden mands ager, da bødes derfor til viden hver gang 8 skilling.

26. Om hyrden: En forsvarlig hyrde skal antages af avlsmændene, som gives dend løn, de med hannem bliver accorderet om, hvortil beregnes, hvis hand skal nyde af de øvrige byens folk, eftersom de have fæe og creature til.

Kommer noget creatur udi bløde at sidde eller i anden måde tager skade i marken eller kiæret, og hand det ikke selv kand hielpe, skal hand strax lade dend, som fæet eier, det vide. Ellers skal hand flittig søge omkring med fæet til beste græsning, at ei nogen formedelst hans efterladenhed med rette skal have i så måde at påanke. Forresten skal hand betids om morgenen drive med hiorden såvelsom om middagen, besynderlig om sommerdagene, og ikke heller i urette tide hiemkomme dermed.

27. Haver oldermanden leilighed og rum til forsamlingen, og hand helst vil have granderetten holdt hos sig, skal enhver også møde på samme sted året igiennem, når samling skal være, efter at det en gang avlsmændene er bekiendtgiort, eller og hand udvælger et andet skikkeligt og bekvemt sted dertil fra først til sidst, uden så sker, at huset tilfalder frygtsomme svagheder, eller andre betydelige omstændigheder det ikke vil tillade, da måe forsamlingsstedet forflyttes i sådan tid, og derom enhver at lade tilkiendegive ved indkaldelsen.

Når samtlige Niebe byes avelsmænd ere enige i at holde sig forskrefne poster til fælles gafn efterrettelig, skal samme blive holdet af mig

Nibe d. 1 mai 1776. Jens Knudsen.

På samme vilkår underskriver ligeledes

Nibe ut supra.

M. Alsing. N. Færck.

På samme vilkår underskriver ligeledes
Nibe ut supra.
Søren Søresen Bøcher. Jacob Kreiler.

Ligeså underskriver jeg som de andre
Thomas Thorsen.

Ligeså underskriver jeg
Zidsel Kålte, sal. Mads Bierregårds.

Ligeså underskriver jeg for mit boel, jeg har kiøbt, at holde lige med de andre, og hvad som kand være og blive pålagt til nytte tilstår Anders J. Egeberg.

Ligesom de andre boelsmænd er tient med tilstår jeg og Povel Kaven.

Ligesom de andre holder vedtegt holder og
Anders Færck.

Jeg hafver et half boel i leie af Sr. Kierkegård tilligemed hr. asessor Eggeberg og derfor for min part indestår lige med andre gode mend at holde vedtegt.
Morten Steenholm. Niels Nielsen Færck.

Ligesom de andre boelsmænd er tient med tilstår jeg og Peder Møller.

Foreståendе vedtægter bliver ligeledes herved samtykt af Preetzmann.
Christen Bygum. Christen Møller. Niels Molberg.
Jens Friele. Jens Dalgård. Niels Asp.

Fremlagt i retten på Nibe byeting løverdagen den 6. april 1799. test.
Gierlev,
Sættedommer.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg. Den findes i pakken »Dokumenter til Justitsprotokollen for Nibe 1799«, er på 42 sider i kvart og skreven med en tydelig hånd.

Sønder-Tranders, Fleskum herred.

1758.

At Guds gode lån og Herrens gaver ikke skal uskikkelig ødes og fordærves og godt kristeligt naboskab og grandelav kan holdes hos os såvelsom hos andre ærlige folk i byer og steder, da have vi menige mænd, som nu bygge og bo i Søndertranders by, navnlig: — *23 navne* — til Guds ære og hver mands gavn i byen nu i dette år 1758 fornyet, samtykt, vedtaget, pålagt og tilforpligtet os efterskrevne grandret i alle sine punkter ubrødelig at holde og efterleve, hver efter sin forseelse, som mangler, og skal oldermanden i byen tvende gange om året, nemlig den næste søndag efter st. Voldborg dag og den næste søndag efter st. Laurids dag oplæse på grandstævne for menige mænd i byen alle disse efterskrevne artikler.

Voldborg dag 1758.

I. Om prædikens forsømmelse og helligbrøde.

1. Hvo som om hellige dage eller måneds bededage kjøre, rider eller går af byen enten til Ålborg eller nogensteds, med mindre uomgængelig fornødenhed det udkræver eller i andre måder af skjødesløshed forsømmer kirken og Guds hus, bøde hver gang en sletdaler til sognets fattige og derforuden betale helligbrøde efter loven.

2. Hvo som gjør nogen grov gjerning om søndagen, såsom plov, harve, vogn, høle, river eller andet deslige, bøde til granderne fem mark og stande sin egen fare hos sin husbonde såvelsom og at bøde for helligbrøde.

3. Hvilken kvindesperson, som toer klæder under prædiken, andre til forargelse, bøde, hver gang det sker, otte skilling.

4. Hvilken mand eller kvinde, der uden lovlig forfald holder sig hjemme og ikke vil følge de afdøde her i byen til sovekammer og hvilested, når de derom bedet er, bøder til sognets fattige én mark.

5. Hvem som hindrer eller ikke tilholder sine børn og tyende flittig at komme til kirken til overhørelse om hellige såvelsom søgne dage, når ungdommen vorder af biskoppen, provsten, præsten eller degnen examineret, bøde hver gang to mark til de fattige i sognet, og de unge hver efter forordningen 2 sk. På samme måde, om nogen har børn og vægrer sig at holde skolemester i byen.

II. Om dobbel.

Hvilken mands hus, som befindes at bruges nogen kort udi at doble med enten om penge, øl eller andet, være sig hvad navn det have kan, og det ham kan overbevises, give til granderne en fjerding øl og til sin husbonde fire mark, og de, som bruge samme kortenspil eller terninger, bøde hver én mark. Og skal oldermanden til næste stevning lade pante derfor, når det vorder ham tilkjendegivet, og samme penge skal tilhøre sognets fattige.

III. Om banden.

Hvo som letfærdigen bander eller sværger og således misbruger Guds hellige navn, skal, hver gang hans brøst så findes, bøde fire skilling til de fattige og dem til næste stevne betale. Vil han dem ikke godvillig udlægge og betale, da skal oldermanden strax lade ham pante som for anden forseelse i grandelavet, og er dette så vel ment de gamle som unge.

IV. Om grandelav.

1. Hvo som kommer i vort.........

Her mangler et blad.

..... når derom bliver advaret, bøde hver gang fire skilling. Er han i lovlig forfald, da skal han lade sit visse bud møde og sige ham, når han kommer hjem, hvad der blev forhandlet og pålagt, og det skal holdes, ligesom han personlig tilstede var.

2. Hvo som ikke holder lyd, når oldermanden det påråber, bøde hver gang fire skilling. Og skal den ene den anden skikkelig uden nogen skjælden tiltale under fire og tyve skillings straf første gang og siden dobbelt.

3. Hvad som oldermanden med de fleste mænd, som tilstede ere på stevne, pålægger den menige by til gavn og gode, det skal hver være pligtig at holde eller bøde fem mark til granderne og ligeså meget til sin husbonde.

4. Hvo som løgter hverandre i grandelavet bøde uden al skånsel 4 sk.

5. Ingen må for venskab, svogerskab eller andet svare med nogen på grandestevne den menige by til skade. Lader nogen sig dermed befinde, bøde derfor én mark.

6. Ingen mands sønner eller tjenestedrenge må til stevne svare med granderne. Hvo her imod gjør, bøde fire mark til granderne og til sin husbonde lige så meget, med mindre det af oldermanden findes i visse poster fornødent.

V. Om gilde.

Ingen mands drengebarn må gå til gildedrik med sine forældres villie og vidskab. Sker det, da skal de betale for ham som for en anden gjæst, og forældrene under straf være forbundne de unge for sligt at straffe.

VI. Om diger.

1. Hvo som ikke oplukker sine diger i tilbørlig tid omkring kornvangen efter oldermandens og menige granders vedtægt halvanden alen højt, skal give granderne for hver lukkelse én mark danske.

2. Hvilken mands diger eller lukkelse enten nedfalder eller nedrives, og det ikke strax bliver oplukket og gjort færdigt, efter at han derom advaret er, skal bøde til granderne fire skilling og stande til rette, for hvis skade deraf for hans forsømmelse kan påkomme.

3. Hvo som enten rider eller gjenner noget kreatur, lidet eller stort, over digerne i vangen, bøde for hver gang otte skilling og selv være forpligtet samme digeskar strax forsvarlig at oplukke.

4. Hvo som ikke skyder sine diger ned i rette tid, når det ham tilsiges, i det længste st. Michels aften, bøde til granderne én mark.

VII. Om ager og eng.

1. Hvem som det tilfalder at ligge yderst med sit rebslagne jord og ikke vil pløje eller så samme sin jord, som ligger yderst i vangen, som det sig bør, skal bøde til granderne to rigsdaler, og til sin husbonde lige så meget, dog skal samtlige bymændene svare ham til, hvad skade kornet på samme ager tilføjes, med mindre det kan bevises, hvis kreaturer samme har gjort.

2. Hvilken mands kreaturer, der findes i den yderste ager i vangen, som er besåed, skal bøde kjerve for kjerve. Det samme er, om noget kreatur kommer i anden mands ager, før kornet kommer i kjerve, da skal bødes med skjæpper korn efter tvende mænds sigelse og betale skaden inden Mortensdag. Hvis ikke, da at pantes derfor.

3. Hvo som tøjrer noget øgkreatur med sit føl imellem kornet eller ved enderne af kornet i vangen, bøde for hver otte skilling.

4. Hvilken mand eller dreng, som tøjrer eller hælfæster sine øgkreaturer enten på sine egne bårer eller anden mands agre imellem eller ved enderne af kornet, eller som bør at slås med græs, bøde for hvert tøjrslag to mark. Og dersom nogen mands dreng eller karl uden sin husbondes villie tøjrer noget kreatur på sådanne bårer, bøde én mark.

5. Tøjrer nogen på stubberne, førend kornet er af vangen, eller gjenner svin eller gæs i stubberne, bøde for hver gang én mark og derforuden betale af høvederne ligesom da kornet stod rodfæstet.

6. Hvis øgkreaturer der findes i kornvangen eller eng, efter at de ere lyste i hegnet, bøde for hver én skilling og betale skaden a parte.

7. I lige måde for hvert, som befindes at springe diger ned, bøde for hver fire skilling.

8. Dersom nogen rider over kornet, og det ham overbevises, bøde til granderne én mark og til husbonden én mark.

9. Hvo som kjører igjennem kornvangen og lader løse øg efter sig i kornet, bøde for hver otte skilling.

10. Hvo som kjører over engene, efter at de ere lyste i hegnet eller over nogen mands hø, når det er slået, hvoraf eng og hø kan fordærves, bøde for hver gang én mark.

11. Hvo som kjører, rider eller går igjennem vangen og lukker ikke efter sig, bøde for hver gang én skjæppe byg, undtagen nogen kommer efter ham, som han kan bede lukke.

12. Ingen af granderne må, når kornet i vangen

er tjenligt at indage, føre noget af deres korn hjem, undtagen det kan være noget lidet til føden, førend menige mand følges ad med deres vogne, når oldermanden advarer derom, at de på én gang samtlig kan gjøre en vang efter anden ryddelig. Hvo her imod gjør, bøde til granderne fem mark og ligeså meget til husbonden.

13. Hvilken mand, som vitterlig pløjer fra en anden, skal lægge samme bortpløjede jord tilbage igjen og for sin forseelse bøde til granderne fire mark og derforuden stande husbonden til rette for slig ulovlig gjerning.

14. Hvilken mand, som graver eller lader grave ler, jord eller andet i anden mands ager, bøde derfor fire mark, undtagen det sker med hans ja og minde. Det samme er og, om nogen graver ler og fører til Ålborg eller andensteds uden byen, bøde ligeledes fire mark.

15. Hvilken mand sig tilfordrister at grave i grøn fellig hængetørv eller andre, bøde til granderne sex mark og til sin husbonde lige så meget.

16. Ingen gadehusfolk må understå sig at grave eller slå i grøn hede enten lyng, tørv eller pors, som kan komme den ganske by til skade på græsning eller andet. Hvo derimod gjør, bøde til granderne sex mark og til sit herskab ligeså meget, undtagen i det, som ham er tillagt og udrebet.

17. Hvo som udenbys graver tørv eller ler eller sand menige byes ejendom, bøde som for uhiemmelt efter loven, og de, som i denne og forhen meldte poster ser igiennem fingre med nogen, være lige straf undergivne.

18. Befindes nogen enten ved vejene eller på gaden at grave sandhuller eller lerhuller, hvorved både men-

nesker og bæster kan forulykkes, da bøde for hver gang to mark til granderne.

VIII. Om kreaturer.

1. Hvo som ikke udlægger sine tyrepenge i rette tid, bøde til granderne to mark og til sin husbonde lige så meget.

2. Hvilken af granderne, der er tilfalden at holde orne det år omkring, og den ikke har Allehelgensdag, som lovlig og forsvarlig er, skal bøde til granderne sex mark og lige så meget til sin husbonde.

3. Hvert svin, som findes i kornet, skal skrives for fire skilling.

4. Hvo som ikke holder gasse til sine gæs, betaler for hver gås sex skilling.

5. Hvo som ikke driver sit fæ, der hyrde fører, for hyrden i rette tide, men lader det gange hyrdeløs, bøde én skilling for hvert nød, om det findes i ager eller eng, og for hver mands får fire skilling.

6. Hvo som holder sine kalve, ungnød eller lam inden diget i vangen hos kornet, bøde derfor hver gang fire skilling og betale den gjorte skade.

7. Sér nogen andens fæ eller kvæg i kornet eller hegnet, bøde én skilling, der kvæget tilhører, for hvert nød. End bærer han avind derfor til den, som ham klagede, bøde to skilling.

8. Hvilken mand, som tager af udenbyes noget stort eller lidet høved til græsning, skal give af hvert stort høved, såsom hest, stud, ko eller deslige en mark, og af hvert svin eller får to skilling; dog er herved forstået, at om en fattig mand ej har så mange høveder, som hans jords vurdering er, da beholder han dets betaling alene, og skal bymændene dog til samme græsning for betaling være nærmest.

9. Af hvert svin eller får giver husfolkene til græspenge to skilling.

IX. Om hyrderne.

1. Hvilken mand, der ikke vil give fæhyrden, fårehyrden, lammehyrden, svinehyrden eller markmanden sin løn i rette tide, når oldermanden tilsiger og ham kræves, bøde en fjerding øl til granderne og tre mark til sit herskab.

2. Hvo som ikke ret madder fæhyrden, fårehyrden, svinehyrden eller lammehyrden, når det ham tilkommer, da bøde hver gang til granderne én mark og for hvert måltid mad, som hyrden klager på, fire skilling.

X. Om tjenestefolk.

Findes nogen at lokke sine granders folk, tjenestedreng eller pige, af deres tjeneste til sig, og det kan skjelligen bevises, bøde til granderne sex mark og til sin husbonde lige så meget. Og må ingen tage en andens tjenestefolk i tjeneste, førend de lovlig deres forrige tjeneste have udtjent, under forskrevne bøder og straf.

XI. Om tyveri.

Såsom ofte vorder beklaget, at et og andet fra godtfolk i byen vorder bortstjålet, da til at forekomme sådan utilbørlig gjerning, og at enhver kan beholde det, han har, skal oldermanden og menige grander have fri forlov til at ransage i hver mands huse der i byen uden nogen modstand i nogen måder. Gjør nogen modstand og ikke vil lukke op for dem, når begjæres, bøde til granderne fire mark. Og i hvilken mands hus, det findes udi, som ransages om, skal bøde til granderne én tønde øl og strax angives for sit herskab.

XII. Om kjeltringer.

Hvo som huser eller hæler tatere, kjeltringer eller andre sådanne skarns parti, og det bliver bevist, da bøde derfor til granderne sex mark og til husbonden lige så meget.

XIII. Om slagsmål og skjeldsord.

1. Dersom nogen enten på stevne eller andet steds, enten ædru eller drukken, forhaster sig og overfalder nogen med hug eller slag eller giver nogen ærerørige eller skjeldsord, det være sig, hvad navn det være kan, eller bander eller formaledider nogen, bøder derfor til granderne to rigsdaler og derforuden stande sin egen fare hos sin husbonde, så og offentlig at afbede sin forseelse.

2. Ingen må bære våben eller værge enten til stævne, gildelav eller i andet samkvem, der nogen kan få skade af; sker det, da bøde derfor fire skilling — undtagen oldermanden, der bærer sin talliekjæp. Bærer eller henter nogen værge, af hvad navn det nævnes kan, og gjør skade dermed, bøde derfor én rigsdaler.

3. Hvilken mands karl eller dreng, det være sig hans egne børn eller tjenere, der enten ædru eller drukken gjør nogen i byen nogen overlast, enten med skjeldsord eller på hvad måde være kan, bøde til granderne sex mark og til sin husbonde lige så meget, såvelsom også stande til rette derfor efter loven, om den, som sker overlast, vil tale ydermere derpå. End bliver han dertil af nogen forført, og han det selv, om han er kommen til skjeldsalder, bekræfter eller på anden måde kan bevises, da være de lige straf undergivne.

XIV. Om klagemål.

1. Ingen skal klage eller søge hinanden for nogen brøde, uden han det skjellig kan bevise eller stadfæste med ed, om behov gjøres, og han derom bedes. Sværger han sig om mén eller løgn, bøde derfor til granderne sex mark og lige så meget til sin husbonde.

2. Skal den ene, såvel i byen som udenfor, på rejser eller hjemme, være den anden behjælpelig og tjenstagtig, om nogen enten i en eller anden måde kan have hjælp fornøden; thi som det er en kristens pligt at tjene sin næste, så skal man række hinanden hånden i alle mulige ting og tænke: »Idag er det ham, imorgen mig, så kan jeg vente mig samme hjælp af ham igjen.« Skulde da nogle, enten en af bymændene eller deres folk, bestedes i nogen fortræd, særdeles på rejser, som da kunne påkomme enten folk, heste eller vogn, og de vedværende forlade ham hjælpeløs, da skal de, som sådant gjøre, bøde til de fattige fire mark.

XV. Om kirkegården.

Befindes nogen med villie eller vidskab at tøjre eller løs indgjenne noget kreatur på kirkegården der at fødes på den indviede jord, da bøder han for hvert høved otte skilling, medmindre det er svin, da for hvert én mark. Og den som sligt overkommer at se og dermed tier stille og ikke til næste stævne angiver, da bøder han én mark danske. Og skal alle disse penge ej komme byen til nogen nytte, men til de fattige og nødlidende her i sognet uddeles. Særdeles skal markmanden og stolsbrødre dermed have indseende og til næste stevne røbe, såfremt de ikke selv dertil ville svare, og er dette ment både i heg-

nings og uhegnings tid, såsom kirkegården bør al tid være hegnet og hellig.

XVI. Om tobak.

Befindes enten mand, tjenestekarl eller dreng enten at ryge tobak i gården eller i noget udhus, hvad heller han har hytte på sin pibe eller ej, da bøde, om det er manden tre mark, men er det karl eller dreng bøde én mark. End skulde nogen være så grov at gå i ladehus eller andet hus, hvor foring er inde, med antændt pibe, da bøder han derfor fire mark. Og hvo, som med sådant et forvovent menneske ser igjennem fingre, være samme straf undergiven, ligesom han det selv kunde have gjort.

XVII. Om vide og pant.

1. Al skreven vide, som falder, skal inden tre ugers forløb betales, og dersom den skyldige ikke godvillig betaler, men lader sig pante, da at betale dobbelt.

2. Oldermanden skal have fri magt selv at gange med tvende mænd eller at udsende dem at pante, hvilke som brødig og skyldig er i byen. End vil de ikke gange at pante, hvilke oldermanden tilsiger, bøde derfor én mark.

3. Om nogen forholder sig og vil ikke rette for sig, for hvis han med rette skyldig er, når ham tilsiges, da skal de tvende mænd, som af oldermanden opnævnt blive, have fri magt til, når han er lovlig advaret, at pante; vil han ikke lade sig pante, men lukker eller stander imod, da bøde fem mark til granderne og til sin husbond lige så meget.

4. Trætter nogen eller gjør nogen oprør med våben og værge, når han vorder pantet og derover fanger skade, have skade for hjemgjæld og al den skade derover kommer, skal han selv være pligtig at svare

. . . .

Her mangler tre blade.

. . . . Hvilken gårdmand, der udager nogen husmands gjøde på den måde, at husmanden derefter skal have noget af kornet eller foderet, skal bøde til granderne én rigsdaler og ligeledes til sognets fattige én rigsdaler; dog skal husmanden ej være forment at sælge deres gjøde for betaling, til hvem samme kunde behøve.

Endvidere er efterfølgende post af samtlige bymændene vedtaget og pålagt angående om tjenestefolkenes løn og især husmændene, som tjene et år om, påstå og tage 7 skjæpper kornsæd og én tønde rug istedet for den ene skjæppe sæd, så advares og herved en gang for alle forbydes, at hvilken husmand, der påstår og tager sådan løn, såvel som gårdmanden, der udlover den løn, skal ikke alene straffes efter grandebrevet, men endogså miste det halve af lønnen, og gårdmanden betale mulkt, både til herskabet og granderne, to rigsdaler og fire mark, og den, der samme vil angive, nyde lige så meget af husmandens løn, som gårdmanden skal betale, og foruden dette tør husmændene endda påstå og begjære meget andet, end som her er meldt, og såfremt dette nu ej kan vorde hæmmet, må vedkommende vide, at de derover tage skade, hvilket tjener såvel gårdmænd som husmænd til efterretning.

Til ydermere bekræftelse at alle foranstående artikler bør og skal uryggelig holdes og efterkommes af samtlige Søndertranders bys beboere, ombedes i allerydmygste hørsommelighed kjære husbonde, højædle og velbårne hr. etatsråd Benzon til Sohngårdsholm dette med os at underskrive og forsegle.

Laurids Romdrup — Laurids Krag — Jakob Sørensen — Bertel Jensen — Jens Jensen Urt — Christen Nielsen — Peder Krag — Anders Gleyborg — Christen Smid — Jens Krag — Christen Jensen — Peder Smed — Mads Gug — Bertel Nielsen — Niels Christensen — Poul Christensen — Anders Jensen — Jens Boelsmand — Jens Bromand — Peder Sneystrup — Jens Jensen — Laurids Guldbæk — Christen Gadmand.

Efter D. H. Wulffs udgave i »Samlinger til jydsk historie og topografi, 5. bind, 1874—75«, side 325—39. Den er der udgivet efter originalen, der nu er forsvunden.

Komdrup, Hellum herred.

Kombdrup byes granderet og byeloug.

Begyndt anno 1716.

Udi dend hellige trefoldigheds nafn hafver vi underskrefne menige Komdrup byemænd samtykt og vedtaget denne lovlige granderet, på det vi med hverandre, Gud allermægtigste til lof og menige mand til gafn udi en kristelig skik og kierlig sambdragt udi alle sine ord, puncter og articuler ubrødeligen holdes *og* af os alle sammen efterlefvis, *hv*ilken granderet og vedtægt af os alle er forfatted og vedtagen udi efterskrefne articuler, lydende således som efterfølger, nemblig:

1. Skal mand og kvinde med børn og tiunde lade sig finde i kirken, når Guds ord forhandlis, så ingen måe forsømme prediken undtagen en, som hus og gård kand tage vare, eller på siugeseng eller anden fornøden tilsat i hosbondens forfald, som dog ingen

fra gudstienesten måe forholde. Hvo herimod giør lider straf efter kongl. maist. lof og forordning som for helligbrøde og bøede derfor, men til byens nytte, 24 sk. og 4 sk. til de fattige. Men husfolk i alle disse poster ickun halt imod en grande eller hans hustru og tiunde, hvilked åldermanden med 4re mænd strax udpanter, efter det er hannem bevislig bevist.

2. Det samme er og, om nogen pløier, såer, harver, høster, slår høi, grafver tørfve eller udi andre måder giør noget groft arbeide om hellige dage enten før, under eller efter prediken, uden stoer uforbigiengelig fornøedenhed det kunde udkrefve og i synderlighed i høstens tid, når utimelig eller ustadig høstveir kunde verre, da efter prediken at rede kornet på marken.

3. Item skal hver mand lucke allerførst om foråret sin rugluckelser ferdig, i det seniste 8te dage før Valborig dag og det inden den bestemte og af menige grander vedtagen tid, under 1 mark danske. Havre, byg, høe og gresing og andre påkommende fornøden luckelser skal og under lige straf til byens nøtte til bestembte og vedtagen tid forsvarlig luckes og forferdiges, sådan at korn, græs og andet for kvæg og bæster kand vorde conserverede og uden skade. Og skal alle luckelser verre luckte efter kongl. maist. forordning med jord og stendiger og ei has dertil at bruge.

4. Dersom nogen tager skade på sit korn eller kvæg for anden mands luckelser finder efter vedtagen tid uopluckte, da den, som luckelsen eier, betaller skaden efter 4re mends sigelse og haver forbrudt for hver dag de findes uoplukte og påklagis 12 sk., og skal åldermanden strax derfor skaffe den forurettede ret og bøederne ligeså, som sker ved udpantning og..........

5. Så må og ingen drifve eller kiøre ofver kornet enten vinter eller sommer under 1 mark til byen for hver gang, det hannem ofverbevises.

6. Item hvo som slår sit kveg vordisløs og af forsetlig vis løes, og det derover skøefver i eng eller korn, det verre sig bæster, kvæg, får, lam, grise eller svin, og det vorder dem en gang advaret, og de dog icke vil rette derpå, gifve til byen 2 mark danske og derforuden talle den, som skaden lider, i minde og det strax betaller eller sette pant derfor til åldermanden.

7. Derfor hvo som icke vil holde hvad som helst hiord mesteparten af granderne pålegger og optager, være sig lamb, kalfe, svin og gåsehiord, gifve for hver gang, hiorden kastes, 12 sk. og tage så selfsamme hiord først op igien på nye.

8. Bevises nogen ofver at drifve med sin særhiord ofver anden mands korn, ager eller eng, bøder til byen for hver gang 1 mark danske.

9. Så måe og ingen drifve med særhiord i nogen vangskifte, førend hver mand hafver sit korn bortført, under 4 mark danske til byen. Men når menige mands korn er indført, da først al hiorden derudi at drifve.

10. Hvorfore og ingen skal lade sin engholmbsteder eller kornsteder ståe tilbage og ligge sine grander dermed til fortrengsel. Og hvo som icke vil følge med og bierge slet op, så langt de far fremb, da lide skade for hiemgield, uden hand er så arm eller siug, at hand kand icke følge de andre eller og i hosbondens forfald eller arbeid, da skal menige grander, når dieris eget er bierget, hielpe den, som trengendis er, og heigne vangen alligevel til dend bestembte tid efter

lofven, om hans korn icke før kand vorde bierget, under straf efter høibemelte kongl. maist. lof og gifve den foruretted og skadelidende tilbørlig vederlag.

11. Så må og ingen lade sin ager ligge urefven lenger end en dag, efterat hand hafver sit korn afført, uden hand vil tage skade for hiembgield.

12. Måe og ingen tyrre sine bester imellem raderne i nogen vangskifte, førend ald kornet af vangen er bortført, under 1 sletdlr. straf til byens nøtte for hver gang, det nogen ofverbevises.

13. Item så skal og først markmanden, *der*nest menige grander hafve opsiun og sige *al*t, hvis kvæg, som de den forgangne uge hafver set i kornet, engen, eller andet, som vedtaget er at heine til byens nøtte, og det med sandfærdighed tilstår, og hvortit samme femon og bæster *er* set i s*kade,* hvorfor den, som skyldig er, skal betalle for hv*er* ga*ng efter kongl.* maist. om kvægs udløsning u*dgifne for*ordning for hver *b*est 8 sk., stud, ko eller andet stort høfved ligeså, och for hver ofstud, kvie eller svin 4 sk., og for hver får, gås, gris eller kalf 1 sk., som alt til byens nøtte og fremtarf skal anvendes. Og skal dend, som samme fæe kand tilhøre, betalle skaden til den, som skaden lider, eller derfor pantes.

14. Hvo som vandrer, ridendis, agendis eller gåendis igennum vangeledene og icke lucker dem efter sig, den bøeder for hver gang, det hannem ofverbevises, 12 sk., uden den er så vanmegtig, at den icke kand løfte ledet ofver pælen. Dog skal ledene vere således hengte og lafvet, at mand magelig denem efter sig kand lucke, i synderlighed hvor vei for reisende folk kand falde, at da icke skade deraf kand tagis.

15. Item må ingen mands bæster eller fæmon med forsæt og villie vogtis eller tyris i korn eller eng, efter at det er lovlig lyst i hegne. Hvo herimod giør, bøede til granderne for hver gang, det kand bevisis, 4 mark, til de fattige 8 sk. og oprette eiermanden sin skade. Men, hvis der kommer af våde, efter at der er lyst i heigne, gifvis af hver høfde, som i 13. art. melt er, og oprette den skådelidende sin bevislige skade.

16. Og dersom nogen løse bæster i hælde i tyrvold, efter at menige grander har vedtaget at holde deris bæster i tyere, bøde for hver bæst til byen 2 sk. og betale skaden, som både hans og de andre, som ere løsjagede, giort hafver.

17. Hvoe som tyrer sine bæster om sommeren imellum eng og korn eller om høsten imellum raderne og stacke eller fløtte nogen mands korn, give 24 sk. hver gang, der sker og kand bevises.

18. Så og om nogen rider eller kiører ofv*er* anden mands ager eller eng uden hans minde, gifve til byens beste 24 sk. og oprette eiermanden sin skade efter 4 mands sigelse.

19. Item hvo som sleber ofv*er* anden mands ager, når korn er opløben, enten med ploug eller harve gifves for hver ager, som er ofverslebet, 8 sk. Giør nogen vei eller sti ofver anden mands ager, giver til vide 2 mark og oprette eiermanden sin skade, som i næste 18 art. ommeldis.

20. Ingen måe tyre i nogen deris *reb*dragen jord, verre sig ager eller eng, som er indlugt eller lyst i heigne under 1 mark til eiermanden og 8 sk. til byens nytte.

21. Vorder nogen ofverbevist at nedkaste sine granders luckelse, hand skal oprette det lige så got igien,

som det var, og derforuden for hver gang nogen det ofverbevises, gifve til byens nytte og gafn 12 mark.

22. Hvo som skal vedtage grandhiorden, når pålegges af menige grander, hand skal advaris aftenen tilforn, men hvo som forsømmer at advare, hand skal self om anden dagen vogte og vare så fra sig igien, som forskrefne står, og dersom den advarte kaster grandhiorden, skal hand betalle for hver gang, det sker, 12 sk. og så vedtage på ny igien.

23. Item om høsten, da må den, som dertil trenger, høste 2 les korn, nemlig 1 les rug og 1 les biug, som hand i sin trang kand bruge til føde, dog at tiendetagerne deris retferdige tiende deraf tager, men lade alting tøfve til sin tilbørlige og betemmelige tid og i sønderlighed, at kornet får tid at moenis. Hvo herimod giør, bøede til byen 4 mark og de fattige 1 mark, som strax skal pantis for.

24. Så må og ingen have mageled på sin gård og lade fæmon der igennum, enten ind eller ud, fra korn er tilsået og igien høstet. Hvo herimod giør, gifve til bøeder 6 mark og 1 mark til de fattige og oprette skaden, som ved mageledde fanges, så tit påklages, for hvilke bøder om anden dagen uden nogen undskyldning eller anseelse pantes.

25. Hvo som holder giæs og ingen gasse, sin nabo til skade og fortræd, gifve til byen 1 mark, om tilforn derom er advaret, og strax efter hand er advaret og icke vil rette på sin forseelse, pantes for samme, bøder én mark danske.

26. Forbyedes alle og enhver efterdaugs noget tægtetæe at antage, verre sig lidet eller stort, fåe eller mange høfder til sine granders fortrengsel under 3 mark 4 sk. til byens nytte, og skal hyrden icke verre

tillat i ringste måde noget tægtefæe at imodtage, såfrembt hand derfor ei vil stande til rette, eiheller noget tægtefæe, som hand véd fremmet fæe at verre, med hiorden anname. Mens når granderne noget tægtefæe vilde tillade, da skal den, som har det i forvaring, skrifves for den skade, det giør, ligeså fuldkommelig, som hans egit fæe skaden hafde giort.

27. Ingen af indersterne eller nogen, som sig til huse hos andre opholder, tilladis at sætte sine bæster andenstets end i fæedrifter, under 2 mark straf til byens nytte, og om det oftere sker, 1 mark høiere hver gang, hvorfor, når klage er bevislig sket, strax må pantes.

28. Skal og ingen vere tillat at selge tørf eller lyng af heden, under straf til hosbonden 4 mark, til byen 1 mark 8 sk. og til de fattige 8 sk.

29. Derfor skal hver dag herefter indtil høebering gå 4 mend ret om byen at tage vare på byens hede og tage fra dem, som ulovlig befindis enten at grafve tørf eller slå liung. Og dersom de ser nogen og icke panter dem, og det dennem ofverbevises, gifve hver af dem for hver gang, de således ser igiennem fingre, til byen 1 mark. Så og dersom nogen af samme 4 mænd, som tilkommer at passe på heden, det efter sin orden forsømmer, bøede 2 mark, hvor fore strax skal pantis. Er den ikke hiemme, som står for, da skal den, som nest er, advaris om aftenen tilforn og gå i dens sted, som borte er, og når hand igien kommer, som var henne, skal hand gå igien om anden dagen. Hvor som bevist blifver, skal åldermanden strax forfølge. Forsømmer hand at talle det ud, bøeder hand til hosbonden 4 mark, til byen 24 skielling, til de fattige 8 sk.

30. Hvo som bryde hede op udi fædriften menige mand til skade og fortrengsel, hand skal pantis for 1 dlr. til sin hosbund, 24 sk. til sin grander og 8 sk. til de fattige.

31. Hvo som pløier en andens jord eller fratager hanem det, som hans rettighed er, enten på ager eller eng, ved afslet eller afførsel, da skal hand lege det tilbage igien udi danemends ofververelse og efter deris sigelse inden 2 dages forløb under 1 rdl. straf til hosbund, 3 mark til den forurettede, 3 mark til de fattige i henseende, at som hand icke vil legge fra sig det, hand icke tilhør, hand det af forset giort har, og hvis hand det icke efterkommer, omgåes derom ved lands lov og ret. Men om sådant sker af uvidenhed, som dannemend kand skønne på, leggis det tilbage igien, som er frataget, og for vider straf forskånit, hvorudi åldermanden skafer enhver ret, som hand vil vere tiltengt at tilsvare.

32. Hvo som icke godvilligen retter for sig og icke vil betalle sin forfaldne bøeder, da skal af alle byemendene tillige med åldermanden pantis udi sin gård og hus, og dersom hand da giør nogen oprør eller modstand og udførmer granderne, da skal hand derfor stande til rette efter lougen og det med lands loug og ret forfølgis for bøder til sin hosbond at betalle; dog måe hand samme sin udførm, om hand vil det afbede, betalle til hosbonden 1 rdl., til granderne 1 dlr. og de fattige at betalle penge 2 mark, og når sådan pantning skal ske, skal hver mand, om hand er hiemme og ei siug, gå self med, under 4 mark til byen at betalle.

33. Item skal ingen høfder, verre sig bæster, svin, får, lamb, gies, kalfve eller andet komme udi rug-

gården, når den ligger, udi 8te dage før st. Voldborg dag, uden det er med menige granders minde og er i tyer, under 12 sk. til bøeder.

34. Og skal ruggården da verre hegnet, sålenge der er græs i den anden vang, som til tyering er anlagt for besterne, og intet kveg komme derind løst eller i tyere, førend menige grander vedtager, under 1 rdl. straf, som hand strax af åldermanden *og* 4 mænd pantis for.

35. Hver mand, som hafver ager og eng, skal 14 dage efter Voldermisse årligen forsamlis og sette et ret og lovligt mål og skiel imellem byens enge og andre steder, hvor behov giøris, og menige grander vedtager. Hvo som da icke følger med og fører sin pælle tilstæde, hafve forbrudt 2 mark til hosbonden, 2 mark til byen og 1 mark til de fattige.

36. Hvo som lader vederen komme til fåeren fra st. Mickels dag og til 3 dage før st. Søfrens dag, hand skal gifve for hver gang, det sker, 1 mark til granderne. Og skal hyrden vere tilforpligtet at tage vare på, hvis de ere, eller self betalle 1 mark til straf.

37. Om nogen eller hans folk vil gienne anden mands fæemon i hus, som har giort skåde på korn eller eng, og det tagis hannem fortrædeligen fra, enten på veie, i gård eller huse, da bøder hand, som sådan uret giør, til hosbonden 3 mark, til byen 3 mark, til de fattige 1 mark, som strax pantis for.

38. Og måe ingen holde anden mands fæemon i hus lengere, end mand får sat pant derfor, uden den, som det således ubillig forholder, vil svare den anden til hans skade, fæemonit så derved tager. End kommer den, der fæemonit eier, til den, det har på drift, og vil tage i hus, førend hand får det ind, da må

den, der fæet eier, tage det igien, betalle skaden, som det har giort og gifve til vide, som melt er, hvorfor hand enten godvillig skal lade sig skrifve eller sætte pant. Hvis hand det icke vil, tager den anden fæet i hus, som sagt er.

39. Item hvilken af granderne, som fanger skade eller brøst af sin naboe på ager eller eng, da skal hand det på grandstefne først angive, hvor da oldermanden skal skaffe den forurettede ret efter den nestforegående 31. articul. Kand hand da ei få ret, må hand klage for sin hosbond. Hvo som klager for sin hosbond, førend han på grandstefne, bøder til byen 2 mark og de fattige 4 sk. Og skal alle siun, som så fornøeden eragtes, tages og omgåes efter rebet, og hvo som for vild eller venskab sig derfor undslår, bøder til granderne 1 mark. De fire mænd måe og niude for deris umag af den, som uret har giort og siunet forårsagit, 1 mark, som tillige må pantis for.

40. Hvilken mand, hans børn eller folk, som tager noget anden mands redskab af hans gård eller hus, uden den andens eller hans folks minde eller forlof, gifver til byen 1 mark, og vil hand icke bære det tilbage igien, førend det efterliuses, betale til granderne 3 mark 4 sk., til de fattige fire skielling.

41. Så og hvo som finder anden mands koster og dem icke lofligen opliuser ved kirken eller på grandstefne, og det siden kand hannem ofverbevises, at hand det hafver funden og beholdt, da bør hand derefter icke at sidde i grandelaug eller nogen anden forsambling med sine grander, før hand sligt har afbedet hos den, som kosterne eiede, og så hos granderne, og bøede til hoesbunden 1 rdl. og byen 2 mark, de fattige 1 mark. Dog må ingen, efter at de

hannem det har tilgifvet, hannem eller hans børn eller folk sligt bebreide, uden samme bøede igien at betalle.

42. Dersom nogen tager anden mands harre, ploug eller vogn på marken eller rør noget deraf, vere sig, hvad nafn det hafve kand, gifve til bøeder 1 mark og stande eiermanden til rette, om noget er blefven ad skade eller borte ofver slig uloflig borttagelse.

43. Item dersom nogen af granderne af våde påkommer ildebrand — det Gud nådelig afvender og forbiuder — da hver gårdsmand hielpe hannem 1 skp. biug, hver boelsmand $^1/_2$ skp. biug, og hver husmand 4 sk., hvilket korn og penge åldermanden skal verre tilforpligted tillige med tvende mænd den skaedelidende at forskaffe og inddrifve ved pantning, om nogen imod forhåbning skulde findes uvillig.

44. Ingen uskårene beste eller plage må gå løse iblandt øeg eller bester, under straf for hver gang påklagis 4re mark. Og hvilken mands bester, som ofver sligt bekommer af anden mands vrinskebester skade i nogen måde, som kand bevises, då skal den, hvilken skaden lider, hafve nøiagtig skadeboed, hvilken hand allene betaller, som skaden af*sted*kommer, hvilket åldermanden skal skaffe ret ofver, doeg at bruge moderation, om der kand skiønnes på, at det er sket af vanvare.

45. Item skal og menige grander verre samdregtige om at holde en god tiur og orning, som udi landet brugeligt og sædvanligt er, så og som til byens og hver mands nøtte eragtis tienlig at værre, hvilket skal kostis, kiøbes og underholdes af de bøeder, som blifver gifven for forseelser imod disse articuler. Og måe bøederne ingenlunde til drik eller noget gildeslaug

henvendes, mens til hvad byens nytte, fremtarf og gafn er anset allene fremendes, eller og til fattige at bestedige til jorden, som icke self har at komme hen for, med mindre åldermanden tillige med de andre af øfrigheden ei derfore ville vide dem straf at forvente.

46. Skal og menige grander årligen 14 dage før st. Voldborg dag stede sig en markmand, som vil verre troe og uden nogen vild og forskandsel hafve goed opsiun til korn og eng, og skal hver mand, som afler, verre forpligted at gifve ham sin løn uforbindret i rette tid, som sædvanligt været hafver, nemblig hans skippe korn og hans kierfve, som enhver, der afeler, hannem pligtig er, hvilket enhver hannem bør at betalle og fornøie, under straf til byen 4 mark og de fattige 4 skielling.

47. Og skal markmanden se nøie og vel til hver mands luckelser udi marken, om de blifver brøstfeldige, og vare strax eiermanden ad, om hand icke da råder boed derpå, da skal hand stande til rette derfor efter foregående 4. artickel. Men dersom luckelser liger ned nat og dag ofver, og markmanden icke har advaret eiermanden derom, da straffes hand self derfor, som ham i hans løn afkortis, og eiermanden self strax lucker op.

48. I lige måde skal og markmanden se fligtig til hver mands ager og eng, både årli og silde lade sig finde i marken, og skal hand vare enhver skade, hand finder, og af hvilken mands bæster eller kveg det sker af, såfrembt hans løn icke skal verre forbrudt til sambtlige grander.

49. Hvad for en hyrde de beste sogne*mænd* — det er de, som hafver mest kveg at gienne for hannem —

vil antage og være benøiet med, dend skal og menige grander verre benøiet med, såfrembt hand er uberøgted og hafver goet vidnisbyrd om sin troeskab og fligtighed fra andre steder, og måe 2 eller 3 icke kaste eller *fo*ragte dend, som menige mand vedtager og sambtøcker. Hiurden skal hafve sin løn uden nogen forhindring på tvende årsens tieder, nemblig halparten til st. Olufs dag og dend anden halfve part til st. Michels dag efter gammel vis og sedvanne, og måe ingen vild eller venskab tages med hiurden at stede.

50. Hvo som ofverfalder sine grander på stefne eller nogen anden forsambling med skiendsord, hug eller slag, da skal hand gifve til granderne 1 rdlr., til hosbunden 1 rdlr. og de fattige 1 mark, hvorfor åldermanden — om den skyldige icke goedvilligen vilde betalle — tilligemed 4re mænd uden nogen skånsel hafver at pante.

51. Hvo som på grandstefne eller anden steds misbruger Guds hellige nafn med hans død, vunder og sår, skal hafve forbrudt til byens nytte 1 mark og til de fattige 8 sk. for hver gang, det sker.

52. Dersom åldermanden forsømmer grandstefne eller grandernes rette nøtte og tarf at freme for nogen vild, venskab eller sær årsag, når hand skal verre til stefne, og behov giøres, gifve hand for hver gang, hans forsømmelse kand eragtis og ofverbevises, én rixdaler, som hand skal svare byen til eller af de andre grander derfor pantis.

53. Åldermanden skal tages og settes efter menige mands tøcke og vedtegt en gang om året og det mand fra mand lige ret omkring byen. Og hvoe som icke vil tage ved, når det hannem tilfalder, bøede til byen

1 rixdlr. Granderne skal verre åldermanden hørrig og lydig, udi hvad hand byeder på byens nytte og gafn og efter granderetten, under straf 2 mark danske og 1 rdlr. til sin hosbond for modtvillighed.

54. Åldermanden, som årlig vælgis, skal for sin umage, og på det hand destoe bedre skal skaffe ret og alting i goed skik og orden efter grandlofven, hafve af byens bøeder 1 rdlr. til et par skoe.

55. Og skal åldermanden hafve magt og myndighed at påbiude stilhed og skickelighed på grandstefne og andre steder, og derimod afskaffe unyttige ord, skiendsmål og sveren, og strax uden nogen persons forskiel lade dennem blifve skrefne, som skyldig er.

56. Ligeledes skal åldermanden verre forpligted til tvende gange om året at lade grandbogen tydeligen oplæse på stefne, hvær år på pinsedag og st. Michelsdag; og ellers skal hver søndag hafve grandebogen med sig for at lade de articuler oplæse, som *noget* om kand forefalde, hvorefter de skyldige kan vide sig at rette. Og om nogen esker grandbogen frem og vil hørre noget deraf, skal hand og det efterkomme. Har hand icke grandebogen med sig hver søndag, og klagsmål påkommer, bøede derfor 24 sk.

57. Dersom åldermanden fordrister sig til nogen af sine grander eller naboer at ofverfalde med uret, og det hannem ofverbevises, da bøede for hver gang, det sker, 2 mark.

58. Item hvo som med trussel, hug og slag, skiendsord, unyttigen snak, ord og talle ofverfalder åldermanden på grandstefne, eller i andre sambkvem nogen ulyd, eller indfører sig på ham i sin naboers tallie og forspilder hannem året, bøeder, hver gang det sker, 1 mark til byen og 1 rdlr. til hosbonden og

den forurettede i lige dele, som hand strax af menige grander skal pantes fore.

59. Hvo som icke møder med sin tallie enten self eller en anden på hans veigne hver søndag til grandstevne, uden hand er på hans siugeseng eller fornøeden loflig forfald, bøeder til byens nytte, for hver gang det sker, 1 mark.

Komdrup byes talliepinde.

60. Så og hvoe som tallien hafver fra alle granderne, hand skal først opregne, hvad der hafver veret i skade af hans eget fæmon og det uden nogen dølsmål, som hand ved ed til tinge om bekrefter, når påeskes, siden tilspørge de andre, om de nogen skade *er bevist* at vere sket. Befindes nogen at klage og siden bevises og åbenbares, da bøede dend skyldige til byens nytte 1 mark danske.

61. Dersom og nogen efter menige granders sambtycke annammer talliene og siden deris tallie og ret forspildis, hvor det bør at tallis, og tager derfor vild eller venskab og i så måder forspilder grandernis nøtte og gafn, da, dersom hand derom endå er advarit

og icke retter sig derefter, og hand anden gang icke retter det op igien, må ei tredi gang bæris ofver med ham, men pantis for 1 rdlr. til hosbunden og 1 rdlr. til byens nøtte og gafn.

62. Dend, som tallien hafver i forvaring, skal self personlig møede tilstede på grandstefne, om hand uden siugeseng er, eller og udi hosbundens forfald. Og når stefne er holdt og alting er opreignet, skal hand tilholde ved alvorlig formaning granderne og dieris drenge at udlege, hvem der hafver set det, der hafver haft noget creatur tilskade eller ..... udi denne forgangne uge. Vil de icke møede der tilstæde at beståe sandhed, da bøeder de for hver gang én mark danske.

63. Befindes nogen, som icke vil vere dend mand hørrig og lydig, som tallien hafver, udi hvad granderne er til beste og nøtte eragted, og menige grande gafn og tarf *icke ville* søge, gifver til straf, så ofte påklages, 1 mark danske.

64. Item hvo som tallien hafver, hand skal tælle ald dend vide, som falder det år, hand hafver tallien, efter grandernes vedtegt.

65. Hvo som kommer til byen at boe, hand skal, dersom hand vil verre i grandelaf med de andre, betalle til byens nytte og gafn efter gammel sædvane 1 sldlr. og siden agtis og holdis for en grande og naboe, om hand ellers skicker og forholder sig ærlig, christelig og vel, som en skickelig naboe bør at giøre,

66. Befindes nogen af granderne på grandstefne eller andre erlig sambkvem at giøre nogen tumult og uroe med huijen og perlement, vold eller slagsmål, udeskning eller anden utilbørlig omgiengelse på gåder, i gård eller huse, gifve til byen 1 sldlr. og derforuden,

om hand noget fortrydeligt anretter enten til kroes, eller hvor det er, ståe til rette derfore.

67. Item skal og menige grander og naboer med børn og tiunde hafve en indbyrdis christenkierlighed med hverandre, talle vel og giøre hinanden goet med ord og gierninger, hielpe hverandre til rette, enten di er i bye eller uden byen, på veie og stie, hvor behov giøres, som de vil ansvare for Gud og alle erlige mennisker. Men dersom det befindes, at nogen forholder sig modvillig imod hverandre med skiendord, eftertalle og andere utilbørlig omgiengelse, da skal, *når* det ofverbevises, bøede derfor til sin hosbond 1 rdlr. og til de fattige 1 mark, som åldermanden strax lader pante for.

68. Når menige mands korn skal telges af tiendetageren, då skal enhver mand vere forpligted self personlig at møde og forblifve hoes de andre sine medgrander ved sin ager vangen igiennum, og måe ingen uden forlof noget arbeide, førend menige mands korn er aftellet, anfange. Hvo herimod giør, hafve forbrudt til vide 3 mark, og de som vitterlig — når tiendes eller telges — giør tiendetageren nogen uret eller tiendesvig, så telningen for sambtlige byemend derofver måe ståe tilbage, dem til skade og sinkelse, da skal bøede til sin hosbund 1 rdlr. og til byen 3 mark.

69. Hvo som tilfalder at legge uderst i nogen vång, som er inde, skal endelig verre tilforpligtede samme ager at besåe med hvad korn, som hør til den vång, såvel og hofvedager, disligeste med samme vångs korn og reb*) at besåe, og skal hver mand verre forpligt sin anpart af sine luckelser for den yderste ager

*) *»og reb« er senere tilføjet.*

at lucke, så sideluckelserne kand vere gandske tillugt. Hvo imod disse poster giør, bøede 1 sldlr.

70. Item hvo som efter denne dag tager eller annammer til sig til huse nogle løse..... eller....*) personer og dennem huser og heller med kveg og med høvder uden menige granders forlof, skal vere forfalden til byen at betalle 1 rdlr., som åldermanden med togsmendene strax panter for, og de til huse antagne ligeså at udvise.

71. Kongl. skatter og andet byens tynge at indkrefve eller påskrifve, dertil sættes 2de legsmænd, som samme skatter indfordrer og til dend terminerede tid på behørig steder lefvere, hvilket skal gåe om mand for mand og begynde først på byen. Hvo det forsømmer eller og vægrer sig for samme legsmandsskab, bøede til byens nytte 1 rdlr. og dog tage self først ved, uden det er en enfoldig eller fattig mand, som granderne enten siufnes ei det forsvarligen at kand forståe eller og icke uden sin forsømmelse det kan antage, måe sig med en half rdlr. derfra kiøbe og så hans neste naboe tage ved.

72. Åldermanden skal udnefne siunsmænd uden nogen ophold, når nogen klager sig at haf for kort enten på ager eller eng; som tillige med åldermanden skal rebe jorden eller engen, som påklages, og skal så dend, som formeget hafver, goedvilligen legge det fra sig igien og bøede derforuden 1 mark, men vil hand det icke legge fra sig med goed mind, bøede 1 rdlr. til byen og til den forurettedes hosbund 1 rdlr., og skal alle siun tages, førend jorden giødes.

*) *I originalen er her to ord ulæselige; i afskriften, se side 106, er det første ord udeladt og for det andet står: »næsteledig«.*

73. Når nogen auflsmand kommer til byen at skal boe, da skal hand betalle til igang til byens nytte — førend hand i grandelaug må antages — 1 rdlr. og en husmand 2 mark danske.

74. Alle de herudi indmeldte bøeder og videpenge skal åldermanden annamme og giøre byen goed, fornøielig regnskab for, og måe aldelles ingen af samme penge anvendes til nogen drik eller gildeslaug, mens til byens nøtte, såsom til skolleløn, tyer, orning at holde og andre fornødenhed, anvendes sådanne penge under straf efter lofven og forordningen.

75. Og som børn og ungdommen hart er magtpåliggende udi gudsfrygt og kundskab om Gud ved dieris børnelerdom at opdragis, Gud til ære, dennom self til trøst og salighed og andre til et goet exempel, så skal menige mand holde udi byen en skoelmester, som gandske byen skal gifve kost, såvel de som ingen børn hafve i skolle, som de der små børn hafve, mens lønnen tagis af byens bøeder, såvit som deraf kand tilstrecke, og resten betaller de pro persona, som børn holder hoes hannem i skoelen. Hvo herimod stander bøede 1 rdlr., som strax skal pantis for af granderne.

76. Item ald dette, sampt hvis som herefter af menige grander samtøckes og til menige granders nøtte og gafn vedtages, skal af os alle samtøckes, fuldkommelig og urygelig holdes udi alle sine ord og pungter, såvel af de nu her i Kombdrup boende som efterkommende vorder beboere, så måe og eiheller én, tov eller trie kuldkaste, hvad de fleste påleger, under vedbørlig straf, og på det at denne granderet således ubrødelig holdes kand, hafver vi det samptlig underskrefvet med voris egne hender og bøemerker og til ydermere stadfæstelse

ombedet voris edle hærskab denne væledle og velbiurdige sr. Christopher de Hemmer til Refsnes denne voris granderet at confirmere med hånd og segel.

Datum Kombdrup den 3. october anno 1716.

Efter de samptlige byemænd og grander udi Kombdrup deris foredragende og begiering er denne granderet og vedtechtsbrev af mig til vitterlighed underskrefvet og forseglet.

Christopher De Hemmer.

(L. S.)

Her følger 13 underskrifter.

I året 1739 er denne granderet pány bleven bekræftet af byens daværende 13 grander, og i 1741 er der atter tilføjet to navne, endelig er der senere med blyant opført 11 navne uden tidsangivelse.

På omslaget læses på anden side: Jens Pedersøn, aldermand udi Kumdrup by udi nerverende år 1759.

11 gårdmænd og 1 boelsmand og 6 husmænd.

Gud give, at alle disse byemænd kunde leve tilsammen, at de leve med.

På sidste side står:

Græshegning.

1. ....*) Komdrup gårdmænd er således acorderet om vores fåretillæg, at enhver af de 9 beboere må have 12 fåer og en vædder, og enhver af de tre måe have 20ve, og bliver de af aldermanden

*) *De første to—tre ord ere afrevne.*

og 2de vitterligheds mænd synet til førstkommende nye år 1788. Og om så skulde ske, at der sker noget forlis for nogen mand på hans fåer fra den tid af og indtil pintsedag, da haver hand frie forlov til at indkiøbe nogle i steden, om hand det kunde formåe. Då fåerne på pintsedag bliver synet igien, og hvem, som på den tid da ikke haver deres tal, får da, for hver hand rester på græsningen, 12 sk. Hvo herimod giør, da bødder 2 mark danske til byens grander.

2. Og hver gårmand i byen må have 6 fåer til vinter, om hand det formåer, og har hand ikke hans fulde tal........*)

3. Angåendes kalvedriften vesten for Hougården, da måe enhver have 2de kalve på denne græsning, og hvo, som ikke haver uden én, nyder til græspenge 12 sk. danske. Og når kalvene ikke bliver i denne drift lengere enten formedelst mangel eller også ikke fortærer det, da nyder enhver lige meget af det oversblevne. Hvo herimod giør, bødder 2 mark danske, og bliver pængene udbetalt til førstkommende pintsedag 1787.

I randen er tilføjet:

Denne græsligning bliver giort på pintsedag.

Løst indfæstet i bogen findes følgende, dels udateret, dels dateret:

Samtlige byemænd ere acordered, på det ingen fremmed høvder måe komme her på byens græsvang iår, og hvis, som taler mindste ord her imod, straffes

*) *Her er omtrent fire linier revet af.*

efter byemændenes pålæg, hvor allene oldermanden haver derpå at talle.

Ingen skal eller måe enten såe, pløie, slå høe eller høste noget af enten af parterne, førend menige grander almindelige tager ved, når med noget sligt arbeide begyndes skal.

Oldermanden i Komdrup skal strax på grandestevne bekiendtgiøre samtlige gård- og husmænd i byen, at touren eller omgangen med skoleholderens kost og ophold i vinter skal begynde, der som den sidste gang slap, og da gåe runt om ald byen og det hus og gård den første gang, men så den anden gang gåer forbi di 4re småe huse, som er kun halve huse, men alle di andre giver skolemesteren sin fulde kost, alt efter den ovenskrevne tour, således at di 4re småe huse giver kun halv kost imod de andre, og hvor det da slipper et vinter, tages der fra sin begyndelse af andet år, som da således skal ved vare.

Refnes d. 14. october 1768.

J. J. Fædder.

Efter originalen, som ejes af gårdejer Toft i Komdrup, der velvillig har overladt mig den tillige med grandernes talliepinde, der er afbildet side 98.

Denne granderet er, skønt indbunden i et solidt skindomslag, tidlig kommen i forfald. Fugtighed har afbleget blækket, så skriften mange steder er næsten ulæselig eller helt forsvunden. På sine steder har fugtigheden ødelagt papiret, så det er muldnet bort. Alle de ord, der således er ulæselige, er i reglen udfyldte her, men de er gengivne med kursiv.

En afskrift er vedhæftet grandretten. Den er skreven med samme ubehjælpsomme hånd som bemærkningen 1759, så den er formodentlig fra nævnte år, og oldermand Jens Pedersen har vel selv afskreven den. Allerede den gang har granderetten været saa medtaget, så afskriveren ikke har kunnet læse alle ord, og nogle har han misforstået. Afskriften er kun brugt, hvor originalen var utydelig, og hvor det var klart, at afskriften havde det rigtige.

Post 29—30 findes ikke i afskriften, så den har kun 74 poster. Og den sidste post mangler originalens 22 sidste ord.

Flere tilføjelser er siden gjort dels på løse blade, der er indfæstet i originalen, dels på omslaget. Disse tilføjelser er trykte ovenfor i tidsfølge.

Selve granderetten eller byloven har før været udg. af D. H. Wulff i »Samlinger til jydsk historie og topografi«, 8. bind 1880, side 325—41.

Bælum, Hellum herred.

Bælum byes grandebref og videbog,

som anno 1712 er forfattet.

Som det er den almegtige Gud behageligt, at brødere og naboer lefver samdregtilig og i goed forlig med hinanden, og derfore for at forekomme ald uerlighed er efter Guds lov forfattet verslige love til at styre og straffe de uregerlige, at de forurettede ved verslig overretter kand nyde bistand og frelse. Iblant samme retter giordis af arrilds tid forordnede og vedtagene granderetter efter enhver byes tilstand og nytte,

som voris allernådigste arfveherre og konges lov confirmerer dend 3die bogs 13. capt. 31. artic. således formeldende.

Hvad bøde og straf, som almuen lægger på i nogen bye eller torp om hegnit og gierde og grøft ved særhiord og anden byens nytte og tarv, det må ei en naboe eller to kuldkaste, men skulle alle holde vedtegt. Hvo derimod giør og den ei vil holde, da må mand hannem pante for hans ulydighed og ei bryde dermed enten vold, hærverk eller andet.

Hvorefter vi efterskrevne mænd boende i Bellum bye, nemblig:

17 navne

og menige grander, boelsmend, husmend som kveg og fæmmon hafver, som vil nyde og gielde, hvad ret er: Kiendes og hermed vitterlig giør, at vi med voris fri villie og ful samtøcke hafver ladet skrifve og forfatte denne videbog med alle dens oer, punkter og articuler, som af os sambtlige — vere sig præst, hel- og halfgårdsmend, boel- eller husmend — fast og ubrødelig holdes skal og efterkomme under den pæn og straf, som herefter følger.

1. Først ville vi voris sabadsdag skal hellig holdes fra løfverdag aften, sollen går ned, til søndag aften sollens nedgang, hvor da imidlertid ingen arbeide med hæste, vogen, ploug eller harre eller anden grovhedsarbeide, enten til byen eller uden byen, medmindre i høst kand vere våd og ubestandig veirlig, då med menige granders minde og præstens forlof, efter prædiken at bierge deris korn eller høe, at det icke skal vorde forderfvet. Hvem ellers giør noget

arbeide, bøde hver gang, det bevislig giøres, 2 lod sølf til sit herskab og 24 sk. til byen.

2. Samme straf skal de og vere undergifven, som på bededage, søndage eller andre hellige dage forsømmer kirken, såfremt de icke ere siuge eller anden lovlig og bevislig forfald det forhinderer.

3. Hernest vil vi og hafve aflagt ald dobel og drik for og under prædiken. Såfremt sligt befindes, skal både dend, som nogen i slig måder udtapper, bøde til byen for hver gang, det befindes, 24 sk. og til sit herskab 2 loed sølf, hvilke straf de kiøbende, som på slig tider sig i dobel og drik lader indfinde, vere undergifven.

4. Vi vel og hafve afskaffet ald kortspel, som voris umyndige børn og tyende kand forføres af, såfremt bevislig giøres, at nogen i voris grandelav eller bye tilsteder eller låner nogen hus af de umyndige til at bruge kårtspil udi eller ser igiennem fingere med dennem eller indlade sig udi spel med dennem, skal gifve til byen for hver gang 3 mark, til deris herskab 3 mark.

5. Gierder og diger for rugvangen skal være luket inden st. Mortens dag eller når det af sambtlige grander vorder pålagt, og det således at giøre, at de kand vere forsvarlig, når de blifver synet, under straf til byen for hvert sted 12 sk.

6. For vårsæden skal gierdes for Voldermisse og skal stande til st. Mikels dag, uden såe er, at kornet kommer før ind. Hvo som gierde før optager, gielde efter ald den skade, der blifver giort derofver, at hans gierde er optaget. Og de, samme gierder eller grøfter tilhør, ikke giør dem ferdig og vedligeholder, bøde til byen for hver gang, der

findes brøst på dennem, penge 12 sk., til herskabet 8 sk.

7. Hvo som icke lucker sin rette tilfaldene løckelser i rette tide eller lade ståe trætte heller imellem sig og sin naboe uden bevislig årsage, gifve første gang til byen 8 skielling. Blifver de lengere bestående ulokt, når første gang er bøt, bøde for hver dag og nat til byen 24 sk., til herskabet lige så meget.

8. Hvo som nedkaster eller borttager nogen mands løckelser for korn eller eng eller andre steder og ei hafver det i minde, bøde derfor hver gang til byen 3 mark, til herskabet 24 sk. og derforuden giøre eiermanden fuld fornøielse og svare til, hvad skade derofver kand falde.

9. Befindes nogen at hafve bæster eller fei, som hafver vane til at nedspringe gierder og diger, og dend, dennem eier, blifver derom advaret, og icke strax skaffer boed derfor, bøde til granderne for hver gang 24 sk., og sker det ofter, da at gifve dobelt til byen og herskabet.

10. Dersom nogen fanger skade for sine granders løckelser, da bør dend, som løckelserne eier, efter lovlig bevislighed at erstade dend, skaden lider, og for sin forsømmelse at bøde til byen 10 sk., til herskabet 6 sk.

11. Hvo som tyrer på nogen mands eng eller bårder, som er i hegne, gifve for hver gang til byen 2 mark, til herskabet 1 mark og efter mends sigelse at fornøie dend, skaden lider.

12. Ofverbevises nogen mand, at hand eller hans folk før noget af sit fei i hegnevang, og dermed liger og beder i anden mands borderlucke, eng eller agersender, betale for hver gang til byen 24 sk., til her-

skabet 24 sk. og fornøie dend skadelidende. Dersom hans folk slig forretter uden hans villie, udleger hand boden for dennem og det igien i deris løn aftrecker.

13. Hvo som fanger skade for sin naboes fæmon, og dend, det eier, icke vil i minde betalle skaden, betalle til byen 12 sk., herskabet 8 sk. og dog efter mends sigelse betalle skaden.

14. Kommer der nogen ud eller ind af byen eller vangeledene enten agendis, ridende eller gående, og dend er ofver tolf års alder og icke lucker ledene efter sig, at der kommer skade af, bøde til byen for hver gang 8 sk. og svare til, hvad skade derved kand falde.

15. Når biugsæden tilstunder, og oldermanden med menige grander vedtager, når der skal begyndes, og nogen fordrister sig, førend forelagte tied — undtagen præsten, som dertil hafver frihed — noget såer uden efter gammel sedvane i deris tofter og de steder, sedvanligt er, bøde til byen 3 mark, til deris herskab 2 mark. Er der nogen af granderne, som enten af sydom eller anden lovlig forfald skyld icke kand fåe sit korn såed i tide, hvilken mand, som fanger først såed og icke af christen kierlighed hielper samme sin betrengte naboe med plov og harre, når hand det begierer, bøde til byen 24 sk., til herskabet 1 mark.

16. Ingen måe tage tægte, eller fæmon til gresning uden allene lam, når de deris igien på andre steder til venjord henskicker, dog at sligt sker med oldermanden og grandernes videnskab og villie. Hvo herimod giøre, bøde til granderne 12 sk. og 8 sk. til sit herskab.

17. Hvo som lader sine heste løbe løse, at de jagre andres bæster løse til skade, sker det ofver en gang,

nor de derom er advaret, bøde for hver gang til byen 12 sk., til herskabet 8 sk., derforuden oprette skaden. Eiheller mâe ingen lade sine uskorene hæste løbe løs på fællit, sine naboer til skade. Hvo herimod giør, bøde foruden den straf loven og forordvingen omformelder, til granderne for hver gang 12 sk., herskabet 8 sk. og svare til, hvad skade derved falde kand.

18. Ingen må træcke med deris hopper til andres uskåren hæste, som bunden ere, at lade springe, uden eiermandens forlov. Dend, som herimod giør, bøde til byen for hver gang 24 sk., til sit herskab 12 sk., stelle eiermanden tilfreds, såfrembt hand ei som for tyfsag vil forfølgis.

19. Af alle de bæster og fei, som findes i kæren eller eng efter hegne er lyst, betalles af efter sambtlige granders aftalle og påleg og derforuden at svare skaden til den skadelidende.

20. Hvo som tager noget fæmon fra dend, som det indgienner, bøde til byen, hver gang det sker, 1 loed sølf, til herskabet 1 mark.

21. De som haver byledene at skal holde, skal uden modsigelse forferdige og dennem vedligeholde, såe ei klagsmål derofver kommer, at det vel kand op og iluckes, og at ei grise eller gies igiennem eller under kand komme. For hver gang, der findes brøst, betalle til byen 12 sk. og svare, hvad skade derved falde kand.

22. Hvo som bander og sver, negter eller vandbruger Guds navn forfengelig, uden lovlig årsage trenger hannem til at bekiende sandhed med sin ed, bøde for hver gang 12 sk. til byen, til herskabet 8 sk. Mens bevises det, hand sver sig vitterlig om mén,

skal hand anses og forfølges efter loven, derforuden gifve til byen 3 mark.

23. Når høstens tied påkommer, måe ingen af granderne underståe dennem noget at høste eller indtage, førend det af oldermanden og menige grander en visse tied blifver berammet, undtagen præsten, og om nogen af granderne af trang kunde tage et læs korn at hielpe sig med, såvel og tofte ved deris gårde, som leger for edende efter gammel sedvane. Hvo herimod giør, bøde til byen 3 mark, herskabet 2 mark. Ifald nogen af granderne for siugdom eller øfrighedens strenge arbeids skyld eller anden lovlig årsage icke kand høste sit korn i tide med de andre, da for at hielpe dend trengende, at hans korn icke skal forødes, og vangen kand blifve rødelig, bør enhver at låne hannem et høstfolk en dag, så endog et læs korn at indage, når det begieres. Hvem herimod findes stridig, bøde til byen 24 skielling.

24. Når markmand antages skal ske med sambtlige granders villie, og at der tilses, at en skickelig person dertil blifver antaget, og bør hand at giøre sin ed, når hand treder i tiennisten, at hand vil giøre ret både imod dend fattige som imod dend rige og hafve god opsiun til sambtlige granders bæster. Hand bør hver morgen at hafve veret markerne omkring førend sollens opgang. Hand skal hafve sin tallie hos grandernes, at derpå kand tegnes, hvad smaa forseelser hannem ofverbevises med angifvelse; hvad støre forseelser hand ofverbevises, skal udmeldis af granderetten 4re uvillige og upartiske mænd, som hannem i straf derfore skal dømme.

25. Dersom granderne blifver uens om høehøst, kornhøst eller sædetid, skal det ståe forfulde på dend

side, som oldermanden og flere grander aftaller og samtøcker, de andre dermed at lade sig nøie. Og hves herimod skulle findes nogen at handle, måe oldermanden tage 4re uvillige mænd at dømme på de skyldige efter sagens beskaffenhed.

26. Hvem som icke møder til stefne, når stefne holdes på rette tide, enten self eller én skicker i sin sted at svare, bøde til byen hver gang 2 sk.

27. Måe ingen vedtegt vedtages eller for fulde stande, uden det blifver på menige grandstefne påliust og af menige grander samtøgt.

28. Hvem som kaster grandhiorden, da skal de, som dend kastede, tage dend op igien og bøde til byen 10 sk. og til sit herskab 4 sk.

29. Dend, som grandehiorden vogter, skal vare fra sig om aftenen til dend, som hiorden om morgenen skal antage. Hves hand det forsømmer, bør hand at vogte igien anden dagen.

30. Når byens hyrde skal stedes, skal det ske på grandstefne med præstens og menige granders villie og påhør. Og måe der aldeles ingen, hvem det vere kand, måe holde særhiord eller særdreft, under 2 lod sølfs straf til byen og 1 lod sølf til sit herskab, for hver gang sligt sker.

31. Fæehiord, fåer- eller anden hiord måe ei drifve, hvor hegnet er. Hvo herimod giør, bøde til byen 1 loed sølf hver gang.

32. Hvo som icke vogter grandhiorden rettelig fra sig, gifver til byen, hver gang det bevises, 12 sk.

33. Dend som tallierne ere betroed, skal adspørge markmanden, som da ved sin helgens ed bør at bekiende sandhed, *h*vad der hafver veret i skade, som skrifves bør.

34. Hvor og nåer markmanden icke er, da tilspørge hosbund og dreng, om nogen dølger, som siden bevises kand, at hafve veret i skade, bøde for hver gang til byen 12 sk., til herskabet 8 sk.

35. Hvo som icke vil vere oldermanden lydig, som hafver tallierne til stefne, eiheller vil gifve varsel i byen eller uden bye eller andet, granderne er nytteligt, som dennem befallendis vorder, gifver for hver gang til byen 24 sk. og til herskabet 12 sk. Præstens folk med slig tienniste forskones, ellers skal slig tiennister gåe ret omkring byen.

36. Hvo som tallerne efter grandernes samtøcke annamme og deris tallier og ret forsømmer og icke iagttager dette grandebrefs indhold og ellers i ander sager forsømmer grandernes nøtte og gafn, bøde til byen hver gang 2 loed sølf og til sit herskab ét loed sølf.

37. Blifver nogen på stefne tilkrefvet at vidne sin sandhed, og hand icke vel sandhed udsige, bør hand at bøde til byen 2 mark, til sit herskab 1 mark.

38. Måe ingen tyre sine føløg, som hafver føl, op til nogen mands korn, eng eller bosker, som er i hegne, under 12 sk. straf for hver gang til byen.

39. Når der kommer krøblinger til byen, som bør at føres, skal dend, som først er på rebet, føre dennem af byen, således at gåe ret omkring byen til hver mand efter gammel sedvane. Og befindes, at nogen herudi bruger falskhed, bøde for hver gang, det sker, til byen 12 sk.

40. Vel og hafve pålagt, at ingen i voris bye må huse eller helle tattere eller andre ubekiente landstrygere, som ingen pas eller rigtighed med sig hafver. Hvem herimod handler, bøde for hver gang til byen 3 mark og til herskabet 24 sk.

41. Når på grandstefne blifver pålagt at holde orning, skal både gårde og huse vere forpligtede efter aftalle på grandstefne at holde og gifve til orning efter deris svins tal. Hvem herimod giør, bøde til byen 12 sk. og til sit herskab 8 sk. foruden hans anpart.

42. Hvelke mænd af granderne, som kiøbe en tiur til alle grandernes gafven og bæste, da skal de alle betalle derefter, som enhver hafver kiør til. Hves som herimod nogen findes gienstridig, skal hafve forbrut til byen 3 mark danske, dog betalle sin anpart.

43. Hvo hinanden løgter på stefne eller giver hverandre ukvemsord og icke vil give lyd, mens granderetten holdes, bøde til byen, hver gang sligt sker, 10 sk., til sit herskab 6 sk.

44. Tellerne og oldermandens embede skal gå ret om byen til alle grander, som kornsæed hafver og skatter og skylder deraf, undtagen præsten og degnen, som for sligt er forskonet.

45. Hvo som holder gies uden gasse, hand skal gifve hver gang, det befindes, til byen 24 sk.

46. Hvem som befindes at dølge nogen svin og icke vil made ret fra sig, nor det hannem tilfalder, indtil korn er i hus, bøde til byen 24 sk. og til sit herskab 6 sk.

47. Ingen måe holde nogen svin hiemme uden grisesøer, på det de icke skal fåe venni i kornet. Hvem, som herimod giør, betalle hver gang 4 sk. og hves skade, de giør, at tilsvare.

48. Hvo som icke holde sin gård indlugt ud til kornmarken, såe at fei dennem kommer i kornet at giøre skade, bøde til byen hver gang 10 sk. og derforuden betalle skaden.

49. Hvo som leger yderst med sin ager i dend vang, som er indtegt med korn, og hand icke vel såe dend for at legge yderst, bør at bøde 2 loed sølf til byen og 1 loed sølf til sit herskab — herforuden at svare sin renbroder til ald den skade, hand derved på sin *a*ger lider*). Hvo videre pløier eller såer en*d* vangen tilhør uden sambtlige granders villie er lige straf undergifven.

50. Hvilken som kommer for skade, det Gud nådelig afvender, af ildebrand på sit hus, da skal hver mand i grandelafvet gifve hannem et læs langhalm og hente hannem et les tømmer under ét lod sølf straf til byen.

51. Dersom nogen af vores grander hafver nødig at lade opsette en ofven, da skal hver mand i byen age hannem et læs ler, nor begieres, under 24 sk. boed til byen.

52. Dersom nogen af vore grander eller markmanden tager nogen udenbyes fæmon i hus, som hafver veret dennem til skade, da skal de betalle for hver stoer høfvet 1 sk. til dennem, som det indtaget hafver, og alle at stande til last og brast lige ved dem, som det indtog, derforuden betalles skaden til dend, skaden hafver fanget, førend samme fri udkommer.

53. Hvo som yper klammeri i grandernes forsamling eller gildelag og vel indføre sig på nogen eller slor et eller andet i støcker, bøde derfor til byen 2 loed sølf og derforuden svare og betalle, hves skade hand giøre.

54. Dersom oldermanden af vred hue kaster tellerne fra sig på stefne, bøde derfor hver gang, sligt

*) *Sidste 15 ord senere tilføjet i margen.*

sker, til byen 2 mark og til herskabet 12 sk. og tager såe tellerne igien.

55. Hvo som tyrer og fører sine bester på stuberne, førend det af oldermanden og granderne er vedtagen, bøde til byen 3 mark.

56. Dersom hyrden af fri forsæt uden oldermandens og grandernes samtøcke drager i nogen vang med hiorden, hafver hand forbrut en skippe korn af sin rente hos hver mand. Fordrister sig nogen af granderne af egen myndighed at befalle hannem det, bøder de til byen 3 mark og til deris herskab 24 sk.

57. Falder der tvistighed imellem granderne, da bør de det først for oldermanden og granderne at klage, om der kand rådes boed på, at det icke for herskabet til proces skal fremkomme, og hafver oldermanden med grandernes bistand at hielpe dend forurettede til rette, at begge parter kand nyde ret. Er sagen af dend beskaffenhed, at dend icke kand ved granderetten fåe sin endelighed, ståer det frit for for øfrigheden at angifve, men sker det, førend det for granderetten er klaget, bøde til byen 1 loed sølf og til hosbunden 1 lod sølf.

58. Hvo som uførmer oldermanden eller giør hannem ulyd, når hand er i sin forretning på stefne eller andensteds byen til nytte, bøde til byen hver gang 3 mark og til hosbonden 1 mark.

59. Hvo som icke vel veret oldermand et år omkring efter gammel sedvane, når det dennem tilkommer med rette, skal hand gifve til granderne 3 slettedlr. strax at betalle, måe hand vere fri, indtil det omgåer og falder hannem til igien, og dend, som boer nest hos hannem, efter at pengene er betalt, bør da at tage imod samme grandefoged

embede, og det at betienne år omkring under ofvenmelte straf.

60. Ingen må komme til grandstefne eller gildelag med våben eller verge hos sig, stort eller lidet, hvormed skade kand giøris, under 1 lod sølfs bøede til byen og 24 sk. til sit herskab.

61. Hvo nogen perlamente opretter i nogen forsamling, skal bøde til byen 2 lod sølf, til herskabet 1 lod sølf.

62. Boelsmend og gadehusmend, som hafver kveg og fæmon og deraf bøder, hvad de bryder, nyde ald lov og ret med de andre grander og møde til den vide, som på tællerne blifver skrefven.

63. Ingen må holde nogen hunde, som hafver venni at bide får, lam eller gies eller anden skade på marken giør ved grandernes madkorve eller redskab, der i marken forjager nogens fæmon. Såfremt nogen sig hunde holder og icke strax efter advarsel skaffer dem af, skal bøde til byen 6 mark og strax hunden at ihielskyde.

64. Alle veie, som bør til og fra byen at gange, hvo dennem ofverpløier, gifver derfore til straf til byens nøtte 24 sk. Og må ingen ageveie giøres ofver nogen mands ager eller eng uden hans villie og minde, dog i de sager at måe ske, hvor høinødvendig behøfves, at det icke stedse til en alvei forblifver, at dend, grunden eier, icke skal hafve at besverge, og derfore ei lenger at måe ske eller vei legges, end eieren det vil tillade, at deraf icke skulde reise sig proces og trette. Hvo herimod giør, skal gifve til byen 2 loed sølf og til sit herskab 1 loed sølf, derforuden talle dend forurettede hans minde.

65. Hvilke af granderne, som brøst finder på de

enge, som rebte ere, bør oldermanden med samtlige grander, såsnart biuget er såed, at efterse stederne, og befindes dend klagende at vere fornermet, bør hannem uden modsigelse at skaffes sit tilfaldene engsreb. Ligeledis bør at forholdes med agerjord, hørgade, plantebede og alt, hves enhver kand hafve rettighed til både på ager, eng, grandgade eller deslige, at såsnart dend forurettede sligt på grandstefne andgifver, hannem grandretten tilsat at forhielpe, at det uden proses og pengespilde kand bileges. Såfremt dend skyldige icke efter lovlig bevislighed vil afståe det, hand sig hafver tiltaget, og dend skadelidende efter grandernes sigelse icke vil fornøie, bør hand for sin motvillighed at bøde til byen 1 loed sølf og til sit herskab 1 loed sølf, derforuden betalle skaden og omkostningen, som for er melt.

66. Skal enhver gårdsmand her i byen holde en goed lang teckestie, at, om Gud forbyde, at ildebrand påkom, at mand strax kunde hafve samme stier ved handen til at rede og slucke med. Såfremt nogen herudi findes forsømmelig og icke hafver en døgtig stie, nor oldermanden og granderne en gang om året om sligt efterser, bøde til byen 3 mark danske.

67. Oldermanden med menige grander 2de gange om året, ved påske og Mekeli tider, går i hver mands hus at besegtige deris ildsted, kølle og bagerofne, dersom da befindes, at enten ildsted, kølle eller bagerofven icke uden stoer fare skyld kand bruges, da skal det strax nedbrydes, og dend, som sligt eier, som således hafver sat sig og helle byen i fare, bør at bøde til byen 1 loed sølf, til sit herskab 24 sk. Og dersom hand icke til forelagde tied skaffer alting i rigtighed uden videre frøgt og fare, skal bøde dobelt.

68. Hvo som icke vel gifve hyrden deris fortiente og tilsagde løn, nor de anden gang derom anmodes vere sig, hvad hyrde det er, da skal oldermanden med granderne pante derfor, at hyrden kand fåe, det hannem tilkommer. Giør dend skyldige modstand og icke vel betalle, bøde hand til byen 3 mark og til sit herskab 1 mark.

69. Ingen måe bemegtige sig noget af sin granders plovredskab, harre eller andet enten i gård eller på marken. Hvem sig hertil fordrister uden eierens forlof at handle, bøde til byen 2 mark og talle eierens minde.

70. Ingen måe lade sin harre ståe lengere i marken end hans jor er afharret. For hver nat og dag dend bevises lengere at blifve ståendet, gifve til byen 12 sk. og herskabet 8 sk. Og vil hand icke efter påmindelse tage dend hiem, måe dend hoges i støcker.

71. Hvo som fordrister sig at tage sit fei ud af anden mands gård, hus eller fold, som lovligen ere indtaget, uden hans villie, som det hafver indtaget, forfølges efter loven for ran og derforuden bøde til byen 2 loed sølf, til herskabet 1 loed sølf.

72. Nor nogen i voris grandelav ved døden afgåer vere sig fattig eller rig, såfremt de hafver lefvet christelig og skickelig, skal mand og kvinde, nor begieris, følge dend døde til sit leiersted. For hver mand, der udeblifver uden bevislig årsage, gifve til byen, hver gang det sker, 2 mark, en kvinde 1 mark.

73. Og som vi grander her i byen icke er til et herskab eller giør hofveri til et sted, mens til trende steder, da som såe er, at enten et fald joer eller eng af menige grander blifver lyst i hegne til at bøde på i biug eller rugsæed, da bør samme at være og blifve

i hegne, til sambtlige grander på en gang kand fåe sine tilfaldene plovbæster derpå. Er der nogen, som sig tilfordrister at sette deris bæster derpå, førend det af menige grander efter forlagde tied opgifves til hvers nøtte, bøde, for hver gang sligt sker, til byen 2 mark og til sit herskab 1 mark.

74. Herforuden vil vi ogsåe hafve aflagt og førbøeden, hvor vi grander udlegger tyring til voris bester, at ingen, vere sig enten præsten eller andre, at lade nogen af deris bester enten gåe løse eller i helle iblant grandernes tyrede bester. For hver bæst, der således findes påsat, skal dend skyldige gifve for hver bæst 1 slet mark til byen og 8 sk. til herskabet, for hver gang det sker.

75. Herimod vil vi sambtlige grander fra hver gård udlegge en ager, hvorpå præsten kand tyre tvende heste at kiøre med. De andre hans bæster skal tyres hos voris, såe hand ingen fæetyring eller fædrift måe hafve, mens følge joer og tyring med vi andre under forindførte straf i den 30. art.

76. Og som præsten icke self følger stefne, og hand dog hans talle og ræt både af hans præstegård og andre hans gårde bør at nyde og gielde og derfore at fornemme alting, som ved retten passerer, bør præstens avelskarl, eller om hand icke er tilstede, da en anden af præstens karle at møde, nor grandstefne holdes, på præstens vegne.

77. Og som dend nådigste udgangne lov i dend 3. bogs 18. capt. 32. art. befaler, at hves bøder og straf, som efter byens vedtegt skal udgifves eller for gresning eller for andet byen tilhørendes bekommes, måe ei til gilde og drik anvendes, mens til byens nytte bruges. Og skulde sådanne bøder, såvel som

hvis af andet byen tilkommendes kand anbringes, til dend vederhæftigste mand i byen lefveris, som skal giøre byen rigtighed både for, hvad der indkommer, og hvortil det udgifves.

78. Ellers som af arilds tied hafver veret en sædvane og gammel ret, at nor junge folk kommer i egteskab og vile nyde grandelav og ret med andre grander, pleier at gifves til sambtlige grander af en mandsperson 1 tønde øl, 1 kvindes person $^1/_2$ tønde, dog stoer det til granderne, om de ville efter personernes slette tilstand giøre nogen moderation, hvorefter de skyldige sig hafver at forholde, såfremt de ville nyde med deris naboer granderet.

79. Og som her i byen er stoer mesbrug, at husfolkene kaster store mødinger sammen af grandgade, hvorofver fremmede og grander om nattetide velter og tager stoer skade, hafver og husmendene indkast og indelugt af grandgade, da vil vi hafve afskaffet, at intet efterdags mere indluges, og hves, som for kort tied er indelugt, skal igien udlegges under 2 mark til byen og 2 mark til herskabet. Og hvem, som efterdags kaste møddinger sammen, gifver for hver gang til byen 24 sk., til herskabet 1 mark. Lige straf er de undergifven, som imod forlov hoger*) ris eller andet i sl. Nelles lund og hans skov.

80. Hvelken husmand, som grafver i byens eiendom joer at føre til at blende med, gifver for hver gang til byen 2 mark, til herskabet 1 mark.

At disse forindførte articuler, som udi denne grande- og videbog indførte ere, urøgeligen holdes skal, hafver

---

*) *Der står heger, men det må være hoger = hugger.*

enhver af os forindførte byemænd til stadfestelse voris navne og hender underskrefvet og lofver herhos, enhver hos sit herskab at anholde, de med os til støre stadfestelse vel underskrifve.

Bellum den 29. augusti anno 1712.

P. Raben. S. Brønsdorff.

15 navne.

På det sidste blad findes:
Register over alle de articuler, som i dette grandebref och videbog findes, hvilke ere tilsammen 80 art.

Efter det originale håndskrift, der ejedes af Sophus Petersen i Overgårds mølle ved Hadsund, der den 4. august 1904 gav det til Landsarkivet i Viborg, hvor det nu findes.

Viborg amt.

Viborg.

Vide og vedtægt om Viborg mark.

I. 1688.

Såsom idelig stoer klage indkommer over den store uhein her på marken, da efter hans kongl. maists. allernådigste tilladelse udi lovens 3die bogs 13. capitel 31. articul og så fremdelis hafver vi underskrefne borgemestere og råd med indvånerne giort den vide og vedtegt anlangende Viborg mark og skal herefter dermed forholdes således:

1. Marken skal årlig liuses i heigne d. 12. aprilis og efter den tid må icke tilstedis, at nogens fæmon kommer på marken uden tilsiun og på deris eget jord.

2. Ingen må tyre på anden mands jord, om endskiønt høe deraf er slagen, føren efter høsten, til hvilken tid aggerne skal vere i fuldkommen fred. Antrefis nogen i så måder at forse sig, skal de icke allene betale den, som jorden tilhøre, skåden, mens derforuden gifve for hver gang hand antreffis 1 mark til straf.

3. Hvo ellers antrefis at tyre forsetlig udi anden mands koren eller bårer og utilbørlig om nattertider stryger over marken og nedrider grøen skal icke allene

betale ald den skade hand giør, mens formedelst utilbørlig medhandling og uskickelighed i marken settes i rådhuskielderen på nogen dags tid ligesom forseelsen er til, ja og ofentlig settis i gabestocken andre til exempel.

4. Mens efter høsten, når hver mands koren er inde, skal marken vere fri opgifven, indtil ruggen er tilsået og ei lengere. Antreffis så igien nogen løse høfveder uden tilsiun i marken og nedtrecker ruggen, dae skal markmændene første gang tage det *i* hus og derfor niude 4 skilling af hver høfvet, og anden gang 8 skilling. Antrefis det siden oftere, då betalis derfor altid dobbelt, hvilket kommer til lige deling imellum markmændene og de fattige.

5. Ingen måe underståe sig at slåe deris kiør eller andet fæ løse at gå på nogen deris bårer uden minde enten med eller foruden tygre imellum folkis koren, mens høsten varer, førend fuld høest er overstået og alt kornet er inde. Antrefis nogens fæ i så måder at gåe imellum kornet uden enhver på sit eget jord, då markmændenene eller andre at tage dennem i hus, og skal de motvillige foruden skaden betale de, som tage dennem i hus, af hver høfvet 4 skilling.

6. Hopper, som hafver føl, kiør, som haver kalfve, må icke tygris enten imellum eller ner ved nogens koren, så føllene eller kalfvene tilføier den, som kornet tilhører nest ved, nogen skåde, mens enhver holder sig det i varetegt, at ingen klage derover foråarsaget. Sker der nogen skåde, betaler de det og derforuden til dem, som dermed haver opsigt, af hver slig høfvet 4 sk.

7. Ingen svin tilstedis at gåe i marken enten sommer eller vinter tygret eller løse uden på byens fællit

og med tilsiun. Men efter høsten, når ald kornet er inde, måe de gåe på stubberne til rugen såes, dog at de tilbørlig ere ringede. Antrefis nogens svin i kornet efter denne dag, betale de, som dennem tilhører, af hver, foruden skåden og markmandens løn, til de fattige første gang 8 sk., anden gang 1 mark, tredie gang skal de vere forfalden til hospitalet, og fierde gang at vere fredløes, og på hvis jord de blifver ihielslagen eller skut, dae at hafve skåde for hiemgield.

8. Tagger markmændene eller andre nogen mands fæ i hus eller setter dem i folden for skade, de haver giort i marken, og den, som fæet eier, med magt tage det ud igien uden dens villie og minde, som skåden er tilføiet, hand betale foruden skåden, som er giort, strax til straf 1 rdlr., og hafver hand ei middel at betale med, da at lide på kroppen 4 dage og netter i rådhuskielder.

9. Og som stor uskickelighed og tyfveri på marken begåes, i det at mange gotfolks tygre af deris heste og fæmon, jae skoene mange gange af hestene blifver bortstiollen og ei vides, af hvem sligt sker, då skal markmændene, hver udi sin district, tilforpligtet at vere udi marken og der have opsiun fra den tid, hiordrengene drifver hiem med fæet, og indtil de kommer ud igien, og ser til, at alting skickelig tilgåer. Og når hiordrengene kommer i marken igien med deris fæe, skal de anbefallis at have indseende den ene med den andens høfveder, som er nest hos, hvo det skåde tilføier. Antreffer dae markmændene eller hiordrengene nogen*) i så måder at forse sig, skal de strax gifve øfrigheden det tilkiende, at slig arrige personer tilbørlige kand vorde straffet andre til afskye. For-

---

*) *»nogen« er senere tilføjet med en anden hånd.*

nemer de og ingen, og dog sligt utilbørligt begåes, da skal markmændene vere tilforpligtet at svare den skådislidende til skåden, med mindre hand ved høieste saligheds æd kand bekrefte, at hand hverken selfver hafver giort det ei heller véd, af hvem det er tilføiet, og at hand haver anvent sin yderste flid til at opspørge det og hafver det dog ei kunde fåe at vide.

10. Det samme er og om kornet, hvo derpå af nogens fæe skåde tilføier.

11. Hafver nogen kveg eller fæmon på felledet heller ved hiorden, som med nogen smitsom siuge, som skab, lungsot heller andre fengelig smitte ere anheftede, og eiermanden vil ei forvare det særdelis på eget heller hiemme i huset, at det ei andre tillige besmiter, da må hiurden eller markmændene, når de først øfrigheden det haver tilkiendegifven og eiermanden derom afvarit, jage det udi dynd og bløde, ja og det dræbe uden påtale.

12. Kiører nogen over diger og grøfter på enten sin egen heller anden mands jord, heller sået korn, hvor adelveien løber udenfor, og således giør vei, hvor ingen vei er, og baner veien for den veifarende; den som i så måder ertappis heller samme ulovlige vei at følge, efter at det til tinge er aflyst, strafis som hand det self giort hafde og derforuden digerne og grøfterne igien at forferdige og bøde skaden efter uvillige dannemænds sigelse. Antrefis ellers nogen bønder at giøre vei over diggerne eller kiøre på sådant ulovlige veie, da skal markmændene dem strax pante, første gang for 6 skilling, anden gang dobbelt. Antreffis de siden, da icke allene at betale, som ovenommeldis, mens derforuden bøde skaden lige som de det altsammen giort haver.

13. Af lige beskaffenhed haver det sig, om nogen for sig mageligheds skyld kiører over anden mands jord med sin møg og giøde og ei vil følge adelveien, mens overkiør anden mands jord eller aggere, så at skiolden deraf forderfvis.

14. Indeluckis nogen af sine omliggende naboer med koren eller græs, således at hand ei uden sin naboers skåde kand komme til sit jord eller des afgrøde, da bør den, som således indeluckis, at have det udi den nest og best beliggendes naboes villie og minde, som i lige måde ei bør at negte hannem vei eller drift til sit jord, når hand hannem stiller tilfrids efter dannemænds sigelse, for hvis korn eller græs hand ved slig vei heller ofverdrift kunde lide skåde.

15. Strafen ellers angående, som udi disse poster ommeldis, da skal de skyldige vere forpligt til efter ansøgning at betale de foresatte bøder, og hvis det icke strax efterkommis, da skal byens tiennere vere anbefalet at pante så meget af deris boe for, som straffen kand vere, og derforuden at de kand fåe for deris umag hver 4 skilling.

16. Og eftersom mange setter deris heste og kiør om daggen i tygre på veiene imellum digerne eller på fælleden og om natten holde dem på andre gotfolkis jord, da mistanke over det samme i slige måde at forekomme, måe ingen efter denne dag holde heste eller kiør om sommeren, uden de kand bevise, at de haver så meget jord enten selfver eller leiet, at det kand gressis derpå, eller og de lader deris kiør gå med hiorden på byens fællit og sete hesten på bemelte deris eget gres. Finder markmendene efter denne dag noget fæ eller heste at ståe imellum veiene, skal de være tilforpligtet at tage det i hus, og den,

som fæet tilhøre, betale til markmændene for hver høfvet første gang fire skilling, anden gang dobbelt, og findes de 3die gang, da at betale til de fattige 2 mark danske straf.

17. Hvis bøder, som efter forbeskrefne vedtegt bekommis, skal samlis udi en dertil forordnede bysse og efter øfrighedens anordning uddeles til fattige og nødtørftige her udi byen.

18. Markmændene ere efter gammel sædvanne bevilget for hver stoer høfvedt, de tagger i hus, 4 skilling dansk og for it mindre høfvit 2 skilling, derforuden niuder de til årlig løn af hver mand ingen undtagen, som haver jord eller koren på marken af en agger, som er koren udi, 2 skilling, af en agger uden koren til at slåe 1 skilling, hvilket de må søge uden forskiel hos de vedkommende, og samme markmændene ere bevilgede en del for deres umag, derimod skal de vere tilforpligtet at vere årvågen og hafve fligtig indseende med alle og enhver, så ingen skåde for deris forsømmelse tilføies.

19. Antrefer de ellers nogens fæmon i anden mands korn eller græs, dae skal de tage det i hus og strax gifve den skådislidende, så vel som den fæmonet tilhører, det tilkiende, og fæet af folden icke at udlade, førend de får en seddel fra de vedkommende, at de det tillader og ere tilfredsstillet. Giør de andet, dae skal de selfver betale skåden og lide straf som ved bør.

20. Markmændene skal hermed være forbøden at holde heste på græs for nogen anden uden for sig selfver. Befindes det, skal de icke allene, for hver dag de dem haver i antvorting, betale til straf 1 sletmark, mens endydermere anses som utroe tiennere og uden nogen løn miste deris bestilling.

21. Samme straf skal dem vere pålagt, om de tillader nogen at sette deris fæmon heller hest på anden mands gres, eller og de fornemmer nogen sligt at giøre og icke gifver eiermanden det tilkiende.

22. I det øfrige skal markmændene i alle måder således skicke sig, at ingen med føie kand have årsag sig over dennem at besverge, og icke gifve eller giøre nogen noget usømmelig modstand i marken, mens vere beskieden i ord og gierning. Befindes anderledis, skal de tilbørlig straffes.

23. Hvad ellers videre kunde forefalde og herudi ei eigentlig er ommeldet, haver markmændene at afvarte øfrighedens anordning og i det øfrige idelig tilkiendegifve, hvorledis tilgår, og hvad i marken forefalder. At således herefter skal forholdis her på marken, haver vi dette underskrevet både på voris egen og samtlig indvånernis vegne.

Datum Viborg den 1. october 1688.

J. Bering. J. Lassen. T. Schwan.
H. Krebs. J. Gandrop.

Denne velvise borgemester og råds giorte vedtegt haver vi underskrefne igiennemset og dermed er i alle måder veltilfreds.

Datum Viborg den 20. october 1688.

T. Reenbærg.

Herefter følger 27 navne og 2 bomærker.

Læst for rætten på Viborg byting den 12. februari 1689.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg.

II. 1715.

Såsom Viborg byes indvanere deris meste næring og brug består af aufling og markjordenis dyrkning og derved nu på nogen tid har gåed stoer uskickelighed i svang, hvorom ofte klagemål er indkommen, så hafver vi underskrefne borgemestere og råd med indvanernis ofververelse og samtycke efter hans kongl. maysts. allernådigste lofs anledning og efter dessen tredie bogs 13 cappitel 31 articul og så fremdelis og andre derom giorde kongl. allernådigste anordninger indretted denne vide og vidtegt til samplige denne byes indvåneris og gemene mands beste, anlangende Viborg byemark og urtehaverne, som vi allerunderdanigst indstiller til hans kongl. maysts. allernådigste confirmations erholdelse derpå.

1. Viborg aggermark skal altid vere udi heigned året igiennem uden vidre tilliusning, undtagen når korned er tilsammen indhøsted og indagged, da enhver — ligesom de hafver jord på marken enten til eie eller leie — at slåe deris høfveder løse på aured, indtil rugsæden begyndes, og efter den tid måe ingen lade løse fæe eller fårehøveder gå ofver marken; men enhver skal enten lade dem gåe med hyrden eller og self holde sig hyrde til at tage vare derpå, så at sæden icke nedtredis. Befindis anderledis, skal markmanden hafve magt til at tage høvederne i hus, og førrend de udladis betalis skaden og derforuden for hver stort høvid til markmanden 4 skilling, for en ung nød 2 skilling og for en får 1 skilling.

2. Og efterdi auflsmændene bruger en del gammel heste til plougen for at fåe rugsæden i jorden med dem og siden, når sædetiden er ofverståed, dem afskaffer, så tilladis slig heste at gåe løse på marken

og fremdelis og nyde føden af det ofverblefne græs indtil Allerhelgens dag, mens efter dend tid og om foråret måe ingen bæster gåe løse for icke at forderfve sæden, under 8 skillings straf af hver bæst foruden skaden. Og som stoer uskickelighed hafver veret med slige gamle asener, idet at når de afskaffis, lader de hudden ved natmanden aftage, på hvis jord hestene findis, og der lader ådselit lige, og ofti sker, at slige ådseler blifver liggendis mit i alveiene, hvor kiorselen falder for de reisende, eller og strax ved veiene, og der over både ofte påkommer, at de, som kommer kiørendes, deris heste bliver skye og lider skade, derforuden og forårsager stoer stank og anden uskickelighed, så skal enhver, som slige gamle bester lader aftage, betale natmanden for at føre dem ned i de anordnede kuler udenfor porten. Skulle og nogle bæster selv døe på marken på anden mands jord eller inden i byen, skal natmanden på eiernis bekostning skaffe det strax bort, og hvis dend, som har tilhørt bæstet, icke vil betale hannem for umagen, må udpantis hos ham derfor én mark, og beholder natmanden hudden til.

3. Og efterdi nu således er anordned med de gamle bester, at de måe gåe løse indtil Allehelgensdag i marken, så der imod skal enhver, som eier slige gamle bester, holde dem altid af enge, haugerne, urtehaugerne og tofterne, som ere inden i byen, for ei at tilføie fattige folk og andre skade på deris urter og kål, som de til lifs ophold og andre udgifter haver plantet, og ofte er fornummen, at slige bæster det ganske hafver fordærvet og opædt, så det er stoer ynk og synd, at det således blifver forderfvet og ødt, hvorforre tilladis enhver, hvor samme bæster kommer

løse i havverne eller i tofterne med villie, måe tage dem i hus, lade siune og besigtige skaden, som er giort, som hestens eiere betaler, førend de udladis, og derforuden til løsningspenge af hver høvid betale 8 skilling, anden gang 1 mark og så fremdelis.

4. Har ellers nogen mand selv jord ved sin gård og vil holde sine gamle hester der på enten sommer eller efter høst, da holde dem således i tyre eller varetegt, at de ei kommer løse og giør andre hosliggende skade, under skadens betaling og løsningspenge hver gang 8 skilling af stycket.

5. Svin anbelangende, som ere nogle skadelige creaturer, der ganske omvroder sæden i marken, øder og forderver jorden, hvorom i forrige tider ere giort mange gode anordninger til dessen afskaffelse, dog uden ringeste frugt, mens i dets sted tellegis nu mange svin for at føde dem ved andris stoere skade, i det mange holder dem inde om dagen, og om aftenen og natten kommer udi gotfolkis korn og græs at føddis, og derved forderfver alt det de forrekommer og icke engang kand tagis i hus; thi måe de ei tilladis nogen tid sommer eller vinter at komme på marken, formedelst de ei skal forderve sæden og aggerne, mens hvo, som vil holde svin, holde sig dem indelugt udi deris gårde efter hans maysts. allernådigste benåding derom. Antreffis de eller findis uden for byens porter, forrend de kommer på marken, optager markmændene dem og setter dem i folden, indtil de udladis, stykket for 8 sk. Kommer de ellers på aggerne, enten på sæden eller jorden, eller kommer i kornet eller i nogen mands have, må enhver hafve magt til at skyde dem i hiel uden nogen tiltale eller skadeslidelse derfor.

6. Det er og nu for·fåe års tid siden kommen i skik hos en del her udi byen, at de tillegger en del gies, ender, kalkonske høns og små høns og lader dem fra første, de har udlagt unger, gåe uden tilsiun, hvor de lyster til at insamle føden, hvilket mange steder på landet ei engang uden stoer skade kand holdis, formedelst at slige små høveder ei allene er meget skadeligt for kornet, og gies og enderne serdelis tillige meget unyttige for fiskeparkene og dammerne, og beskaffenheden om denne bye er således, at kornmarken ligger strax udenfor portene, så det første disse små diur kommer ud, ere de strax i korned og giør skade, og giessene så vel som enderne forføier sig og til fiskeparkene og øder fisken og yngelen der udi, så endog mange gange er giort erindring herom til dem, som holde disse fuelværk, at de skal holde dem i deris gårde, så er det dog med foragt optagen og tvert imod, ald advarsel uagtet, ladet dem gåe, hvor dem lyster, og ei agtet nogens skade derved. Thi hafver enhver, som slige fuelverk tilleger, holde dem i deris gårde eller og på fælleden med varetegt, at de ei tilføier nogen skade enten på korn, græs eller og at komme i dammerne, undtagen i byens almindelige vandsteder, som ei svarer leie til byen. Sker det icke, da tilreigne sig self, om dem sker skade ved skud, stenkast eller i andre måder, hvor heldst de kommer enten på land eller i vand uden byens porte uden videre ansvaring.

7. Vedder og bucker tilladis ei heller at gåe uden varetegt, så som de ere meget skadelig for træer og ymper, som plantis omkring i og udenfor byen til luckelsernes fremvext. Antreffis nogen uden forsvarlig varetegt og giør skade, foris de i hospitalet og

slagtis til fattiges nytte imod 8 skilling af stykket til de, som dem inddrive. Og dersom hospitalsforstanderen lader dem komme ud igien, betaler i dets sted for hver styk til de fattige 2 mark eller 3 mark, som de ere gode til. Skulle ellers nogen vilde hafve gedder eller bucker med hiorden, tillades det, dog at hiorden har dend opsigt, at de ei tilføier nogen mands skade, eller såfremt det befindes, da hiorden at svare til skaden eller og lide på kroppen.

8. Hopper, som hafver føl, må icke tyris enten imellem eller ner ved nogens korn; eiheller måe kalfve komme på de nest vedliggende jord eller deris korn. Befindes det, betaler de skaden, som fæet tilhørrer, hver gang 8 skilling til markmanden af hver høvid.

9. Så måe eiheller nogen klaphingste lides på marken, mens ren afskaffis for ei at komme løse til hopperne. Hvo slige bester vil have, holde sig dem inde, eller tage imod den skade, dem tilføies, om de fornermis i marken.

10. Det er også kommen i misbrug, at en del ved st. Hansdags tider kiøber en del lamme og lader dem gåe løse med deris fæe at gressis, hvilke ei allene ved driften frem og tilbage springer ofver gryfterne og dem neddriver og løbber i korned, ja fæed, som ud- og inddrives om morgenen og middagen formedelst hiorddrengenis uagtsomhed iligemåder nedtreder de opkaste diger og gryfterne og over det samme løber i korned, så skal enhver auflsmand tilholde sin hiorde at blive ved fæed og høvederne i driften fra sit hus og hiem igien, så ingen skade sker på digerne eller korned. Eiheller måe de lade lammene gresse uden på deris eget jord og ei løbe i korned. Befindes det anderledes, så at deris lamme går i anden

mands korn eller og fæed eller og lammene øder nogens diger, tagis de i hus og betalis ei allene skaden af hosbonden, mens endog til straf betaler for hver små høvid 2 skilling og stoer høvid 4 skilling imod regres til drengen. Og om drengen, som ei har haft bedre opsigt dermed, enten af markmanden, som dermed skal hafve opsigt, eller jordens tilsiunsmand får hug med pidsk eller dislige mådelig erindring, tage til tacke dermed for hans skiødesløshed, og om det kand hielpe. Mens sker oftere, da hiorden at sette i rådhuskielderen, og førend hand udlades, betale skaden og markmendene deris umage efter forrige måde.

11. I lige måde befindes, at en del auflsmænd og andre imod sommeren tilkiøber dem en par heste for at kiøre torf, liung, sand, ler og dislige med, både for sig self og andre, da dog de ei har en fods jord på Viborg mark, og bruger en måde med gresningen således, at de setter dem på veien om dagen, og en del blifver liggendis hos dem og lader tyren slebe, så de kand gåe, hvor de vil, og befindes ofte at bemelte deris heste går over gryfterne og ind på andris jorder, og når som helst de fornemmer at enten markmanden eller andre kommer derud mod dem, ved de så spitsfindig at krybe efter tyren og trecke hestene tilbage, førend nogen kand komme dem nær, så ingen kand fåe fat på hestene, imedens de går på andris jorder. De og om aftenen og dagen, når hiorddrengene er dreven hiem med høfvederne, og de ved sig snar lige som fri for angribelse, ridder de meget domdristig og forsetlig ind på andris aggre og der gresser deris heste, indtil de fornemmer nogen kommer. Mens som de ei kand vel i deris bemelte listige

småe tyveri antreffis, formedelst en del sidder på hestene og ridder bort, når nogen kommer, så slipper de bort, og ingen kand fåe at vide, hvoe det er, der sligt begår. Thi er derom således anordnet, at alt slig tyren på veiene skal vere afskaffet og antreffis nogen her imod at sette deris heste på veiene, tagis de i hus og betalis af hver hest til markmanden 8 skilling. Hvoe ellers vil holde heste, skal hafve så meget jord, enten self tilkiøbt eller leied, som deris heste kand føddis på nat og dag, som de skal forevise, når derom efterforskis, og skal hestene findes på deris eget jord eller bevises, hvor de med hafver veret, eller og betaler 1 mark straf for hver gang, de det ei kand giøre. Mens findes eller antreffis nogen forsetlig at futerasere eller tyre på andris græs eller korn eller ridder over korned, skal de for slig utilbørlig medhandling og uforsvarlig forhold i marken ei allene betale skaden, mens endog give første gang til straf 1 rixdlr., anden gang 2 rixdlr. og tredie gang settis udi gabestocken, andre til afskye.

12. Ingen må tyre eller lade fæe drive på anden mands jord, om endskiøndt gresset derpå er slagen, førrend høsten er overståed, til hvilken aggerne skal vere i fuldkommen hæufd for de, som dem tilkommer. Antreffis nogen i så måder at forse sig og driver på andris jord, skal de, som fæed tilhørrer, ei allene betale skaden, mens derforuden gifve for hver høvid, som således antreffis, 8 skilling til straf, og hyrden at betale serdelis for slig forsetlig motvillighed 1 mark til dend, som dem tager i hus. Hafver hand ei selv at betale med, svarer hosbonden det og korter det i hans løn. Vil hand icke, da hyrden at settis i rådhuskielderen en nat og dag.

13. Der findes og en del, som slår sig sammen og antager dreng eller pige for at vogte deris kiør og unge fæ på veiene, hvilked ei allene sker for at fæet kand niude en ringe gresning på veiene, mens allene for at tilsnige sig gresning på andris jord, når ingen med dem har opsigt, eller og når hiorddrengene driver hiem om midaggen og aftenen med deris fæe. Thi afskaffis alle slige veiekiør, og forbiudes enhver at lade gresse dem imellem veiene, mens hvo, som ei haver eller vil leie aggergræs til fæed at tyre på, skal lade det gåe på byens fælled, kier, moeser og hede. Befindes anderledes, må fæed tagis i hus, og betalis af hver høvid første gang 4 skilling og siden 8 skilling. Giør høvederne nogen mand skade enten på diger eller korn ved driften, betalis det derforuden.

14. Sker ellers skade på nogen mands korn eller gres, da skal markmændene vere forpligt dertil at svare, med mindre hand ved saligheds æed kand bekrefte, at de hverken selfver hafver giort det, eiheller véd af hvem det er tilføied, og at de haver anvendt deris yderste flid det at opspørge, og dog ei har kunde fået det at vide.

15. Ligeledis begåis nogen småe tyveri på marken ved gotfolkis heste, idet at både tyrene af hestene bortstielis, og ei vides, hvo slig begår, da skal markmendene, hver udi sin district, vere tilforpligt at vere udi marken og der hafve opsigt med al ting dem vedkommende fra dend tid, hiorddrengene driver hiem med fæet, og indtil de kommer ud igien, og sær tilse, at alting i marcken skickelig tilgår. Og når hiorddrengene kommer i marken igien med deris fæe, skal de anbefalis at have indseende den ene med den anden, som er nesthos, og om til noget i så måder fornemmis

strax gifve tilkiende, hvo skaden har giort for at fåe vedderlaug derfor, eller legge sig imellem til skaden at svare. Antreffis ellers hiord-drengene sammen at flocke sig og dobler, dricker eller giør andet uskickeligt og forsømmer deris tieneste, da skal enhver hafve magt til at pidske dem mådelig uden nogen tiltale derfor af nogen, dog at sligt ei sker af had eller anden avind.

16. Kiører eller ridder nogen over diger og gryfter og på anden mands jord eller såed korn, og således giør vei, hvor ingen vei er, og baner veien for dend veifarende, da skal dend, som i så måder angribes, betale til straf foruden skaden 2 mark. Følger nogen samme vei, efter at de ser opkastning er giort for det jord, som ei må kiøres over, betale iligemåde 2 mark til straf eller pantis derfor strax på steden. Gåendes folk må ei heller giør gangstier over nogens korn, hvor ingen gang bør at vere, under 8 skiellings straf, som strax betalis eller pantis derfor.

17. Af lige beskaffenhed er det, om nogen kiører over anden mands jord eller korn med sin møg og gøde og ei vil følge adelveiene, betaler i lige måde skaden og til straf ved udpantning strax 2 mark, dog ifald nogen indeluckes af sin omliggende naboer med korn eller gres, således at hand ei uden sin nabois skade kand komme til sit eget jord, da bør den, som således indluckis, at have det udi dernest og bekvemmeligst liggendes nabois villie og minde, som og ei må negtis ham, vei til sin jord, når hand hannem derfor efter uvillige mænds sigelse betaler for, hvis korn eller græs hand ved slig vei kunde lide skade.

18. Ligeledes måe ingen drive med hiord over anden mands jord til sit græs, med mindre hand hafver det med eiermandens minde og villie.

19. Diger, grøfter, gierder eller planker, som er giort omkring urtehaugerne eller byens luckelser, hvo som dem bestiger eller nedbryder, hvilked anses for, at det sker gotfolk til skade enten for at bestiele dem eller i andre måder at gåe på ulovlig veie, de skal settis i rådhuskielder eller gabestok, ligesom forseelsen befindes at vere til, og betale skaden.

20. Og som tit og ofte indkommer klagemål fra consumptionsforpagteren, at luckelsen omkring byen ei bliver holt i dend stand, som ske bør, formedelst en del af indvånerne ei forsvarlig holder deris luckelser vedlige, som er omkring urtehaugerne og deris tofter ved gårdene imod marken, så derved ofte gifvis anledning og goed leilighed igiennem deris bagloger at indpracticere både småt og stort ind i byen til consumptionens svig, hvorfore enhver, som hafver deris urtehauger ved gårdene og imod marken, bør hver for sin grund at holde deris luckelser forsvarlig med grøft eller giersel vedlige, og deris tofter, som besåis med korn eller ligger til gres og indgrenser til byen, således indhegne dem med recketræer eller anden opkastning, at ingen ridendes eller kiørendes uden med voldsom magt kand komme derigiennem. Hvorimod også byens kiemner idelig skal holde dend øfrige af byens luckelser til gaderne vedlige, såvit byen tilkommer og sædvånlig har verit. Indkommer herom efterdags klagemål, og det befindes, at nogen herudi er forsømmelig og efter lovlig siun og advarsel ei holder samme indheigning således, som for er melt, vedlige, lader kiemneren det forferdige og betalingen derfor hos vedkommende udpante. Er og kiemneren self forsømmelig og efter advarsel ei lader forfærdige de luckelser, som byen self tilkommer at holde vedlige,

og forhen af byen hafver bekosted, så og foldene, svarer self til samme omkostning, som andre vedkommende derpå måe giøres.

21. Grøfter for aggerenderne i marken må ei tilladis nogen at opkaste, hvor det ei sædvånlig har veret forhen opkast, eftersom ved addelveien og markveiens kørsel mange der ofver både kommer til skade, og kørselen, når den ene kommer imod den anden, ei kand komme frem, såsom opkastning er giort fornær på hverandre veien til skade, så neppelig et kornlæs kand komme igiennem, langt mindre tov vogne mødes tillige, hvorfor byens kiemner bør at hafve opsigt med sligt, efter at hand derom er advaret, at nogen slig opkastning sker, bør hand at forføie sig derud og tilse, at ingen grøft opkastis anderledes, end at tov vogne vel kand kiøre forbi hverandre med læes. Og såfremt nogen allerede skulde hafve uden lovlig adgang indkneben veien, kørselen til forhindring, da vedkommende derom at advare, sligt at rette og forandre, eller på byens bekostning ved kiemneren dele det ved retten tilbage, og så igien ved sagens udgang lade sig bekostningen betale af skyldeneren og byen, så vidt billigt er.

22. Tager markmændene eller andre nogens fæe i hus eller setter dem i folden for skade, de hafver giort i marken, og andre med magt tager det ud igien uden minde, hand betale foruden skaden strax til straf 1 rixdlr. Og hafver han ei middel til at betale med, da at settis i rådhuskielderen 4re nætter og dage på vand og brød.

23. Lige så, dersom markmanden eller anden tager fæe i hus, som giør skade, og vil føre det i folden, og andre tager det med magt bort igien, så skal dend,

som bemegtiger sig fæed, betale både skaden, som er giort, og derforuden for utilbørlig medhandling betale 1 rixdlr. straf eller lide på kroppen derfor, som åben er melt.

24. Kommer noget kveg eller andet fæmon på marken eller fællet, som med nogen smitsom siugdom er angreben, og eiermanden ei bevarer det særdelis fra andris høfveder, da efter ad derom er giort advarsel uden frugt, måe det jagis udi dynd og bløde, ja rent dræbis uden påtale.

25. Ingen uden byen, som levere i landgilde til deris hosbonde i byen liung eller tørf, må grave eller slåe det på byens grund, mens dersom hosbonden, som boer i byen, behøver enten tørv eller liung serdelis til sin husholdnings fornødenhed, da hafver de ret til lige såvel som andre byens indvånere at niude det af byens hede og moeser. Daglønner og andre gemen folk, som grafver tørv i byens moeser og til andre forhandler med forprang og derved forhindrer andre gotfolk, at de ei kand fåe graved de tørv, som de nødvendig behøfver, så som slige forhen bemelte gemenlig ere de første, som grafver tørv om foråret og ofverlegger moserne, at snart ingen, som kommer efter dem, kand fåe tørv, at grave eller jord til at legge tørvene på; thi måe de ei grave mere end til deris egen fornødenhed og ildebrand, som eragtes at kand vere om året til enhver ungefehr 10 læs skoetørv. Begierer ellers nogen at leie dem til at grave tørv, tillades det.

26. Fæedrift og gresning anbelangende, som de omkring byens mark, hede, moeser og krat boende bønder og andre sig tilsniger og meget misbruger, idet de lader deris høfveder gåe, hvor dem lyster at

gresis sommeren igiennem og derved betager byens indvånere deris ret og fornøden drift, thi bør slige omkringgrensende at entholde deris høfveder derfra og ei niude nogen drift eller anden nytte af Viborg hede, moeser eller krat inden dets rette markskiel. Befindes nogens fæe at komme der, hvor helst de har ingen ret til, måe det tagis i hus af dem, som det ofverkommer, indtil øfrigheden det anmeldes, som og bør at handhæve byens privilegier og lade straffe slig ulovlig drift, og derforuden betaler de skyldige omkostningen, som anvendes på fæed at tage i hus og derforuden 8 skielling af hver stoer høvid, 4re a 2 skielling af små høveder til indtægtpenge.

27. Så må eiheller Øster- og Sønderteigelgårds besidere sambt Vintmølle, Kviholm, Beringholm og Nørmølles besidere niude gres på Viborg sædemark og slåe vidre kvæg på aured om efterhøst end efter proportion af, hvis deris gårders hartkorn er taxerit for. Langt mindre måe de for fremmede tage noget kveg på græs, uden hvis de vil på deris egne gårders tilligende grund grese, mens ei på byens serdelis eiendommere, mens dersom nogen af byens egen indvånere vil lade komme fæe til dem at gressis, måe det antagis og gåe lige ved det fæe, som drives af byen, dog såvit fællet kand tåle, og de, som fæed tilhører, kand bevise at hafve jord på Viborg mark til.

28. Efter ler eller sand måe icke kastis eller grafvis udi eller nær ved veien, for at icke nogen derved skal komme til skade, mens hvo det behøver, opkaster det på de steder, som er anordnet, enhver uden skade, eller pantis strax for 2 mark og opkastningen strax igien at sleufe og skaden at svare.

29. Byens skovkrat, som Margretlund, Byemandsris, Vintmøllekrat og Skaberkrat, må ingen hugge ris udi, mens lade vere i fred for at opelskis, hvorom og herefter vil giøres anordning til opsigt dermed, så dermed i alle måder skal forholdes efter derom hans kongl. maysts. allernådigste udgangne skovforordning.

30. Møddinger, som samlis udenfor byen, måe ei leggis de ordinarie korseler til forhindring, mens ved veiene, hvor platsen er tilovers, og såfremt nogen mødding således efter billig påklage er lagt eller herefter leggis, skal det strax efter advarsel bortførrris eller byens kiemner det at lade borttage og henføre, hvor hand det kand behøfve, uden betaling.

31. Møddinger må ei samlis eller leggis inden i byen nogen steds på gaderne for ei at giøre stank eller usund luft, eiheller må nogen indkaste deris møg og gødning ud på gaden eller stræder lengere, end det strax nogle dage efter kand bortføris. Sker det icke, da skal kiemneren det i lige måde lade bortføre og ud dermed i marken, hvor hannem lyster til sin egen brug; og de, som slig urenlighed har ladet udkaste, endog betale ham for hver læs at udføre 2 skielling.

32. Dersom markmændene ser igiennem finger med nogen om noget af forommelte articuler, og icke strax tilkiendegifver skaden for vedkommende, mens lader det blifve uangifven, skal hand self ei allene betale skaden, mens derimod betale 1 mark til straf under udpantning.

33. Markmændene skal vere hermed forbøden at holde heste på græs for nogen anden end for sig selfver, medmindre de hafver serdelis leied jord dertil og dem derpå setter. Befindes det ellers, at de setter enten deris egen eller andres bæster på nogens andens

jord, betale første gang til straf 2 mark, anden gang 4 mark og siden lide som utroe tienere og uden nogen løn miste deris bestilling.

34. Samme straf skal dem vere pålagt, om de enten tillader eller ser nogen at sette deris fæmon eller hæste på anden mands jord og icke gifver eiermanden det tilkiende.

35. I det øvrige skal markmændene i alle måder således skicke og forholde sig, at ingen med goed føie skal hafve årsag sig ofver dem at besverge og icke give eller giøre nogen noget usømmeligt, mens vere beskeden udi ord og gierning. Befindes anderledes, skal de af øfrigheden derfor tilbørlig straffis og settis tilrette.

36. Markmændene er efter gammel sædvåne bevilget til årlig løn af hver mand, ingen undtagen, rige eller fattige, geistlig eller verdslig, som bruger jord på marken af en agger, som er besåed med korn, 2 skielling, og af en agger, som slåis græs på, 1 sk., mens af de indgrøftede udtofter ved heden betalis allene 1 sk. af aggerne enten til korn eller at slåe, hvilked de skal niude uden forskiel, og såfremt det dem negtis og ei ved Mickelsdag strax betalis, skal byefogden eller i hans forfald sættefogden have magt til ved byens tienere derforuden anden proces at lade hos vedkommende udpante, og niuder byens tienere for deris umag derforuden hver 6 skielling.

37. Og som markmændene nu således ere bevilgede at niude betaling for deris umag, så skal de igien vere forbunden at svare, hver mand til deris korn og gres, at derpå ei sker nogen skade efter forhen bemelte artickeler, dog må ingen ved lønnens anfordring korte noget, mens hvo nogen skade lider, skal søge det hos markmanden strax på de tider om

året, når skaden sker, og da skal markmanden betale det, mens siden ei afkortes.

38. Straffen angaaende, som før er melt, skal eskis i mindelighed af de skyldige eller markmændene, og dersom de ei godvillig vil betale strax, skal byens tienere magt hafve uden videre proces eller lovmål derfor hos de skyldige at udpante og vedkommende levere, hvilket pant dog skal stå til løsning udi 4re dage og siden ei tilsvaris, og byens tiennere niude for deres umage hos dem, de panter, hver for 6 skielling.

39. Byens kiemner efter advarsel skal altid have opsigt med foldene — som både nu er og herefter indrettis — som fæed indsettis udi, når skade er sked, at de kan altid holdes i stand således, at de indtagne høfveder derudi kand forvaris, og såfrembt det ei sker, og bevislig klagemål ofver hans forsømmelse i så måder indkommer, når hand derom er advared, skal hand self svare den skadislidende, om fæed indkommer eller udbryder, formedelst folden ei forsvarlig er indlogt.

40. Og som det vil falde for besverligt for øfrigheden med ald forbeskrefne altid at hafve opsigt, såsom om sommeren særdelis gemenlig forefaldes adskiellige klagemål ofver dend stoere uskickelighed, som går i svang udi marken, da anordenes af øfrigheden årligen en af auflsmændene udi hver sogn enten det er fornemme eller andre borgere, som skal vere udi aldermands sted at forhøre de indkomne klagemål, og efter disse articuler skaffe enhver ret og self efterforske, at dermed ordentlig tilgår og vedkommende advare, og skal samme mænd hafve en bøsse, hvor udi skal samlis de bødder, som i så måder indkommer, og derover holde bog til enhvers efter-

retning, og hvis penge således indsamlis årlig hver nytår levere de fattigis inspecteurer for at uddele til de fattige. Udpantningen angående, da nåer dend anordnede oldermand tilsiger byens tienere at udpante hos de skyldige, markmændenes løn undtagen, da skal de det efterkomme på hans antsvar, som og således skal forrette sin tieneste, som forsvarlig kand vere, eller derfor af øfrigheden settis til rette som andre underhandlere.

41. Veiene anbelangende både adelveien så og markveiene, som mange steder ere meget besværlige og onde at kiøre, og derved også gifvis anledning for de veifarende imod vinteren og foråret — da både reign og slud falder — at kiøre over de nestliggendes jorder for at forbigåe pudserne, som besverlig er at ofverkomme, så bør samme vei at forbedris både til de reisendes og indvånernis egen nytte, ei allene for auflingens befordring, mens endog for dem, som både skal til og fra byen, og vil i så måder giøris anstalt, at noget et år og noget et andet år forbedris, og særdelis anordnes en goed mand til inspectionen derofver sig at påtage og arbeidet ordinere, og imod de tider, at det kand vere bekvemmeligst, anmode indvonerne om at giøre assistents enten med heste og vogn til at agge grud, sand, liung eller ris dertil, andre til det at jefne og giøre opkastninger med grøfter, at vandet kand løbe derudi ved siderne af veiene, derforuden kand og begieris af de omkringboende bønder, som snar daglig har deris kørsel til byen, også at komme derved til hielp, som ei påtvilis, at de joe og skal findes villig dertil, og skulde det enda icke kunde fuld drivis, da skal indvanerne, som ei har villet giort godvillig hielp til slig fornøden verk, betale deris an-

part af samme omkostninge lige som deris tilstand er til, rige og fattige ad advenant, ligesom dem kand tilkomme at svare efter rigtig ligning og ofverværelse, og såfrembt de endda icke godvillig vil betale deris anpart, da derfor at pantis og dem betalis, som udi så måder til arbeidet antagis.

42. Og på det enhver i byen boende herom kand hafve videnskab og efterretning, skal denne anordning strax ved hans kongl. mayst. allernådigste confirmations erholdelse derpå læsis til rådstuen og byetinget efter indvånernis indkaldelse derom, og originalen forblifve ved rådstuen og siden årlig en gang imod forårit atter igiennem læsis for indvanerne på rådstuen, og enhver herom advaris at holde derofver, og om nogen begierer genpart heraf til efterretning, da dem originalen eller en rigtig gienpart imod bevis sålenge leveris til at udskrifve, derforuden vil tvende gienparter heraf udskrifvis, af magistraten videmerit, som mændene, der er i oldermands sted, skal hafve hver en af til at holde over og siden vel forvaret fra sig igien levere imod kvitering til deris efterkommere.

43. At således til enhvers gafn og beste er anordned og herefter dermed skal forholdis, hafver vi denne vide og vedtægt underskrefved og voris rådstueseigel hos trygt, så og venlig begieris, at en del af indvanerne og nogle af auflsmændene samme ville igiennemse og derefter rette til videre bekreftelse og samtycke underskrive.

Datum Viborg den 24. appril anno 1715.

P. Erichsen. (L. S.) O. Gerner.
J. W. Raun. Friderich Krøger. M. F. Haven.

Denne velvise magistratens velbetenkte og høifornoden anordning finder vi underskrefne at vere til byens og indvanernis beste oprettet, og derfor samme tillige af os samtyckis og underskrivis.

Datum Viborg ut supra.

24 navne. Den sidste, Jesper Schouboe, *skriver:* Jeg tacker og holder mig denne vide og vidtegt efterretteligen, hvortil gifve lycke.

Forommeldte at være rigtig copie efter originalen testerer.

P. Erichsen. O. Gerner.
L. S. L. S.

Efter afskriften i Landsarkivet i Viborg.

III. 1732.

Som stoer uorden og misbrug begåes her på Viborg mark, sær med heignet og diger, sær med lergrafve ved veiene, med veie ofver folkes jord og meget mere, tvertimod ded af den velvise magistrat og borgerskabet giorte vedtegt den 1. october anno 1688,*) så for at forekomme alt sådant og i anledning af lofvens 3. bogs 13. capitel, 31. art., hafver vi underskrefne borgere og indvånere her i Viborg giort og vedtaget følgende vide og vedtægt imellem hinanden, nemlig:

Så går man tilbage og tager vedtægten fra 1688, som den er meddelt foran side 124—130. Post efter post

*) *Tilføjet i margen:* og af 10. juni 1732, *som er den dag, da nerværende vide er bleven ratificeret på Viborg rådstue. Denne så vel som de følgende tilføjelser og rettelser er gjort med en anden hånd.*

kommer i samme orden og i reglen med de samme ord. De afvigelser, der findes, gøres der her rede for.

Post 1 til 16 er ens; kun i 7 udelades de sidste 21 ord og i 8 de sidste seks.

I 17 ændres de sidste fem ord til: eller og byens fornødne udgifter. *Med en senere hånd er så hele posten ændret til:*

17. Hvis bøder, som efter forskrefne vedtegt, bekommes, skal samles udi en dertil forordnede bysse under én af magistratens og 2de mænd af hver sogn deres låse og efter øfrighedens anordning uddeles til byens fornødne udgifter ved marken at hegne og lucke eller anden fornøden brug.

18 er som 19 i I., side 129.

19. Som byens veie såvel til st. Mickels, st. Mathiis, st. Mogens, som til st. Hanses porte befindes af stoer brøst, så de næsten ere ubrugbare og meget farlige særdeles for fræmede og ubekiendte reisende og for alle i almindelighed, som enten om natten ankommer til byen eller må i deris bestilling om natten udreise, hvilken ulempe er forårsaget, at en del borgere ulovtilladelig har opkastet lergrafve og andre grøfter strax ved siden af den alfar vei, hvorved den veifarende lettelig i vanlycke kand geråde, foruden at bemelte veie på andre steder med grøft og i andre måder ere beskadigede; da er herom vedtaget, at hvilken borger, være sig, hvo det er, efterdags, og så snart veiene ere bragte i nogen goed stand,*) understår sig enten at opgrafve ler eller giøre lerhul hos veiene eller icke lade trei favne imellem grøften og veiene, da skal hand anses og bøde efter lovens 3die bogs 15. cap.

*) *De sidste ti ord er senere udgåede.*

2. og 3. art., hvilke bøder hoes hannem efter lovens anledning, uden foregående domb, udpantes. Og hafver markmændene særdelis at hafve nøie og flittig indseende med at alfarveien icke af nogen forderfves eller opgrafves, mens skulde nogen sig sligt underståe, skal de det magistraten strax tilkiændegifve, og skulle de fortie noget i sådant tilfælde, som angå det almindelige beste, straffes de efter magistratens sigelse.

20 og 21 er som de tilsvarende i I, side 129 og 130.

22 har i stedet for ordene i linie 3 »og icke give«: og icke ofverfalde nogen med skieldsord *o. s. v.*

23 er som 18 i I, side 129, dog er her i margen tilføjet: og ingen bør eller må vægre markmændene slig betaling i det længste til Mortensdag under vedbørlig udpantning som for ekstraskatten skér. *Der er vist, at disse sætninger skal indføjes efter ordet »vedkommende« i linie 8.*

Hvilken forskrefne vide og vedtægt vi samtlig imellem hverandre har vedtaget, som vi tienstligen beder vort høiædle*), velædle og velvise borgemester og råd med os ville ratificere og stadfæste.

Viborg den 17. april 1732.

25 underskrifter. Af disse tilføjer J. Eggers: Tilståer såvit ret eragtes, *og* A. Herbst: Denne vedtegt er høilig fornøden, og derfor eragtes for billigt samme at underskrive.

Alt foreskrefne borgernes vide og vedtægt udi begge sognene finder vi er nøttig for enhver. Hvad eller videre kand forefalde og ei her udi egentlig er

*) *Sidste to ord senere tilføjet.*

anmeldet, haver markmændene at afvarte øfrighedens anordning og i det øfrige idelig tilkiendegive, når noget herimod stridende skulde tildrage sig og*) i marken forefalde. At således herefter skal forholdes blifver hermed af os ratificeret.

Viborg rådstue**) dend 10. juni 1732.

H. Knudsøn Rafn. Mathias Hecklau.
Johan Hermann Barlag. C. Mørch. Naaman Harck.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg.

Fly sogn, Fjends herred.

1747.

1. Skal menige grander og byemænd årligen, 14 dage før st. Volborig dag, samles med hverandre om byens gafn og beste, på det at korn og eng udi goed tid kand blifve hegnit, og hvilken mand, som da icke self udi egen person enten det første eller anden gang møder, hand skal give til straf til byen 1 mark danske, med mindre hand liger på sin sygeseng eller og er af bye i kongens eller sin hosbondis ærende, og skal samtlige grander, ingen undtagen, gå i samme mands gård og pante hannem for forskrefne penge og ei bryde der med enten vold, hærværk eller andet efter lovens 3die bog, 13. cap., 31. articel. Findes nogen mand herudi gienstridig og vil icke gå med de

*) *I stedet for de sidste otte ord stod oprindelig »hvorledes tilgåer og hvad«.*

**) *Rådstue er overstreget.*

andre, da skal hand strax pantis for halfdelen så meget, nemlig 8 skilling danske.

2. På fornefnte tid, når vi således ere forsamlede, skal vi udnefne dem, som skal vere åldermænd, én mand af hvær bye, som det efter ården og omgang kand tilfalde, og dennem videbogen og tallierne at levere. Så fremt nogen af dennem skulde icke af vi andre synes dygtig*) dertil, da antagis den neste efterstående efter omgangen, og bør åldermendene at gå de andre byemænd for med god exempel i korn og enge at hegne. Og hvem, som vegrer sig ved samme aldermands bestilling at antage, når hand af byemændene, som før er rørt, er udvelget, skal hand give til byen 1 rixdaler eller og pantis der for og ståe det for året om.

3. Aldermændene skal menige mænd i byen være hørige og lydige i alt, hvis de tale og påligger til byens gafn og beste. Befindes nogen dem uskjelligen at imodstå eller med skielden, banden eller spotten på stæfne at antaste og overfuse, da skal den bøde til hannem 1 mark danske, hver gang det sker, til byen 8 skilling, og er det hans ære angående, da hæfter hand for tiltale til ham efter loven, og strax pantis af byemændene for forskrefne brøde.

4. Dersom aldermændene med de fleste og beste byemænd liger nogen kiær eller anden jord i hegne til byens og menige mands nytte og gafn, skal *det* blive uryget og måe icke af nogle fåe ryges. Hvo som det driver eller drive lade med forset, bøde til byen for hver creatur 8 skilling og pantis.

5. Skal hver mand eller hans visse bud møde på grandstefne hver søndag efter midag, strax hyrden

*) *Her står udygtig, men det må være en skrivefejl.*

driver efter prædigen, indtil alt kornet er indhøstet, og der lade sig opskrive for sine creaturer, der har været til skade forgangne uge i korn, eng og hegne, for 1 hest, øg, kov, stud, ungnød, 2 kalve, 4 får, 6 lam, 1 gamel svin, 2 gris, 4 gies én skilling dansk. Hvo icke møder i tide, give 1 skilling, og hvo slet ingen kommer fra, give 2 skilling.*)

6. Hvo som icke godvilligen lader sig opskrive, når hannem, af hvem det haver sęt, at hans høfder har været til skade, overbevises, mens med sværen og banden vil forsvare sig, han bøde, for hver gang det sker, 4 skilling og derforuden svare skaden efter 2 af grandernes sigelse og pantes derfor, om hand icke goedvilligen vil det udlege.

7. Hvilken mand eller hans folk, som med skiensord og ubekvems tale ofverfalder den anden på grandstefne eller griber til våben, høder eller truer, bøde strax til byen 1 mark danske. Men sker der slag, hårgreb, jordskud eller dislige, da den, som giør klammeri, at bøde til byen 2 mark danske, og er der lige skyld på begge sider, da give hver, som forskrevet står. Giver den ene hverken årsag til klammeri, eiheller øver nogen gienslag, da være hand fri og have sin tiltale til den, som ham overfalt, efter loven foruden det, som hand ellers skal give til byen.

8. Ingen må enten sverge eller bande på stefne, uden det bliver hannem af aldermændene tilladt imod tillagt skyld sin uskyldighed at bekræfte. Hvo som herimod modvillige handler, bøde, hver gang det sker, til straf 4 sk., ellers sker det af uagtsomhed, hver gang 2 sk., hvilke penge skal især af aldermændene

---

*) *Sidste sexten ord senere tilføjet.*

indkræves og udpantes, og når de andre videpenge enten deles imellem granderne eller anvendes til byens nytte, da disse at uddelis til de fattige og mest nødtørftige i byen efter sognepræstens og 6 af byemændenis dieris råd og samtycke.

9. Hvad som helst nogen mands hustru, børn eller tienestefolk, som hand i sin sted på stæfne fremskicker, forser sig imod overskrevne artickler, enten med sværen, banden, skielden, truen og slagsmål, det skal manden hosbonden svare til og self pantis for så fuldkommelig, som det var sket ved ham self, så vidt som efter videbogen er angående; men den, som er bleven overfalden af nogens mands tienestetiunde på stefne, i så måde have sin tiltale til tiundet med lov og ret forbeholden.

10. Skal vi årligen i hver by have en hyrde og give hannem hans rettighed. Disligeste en markmand til ald byens mark at vogte og give hannem til vide og løn, som her til dags brugeligt haver været. Item en svindreng over ald byen og hannem lønne og maade, som sædvanligt været haver.

11. Skal hver mand årlig udi rette tid lucke for korn og engene, hvor luckes skal, når åldermændene med de andre det påleger, til hvad tid og dag de det tilsiger at skal være lukte for hver sted. Hvo det icke vil giøre og er dermed forsømmelig, hand bøde for hver dag, hand lader sin lucke derefter stå ulukt, for hver lucke 4 sk. danske og derforuden tage på sin talie, hvis creaturer da indgåe, imedens den er ulugt.

12. Til samme tid skal og alle byens ledder af de vedkommende, efter som tilforn vedtaget er, forsvarligen være hengte. Hvo som med fornefte ledder

findes forsømmelig og icke til bestemte tider dem forfærdiger og ophenger, bøde for hver dag de ere uhængte 6 sk. og der foruden tage på sin egen talie, hvis høfveder der kommer indenfore, så og bøde skaden efter dannemænds sigelse. Mens om så sker, at nogle ere forsømmelige med deris anpart i ledet at tilbringe, da bør de første at være forpligtet ald ledet på deris bekostning at forfærdige og henge, og når det er sket, skal aldermændene tage 2 mænd *med sig* og vurdere samme led, hvad den forsømmeliges anpart haver kåstet de andre, som det haver hængt, og skal menige grander gå i samme mands gård og der tage dobbelt så meget til pant, som hans anpart i leddet blev vurderet for, og levere det til dem, som leddet haver bekostet, hvilket de beholder, indtil det løses med så mange penge, som deris anpart i ledet var vurderet for, og om de det icke vil løse efter advarsel og tilbydelse, da beholde sig pantet dem, som det haver i hænde.

13. Når så leder og lucker er af alle forfærdigede, skal de derefter holde dem ved hævd og goed magt. Hvo det icke giør, men lader dem blive brøstfeldige, hand skal bøde om søndagen 4 sk., for hver dag hand lod sin lucke eller led være brøstholden, efter at hand derom var påmindt, og tage på sin egen tallie, hvad som kommer indenfore på korn, eng og hegnet, imedens hans lucke eller led er forfalden, og dertil svare skaden.

14. Hvilken mand eller hans folk, som går, rider eller kiører igiennem *byleden* og lucker den icke, bøder til byen 4 sk. for hver gang og der for uden skrives på tallien for det, som kommer indenfore, og svare skaden.

15. Hvilken mand, som rider, kiør eller far endelangs eller tvers på nogen mands korn og giør hannem skade dermed, skal først betale skaden efter dannemænds sigelse, når det bliver hannem overbevist, og give til byen 1 mark danske.

16. Hvo som rider eller kiør anden mands dige eller led ned eller og vogter sine bester eller andet der ved og rider det ned, skal igien strax forfærdige det, som det tilforn var, eller og pantis derfor, om hand icke det strax igien vil bøde og give til byen 8 skilling.

17. Valborig dag skal alle engene være udi hegn. Hvo som efter fornævnte tid lader sine bæster eller andet kveg komme udi engene, pantis for 4 sk. for hver, hver gang det sker, og derforuden betale skaden, med mindere sligt af samtlige naboer tilstedes.

18. Skal hver mand ryde op for sin eng udi lavtide under straf 2 sk. for hver sted, for hver dag den stor urydet, efter at det er pålagt. Og skal de og giøre vaserne færdige, når aldermændene det tilsiger. Hvo det nekter, bøde til granderne 1 mark for hver dag, derefter de andre deris er giort færdig og stande dem til rette, som lider skade.

19. Ved Voldborrig dags tid skal menige grander efter loven giøre deris engeskiel kendelig under en half rixdallers*) straf, når det af aldermændene er pålagt, men dog må icke nogen giøre skiæl på engene, med mindere aldermændene og granderne ere alle tilstede. Og skal de tilsige aldermændene, hvo som vil have sine engeskiel giort kiendelig, og de med dem da berammer tiden, når de skal møde til det.

---

* *En half rixdaller er rettet til:* 1 mark danske.

20. Hvad menige mand udliger til deris biugsædhøfder, det skal være udlagt, medens bygsæden varre, og hvor ploughøfderne i bygsæden således skal være, der skal menige mands være tilsammen. Hvo som med sine ploughøfder enten nat eller dag drager fra de andre enten sønder eller nør, enten i eng eller i andet hegne til særdrift, bøder til straf for hver best, hver gang 10 skilling, og betale skaden, om det er i eng.

21. Hvo som driver eller tyrer i nogen mands korn, eng eller hegnet, og det bliver ham af markmanden, eller hvem det haver set, overbevist, da, dersom det sker om dagen, pantis hand for 1 mark danske af hver best eller nød, som hand der tyret eller vogtet haver, og derforuden betale skaden, men sker det om naten, da pantis hand for dobelt så meget, og da kand hans tyren eller vogten snart anses lige ved andet tyveri.

22. Men hvis bester eller fæ, der slipper løs om natten eller om dagen og giør skade, hand bøde igien efter dannemænds sigelse til den, som fik skaden, og bøde til granderne efter vide og vedtegt.

23. Tyrer nogen sine bester eller kveg ved korn, eng eller hegnet, og de nåer derudi og giør skade, da bøde skaden og til granderne 4 sk.

24. Hvo som haver følhoser, må ei tyre dem langs op ved siden af nogen mands korn, at følerne går derudi og giør skade, ei heller må føllerne gå i kornet efter st. Hansdag med villie, når bester vogtes,*) ei heller imellem kornraderne i høstens tid, med mindere de vil opskrives for 1 sk. på tallien for hver føl og

*) *Sidste fjorten ord senere tilføjet.*

derforuden betale skaden. Og skal det vere markmanden tilladt sådane at optage og hiemføre til den, som haver fået skaden.

25. Tager nogen sine høfder fra markmanden, når hand har taget dennem i korn, eng eller hegnet, eller på veien hindrer hannem eller tager dem fra hannem, hand bøde til granderne 2 mark og derforuden betalle skaden.

26. Hvo som tager sine svin fra hiorden, efter at svinehyrden haver dem antaget, han bøde 2 sk. hver dag, indtil de kommer til hiorden igien, med mindere di leger grise eller selges eller på sti indsettis.

27. Og skal ingen drive nogen særhiord efter voris korn og eng er lagt i hegne, og hiorden haver antaget kiørne at vogte, og skal vi lade en gå med hyrden, som sædvanligt haver været. Hvo som tager sine høfder fra hyrden og driver sær dermed, pantis for 4 sk. for hver nød, hver gang det sker, dog icke hermed forment, om nogen haver et svagt høfvit, som ei kand vinde og være med hiorden, hand jo må have det på sit eget eller byens fællet andre uden skade, til det kand vinde med hiorden. Men sker det længere, da gives 2 sk. for hver dag, hand så holder det, efter at hand er advarit.*)

28. Ingen må tyre sine heste eller vogte andet kvæg eller føre det i vang eller i eng, når hand self haver høstet eller indaget, førend ald vangen er ledig. Hvo sig her med forbryder bøde til granderne for hver best 1 mark og stande dem til rete, som lider skade derved.

29. Skal ingen begynde at såe byg, slåe høe eller at høste rug og havre, førend aldermændene med

*) *De fem sidste ord er tilføjet senere.*

menige byemænd det pålæger og tiden berammer, uden hand strax vil pantis for 2 mark, som herimod giøre. Dog måe den, som trænger, høste 1 trav eller halfanden til sit husis fornødenhed; dog før hand det giør, må hand give aldermændene det tilkiende, under straf for 4 sk. til byen.

30. Når engene slåes, må ingen føre sine bester med sig inden engegrøften eller vasserne. Hvo det giør, bøde for hver best 4 sk. og stande dem til rette, som lider skade derover.

31. Haver nogen bortleiet eng til andre udenbyes folk eller agerjord, så må de ei høste eller slå, førend bymændene self haver begynt. Begynder de før, da bøde den derfor, som det haver bortleiet, 1 mark dansk og pantes derfor. Det same er og at forstå, om nogen fremmed såer byg.

32. Haver nogen udenbyes eng på Fly mark, da tillades dem icke samme eng at bierge, førend bymændene begynder at bierge deris, og at de så skulle kiøre på andres uslagne eng eller holmsteder med heste og vogn. Sker det, at de derpå kiører, da pantis de på steden af aldermændene for 12 sk. og betale skaden, og nedbryde de nogen dige og giør kiørsel over, da pantis de for 24 sk. Ei heller må nogen af bymændene nedbryde nogen mands dige og giøre kiørsel over, førend samtlige bymænd det samtycker, og den mands høe er tienlig, som digen skal neder for. Hvo herimod giøre, bøder til byen 1 mark og pantis derfor og derforuden svare skaden.

33. Hvilken mand, som med sine folk går tvers eller langs på andres holmsteder med forset og trecker det ned, hand bøder derfor 4 sk.*); men hvo som

---

*) *4 skilling er senere rettet til:* 1 skilling af hver menisk.

kiører over andres holmsteder med heste og vogn, hand bøde derfor hver 8 sk. og betale skaden. Hvo som går over agrene i høstens tid og giør skade, bøde 8 sk. af hver menisk.*)

34. Haver nogen leiet eng af andre byer, da må de ei tilstedis at føre deris bester over gryften eller vasserne ud imellem holmstederne eller stackene, med mindre menige grander det samtycke. Giør de herimod, da skal manden svare bymændene brøden, som af dem ere pålagt, som dem engene haver bortleiet.

35. Må ingen lade sine kloder eller andre bester løbe efter vognene, når de kiører høe eller korn hiem eller andre tider at løbe løs efter de koblede bester**); sker det med villie, da bøde for hver gang 4 sk. og betalle skaden, sker det for vanvare, da gives 1 sk. og den at skrives på talien, af hvem som det ser, og skaden at gielde.

36. Må ingen grave eller grave lade nogen skadelig grøft i grønjord. Graver nogen grønjord der, som enten er eng eller tilforn har været eng, om endskiønt hand self det jords mål sig tilregner, da pantis hand uden nogen forskånsel for en half rixdaler for hver læs. Graver nogen grønjord strax ved byen, som længe har liget og kand vere bymændene til skade i dieris uddrift med dieris kvæg, da pantis hand for 1 mark 8 skilling for hver læs. Graver nogen grønjord i fællet, hvor græs kand voxe, da bøder hand derfor, ligesom steden er, hand haver gravet på, og efter som skaden befindis. Hvorfore når nogen formenis at have gravet til skade udi fællet, skal oldermændene strax tage 2 af granderne med sig og beser

*) *De sidste sytten ord er senere tilføjet.*
**) *De sidste ti ord er senere tilføjet.*

steden og derhos efter gryften og jorden afsige, hvad hand skal give til straf, som det haver gravet, for hvilket de, så snart de kommer tilbage, skal pante hannem, dog icke for mindere end 4 sk. eller 2 skilling for læset. — Graver nogen grønjord nær ved byen til skade, da bødis derfor ligeledis.*)

37. Måe ingen have sine svin uringet, når de vil vrode skadelig vrod. Hvo som icke ringer sine svin, når de bliver advaret om, at de giøre skade, pantis strax for hver svin 2 sk. hver dag, de derefter går uringet, og derforuden bøde skaden.

38. Vil husmændene have dieris kiør med bymændenes på agrene, da have de det udi deres minde, mens i heden og fællet tilladis det dem.

39. Måe ingen husmænd eller inderste drive med nogen særhiord, uden de vil pantis derfor for 4 skilling, hver gang for hvert nød.

40. Må ingen give nogen forlof at grave tørre eller slå liung i Fly mark eller hede at bortføre til andre byer. Hvo derudi betrefis bøde til granderne 2 mark danske. — Icke heller self at bortføre af heden under straf 1 mark.**)

41. Må ingen mand tage noget tægtekvæg her til byen, lidet eller stort, med mindre hand icke self haver så meget kvæg, som hannem tilkommer at måe have; da måe hand tage ind på sit tal af andre for leie; dog hvis nogen i byen begierer for leie at få sit kvæg og bæster derpå, da bør hand det for fremede at nyde. En af hver tønde hartkorn må havis med kovhiorden, og 16 nød i alt må havis til en helgård.

---

*) *Sidste tretten ord er senere tilføjet.*

**) *Sidste elleve ord er senere tilføjet.*

42. Hvo som kand tilladis at tage tegtekvæg, må svare sine naboer og byemænd, om de tager nogen skade deraf enten ved smitte eller i andre måder.

43. Må ingen tage nogen tegtegiæs her til byen andre steder fra, når de sælv haver 1 flok, medmindere de vil pantes for 8 sk. for hver dag, indtil de kommer bort igien. Og må husfolken ei tilstedis at have giæs.

44. Dersom dit befindis, at markmanden ser igienem fingre og dølger med nogen enten byes eller udenbyes folk, da skal hand give til straf, hver gang hand derudi befindis, 1 mark eller pantis derfor.

45. Hvo som icke i mindelighed vil betale hyrden og markmanden eller andre, som skal lønnes af byen, bøde til granderne 1 mark danske og derforuden pantis for dieris skyldighed.

46. Hvo som befindis at tage enten løng eller tørve fra hverandre i heden eller andre steder, hand betale den forurettede dobelt så meget, som hand hafde fra ham taget, og give til straf 1 mark dansk og strax pantis derfor.

47. Ingen må bruge fællet merre, end fællet kand tåle, enten med tørvegrøft, løngslet eller dislige. Befindes hand herimod at giøre, bøde efter dannemænds sigelse til byen så meget, som det kand være værdt, hand siunis at have bierget mere, end hand kunde efter sin eiendoms anpart tilkomme, og pantis derfor.

48. Må ingen drive eller drive lade nogen slags fæmon på Flye Sønderkier fra Trogelsvig graf og til Flye, enten om foråret eller efter høsten, men skal samme eng være fri for ald fædrift både først og sidst om året. Hvo her imod giør, bøde til byen, hver gang det sker, for hvert nød 4 sk., som strax

skal udpantis, om de det icke godvilligen vil udlege. Det samme skal forståes om Norkier.

49. Ingen må flytte sit korn over 12 favne fra enden på ageren, når mand høster, under straf 4 skilling*), icke heller sidelangs bortføre. Hvo herimod giøre, bøde hver gang for ethvert sted 12 sk. danske.

50. Sønderkier fællit skal være fri fædrift og fælled, og må ingen bruge derudi nogen tørvegrøft, lidet eller meget, med mindre de vil pantis for 1 rdl.**), hver gang de giør her imod. Det samme er at forstå om Flye Nørkiær fellet. Men graves der hvolgrøft til skottørv, da bødis 3 mark for hver læs og steden igien at opfylde.***).

51. Må ingen have nogen uskårne heste, uden de holder dem i god forvaring, hver mand uden skade; men giør den skade, da bør den, der hesten hører til, at betalle den, der skaden lider, og derforuden til byen 1 mark og ellers at have sig at rette med dislige uskårne hester efter loven og forordninger.

52. Hvo som pløier anden mands jord fra hannem eller underpløier hans jord eller slår hans eng eller korn bort, da skal det efterses af uvillige dannemænd, som tagis af granderne. Befindis det da at være giort af vanvare og uforsæt, da betale skaden, og lige tilbage det, hand haver pløiet, og til byen give 4 sk., men befindis det at være giort med villie og forset, da bødis til byen 4 mark danske og pantis derfor. Men vil hand icke strax lige tilbage igien det, som hand haver pløiet eller høstet og slagen, da tiltalis hand efter loven foruden overskrefne bøde.

---

*) *Sidste fire ord er senere tilføjet.*

**) *1 rdl. er senere rettet til:* »1 mark danske for hvert les«.

***) *Sidste atten ord er senere tilføjet.*

53. Må ingen mands- eller kvindis-person enten af gårdsfolk, husfolk, inderster eller tienestefolk, hvem de være må, gøre noget arbeide enten for eller under prædiken om søndagen eller andre hellige dage. Hvo herimod giører, hand bøde, hver gang det sker, 1 mark danske eller mere, alt som dens formue er til. Og hvilke som sig ellers, når prædiken og gudstieneste er endt, med mutvillig arbeide forser, pantis for 8 sk. hver gang, og skal samme penge givis til byens fattige. — Hvo som kiører af byen, enten efter tørv eller liyng eller høe eller korn eller andre ting om søndagen eller andre hellige dage før og under prædiken, hand bøde hver gang 2 mark og efter prædiken 1 mark af hver vogn.*)

54. Skal menige byemænd være forpligtet at færdiggiøre og ved magt at holde alle veie og broer på Flye mark, bvor behof giøris efter forige vedtægt, når de ere derom på stæfne af aldermændene advarede. Hvo som herudi findes forsømmelig og icke møder med andre ved stederne eller icke vil tillege det, som hand til sligt kand tilkomme, hand give til straf hver gang og for hver sted 8 sk. dansk og strax pantis derfor og derforuden betale det, som hand til sådant at forfærdige kand tilkomme.

55. Måe ingen indelucke eller indpløie nogen jord i fællismark eller i nogen dræft. Mens blive, som det haver været af gammel tid, uden det sker med meste byemænds samtycke. Hvo herimod giører, bøde til byen 3 mark og have sit arbeide forgiæves.

56. Hvad som aldermændene med fleste part af bymændene påligger til byens gafn og beste, det skal

---

*) *Sidste 41 ord er senere tilføjet.*

holdis og icke af nogle fåe verchis eller omkastis under 1 mark danske og pantis derfor eller og pantis, efter som forseelsen er til.

57. Hvo som icke i mindelighed vil udlegge sin vide og brøde, når hand derom påmindis af aldermændene, da må hand strax derefter pantis derfor foruden husfred, gårdfred eller anden lovmål at forbryde, som forhen er meldet.

58. Skal aldermændene strax efter alt kornet er indhøstet være tilforpligtet at indkræve, hvad enhver haver forbrøt, såfremt hand icke self vil svare dertil og bøde for hver, søndag efter alt kornet er inde, det længere opstår uindkrævet eller u-udpantit, 2 mark dansk.

59. Men hvo som icke vil indgå og love at betale sin brøde, når hand er derfor falden, hannem skal de strax pante på steden uden længere tid. Men hvo som lover at ville svare sin brøde til rette tid, som er den neste søndag efter at alt kornit er indhøstet, hans må de opskrive til den tid, og skal så ald pantet forvaris af aldermændene, til de berammer tiden noget derefter at skifte dieris vide, og da må enhver endelig løse sin pant, om hand vil have det. Vil hand da icke løse det, da må det sælgis til den høiestbydende, og pengene derfor at gå til byen for hans brøde.

60. For ald brøde skal der altid tagis dobelt pant af værdi.

61. Skal og aldermændene være forpligted, når nogen af alle disse artickle icke holdis og fyldistgiøris, at kalde granderne tilsammen og da pante dem, som disse artikler overtræde, efter den brøde, som gierningen medfører. Dersom aldermændene findis for-

sømmelige herudi, bøde hand til granderne 8 skilling og derforuden svare self den andens brøde eller pantis derfor, om det er hannem videndis.

62. Vægerer nogen af granderne sig ved at gå med aldermændene og ei går med dennem, da skal aldermændene tillige med de andre grander, når de får været borte at pante den skyldige, pante den, som vilde icke gåe med de andre, for lige så meget, som den andens brøde var, hand blev pantit for.

63. Dersom aldermændene icke self kand skrive, da skal hand altid have en af byen hos sig på stefne, som kand optegne de skyldiges brøde og forseelse.

64. Aldermændene skal og altid have en copie af videbogen med sig på stefne, med mindere hand vil give til brøde, hver gang hand ei haver den ved sig, og den kunde behøvis at efterses, 2 skilling.

65. Hvo som slepper sine bester på de steder, som de lettelig kand gange til skade fra de andre dieris og icke heller fengsler dem, *) og det befindis, bøder for hver best, hver gang .... **)

66. Ingen må grave nogen hengtørve nedenfor Gratbjerg kierende og lige sønder på til Vegerbai og icke heller nogen hengtørve eller brendetørve nedenfor Opmarks ager, med mindre det bliver jo skift. Hvo herimod giøre, hand bøde 4 sk. for hver læs og pantis derfor, og ved søndersiden af Langmoes må eiheller graves under straf 4 sk. for hver læs.

67. Ingen må landgrave måesen til skade, uden det, som bliver rigtig skift. Hvo herimod giøre, bøder 10 sk. for hver læs.

---

*) *De sidste fem ord er senere tilføjede.*
**) *Bødens størrelse er ulæselig.*

68. Alle husfolk og inderste skal slå dieris lyng i heden, som kaldis Stackilsvang, som dem altid haver været tillagt, under straf, om de andre steder befindis at slå, straffis for 10 sk. for hver læs, og den, som det fører hiem, om den er af byen, at pantis for 6 sk. for hver læs.*) Vil de også have deris tørve andre steder end i Stackilsvang, da må de have det udi deris minde af byen, ellers pantis de for 2 sk. for hver les, og den, som fører det hiem, om det er af byen, bøde også 2 sk. for lesset. Hvo som fører lyng for husfolkene til Skive at selge, hand bøde derfor 1 mark danske og pantis derfor.

69. Hvo som lader sine høfder gå sær over rugsæden efter Mickielis dag og icke efter advarsel holder det med hyrden, da bøder hand 1 sk. for hver nød første dag, derefter 2 sk. for hver nød, hver dag de så holder det, og pantis derfor. Fårhøfder må icke heller holdis sær på ruget ved denne tid, med mindre de vil strafis 1 sk. for fire får, hver dag de så holder dem, efter at de er advaret derom.

Hvo som befalis af åldermændene at syne, da må det icke negtis under straf 4 sk., uden det er for vitløftig, da må åldermændene endelig gå med, og da at syne, som ret er.**)

70. Dersom nogen bliver pantit for sin brøde og forseelse og giør modværge mod den, som ham panter, enten med hug, slag, trusel og skiendsord overfalder nogen af dennem og icke i mindelighed vil lade sig pante, hand skal give til straf 4 rixdaler til neste hospital og antvordis i øfrigheds hender og tiltalis af

---

*) *De tre sidste ord er senere tilføjet.*
**) *Sidste fire linier er senere tilføjet.*

de vedkommende efter loven for vold og herverk, og skal alle menige byemænd være samdrægtige til at fåe den mand afstraffit andre gienstridige til exempel, *og fanger* hand self hug eller skade derved, da haver sig skaden for hiembgield og alligevel være overskrefne straf undergifne.

At vi alle samtlige Flye byemænd have alle overskrefne punkter og artikler indgået og vedgår og med Guds hielp agter at holde og efterkomme under vide og straf, som hver punkt og artikel med sig fører i denne videbogs copie, og det tilstår vi alle til bekræftelse med vore egne hender her undertegnede.

Datum Flye d. 4. aprilis 1747.

Underskrifterne mangler.

Efter en samtidig afskrift i Landsarkivet i Viborg. Den ligger i Ribe bispearkiv, pakke nr. 293. Den første side, der indeholder en indledning, er ulæselig. Her begyndes med selve artiklerne. Der er senere, tilsyneladende dog med samme hånd, gjort nogle tilføjelser. For dem er der gjort rede i noter under teksten.

Efter videbrevet følger en del optegnelser om bøder, der er falden i henhold til loven. Den første bøde er på 4 rixdaler, og er formodentlig falden i henhold til artikel 70. Ved nogle er forseelsen tillige angiven. F. eks.: Olle Laursen 4 sk. for får og hein, Jens Jacobsen 2 sk. for hein i bygsæd og Bertel 1 mark for 2 stolper til fårbroen i Holmkiær.

Videbrevet slutter med et register, der for største delen er ulæseligt.

Forhen trykt i »Saml. til jydsk historie og topografi«, 10. Bind, side 277—293.

Bjerregrav, Sønderlyng herred.

1689.

Bierregraf byeslov,

det er vide- og vedtægtsarticuler, som menige bønder og boemænd på sin egen og byens bæste for sig og sine efterkommere med hverandre hafver samtykt uryggeligen at skulle holdes i puncter og styckevis, ord for ord, som her findes antegnet.

*1.**) Om korn og eng: Ingen mands store høfvet må gåe udi nogen mands agger eller eng, eller skrives på tallien for hvert, og hver gang fra Philipi Jacobi dag og til kor*n*et er inde — 1 sk., mens går det over måltid, skrives 4 sk.; førres det udi tyre eller løst, skrives 4 sk.

NB. Enten det er sin egen agger og eng eller sin slægtes eller andres det går løst udi, skrives som forbemelt er.

2. Om svin: For hvert stort svin skrives en hvid, gård det over måltid, skrifves for hver måltid en skilling, findes det at gåe veldegang om natten udi kornet, skrives 2 sk., men lucker nogen om natten sit kvæg og svin, får eller andet creatur bag af sin gård udi kornvangen, skrives for hver 8 sk. og bøde til hosbonden en ort.

3. Om føl og øg: Ingen måe efter st. Hansdag tyre øg ved kornet, eller hver gang føllet går udi kornet, skrives 2 hvide.

4. Om gang og red over kornet: Hvo som går over anden mands korn, uden hand løber efter det,

*) *Artikelnumrene er skrevne fuldt ud. Her gengives de for nemheds skyld med tal.*

som løst er, skal skrives for hver ager og hver gang en album*); rider hand, skrives en skilling.

5. Om løse og løbe efter andre: Ingen klode må løbe løse enten efter vognene, når de kiøre igiennem kornvangene, eller efter øg og hæste, når de rider til og fra kiæret, eller skrives hver og hvert gang en skilling.

6. Om kiøren: Hvo der kiører over anden mands uslagen eller uafrefven enge, skrives 2 sk., kiører nogen over anden mands korn, skrives 4 sk. og betale skaden.

7. Om gies og får: Hvo som haver gies eller høns, der flyfver i kornet, og bliver advaret og icke stæcker dem, fanger de skade siden, da haver skaden for hiemgield; optages giæssene, da skrives hver 6 for en skilling, og betale skaden. Hver 4 får skrives og for en skilling, når de giøre skade udi kornet, men udi hednings græs for halfparten.

Hvo som holder giæs og icke holder gase til dem, hand skrives for 4 sk. Til vores giæs skulle vi og endelig holde hyrde eller og hiorde der med om byen, fem giæs til hver måltid bereignet.

8. Om stene at velte: Hvo som velter eller lader velte sten af sin jord på sin renbroders, hand skrives derfore 4 sk., og afføre stenene igien sin naboe uden skade.

9. Om kiør i tyer: Hvo som tyrer sine kiør og lader dem ei følge hiorden, skrives for hver måltid 4 sk, med mindre menige grander det på stefne bevilge.

Om hørgården: Dend østere hørgård skal af menige byemænd giødes og bruges i 3 år til en byetoft. Lyckes det, da skal dend fremdeles årligen

*) *Her står albur, men det må være en fejlskrift.*

bruges. Søebårerne iligemåde årligen bruges til toftejord.

Den østere toft skal indluckes i tri år ligemeget at lucke af hver mand og bruges. Imidlertid skal dend væstere toft udlegges Søren Sørensen og Niels Hviid til fri kiøring.

10. Om vaser: Om høeveiene ferdig at giøre skal det så tillige ved fogden af de fem mænd pålegges, at de ferdiges til gafns en dag førend vi agger tør høe, dog skal præsten advares derom, at hand kand begynde en dag med sine vasser før granderne.

Hvo som til rætte pålagde tid icke giøre sine vasser ferdig og siden holder dennem ferdige til hver mands høe er i lande, skrives for hver stæd og hver gang mand kiører i bløod derpå 8 sk.

Forsømmer fogden at lade det betids pålegge og tage siun til vasserne, at de holdes ferdige, skrives for 8 sk.

Findes granderne (hvilke femb ret om byen det tilfalder) icke følgagtig at gå med fogden til at siune vasserne, skrives hver, for hver gang 4 sk.

Hvorimod luckelset skal gåe til deres gårder, såvelsom Giermand Pedersen, hvorimod den som bruger toften skal være om at holde hannem et led, at hand kand komme igiennem med hans høe.

Ingen mand må svolpe sit høe udi land uden det sker med menige mands sambtycke, eller skrives for hver læs 8 sk.

Hvilken som icke holder sine fæevasser ferdige, skrifves for hver stæd og hver gang påklages 8 sk.

Hvilke vasser ellers kunde eragtes på andre stæder byen til bæste at skulle liges, de skulle skiftes imellem granderne til Micaelis *dag*, og siden holdes

ferdige eller skrifves for hver stæd og hver gang der påklages 8 sk.

Hvo som grafver tørfve til vassen eller anden brug på vores høevei, som er 18 allen bred, skrifves for hver gang og hver stæd 24 sk.

11. Om grøfter og om at grafve på gaden: Ligeså skal hand straffes, som grafver på nogen fortoft her på marken eller og grafver på gaden, felleds og ....*) eller på veie lergrafver eller andre dybe huller og grafver, uden menige mands sambtycke, ellers skal hand opfylde stæden igien, at den bliver goed som tilforn.

Ingen må grafve hulgrøfter i felleds kiær eller bøde lige straf. Grøften omkring Tverkiær skal til Volborg dag være opkast og holdes vedlige til høet er affført, eller bøde lige straf. De andre grøfter, som af os kastes udi kiærrene og ved land, skal være holdene ved magt $2^1/_2$ allen bred, ellers skrifves for hver stæd 8 sk.

Men hvo som rider eller gienner noget fæmon eller creatur ofver grøfterne eller og kaster torfve derudi, skrives for hver høfvet og hver gang 2 sk. Kragelunds bæk skal opgiøres 2 allen bred og siden holdes ferdig.

12. Om rishug: Ingen måe hugge ris i kiæret førrend pålagt bliver, ei heller hugge mere end sit jordskifte kand tåle, og derefter pålegges eller skrifves for hver kvak eller læs**) 8 sk. Og skal grandefogden tage hver uge en mand til sig ret om byen, hvilke skulde have indseende, at der icke hugges uden

*) *Åbent rum i begge afskrifter.*

**) *Den anden afskrift har »kvad ɔ: læs«. Ved denne læsemåde må det tages i betragtning, at afskriveren ved tegnet ɔ: forstår »eller«.*

byes, ei heller inden byes, anderledes end som forskrevet står. Forsømmer eller dølger de, da skrifves fogden for 8 sk. og granderne for 4 sk.

13. Om tyringen: Skulle vi altid have . ... *) til tyringen, uden i Lille Vestervang og udi Kiellingaggersvang, som vi behøver til koedrift.

Hvo der tyrer på anden mands ager eller eng eller korn, skrifves for hver tyreslag 4 sk. og gielde skaden.

Iligemåde dend der tyrer videre end deres egne agere er, enddog hellen er nedslagen udi deres egen ager.

Ingen løse øg må findes udi tyringen, ellers skrives for hver og hvert gang, om det er sluppen løs udi tyringen, en hvid, men ere de førde derudi eller kommen did med villie, skrifves for hvert 4 sk, men går de over måltid, skrifves for hver måltid 8 sk. Hvilket hildeøg, som hopper udi tyringen, skrifves 2 sk.; går det over måltid, skrifves 4 sk. Tyringen skal holdes i heine og icke opgives af fåe eller mange, førend en vangs eller års indtegt bliver indhøstet; hvo derimod giører, skrifves som den der hiorder anden mands enge eller korn op imod loven, og skrives på tallien for hvert og hver gang 1½ mark danske.

14. Om borrene: Skal borrene, når kornet er indhøstet, fredes i 14ten dage til plougfæmon (så intet af fæet kommer derpå), hvortil hyrden skal have fligtig indseende eller og straffes derfor, hver dag hand det forsømmer, 1½ mark danske.

Imidlertid skulle icke formenis øg og kalfve at gåe derpå. De agere næst østen Kousted sti liggende, så mange præstegården herefter tilkommer, skulle regnes og bruges udi lige heigne, fred og frelse med borrernes.

---

*) *Åbent rum i begge afskrifter.*

Markmanden skal og des imidlertid være forpligtet at vogte borrene fra fremmed øg og fæmon eller straffes derfor, hver måltid hand det forsømmer for 4 sk.

På borrene og lådengene må ingen tyre videre end på sit eget, eller skrives for hver tyrslag om dagen 4 sk.

Sker det, at nogen fordrister sig til at giøre det om natten, skrifves for hver tyrslag dobbelt og til granderne 1½ mark og bøde hosbonden som for mark- eller hiorderan.

Ingen må slå sine borre mere end en gang eller skrives for hver borrie 1 mark danske.

Ingen hiord enten sær eller anden må findes løst på borrene lengere end otte dage for Valborg dag, eller skrives for hver dag 8 sk. NB. Ligeså holdes på kirkegården, hvis græs hører præsten til.

15. Om fællig at skifte: Ingen må der eller andenstæds udi mark, kiær, hede eller bye bruge fellig videre en hans del og lod kand tåle. Hvo derimod giøre uden bevilling, skrifves hver gang påklages 4 sk. og stande øfrighed til rætte. Og skulde gaden og heden skiftes imellem granderne, ligesom agger og eng skiftes.

16. Om koedriften: Skal icke alleneste ingen *lade**) uden kiør og kvier, der fremmelig er med kalfve, komme udi koedriften fiorten dage for Valborg til efveret er opgiven, mens endogså slet ingen heste eller øg, enten de haver føl eller ei, eller skrives for hver, der slepper løs, 1 mark og siden hver måltid for 4 sk.

---

*) *Der står have, men det må være en fejlskrift.*

Men fører nogen med villie dertil, skrifves for hver 8 sk.; iligemåde skal det holdes med kalfvedriften.

17. Om skrøbelig fæmon: Skrøbelig fæmon, som icke kand følge hiorden, skal fremledes på stefne for menige grander, hvilke da skulle forrevise for det en bekvemmelig plads indtil det bliver stærk, og derhos nefne dagen, hvor lenge det må gå der; da skal det besigtes hver søndag. Er det siug af longsot eller fangsom siugdom, da skal eiermanden vogte det udi sær på de stæder, som dertil bekvemmer føres, at det icke kommer iblant det sunde kvæg.

Det samme kand og agtes om heste og kloder, som nyelig ere gildede, og om hopper, som haver nyelig foelet, sålenge føllene ere spæde og kunde icke se. (Med skabede øg holdes efter loven.)

Behøver nogen om ugen at lade besigte et skrøbelig høvet, må det ske af fogden og en mand af hver boel, dog fremføres nestfølgende søndag på stefne.

18. Om drifthiord og hiord om kiør: Hvo som anderledes særdrift med noget høfvet hafver efter Valborrig til kornet er inde, skrifves for hver dag 8 sk. Koedriften skal hegnes 14ten dage før Valborg, koehiorden optages og drives med 8te dage for Valborgdag, og dend første dag, hyrden drifver med kiørene, skulle de besigtes af fogden og en mand af hver boel. Hver koe, som da findes med skarpe og uafskårne horn, skrifves for 4 sk., og ligeså hver dag indtil de afskiæres.

Fogden med 2 mænd ret om byen skulle og have indseende ugen igiennem, at icke andet kommer med kiørene end det som .... *), findes de derudi forsømmelig, straffes for hver dag fogden 4 sk. og

*) *Åbent rum i begge afskrifter.*

manden 4 sk. Ligeså skulle de straffes, som icke lovligen og betimeligen advarer sine naboer og sige dette forskrevne, såvelsom lam og koehøvet fra sig. Koehyrden og kalvehyrden skal og give tilkiende, hvis fæmon det er, eller straffes. For 2 kiør skal mand hiorde en dag, eller skrifves 4 sk. og stande til rætte for, hvis skade fæet giører samme dag, og endda hiorde igien.

19. Om hyrdens løn: Hvo som nogen hyrde påklager med rette for sin løn eller hvis menige mand hannem tillagt haver, skrifves hver gang 4 sk. og dog betale hannem.

20. Om hiord: Skulle til sådan hiord fremskickes ferdige hielp, eller hvo hyrden påklager, skrifves som ingen fremkommer og bøde halfparten af skaden, som fæet giører, eller påkommer for sin forsømmelse og udueligbed.

Hvo som koehiord, lammehiord, kalfvehiord, svinehiord og gåsehiord kåster og ei vil holde, når hannem tilkommer, skrifves 8 sk. og stander hver mand til rette for klagemål og skade, og straffes for sin hosbond som vedbør.

Ved svinhiorden skal så holdes: for 3 store svin eller polder, som er fød for juvl, holdes hyrden en dag, ligeså for 6 grise, som er fød siden juvl, når de ere afvendte. Døller nogen, straffes for hver måltid på tallien 4 sk. og dog tage svinehyrde igien. Ligeså skal svinehyrden straffes, om hand dølger med nogen.

Søndagen førend hiorden optages enten med kiør, gies eller svin, skal enhver på stefne angive, hvor meget fæmon hand haver at lade vogte for dette år, hvilket skal antegnes, og siden hvis enten selges eller døer, tilkiendegives og afreignes.

21. Om hørgårde: På det dend ene part udi byen skal ei mere fortryckes end dend anden, skulle alle trei hørgårde blive ved magt, som af gammel tid, og den ene at tages efter den anden ligesom de ere gamle til. Skal det intet gielde, om nogen haver eller herefter vilde opgrafve sine agere, at de dog skulle lucke den*) efter gammel skik og pålæg. Hvo derimod noget foretager, bøde til hosbonden 3 mark og til granderne at skrifves på tallien.

22. Om felling: Så lenge som *f*elling**) bruges til øg, må der ei komme flere end 2 af fierdingen, uden det sker med alles minde, ·udi plougtid, ellers skrifves for hvert og hver gang mand haver derinde for hver måltid 8 sk.

Dersom nogen, som forstand haver, findes udi anden mands abildgård der at stiele noget eller og bryder af gierdet stafre eller gierdsel***) og bær bort, betrædes hand med ferske gierninger og fanger skade, da hafve det for hiemgield og skrives 8 sk.; bevises det hannem over, da tiltales som for uhiemelt.

23. Om byens luckelser: Skal hver mands diger luckelser om byen være gabelugt før Valborg og otte dage derefter fuldfærdige $2^1/_2$ allen høit; skrives for hver stæd 4 sk. Ligeså ved kierketoften og søbårene, der er korn udi.

Den som icke holder sin lod ferdig, som hannem tilkommer, skrifves hver gang ligeså, og holde den dog

---

*) *lucke den? Således står der i begge afskrifter — muligvis er her en fejlskrift.*

**) *Der står telling i begge afskrifter: men der skal stå felling. Smlg. 35.*

***) *Den anden afskrift har her:* eller og afbryder gierde, stafre eller giersel.

ved magt. Hørgårsdierne skulle være færdige til hør eller oppe, under samme straf. Ræt om byen skulle fire mænd af fogden opnæfnes hver søndag at omgåe byen og da at give tilkiende ved tallien hvis diger og luckelser ei ere fuldfærdige. Forsømmer de det, eller ei lader skrifve ret, skrives da for hver 4 sk. Skal det icke alene skrifves om søndagen, men for hver dag det ståer ofver og ufærdiget i ugen 4 sk. Hvortil fogden og de fire mænd, som *om*går*) byen om søndagen tilforn, skulle have indseende hver dag ugen om eller skrifves self ut supra. Forsømmer de at vare hannem at, hvem digget tilhørrer, skrifves ligeså, men når hand er advaret og vil icke færdige det så, at fæmon kand icke komme derofver eller igiennem, da skrifves hand dåbelt og da betale skaden.

24. Om tegtefæmon: Ingen må noget creatur på byens *kodrift***) antage eller gifve sin ja eller minde fra sig, førend alle granderne ere forsamlede, og da alle bejae det, eller skrifves for hvert og hver dag 4 sk.

25. Om vending: Hvo der pløier eller vender anden mands korn ned, skrives 4 sk. og talle mandens minde.

26. Om markmanden: Hvo markmanden giver med rætte klage på for uræt, overfuselse, skiensord eller for sin løn, skrifves hver gang 4 sk.

27. Om sabaten: Hvo som høster, river, ager, binder, pløier, harrer eller giører anden slig grov arbeide søndagene eller andre hellige dage, før solen

*) *Der står »andgår«, men det må være en fejlskrift*

**) *Her er glemt et ord, formodentlig »kodrift«, i begge afskrifter.*

er gået ner, bøde til hosbonden efter loven og skrives 1 mark. Med anden sabbaters ofvertrædelser skal forholdes efter fromme øfrigheds christelig anordning.

28. Om de fem mænd: Til andre uvisse byens nytte og gafn skal der udi de stycker, der ei findes i dette bref (imod disse forskrevne ....*) intet fortage), fem mænd, en af hver boel, ofnefnes af fogden, og hvad de fleste beslutter, skal for fulde holles, som er synderlig om bygsæd, høeslæt, hørsæd, kornhøst etc. Og bør det en vang efter pålæg at såes tillige, at det kand ophøstes tillige. Dog er præsten bevilget at slåe høe en dag for de andre, og at såe sin byg, når det bekvemmer sig bæst for hannem, efter som hand haver mere en dobbelt agerjord, dog når hand icke fører sine høfveder i vanget om høsten nogen til skade, uden hand vil skrifves derfor.

29. Om fogden og skriveren: Skal der hver år være en grandfoget og hand tages ræt om byen. Vil hand ei være, bøde til hosbonden 3 mark og skrifves til granderne 3 mark.

Iligemåde skal det og være om skriveren etc.; hvo dennem overfalder, bøde hver gang 1 mark, og skulle de bøde dobbelt, om de nogen forurætter. Efter fem mænds afsigt skal fogden og skriveren møde hver hver søndag til stefne eller deres fuldmægtige, item ved vasserne og andre stæder, hvorom noget pålagt vorder, eller bøde enhver og skrifves til granderne 8 sk.

Møder granderne eller i lovlig forfald deres visse bud ei på samme tider og stæder, som pålagt vorder, skrifves hver 4 sk.

---

*) *Åbent rum i begge afskrifter.*

30. Om fogden og skriveren gør ræt*): Skal der skrifves rettelig efter dette bref og fem mænds påleg eller skrifveren self at skrifves 1 mark og dend, som påklages, dog at skrives, eller skrifveren der for at stande til rætte. Forsømmer fogden embedet derudi at gøre enhver loven fyldest, straffes ligeså.

Skal fogden have fuldmagt icke alleneste at fordele dennem, som ei ville bøde og betale efter vide og vedtægt, men end og dennem samme giører skade på nogen mands ager og eng og siden må mændene tage fra dem, der doelt**) bliver, og ingen tiltale eller trætte at lide derfor, mens vold, herverk og ubrøt***) i alle måder. Og skulle mændene eller deris fuldmægtige alle følges ad med hannem, når de bliver advaret, eller hver det forsømmer, skrifves 4 sk. Bliver fogden her udi forsømmelig betale selfver det, den anden forbrudt haver. Ligeså skal og holdes udi andet, som hans embede vedkommer. Dend som så besøges og pantes af fogden og menige mænd, giører verge og imodstand med onde ord eller våben og tager skade derover, have derfore hiemgield og bøde enda efter loven.

31.†) Om trætte: At trætte om kornædie og høædie, afslet og rifning, afpløining eller andet sligt skal først ordielis til stefning, og det årligen til Martini uden hand vil have sin ræt forspilt.

---

*) *I den anden afskrift mangler overskrift til denne artikel.*

**) *Den anden afskr. har* døelt. *Meningen må dog være delt = dømt.*

***) *Skal forstås: »mens vold og herverk er ubrøt i alle måder«.*

†) *Denne er betegnet i begge afskrifter som nr. 21.*

32. Om lye: Hvo der ei vil give lye, når kieppen skrifves, skal strax skrifves 1 sk.

33. Om sværgen: Hvo der bander eller sverger uden fogden esker hans ed til sandheds bekræftelse, skrifves for hver gang 2 sk.

Hvo som ei vil lade sig skrifve, men modtvillig negter, bøde for hver negtelse 2 hvid, men dobbelt, om hand sværger dertil; skrifves dog om hand bør med rette, hvorpå skal strax kiendes af fogden, skrifveren og fem byemænd, som samme ugge have tilsiun. Hvo som overfusser nogen med banden og skiælsord på gadestefne eller anden stæds og det bevises, skrifves 8 sk.

34. Om bagtalelse: Hvo som sin naboe uforretter med hug og slag i mark eller bye, skamferer hannem med vedernafn eller hans nafn forulemper, enten i hans nærværelse eller fraværelse, og det kand hannem overbevisses, hand skrifves til granderne for 2 mark, og kunde de icke siden forliges efter dannemands sigelse, da gange efter loven.

Skal vi sandhed bekiende. Hvo der løgnagtig befindes, strafis efter loven. Hvo der sandhed dølger, idet hand ser og vider sine byemænd at være til skade imod fred og heining, skrifves 8 sk.

35. Om indester: Indester, tienestedrenge, dersom deres creatur skulde nyde græs og vand, skulle de tåle byens byrde med hior og hiord etc. eller skrifves ut supra. Deris øg, kloder og hæster skulle mest være udi kieren og undertiden må de ståe udi fellingen, og ei findes anden steds, eller skrifves for hver ut supra.

36. Om fæmon i vangen om høsten: Den stund vi høster må ingen hæster eller øg eller fæe

findes iblant kornet længere end til soldrøst, eller skrifves for hver tyreslag 4 sk. Ligeså på fortofter skal skrifves, når der settes øg eller fæe.

Slar nogen sit fæmon eller øg løst udi vangen så lenge der er noget korn udi, skrifves for hver 8 sk. og dog betale skaden.

Ligeså skal holdes om rifvelsen, dog må rivelsen, efter kornet er indtaget, icke lenger kiør og fæmon til skade forholde os agerne *end**) udi trej dage, om det bliver tørveier.

37. Om byens led: Hvo der går eller farrer igiennem byens led fra Valborg dag til kornet er inde, og lucker dennem icke strax efter sig, skrifves for hver gang 1 sk.

38. Om ugield hæster: Ingen mands hæster eller kloder, som ere ugielde, må gå løse på marken hos nogen mands øg fra de kommer på græs og til Michælis, eller straffes for hver gang det påklages 1 mark.

Haver nogen en god ferdig ståhæst, som kand koste dend pending, som kongl. maits. bref formelder, og nogen understår sig uden eiermandens villie og minde at lede sine hopper dertil og lade dem springe, skrives til granderne 8 sk. og tiltales efter loven.

39. Om vedre: Hvis vedre, som findes på marken hos fårene fra Michæli til Alle helgens dag, skrifves hver gang 4 sk., hvilke hyrden skal gifve tilkiende eller selfver betale brøden.

Hvo der findes herimod modtvillig og lade sig fordoele**) til stefne, hand bøde efter loven.

---

*) *Åbent rum i begge afskrifter.*

**) *Den anden afskrift har*: fordølle, *må dog være: fordele = dømme.*

40. Om fattige og vanføre: Hvo som sider for reisen at age de fattige og vanføre af byen, vil hand ei, da bøde for hver gang 8 sk., og når reisen er giort, skal hand dog beholde brættet eller tegnet hos sig, indtil en anden stackel ankommer.

41. Om fraploining, slet og rifning: Hvo som pløier eller såer eller rifver på sin renbroders med villie og fortred, og vil ei lige det tilbage igien uden trætte, hand udstår omkostningen, som derpå anvendes, og lige dog tilbage igien.

42. Om harfven: Ingen må tage nogen mands harve uden forlov, eller skrifves 4 sk. for hver dag. Tager nogen noget udi anden mands gård uden eiermandens villie og vidskab, skrifves ligeså.

Ingen harve må stå udi marken otte dage efter kornet er sået, eller skrifves 8 sk.

43. Om veiene: Skal være forbuden og afliust alle ulovlige veie og usædvanlige stier, som kand giøres i marken, enten om høsten eller anden tid.

44. Om videbogen og en bysse til de fattiges penge: Skal hver søndag videbogen være på stefne og ellers læsses fire gange om året for granderne, samt en bysse til at forvare de penge i til de fattige, som skulle udgives for sværgen og banden. End og når nogen er det særdeles begierendes, på det enhver, som dette bekommer, kand vide sig derefter at rette og for skade at tage vare.

45. Om tvestugget kvæg: Alle tvestugget merk skal være afskaffet uden præstens, som nødis at bruge dend for tiendehøveders skyld.

46. Om terrægels og ornen: Skal stedse holdes terragelse udi byen året omkring for fæmons skyld, som bliver siugt og skal det betales af videpengene.

Iligemåde skal være med en god årne, som skal holdes byen til bæste.

Tyren skal fødes ustraffelig efter fem mænds dom, og skal til hans føde forblive, hvis dertil haver været tillagt og brugt af gammel tid. Forsiunes hand, så at hand kand icke stige kiørene, da lide hand tiltale derfor, som hannem føder, og stande den som påklager til rætte.

Om næstfor*skrevne* tre parter, som er med terragelse og orne at holde samt tyren at føde, have vi os med vores sognepræst forenet, at hand skal det giøre os alle tilgafns.

47. Om tyren: Hvo som henter tyren af gården, skal flye ham did igien tilstede, eller skrives 4 sk. og stande til rætte for tyren. Skal tyren holdes inde fra st. Micelsdag eller fiorten dage derefter til st. Valborg dag, og så lenge skal hand have hannem udi heft, og hyrden ellers tage vare på hannem eller bøde, hvis skade hand giør, eller skrives for hver måltid 4 sk.

48. Når rug er såed: Når rug er såed, skal svin og gies såvelsom, når det er opløbet, får, fæe og øeg holdes der udaf, eller skrifves hver gang påklages hver toe svin 1 sk., 6 giæs 1 sk., 4 får 1 sk., 2 nøed 1 sk., 3 øeg 1 sk., og skal fogden have indseende hermed, at alting ved læste inddel bestillis, eller skrives derfor selfver. Går det over måltid, skrifves dobbelt.

49. Om gudsfrygt: Eftersom gudsfrygt er roden og grundvold til al vores legemlig velfærd og evig salighed, da befales af dend christelige øvrighed på Foussingøe og vedtages af menige grander, som byge og boe udi Ålum og Bieregraf sogner, at hvo som helst uden lovlig og bevislig forfald (hvorpå skal kiendes af præsten og hans medhielper) gandske forsøm-

mer prædiken og påbudne hellige og bededage udi sin sognekierke, skal give til de fattige 2 sk. Ligeså skulde de give, hvilke om bededage udløbe af kierken, førend catechismus ved spørsmål og giensvar er forklaret. Hvo som kommer, først når texten er oplæst af prædikestoelen, eller udløber, førend velsignelsen er læst, giver 1 sk. Ligeså skulle ungdommen give, som forsømmer catechismi læsning på disse bestæmbte tider. Men dersom deris forældre eller hosbonder og hustruer icke ville dennem dertil holde, da straffes de. For*skrefne* bøder skulle præstens medhielper indfordre eller og selv udlegge. Findes nogen slet motvillig, da tiltales efter forordningen, og skulle medhielperen*) med præsten have fligtig indseende og påagt, at det sker. Hvo som icke vil holde sine børn til skoele fra 6 til 12 år gammel, at de kunde optugtes udi Guds sande kundskab og frygt, agtes for dend, som foragter Guds tilbudne nådis rigdom, påfører sig helfverstraffen,**) forsømmer sine børns velfærd og skal icke vente sig nogen hyldist og got af øfrigheden.

50. Om fævaserne: Efter den storre uenighed, som stedse er kommen udi byen om deris fæevaser, da efter denne dag skal samme vasser delles til boelene, og da hver boel samptlig at giøre deres færdige. Dersom der da findes nogen mand af samme boel, som icke vil forfærdige med de andre, så må dog ei boelet lade vasserne blive uforfærdiget, men når dend er ferdiggiort, skal fogden med hans mænd gåe på stæden og dømme, hvad dens part kunde koste at

---

*) *Den anden afskrift har:* medhielperne.
**) *Den anden afskrift har:* selfver straffen.

giøre færdig. Så skal strax*) samme dag tages udleg af hans boe derfore, hvilke de andre, som vasserne haver færdiggiort, skal tilkomme. Hvis fogden det icke giør, da skal hand selv betale, hvis dend anden tilkommer for sin forsømmelse. Iligemåder..... **) for byens nytte de tvervasser, som og efter forrige articul skal holdes.

51. Om koedriften: Er bekient, at Bieregraf koedrift kand gresse for hver gård sex kiør, hvorfore hver hel gårdmand må ei videre kiør eller andet fæmon derpå føre, og hver halfgårds trej. Hvo som icke så mange kiør haver, må tage penge af andre der i byen for så mange kiør som samtykt er på gården. Førrer nogen imod forhåbning andet fæmon en som nu omtalt er, skal første gang bøde sex skilling og anden gang 12 sk. og så stedse dobelt op, indtil så lenge hand fører sit fæmon deraf igien, og det at være ment for hver høved, for hver dag eller nat.

52. Om kalfvedriften: Beklages, at dersom der er fattige, som icke haver kalfve eller for umag skyld icke gid opføed dennem, hvorover de udi kalfvedriften inddriver andet fæmon, som både støder og fordriver kalfvene, så skal efter denne dag ingen kalfve komme udi kalfvdriften uden, som er føed fra st. Hansdag og til st. Olufsdag. Skulle nogen fordriste sig herimod at giøre, bøde efter lig ovenmelte måde med kiørene.

53. Om indester: Forbydes indester og pebersvende såvel som andre ledige der af byen ei at tyre på anden mands agger eller eng eller heinet gres. Sker det, da for hver bæst eller høvet første gang 1 mark, anden gang 2 mark og stedse dobbelt op for

*) *Her slutter den anden afskrift.*
**) *Åbent rum.*

hver gang der på klages, og forlovis fæmonet at beholde til pant, indtil betalingen sker.

Dette ofvenskrefne bekiender jeg underskrefne at være en rigtig copie ord for ord af sal. frue Berte Friisses underskrefne videbog, dog haver jeg efter min givne fuldmagt og velbårne hosbonds veigne til menige byemends nytte og dend forbedret med 3 articuler, som er om fæevaserne, koe- og kalfvedriften, såvelsom om indesternes tyring, hvorefter fogden med sine femb mend sig haver at rætte.

Foussingøe dend 25 marti anno 1681.

Oluf Henrichsen Assens
(L. S.)

54. Hvo som hænter eller henter lader noget øl eller brendevin i Randers til nogen sal i ringeste måder og di dermed betrædes eller bliver overbevist, at di holder sligt øl fald, skal icke allene øllet eller brendevinet fra dennem tages uden nogen vederlag, mens for hver tønde øl di betrædes med, skal give til straf 2 mark derforuden.

Og haver jeg ordineret i Bieregraf til bondefoget Christen Pedersen *ibidem*, som skal holde over videbogen, at alle foreskrevne poster efterleves. Og i fald nogen med gierning eller anden imodsigelser icke vil lade sig sige udi hvis ræt og gafnligt er og følge de flæstes samtycke med bondefogden, da straffes di uden ald nåde efter videbogens Indhold.

At min villie er, sligt efterkommelse skal, testerer jeg.

Fousingøe dend 5te april anno 1689.

M. Scheel.

Som jeg erfarer, at Bieregrav mænd intet end ophører med fremmed øl og brendevin både fra Randers og andre stæder, og de formene, at Christen Pedersen intet haver magt at tage ølled eller brendevinet fra dem eller pante dem, for det icke står utryckelig nefned, at hand skal giøre det, så anordner jeg hermed, at Christen Pedersen, eller hvem efter ham bliver grandfoged i Bieregraf, må uden videre ordre strax straffe de ulydige efter videbogens indhold, og tage fra dem deris øl og brendevin sampt strafpengen, enten ølled og brendevinen er kommen fra Randers eller anden kiøbstæder eller landsbye. Mens hvad brendevin angår, da skal det, som brendes i Bieregraf og der udselges, være ligeså strafværdigt, som om det anden stæds fra var hentet.

Fousingøe dend 29de marti anno 1692.

M. Scheel.

Som fornemmes, at udi Bieregraf bye skal begåes en misbrug og usømmelig forhold tvertimod videbogen med byens vide og vedtegt at pålegge, vedtage og holde derover, som alt skal være af dend årsag, ded der hver ugge er 5 mænd tilligemed sognefogden byens vedtegter at pålegge og overholde, og så en anden ugge atter 5 mænd, og alt så fort, hvilke 5 mænd under dette skin, at de ei lenger ind en uge tillige vedblifver, icke rettelig iagttager at pålegge ded, som er til menige byens nytte og gafn, icke heller, når nogen stridighed derom påkommer, vedstår, hvad som af dennem i så måder er vorden pålagt og vedtagen, så på det, at ald urigtighed derom en gang for alle at afskaffe, og sådanne tvistighed i mening at forrekomme, da omendskønt hidindtil skal have været

ugentlig 5 mænd og icke lenger i så måder, hvilket eragtes ustadig; altså skal herefter fra denne dato og fremdelis således dermed forholdes, nemlig at der et hel år omkring skal være 5 mænd tilligemed sognefogden hos- og overværendis byens vide og vedtægter at overveie, til byens bæste at sambtycke, pålegge, og så derover holde og udi alt henser til menige byens gafn og frembtarv, så den enis fordel ei mere end dend andens bifaldis, mens udi alt og i aldmindelighed agter og attrår byens velstand at hånthæve og forfræmme. Og skal dette første år besagte 5 mænd være en mand af hver boel, som skal være dend første mand i hver boel, og så et andet år dend anden mand, som i hver boel er nest efter, alt ret om, og således fremdelis år efter år på en efter anden at vedforblifve, hvorefter de alle haver sig at rætte. Og ifald at nogen herudi skulle findes efterladen, modtvillig, overhørig og icke på dend rætte og lovlige måde hermed omgåes, da haver icke alleniste sognefogden mig det under straf at gifve tilkiende, mens endog, om imod forhåbning nogen af de andre mænd i byen skulle have sig i nogen måder at besværge over sognefogden og bemelte 5 mænd samme deres forretning, da mig og det strax at forredrage, hvor jeg vil da lade den skyldige straffe som vedbør.

Foussingøe dend 22 marti 1706.

C. L. von Plessen.

Denne videbog er conform med originalen, som nu herved er renskreven og læseligere med pennen afteignet til sognefogden Jacob Christensen frihånds efterretning, som herved beskickes til sognefoged i dend

ved døden afgangen Christen Pedersens stæd, som derover haver at holde i alle måder, såfrembt hand icke derforre med straf vil anses.

Foussingøe dend 21de sept: 1730.

C. Roed.

Originalen foreligger ikke. I Rigsarkivet, Top. Saml. Papir. Herreder: Jylland, Sønderlyng herred, Bjerregrav, findes to afskrifter. Den ene, der er dateret 1730 og synes at være den ældste, er fuldstændig; den anden, der må antages at skrive sig fra midten af det 18. århundrede, standser midt i artikel 50. Efter alt at dømme er den sidste afskrevet efter den første; den har de samme huller og overspringer de samme ord som den ældre afskrift. På et par ganske enkelte steder er teksten ikke helt overensstemmende, men det er lutter småting og må anses foranlediget af afskriveren. Overskriften mangler til en del af artiklerne i denne afskrift, Den fuldstændige afskrift er lagt til grund her.

Videt er trykt af C. Molbech i Hist. Tidsskr, 1. R., 4. B., S. 526—546, men med forandret retskrivning og forskellige afvigelser og småændringer.

Randers amt.

Randers.

Randers byes vide og vedtægt forfattet og indgået 1772. Ålborg 1772. Trykt udi det kongl. privilegerede bogtrykkerie ved Joh. P. Holtzberg.

Anno 1772, den 25. martii, 1. og 3. april vare vi underskrevne, alle borgere her af Randers, forsamlede, efter skriftlig tilsigelse af magistraten, på rådstuen for der at forfatte en nye vide og vedtægt på grund af lovens 3. bogs 13. cap., da den hidtil havende dels befindes ufuldstændig og dels er kommen ganske af brug, så byens marker behandles mere efter enhvers godtbefindende, end efter en ordentlig og god vedtagen vedtægt. Og er da af os besluttet, og efter nøieste overveiende befundet tienligt for alle byens indvånere i almindelighed at fastsætte:

1. Skal marken dirigeres af 4 personer, scilicet en af magistraten og 3 andre gode borgere, foruden markinspecteuren, der alle ugentlig hver onsdag formiddag klokken 9 slet møde på rådstuen, da vangevogterne og enhver, der haver noget ved markvæsenet at erindre, møder og sådant anmelder. Mark-directeurerne antages og beskikkes ellers, både i år og hvert år, af magistraten, dog observeres, at ei mere end én af

directeurerne årlig afgåer, på det de øvrige 2de vedblivende immer kan underrette den ankommende i det fornødne og ei samtlig være fremmede i deres forretning.

2. En protocol indrettes, hvorudi alt indføres, der og skal være til efterretning for fremtiden og til directionens egen sikkerhed.

3. Indfalder dispute i directionen, da gielder fleste vota, og haver da den derved værende magistratsperson alletider 2 stemmer. Kan disse på den måde ei blive enige, afgives derom forestilling til hr. stiftsbefalingsmanden, hvis decision da bliver den regel, hvorefter der skal gåes.

4. Ingen proces måe opreises i henseende til markernes brug og alt deraf uden exception dependerende, ei heller om denne vedtægts forklaring; thi det bør ene og alene afgiøres ved directionen; men skulde directionen — som man ikke formoder — giøre en eller anden, enten efter sine tanker for nær eller åbenbare uret, da måe den klagende og fornærmende magt have at udnævne 2 brave og gode, indsigtshavende mænd, og markdirectionen på deres side 2, til hvilke 4 mænd disputer så voldgives, og kan disse ei blive enige, udmælde de selv en opmand, hvorved da alting skal nåe sin ende og have derved sit forblivende, uden appel eller anden forestilling og klage, da tingene ei såvel kan beskrives, som besés.

5. Da afpløining ofte existerer, der volder kostbare processer, der tillige er meget tvivlsomme, siden intet ordentligt mål vides på agerens størrelse eller brede, så forholdes dermed således:

a) Den forurettede mælder det for directionen, der da lader tage tingene i øiesyn uden ophold og deciderer,

hvorledes det skal forholdes, og hvorledes den, som afpløiningen har foretaget, bør anses i mulct til markkassen, der ei bør gåe høiere end 2 rdlr. første gang, 3 rdlr. anden gang, 6 rdlr. tredie gang og så videre.

b) Vil parterne ei være fornøiede med directionens kiendelse, udnævnes voldgiftsmænd, og dermed omgåes, som i 4. post er omtalt.

c) For at forekomme sådant, bør alle agres eiere lade ligge af hver ager en halv fure på hver side til ren, at enhver kan vide sit, hvormed strax begyndes, ligesom agerne tid efter anden indtages til kornsæd eller pløies. Den, herimod handler, betaler i mulkt til markkassen første gang 2 mark, anden gang 4 mark, tredie gang 1 rdlr. 2 mark, og så fremdeles immer dobbelt, samt 1 mark 8 sk. til vangevogteren eller angiveren.

6. Alle de indtægter og udgifter, der kan tilfalde markkassen, derover holder directionen bog, og aflegger for samme årlig rigtig regnskab til byen.

7. De penge, der indkomme for tørvejorden af de vestre enge, bliver markkassen til indtægt at beregne, hvorimod markkassen og bør lade opgiøre alle de diger, der om de indtagne vange fornødiges, holde veiene i stand etc., så vidt indtægterne kan tilrække; det manglende erholde de efter rekvisition af byens kasse.

8. Er det mueligt, da skal markkassen ingen connection eller sammenblanding have med byens andre kasser, dog forståer det sig, at når markkassen voxede til større høide end fornødiges, kommer den til hielp i skatternes svarelse.

9. Således som allerede er begyndt, continueres med at indtage et stykke af fælleden efter det andet

til Kornsæd, indtil hele fælleden er indtagen. Således kan i dette år den såkaldede Jomfrulykke indtages til kornsæd og ved auktion bortleies, efter at samme er inddelt i falde eller agre.

10. De mindste veie, der kan være på marken, uden at nogen derved fornærmes, bør være. Følgelig ses derhen, at alle ulovlig veie og gangstier, der enten ere anlagde, hvorpå ingen hævd haves, eller herefter anlægges, vorde afskaffede og forbudne, og at landeveiene især holdes forsvarlig vedlige, og indrettes efter kongel. befaling det ligeste mueligt, og derved forkortede, samt at de ere og blive tolv alen brede inden 2de forsvarlige grøfter.

De, som handle herimod, måe ikke alene vangevogteren pante for 1 mark hver gang, den han selv beholder, men eieren af ageren tillades det samme.

11. De vange, der ere til korn fra fælleden indtagne, og med diger forsynede, blive årlig af markkassen at istandføre og vedligeholde, så længe der er korn i samme vange, men når de igien til græsning udlægges, da blive allene de diger at vedligeholde, som måtte eragtes nødige.

12. De diger, der vedkomme agerjordernes eiere at holde vedlige, skal være inden 1. maji opgiorte så forsvarlig, som enhver derfore vil stande tilrette. Blive digerne ei til den tid opgiorte, da skal den forsømmeliges anpart istandføres af markdirectionen, da eieren til dem betaler det i så måde udlagde eller og lider, i mangel deraf, udpantning. Ligeledes forholder det sig, om digerne ere opgiorte, og siden af sig selv måtte nedfalde, om de da ei af eieren efter påmindelse blive istandførte.

13. Hvert års 2. maji tager directionen syn over digerne, og antegner de i 12. post anførte.

14. Alle inden- og udenbyes tilholdes alvorlig at lukke leddene for byens vange, når de der igiennem fare; thi i andet fald kan de vente derfore at blive af markvogteren udpantede eller og betale i mulct til markvogteren 8 skilling for hver gang, de dermed betrædes, foruden at erstatte den skade, derved kunde forårsages.

15. Dersom nogen, være sig hvem det vil, befindes at ride, trække eller gåe over digerne, eller samme med magt og vold nedrive, da skal den, som dermed betrædes, betale i mulct til markkassen 4 mark, til vangevogteren eller angiveren 1 mark, og desuden lade diget sætte i forsvarlig stand. Men er det en reisende, der sådan vold forøver, da måe han derfore på stedet pantes og anholdes, indtil han efterkommer, hvad herudinden er foreskrevet.

16. Da marken vel er med skiæl fraskilt omliggende bøndermarker, men ei overalt forsvarlig indhegned, så bliver det directionens pligt at se derhen, hvorledes sådant på den bekvemmeste måde med tiden ske kunde.

17. Al den giøde, som falder udi byen, deraf måe intes afhændes, eller overlades til nogen udenbyes boende, under 1 rdlr. straf til kassen for hvert læs, som den erlægger, der giødningen overlade, og hestekåblernes confiscation, som tilhører den eller de af byens indvånere, der antreffer bonden eller den udenbyes boende, der giøden bortfører.

18. Det kan ei heller bevilges den militaire indkvartering at afhænde den i kvartererne af dragonhestene faldne giødning til udenbyes, der uimodsigelig

ses ei rettere, end jo tilhører eieren, på hvis grund den falder, til fri og lovlig disposition, når eierne levere halm til strøelse. I vidrig fald ståer det de militaire frit at overlade giødningen til hvem af byens indvånere, de selv ville.

19. Ingen af byens indvånere måe drive nogen af de på byens grund værende jorder til halvs eller i fællig med nogen udenbyes, der er i sig selv en virkelig leie, og hvorved alt for stort underslæb vilde foregåe med giødens afhændelse, der da kom den udenbyes boende til samme nytte, som den indenbyes, der strider imod byens og markens fordel, som og imod næst forrige post, alt under straf af afgrødens confiscation, den halve part til angiveren, og den anden halve part til markkassen. Ei heller måe nogen betiene sig af bønderne til enten at udføre giødningen af byen fra giødnings stedet til ageren, pløie, harve, såe, høste eller hiemføre afgrøden, førend sådant for directionen er mældt, under straf af 2 mark første gang, 1 rdlr. anden gang, og så videre, item 1 mark hver gang til markvogteren eller angiveren.

20. Bonden, som udfører giøden, skal nøie påpasses, at han ei fører samme på sin egen ager; thi sker det, måe vangevogteren eller andre anholde hans heste og vogn, og bringe til byen, da bonden skal erlegge i mulct 4 mark til kassen og markvogteren til lige deling, hvorfore og den foregående 19. post så meget nøiere måe holdes over.

21. Efter vore tanker kan der i dette år forsvarlig græsses på fælleden 400 heste og køer. At fastsætte græsligningen eller creaturernes antal efter grundtaxten haver, efter de os viste bereigninger, sine alt for store mangler. At sætte ligningen både efter grund- og skillings-

taxt har samme vanskelighed. Vi troe derimod, at det rette bliver, som og herved af os fastsættes:

a) Ingen af de største gårde, der beboes af talrige familier, måe have flere end 6 høvders græsning på fælleden.

b) Alle mindre gårde ei flere end 3 høieste 4, når deres husholdning det endelig udkrævede.

c) Alle de gårde, der hverken kan regnes for halve gårde ei heller for huse, hvis beboere drive næring af handel eller profession, holde svende, drenge og andre folk, ei mere end 2.

d) Alle andre fattige folk, der beboe små huse, tillades at have én koe, dog ei uden at de ere borgere, medmindre det var en sådan mand, byen havde mindste nytte af, som directionen og de til ligningen udmældende mænd måtte påskiønne.

e) Den ene borger eller indvåner måe ei overlade den anden, for at completere det fastsatte antal køer under sit navn til græsning for at forekomme uorden, og at marken ei skal fåe flere høvder til græs, end den kan tåle, under 1 rdlr. straf til kassen for hvert høved, der dermed betrædes.

f) De, som driver avling, måe sætte deres heste foruden køerne, som de bruge dertil, på fælleden, der ei vedkommer køernes antal.

22. Veiermøllerens creaturers antal fastsættes ved ligningen, som en anden indvåners.

23. I græspenge svares af de, som eie i det mindste en halv ager på Randers mark, 4 sk. af en koe, 4 sk. af en hest og 2 sk. af et får, men af alle andre svares af en koe 24 sk., af en hest 24 sk. og af et får 4 sk.

24. Da det er befundet, at nogle have navn af at eie agerjorde, men besidde samme efter pro forma

skiøder for at nyde got af den forskiæl, der er fastsat i henseende til græspenges svarelse af de, der eie og ikke eie agerjorde, så bør, på det markkassen ej skal lide ved sådan utilladelig omgang, sådan uorden aldeles afskaffes, og de, derimod befindes at handle, at betale til markkassen hver for sig, såvel pro forma sælger som kiøber, 10 rdlr., ligesom og enhver er pligtig at fremvise for magistraten, når påæskes, deres skiøder.

25. Hvert år sættes græsligningen af directionen og 4 af magistraten udnævnte redelige og kyndige borgere.

26. De, som ere i vognmandslauget og virkelig kiøre kongereiser, nyde frie græsning efter sædvane i fælleden til et par heste.

27. Markinspecteuren, Sr. Brasch, beholder den ham tilstående løn 50 rdlr. årlig.

28. Hver af vangevogterne nyder i løn 25 rdlr. i rede penge, dels af agerne efter forhen satte taxt, nemlig 6 sk. af en hel ager, 3 sk. af en halv ager, 2 sk. af en blok og for at opagte rugsæden, 2 sk. mere af hver hel ager, der med rug besåes, og af de andre a l'advenant ligesom forhen, samt af hver fald jord i Woldum mark 1 mark 8 skilling, og når der udi er rug ligeså. De beholde og den løn, dennem er af de udlagde vange af hver fald tilstået, nemlig af de 33 falde i nye Udervang a 12 skilling og af de 52 falde i nye Mellemvang a 6 sk., det øvrige tillægges dem af markkassen, så at de 25 rdlr. for hver bliver complet. Desuden nyde de hver fri græsning til en koe med hiorden, 10 læs tørv a 500 stkr. efter anvisning, som de selv behandle, og endelig forbindes de at giøre sig selv hver en hytte, den kassen leverer dem materialier til.

29. Hyrdens løn for hver koe eller kvie, som hannem leveres, 1 mark 4 skilling, og af hvert får 6 sk., betales tilligemed græspengen til kassen, hvoraf hyrden igien erholder dem tilbage, ligesom han samme behøver.

30. Hyrden måe ei imodtage flere køer eller får, end efter den ham af directionen meddelte fortegnelse lyder på, under 1 mark straf for hvert høved og 8 sk. for hvert får eller lam til kassen, han således uden ordre modtager.

31. Han skal oprigtig efterse og anmælde, om ham køer leveres, hvor spidsene af hornene ei ere afsavede.

32. Han måe ei imodtage andre høvder end de, der ere behørig brændte med directionens brænde, som directionen i tide lader foranstalte og ellers så tit påfordres af indvånerne ved creaturernes omskiftelse.

33. Inspecteuren holder sig troelig efterretlig, hvad der ham i dette tilfælde påligger, han exekverer og fuldfører alt, hvad der udi denne vedtægt er anført, der ham kan vedkomme, han anser hverken venskab eller fiendskab, men i et og alt nøie efterlever samme, og hvad videre directionen for got måtte eragte at fastsætte til markens nytte og endelig således opfører sig, som han vil bekiendt være og tilsvare samt i alle tilfælde søge markens gavn og opfylde de sande og rette hensigter af hans tieneste. Men skulde han lade mangle nogle af disse pligter, anmældes det for stiftsbefalingsmanden til resolutions erholdelse, hvorledes han bør anses.

34. Markmændene og hyrden erholder fra directionen behørig instrux. Handle de derimod eller imod, hvad dem aparte befales, dependerer det af directionen, hvorledes de skal anses, enten mulcteres eller ganske

afsættes; directionen antager og afskediger dennem efter godtbefindende.

35. Vel burde der ingen fårehøvder græsses på denne byes mark, men da kvægsvagheden har desværre giort det til en nødvendighed og forbudet dennem for tiden ganske at afskaffe, så tillades:

a) Alle de, der ere i vognmandslauget og kiøre kongereiser, at måe have, foruden heste og køer, 8 får med deres egne lam.

b) De, der leve af agerdyrkningen, måe ei have mer end 6 får med deres lam foruden heste og køer.

c) Alle andre, der vil holde får, skal for 5 får decourteres i græsningen en koe.

d) Fårene holdes for sig selv, og af directionen udvises udi de østre og vestre bakker græsning, og andensteds måe de ei komme.

36. Hverken stude, giedder, hingster eller klaphingster måe findes på byens marker, uden sådan mulct, som directionen dicterer. Men hvad svin og gæs angåer, der fra maidag af findes i marken, er hiemfalden til hospitalet, i hvo samme endog tilhører, som i sig selv så høist skadelig for marken og dens sæd.

37. Enhver måe være betænkt at lade spidsene på deres ereatures horne afskiære; thi ellers måe de finde sig udi at betale i mulct til kassen 2 mark og til hyrden 8 skilling for hvert høved, samt erstatte al den derved en anden tilføiede skade.

38. Alle slags særdrift på byens mark skal aldeles være forbuden under mulct af 1 rdlr. for hvert stykke kvæg, som antræffes enten med eller uden opsigt af tyring, hvilke penge til lige deling imellem kassen, markvogteren, hyrden eller angiveren ere hiemfaldne

og hos den skyldige udpantes. Dersom nogen af byens indvånere af directeurerne begierer billet på at måe fåe en bærende koe eller sygt høved, der ei formåer at følge hiorden, til at tyres, da måe sådant tillades, men sker det uden tilladelse, betales i mulct af stykket til kassen 24 sk., til vangevogteren 8 sk. og til hyrden 8 sk.

39. Skabbede eller med rotz og anden smitsom syge befængte heste og hopper, så og lungesygt kvæg måe ei komme på byens marker. Forefindes nogle af disse desuagtet, blive de ihielskudte af vangevogteren. Og haver nogen af indvånerne sat slige creaturer på marken med forsæt, bøde til markkassen for hvert stykke desuden 4 rdlr. og til vangevogteren 4 mark.

40. Det tillades at tyre bester i vangene, så længe fælleden endnu ei er bedre, dog på condition, at hestenes eiere skal;

a) Være begge sine naboer ansvarlig til al den skeede skade på deres græs eller kornsæd, hvad enten dens heste det haver giort eller ikke.
b) Den skade, der sker på agerne, hvor ingen heste staar nær ved, erstattes af markvogteren og kortes i hans løn.
c) Ingen måe tyre undtagen på egne agere, medmindre de have den vedkommende eiers skriftlige tilladelse, at sådant er bevilget, under 4 mark i mulct til kassen og 8 sk. foldpenge til vangevogteren.

41. Alle andre slags creature måe ei komme i vangene, førend avret er opgivet, thi ellers blive de optagne og bragte i folden.

42. Kommer en hest løs i vangene, da betaler eiermanden al den skade, den giort haver og desuden i foldpenge 8 sk. og i indtægtspenge 8 sk.

43. Kommer en koe eller et får fra hiorden i vangene, da betaler hyrden det samme, som i forrige post er anført.

44. Men kommer det ei fra hiorden, da erstattes og betales skaden og mulcten af dets eier.

45. Dersom en af vangevogterne betrædes at have med villie slået en hest i vangene løs eller drevet hest eller andet creatur derind for at fåe fold- og indtægtpenge, da erstatter han ikke allene al det fastsatte, bortjages fra sin tieneste og nyder ei det mindste af, hvad der allerede er fortient, men endog straffes som for ringe tyverie uden lov og dom, når forseelsen allene lovlig er bevist.

46. Da megen mislighed er befunden at gåe for sig i høstens tid med folk, heste og vogne på marken sildig om aftenen og ud på natten, så bør sligt forebygges. Til den ende måe ingen folk, heste og vogn findes efter klokken 11 slet aften til 3 slet morgen på marken at arbeide under 2 rdlr. straf for hver gang, den halve del til markkassen og den anden halve del til markvogteren eller angiveren.

47. De bønder, som eie agerjorde i marken og samme selv bruge, måe, når de samme drive, såvel til pløining, høeslet som høst, ingenlunde tillades at lade deres bester komme fra ploven eller vognen og dennem at tyre på deres egne eller naboers agre; men de måe være betænkte på at have foder med sig eller og tåle, at deres heste blive tagne i huse og de med mulct a 24 sk. stykket, den halve del til markkassen og den anden til markvogteren, belagt.

48. Directionen udviser en plads, hvor fremmede til byen ankommende deres heste kan nyde

græsning, der vel vil bekvemmest blive udi de vestre bakker. Den derfor efter sædvane givende betaling, 6 sk, for parret, nyder markmændene, der tour a tour dertil skiftes.

49. Byens vestre tørveenge bliver under markdirectionens administration, så den, der beskikkes til at ståe for dette væsen, haver at iagttage med tørveskiæringen, og hvad andet, der fornødent eragtes, hvad directionen for best beslutter, ligeledes og at legitimere sine bereigninger over tørvenes antal med directionens og 2de andre borgeres attester.

50. På byens marker især, såvel i Woldum mark som andensteds på fælleden, måe ingen tørv skiæres af nogen, undtagen directionen udviser til markmændene. Hvo hermed betreffes have forbrudt de skårne tørv og betale i mulct for hver 500 tørve 4 rdlr. til kassen og 1 rdlr. til markvogteren eller angiveren. Er det en udenbyes, der samme forøver, som har et fald jord i Woldum mark til leie, da svarer den, der faldjordet har i fæste, til mulcten imod regres til bonden.

51. Mønning- og digetørv måe ei skiæres, hvor enhver lyster, men det mældes til inspecteuren, der udviser, hvor sådant til mindst skade kan og bør ske. Den herimod handler betaler i mulct til kassen for hvert læs, lidet eller stort, 4 mark og siden dobbelt og til vangevogteren 8 sk.

52. Hvad tørv, der behøves til digers opgiørelse, skal enhver være forbunden at skiære strax og det nærmeste diget mueligt. Hvo herimod handler betaler til markkassen 1 mark og til angiveren eller markvogteren 8 sk.

53. Byens indvånere advares ved offentlig trommeslag at indfinde sig en vis bestemt dag på rådstuen for der at anmælde, hvormange creature og heste, de forlange græssede på fælleden, for derefter at giøre græsligningen og deraf flydende bereigninger. De, som udeblive, fåer takke sig selv for, at der ei på dem giøres regning, og at følgelig bemældte års græsning gåer bort for dem.

54. Kampestene måe ei af fælleden opryddes, førend sådant er anmældt, på det de kan blive tilpligtet at planere den ellers oprodede mark. Hvo sådant forsømmer betale i mulct for hvert læs til kassen 1 rdlr., for stenene at beholde 3 mark samt til vangevogteren 1 mark.

55. Ingen måe på usædvanlige steder opgrave grus eller sand på marken, førend sådant for inspecteuren er anmældt, såfremt de ei derfor vil betale til markvogteren for hvert læs 1 mark.

56. Alle de mulcter, som udi denne vedtægt er fastsat, indkræves efter ugentlig optegnelse fra directionen hos de indenbyes boende af underfogden, som derfore kviterer, men i mangel af mindelig betaling haver han at til sig tage 2de mænd og udpante enten i deres boe eller på ageren af dens afgrøde alle de mulcter, der hos en eller anden vare forfaldne og ei i mindelighed af ham kunde erholdes. Men af de udenbyes boende, der her på marken bruge agerjorder og nægte godvillig at udbetale de ifaldende mulcter, da blive samme udpantede af den på ageren stående eller efterkommende høe- eller kornafgrøde.

57. Sådanne udpantninger måe ingenlunde påankes, mindre behøves derpå at tage enten stævning eller dom.

58. Sluttelig, da det ikke er mueligt at indse og fastsætte alt, hvis som for den tilkommende tid, efter tidernes forandring og omstændigheder, kunde behøves, så bliver det videre fornødent agtende hvert år af magistraten, byens anordnede sex mænd, markdirectionen og de til græsligningen udnævnte borgere at stipulere og fastsætte, forøge og forbedre, således som de for tienligst og best eragte, dog at stiftsbefalingsmandens approbation derpå hver gang indhentes og anskaffes, i andet fald gielde disse forandringer ikke.

Thi have vi således, på grund af loven og magistratens foranstaltning, affattet denne vide og vedtægt, som en instrux for directionen, markinspecteuren og andre vedkommende, item til en regel og rettesnor for alle andre, hvorfore vi, for at give den sin rette kraft, ikke allene formode samme vedtagen af byens sex anordnede mænd, men endog af flere af borgerskabet og indvånerne, om de dertil måtte tilkaldes, item af stædets velvise magistrat påteignet og endelig af stiftets høie øvrighed nådigst approberet.

Randers rådstue den 3. April 1772.

Jacob Hasselbalch. Dines Mammen. Carl Carin.
Hans Fasting. Johan Hansen, feldbereder.
Mathias Hansen. Christen Christophersen.
Niels Rasmusen Bach, bager. C. Tommerup.
Niels Pedersen. Povel Normand.
Jens Worup, vognmand. Christen Lerke.
Anthonie Sørensen. Kield Pedersen, handskemager.
Johan Adolph Madsen.

Forestående ote og halvtredsindstive vedtægtsposter blive til revision, eftersyn og vedtagelse byens anordnede sex mænd herved overleverede til forventende påtegning efter foregående nøieste overveining, og derefter blive byens samtlige indvånere ved offentlig indkaldelse berørte poster forelæste til vedtagelse og underskrivelse.

Randers rådstue den 3. April 1772.

N. Bredal. J. F. Carøe.

Forestående forretning have vi, som byens anordnede mænd efterset og fundet os anlediget at udbede samme af velædle og velvise magistraten approberet.

Randers rådstue den 3. April 1772.

Niels Th. Bay. J. Budtz. F. C. Budtz.
And. Møller. Ch. Sparre. J. S. Bay.

Som en af byens indbyggere ere foranførte 58 vedtægtsposter mig foreviste og bekiendtgiorte — og da jeg ikke andet derudi befinder, end hvis der kan være passende på markbrugen og det hvormed kan ske begyndelse til en vis orden at introducere, ved hvilken den hidindtil erfarende desorden hensigtes afskaffet — så bliver og samme af mig herved indgået og underskrevet.

Randers den 3. April 1772. C. Valentinsen.

Indbemældte 58 vedtægtsposter blive ligeledes af os indgåede og underskrevne.

Randers den 4. April 1772.

D. Kirketerp. Joh. Hansen. Thomas Hansen.
M. Bay. Arp. Wibroe. Rasmus Sparre.

S. Terkelsen. Jens Ristrup. Hans Guldbrandsen.
Sidsel Margrethe sl. Hans Kirketerps.
Mads Christensen, smed. Frands Sørensen.
Christen Ristrup. Niels Carlsen. Christen Drastrup.
Jacob Jacobsen, hattemager. Søren Jensen, maler.
Christopher Christophersen. P. O. S., smed.
S. L.sen. Jens Jensen. L. Johansen Dancher.
Jens Pedersen, bødker. Anders Christensen Hvid.
Christopher Søman, Peder Grossen.
Simon Nielsen Kåtrup. Jens Rasmusen Møller.
Peder Jensen, maler. Hans Johansen. Søren Masen.
Peder Pedersen Møller. Erich Mistrup.
Niels Christensen. Jens Jacobsen. Hans Rasmusen.
K. Kiergård. Anders Jørgensen Møller.
Severin Hasselbalch. Hans Hasselbalch. A. Mammen.
Anders Sørensen Bay. Søren Udbye.
Clemen Jensen Møller. Jørgen C. Møller. Peder Spliid.
Thomas Bang. M. K. Stauning. N. Spliid.
J. N. Møller. C. F. Bay. Søren R. Bay. Søren Knabe.
M. Fosie. J. N. Lund. L. Jørgensen Møller.
E. B. Huld. J. H. Stabel. Niels Borre.
Ch. Sommerfeldt. Friderich Simoni, kleinsmed.
Karen sl. Jens Mammens. Las Brun. Søren Bødker.
Jens Knudsen, vognmand. Rasmus Borup.
S. Wedege. J. T. Schårup. Jens Rudolph Bay.
Morten B. Lund. Niels Pedersen Helstrup.
Ambrus Andersen. Niels Ravn. Niels Petter Forsman.
Niels Christensen. J. Winholt. Laurs Hunderup.
Peder Christian Møller. K. C. Risbrich.
Christen Laursen. Jacob Michelsen, smed.
Jens Lyngsøe. Peder Simonsen. Friderich Hansen.
Peder Hansen. J. Bay, junior.

Da foranstående vide og vedtægt efter offentlig invitation ved trommeslag, såvel den 4. som 6. april er på rådstuen vorden oplæst for de mødende og vedtagen af de betydeligste og fleste af borgerne og indvånerne uden mindste forandring, efter de udvisende påtegninger og mange underskrifter, så er det, vi ikke allene med de forestående indgåe og vedtage samme, såvel for det almindelige som for vore egne personer. men endog underdanigst insinuere samme til deres excellence høi- og velbårne hr. kammerherre og stiftsbefalingsmand de Rosenørns høie og nådige approbation.

Randers rådstue den 9. april 1772.

N. Bredal. J. F. Carøe.

Denne vide og vedtægt for Randers kiøbstæd, som til alles efterretning bør læses og protocolleres for bye- og rådstueretten, bliver hermed efter begiæring approberet.

Aarhus den 15. maji 1772. P. Rosenørn.

Fremlagt og læst for retten på Randers byeting mandagen den 18. maji 1772. J. F. Carøe.

Samme dag protocolleret, testerer

J. F. Lillienschiold.

Fremlagt og læst for overretten på Randers rådstue, onsdagen den 20. maji 1772.

N. Bredal. J. F. Carøe.

Ligeledes protocolleret, testerer

J. F. Lillienschiold.

Efter det trykte eksemplar i Landsarkivet i Viborg. Det er i lille octav, på 24 sider.

Asferg, Nørhald herred.

Asferge og Bierregraf samt omliggende bønderbyers vie- og vedtegtsbog.*)

På det, at den årlige grøde, som den almægtig og nådig Gud lader voxe på Asferge mark og eng, må komme Gud til ære og menneskene til nøtte, da som høi magt påligger at oprette for samme årsags skyld en vide- og vedtægtsbog, på det magten icke skal gåe for retten, men hvad ret er, det måe være ret, haver vi efterskrevne Asferge avlsmænd og grander besluttet med vores allernådigste arvekonges nådigste bevilling med vide og vedtægt udi fornevnte Asferge bye at skal forholdes som efterfølger:

Vi efterskrevne mænd Jens Christenssøn, Clemmen Pederssøn. Jens Sørrenssøn Vive, Jens Mortenssøn, Christen Mortenssøn, Jens Pederssøn, Niels Olufsøn, Anders Christenssøn, Christen Christensøn, Christen Nielssøn, Peder Jenssøn, Knud Lassøn, Christen Povelsøn, Niels Christenssøn, Thomas Pederssøn, Jens Christenssøn Falkenberg, Niels Sørrensøn, Niels Nielssøn, Christen Jenssøn og Jens Sørrenssøn Vive, loci pastor, kiendes og giøre for alle vitterlig udi denne vores åbne videbog, at år efter Guds biurd 1683, d. 13. mai, vare vi fornevnte menige byemænd her udi Asferge på vores stevnepladts forsamlede og da endrægteligen samtykte med vide og vedtægt at skal holdes som efterfølger og vores egne hænder findes underskrevne.

1. Om helligbrøde: Haver vi menige byemænd og grander samtykt at hvilken af os eller vores folk,

---

*) *Afskriftens titel synes skrevet med en anden hånd. Videbogen gælder efter sit indhold egentlig kun Asferg.*

der uddrager enten om søndagen, andre hellige og høitidelige dage, almindelige bededage eller ordinari bededage under prædiken at høste enten høe eller korn, age eller binde, eller udi andre måder tilhobesamle høe eller korn, eller hør at løse eller ruske, eller at giøre noget groft arbeide, være sig i bye eller udenbyes, enten med løng, torve, harren og pløien fra løverdag aften, solen er nedgangen og til søndag aften der efter klocken 6 slet. Hvo her imod befindes at giøre, skal have forbrut 6 mark til granderne og $1^{1}/_{2}$ mark til sin hosbonde for hver gang det befindes.

2. Om kirkegården: Eftersom vi samtlige Asferge grander agter udi gudsfrygt at hegne den velsignelse, som Gud os både på agger og eng med velsigner, da som vi ere christne og håber enhver, at hans legem skal blive et sædekorn udi herrens agger, som er kirkegården, bør billigen fornevnte herrens vor Guds agger at heignes langt flittigere end vore egne agre. Hvorfor er af præsten og menige grander besluttet, at om enten markmanden eller nogen anden udi byen fornemmer enten heste, øg eller deslige slags, kiør eller dislige slags, får eller deslige slags, svin, gies eller andet fæmon, som kand forurene bemelte vor kirkegård, skal hand det enten selv inddrive udi vor sognepræstes gård, som efter pantesættelse det på neste grandestevne vil angive, da de skyldige skal blive straffet dobbelt høiere for hver af førnevnte høveder, som af kirkegården i huus tages end som de paa nogen enten af præstens eller grandernes agre i deres beste flor kunde været grebne. Hvilken som her imod giør, skal af menige mand efter det, som forskrevet står, strax på timen, efter angivet er, pantes.

Og samme pennige, som der for bekommes, at uddeles til vedtørftige og nødtrengende fattige.

Her foruden skal enhver gårdmand, husmand og inderste icke alleniste udi Asferge bye, men samme gandske sogn, være forpligtet til, så snart de af sognepræsten og hans medtienere kirkevergerne, til hvilken dag og time de advares, enten at predikestolen ved presten eller hver i sær ved kirkevergerne eller deres visse bud, at møde på kirkegården enhver efter sin vilkor, og som muren er brøstfældig, til at tage sin anpart på kirkemuren, som forsvarligt kand være, efter sex af de beste og uvillige granders siun og afsigelse at forfærdiges. Hvilken fornevnte enhvers tilkommende anpart skal i det seneste fuldfærdiges inden tre neste uggers forløb, eller og enhver, som sig her imod forseer, pantes strax af menige grander for hver gang forseelsen sker for 5 mark danske og 12 sk. til de fattige.

3. Om laugestevne: Haver vi menige mænd udi Asferge bye vedtagen, at der skal holdes tvende laugestevne årlig år. Den første på vor Fruedag i faste, som vi skal begynde vores vide- og grandelaug at vedtage, den anden at holde på neste søndag efter kornet er indhøstet, og da at giøre rede og regnskab for ald sommerbrøde, som er falden til vores øvrighed og os selv efter videbogens indhold. Og hvilken som icke da lader sig finde lydige at møde samme tid og termin, som oldermanden dennem forsætter, da skal hand have forbrut 6 mark til granderne og 1½ mark til sin hosbonde. Der som det ellers sker med menige granders vedtægt, eller hvis icke, da med præstens, oldermandens og 6 af de beste mænds afsigelse, at fornevnte vide skal udlegges til tvende terminer, nemlig den ene halve part til sancte Hansdag og den anden

halve part til sancte Michels dag. Og hvo som efter vedtægt icke frembær samme sin vide, som forskrevet står, da bepligter vi menige mænd og grander os, at den, som skyld haver, skal lide dele under sex mænd af granderne, hvilke oldermanden skal tage til høring over den samme til vores grandestevne, lige så fuldkommeligen som det kunde ske til herritsting for anden vitterlige gield. Og hvilken af granderne som icke vil efterkomme det, som forskrevet står, over dem som tiltales på grandestevne, skal have forbrut en rixmark til granderne og en halv mark til hans hosbonde for hver gang hans brøst findes.

4. Om videstraf: Hvo som icke vil udlegge sin vide, som hand haver brudt og er skreven for, da skal oldermanden være tilforpligt at tage med sig af granderne hvilke og hvor mange hannem lyster og gåe i hans hus og gård og pante fra hannem for så meget, som viden er, og der med hverken have forbrudt husfred eller gårdfred eller nogen lovmåls forfølgning i nogen måder, og der som nogen ufører dennem, som panter fra hannem for hans vide, skal hand selv have forbrudt både husfred og gårdfred enddog det er udi hans egen hus og gård, og hvilken af granderne, som icke vil gåe med oldermanden efter tilsigelse, da skal hand have forbrudt et fierding øl til granderne og 12 sk. til hosbonden for hver gang, hans brøst så befindes. Hvad oldermanden med præsten og sex mænd eller flere påligger byen og dem selv til gavn og beste, det skal de andre icke kuldkaste, men skal uryggeligen holdes. Hvo herimod giør, skal have forbrudt til granderne 6 mark og til hosbonden 12 sk. danske.

5. Om oldermanden forsømmer laugestevne:

Dersom oldermanden mod vedtægt forsømmer en af forskrevne laugestevne dage og dennem icke årligen påvarer, som forskrevet står, da skal hand have forbrudt en halv tønde øl eller 6 mark til granderne og 1½ mark til sin hosbonde. Og skal tallieskriveren hvert år være oldermand.

6. Om oldermandens bestilling: Dersom så sker, at der indfalder eller begiver sig noget menige grander til nytte og gavn fra korn er i huse, og til vi slipper vores vide, og der efter indtil vi begynder den igien, i hvad måde det være kand, da skal oldermanden være forpligtet til at sammenkalde byemændene og ved sex mænd hielpe til rette alle granderne til beste.

7. Om tallestokkene: Enhver mand skal være tilforpligtet årligen på den dag, vide begyndes, at skaffe oldermanden sin tallestok med navn derpå udgravet, husmændene, inderster, markmanden og hyrden lige så vel som gårdmændene, ingen, så mange som fæmon haver, undtagen, og selv dertil at beholde gienparten, hvor på hand hver gang kand tegne efter, som bliver tegnet på originalen.

8. Om lukkelse: Alle rugdigger skal være færdiggiorte til Philippi Jacobi dag og biugvangdigger otte dage efter, at biugen er tilsået, eller bøde derfor 1 mark til granderne og 4 sk. til hosbonden. Hvor sidelukkelse falder enten for agger eller eng, da skal husfolkene, som tilforn ere ommeldte, være forpligtede til — saa mange som fæmon eier — at tage deres anpart luckelse at fuldferdige lige ved gårdmændene, og ellers for hver ottende dag det icke befindes at være fuldfærdig, bøde til granderne 12 sk.

9. Om digger: Item for hver ottedage, som nogen mands digger eller gårdsluckelse for eng eller korn

findes ufærdige, bøde 12 sk. til granderne og siden betale skaden til den, som skaden fanger formedelst samme luckelses urigtighed.

10. Om sex mænd at opkræve: Oldermanden skal opkræve 6 mænd af dem, som haver mest jord i marken og vil byens beste, hver ottende dag til at gå og bese alle digger og luckelser og lader de naklæssige opskrive for deres vide, som forskrevet står. Og der som nogen findes overhørig at være, bøde derfor til granderne 1 mark og til hosbonden 4 sk., for hver gang forseelsen sker.

11. Om kornsæd etc.: Der som menige mænd icke kand komme overens med kornsæd, høeslæt, høsten eller andet, da skal oldermanden opkræve sex mænd af de beste, og som haver mest jord i marken og vil byens beste, med biugsæd, høebiering, høsten og hvis andet byen og menige grander er nytteligt. Og hvad fornevnte mænd vedtager og beslutter, det skal uryggeligen af menige grander holdes. Hvo her imod giør, haver forbrudt et fierding øl så god som 3 mark til granderne og 12 sk. til sin hosbonde.

Iligemåde skal det og være sagt om alle andre vedtagne vilkor, som menige mands gavn og beste er berammet af oldermand og fornevnte sex mænd med prest.

Dette må og være sagt, når menige sognemænd påbyder kongens og kirkens tiende, som de haver i fæste, at skal ydes, da skal alle være forpligtet samtligen på én dag at lade sig finde det at yde, efter at de lovligen derom 8 dage tilforn ere advarede. Og hvo som helst i denne post findes forsømmelig, bøde derfor et fierding øl eller 3 mark til granderne og 12 sk. til sin hosbonde. Og skal granderne have fri forlov

at søge hans boe og pante hannem derfor efter videbogens indhold.

12. At giøre imod vedtægt: Hvo som fordrister sig til at giøre imod vedtagne vide og vilkor, da skal oldermanden have fri forlov at tage med sig menige byemænd og grander og indgå i fornevnte mands gård hvilken dag i uggen de vedtager, og pante hannem for 6 mark og $1^1/_2$ mark til sin hosbonde, og der med hverken at have forbrudt gårdfred eller husfred eller forskyldt nogen forfølgning i nogen måder. Og hvilken af granderne, som icke strax følger med oldermanden, efter at hand er tilsagt at gange med til samme mands gård, da skal hand have forbrudt 1 mark til granderne og 4 sk. til hosbonden, for hver gang hans brøst så befindes.

13. Om bårdag: Hvilken af granderne, som forgriber sig mod hverandre med bårdag, trussel, skientsord, blodige eder og banden, så de nødes til at stå fra deres ret, da skal hand have forbrudt til granderne 1 mark og til hoshonden 4 sk. for hver gang hans brøst findes, og menige grander strax at pante hannem.

14. Hvorledes videsager skal forfølges: Hvo som fører nogen af vores videsager til tinge, førend de på sognestevne af vores oldermand, sogneprest og andre grander bliver forhørt, da bøde derfor et fierding øl eller 3 mark til granderne og 12 sk. til sin hosbond, for hver gang bemelte hans brøst findes.

15. Om voldgang: Hvo som lader noget fæmon eller hvad kvæg det være kand, som findes at gå vældeligen i eng eller korn enten nat eller dag, da skal hand have forbrudt et fierding øl eller 3 mark til granderne og 12 sk. til sin hosbonde, for hver gang

det befindes. Og skal oldermanden udkreve 6 mænd at kiende på, om det forsætligvis eller uvidendes kand være sked.

16. Om nogen splitter vores får: Hvilken mands hustro, børn eller folk, som løber ud på gaden enten middag eller aften at lede efter får eller lam, og der med adspreder vores fårehiord, førend hver mands får er i gårde, da skal hand have forbrudt 1 mark til granderne og 4 sk. til hosbonden, for hver gang det befindes. Og dersom nogen mands børn eller folk bryder nogen vide, da skal hosbonden selv stande til rette derfor, lige som hand det selv havde giort.

17. Om uenighedsstraf: Hvilken af granderne der slår eller hårdrager eller i andre måder uførner sine grander i samfund eller grandelaug eller på grandestevne, bøde derfor 6 mark til granderne og 12 sk. til sin hosbonde for hver gang sådant befindes.

18. Om særhiord: Hvo som driver med særhiord, være sig hvad hiord det være kand — øgene undertagen hvilke skal vogtes udi heden og udi felle og ingen andensteds — med mindre det sker med menige mands bevilling og samtycke, da skal hand have forbrudt et fierding øl eller 3 mark til granderne og 12 sk. til sin hosbonde, for hver gang sligt befindes.

19. Om gang i høestak:*) Hvo som helst der findes at gåe i nogen mands høestak og adsplitter den, da skal den samme, efter bevislig er giort, have forbrudt derfor én mark til granderne og 4 sk. til hosbonden, for hver gang det befindes.

20. Om tægtfæe: Hvo som tager tægtfæe, fremmed fæe, øg, svin, gies eller hvad fæmon det være

*) *Overskriften til post 19 er glemt i teksten, men er her indsat efter registret bag i videbogen.*

kand, med mindre det sker med menige granders minde, da bøde derfor til granderne et fierding øl eller 3 mark og 12 sk. til sin hosbond, for hver gang forseelsen sker.

21. Om græs at opskiære: Hvo som skiærer eller plucker noget korn eller græs i anden mands agger eller eng imod hans villie og minde, da skal hand have forbrudt til granderne 1 mark og 4 sk til hosbonden, for hver gang det sker.

22. Om tyring: Hvilken mand som tyrer eller lader tyre sine bæster eller fæmon i anden mands eng eller korn, og det giør skade enten på eng eller korn, da skal hand have forbrudt 24 sk. til granderne og 6 sk. til hosbonden, for hver gang det sker, og endda betale skaden. Og må ingen fordriste sig til at tyre sine hæste, køer eller andet fæmon for nogen aggers ende, som korn findes i såed, ei heller imellem korn, som nogen agger ligger i bårde eller hvor sigger i forskrevne måde findes, eller i Hvidmoese. Hvo her imod giør, haver forbrudt til granderne 24 sk. og til hosbonden 6 sk., for hver gang det befindes.

23. Om vangledet: Når Tangagre og Søeagrevange skal hegnes, da skal tre mænd skiftes til omkring byen hver år at opsætte til frelse for vangene et forsvarlig vangeled efter 6 mænds afsigelse, om det forsvarlig kand være. Item hvo som enten ager, rider eller går igiennem vangledet og icke lukker det efter sig, enten det var lukt for ham eller ei, da skal hand have forbrudt til granderne 4 sk., hver gang det sker.

24. Nok om tyring: Ingen må slå noget kvæg eller fæmon løst i tyringen. Hvo der imod giør, skal have forbrudt 1 mark til granderne og 4 sk. til hos-

bonden, for hver gang det sker. Nok skal ingen under fornevnte straf tilstædes at tyre på nogen anden mands agger, men alleneste på sin egen.

25. Om engene at hegne: Ingen må gienne noget fæe eller andet kvæg udi engene, hvor høe pleier at bierges, fra det første de bliver hegnet og til høet er indbierget. Hvo sig her imod forser, bøde 2 mark til granderne og 1 mark sil sin hosbonde.

26. At biede udi eng eller korn: Hvo der enten lønlig eller åbenbarlig bieder enten i eng eller korn eller hegnebårder, skal have forbrudt et fierding øl eller 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden, for hver gang det befindes, og der for uden betale skaden.

27. Om voldtægt: Hvo der voldtager sit fæmon, lad være hvad slags det kand være, om det er taget i eng eller korn fra den, som det vil gienne i hus eller haver i hus, være sig markmanden eller andre, som det med rette kand huse, da skal hand have forbrudt et fierding øl eller 3 mark til granderne og 12 sk. til sin hosbonde, for hver gang det befindes.

28. Hvorledes skal bødes for det kvæg, som findes udi eng eller korn: For 2 heldeøg 4 sk., for 3 nød 3 sk., for 2 svin 2 sk., for 4 gris 2 sk., for hver får eller lam 1 sk., for hver gås 1 sk. og derforuden betale skaden efter siunsmænds afhiemmel.

29. Om hiordvagt: Hvo som icke holder sin hiordvagt efter det, som af menige grander bliver vedtaget, skal bøde en mark til granderne og 4 sk. til hosbonden, for hver gang det sker.

Det samme skal og forståes, om nogen kaster nogen hiord, førend det på grandestevne af menige grander er samtykt. Hvo sig herimod forbryder, bøde iligemåde 1 mark til granderne og 4 sk. til hosbonden,

for hver gang det sker. Der skal og forholdes med gåsehiord, som med anden hiord.

Herhos skal enhver af hver 2 køer vogte én dag — år gammel kalve, så mange enhver eier, alleneste undtagen, hvilke må følge køerne. — Befindes ellers noget andet fæe at følge med køerne med eiermandens eller hyrdens villie og videnskab, om bevislig kand giøres, da bøde eiermanden en mark til granderne og hyrden lige så meget, for hver gang forseelsen sker. Ellers skal husfolkenes køer gå med ungfæet, og ellers for hver gang de sig herimod forser bøde til granderne en mark og strax derfor at pantes.

30. Hvad fæmon husfolkene må have: Ingen husfolk eller inderster må holde giæs eller svin, langt mindre gedder eller bucker på Asferge mark og grund. Findes nogen her imod at giøre formedelst den store skade, som Asferge grander af sådanne husmændenes kvæg hidindlil haver lidt — bøde til granderne, for hver gang det sker, én mark og 4 sk. til hosbonden.

Ellers der som befindes, at Asferge husfolk haver andet kvæg så som heste, hopper, fuoller, føller — en ko alleneste og ti får undtagen — skal de være tilforpligtede hver år til granderne at give græspenninge deraf, som på andre stæder sædvanligt er, eller derfor af menige grander, når bevislig er giort, at pantes.

31. Hvor husmændene må grave torve, slåe eller plukke lyng: Ingen af husfolkene eller indersterne skal være tillat at grave torve, slåe eller plucke lyng udi nogen af Asferge heder uden menige granders samtycke. Befindes ellers nogen af gårdsmændene, eller som avling haver på Asferge mark sted og fæst, at tilstede dennem enten at grave torve, slåe eller

plucke lyng eller under et skin at selge dennem af fornevnte forbudne heder få eller mange læs, da husmanden eller indersten at have forbrudt for samme forseelse 6 mark til granderne og gårdmanden lige fornevnte straf at være undergiven, som sig her imod forser. Og skulde nogen af bemelte parter sådan straf ei godvilligen vilde udgive, da strax efter bevislig er giort, derfor af oldermanden og menige grander at pantes.

Nok skal fornevnte inderster og husmænd langt mindre være tilstæd at grave torve udi vores moeser, hvor de findes på Asferge grund, ei heller nogen mand dennem det at tilstæde. Befindes nogen mand eller menniske af parterne sig her imod at forse, bøde enhver derfor sex mark danske.

Skal og ingen af Asferge bymænd være tillat at give nogen af udenbyes folk, hvem de og mon være, forlov at grave torve i nogen af vore heder uden menige granders forlov. Befindes nogen her imod sig at forse, bøde til granderne, for hver gang forseelsen sker, 6 mark danske og til hosbonden 12 sk. danske.

Herforuden skal og strængeligen være forbuden, både for Guds æres og mangen ærlig byemands gavns skyld udi Asferge, at ingen af Asferge mænd må bortføre eller nogen enten indenbyes eller udenbyes forlov give at afføre og bortføre fra vore skotorvemoeser, hvor de findes, skotorve, enten få eller mange, til nogen kiøbstad, landsbye eller noget fremmed stæd, med mindre enhver, som udi Asferge bye, der til rettighed haver, først fører dem i sin egen gård. Hvo sig her imod forser enten selv eller ved sin bud og tiener, bøde derfor, for hver gang forseelsen sker, til granderne 6 mark danske og til hosbonden 12 sk.

Ellers skal hver dag, i synderlighed om søndagen, for Guds æres skyld, 2 mænd af granderne være tilforpligtet, eller deres fuldkommen bud, så længe som skotorvene ere tienlige at bortføre, at have indseende skiftevis — præstens bud icke undtagen, når det hannem tilkommer — at have opsyn med vor Søemoese, at ingen enten i bye eller udenbyes sig imod forskrevne førser. Sker det af udenbyes folk, da strax at pante begge kobler med tømmen indtil videre forhør på næste grandestevne. Hvo sig efter advarsel om neste aften tilforn forser, skal være lige straf, som nest forskrevet står, undergiven.

32. Om markvogteren: Dersom det befindes, at markmanden eller den, som vogter marken, dølger med nogen af granderne og icke lader skrive, hvad som går i eng eller korn efter denne vores videbogs indhold, bøde derfor én mark til granderne og 4 sk. til hosbonden, for hver gang hans brøst findes. Samme fornevnte straf skal hand og lide, om hand dølger med nogen udenbyes mand.

Markmanden skal ei heller tilstædes magt og myndighed at pante nogen udenbyes folk, enten udi kalkegravene, hede eller moeser, men den magt granderne at tilhøre.

Dersom markvogteren haver kvæg, og det kommer i skade på Asferge mark eller eng, som forbudet er, da bøde derfor, efter hannem er overbevist, 4 sk. for hver, en gårdmand bøder, efter som vi hannem icke derfor haver antagen, at hand skal fede eller føde hans fæmon på vores forbudne agre eller enge, men langt mere dennem fra andre deres at beskierme.

Det skal og ei tilstædes markvogteren at begiære eller tage penninge af indenbyes mænd, for hvis fæmon

hand tager i hus, men alleneste af den udenbyes. Ellers på grandestevne at lade bymændenes, husfolkenes, indersternes og hyrdens fæmon, som i skade befindes, anskrive, og selv lade sig nøie med sin anlovede ordinari løn og skrivepenninge.

Befindes og markvogteren, fra den tid hand er antagen, og indtil hand fra marken forloves, at tage sit eget mere vare end menige granders, som hand haver stæd sig til, eller og at give sig i arbeid hos nogen af granderne — præstens dagsgierning alleneste undtagen — og icke så trolig og flittig, som billigt er, forretter fornevnte sit anbetroede embede, da oldermanden med præsten og sognemændene at have fri forlov hannem, strax efter sådant hannem er overbevist, at afsætte og ingen løn at nyde, men strax igien at isætte en anden, som efter flittig opsiun og hegning skal nyde fuldkommen løn.

33. Om den, som ringer fredsklokken: Hvis degnen, som ringer fredsklocken, icke bekommer sin løn lige så vel af husfolkene og indersterne som af gårdmændene til den tid og dag, som menige mand haver lovet hannem, da skal oldermanden, når påklages, opnevne 6 mænd, som strax skal være forpligtet til de modtvillige resterende derfor at pante.

34. Om svinehyrden at koste: Hvo som icke ret koster svinehyrden, når det kommer dennem til, for alle de svin, som ere vinterfødde, bøde en mark, for hver gang og hver dag det sker, til granderne. Hvis og svinehyrden skulde sig understå at vogte nogle udenbyes svin, da bøde — uden det jo sker med menige granders samtycke — for hver svin, og for hver gang det befindes, til granderne 8 sk.

35. Om hyrden: Der som hyrden icke kand be-

komme sit korn, som hand med rette tilståer, eller anden hans rettighed, hvad det være kand, som hand haver fortient, da skal hand give det tilkiende på grandestevne, hvorefter oldermanden skal tilsige dennem, som hyrden påklager, og ligge dennem en forsagt dag for at betale hannem, og hvilken, som icke betaler til fornevnte tid og dag, som hannem bliver forlagt, da skal den, som ulydig findes, have forbrudt én mark til granderne og 4 sk. til hosbonden, for hver gang hans brøst findes.

Der imod skal hyrden være tilforpligtet at tage flittig og vel vare på hvis fæe og kvæg, som kommer med hannem. Og dersom noget omkommer eller bliver borte for hans forsømmelses skyld, da skal hand stande dennem til rette derfor, som skaden fanger, og holde i hegne både korn, eng og andet, som granderne vil have i hegne, eller og betale skaden.

Og skal hver mand i byen være tilforpligtet årlig at holde hyrdehuset vedlige, som forsvarligt kand være. Iligemåder enhver at kiendes ved sin anpart, når huset skal ferdiges, og hvilken mand, som icke møder til fornevnte arbeide efter oldermandens advarsel, på tid og dag at færdige huset, bøde til granderne 3 mark og til hosbonden 12 sk.

36. Om klagemåls straf af vores hyrder eller andre: Der som så sker, at vores hyrder eller andre vores tienere klager på nogen mand på sognestevne for sin løn og betalning, da skal oldermanden være tilforpligt at tage med sig af granderne, hvem hand vil, og gange til samme mands gård eller hus og pante hannem for hvilken af fornevnte deres løn, som findes skyldig, eller deres betalning. Og den, som sig lader pante, skal have forbrudt 1 mark til granderne.

Desligste og den, som icke vil følge med oldermanden, når hand bliver tilsagt, at være undergiven lige nest fornevnte straf.

37. Om skadelige fæmon: Befindes nogen mand i Asferge bye at holde noget skadelige fæmon, så som gedder og skadelige svin eller deslige skadeligt, hvad det er, gedder som stødder vore får, opæder vores kål og fornemmeligen før nogen kunde af vide, kunde med smitsomme sygdomme forgive den gandske byes hæster og kvæg, som på andre stæder icke uden stor skade er befunden — dersom nogen mand udi Asferge befindes efter en og anden advarsel og ellers siden klagemål på grandestevne at holde hos sig fornevnte skadelige kvæg, bøde, for hver gang klage sker og bevisligt kand giøres, til granderne 3 mark og til dennem, som skaden får, til opreisning efter fire mænds afsigelse, som af oldermanden skal opkræves.

38. Om gienstie: Hvo som giør nogen vei eller gienstie eller i andre måder nedtræder, nedrider eller nedkiører nogen mands korn eller eng, desligeste også hans luckelse eller digger, have forbrudt 24 sk. til granderne og 6 sk. til hosbonden, for hver gang det befindes.

39. Om tallestokken icke kommer til sognestevne: Der som stokskriveren eller talleskriveren eller hans fuldmægtig — om hand selv er udi lovlige forfald — icke møder til stevne hver søndag med tallestockene, da skal hand have forbrudt 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden, for hver gang det sker.

40. Hvo tallestokken skal forvare: Hver mand skal være forpligt at have tallestocken et år omkring, når det hannem med rette tilfalder, og da at

giøre rede og regnskab for hvis vider, som bliver opskreven på tallestockene året omkring tilforn, som forskrevet står. Og hvo som icke vil annamme tallestockene, når de med rette hannem tilfalder, da at have forbrudt 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden, for hver gang det befindes.

41. Om høsten: Når Gud vil, tiden ankommer at høste, da skal oldermanden med sex af de beste mænd, som haver mest jord i marken og vil byens beste, forfare, når det er tienligt at høste, og hvad de og præsten samtycker derom, det skal uryggeligen holdes, og hvo der imod giør, skal have forbrudt 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden.

Iligemåde må ingen uddrage at høste korn over 2 trave af hver slags korn uden præstens, oldermandens og menige granders samtycke, og så, når tiendes skal. det samme rigtigen at angive for den, som tilhører at tiende, som hand for Gud vil forsvare. Hvo ellers imod fornevnte præstens, oldermandens og menige mands samtycke sig forser, skal have forbrudt 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden, for hver gang det sker.

Og skal ingen deres rivelse — om Gud ellers giver tør veirlig — ligge på Aggeren længer end 3 dage efter kierven er inde. Men om så skede, at regnveir imidlertid indfaldte, da at hegne rivelsen lige ved kiervene. indtil Gud vil, det bliver tør indført. Hvis nogen sig her imod forser, bøde for hver stycke fæmon efter nest efterfølgende punctes indhold.

Ingen mand skal tilstædes, når kornet er ophøstet, at lade indkomme eller tyre sine hæste eller hopper, køer eller andet kvæg, med hvad navn det kan nævnes, enten i toftene — dennem undtagen, som for-

svarligen kand være indhevded — eller i vangene, så længe nogen mands kierve eller rivelse findes på marken, efter de dage og den måde som forskrevet står. Hvo her imod giør, bøde til granderne for hver øg eller stor fæmon for hver gang 1 mark og for hver af de små 1 sk.

NB. Og der som så sker, at Gud påligger nogen af granderne sot og sygdom, så hand sig til gode intet med høsten kand udrette, da skal menige grander være tilforpligtet at hielpe hannem sit korn op og i hus. Hvilken som her imod findes forsømmelig skal give eller og pantes for 3 mark til granderne og 1 mark til hosbonden.

42. Når grandestevne skal holdes: Når begge tienesterne om søndagen udi Asferge og Fårup sogne ere endte og præsten fra begge kirkerne er hiemkommen, skal hver mand møde på Smidiepladsen med gienparten af sin tallestok, og i Guds frygt, som forskrevet står, holde grandestevne, så strax de hører klocken lyde.

43. Om biugaxe: Hvo som går på marken at løse biugaxe på andre deres agre end sin egen, om det er af dennem, som haver lod udi marken, bøde derfor én mark til granderne og 4 sk. til hosbonden, for hver gang det sker.

Inderster og husfolk skal og være hart forbudne at opløse nogen biugaxe, førend hver mands rivelse er i husene indført, under samme videstraf.

44. Hvo videbogen skal forvare: Oldermanden skal have videbogen i forvaring. Og dersom den bliver borte, imidlertid hand haver den i forvaring, skal hand have forbrudt 4 rixdaler til granderne og én til hosbonden. Ellers, imidlertid hand haver den

i forvaring, at bære den med sig, hver gang grandestevne holdes.

45. Om hvilket vide er: Der som nogen klages på for nogen vide på grandestevne, da skal oldermanden opkreve sex mænd med sognepræstens og oldermandens nærværelse og dømme der på, om det er vide værd og bør at skrives eller ei, og hvad de der om slutter, det skal blive uryggelig ved magt.

46. Om siun: Hvilken af granderne, som bliver taget til noget siun, enten til agger eller eng eller andet, som kand tiene til byens gavn og beste, og hand icke vil gåe med at siune, hvorledes på åstederne med sagen er beskaffet, bøde 1 mark til granderne og 4 sk. til hosbonden, for hver gang det sker.

47. Om tyren: Haver menige grander vedtagen, at præsten skal føde tyren om vinteren, som forsvarligt kand være. Og skal enhver af granderne derfor om våren enten i havresæde eller bygsæde efter præstens egen villie og begiæring pløie med sin plog og fæmon for hannem en halv dag. Og hvilken de icke vil giøre, bøde til granderne der for 6 mark danske og 24 sk. til hosbonden. Og der som Præsten icke om vinteren lader føde tyren, som forsvarligt kand være, da hand iligemåde at have forbrudt, som forskrevet står. Her for uden skal husfolkene, som køer have, giøre præsten en høstedagsgierning for hver koe, eller der for bøde 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden, om de der udi efter at de om aftenen tilforn ere advarede, findes vidervertige og forsømmelige.

Og der som enten præsten, hyrden eller nogen af granderne låner tyren bort til nogen uden byes, da bøde der for én mark, for hver gang det sker.

48. **Om hegning til plougfæmon udi bygsæde** Hvo som haver mere fæmon udi hvis hegning, som er hegnet til plougfæmon udi bygsæde, skal have forbrudt 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden.

49. **Om éndél**: Skal ingen have éndél udi hegen, når vangen, det ligger udi, skal være udi felle — præstens manfald undtagen —. Hvo her imod forbryder sig, skal bøde 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden.

50. **Om fæmon at tage i hus**: Ingen skal udlade andres fæmon, som er taget i hus enten i eng eller korn, uden hand bekommer pant derfor. Hvo her imod giør, skal have forbrudt 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden, for hver gang det sker.

51. **Om kvæg og fæmon at holde i gården**: Hvo som lader sit fæmon, fæe, svin, får eller andet fæmon, være ude på gaden eller aggeren efter at det af hyrderne er drevet i bye om aftenen, desligeste hvo det udslår om morgenen, førend det giennes for hyrden, skal bøde derfor, hver gang det sker, 24 sk. til granderne og 6 sk. til hosbonden.

52. **At råbe, når særhiord skal drives**: Hvo som skal vogte lammene eller anden vedtagen særhiord og icke råber, at det kand høres over ald Byen, når samme hiord skal drives udi marken, skal bøde en halv mark, for hver gang det befindes.

53. **At age digger eller luckelser i gårde**: Hvo som tager nogen hans digger og luckelser at age i gårde *) andre end hans egen, skal have forbrudt 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden.

54. **At tage andres lyng eller torve bort**: Hvo

*) *Afskriften har her ved en fejlskrift grårde.*

som tager nogen anden hans lyng eller torve bort, enten i mark eller i bye, skal have forbrudt 6 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden, for hver gang det befindes, forlige sig midlertid med den, som skaden haver taget og giøre hannem fornøielig vedderlag.

55. Om udenbyes folk: Der som nogen udenbyes folk findes at slå lyng, grave torve eller kalk eller at vogte deres øg, kvæg og fæmon, hvad slags fæmon det være kand, på Asferge eiendom, hvor det være kand, da skal af granderne, når de af markmanden eller andre der om advares, være forpligt 6 mænd at drive det i hus udi Asferge, og der af tage fuldkommen og nøiagtig pant indtil næste grandestevne, da sagen skal angives, og pantet fremvises, og derpå af oldermanden sex uvillige mænd opkræves, som tillige med oldermanden i sær skal dømme, og der efter for menige grander på grandestevne fremsige, hvorledes med samme sag skal forholdes, hvor med de andre, så vit ret og billigt er, skal lade sig nøie. Og der som nogen af første ommælte sex mænd findes efter advarsel modtvilligen ikke at følge med, da bøde der for for hver gang én mark til granderne og 4 sk. til hosbonden.

56. Om fattige og krøblinge: Efterdi vi disbedre kunde vide, hvilken som står ret for at age krøblinger og stakarle af bye, da haver vi menige byemænd og grander vedtaget at lade giøre en fiel eller stok, som skal følge med samme stakkelsereise, på det at samme reise kand gå ret omkring byen, og når fornevnte fattige er bortført, skal den, som hannem bortførte, bære samme fiel til sin næste grande og naboe og der at blive, indtil næste stakkelsereise kommer til hannem. Men hvo som lader samme fiel eller stok blive borte,

da skal hand have forbrudt én mark til granderne og 4 sk. til de fattige, og der for uden skaffe så god en fiel eller stok i stedet igien, som den anden var. Og hvilken som icke ager fornevnte fattige krøblinge af byen, når det hannem tilkommer skiftevis om byen, da bøde derfor for hver gang 3 mark til granderne og 12 sk. til hosbonden, så mange som haver øg og vogn.

57. Om ler- og sandgrift på gaden og veiene: Hvo som understår sig udi nogensteds på Asferge gade eller veiene for nær at grave og opkaste ler eller sand, som kunde komme — hvilket Gud forbyde — både sognepræsten og den reisendes mand, endog de umælende creaturer til skade eller ulykke, og samme hule, af hvilken fornevnte ler eller sand bliver opkast, icke inden tre dage i det seneste — af den som enten leret eller sandet selv haver opkast eller ved andre ladet opkaste — efter leret er til hans forsatte nytte bortført, bliver igien opfyldt og jevnet, da bøde hand, som forskrevne gierning haver giort, til granderne 1 slet mark og 12 sk. til hosbonden, for hver gang det sker.

Disse forskrevne articler at skal af os underskrevne Asferge mænd og grander, så vel som og hvis mere til byens nytte kand optænkes og med menige mands samtycke indskrives iligemåder, at skal holdes af lige valuta med forskrevne articler i alle måder, haver vi til vitterlighed og forsikring vore egne hænder eller boemærke her underskrevne. Her hos icke at forglemme en articel, som iblant foregående icke er indført, nemlig at ingen af Asferge grander må tilstædes at tage noget fremmet fæmon til græsning videre, end

det som hand selv vinteren tilforn haver overfød. Hvo her imod sig forser, bøde for hver gang og hver dag forselsen sker for hver stud, koe eller deslige slags til granderne 3 mark, og 12 sk. til hosbonden, og der for af menige grander med oldermanden, når bevislig er giort, strax at pantes, om betalningen icke på timen erlegges.

I. C. S. — C. P. S. — I. M. S. — C. M. S.
I. P. S. — N. O. S. — A. C. S. — C. C. S.
C. N. S. — P. I. S. — K. L. S. — C. P. S.
N. C. S. — Tomas Pedersen, egen hånd.
Jens Christensen Falchenberg, egen hånd. — M*). S. S.
N. N. S. — Christen Jensen, egen hånd.
Jens Søfrensen Vifve, loci pastor.

Efter forskrevne dannemænds begiæring haver ieg denne deres videbog, som siunes at være funderet pa loven, icke kunde negte dennem at approbere, og befales kongl. Maits herretsfoget at være dennem behielpelig der over at holde som forsvarligt kand være.

Datum Friesholt, d. 7. Octobr. 1685.
C. Lindenou.

Forskrevne videbogs puncter samtycker ieg underskrevne såvit de på loven ere funderede.
Lauritz Eskesøn Vifvild, loci pastor.

Så som Asferg byemænd sig beklager, at ingen ret efter deres videbog i deres bye holdes, og efter hans velbårnhed hr. amtmand Christopher Lindenou udi deres videbog mig befaler dem at assistere, så befales på rettens vegne Jens Christensen Falkenberg i Asferg.

---

*) *Antagelig fejlskrift for N, jvfr. s. 210.*

at hand som en sognefoget og øvrighed på stedet, hvad vide og vedtegt angåer, byen til nytte og gavn, der i at kiende efter lands lov, som hand agter at forsvare for Gud og sin over- og underdommer.

Actum Asferg d. 22. Juli 1689. På rettens vegne:
Er. Klog, egen hånd.

Som den anordnede oldermand Jens Christensen Falkenberg er ved døden afgangen, og ingen igien i hans sted siden hans død samme sig igien har antaget, byen til merkelig skade og afgang, og som samtlige grander der til har udvelget velfornemme Christen Jensen, sognefoged i bemelte Asferg, dertil, så af den myndighed mig på hr. etatzråd og amtmand Holger Reedtzes*) vegne kand være betroed, på rettens vegne anordnes og befales bemelte Christen Jensen, sognefoged her efter at være oldermand for Asferg bye, holdendes sig der udi — nu værende — hans kong. maits lov og forordninger efterrettelig, som hand for høiere øvrighed og rettens påkiendelse agter at ansvare og være bekiendt, og ingen af byens beboere eller sig selv for vild eller venskab, gunst eller gaver befrier eller forskåner, langt mindre nogen anden af had eller avind foruretter, anderledes end loven tillader, og grandernes forening der udi kand melde.
Til vitterlighed under min hånd.

Randers d. 22. Juli anno 1704.

På rettens vegne som herridtzfoged i Støvring Nørhald herridt.

Niels Jensen Skiøt.

---

*) *Der står Rodtzes, men det må være en skrivefejl.*

Endskiønt samtlige byemænd og grander i Asferge med christelig forsæt har i forrige tider vedtaget de i denne bog indførte poster for at holde god skik og orden med avl og biering samt anden byens nytte og tarv, som og af da værende amtmand er approberet og videre af andre vedkommende påmindet at vorde efterleved, som ses her i bogen pag. 35 og 36,*) så dog er nu ved påklage fornummen, at oldermanden eller grandefogden icke har været omhygelig for at holde over, hvis med rette ske burde til menige mænds gavn og nytte, og ved hvilken leilighed noget af byens hede, drift og eiendom af selvrådighed er kommen til misbrug, i det at éndél jord i Kåthede norden bæcken, væsten og norden Bæckedal af nogle er opbrudt til sædeland, som er det gemene fællig og uddrift til merkelig skade. Hvor fare her ved anordnes rytterbonden Jens Christensen i Asferge fra dato som oldermand eller grandefoged straxen at antage sig denne vedtægtsbog, og efter posternes indhold, så vit ei strider mod loven, ved ordinaire grandestevne holde over vedtægten således, som hand agter at tilsvare og det efter lovens tilhold udi 3. bogs 13. kapitel 31., 32. og 33. art., pag. 477 og 478. Der hos hand og advarer og med alvorlighed bevislig pådriver dem, som har opbrudt noget, som før er melded udi Kåthede norden bæcken, væsten og norden Bæckedal, at de sådant straxen uden isæd igien til fællig udlegger, så fremt de icke vil bryde mod forbud og være tiltale undergiven efter loven, så som det ingenlunde tilstædes fællig at formindske. Hvis som efter vedtægter udpantes, må icke anvendes til gilde

*) *Afskriftens sidetal; her foran side 232-33.*

og drik, men til anden byens nytte efter lovens bemelte 32. art., hvilket oldermanden i alt holder sig efterrettelig.

Dronningborg, d. 20. april, anno 1723.

Mulsøe.

Mine tienere udi Asferg sogn haver at holde sig efterretlig, hvis her foran meldet er, alt efter lovens måde.

Randers d. 3. mai 1723.

Maren sl. Jens Poulsens.

Mine tienere udi Asferge sogn haver at holde sig efterretlig, hvis her foran meldet er, alt efter lovens måde.

Randers d. 3. mai 1723.

Mette sl. Mag. Lassens.

Så vidt aldting i denne videbog med lov og forordninger er conform og tienligt til god hegen at holde, aproberer.

H. Smidt, loci pastor.

Efter afskrift på papir fra det 18. århundrede i kgl. bibliotek i Kjøbenhavn, Thottske saml. 4. 2016. Præsternes stadfæstelse har været indføjet mere tilfældigt i åbningerne mellem tilføjelserne i originalen. Her er de ordnet efter tidsfølgen. Afskriften slutter med et register over videbogens kapitler.

Forhen meddelt af D. H. Wulff i Samlinger til jydsk historie og topografi, IX, side 261—82.

Vistoft, Mols herred.

1755.

Erik Gjørup Pedersen Begtrup, der var sognepræst i Vistoft fra 1740—1771, har skreven en skildring af Vistoft sogn og præsteembede. Det er et værk på 462 sider i kvart, 20 cm. høj og 15,5 cm. bred, tydelig skrevet, indbunden i helt læderbind og i god stand. Den ejes af højskoleforstander Holger Begtrup, Frederiksborg, der med stor elskværdighed har stillet det til vor rådighed.

Værket er delt i 17 kapitler. De to første handler om sognet i det hele, det tredje om embedets indtægter, det fjerde om bymarkernes beskaffenhed og inddeling, de fire næste om præstegården, og hvad der hører til den; tiende kapitel handler om indkomne sager, 11. om skolen, 12. om fattigvæsenet, 13. om lærerembedet, 14—16. om forskelligt og 17. om præsterne i kaldet, hvori der fortælles en hel del mere, end hvad der findes i S. V. Wibergs præstehistorie.

Det er fjerde kapitel, der interesserer os her. Det indeholder et vedtægtsbrev for Vistoft fra 1755 og et grandebrev fra 1765. Vi aftrykker næsten hele kapitlet, fordi det giver udmærkede oplysninger om, hvordan folk i det attende århundrede, der vilde hjælpe bønderne fremad, gjorde det ved at omordne deres gamle bylove. Først måtte der gå en personlig påvirkning og overtalelse, siden fæstnede man det så gennem bylovene.

Om Vistoft bye og mark især.

Markens beskaffenhed og inddeling: Vistoft mark var tilforn inddelt i 5 vanger, men år 1755 blev den ved mit forslag og anvisning inddelt i nu brugelig 10 vanger. Man gik til dette værk med

fortrædelighed, men byen er vel kommet sig og der over glæder sig ved dets gode udfald. Hvorledes tingen af mig er angreben, kand ses af her vedhæftede 5 udslagne ark eller otte tabeller.

Tabellerne udviser, hvor megen jord hver mand har i de forskellige marker, hvor mange køer, heste, får, svin og gæs enhver må have til græsning og lignende.

Da nu endelig dens nytte blev sét, tilståed og samtykt, forfærdigede jeg for byen et ligningsbrev*) på behørig stæmplet papir underskreven af bønderne og til stadfæstelse af deres hosbunde og præst, hvis original til bevaring er leveret præsten at gemme, og verificeret copie deraf findes hos byens oldermand, dog om sådant nyttigt dokument på en eller anden måde med tiden skulde forkomme, ansés det tienlig at indføre det her ord fra ord.

Vedtægtsbrevet om Vistoft byes marks brug og hvile.

Anno 1755 dend 3. april vare vi undertegnede samtlige Wistoft byemænd forsamlede og enstæmmig vedtog til denne byes beste for os og efterkommere at inddele byens mark i følgende 10 småe vange, nemlig:

Der efter følger så stedangivelse af vangene og deres begrænsninger, samt følgende driftsplan:

1. At af ovenmelte 10 vange skal årlig 7 bruges til sæd og 3 vange at hvile til creaturenes græsning, fårefælling, bester- og fæedrift.

*) *senere rettet til* vedtægtsbrev.

2. Skal årligen en vang indgåe bagfra til sæd, imod en anden vang igien udlegges foran til hvile, græsning og fæedrift, så at hvilen og brugen på vangene stedse gåer soleret om, og ingen vang nogen tid overspringes.

3. I vang, som til brug efter sine 3 års hvile kommer ind, såes: 1ste år, byg og kaldes borebyg eller første bygvang; 2den året, rug og kaldes nyegiødningsrug eller første rugvang; 3die året, byg og nævnes 2den bygvand; 4de året, erter og nævnes ertevang; 5te året, rug og kaldes 2den rugvang; 6te året, byg og kaldes 3die bygvang; 7de året, havre og kaldes havrevang. Dog bliver det i de 4re siste år, vang til sæd bruges, ingen mand forment at såe, nemlig i ertevangen, 2den rugvang, 3die bygvang og havrevangen, hvad anden slags korn, de lyster, om de ikke vil såe såmeget i vangen af den sæd, som vangen falder til og nævnes af.

4. Alle de sigger, moser, budskatser og kiær, som falder i og for enden af nogen mands ager, som ligger i de besåede vange, hører manden selv til, som agern tilhører; og måe han benytte sig af sammes høe, sæg og græs, som han best ved, enten at slåe det i rette høeslets tid eller først i kornhøsten, om han ei med vogn kand komme did førre, for ikke at giøre kornet skade ved bortførselen til sine huse, efter det er vorden tør.

Mens ingen mand måe ved sig selv, sine folk eller anden komme i kornvangene enten med bester eller ledekiør til nogen steder i sigger eller moser at bede eller græsse, dag eller nat, fra hver års Voldborgdag — den 1ste mai — i rugvangen og ei heller i de andre vange, efter de ere tilsåede, indtil kornet i den hele vang er ophøstet. Forser sig nogen herimod,

skal den eller de for hver gang betale 4 mark danske til byens beste, som af oldermanden med 2de andre grander udpantes, om vedkommende dem ikke godvilligen vil give. Mens, når kornet af vangen er indkommen, er græsningen til fællig for al byens kvæg.

5. Det første år en vang udlegges til hvile, bruges den til fædrift, 2det året, som er 2den års hvile til hestefælling, 3die året, som er 3die års hvile, til får, svin og giæs. Dog er det byemændene tilladt, når de for got synes, at aftage i en eller 2de vange for hver til et par besters påtøiring, nemlig fra de vange, som fra sæd hviler, dog så at der til tøiring lige meget udlegges for hver mand efter deres uring og træer.

Og i lige måde udlegges byemændene til deres hosbunde — nemlig bønderne og ei præsten — i en af de 3de vanger, som årligen bliver udlagt, så meget jord, som han eller på hans vegne forlanges til sine malkekiørs tøiring, og det på hvilket sted i de hvilende vange forlanges, der af os samtlig — neml. hosbundens tiennere og bønder — skal vorde taget og holdt i fred for alle creatures overfart fra hver års Volborgdag, indtil kornet af 3de vange her på marken er indkiørt.

6. Til at tøire kalvene på, item uskårne hingster, udlegger enhver for sig selv efter eget behag, og som han finder nødig i en af de sidste 4re vange, nemlig i ertevangen, 2den rugvang, 3die bygvang eller havrevangen.

7. Markmanden skal betinges og fæstes nyårsdag etc, se granbrevets 85. post.

8. Skal søndagen efter påske sættes uring og græsligning, og måe ingen mand i byen føre flere høvder

i nogen af fællingerne, end samtlige grander setter og billig anser, at der kand græsses og skikkelig fødes, og forresten at forholde sig i alle måder efter granbrevets anmeldning.

9. Skal byen stæde og betinge sine fæe- og fårehyrder betids, som skal vogte og drive samtlig byens kvæg, såvel gårdmænds som husmænds i den vang, som enhver af dem bliver anvist, og måe ikke uden tilladelse med sin hiord inddrive i anden af de næst tilgrænsende fællingsvange.

At dette af os samtlige Wistoft byemænd og grander tillige med vores kiere siælesørger mag. Eric Giørup Begtrup således med velberåd hue og nøie overleggelse til fælles gavn for denne liden bye er fastsat og besluttet for os og efterkommere bestandig, som skrevet er, at holdes, bevidne vi underskrevne byens mænd og ydmygst beder, at vores kiere hosbunde med os tillige med vores kiere sognepræst denne vores overleg vilde samtykke, holde over og til bekræftelse med os underskrive.

Wistoft datum ut supra.

Jens Lassen. Hans Clausen. Søren Bertelsen.
A. S. S. Pind. J. Bentzen. Jens S. S. à Fastens.
Peder Lynge. J. F. S. Bertelsen. Laurs J. S.
Rasm. Bachmand. Peder May. Rasm. Hvid.
Peder Høykarl. Sørn Belgaard.

Med samtykke og til bekræftelse underskrives og forsegles dette vedtægtsbrev

af

E. G. Begtrup.

Foreskrevne approberes af

Chr. Hasselbalch.

Efter at dette vedtægtsbrev var trådt i kraft og havde virket i nogen tid skriver E. G. Begtrup:

Derpå tog sagen en lykkelig begyndelse, og hele marken blev omstøbt i en gandske anden form end tilforn. Tilforn sled man jorden årlig, og den fik ikke, som *den* burde, sin giøde eller hvile, avlede derfore vel deng og foeder, mens lidet og ringe korn i strået. Marken var udarmet, og bonden forarmet; men nu fik alle ting nye liv. Marken blev giødet, renset, ordentlig besåed og behandlet, fik sin rette brug og hvile, bar rén og skiær korn og prægtig rug, som man ikke var vandt til at se. Bonden kom til at spise rugbrød som tilforn havde maatted nøiedes med mest erter og byg i deres brød. Bonden fik endog noget rug tilovers at sælge til skatters og udgifters bestyrelse, ja endog noget over. Korn og eng blev sparet, der blev vunden i høe, vunden i smør, vunden på opdræt af creature. Bonden, da han nu såe øiensynlig middel til at komme igien på benene, løftede han øinene i væiret og takkede Gud og ærede den, der har givet dem dette anslag og arbeidet for at se dette fuldbragt.

En 6 års forløb efter denne markens brug og hvile, eragtede byen det for best, hver at tøire på sit, i betragtning af, at de trende hvilevanger umuelig ret kunde føede byens ganske kvæg og bester tilgavns. Da hver mand nu fuldt vidste og tydelig var vist, hvor mange tønder land hver mand havde i vang, og vist, hvor mange skiepper land, der burde være på et best, et høvdes, et fårs, et svins foruden giæssenes græsning, og i betragtning af, hvor mange husmænd her var i byen, som snar alle havde en koe, nogle fåer, svin, giæs, hvilket alt tilhobe, erfarenhed viste, giorde en

større flok, end mand havde sommergresning skikkelig til, derfor besluttede byen fornuftig, for at forekomme dette onde, at rent afskaffe fællinger og drift, og derimod kunde og skulde de hver stricte og nøie lade sig nøie med og tøire på sit, da han havde frihed til at tøire så lidet og meget på sit eget græs, som han vilde. Og hele samtlige byen skulde drive deres får af byen tillige med ungnød på betinged græsning pa andre marker. Derved vantes rent den 3die hvilevang for malkekiør og bester, en stor vinding. Enhver tøirer nu sine bester og kvæg hver på sit, og husmanden nødes til at leie græsning af gårdmanden.

Jeg havde vel tilforn, de første embedsår, forskaffet denne liden bye et granbrev, det de manglede; men nu, marken havde fået en anden syne og brug, var dette gamle grandebrev snar unyttig, blev lagt til side og intet brugt, om sider rent borte. Og som byen og granderne såe, at vedtegts brevet taler vel om nogle poster af et grandebrev; men der manglede dog mange ting, anholdt de idelig, snar hos deres hosbunde, snart hos mig, at vi dog vilde forhielpe dem til et grandebrev og byelov, der kunde sige enhver sin pligt og give dem myndighed til at påtale feiler.

Da man på denne bondens klage havde hørt en 4 a 5 års tid og hosbunden, som nu var fremmed, lærte med tiden at anse den sags nytte og fornødenhed, og at han og jeg kunde undgåe megen overløb og idelig klage, bad endelig hosbunden mig, at jeg vilde have den umage at sammensette i conformite af lov og forordninger for byen et grandebrev. Jeg lagde derpå strax hånd og sammenskrev og besørgede til fuldbyrdelse dette byens grandebrev, som nu følger,

og bør her også indføres, uagtet originalen er overanvordet i præstens giemme, og en af præsten verificeret copie slides på ved deres tallieret, så kand dog det siste snart opslides eller tabes, og det andet og blive borte.

Granbrev for Vistoft bye.

I Jesu navn.

Den allerhøieste til ære og menige byemænd og grander, som udi Wistoft bye boer eller her efter kommer at boe, til nytte og gavn, er denne byelov — efter god skik og brug i andre omliggende sogner og byer og i kraft af lovens 3. bog, 13. cap., 31. og 32. art., hvor tillades, at byer imellem sig selv indbyrdes vedtægter til gavn og nytte måe giøre og opsætte — nu for denne bye bleven optagen, som alle og enhver, være sig gårdmænd, boelsmænd, gadehusmænd og indester, som bygger og boer her i byen, udi alle de her indførte puncter, så vidt enhver vedkommende kand være angående, skal vide sig uden nogen modsigelse efterretteligen at holde, således som efterfølger:

1. Helligdags arbeide: Hvem af gårdmændene, som enten selv eller ved deres tiennestefolk befatter sig med pløining, møgagen, meiden, indagning eller andet grov arbeide for eller efter prædiken på hellige dage — om de selv have heste og vogn — bøde til byens beste, hver gang de deri antreffes og overbevises, for tiennesten i kirken 1 mark 8 sk., under tiennesten eller fra det er ringet 2. gang til kirke til tiennesten er ude 1 rdl. (lov: pag. 869, art. 3), efter tiennesten 1 mark danske; dog skal hermed være

undtagen, hvad tienneste af stor fornødenhed bevises den fattige næste efter kirketienesten.

2. Kirkeforsømmelse: Hvo som ikke holder søndage og andre påbudne hellige og bededage hellige og ikke findes i kirke, når gudstienneste forrettes, uden de have lovlig og bevislig forfald, skal bøde hver gang hellig brøde 3 lod sølv — d. e. 1 rdl. 3 mark — (lov: 6. bog, 3. cap., 1. art., pag. 868), og til byen for hver person 6 sk.

De gamle og de unge skal således til den tid, kirketiennesten er tillyst, søge kirken og der skikkeligen i deres stole forblive, til al tiennesten er tilende, under straf til byen for hver person, der uden gyldig årsag udløber af kirken, før tiennesten er sluttet, 4 sk.; hvilke bøder til byen oldermanden med 2de medtagne mænd strax har at indkræve eller udpante og være derfor ansvarlig.

3. Granstævne: Om søndagen fornemmelig — eller og på andre tider, når det fornøden giøres — skal granderne efter kirketiennesten møde på deres granstævne; og der foruden 2de gange om året skal samtlige byemænd og grander samles, som skal være den 1ste søndag efter påskehelligt, og samme tid skal vedtages om gierders lukkelse og andet, som kand være byen til nytte og gavn; og den anden gang, næste søndag efter Michaelis, da skal viden og vedtægten, hvad enhver til den tid i dette år er skreven for, efterses og af oldermanden rigtig gives tilkiende. så at enhver kand fåe at vide, hvad han da skyldig er udi byens vide. Og hvo af granderne fornævnte 2de dage ikke møde eller møde lade nogen på sine vegne, bøde til byens beste for hver gang, han udebliver, 8 skilling danske.

4. Oldermand settes: På nyeårsdag settes oldermand, som skal gåe dette år omkring iblandt granderne, og den nest ved boende settes til dette embede andet året, nemlig hel- og halvgårds mænd; og ingen af dem måe sig derfor vægre, om han agtes dertil efter flestes stæmmer dygtig og duelig, under 4 marks bøder til byens beste og dog være sit år oldermand, om han dertil findes bekvem. Og måe de andre grander eller fleste stæmmer pante oldermanden, om han i sit år befindes ikke at have haft god opsyn, at alle ting er gået rigtig til, for 4 mark danske en gang for alle.

5. Fri tøiring, Markmanden: På første søndag efter påske skal, hvad som i byens 3de hvilevange, efter de fleste stæmmer, udtages til fritøiring, og markmanden alvorlig tilholdes nøie at efterse, at ingen indenbyes eller udenbyes, nat eller dag, hemmelig eller åbenbar, tøirer eller opgræsser en anden mands tøiregræs, det der bør holdes lige så fri som hans korn og eng, og hvem af byen han udlegger for slig fornermelig skade, bøde, for hver gang han antreffes, 1 mark til byens beste; om det kun befindes, at fortøiret til lægelet kand nåe over på naboens agger, da for hver gang sligt befindes, bøde uden skånsel for hver creatur 4 sk. Og befindes markmanden i denne opsyn utro eller at se igiennem fingre med nogen i byen, det måe være for hvem det være vil, bøde han efter de fleste stæmmer, for hver gang det ham overtydes, 8 sk. danske.

6. Fleste stæmmer giælder: Alle ting til byens beste skal og bør jevnes, som ved alle menniskelige retter efter de fleste stæmmer, og de bør stedse give sagen sit udfald, derfor fastsettes de fleste stæmmer

her således: Stæmmerne gives af indenbyes mand og aldrig af udenbyes; en stæmme bliver 4re træer*) ungefær, det hindrer ikke, at der er lidet over eller under, og det lidet over eller under beregnes ikke; og altså bliver her i byen fastsat 20ve stæmmer efter grandernes træers tal i marken, og oldermanden har sit år en stæmme foruden som oldermand. Hvad som nu skal sluttes og vedtages, forbedres eller forandres til byens beste, skal ske stedse eftersom de fleste stæmmer for dette år fastsetter.

7. Hvad fleste stæmmer setter, måe mindre ei kuldkaste: På ovenmelte 2de stævningsdage eller andre tider, som af granderne bliver vedtagne; hvad da de fleste stæmmer, byen til gavn og beste bliver vedtagen, måe ikke af nogen grande eller mindrestemmere kuldkastes, men skal stande for fulde, til de fleste stæmmer agter fornøden derudi at giøre nogen forandring.

8. Giærder lukkes: Alle giærder skal være færdige og forsvarligen lukte til hver års 1. mai og skal af oldermanden med 2de af de andre grander besigtes og efterses. Og hvis giærder, som ikke til den dag ere færdige, pante manden hver dag for 4 sk., til han skaffer dem færdige.

Leder for byen: Og ligeledes straffes for leder**) som ikke til samme dag på behørige steder ere hengte og i forsvarlig stand. Og hvo som af byens beboere, der om sommeren gåer ud eller ind af noget led,

---

*) *Træ er en stage af træ, der bruges som mål, og som er 4 alen lang. Bymændene har så stemmer efter agrenes brede. Den, hvis agre har en brede af 4 træer, har én stemme, den, hvis agre er 8 træer brede, har to stemmer, o. s. v.*

**) *Her en henvisning til post 83.*

medens kornet ståer på marken, når den er over 16 år, pantes strax for 4 sk., om han lader det ståe åben efter sig; men slipper nogens bester, kvæg, får eller svin i kornvangen igiennem ledet, som formedelst forsømmelses skyld er bleven åbenstående, bøde eiermanden derfor intet; men det kommer alt an på den, som haver ladet ledet ståe åben efter sig.

9. Giærder og leder at forderve: Hvo som befindes at nedkaste eller nedbryde eller nedtræde eller oprykke anden mands grøft eller giærde eller nedkiøre eller forderve byens vangeleder, bøde for hver gang 1 mark danske og derforuden lade gierdet, grøften eller ledet bringe i stand igien. Ledene bør derfor henges således, at en ridendes karl dennem letteligen kand op- og tillukke, og når led ikke lengere behøves for vangen, da settes det i tørring, til det igien skal bruges, under straf for hver nat og dag 1 sk.

10. Stie over korn og eng: Hvo som giør stie over nogen mands korn, ager eller eng, bøde for hver gang, han der antræffes eller det overbevises 8 sk. danske.

11. Tøire i korn eller eng: Ingen måe tøire i anden mands eng eller korn under 3 mark danskes straf til byen og desuden betale skaden.

12. Tøire i stubben: Ingen måe tøire på anden mands rugstubber eller høstede agre, men skal stedse holde sig til sit eget, under 4 sk. straf for hvert best eller kvæg for hver gang.

13. Kvæg i vang: Når nogens kvæg eller løse kalve kommer i kornvangen og ei strax afgiennes, bøde for hver gang 1 sk. danske og for hver svin eller gås 1 sk.

14. Kvæg at indtage: Markmanden skal flittig tilse og indtage af udenbyes såvelsom indenbyes bester

og kvæg, når han finder det udi eng eller korn og ei udlade det til eiermanden, førend den skadelidende enten ved pant eller i andre måder er sked fornøielse.

15. Kvæg at udlegge: Hvis af grandernes kvæg eller bester markmanden befinder at gåe sin nabo til skade, skal han på granstævne næste søndag derefter det tilkiendegive og ei med nogen fordølge, under 24 sk. straf for hver gang til byen.

16. Markmand at holde: Hvis nogen af granderne vægre sig ved at holde markmand, skal han derfor straffes for 3 mark og dog alligevel betale ham sin løn med de andre; thi har nogen noget mod markmanden skiællig at klage, da meldes det for granderne, som pålegger markmanden mulct, eftersom hans forseelse befindes til.

17. Bygsæd og høst: Oldermanden skal opnævne med sig 2de mænd, som skal vedtage om bygsæd og høst, når dermed skal begyndes, og hvad straf, som samme mænd pålegger, skal den betale, som sig mod samme vedtægt forseer.

18. Meide i vang: Ingen måe meide i vang, førend det er med samtlige granders samtykke og ei videre gåe den dag, end den siste kand følge, at de kand komme med hverandre, uden hvem der haver inddels tofter, dem de kan optage, når de vil, på det de andre ikke skal opholdes med deres høst eller lide skade. Hvo herimod bryder, bøder til byen 1 mark danske.

19. Moden korn måe høstes: Befindes der at være moden korn i en vang, som ikke kan tåle længere at ståe, måe eiermanden det høste, dog holde kvæg og bester af stubben, indtil de andre høster og binder. Men ingen måe underståe sig at indtage

noget korn, førend samtlige grander derom er blevne enige, under 2 mark straf til byen.

20. Binde i vang: Ingen måe binde i vang mere, end der bliver vedtagen af fleste stæmmer på en tid og længere ei, og måe ingen binde i skadelig dug eller vådt væierligt.

21. Frapløining, hvolørier, sten at kaste på ager: Hvo som pløier fra anden mand, og det efter besigtning af udnævnte grander så befindes og bevises, bøde den skyldige for hver sted 2 mark danske. Hvo som hvolørier sin jord og hulpløier sin agerren eller vender sin ploug på sin naboes ager og kvæler hans sæd, som er opløben, eller kaster sten på andens ager, skal bøde til byen 2 mark danske.

22. Uskårn hingste: Ingen må lade uskårn hingster gåe løse i vang eller tøire dem i flæng iblandt andre sine bester, men skal holde dem på et, hver mand i byen vel bekendt, udhiørne, når hingsten er over år gammel, og det endog først og sist om året, under 2 mark straf til byen, for hver gang herimod forbrydes.

23. Kornager nest borer eller kvægsdrift: Hvis kornager, der ligger nest borer eller hiords drift, og han derover fanger skade, da skal menige grander, førend høsten angåer, giøre ham det så got, som hans naboes 3die ager er, efter oldermandens og 4re mands sigelse.

24. Skade i meidet korn: Hvo som tager skade i sit meidet korn, da skal oldermanden med 2de af granderne have magt at tage så meget korn af den andens ager, som skaden haver giort, og erstatte skaden med, og den, som skaden haver giort, leveres de kierve igien, som ere slidte og fordervede.

25. Høster korn eller græs fra anden: Hvo, som slåer græs eller høster noget korn fra nogen anden, bøde for hver sted 42 sk. og betale desuden den forurettede skaden efter dannemænds sigelse.

26. Ris eller torn på andens at hugge: Hvo som findes på anden mands skifte der at hugge enten ris eller torn eller andet sligt, han betaler det afhugne efter værd til eiermanden og derforuden bøde til byen 2 mark danske.

27. Ris eller torn, som ei kand hiemles. Markmanden følge og anvises: Ingen af byemændene, være sig gårdmænd eller husmænd, måe underståe sig at gåe i marken at skiære eller hugge ris eller torn eller at rydde rødder op, inden samtlige grander derom bliver advaret og fåer markmanden med sig at se på, hvad sted det sker, på det at ingen skal gåe på den andens grund eller hugge og tage på en andens regning. Hvo sig herimod forbryder, bøde til byen for hver gang 4 mark danske.

28. Ris ved gård eller hus: Dersom ris eller torn findes imod ovenmelte artickel ved nogen mands hus eller gård, som ikke vides, hvor er huggen eller skårn, da skal strax den skyldige pantes for 8 sk. og desuden bøde til byen 3 mark danske.

29. Træers opelskning: Hver mand bør opsnitte og opelske nogle elletræer på hans skifter, og hvo som antreffes at beskade samme, enten ved at brække toppen af dem, afpille deres bark eller rent afhugge dem, straffes for hver stykke, den har beskadiget, for 1 mark 4 sk. danske til byen, og sker skaden af umyndige børn, da bøde deres forældre eller dem, de tiene, skaden for hver stykke træe 4 a 6 sk. efter fleste stæmmers kiendelse, og haver markmæn-

dene der efter nøie at se; thi sker der skade, og han ei for forsømmelse kand sige, fra hvem skaden er, tiltales og straffes han for sin vansyn efter de fleste stæmmers kiendelse.

30. Sygdomstilfælde i sæd og høst: Hvilken mand eller hustru, som er syg eller sengeliggende om høsten eller udi sædens tid, så deres avling og giærning derover i marken forsømmes og efterståer, da skal samtlige grander efter deres gårders størelse udi sædens tid pløie for ham hel eller halv dag, som han kand have høi trang til, og om høsten meide lige tid for ham; thi ingen véd, om han kand fåe trang til samme tienneste. Hvo som ikke efterkommer denne sin christendomspligt og det uden sinkelse og ophold, bøde til byen for hver dag, det opsettes, 12 sk., og oldermanden lader gierningen forrette på den modtvilliges betalning efter fleste stæmmers kiendelse.

31. Skiælden, eller for tyv at skiælde: Hvo af granderne eller nogen i byen, som skiælder mand eller kvinde for skie*l*m eller tyv eller deslige, som nogens ære eller lempe angår, bøde uden al skånsen, for hver gang sligt sker 2 mark danske til byen. End bander nogen anden ved talliestævne, bøde derfor til byen strax 12 sk., eller de ved 2de mænd udpantes.

Eder: Eder måe der ikke bruges; men al klage skal uden eder anhøres, derfor for hver ed, som der høres, bødes 1ste og 2den gang 2 sk. og siden dobelt, til det løber til 12 sk., da siden bødes, om den udyd ei lades, for hver ed på talliestævne 4 sk.; hvilken bøder strax bør betales eller uden forskånsel udpantes; det oldermanden i sit år nøie har at påse; thi ellers straffes han ved menige grander lige høit selv, hvilke bøder

henfalder til sognets skolecasse og, uden at navngive den skyldige, til præsten leveres.

32. Hvo som ved støien og råben giør oldermanden ulyd, når han begierer, at de vil tie, og han klapper til lyd, eller usømmelig råber i hinandens munde, da bør anstændig tale først og sige sin mening og en anden siden, til de alle har talt, hvad de vil, og er hørt. Den som mod slig sømmelighed forbryder enten i samfund på granstævne eller sognestævne, bøde for hver gang strax 4 sk., og vil han det ikke godvillig, da dem strax udpante og ved de andre bøder og byens penge giemmes af oldermanden til sin tid.

33. Oldermanden om han er en luskus: Ser oldermanden igiennem fingre med nogen, når han om noget brødeligt haver videnskab, eller han selv ser og hører andres påklage, og han ikke strax retter og panter den skyldige, da bøde han selv, for hver gang sligt sker, 8 sk. danske.

34. Man eller hale at afskiære: Hvo som slåer andens bester eller kvæg eller afskiærer eller afrykker man eller hale eller stiæler tøier eller det skiærer eller andens tøirehæl oprykker, og det om kort eller længe kand opdages, eller giør nogen mands kvæg eller bester nogen skade, da betale skaden eller bøde hver gang 3 mark danske til byens beste, som og, så snart det bliver vitterligt, hos den skyldige udpantes, og sker skaden af et umyndigt barn, da bøde deres forældre eller madfader derfor efter fleste granders kiendelse.

35. Opsætsig til bøder at betale: Dersom nogen befindes opsætsig og mutvillig til sine bøder og straf at betale, og det ei udi rette tid vil fremskaffe, når

han derom er bleven advaret, da skal samtlige granderne gåe med hinanden at udpante det hos den skyldige, og hvem af granderne, ikke da møder og i den forretning medfølger, bøderne hos den skyldige at udpante, bøde 12 sk. Og hvis den skyldige setter sig til modværge, og han derover noget ondt vederfares, da beholde han skaden for hiemgiæld.

Talliepengene deles: Og skal alle pengebøder, når byens tallie klares, enten deles til hver grande i byen i forhold efter hans træer på marken og ageres størelse, eller og anvendes til hvad granderne efter fleste stæmmer anser byen det tienlig, som enten teregelse, tiære, hyrder og markmændenes fæstelse eller løn og så videre.

36. Svins ringning: Hvo som ei lader sine svin ringe til den af granderne fastsatte dag, førend de om foråret i marken udlades, at de ikke skal omrode ager eller engebund og det ikke strax fornyer, så snart ringene befindes at være afstøtte, bøde for hver svin nogen på sin grund uringet optager, til den, som det optager, første gang 8 sk., anden gang 1 mark, 3die gang 2 mark og 4de gang skal svinet til den, som optager det, være forbrudt. Fororn: 13. septbr. 1687, art. 6.

37. Tørveskiær: At byens tørvemoser ikke bliver forød eller ilde opskårn, har oldermanden alvorlig at se til: 1. At tørveskiæringen begyndes neden fra, hvor vandet har fald did og avangeres op med den i mosen opkastede hovedrende, at gravernes vand stedse deri kand øses, og den bortføre vandet, 2. Siden gåes med skiæringen ind mod landet, dog så, at der lades vei for vogn og hiulbore. 3. Graverne bør ikke skiæres så nær til bunden, at den underste sand- og

lergrund jo beholder i det mindste en fod tørvejord på sig. 4. Til sist skal stedse smullet kastes i graven igien og udjevnes og belegges med tynde overtørve, inden graven forlades, at den dessnarere kand sammenvoxe igien. 5. Ikke afskiære eller udjevne alle benke ei heller giøre gravene for store og vide, ikke heller for småe; thi begge dele ere skadelige. 6. Alle tørvegrave bør have et optrin for nedstyrtende kvæg og vrimmel af frøer, hvilke ellers deri dør og forderve vandet og grøden. 7. Lade nogen bænke ståe urørt med deres græstørv til at hindre vind og at fremme mosens tilvext, dog så, at de får et giennemsnit, at vandet kand løbe af en grav i en anden til forfriskning.

38. Ild i mosen: Hvo som antænder ild i tørvemose, bøde for hver gang sligt befindes til byen 1 mark, den oldermanden strax hos den skyldige udpanter. Vægrer han sig derved, da straffes han på 3 lod sølv, som er 1 rdl. 3 mark efter fororn: 26. jan. 1733, art. 42, post 5.

39. Engenes eftersyn: Strax efter bygsæden skal oldermanden årligen bestemme en vis dag til engenes eftersyn og forbedring med grøfters kastelse, tuers afskiærelse og til at rense dem fra sten og at sette steg imellem hvers skifte.

40. Sten af vangen: For rugsæden skal oldermanden og årlig bestæmme og fastsætte en dag til at rense rugvangen fra jordfaste, skadelige stene og dem, som ske kand, til byen eller andre nyttige steder henføre. Men hvo, som legger uden tilladelse noget læs deraf på anden mands grund, bøde derfor til byen for hver læs, hver gang sligt sker, 1 mark danske og endda strax føre stenene derfra.

41. Møntørv: Hvo som befindes at skiære møntørve på anden mands grund uden tilladelse, bøde til byen, for hver gang sligt sker, 2 mark danske.

42. Svinehyrde: Hyrden, som skal vogte svinene, skal til hver Michaelis fæstes.

43. Kiøre over såed sæd: Slæber, driver eller kiører nogen på eller over anden mands såed sæd, bøde, foruden skaden efter dannemænds sigelse at erstatte, for hver gang, det antræffes, til byen 8 sk.

44. Harven: Andens harve, hvo som uden tilladelse på marken tager til brug eller i nogen måde beskadiger, bøde til byen, når den uden tilladelse tages, for hver gang 6 sk., og beskadiges den, bøde 1 mark og erstatte desuden skaden.

45. Gab på giærde og brøst på led: Når nogen gab befindes på nogen mands giærde eller digge eller brøst på led, da skal hyrden give oldermanden det tilkiende, og oldermanden tilholde vedkommende strax og uden forhaling at flye det tilrette; men er gabbet eller overspringet på et jord- eller stendigge af ringe betydenhed, da haver markmanden eller hyrden det selv at flye tilrette. Hvis det forsømmes, bøde vedkommende for hver dag og nat, de således henståer, til byen 2 sk. danske.

46. Markmanden må ei arbeide for nogen især: Markmanden skal ingen af byemændene med nogen af deres arbeide pålegge eller besvære, men han allene at tage vare på vangene. Giør nogen herimod, bøde både markmanden og han, som bruger ham, for hver gang til byen 4 sk.

47. Optagen kvæg: Hvo som fordrister sig at tage sit kvæg eller bester af byens fold uden oldermandens ja og minde, eller tage sit fæe eller bester

fra markmanden eller de, som det af kornvangen inddriver og indgienner, skal bøde til kornets eier 1 mark og desuden lide efter loven pag. 956, art. 19 og pag. 957, art. 4 og blive ransmand derfor.

48. Bester med skav eller ros: Om nogen mands bester bliver med ros eller skab — det Gud forbyde — beladen, skal eiermanden det skaffe til side eller det rent afskaffe. Giør han det ikke, når han af granderne derom er advaret, skal oldermanden med medtagne grander det døde og nedgrave, og eiermanden for sin modtvillie bøde til byen for hver dag, han lader det gåe og blive, efter han derom er advaret, 1 mark danske til byen.

49. Hunde: Alle hunde skal holdes, nat og dag bundne, og ingen måe løbe løse. Bliver nogen mands hund gal, skal oldermanden se til, at den ved hielp af granderne strax bliver dræbt. Er nogen af byemændene, som vægre sig ved at tilhielpe sådanne skadelige creature, som skabbede eller rossede bester eller galne hunde at afskaffe, bøde til byen 1 mark danske.

50. Kvægs bøder: For hver best eller kvæg, som tages i kornvangen eller engen, bødes til byen 4 sk., for en kalv og svin 2 sk., for hver får eller gås 1 sk. og for hver 4re høns 1 sk., og anden gang for hver koe eller stort høvet 8 sk., af ungnød og svin 4 sk. og for får eller gås 2 sk., efter fororn. 14. april 1694.

51. Erteager: Hvo som befindes i nogen mands erteager at afrive eller afplukke, uden at det sker med eiermandens tilladelse, bøde foruden skaden betalning til byens beste 8 sk.

52. Husmænds græsgiæld: Husmændenes græsgiæld for deres creature, som dennem af byemændene

tillades at have, skal herefter tillige med byens bøder henfalde til hyrdens løns bestridelse, undtagen hvis græsning nogen à parte leier.

53. Skadder og krager: Ingen mand skal tilstede skadder, Krager, eller andre rovfugle at bygge reder eller unger udlegge enten i bye eller på marken. Hvo dette tillader, bøde for hver gang til byen 8 sk. danske.

54. Tyr og orning: Oldermanden skal sørge for, at tyr til kiørene og orning til svinene i byen holdes, som kand være gode og forsvarlige; og betales de af byen, som enhver eier kiør og søer til og have dem behov. Hvo som forsømmer sin betalning, udpantes den og desuden til byen bødes 8 sk. En tyr måe ei blive over 4re år gammel, derefter besørges den skårn og soldt, og for pengene kiøbes en anden 2åring. Det står til fleste stæmmer at enten aftale med en vis mand i byen den at holde forsvarlig og tage fordelen deraf eller af byens talliepenge en gang for alle at indkiøbe den og lade gevinst og tab komme på byens regning. Og hvo som tilkommer orning at tillegge og holde, og det forsømmer, bøde til byen 1 mark danske.

55. Ildstæders besigtigelse: Oldermanden har med 3de mænd af byen 3de gange om året, nemlig påske, Michaelis og jul at tage siun på alle ildstæder, bagerovne, skorstene, kakkelovne og køller i byen hos den ene såvelsom hos den anden, ingen, ihvo det end er, undtagen, og påagte, om de ere lovlige eller ikke, under 1 mark til byen, for hver gang det forsømmes, og dersom nogen udygtig befindes, og eiermanden ikke til den fastsatte dag retter det ulovlige, da ildstædet at nedbryde, og ikke tilstedes

ild at giøres, førend skorstenen eller ildstedet bliver lovlig.

56. Brønde i byen: Brøndene i byen måe være med bulværk og lukkelse got forsynede, at børn eller kvæg derved ei rammer skade, under straf til byen 1 mark for hver, der ikke tilbørlig er forset.

57. Frugttræer, pilestager: Enhver måe være sig angelegen at plante frugttræer ved deres steder og at sætte pilestager, at anlægge humleavel og så videre.

58. Aadsler nedkastes: Ådseler og døde creature måe ei tillades at ligge på åben jord og stinke: men oldermanden tilholder vedkommende dem at nedkaste. Forsømmer nogen det, bøde til byen for hvert 1 mark og dog nedgrave det eller tilhielpe.

59. Fårvogtning: Byens får skal vogtes forår og efterår. I foråret fra lemmetiden til maidag eller til de på græsning hendrives og om efteråret til 11. december. Oldermanden har derfor med fleste stæmmers overlæg at se derhen, hvordan sådan vogtning pa beste måde, kand ske.

60. Føllehopper: Byens føllehopper skal bestandig tøires i den mellemste af byens 3de hvilevange, på det føllene kand være noget afsides fra kornet, under 8 sk. danskes straf for hver gang til byen.

61. Vandstæder: Vandfurrene til vinters skal af dennem, det vedkommer, pløies og renses i rette tide. når de af oldermanden ere advarede, under bøde for hver vandfurre 4 sk. Item når de skal opgraves. haver en mand at oprense sin vandfurrer over sine egne agre eller og for hver agres vandfur bøde 2 sk., som ikke bliver opgravet så lovlig, som det sig bør: hvorom oldermanden med 2de mænd skal skiønne.

Skulde og oldermanden findes forsømmelig og ikke i rette tide lade pløie og tilsige om vandfurrenes gravelse, skal han bøde derfor 1 mark.

62. Tallien klareres: Til Michaelis kand også byens tallie eller talsmands stok klareres, og de småe bøder, som derpå ere antegnede, betales, efter at oldermanden 8te dage forud derom har advaret, eller det udpantes. Loven pag. 477, art. 31.

63. Pant til løsning: Al pant skal ståe eiermanden til løsning til alle Helgens dag. Indløses til den tid ikke pantet, måe det selges, efter at det er vurderet; og hvis det mere kand beløbe, end bøderne befindes, kommer det den til gode, som godset frapantet er, og det tilhører. Men hvad småe forseelser kand være, som ikke beløber sig over 8 sk. bøder, måe oldermanden tegne på talliestokken til den tid, den skal klareres, da de først af de uvillige udpantes efter lovens pag. 477, art. 31.

64. Husmænds græspenge: Husmænd og indersters græsgangspenge skal oldermanden indfordre til Mortensdag, og hvem da ei efter advarsel til oldermanden betaler, måe derfor pant udtages hos hannem.

65. Tallien klareres. Oldermand omskiftes: Nyeårsdag skal byens tallie eller tællestok klareres, og den skade, kvæget om sommeren haver giort i korn eller eng betales, og forrige års oldermand giøre rede for sit embede og aftræder, og en nye oldermand tiltræder for følgende år i den afgangnes sted. Og har han i sin embedstid med fornuftige råd og anslag, som er bragt i drift og befunden byen til god tienneste, været heldig, fåer han af talliepengene til erkiendelse en douceur efter fleste stæmmers kiendelse.

66. Granbrevet læses: Søndagen efter 1. mai skal oldermanden denne granlov eller talliebrev årlig for samtlige grander på deres granstævne lydelig lade oplæse under 8 sk. straf til byen, for hver gang det forsømmes, på det ingen skal have årsag til at undskylde sig med uvidenhed.

67. Betlere: Udensogns betlere, hvo huser eller hæler bøde 1ste gang for hver nat 2 mark danske og 2den gang 16 lod sølv eller 8 rdl. til byens beste efter fororn. 24. sept. 1708, art. 13, item placat 28. marti 1757 og rescript 5. marti 1734, art. 8.

68. Brændevinskiædle: Brændevinskiædel eller hat måe ei bruges eller findes hos nogen bonde eller husmand under 6 rdl. straf til nærmeste kiøbsted. Fororningen 30te april 1734, art. 3. Befinder derfor oldermanden nogen af disse i byen dermed at brænde, advarer han vedkommende 1ste gang det at afskaffe, giør han det ikke, bøde han til byen, for hver gang han siden dermed brænder, 1 mark danske og desuden ståe sin egen hazardt, om han af øvrigheden antreffes.

69. Catekisation: Byens børn bør flittig møde ved catekisation i kirken. Sker det ikke, men noget barn befindes uden gyldig forfald at udeblive, bøde deres forældre eller madfader for hver barn hver gang 2 sk. til byens beste, som indfordres af oldermanden, se fororn. 24. sept. 1708, art. 22 og fororn. 25. marti 1759.

70. Gilder og versskaber: Som almuen på landet måe ei til verskaber eller gilder, barseler eller begravelser bruge brændevin eller nogen stærk drik — øl undtagen — under 5 rdls. bøde, halvt til angiveren og halvt til hosbunden efter fororn. 1. febr. 1757;

så bøde han, som derimod forbryder, til byens beste hver gang 1 mark, som af oldermanden indkræves og desuden ståe sin egen hazardt, om den skyldige af hosbunden derfor tiltales.

71. Drukkenskab: Befinder oldermanden nogen i byen drukken eller beskienket, multeres han for dænne lyde dagen efter, eller så snart han bliver ædrue, 1ste gang for 8 sk., 2den gang dobelt og 3die gang for 2 mark og så fremdeles efter fororn. 1. febr. 1757 og 8. marti 1757. Og forsømmer oldermanden dette, multerer granderne ham selv for lige så meget; hvilke bøder henlegges til byens casse, alt til byens beste.

72. Haugetyve: Hvo som indstiger i nogens hauge og stiæler kål, æble eller andet, han er efter loven pag. 979, art. 23, tyv. Men når han antræffes, bøde han desuden til byens beste 3 mark, som ved oldermanden inddrives.

73. Hittegods: Hitter nogen af byen noget på vei, i bye eller mark, og han det ikke til næste tallie-stævne for samtlige grander opviser, bøde til byen for hver gang 1 mark, som oldermanden lader indfordre, lovens pag. 782, art. 2.

74. Julestuer: Hvo som overlader nogen sit hus eller stue til juleleg eller der at holde julestue, bøde til byen for hver gang 1 mark 8 sk., som af oldermanden med 2de grander indfordres og henlegges til byens penge, lovens pag. 875, art. 11.

75. Sparbøsse: Byen skal have sig en sparbøsse, hvor udi alle byens pengemulct og bøder samles, med 3de hengelåse for, hvortil oldermanden haver en nøggel, og den forrige oldermand én, og den tilkommende oldermand én, hvilken sparbøsse åbnes, så tit fleste stæmmer finder det for got.

Og som samtlige byemænd og grander denne foreskrevne på vores allernådigste konges lov grundende byelov og granbrev fast og ubrødelig skal holde og efterleve samtykt haver, så have vi derfor ydmygelig ombedet vor kiere hosbunde høiædle og velbårne hr. justitsråd Jens Eric Hauch tillige med vores værdige sognepræst hr. mag. Eric Giørup Begtrup denne for os til stadfæstelse vilde igiennemdrage, underskrive og forsegle. Datum Wistoft den 16. December 1765.

Efter begiering til vitterlighed og granbrevets stadfæstelse underskrive og forsegle vi undertegnede.

Wistoft den 18. December 1765.

J. E. Hauch. E. G. Begtrup.

Anhang til Vistoft byes granbrev.

76. I anledning af den 6. og 7. art. udi granbrevet tilheftes disse ark som et anhang, hvorpå tegnes, hvad fleste stæmmer ved deres tallie og byeret vedtager og fastsetter fremdeles enten til forandring eller forbedring eller ydermere oplysning, hvilken vedtægt strax på tallien på et stykke papir bør tegnes, at der ikke siden skal settes til eller tages fra eller anderledes forståes, og derpå inden næste søndag af oldermanden besørges her i granbrevets anhang at nedskrives og for samtlige grander igien oplæses, at de kand alle høre, at det fuldkommen stæmmer overens med det, der sist blev vedtagen, og de derfor alle har at rette sig derefter lige så fuldt som det står i granbrevet selv. Og førend vedtægten her skriftlig er indført, anses den ikke for at have sin fulde kraft.

77. Markmand vidne: Markmandens vidne — angående kvægs skader i marken — gælder lige med

2de andre vidner, og hvo der opståer mod markmanden og vil overbevise ham om feil eller tilbagedrive hans udsigende, måe stedse være forsynet med 2de andre vidner foruden sig selv, så at der kand være i mindste 3de andre vidner mod markmanden, da, når han således overtydes, bør han for falskhed straffes efter granbrevet, se videre 85. post.

78. Ride andres best: Hvo som uden tilladelse snapper nogen tider andres bester at ride på eller kiøre med, bøde for hver gang 1 mark til byen, og rider han eller kiører dem uden for byemarken, bøde uden skånsel for hver gang 3 mark, og er han uvillig til at betale disse bøder, søges han for den forgribelse efter loven pag. 986, art. 40, se granbrevets 34. og 35. post.

79. Tørv skiæres på egen grund: Når i tørvemoserne skiæres tørv, bør enhver skiære på sit eget og ei på nogen andens grund uden tilladelse, hvorfore der stedse bør afsettes en fod eller ½ alen jord imellem naboe og naboe, og ingen måe skiære hinanden nærmere under 1 mark danskes straf for hver gang, og hver sted det anderledes befindes.

Tørv settes på egen grund: Og ingen bør eller måe — uden tilladelse — sette tørv på andens grund, under straf for hver læs 4 sk. og endda nyde tilladelse eller sine tørv strax at afføre; og ingen måe sette tørv i veien for nogen i den almindelige og vedtagne kiørsel; men stedse ses derhen, at enhver kand komme til sine tørv med heste og vogn for at bærge dem i rette tid.

Ei nedkiøre andres tørv: Derover hvo som nedkiører eller nedtræder andens skårne tørv, bøde for hver gang, sligt sker og betræffes, til byen 12 sk. og endda erstatte skaden.

80. Tørvetyve: Hvo af denne byes beboere der stiæler tørv i mosen fra nogen, enten lidet eller meget, straffes til byen for hver gang, den i slig tyveri antræffes, for 1 mark 8 sk. og endda til tørvens rette eiere erstatte skaden dobelt og det inden 8te dage efter, eller lige værd hos den skyldige udpantes.

81. Granbrevet ved tallieretten: Oldermanden bør stedse have granbrevet med sig, når han møder ved byens tallieret, og hver gang det forgiættes, bøde han til byen 2 sk. og endda være pligtig det strax at hente og fremvise, at der udi på stedet strax kand efterses, hvad fornøden giøres.

82. Bester eller kvæg ei nogensteds ind i rovvangen, i sige eller enge. *Posten er enslydende med 4 i vedtægtsbrevet side 238 her foran.*

83. Vangeledene til byen: Alle 4re byens vangelede bør henges og bringes i stand af følgende mænd: 1. Laursens mænd: Jens Bertelsen *og* Laurs Jensen, og de småemænd: Peder Lyng *og* Laurs Bachmand, har ledet mod Viderup. 2. Jens à Fastens og Hvidsens mænd med de 4re småemænd, nemlig: Andr. Høy, S. Græve, Jens Bentzen og J. Olufsen, har ledet ved Anders Høys med Schoukiærs bæk. 3. Kjersgårds mænd og Jens Lasen har ledet ved Jens Lasens, som vender mod nedersiden. 4. Præsten og Hans Clausen ledet mod Carlshøi, som vender for den overside. Alle disse 4re lede skal være hengte og bragte i forsvarlig stand inden hver års 1. mai, under 4re sk. for hver dag det længere henståer, på det byen kand være om sommeren indhegnet, at byens kvæg ei skal støde i kornvangene. Her bliver af byens 20ve stæmmer, 5 stæmmer til hvert led at holde i stand.

84. Leddene indtages: Ved Michaelis tider skal oldermanden nævne en dag, til hvilken dag byens ledder skal aftages, og vinteren over, hver hos sin hovedmand eller største i sin lod, forvares og giemmes, til det andet året igien skal bruges.

85. Markmanden skal betinges og fæstes hver års nyeårsdag, og intet kvæg måe skrives på talliestokken for nogen mand, uden hvad som markmanden selv udlegger og selv har set. Og ingen mand i byen måe ham det disputere, uden han er i stand til, at han kand — som sagt er 77 post — ved 2de vidner foruden sig selv overbevise markmandens falskhed, da der bør 3dobelt så meget skrives på markmandens tallie og ham i sin løn afgåe, som den mand, han falskeligen udlagde, skulde været tegnet for, og samme uskyldige mand at blive frie. Men har markmanden i sin udleggelse og angivelse ret, så bør den grande, som ubilligen stimes med markmanden, til straf antegnes for 3dobelt så meget på sin tallie, som han af markmanden blev udlagt for; thi alle bør ske lige ret og ingen uret, se byens ligningsbrev eller vedtægtsbrev af 3. april 1755.

Om håndskriftet se foran side 236.

Forhen meddelt af L. Bøttiger i »Samlinger til jydsk historie og topografi. 2. række III, side 1—25.

Århus amt.

Århus.

1760.

Århus byes vide og vedtægt, dens tilhørende markjorder og eiendommes håndthævelse, brug, fædrift og græsning med videre vedkommende. Ålborg. Trykt udi h. k. majests. privilegerede bogtrykkerie af Johan Petersen Holtzberg.

Udi allerunderdanigst følge af hans kongelige majestæts allernådigste befaling, dateret 26. martii 1756, sålydende:

Friderich den femte, af Guds nåde konge til Danmark og Norge etc. Vor synderlige bevågenhed tilforn! Til os er indkommen en memorial fra en del borgere i vor kiøbstæd Århus, dateret den 7. october anni praeteriti udi hvilken de allerunderdanigst haver andraget, at det formenes at være aldeles stridig imod de bemeldte Århus allernådigst meddelte privilegier, at uden byen boende og uprivilegerede er tilladt at kiøbe byens markjorder, og ligeså ubillig, at deslige eiere af samme markjorder oppebærger afgrøden, uden i følge loven og forordningen af d. 14. august 1741 at svare de pålæg, som samtlige byens indvånere,

der eie markjorder, både i steden for tiender og i andre måder, til det almindelige årlig måe erlegge, hvoraf supplicanterne beretter at flyde, bemeldte udenbyes boende drive prisen på byens markjorder både til eie og leie så høit, at byens indvånere intet deraf kand fåe at ernære sig af, samt nødes til at flytte på landet, så at huse og gårde ståe ledige, de heste, som til nærings fortsættelse, reisendes befordring og ellers i påkommende ulykkelige tilfælde uforbigiængelig ere fornødne, ei kand holdes, så at ordinaire og extraordinaire skatter og pålæg falder de øvrige indvånere desto mere besværlig, hvilken misbrug nu mere end som forhen skal være en kiendelig årsag til byens ruin og øiensynlige undergang, hvorfore fornævnte supplicanterne derhos allerunderdanigst have været begiærende, at vi allernådigst ville befale vedkommende at holde over byens privilegier i almindelighed, men i særdeleshed allernådigst lade befale:

1. At de eiendomme på Århus byes marker, som ved auction eller på anden måde kand være solgte fra byen, skal blive indvånerne, som holde dug og disk i byen, til indløsning reserverede imod derfor — dog samlet — så meget som enhver er eier af, at erlegge den samme kiøbeskilling, for hvilken de fra byen første gang ere afhændede, og i mangel af nøiagtig bevis derom for det, som lovlige skiøder, skiftebreve, auctions forretninger eller contracter vise derfor at være betalt, men ellers efter den taxt, som de af tvende uvillige udenbyes og tvende indenbyes mænd i henseende til jordernes situation og bonitet samt proportion imod andre indløsende jorders værd, retsindig kand vorde vurderet for.

2. At uden byen boende, så længe bemeldte mark-

jorder formedelst pengemangel og byens slette vilkor blive uindløste, skal betale de pålægge, som byens indvånere end og i steden for tiende efter taxérborgernes og ligningsmændenes årlige forretninger, og markjorderne dog alligevel ikke at måe bruges af andre end indvånerne selv, ei heller afgrøden directe eller indirecte at måe tages og oppebæres eller føres fra byen, meget mindre uden nogen prætext i pløie- eller høstetid at komme med folk, ploug og heste på byens marker, alt under deres fulde anpart af markjordernes forbrydelse, halvdelen til angiveren, og den anden halve del til byens fattigcasse.

3. At en nye vedtægt om markvæsenet der i byen efter omstændighederne nu skal indrettes, og til stiftbefalingsmandens approbation indsendes, på det derved herefter bedre orden kan blive i agt taget til indvånernes almindelige beste. Og

4. At byens mark måtte blive indhegnet, ligesom den i fordum tid skal have været, da byen var i velstand.

Over denne Århus borgerskabs allerunderdanigste ansøgning have vi ladet os referere din erklæring, hvorudi du melder, at Århus kiøbstæds markjorder af salig og høilovlig ihukommelse kong Friderich den anden den 7. december anno 1561 ere givne Århus bye med sådan vilkor, at de altid skulle være og blive til byen, følgelig byens og ikke borgernes eiendom, hvilke Århus kiøbstæds markjorder, som består af trende hovedvange, Vorregårds-, Skov- og Møllevangen kaldede og findes anslagen i nye landmålings matricul for 186 tdr. 2 skpr. 2 fierdingkar, halvtredie alb. hartkorn, skal efter erholdte efterretning fra Århus magistrat i årene 1559, 1568, 1578 og 1580 være bleven

delte i så mange portioner, som der da var gårde i byen, og til gårdene uden vederlag til byen henlagde under navn af gårdsavl, så at byens mark foruden tofter, engbond og den såkaldede oldjord kom til at beståe af 270 gårdsavl, hvilken markjordernes inddeling på gårdene menes at have givet anledning til, at samme ved tidens længde og magistratens efterladenhed i at håndthæve byens privilegier ere blevne ansete ikke som noget, der hørte til byen, men som besidderne af gårdene deres retmesige eiendom, og således ere bleven solgte og afhændede ved offentlig auction, mageskifte og på andre måder lige så fuldkommen som andre borgernes løsøre og eiendomme, men at sådan misbrug og indgreb i byens privilegier i forrige tider ei er bleven anset skadelig for byen, sålænge handelen florerede, men nu, da borgernes tilstand således daglig forværres, at de fleste ikke uden hielp af agerdyrkningen skal være i stand til sig at ernære, bliver denne misbrug så meget mere følelig, såsom udenbyes mænd skal have drevet prisen på byens markjorder både til eie og leie så høit, at borgerne, som svare byens skatte og tynger, næsten intet deraf skal have kundet fået, siden den en tredie del af byens markjorder allerede skal være til eie og den største del til leie i udenbyes mænds hænder, som fører afgrøden fra byen på landet til sin boepæl, der forårsager, at borgerne ei skal kunde fåe den til deres næring og brug behøvende jord, men måe om vinteren fattes foer til deres creaturer eller samme dyre betale, der giør, at borgerne måe forlade byen og efterlade huse og gårde ledige, hvoraf følger, at byens tynger og besværinger falder de efterblivende borgere så meget hårdere, så at de tilsidst måe følge de andres

exempel. Efter hvilke omstændigheder du allerunderdanigst haver forestillet, at det vel er så, at Århus kiøbstæd til sin conservation kunde synes at have ret ifølge de byen allernådigst skienkede privilegier, som uhiemlet at indtale sine til udenbyes mænd bortsolgte markjorder uden derfor at give noget vederlag, men da udenbyes mænd, som uvidende om byens privilegier skal på lovlig måde enten ved arv, kiøb, mageskifte eller i andre måder have erhvervet sig samme som sin eiendom, og de ham derpå meddelte adkomster af magistraten, hvem det tilkom at håndthæve byens privilegier, er ved tinglysningen bleven upåankede, synes dig derimod, at det ville falde udenbyes mænd hårdt, at han, der således har gået bona fide til værks og intet forsømt af det, som den almindelige lov til hans eiendoms beskiærmelse befaler at iagt tage, uden vederlag skulle miste samme.

Altså give vi dig hermed tilkiende, at vi i anledning, såvel af sådan Århus borgeres angående byens markjorder giorte allerunderdanigste ansøgning, som og af din herover indhentede erklæring allernådigst have funden for godt:

1. At når nogen af de nuværende udenbyes besiddere af de byen frakomne jorder enten ved døden skulle afgåe eller måtte blive til sinds godvillig at afhænde disse jorder, da skal det ikke her efter være tilladt, at markjorderne enten i første tilfælde gåe i arv og skifte efter de afdøde besiddere eller i det andet, at de ved auction eller på andre måder bydes på eller sælges til andre end til Århus byes indvånere allene.

2. Ville vi hermed alvorligen have befalet, at magistraterne under deres embeders forlis nøiere efterdags,

end forhen sket er, skal være pligtige at håndthæve byens privilegier og til den ende hverken directe eller indirecte tillade, at nogen af byens markjorder efterdags fra byen bortkommer under hvad slags pretext eller forevending det end være måtte, men samme skal derved bestandig forblive, og i fald det uden deres vidende skulle ske, da strax at cassere de derpå udgivne skiøder og adkomster, så snart de for dem til tinglysning måtte blive fremlagt.

3. Og på det al misbrug med byens jorder i fremtiden kand forebygges, skal indvånerne være forbudne efter denne dag at leie og mindre at sælge deres på byens mark eiende jorder til udenbyes mænd under deres borgerskabs forlis og jordernes forbrydelse til byen.

4. Ville vi allernådigst, at en nye vedtægt om markvæsenet efter omstændighederne og byens sex mænds derom giørende forslag så snart mueligt skal indrettes og til vedkommendes approbation indsendes. Og

5. Ville vi iligemåde allernådigst, at byens mark, det snareste ske kand, skal indhegnes og fredes til byens beste, ligesom den forhen været haver.

Hvilket du de vedkommende amtmænd og andre til allerunderdanigst efterretning haver at bekiendtgiøre. Derefter du dig allerunderdanigst haver at rette, og vente vi din relation, at dette vores allernådigste rescript er dig tilhænde kommet. Befalendes dig Gud. Skrevet på vort slot Christiansborg udi vores kongelige residentsstad Kiøbenhavn den 26. marts 1756.

Under vor kongelige hånd og signet

Friderich R.

L. S.

J. L. v. Holstein.

Haver underskrevne Århus byes anordnede sex mænd — efterat til denne tid var undersøgt og fra dels af borgerskabet, som avling på marken eie og bruge, skriftelig fremkommet, alt hvad undersøges og samles kunde, til at affatte en nye vedtægt, som anførte allernådigste rescript befaler, og hvortil forhen under 18. december 1757 af os er bleven giort forslag — været forsamlede for at giøre en endelig slutning på dette verk, således som efter nuværende tids omstændigheder eragtes at kand geråde til nytte for byen, dens indvånere, borgere og almuen i almindelighed, og bliver til sådan ende i al den kraft, som lovens 3. bogs 13. cap. 31. art. og allerhøistbemeldte kongelig allernådigste rescript giver.

Århus byes vide og vedtægt

dens tilhørende markjorder og eiendommes håndthævelse, brug, fæedrift og græsning med videre vedkommende på nærmere forventede approbation fastsat således:

Om directionen.

1. Markvæsenet udi Århus skal herefter dirigeres af 5 personer, en borgemester eller rådmand, tvende af byens sex mænd, og tvende andre gode borgere, som alle besidde en tilstrækkelig kundskab om byens privilegier, markjorder og øvrige herligheders egentlige beskaffenhed. Magistraten og de sex mænd udnævner samme imellem sig selv således, som de derom kand blive enige, men de andre tvende borgere beskikkes dertil af magistraten.

2. Directeurernes samling sker, hver torsdag formiddag klokken 10 slet, og ellers så ofte fornødenhed det

tilsiger, og derom sker advarsel, da vangevogterne og enhver, der have noget ved markvæsenet at anmelde eller foredrage, på rådhuset i de sex mænds sal sig indfinde.

3. Da markvæsenet udi lang tid er bleven forsømt, byen i almindelighed til skade; idet at mange have været mere tilbøielige at befordre den særdeles end den almindelige nytte; så bør directeurerne fornemmelig se derhen, at al misbrug og utilladelig egennyttighed forekommes, samt at byens privilegerede jord efter omstændighederne nu og i tiden kommer byen til væsentlig nytte, så yderlig som mueligt er, til hvilken ende protocoller skal indrettes, hvorudi de fornødne documenter indføres tilligemed alt det, der til oplysning eragtes tienlig, så og hvad som hver samling forrettes, på det administrationen dermed, når og hvor det skulle være, kand legitimeres.

4. For de penge, som directeurerne oppebær enten af græsning på byens marker eller i andre måder, bør de inden hver års udgang aflægge rigtig regnskab, således som de vil bekiendt være og skadesløs tilsvare med antagelig bevis såvel for indtægt som for udgivt, og bør beholdningen altid betales til byens kiemner, som beregner samme byen i almindelighed til indtægt i hans regnskab, hvorved dette følger til bilag og videre revision.

5. Hvad bekostninger, som ved directionen forefalder til protocollers indrettelser, skrivning og videre, udbetales, ligesom directionen enig fornøden befinde, og omstændighederne udfordre af indtægten.

6. Alt hvad directionen ikke bliver enige om og ellers kand møde af betydenhed, det forestilles magistraten og af dennem igien efter beskaffenheden for stiftbefalingsmanden.

Om veiene.

7. Århus byes almindelige landveie, foerter og fortog inden for byens markeskiæl skal efter loven og de derom udgangne kongelige allernådigste befalinger på byens casses bekostning af kiemneren holdes udi fuldkommen stand og idelig med grus, stenbroe og sand fæstes og jævnes, så at de i det mindste 14 à 16 alen inden grøfterne, hvor de befindes fornødne, så og med broelægning kand være upåklagelige, hvormed directeurerne for markvæsenet bør have nøie indseende og fornemmelig i agt tage, at alle ufornødne markveie afskaffes, og at de veie, som endelig udfordres, efter rescriptet af 7. juni 1682 bliver forkortede og gåe, så meget muelig er, lige frem.

Om markernes indhegning.

8. Da det kongelige allernådigste rescript af 26. marts 1756 befaler, at Århus byes marker, det snareste ske kand, skal indhegnes og fredes til byens beste, så eragtes det billigt, at byens almindelige casse, som nyder leie af nogen jord og græsning, også tager del i indhegningen; til hvilken ende hermed fastsættes, at uddigerne 3 alen høi og 3 alen vid fra Haslebroe, nordvest om Møllevangen til foerten og derfra til Scheibyemark, øster hen til Ris skov og ned til søen, skal — nu de ere opsatte, og den distance af samme, som tilkommer byen, når det i anledning af forordningen af 8. marts 1760 er udgiort, hvad part af denne hegning lodseierne af påstødende landsbyemarker kand tilkomme at vedligeholde — holdes udi komplet stand af byens kiemner og på byens casses bekostning, under markdirecteurernes opsyn og attest, at arbejdet ei for ringere haver været at accordere, og at det forsvarlig er giort. Hvorefter den årlige reparation på

disse diger og grøfter ligeledes af kiemneren bekostes og besørges samt påtales, om nogen forsætlig skade derved forøves, og skal ved indkiørselen fra Scheibye, Weilbye og Haslemarker på byens grund ligesom på hovedgårds marker opsættes en port med overslag på hver sted med vangeled udi, som af byens casse bekostes og vedligeholdes, så attråes og tid efter anden, at disse hoveddiger bliver sat af sten, om mueligt er.

9. Alle de øvrige diger og grøfter på byens marker og indhegninger, såvidt vedkommende ikke ere pligtige efter leiesedler at bekoste og vedligeholde, som udi oldjorden opmåles efter lodder og på de såkaldede gårds avlinger inddeles, så at enhver eiere eller indenbyes leiere fåer sit visse mål at holde udi lovlig stand; til hvilken ende en specialforretning derover af markdirectionen forfattes, som nu og i tiden kand vise, hvad hvers lod i oldjorden og i vangene af hver gårds avl tilfalder, hvilke ligeledes med tiden, om mueligt bliver, af sten måe opsættes.

10. Så snart nogen brøst befindes på byens markers diger og grøfter, efter at de først i året ere i standsatte, skal vangvogterne ufortøvet skriftelig melde det hos directeurerne og tillige, hvis andel det er, som derpå skriftelig tilholder vedkommende at lade det sætte i stand inden en vis forelagt tid, hvilken af vangvogterne påtegnes at være den skyldige lovlig forkyndet. Men skulle det, når den forelagte tid er expireret, ei være udi stand, så lader directeurerne strax arbeidet ved kiemneren besørge forfærdiget og fordre bekostningen hos de skyldige, og dersom betalingen ei strax sker, da leveres regningen, såvidt indenbyes eiere og leiere angåer, til byefogden, som

inden 24 timer derfor lader giøre udpantning; men såvidt uden byen boende eiere angåer, der tillige selv bruge gårds avlinger og føre afgrøden fra byen, skal brøstfældighed på deres grøfter og diger, når det af dennem forsømmes, sættes strax i stand, og bekostningen af byefogden pantes ved vangvogterne i høstens tid udi afgrøden på ageren, hvilket og bør ske for alle andre forseelser og forgribelser, som imod formodning herefter af udenbyes eiere forøves imod vedtægten, dog så, at det udpantede stilles til offentlig auction, og hvad som overskyder, leveres eieren tilbage, når bekostningerne ere fradragne, ligesom og directionen ved byens kiemner for foro competens lader de udenbyes eiere lovlig belange til doms, som imod rescriptets 1. post måtte have handlet eller herefter forøve noget, samt og anstille påtale, om noget imod den 3. post skulle fornemmes.

11. Hvad Riis skov angåer, så forholdes dermed efter adkomst, loven, skovforordningen og høieste rets allernådigste dom, som Århus byes almindelige eiendomme, så at ingen udvisning derudi sker, uden stiftbefalingsmandens samtykke, men markvæsenets directeurer måe udi alt, hvad de finde, at kunde tiene til dens opelskning og conservation, have nøieste indseende, og til magistraten giøre forslag derom; det samme bør og ske, såvidt indhegning, special tilsyn og lukkelser vedkommer, så og at bringe græsningen derudi samt olden til sin yderste nytte.

12. Enten udvisning i Riis skov bevilges til havnen eller anden byens almindelig brug og nytte, så bør toppene af eg og det, som fra det bevilgede mål bliver tilovers, ligesom hidindtil sket er, ved offentlig auction

sælges, og hvad derfor indkommer af byens kiemner beregnes i hans regnskab til indtægt, således skal og hvad videre, som af bemeldte skov kand blive til nytte udbragt, til byens casse betales, imod at udgivter på indhegning og videre af bemeldte casse erlegges.

13. Det er åbenbare og uimodsigeligt, at giødning er kilden til byens markers frugtbarhed og indvånernes almindelige nytte, både såvidt korn og græs angåer, hvorfor hermed uryggelig fastsættes, at intet af den giødning, som falder her i byen, på nogen måde måe føres af byens jorder til omliggende marker eller overlades nogen uden byen boende, under hvad pretext det end være kunde, alt under giødningens og hestekoblernes forbrydelse til den eller de af byens indvånere, som angribe samme, og 1 rdlrs. straf til byens almindelige casse for hver læs giødning, som betales af den, fra hvis gård eller giødnings sted uden for gården eller foerterne og marken, det er samlet, samt desuden at have et års græsning for deres creature på byens marker gandske forbrudt, i hvad de end og derfor ville betale. Thi skal al giødning i byen overlades dem, der bruge avling og boe her, samt føre avlingen her til byen at udtæres, så at end og udenbyes eiere af denne byes markjorder, så længe de ikke holde dug og disk i byen eller have vundet borgerskab, ikke må nyde giødning her, omendskiønt de ville føre den på de avlinger, de have her på marken. Iligemåde tillades eiheller den militaire indkvartering her i byen nogen græsning for creature her på Århus marker, men den i kvartererne af rytterhestene faldne giødning kand vel ikke extendere sig til de indkvarteredes disposition, men verterne, som holder indkvarteringen, bør til alt sligt, som falder og

ligger på deres grund at være berettiget, eller og til avlsmænd her i byen at afhændes og derved komme byens markjorder til nytte.

14. Ingen af Århus byes indvånere måe drive nogen af de på byens grund værende jorder til halvs eller i fællig med nogen bonde eller udenbyes mand, under hvad skin det end være kunde, siden det i sig selv er et slags leie, ikke heller må de til avlsdrift på byens marker leie af bønder eller udenbyes mand enten folk, redskab eller creaturer i pløie-, sæde- eller høstetid, ja ikke som villighed lade dem fåe ærende i marken, men enhver, som haver lyst og ævne til at bruge byens privilegerede jorder, skal være pligtig at dyrke og drive dennem med egne folk og heste eller ved byens andre beboere, uden at betiene sig af udenbyes hielp, med mindre fornødenhed skulle være i sådan tilfælde, det var uomgiængeligt, så har de det at anmelde for directionen og tage deres skriftelig tilladelse, forinden de sig sligt foretager, forøves det herimod, er det alt under 2 rdlrs. straf for hver person, og hver hest til den, som sligt bevislig angiver, på det byen i alle tilfælde kand have de fornødne heste, og de folk ei skal fattes arbeide, som enten ere eller ved den leilighed kunde komme her sig at nedsætte og vinde borgerret.

15. Allė de jorder, som ere matriculeret under byens marker og haver tilhørt byen og nu ere under udenbyes mænds disposition, enten samme jorder ere solgte, vundne eller på hvad anden måde nævnes kand, komne fra byen, skal directionen pligtig være nøiagtig ved alle leiligheder at undersøge og stricte holde over og i agt tage, at samme jorder ved de forefaldende forandringer, som det allernådigste rescript

af 26. marts sidst determinerer, igien af byens borgerskab og indvånere indkiøbes og bringes til byen på den måde, som hans kongelige majestæt enten allerede haver befalet og påbuddet eller herefter allernådigst måtte vorde til sinds at påbyde og befale.

Om oldjorden, gåsemåen
og den øverste part af foerten etc.

16. Med oldjorden og gåsemåens brug skal fremdeles forholdes som hidindtil fastsat er efter auctions conditionernes indhold, og hvad derom skriftlig er passeret, hvilket udi markvæsenets directions protocol skal indføres og blive en regul i eftertiden, så at denne jord således offentlig bortleies til byens egne indvånere, og den årlige afgivt betales i byens casse, på det denne byens almindelige eiendom bestandig kand komme det contribuerende borgerskab og almuen i almindelighed til nytte, og al den misbrug og fornærmelse, som derved af tilgrændsende Åbye og Hasle beboere og andre egennyttige forhen er forøvet til prejudice fra byen og det almindelige, til ævig tid kand forekommes, og ingen anledning herefter bliver givet til, at slig skadelig misbrug sig igien under nogen slags pretext skal kunde indsnige, så i henseende det kongelige allernådigste rescript af 26. marts 1756 tillader de udenbyes eiere selv at bruge deres tilhørende avlinger, så længe de lever, så ifald de udenbyes eiere ei selv samme dyrker og bruger, formener vi, at sådanne bør leies til byens indvånere og ei til udenbyes boende.

17. Når de 6 år, som den øverste part af byens foerte, efter derom giorde forslag og vedkommendes approbation, er bortleiet udi til pløining, ere expirerede, da skal markdirecteurerne giøre forslag og forestilling

til magistraten om, hvorledes denne byens eiendom fremdeles best og nytteligst for byen og til almindelig fordel og gavn kand blive at anvende og emploiere, hvilket da skal ankomme på magistratens resolution og eragtning eller deres videre forestilling for hr. stiftbefalingsmanden, om de efter omstændighederne skulle agte det fornødent; til sådan ende alt det, som derom er passeret, udi markdirectionen skal forefindes.

18. Med Århus vand- og veirmølle har det sit forblivende, ved det derom imellem eieren og vedkommende på byens vegne er fastsat.

19. Hvad tvistigheder og besværinger, som måtte kunne existere enten angående skiel om byens jorder, veie og deslige, hvorved byen eller andre måtte befinde sig fornærmet, end og så vidt Åbye, Hasle og omliggende lodseiere vedkommer, derom skal markdirecteurerne på det nøieste erkyndige sig og observere byens ret, at alle ting i al mindelighed kand vorde afgiort uden processer, vidtløftighed og pengespilde; men, når omstændighederne møde sådanne, at mindelig afhandling ei har sted, da forholdes efter den 6. post, og alle sådanne sager føres i kiemnerens navn på byens casses regning og på byens vegne.

Om fælledernes proportionerede deling, creaturernes drift og hyrdernes løn, med videre.

20. Hvorledes enhver hyrde med sin hiord og med fæedriften sig i fælleden forholde, derom meddeles dennem skriftlig instrux årlig af directeurerne.

21. Dersom vangvogterne og hyrderne enten findes forsømmelige eller modtvillige og ikke med tilbørlig flid, troskab og agtsomhed forholder sig efter den dem af directionen givne instrux og befaling, da skal de

derfor efter omstændighederne og forseelsens beskaffenhed tilbørlig mulcteres, eller om forseelsen er så stor, gandske afsættes, alt efter directionens godtbefindende.

22. Når hyrderne udi alt, hvad dem bliver befalet, sig tilbørligen forholder, skal de have til løn for hver koe eller kvie, som dennem for st. Hans dag foredrives, 1 mark og 4 skilling, og de køer eller kvier, som siden kommer, 1 mark, som betales i 4re terminer, st. Hansdag, Michelsdag, nytår og påske, samt 4 skilling for hver høved, som først til byen under deres hiord inddrives, alt under straf af et års græsnings forbrydelse for dem, som befindes dennem sådan deres løn uden gyldig årsag — som af directionen kiendes — at nægte eller indeholde, og måe hyrderne ei tage noget fæemon under deres hiord, uden hvis dennem af directionen meddeles specification på, det forbliver ellers derved som hidtil, at byens indvåneres kreaturer inddeles udi tvende hiorde gadevis.

Om græsjævningen
og græspengenes orden, med videre.

23. Inden hvert års 1ste maji og førend noget kreatur på græsning i byens marker måe komme, skal markdirecteurerne forfatte en specification og ligning om, hvor mange høvder af kvæg og heste enhver indvåner og borger efter omstændighederne på byens fælled kand fåe græssed, såvidt billighed tilsiger, og hvert års græsning formodes; helst da fællederne hvert år ikke altid falder lige store eller lige gode; hvilken specification og ligning magistraten til approbation indsendes, og derefter skal enhver fra markdirecteurerne ved vangvogterne leveres anvisninger

eller billets på det, de ere tilladte, og hvad deraf til ordinaire græspenge inden den ansatte tid betales, foruden det, som efter hvert års capitelstaxt til domkirken sædvanlig erlegges udi de så kaldede koebyes penge af hvert høved, hvilke penge directeurerne modtage og for kvitere samt beregne sig til indtægt.

24. På byens trende hovedvange, Møllevangen, Skovvangen og Worregårdsvang, som består af 272 gårds avl, og hvoraf Møllevangen, som den største alternerer til fælled med de andre tvende, eragtes at kand græses — i hvorledes åringerne end og indfalder, og hvilke vange dermed ligger i fælled — 650 til 700 stykker store høvder af bester og kvæg, og altså haves tilstrækkelig græsning til alle de kreature, indvånerne behøver såvel til avlingens drift og dyrkning som til hvers husholdning på fælleden allene uden hielp af græsningen i den så kaldte oldjord, helst nu markerne er indhegnet, når markdirecteurerne ved den over byens benificerede græsning årlig forfattede ligning i agt tager, som og herved fastsættes af dem at skal iagt tages følgende:

a) Dennem, som beboer og vedlige holder store gårder, såsom magistraten og de mest contribuerende af borgerskabet, bør nyde græsning på fælleden for 6 store høvder af bester eller kvæg og intet mere; alle de borgere, som ere befalede i vognmandslauget og upåklagelig befordrer de reisende efter deres tour, når de tilsiges, enhver 2 hester, som ikke vedkommer til delingen for avlsbrug.

b) Alle andre borgere af handel og næring samt professioner, der beboe og vedlige holder middelmådige gårder og våninger med indkiørsel, hvis brug og drift er at holde håndverks svenne og drenge,

tillades 2de køer på græsningen, men ingen hester eller hopper.

c) Den øvrige del af publico, som virkelig er indlemmet under byens jurisdiction, enten contribuerende eller og i andre måder byen i det almindelige tienlige, som beboe småe våninger og boeder uden indkiørel, tillades at nyde græsning for en koe for de ordinaire græspenge, dog at ingen under nogen pretext misbruger den andens navn, efter deres omstændighed og borgerlige ret, som af directeurerne nøie i agt tages.

d) Alle de borgere, som virkelig driver og bruger avl på byens skattefrie jorder, den, som drive 2 a 3 gårds avl, tillades at have tvende hester, 4 a 5 gårds avl, trende hester, 6 a 9 gårds avl, fire hester, 10 a 12 gårds avl, sex hester og ei flere, i hvor mange gårds avl de end og måtte drive; men de, som ikkuns bruger 1 gårds avl på marken, tillades ingen hester derpå at have. Hvor mange fæes høvder der ellers billigen kand tillades dem, som ere befalede i vognmands lauget, og de, der drive avling, så vel som alle andre indvånere, høie og lave fra den øverste til den ringeste, som ere til publici nytte og ikke just i denne post mentioneret at have på byens beneficerede græsning, det reguleres og fastsættes efter enhvers husholdnings beskaffenhed af directionen ved den årlige ligning, som de ere pligtige efter den 22. postes formeldning at forfatte.

25. Dersom det erfares, at flere høvder forsvarligen og vel på byens fælled noget år kand græsses, end de forbemeldte specification, ligning og billetter indeholder, da kand markdirecteurerne efter godtbefindende antage det antal, som udfordres, dog ikke af andres

end Århus byes indvåneres, når de derfor vil betale det, græsning på fremmede marker og kobler koster, hvor om directeurerne med hver især giør accord efter tidens og græsningens beskaffenhed og derfor meddeler billet, som viser, hvad og til hvad tid betalingen presteres, hvilken til indtægt beregnes.

26. Alle kreature, som således til græsning på byens marker bevilges, skal, førend de udlades pa marken, brændes med directionens dertil indrettede merke, og de kreature, som på nogen af byens marker og foerter forefindes uden samme merke og billet, skal strax op- og indtages i folden, samt forholdes med efter loven og forordningen af 14. april 1694. Til hvilken ende vangvogterne skal gives gienpart af specificationerne over de til græsning bevilgede kreature, og dermed idelig have nøieste opsigt. Om de fornødne tyre er med hiordene eller anderledes, regulerer directeurerne, hvad de efter omstændighederne for got og nyttig befinde i de tilfælde.

Om skadelige, unyttige og forbudne kreaturers afskaffelse, med videre.

27. Ingen fårhøvder, gedder, svin og giæs, stude, hingster eller klaphingster må findes på Århus marker, hvor meget nogen i græspenge derfor end og ville give; og skulle nogen får, gedder, svin eller giæs fra ultimum martii imod formodning findes på marken, da skal de være forbrudt og leveres til Århus hospitals lemmer, i hvem samme end og måtte tilhøre.

28. Alle slags særdrift på byens mark og foerter skal aldeles være forbudden under mulct af 2 rdlr for hver stykke kvæg eller andet kreatur, som således antræffes, enten med eller uden opsigt og tyring, hvilke penge til byens casse skal være forfalden og

ved kiemneren af markdirectionen indtales; men dersom nogen af byens indvånere af directeurerne begiærer billet på at måe fåe en bærende koe eller syg høved, der ei formåer at følge den almindelige hiords drift til at tyres i foerterne, da måe det tillades, ligesom directeurerne for got befinde.

29. Skabbede eller med rotz og andre smitsom sygdom befængte hester eller hopper, så og lungesygt kvæg, måe ikke indkomme på byens marker og foerter, men skulle nogen forefindes, da skal de af vangvogterne strax skydes ihiel, og befindes det, at nogen haver sat slige kreature på markerne med forsæt, skal de for hvert høved desuden betale 4 rdlr. til byens cassa.

Om pløining og kornhøst.

30. Enhver, som bruger avling på byens marker, skal beflitte sig på betimeligen om foråret at pløie, så snart jorden er bekvem, men fornemmelig befordre bygsæden i maji måned, på det at afgrøden kand nåe fuldkommenhed, og høsten overalt på rette tid kand indfalde. Skulle nogen skiødesløs og forsætlig forsømme det, nyder hans korn ingen fred, når hyrderne befales at drive i auret, men han tager skade for hiemgiæld. Med høeslet i kornvangene fastsætter directionen, hvad dag samme skal foretages og ved trommeslag offentlig lader bekiendtgiøre om nogen forinden bekiendtgiørelse antræffes at slåe eller tyre høvder i vangen mellem kornet, mulcteres første gang for 4 mark og siden dobbelt.

31. Alle diger og grøfter på Århus marker bør inden maji måneds udgang være opgiorte og satte udi fuldkommen god stand, og i det øvrige forholdes dermed som udi 10. post er meldet.

32. Da megen mislighed haver indsneget sig om høstens tid med folk, heste og vogne på marken sildig om aftenen og om natten, så bør directeurerne se sligt hævet, ligesom og hermed fastsættes, at ingen folk, heste og vogne måe findes efter klokken 10 slet om aftenen til klokken 3 om morgenen på marken til at arbeide, under 1 rixdalers straf til byens casse for hver person, vogne og heste, som efter den tid forefindes. Så fastsættes og, at markdirectionen herefter skal regulere, hvor mange år vangene skal pløies, inden de udlegges til fælled, og hvor mange år de skal ligge i fælled, inden de igien pløies enten 4re eller 3 år, ligesom til græsningens forbedring tienligst eragtes, hvilket betimelig bekiendtgiøres vedkommende, som de da holde sig efterrettelig.

33. Når nogen fremmed reisende, som kommer her på markerne med heste og kvæg for at transportere samme med smakkerne, forlange græsning, da skal de derom strax adressere sig til markdirecteurerne, som, om det kand bevilges, accordere derom og udi billet anviser sted dertil i foerten, samt anfører, hvad derfor betales. Skulle sådanne reisende have flere høvder, end billetten indeholder, hvormed måe foranstaltes den nøieste indseende, og de ei strax giørligen vil rette for sig, da pantes derfor efter loven og forhen allegerede forordning, lige sådan forholdes, om folk med heste og vogne flokke sig til sammen dag og nat på byens marker uden directeurernes billet og tilladelse at forevise; dog nyder markets folk og andre reisende, samt bønderne, som i almindelighed hertil ankommer for at handle, for de heste, de befordre sig med, enten kiørende eller ridende, nat og dags frie græs i foerten.

34. Endelig, da det er en umulighed at indse og fastsætte alt, hvis som for tilkommende tid, efter tidernes forandring og omstændigheder, kunde behøves; så forbeholder vi os på byens vegne yderligere at overveie og fastsætte, hvad som videre kunde presentere sig og måtte eragtes at være til almindelig beste, og denne vedtægt dermed efter forestilling til magistraten, magistratens bifald og hr. stiftbefalingsmandens approbation at forøge og forbedre.

Hvilken vide og vedtægt af os, som byens anordnede sex mænd på samtlige borgerskabets og egne vegne efter hans majestæts allernådigste befaling ved forberørte rescript af 26. marts 1756 efter nøieste overveiende er vedtagen og fastsat, og hermed på forventende approbation med vore hænders underskrift stadfæstes.

Aarhus den 11. october 1760.

Mogens Blach.	Jørgen Rasmussen.	P. T. Bøggild.
(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)
Th. Thomasen Sabroe.	Hans Betzer.	P. A. Kaarsberg.
(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)

Da denne vide og vedtægt sigter til Århus byes almindelige beste, og slutningen i den 13. post efter befindende omstændigheder kand limiteres, i fald vedkommende ikke aldeles skulle ville finde det convenable, så have vi intet imod samme, men indsende den til deres excellence hr. Oluf Borch de Schouboe, kongelig majestæts stiftbefalingsmand over Århus stift, conferentzråd og amtmand over Haurballegårds og Stiernholms amter, nådige approbation.

Århus rådstue, den 20. october 1760.

M. A. Gertsen. K. Schytte. R. E. Müller.

Denne vedtægt bliver i kraft af hans kongelige majestæts allernådigste befaling, dateret 26. marts 1756 hermed approberet, dog således, at med den så kaldede oldjords brug forholdes på den begyndte måde, og som det den 19. april 1751 er fastsat, og bør denne vedtægt for bye- og rådstueretten til efterretning læses og protocolleres.

Aarhus d. 20. august 1761.

O. B. de Schouboe.

Læst for Århus rådstueret mandagen den 24. august 1761.

testerer

Peder Laasbye.

Læst ved Århus almindelige byetings rets holdelse torsdagen den 27. august 1761

testerer

G. Hass.

Efter det trykte eksemplar i Landsarkivet i Viborg.

Der er en vide af 24. juni 1760 underskrevet af byens borgere. Det er vist en samling af alle de bestemmelser, som borgerne har ønsket, og som omtales foran side 272. De sex mænd har formodentlig så fået en lovkyndig mand til at omredigere dem og give dem et lidt mere juridisk sving. Indholdet er nemlig omtrent ens, det er kun lidt bedre ordnet og lidt mere fast sammentømret i den endelige form.

Brabrand, Hasle herred.

Brabrand byes videbog.

Forfatted anno 1725.

Udi den hellige Trefoldigheds nafn er efterskrefne vide og vedtegt oprettet udi Brabrand bye herefter at holdes af menige mand, som nu er eller efter kommendis vorder. På det goed og tilbørlig orden og skik med alting i byen og uden byen holdes kand, Gud til ære, byen og dessen indbygere til endregtighed, nytte og gafn.

1. Først og for alting skal enhver søge kierken og Guds hus flitteligen både søndage, fastedage og bededage og holde sine tienneste folk til at giøre det samme under vedbørlig straf.

2. Voris børn, drenge og piger, skal vi holde udi skole her udi byen fra di er femb eller 6 år gammel, end til di udi deris børnelærdom, så vel som at læse og skrifve *er* *) tilbørlig forfremmet. Befindes nogen forsætlig mutvillig icke at vilde holde sine børn i skole, skal hand af skoleholderen og oldermanden angives for sognepræsten. Vil den mutvillige da ei efter præstens påmindelse sig bedre, da straxsen angives for voris høie øfrighed, at hand derfor kand blifve straffet. Og som voris formænd hafver ladet opsætte et skolehus anno 1685, som er fire stok laufhus. Samme hus er tillagt vore og voris efterkommere at niude og bruge til skolehus og findes opsat på byens grund, nemblig: der voris degen nu iboer;

*) *Der står og, men det skal være er.*

hvilke fornefnte fire stok laufhus vi samtlige byemænd os til skolehus tilholder.

3. Hvert år skal være en oldermand, hvilket skal ret gå omkring byen, år efter anden. Negter nogen at være oldermand, når det hannem tilfalder, bøde en sletdaller til vide og dog på tage sin bestilling, uden hand er gandske udøgtig, da hans naboe det uden undskyldning at påtage.

4. Oldermanden skal rigtig opskrive, hvis vide som falder, så alle som skaffe enhver ret efter videbogen, når påklages, under 1 skp. byg til vide, hver gang hand forsømmelig findes. Giør hand forsetlig uret eller ei vil holde stefne, settis af og bøde 1 sletdaller.

5. Giør nogen oldermanden uliud i sin tale på stefne, bøde 1 skp. byg til vide, hver gang så sker. Desligeste hvilken af granderne, som icke self eller hans visse bud møder på stefne, hver sinde stefne holdes fra st. Voldborgdag til Mickels dag, med mindre hand er udi lovlig forfald, bøde 1 skp. byg.

6. Vide skal skrifves efter denne vedtegt fra rugsædens begyndelse, medens jorden er bar og siden, når vinteren er borte, til kornet blifver indhøsted.

7. Alle byens ruggierder skal være gablugt på st. Sørens dag, under 1 skp. byg til vide, for hvis ulugt findes og derefter bøde 1 mark danske for hver ugge, det icke blifver lugt. Sammeledes skal alle gierder for byg og hafren være gablugt på st. Voldborgdag, under 1 skp. byg til vide. Og for hver dag, de derefter findes ufærdige, bødis for hver støcke gierde 12 sk. danske. Hvem som hafver tofte, enghafver eller kålhafver indelugt, som siden vende ud til kornvangen, være samme vide undergifven.

8. Oldermanden skal opnefne 4 mænd, som med hannem alle gierderne skal siune fornefnte dage, og da alle granderne at medfølge under 4 sk. straf, hvem ei med går uden lovlig forfald, eller når behof giøres, skal oldermanden med tvende mænd bese, hvis gierder, der er brøstfeldig. Vil siunsmændene icke møde, når tilsiges, eller og di befindes åbenbarlig at giøre uret, da bøde hver 1 skp. byg, dog skal samme synsmænd tages ret omkring byen.

9. Blifver gierde siden brøstfeldig, og des eiermand icke efter at hand derom en gang er advaret, strax lucker, bøde for hver dag det står åben 1 skp. byg og derforuden betale, hvis skade som sker enten på korn, eng eller fæmon.

10. Græsjæfning skal årlig holdes på st. Voldborgdag eller neste dag efter. Hvem da hafver mere kvæg end sin jæfning, gifver dem, som mindre hafver, 1 mark for hvert høfvet, og må dend, som fattis, icke tage udenbyes fæmon til gres, så lenge hand kand fåe i byen, og dersom hand udi byen icke får fyldest, må hand for resten tage fremmet, dog icke føre siug fæ på marken, under 1 sletdaller straf for hver høfvit og strax skaffe det bort igien. Døller nogen sit fæmon, når jæfning giøres, bøde for hvert høfvit, som findes forsvegen, 2 mark danske, ellers skal regnes 1 hest, 1 hoppe, 1 plag, 1 kov, 1 stud, kvie eller nød 2 år gl. for 1 høfvid, 2 kalfve, 2 plage et år gl., 3 spekalfve, 3 speføIle imod et høvid, 4 får med deris lam mod 1 høfvid, 6 svin mod 1 høfvid, 16 gl. og unge gies imod et høfvid. Hvis som fødes efter jæfning er giort, regnis icke.

11. Særdrift må ingen hafve uden samtlige byemænds minde, under 1 mark til vide, hver gang så befindes.

12. Hvem som tiure sine bæster eller kiør i vangen, skal holde gode færdige tiure og tiure på sin egen gårds grund. Tiurer han på andens uden minde, bøde for hver tyrslag 4 sk. Mens tyrer hand i eng eller korn, bøde 1 mark og betale skaden derforuden, hvilket holdes fra dend 1. mai indtil aufre er opgifven.

13. Ingen må hafve øg med føl eller koe med løs kalf i tyre i vangen eller heldøg i skofven, under 1 skp. byg til vide, hver gang så findes, og derforuden betale skaden.

14. Hvem som holder sit fæmon i vangen lengere, end kornet i lav tid blifver tilsåed eller der blifver vedtagen at føre, bøde 1 skp. byg for hver dag, det samme er, og om nogen slaer bæster eller kvæg løs i vangen, inden aufre opgifves, og derforuden betale hvis skade giøres.

15. Hvo som lader sit fæ gå hiorløs i vårdagen og giør skade på rugen, efter at det er vedtagen at lade det følge hiorden, bøde 1 mark. Går det otte dage der efter, bøde derfor 1 sletdaller og lade det strax gå med hiorden.

16. I lige måde hvis svin som findes hiorløs, siden granderne hafver vedtagen at lade deres svin vogte, skrives for hver uge så sker 2 skpper byg. Får svinene medlertid skade, lide eieren skade for hiemgield. Findes svin i vangen, bøde for hver nat eller dag 1 skp. byg og betale skaden. Tager nogen fremmet svin til gres uden byemændenis minde, bøde en sletdaller og strax skaffe den bort igien.

17. Ingen gadehusmand, som ei jord i marken hafver, hafver noget fæmon på græs, uden hvis di af gårdmændenis jæfning for betalning nyder på fælleden, hvorunder di aldelis intet må tiure i vangen, under 2 skp. byg til vide hver sinde.

18. Hofvidsaggre må ej giøres bredre end af arrilds tid. Pløier nogen af andens jord, legge strax tilbage igien og gifve 2 mark til vide. Vender nogen *på* andens sæd med plov, harve eller bæster, betale skaden og gifve 1 skp. byg til vide.

19. Dersom nogen fra høster eller fra slår enten på mark eller udi eng, da bøde derfor 2 mark til vide og siden stande eiermanden til rette, for hvis skade hand derofver har kundet lide, som lovligt kand eragtes. Det samme forståes ved uskåren hæster og plag, at dersom de findes enten udi mark eller skov løsse, fra kornet er indkommen og til våren begiønder, da bødis derfor 2 mark danske til vide og stande eiermanden til rette, for hvis skåde hand derofver kunde tage.

20. Hvo som hugger andens ris, torn eller skouf i uminde eller tager nogens gierde bort af marken, stande eieren derfore til rette og bøde derforuden 1 mark til vide.

21. Befindes nogen af byen at giøre ulovlige og usædvanlige veie eller stie ofver nogens agger eller eng, heller og ride eller farer ofver korn og eng, betale skaden, bøde derforuden 1 skp. byg til vide. Kommer de igiennem vangleddet og icke lucker efter sig, når korn og gres er i marken, bøde 1 skp. byg hver sinde.

22. Hafver nogen kvæg, som gierder icke kan udeholde af vangene, skal hand skaffe råd dertil, så snart det vorder hannem advaret. Giør hand det icke, da betale skaden og bøde 1 skp. byg til vide.

23. Hvis fæmon som uforseendis kand slippe løs eller kommer i vangen, skal bødis til vide, for hvert bæst, svin, får, lam, eller anden høfvit 1 sk., for tov

øg i helde tilsammen 1 skp. byg, og for en flok gies 1 skp. byg, hver gang så befindes.

24. Til lam at vogte skal hver, som har 3 eller derover, skaffe et folk, når det ham tilfalde, eller bøde 1/8 skp. byg og betale hvad skade som sker for des forsømmelse, og skal hver drifve sine lam for dend, som vogter.

25. Bryder nogen sten op på marken, da hand dem afføre eller legge dem på sit egit, under 2 mark til vide.

26. Om nogen beskyldes på stefne for et eller andet, som der er sked, granderne til skade, og der ej hafves vidne til, da skal hand til tinge lovlig for sig og sine folk fralegge sig det ved sin æed, om hand er uskyldig. Kand eller vil hand det ei giøre, bøde der fore efter videbogen. Befindes at hand soer falskelig, straffis som en meneder.

27. Blifver nogen på videstefne befunden udi åbenbarlig løgn eller bruger ukvemsord, og løgter en anden, heller og lade skrifve vide på nogen for uret, og hand det inden 8ten dagen anderledes beviser, bøde 1 skp. byg til vide.

28. Hvo som grafver ler, skal fylde strax grafven igien eller svare til, hvad skade deraf kand årsages, og for hver 2 dage, den er ufyldt, bøde 1 skp. byg til vide.

29. Byens tyr skal hos granderne om vinteren forsvarligen ofverfødis en efter anden, og hvilken dend hafver at föde, skal nyde samme år tiurengen. Oldermanden skal ved tov mænd lade tiuren siune forind den indkommer, om den er døgtig at opsette, skal og lade se om st. Voldborg dag, om den er tilbørlig ofverføed. Findes dend forsult, straffis derfor efter 4

mands sigelse og bøde en sletdaller, til vide. Det samme forståes om byens åning, at den blifver forsvarligen vedligeholdt.*)

30. Lader hyrderne fæ eller svin gå i skade, som di hafver at vogte, og dem blifver fra gient, betale skaden og bøde 1 skp. byg til vide, hver gang så sker.

31. Hvem som sidder ofverhørig med hyrdens løn, eller hvad hand med rette skal hafve og ei efter vedtegt sin del udlegger, da pantis derfore og bøde 8 sk. til vide.

32. Oldermanden skal tillige med fire af granderne hvert år otte dage for st. Voldborgdag og otte dage for Michaeli besigtige alle ildsteder udi byen samt oufne og kiøller. Befindes da nogen, som icke vil uden ald fare kand bruges, skal di dennem strax ned slå og aldelis intet dermed forbryde; dog skal hver grande være forpligtet at agge hannem trei les ler til ofven eller skorsten, når begieres, og det ei er i sæd eller høst, og hielpe hannem en nye op igien. Findes oldermanden her udi forsømmelig, skrifves hver stefnedag, efter at der er påklaget, for 2 skp. byg, og hvo af granderne som hand begierer med sig og ei vil følge, bøde 1 skp. byg. Desligeste hvem icke vil hielpe den, som skal opsette, hvis der blifver nedslagen, bøde 1 skp. byg og derforuden fuldgiøre, som forskrefvet står.

33. Item skede så, det Gud nådelig afvende, at nogen af vore grander ildebrand påkom, da skal hver hielpe hannem med en goed eggestolpe, en trauf langhalm og it got spendtræ og en dags arbeid, alt inden otte dage efter hand derom blifver tilsagt, eller

*) *Sidste punktum er senere tilføjet, men tilsyneladende med samme hånd.*

bøde 1 skp. byg til vide, om hand motvillig findes, og af oldermanden pantis derfore.

34. Tager nogen andens harve på marken uadspurt og den forfløtter, så den med møie må opsøgis, bøde derfor 1 skp. byg til vide. Disligeste om nogen tager andens hest eller hoppe og rider inden eller uden markeskiel, og det med vidne kand bevises, bøde 1 skp. byg til vide, en skieppe byg skal regnes for otte skielling, enten det er lit eller dyre.

35. Ingen må indtage til tieneste nogen løsagtig eller berøgtede folk, kieltring, landstryger, som er fordrefven af andre sogner, icke heller friske unge folk, som enten kunde tienne gotfolk eller fæste hus eller gård og efter deris leilighed contribuere til kongen og herskabet. Hvo der imod giør, bøde 1 rdl. til vide og strax skaffe dem af igien.

36. Både husmænd, indester, tienestefolk, hyrde, husfolk og alle, som sig i byen opholder, skal være denne vide undergifven og rette sig der efter, så vit videbogen vedkommer, må og søge deris ret hos oldermanden.

37. Hvilken mand, husmand, indest eller tienner, som sig noget her imod forbryder, og oldermanden sin vide på grandernis vegne ei hos dennem kand bekomme, da manden selv, udi hvis hus de er eller sig opholder, deris vide at svare og sig hos dem igien giøre betalt. Veigrer hand sig der udi, bøde 8 sk. og strax udlegge bemelte vide.

38. Blifver nogen af granderne så siuge, at di icke kand tillige med deris naboer fåe deris høe og korn indhøstet, da skal hver mand låne hannem en før hielp én dag. Sidder nogen ofverhørig, bøde 12 sk. til vide og dog skaffe hannem fornefnte hielp.

39. Når nogen døer, skal hver mand eller hans visse bud møde i gården eller huset, som liget er, og bære dend døde til sit leiersted. Forsømmer hand det uden lovlig forfald, bøde 1 skp. byg til vide.

40. Lader nogen sig halstarig og mutvillig befinde og icke vil bevise lauget sin lydighed eller pleie sine naboer ret, og ingenlunde efter vide bogen vil lade sig rette, da bepligter vi os samptlig at anklage hannem for øfrigheden, at hand må straffis tilbørlig, og giøre voris flid til at få en anden dannemand i hans sted, som vil lefve fredelig og giøre, hvis ret og billig er.

41. Hvem sin forfalden vide, som hand er skrefven for, ei udlegger, når vedtages, da må oldermanden med fire af granderne, som hand derom skal tilsige, indgåe i dend skyldiges hus og udpante tilbørlig værd derfore. Giøres modstand, bøde 2 mark til vide. Får nogen af dem, som panter, skade, klagis for øfrigheden, at den motvillige kand blifve straffet.

42. Hvis noget andet kand optenkes, byen til nøtte, skal være forbeholden med herskabet og de fleste af*) grandernis samtycke her efter at indføre. Ellers i det øfrige enhver sig efter loven at forholde.

Alle forskrefne articuler bepligter vi mennige Brabrand mænd og vore efterkommere uryggeligen at holde og efterleve fast og ubrødelig udi alle måder. Og til ydermere stadfæstelse hafver vi voris hænder samptlig underskrefvet. Hernest ville vi samtligen aller ydmygst hafve ombedet, begge voris høie og nådige herskaber denne voris videbog med os til vitterlighed vilde behage at forseigle, underskrive og bekræfte.

Datum Brabrand den 21. martius anno 1725.

---

*) de fleste af *er senere tilføjet.*

Disse indbemelte fyrgetiuge og toe articuler, som samtlig Brabrand mænd imellem sig hafver oprettet, bliver på hans høigrevelige excellence, høibårne Friderich greve af Danneschiold, herre til Samsøe, friherre til friherskabet Marsellisborg, ridder, hans kongel. maits. til Dannemark og Norge kammerherre p. p., min høie og nådige herre hans vegne af mig undertegnede forvalter ved bemelte friherskab approberet, alt i såvidt der udinden icke strider imod hans kongel. maist. allernådigste lov og forordninger og enhvers ræt i andre måder herved uforkrenket.

Datum Marsellisborg dend første mai år et tiusinde syf hundrede tiuge og fembe.

Anders Stærh.

I lige måde underskrivis af fuldmegtigen på Constantinsborg.

Jens Andersen.

Som sognepræst her udi Brabrand til vitterlighed underskrefven

Anders Hutfeld.

Testere vi alle samptlige byemænd.

S. I. S. — P. R. S. — M. S. — Sørren Rasmessen.
E. M. S. — S. N. S. — M. N. S. — S. P. S.
Niels Pedersen Loft. — Peder Ollessøn.
S. E. S. — I. N. S. — Sørren Sørrensen Skødt. — H. E. S.
1725.

Efter originalen, som findes i landsarkivet i Viborg. Brabrand bys videbog er indbunden i pergament, gennemtrukken med snorer og forseglet med Anders Stærhs segl. Skriften er tydelig og af en øvet hånd.

Galten, Framlev herred.

1756.

Kiendes vi underskrevne Galthen byemænd med voris samtlige samtykke, at vi udi dend hellig trefoldigheds navn i anledning af hans kongelig maiestets allernådigste lov og til god skik og enigheds vedligeholdelse samt voris egen nytte og fremtarv haver indgået, oprettet og samtøkt med hverandre efterskrevne videbrev og vedtegts contract som af os efterdags urygggelig skal holdes og efterkommes og består i efterfølgende poster:

1. Haver vi at opsætte vores rugvangs gierder, grøfter og ledder i forsvarlig stand årlig til sanct Martini dag. Og for biugvangen og andre gierder, som bør og skal vedligeholdes i fremtiden. Når de ere sat i forsvarlig stand til første mai, som absolute af enhver både måe og skal efterkommes. Hvilken mand som herudi findes forsømmelig og ikke med lovlig forhindringer kand være forundskyldt, betaler til vide, for hver dag det efterlades, én skieppe biug.

2. Bliver nogen mands gierder, grøfter eller ledder brøstfeldig eller går hul på, efter at det i forsvarlig stand først er opsat, og hand ikke dagen efter, at hand af markmanden eller andre er bleven advaret, samme i forsvarlig stand opsætter eller tillukker, betaler for hver dag, det står uforfærdiget, én skieppe biug til vide, og desuden betaler hand, hvad skade som nogen på eng eller korn derover kand vorde tilføied.

3. Befindes nogen at tyre bæster eller fæmon eller med løse creature at komme udi anden mands korn, eng, fredebårer, aggerstubbe, som ere urevne,

før end alt rivningen eller høed er afført, betaler skaden og desuden til vide 4 skp. biug, så tit det befindes.

4. Ingen må tyre bæster eller fæmon eller nogen slags kvæg i kornvangene eller i renene imellem kiervene eller i måelandene ved agerenderne, uden det sker med samtlig mænds vedtegt efter ening, og ingen hopper med føller at komme i vangene. Hvo herimod handler, betaler til vide for hver gang 2 skp. biug. Dog hvem som haver udlagt bårer i vangene, skal være tilladt dem at giøre sig så nyttige, som de selv bæst véd og kand sin næstes eng og korn uskad.

5. Giædder eller bukker må ingen mand have i byen. Og når de derom ere advarede og dem ikke strax afskaffer, betaler for hver uge, de findes på marken, til vide 4 skpr. biug.

6. På vores tyring må ingen have flere bæster eller høvder i tydre, end de efter deris hartkorn og samtlig mænds vedtægt kand tilkomme. Giør nogen derimod, betaler for hver uge, 4re skiepper biug. Det samme forståes, om løse høveder derpå kommer, da at skrives på vide......

Kun første og sidste blad er bevaret. To eller fire, der har været der imellem, er bortkomne.

.....til vide én skieppe biug for selvrådighed.

34. Hvad de fleste af granderne vedtager, når det er til byens nøtte og gavn og fremtarv, skal de andre lade sig nøie med, i hvad det end er.

At dette videbrev, således som forskrevet er, skal af os samtlige vorde efterlevet, som med vores hænders underskrift bekræftes, underdanigst ombedendes høivelbårne herr cammerherre og amtmand von Woyda,

som vores nådigste øvrighed dette gunstigst ville behage at ratificere.

Galthen dend 24. marti 1756.

Knud Jensen. Anders Knudsøn. Jens Herlovsen.
Jens Christensen. Niels Jensen. Peder Jensen.
Jens Rasmussen. Niels Pedersen. Peder Mogensøn.
Anders Simonsøn. Frans Simensøn.

For så vit dette videbrev ikke i noget strider imod loven og allernådigst udgangne forordninger, bliver samme herved i alle måder ratificered, og hvor efter mennige grander og naboer i Galten sig haver at rette og forholde.

Skanderborg slot d. 30. marti 1756.

Kongl. maist. cammerherre herre conferenceråd og amtmand over Schanderborg og Åkier amter.

F. L. v. Woyda.

Dette foranførte videbrev skal af os underskrevne Øster Galthen bymænd uryggelig blive holdet og efterlevet.

Galthen d. 21. august 1774.

Hans Edwardt Hendrich Hoff. Frans Simensen.
Jens Herleusen. Anders Simonsen. Niels Jenssøn.
Frands Pedersen. Jens Pedersen. Peder Christensøn.
Laves Nielsøn. Jens Lavesøn.

Efter originalen, der ejes af forf. E. T. Kristensen. Den er skreven på et folioark, stemplet til en halv rigsdaler. Det er kun det yderste ark, der er bevaret.

Holme, Ning herred.

1746.

Holme videbog.

Som det ved lovens tredie boegs, 13. capituls, 31. articul allernådigst er forordnet og befalet: At hvad bøder og straf, som almuen legger på i nogen bye eller torp om heignet og gierde, gryft og led, særhiord og anden byens nytte og tarf, det måe ei én naboe eller toe kuldkaste, men skulle alle holde vedtægt, så haver vi underskrevne Holme mænd og besiddere fundet for got og tienligst i dessen allerunderdanigste følge mellem os til mueligste efterlevelse at oprette og forfatte følgende poster, såsom:

1. post. Om sabbaternes helligholdelse.

1. Ingen måe om søndage eller anden hellig- og bede dag foretage nogen slags gierning af pløining, harven, sæd, høst, høe eller korns indafling eller sligt videre, som ophold kand tåle. Giør nogen herimod, da bør den eller de hver for sig betale til byens vide 1 mark dansk.

2. Enhver skal flittig og ædruelig søge kirken, for at høre prædiken og Guds ord, tilholde sit huses folk at giøre det samme og ei lade flere være fra kierken og Guds tiennester anhørelse, end der uomgiengelig bør være til husenes og creaturernes opsiufn. Forser nogen sig herimod efter præstens foregående advarsel, da bør de svare til byens vide, første gang 4 sk., anden gang 8 sk. og tredie gang 1 mark.

3. Når kierketienesten er begyndt, eller det har sammenringet, skal enhver, som bør søege kierken, indfinde sig derudi og icke udi nogen måde giøre ulyd med larmen, banden eller skienden på kierkegården

eller ved kierkegården, under straf at bøde til byens vide hver gang 1 mark.

4. Alle og enhver skal villig udgive til sognets fattige, hvad de af øfrigheden ere anteignet for eller derfor lide udpantning og aparte betale 4 sk. til byen.

5. Ingen må huse eller herbergere nogen af de imod forordningen omløbende taetere eller fremmede uden sogns betlere, under straf til byen på 4 sk. af hver person.

6. Enhver skal og jefnlig advare og tilholde sine tienestefolk og børn, at de icke herefter, som hidendtil fordrister dem til kierkens vindver at udslåe. Giør nogen sligt, bør de af forældrene eller deres madfader straffes og desuden bøde til viden 4 sk.

2. post. Om oldermanden og hands medhielpere.

1. Hver år 14 dage før Voldborg dag eller 1. mai skal efter rigtig omgang i byen beskickes en af grandmændene til oldermand, som den 1. mai antræder forretningerne, der i almindelighed er at opagte, alt hvad til byens og menige mands gafn kand siufnes fornøden og i særdeleshed at holde over denne skreven og approberede vide. Hand skal forblive i det æmbede fra én årsdag til en anden og giøre ved aftrædelsen granderne og hans eftermand rigtighed og god oplysning om alle ting byen og viden vedkommende, og der som det befindes, at hand ser igiennem fingre med nogen, dølger forseelserne eller og icke anteiner de skyldige rettelig til bøderne at betale, da skal hand og skadsmændene, om de ere medvidere deri, for hver gang deres brøst findes, betale dobbelt så meget, som de skyldige burde betale.

2. Ligeså skal årlig beskickes 2 mænd til at være oldermandens medhielpere, som både med ham skal

tilse, det alting vorder rigtig anskrevet, som skrives bør, at dend ene ligesom dend anden al ræt bliver vederfaret, at enhver rigtig betaler, det hand er teignet for, eller hos dennem udpantes, at alting mindelig og skickelig for byens og menige mands gafn og beste efter muelighed at handles og fornemmelig med oldermanden at efterse og kiende, udi hvad småe stridigheder som mellem granderne om deres byes handel og gierning kand forfalde.

3. En markmand, som kand have opsigt med byens fredede eller besåede marker, korn og eng, skal årlig antages og fra dend 1. mai til andet års 1. mai forbliver byen til sådan tieneste, hvilken skal optage og folde alle de creaturer, som kommer i korn og eng og giør skade og ellers angive for oldermanden og skadsmændene, hvad andet som modvillig og forsetlig i marken af nogen begåes enten en eller alle granderne til skade, på det sådant kand vorde anteignet, og de skyldige derfor straffet efter viden.

Hans løn skal tages og ham betales af videpengene, som årlig samles, og når sådan en markmand formedelst naklesighed eller grandernes uvillighed fattes og icke årlig bliver holden, da skal granderne og andre, som har del og lod i marken og dertil haver været uvillige, betale 2 mark danske til byens fattige, som oldermanden årlig haver at angive for største lodseiere, som er Marssellisborg herskab, deres forvalter, der samme penge, de fattige til bæste, indkræver og til vedkommende til uddeling leverer.

4. Ved grandestevne og forsamling skal hver mand — eller i deres lovlig forfald, da deres vesse bud — møde, og for præsten hans tienestekarl, når de derom fra oldermanden vorder advaret. Hvem sådan samling

forsømmer, bør anskrives og betale for hver gang 2 sk. danske.

5. Skulle menige mand om deres handel og vedteiter, som herudi findes anførte, icke blive enige, da bør oldermanden og hans 2de mænd og medhielpere efter forberørte 2. postes 2. art. følge den tienligste råd, og de fleste stemmer og derefter udi alt mellem sige de stridige, som bør efterleves, under 1 mark at bøde til viden.

6. Dend der icke godvilligen betaler, hvis de herefter vorder anskrevet for, dend bør oldermanden og hans 2de mænd giøre udpantning hos, og ei bryde dermed vold, herverk eller andet.

7. Findes nogen, som icke med rede penge ville løse sit pant inden Allehelgens dag, da bør sådan pant være forbrudt og måe sælges til dend derfor mest vil give, hvilke penge kommer byens vide til beste imod pantet, og det derfor anskrevne udgåer.

8. Enhver bør med høflighed og skickelighed på vide og alle andre stæder og forsamlinger tiltale og omgåes hinanden, icke bande, icke giøre ulyd, icke løgte eller beklicke hinanden. Hvo sig herimod forser, skal strax skrives og betale til viden hver gang 4 skilling.

3. post. Om ildebrand og graver.

1. Skulle imod forhåbning, og som Gud nådelig afvende, opkomme ildebrand hos nogen her i byen, da bør enhver, som er i byen tilstæde, med hielp og tiunde af yderste muelighed komme straxsen til redning, under 4 mark dansker strafs bøder til viden.

2. Oldermanden og hans tvende medhielpere skal årlig den 2. eller 3. mai efterse alle ildstæderne her i byen, og hvor de nogen udygtig befinder, da at

advare eierne ei herefter at bruge dem, før de er reparerede, og at de inden 4 ugger derefter skal dem nedtage og nye igien opføre, hvortil hver mand skal komme dem til hielp med to læs ler og en karl en dag ved ophugningen. Hvem herudinden er overhørig, skal betale til byens vide 1 mark, og bør desforuden den brøstfældige ildstæd af oldermanden og hans 2de mænd nedslåes ved st. Hansdags tider efter syfnet er giort og advarselen er sked.

3. Lader nogen sig se eller finde ude ved husene, på gaden eller og udi udhusene med antændt tobakspibe i munden uden hytte over, da bør dend bøde til byens vide for hver gang 1 mark.

4. Ingen måe løbe mellem dørene eller på gaden med ild omkring, uden det tilbørlig og forsyfnlig er tildekt og forvaret. Giør nogen her imod, bøde i lige måde til viden 1 mark.

5. Der måe og icke nogen giøre nogen lergraver trei allen nær nogen vei eller således at nogen vandheld deraf øiensiufnlig kand tilvoxse. Giør nogen her imod, da bør den bøde 8 sk. til byens vide for hver dag, dend står åben og uigienkast.

4. post. Om gierders luckelse og frihed.

1. Hver mand skal lucke sine diger og gierder, som alle eiere samtycke, og såsom hand eier og bruger i bye og boel efter ret reb, og giøre dem lovlig høie.

2. Alle mand skal lucke for deres tofte, der bygte ere, og for ubygte hovedgierdet, eller lide derfor udpantning på 4 sk. til byen.

3. Enhver skal årlig i det mindste sætte 3 a fire favne dygtige stendige, forsvarlig giøre 2 favne grøft og plante 10 piler og nogle frugttræer, under straf til byens vide, for hver del heraf forsømmer, på 4 sk.

4. Hvad lukning, som for rugvangen vedtages og bør være, det skal forsvarlig ske årlig inden st. Mortensdag, og for vårsæden inden Voldborgdag, som siden tilbørlig skal efterses og vedligeholdes. Findes nogen herudi forsømmelig, da bør hand betale til byens vide 4 sk. daglig for dend tid, det således henståer.

5. Ingen måe tage ris eller stafver af eller fra anden mands gierder, under straf at lucke stæden igien og betale til byen 3 mark.

6. Klyfver, gåer, kiøere eller ridder nogen over anden mands gierder, grøfter, stendiger, korn og eng eller lader vangledderne ståe ulugte og åben efter sig, da bør han bøde til byen 4 sk. dansk.

5. post. Om skoven og gierselhug.

1. Ingen måe hugge på anden mands grund og eiendom, enten ris, tornegiersel eller anden træfang, mindre selv tage eller tillade andre at hugge nogen slags ris, torne, giersel eller pur at bage ved, uden vedkommendes derpå havende hiemel og tilladelse. Giør nogen herimod, da at lide pantning for 8 sk. til byen.

2. Uden menige mænds samtycke og herskabets tilladelse måe ingen opredde eller forøde sine skifter udi kratterne, mens enhver bør sin andel efter sit herskabs derom nærmere føiede anstalt at frede og opelske. Hvo her imod handler, er pligtig at bøde 8 sk. til byen.

3. Hvem som overkommer nogen udi skov eller krat, der forøver skovhug eller med øxe i hånden og icke viser hiemmel for sit ærende og forrætning, skal være pligtig dennem at pande og på behørige stæder at anklage. Giør hand det icke, da bør hand bøde til byens vide 8 sk. danske og som medvidere tillige at anses.

6. poſt. Om tørveskiæring.

1. Uden herskabernes tilladelse og menige mands vedtægt måe ingen skiære nogen overtørv til brending eller dermed fordærve fædriften under 8 sk. straf til byen for læsset.

2. Mønnetørv skal enhver allene skiære til fornødenhed og på sit eget eller efter samptliges vedtægt på fællet, under straf på 8 sk. for hver snes anderledes skiæres.

3. De tørvemoeser, som icke allerede er skift udi gård og boelvis og efter hartkorn, skal skiftes, så enhver kan vide, hvis sit er. Dernæst skal enhver skiære på sit eget og udi tørve grafverne giøre forsvarlig opgange, så creaturer, som ved hændelse derudi måtte komme, kan rede sig selv deraf. Giør nogen anderledes graver, da bør hand betale for hver graf til byen 8 sk. danske.

7. post. Om pløining, sæd, høst og engslet.

1. Førend der med pløining til bygsæd, engslet eller høst udi fælletseiendom mellem hinanden noget måe foretages, skal derom på grandeforsamling giøres ren handel og aftale, hvorledes samptlig bymændene sig dermed skal forholde, samme enhver for sig bør holde og efterkomme — undtagen præsten, der herudinden retter sig efter sin egen leilighed, som tilforne — under straf til byens vide at bøde og betale 8 sk. dansk.

2. Skulde nogen regnveier tilfalde, når kornet er talt og tienden er borte, da må ingen indtage noget korn, førend derom er sked vedtægt og afhandling ved grandestevne på nye. Giør nogen herimod, da at bøde 2 mark til viden.

3. Bliver nogen mand ved ulyckelig hændelse og creaturenes forkommelse sat tilbage med sin auflings-

drift, og det icke er sked for hans egen forsømmelse, da bør enhver være ham behielpelig med pløining og anden villighed efter hans omstændighed, og de fleste mænds billig eragtende. Hvem det icke giør og efterkommer, bør svare til byens vide, for hver gang forsømmelsen befindes, 1 mark danske.

4. Hvem som forsætlig henpløier nogen mands eiendom, afslåer nogen mands eng eller korn, vender sin ploug på anden mands besåede agre eller icke mindelig vil legge tilbage, hvis i så måde naboen kand være sked fornærmelse ved, bør betale til byen 2 mark dansk og lide efter loven.

5. Ingen måe giøre nogen ulovlig eller usædvanlig vei eller stie over nogen mands korn, eng eller agere, hvor ingen vei bør være, under straf at bøde hver gang, sådan sker, 1 mark.

6. Udi fælles jord måe ingen grave, pløie eller såe noget, uden det, der behøves til giødnings blændelse, og samptliges forening, icke heller tillade eller se igiennem fingere med andre, der i så måder handler, under 1 mark straf til viden.

8. post. Om græsjevning, tyring og fædrift.

1. Der skal årlig til hver 1. mai ske og giøres græsjevning mellem os og tillige overlegges, hvor meget kvæg og creaturer enhver måe og kand have frie efter sit hartkorn og boeligs størrelse.

2. Udi sådan græsligning skal en årings hæst eller nød og derover, item femb får og femb svin, der følger hiorden, reignes for et fuld nød.

3. De af gårdmændene, som har for meget efter sit hartkorn, betaler til dem, der fattes i sit kvantum, for et fuld høved 8 sk. dansk, husmændene 1 mark for et høved udi græspenge, og skulde det ellers,

hvad husmændene tilkommer at betale, icke bedrager sig til den fuldkommen ligning eller betaling for dem, der mangler, da tages det manglende af byens videpenge, såsom ingen måe antage fremmed kvæg på byens græsgang uden alle vedkommendes samtycke, såfremt hand eller de icke til byens vide vil være forfalden for 2 mark af stycket.

4. Bliver nogen mands hæste eller kvæg med nogen smitsom sygdom befangt, da skal for sådan kvægs græsgang en a parte stæd af mændene udvises, hvorpå eieren skal tyre eller bevogte det så nøiagtig, at det icke kommer til byens fæemon. Vil eieren det icke strax efterkomme, så skal det være herved tilladt uden nogen forbrydelse det at dræbe eller lade dræbe, og den overhørrige endda bør svare 2 mark til byen for hver høved.

5. Ingen måe have følhopper med føller hos sig i tyre udi kornvangen, ei heller heldbester ledig uden hyrde gåendes uden vedtægt og tilladelse, under 4 sk. straf til byens vide.

6. Ingen måe komme med sine skåren hæsteklodde på andres boerer eller eng, uden de har vedkommendes eieres tilladelse dertil, under 1 mark til straf for hver klod daglig.

7. Bør og særdrift måe ingen have eller holde, under 1 mark straf til byen for hver dag og hver høved, mens enhver skal lade sine creaturer, være sig lam eller gies, lidet eller stort, vogte under hiord og gåe efter samtliges vedtægt og følge de af menige mand antagne hyrder.

8. Hvad bæster og kiør årlig måe og skal være i tyre, det skal af menige mand besluttes, og når da bæsterne eller kiør efter foregående vedtegt og afhandling kommer i tyre, bør de med stærke og dygtige

tyrer forsiufnes, og tillades ingen at sætte flere bæster eller kiør i tyer — præstens sognehæsters tyring på hans eget over vedtegt undtagen — end forud således årlig bliver aftalt og kand have stående på deres eget, under straf til byen på 2 sk. for hver bæst eller koe daglig, og skulle de komme på nogen fremmed mands eng eller borer, betales til viden 4 sk.

9. Sniger nogen sig til om nattetider, eller når de fører deres bæster hen eller hiem, at bede i anden mands korn eller eng, da bør dend skade at tilsvare og bøde 3 mark til byen, andre til afskye.

10. Der måe ingen se igiennem fingere med det, deres folk herimod handler, mindre påskyde skylden på deres tienestetiunde, hvad skade sket er, og til dend ende skal hosbonde svare for sine folk og søege opreisning hos dem ved deres løns afkortning eller andre måder. Icke heller måe nogen lade indsætte noget creatur i kornvangen, før alt kornet er indkommen, under 8 sk. straf til byen for hver stor høfde, hæst eller nød, dog om nogen til fortræd eller af skiødesløshed lader sit korn eller rivelse trei dage efter de andres blive tilbage i vangen, bør hand have skade for hiemgield, og menige mand icke længere være tilsvar derfor undergiven.

11. Hver mand skal holde sine svin tilbørlig ringede, ald den stund jorden er åben og frie for frost vinter og sommer. De skal og om sommeren, som reignes fra påske, lade dem følge hiorden om dagen og om natten holde dem i husene, og ingenlunde være tilladt at lade dem gåe løse hiemme at øede korn og hauger. Handler nogen herimod, betalle for stycket til byen 8 sk.

12. For de høfder, som uforvarendes slipper løs og

komme i eng eller korn fra nogen eiere, tienestefolk eller hyrde, bør betales en skilling af stycket til byen, men modsiges det at være sked af våde, og eieren icke kand eller vil på forlangende bekræfte ved ed, at det var imod hans videnskab og villie, da bør hand svare 8 sk. af stykket til byen.

13. Sætter nogen deres stude i tyre og icke derhos holder tilbørlig varetægt, så at de går løse i eng eller korn, betale dobbelt så meget som for andet, efter det i næstforrige 12. articul fastsat er.

14. Findes bæster, fæe eller svin, som ingen lovlig luckelse eller gierde kand udeholde, da bør eieren sådan creaturer således fængsle, at naboernes korn og eiendom ingen skade deraf skal tilføies, i des mangel svare af stycket 1 mark til viden, for hver gang samme giør skade.

9. post. Om hingstplage og gies, deres gang med videre.

1. På fælleden eller overdrift måe ingen hingstplage eller kloder findes løse gående, under 1 mark straf daglig til byens vide, foruden at være dend mand ansvarlig til den skade, som sker, at hans øeg af sådan liden klod bederves.

2. Enhver, som haver 2 gies, skal holde en gasse dertil, *det* være gårdmænd, husmænd eller indsiddere, eller have giessene til granderne forbrudt. Så skal og alle giessene efter havresæden holdes under hiord og hyrde og dem afpluckes de lange vingefiere 2 à 3 af hver vinge. I des mangel bør betales 2 sk. af hver til byens vide.

10. post. Om gaden i byen samt veienes vedligeholdelse.

1. Gaden i byen, hvor kiørsel og gang falder, såvel

som kiøbstad og andre til skov og mark løbende veie, skal årlig, 8te dage efter de sidste kierve er indauflet, flyes og udbedres med sten, grud og sand, hvor sieger og onde pudser falder, hvorved hver mand skal hielpe med hæste og vogn, og alle husmænd og inderster, skønt de ingen aufling bruger, hielpe med at fylde vogne, sprede og deslige. Forsømmes det af nogen, da skal de udeblivende, som tilfalder at møde med hæste og vogn betale 24 sk., og husfolk og inderster, som udebliver betale 8 sk., hvilke, i fald de icke mindelig betale, bør som anden brøde udpantes.

2. Ingen mand, som renser sin jord efter sæden, måe ligge de samlede stene i eng, sier, moeser eller krat heri, eftersom hidindtil sked er, men de skal være forpligtede til at lade dem føre på veiene, som nærmest derved falder og samme der i pudser og huller legge og udsprede. Handler nogen herimod og ligger dem anden stæds, da betales for hver læs 8 sk. til viden og være skyldig at flytte dem igien til veiene.

11. post. Particulaire erindring.

1. Foruden de her benefnte bøder, som til byens vide skal erlegges og udtælges, bør dend skyldige betale, hvad skade eller anden straf efter loven og sagens omstændighed kand i fornøden tilfælde eller påtale anses pligtig for.

2. Videpengene måe icke herefter, som tilforn til drik eller ødselhed forøedes, mens efter dend 2. postes 3 art. til markmand og anden byens nytte anvendes, og hvad derfra overbliver, udbyttes til samptlige byemændene til lige dele, uanset enten de besidder lidet eller meget hartkorn. Hvorimod hvad mere bekostning og udgifter, som til byens almindelige

gafn og nytte udfordres, ligeledes og på samme måde reparteres og deles.

3. Enhver gård- eller husmand bør svare og klarere for sine børn, tienestefolk og indsidderes bødder og igien søege sin betaling hos de skyldige.

4. Hvad videre til byens bæste og opkombst i tiden kand optenkes eller mellem os i så fald besluttes, haver vi os på alle sider forbeholden og reserveret og for det øfrige bør enhver af os efter hans kongelige maist. allernådigste lov og forordninger sig at rette og forholde.

5. Til Holme bye er følgende 8 stykker fælletsjorder nemlig: a. Udi Bjergemarken er 2de, som birkedommer Mörch for årlig afgift til byens grander har i brug, det ene kaldet Eskemoese og det andet Tranrode. b. Ved Biøstrup mark et dito, som smeden har i brug, ligeså for årlig afgift til byen. c) Ved Fåremåen et lidet dito, der nu er forundt hyrden til brug uden afgift. d. Udi Skovmarken et fællets, Døikiersbiere kaldet, hvilket birkeskriver Hutfeld for årlig afgift har i brug. 1 dito fællets, Gritberghøi kaldet, som smeden har i brug for afgift. 1 dito, Gritberghald kaldet, som smeden har i brug på forestående måde. e. Udi lycken 1 dito fællets, kaldet Hiulberg hald, som hyrden årlig til brug er forundt uden afgift. Udi hvilke fælletsjorder, som er hver mands, ingen måe eller skal tilegne sig nogen rættighed frem for andre, skal deles imellem samtlige byemændene, dog i proportion af enhvers hartkorn. Til den ende og for disputer derom i fremtiden at forekomme, de herudi ere specificerede.

6. Forpligter vi os alle Holme mænd og beboere, denne vedtægt efter ald evne og vilkår at holde og

efterleve, og til des tryggere bevis er vi underdanigst og ydmygste bedende vore høigunstige herskaber og hosbonder eller deres forvalter og fogder, at de dette nådigst og gunstigst vilde ratificere og med os ved underskrift stadfæste.

Holme, den 19. sept. 1746.

I forhåbning at nyde, som anfortroede sognepræst forbeholden observationerne efter hans kongl. maiestets allernådigste lov og forordninger udi Herrens eget allerhelligste nafn, underskriver efter begiering.

H. C. Lagesen.

Når somhelst alle vedkommende holder sig dends 8. post, 5. articul efterretlig, skal alt indmelt af mig vedbørlig efterleves. J. L. Mørch.

Ligeledes skal alt indmelt af mig blive efterlevet, når alle vedkommende vil holde sig den 8. post, 5. articul efterretlig. Thomas Hutfeldt.

R. R. S. B., Rasmus Jensen, Tommes Jensen, Jens Christensen, Jens Rasmussen, Peder Friderichsen, Peder Jensen, Christen Pedersen, Søren Sørensen, Michel Nielsen, Ole Jensen, Rasmus Pedersen, Søren Rasmussen, Niels Christensen, Mads Jensen, Christen Jensen, smed.

Fårestående vide og vedtegter for Holme bye, der efter samtlige beboeres og grandernes begiering er opsat, og som ses af deres undertegning i alle måder samtycket, bliver herved på høie herskabet Marsellisborg, lehnherre, hans høigrevel. excellence hr. general admiral lieutnant og kammerherre greve af Danneschiold Samsøes vegne approberet og stadfæstet.

Århuus den 26de september 1746. A. Stæhr.

Ligeledes bliver denne viedeboeg på den høie og nådige herre hans høigrevelige excellence høie og velbårne her geheimeconference råd og greve Friisses vegne approberet, dog med reservation til hans ræt forbeholden om nogle af de herudi anførte 8. stycker felleds jorde skulle være nogen af hans bønders hartkorn der i byen allene tilhørende.

Friissenborg d. 24. juni 1747. H. E. Saabye.

Ligeledes haver denne videbog fundet min approbation.

Århus d. 21de julii anno 1747. Hans Bondo.

Denne videbog er mig forevist, og jeg ligeledes samme approberer.

Århus d. 21. juli 1747. O. P. Kleve.

Holme vide bog fører os helt frem til året 1867 med årligt skiftende oldermænd, og grandelavets beslutninger, nu og da med vedtagelse af et supplerende punkt til den gældende vedtægt. Afset fra et par mindre væsentlige meddelelser fra 1812, når vi dog op til 1843, inden der indføres noget. Her nævnes granderne, ialt 18, samt forskellige forordninger og plakater, der stadig skulle følge videbogen og stedse bero hos oldermanden. Grandelavet synes nu at være bleven en selskabelig institution med administration af nogle fællesjorder og de dermed forbundne udgifter og indtægter.

I 1846 hedder det: Den 4. marts købt af Holme byemænd en dobbelt lyseplade 1 rdl. 10 sk., som følger viebogen; *og videre:* Imellem byemændene blev vedtaget, at når de bliver ordret til at møde ved samling, de da møder eller lade møde, i modsat fal skal de

bøde 4 sk., hvilket oldermanden skal optegne, og som betales til kjørremødsgildet.

13 navne.

Ligeledes blev vedtaget, at ved begravelser skal en mandsperson møde fra hver, under mult af 4 sk.

Når der sker forandring i en gård enten ved salg, giftemål eller død, da skal der holdes et ølgilde inden et års forløb efter denne bestemmelse fra dato.

Holme den 5. marts 1846.

13 navne.

Selve videbrevet var sikkert forlængst sat ud af kraft, men som sidste minde om det gamle grandelavs selskabelighed findes for det ovennævnte kyndelmissegilde et årligt tilbagevendende regnskab indtil 1847:

Musikanterne 1 rdl. 2 mark, 12 potter brændevin 2 rdl. 4 mk. 8 sk., 6 potter rom 2 rdl., 4 skp. malt.

Efter originalen i landsarkivet i Viborg. Holme videbog er indbunden i et solidt, stift læderbind, og, hvad teksten af 1746 angår, skreven tydelig og med øvet hånd.

Tunø, Ning herred.

1805.

Byelov, vide eller vedtægt imellem Thunøelands beboere,

som af samtlige landets beboere ere bestemte, vedtaget og besluttet om hegn og fred at holde både i mark og byen, således som herefter findes indført og inddelte i 9 capitler, som indeholder: 1. capitel, om

oldermand at være, hans pligter og rettigheder. 2. om synsmænd eller byens 4re mænd, deres pligter og rettigheder. 3. om gadestævne eller møde i byens affære. 4. om tøiret kvæg i marken om sommeren. 5. om løst kvæg i fællesdrift på fælleden. 6. om lukkelser og hegn i og ved byen. 7. om lukkelser og hegn i marken. 8. om anden nødvendige aftaler i adskillige henseender. 9. om mærker på creature til ethvert hus og sted.

1. capitel. Om oldemand at sætte og være.

Til oldemand skal være alle dem, som eier eller herefter eiendes vorder af sex tønder sædeland, når de selv holder dug og disk, enten det er enke eller gifte personer, som skal gåe hus fra hus ligesom forhænd brug har været. Og skal enkerne enten selv anskaffe sig en mand til at forrette, hvad dem tilfalder for et år at være oldemand eller give fire mark til en af byens synsmænd for at forrette det hinde pålagte, og skal da den første efter omgang dertil være pligtig. Dersom han nægter samme, bøder han 1 mark 8 sk. og enda skal forrette samme.

Oldemandens pligter skal være:

1. Et år om at skrive på staven — uden falskhed — ved gadestævne, hver mands creaturer om søndag eftermiddagen, som har været løse i den forbigangende uge efter de bøder, som herefter findes anførte.

2. At tilsige synsmændene at syne hegn både i mark og byen.

3. At efterse om svinene ere ringede, skal han ligeledes tilsige synsmændene at giøre, og ligeså at tilsige dem at samle byemændene.

4. At tilsige synsmændene at følge dem, som dem

forlanger af ham for at efterse skader, som anden mand har ladet anrette enten på én eller anden måde og vurdere samme.

5. At advare beboerne om at slåe plantebede til bestemte dag, som efter skiønnende bliver fastsat.

6. At aflyse creaturer, som går løse om foråret i heineden og ligeså tillade om efteråret at slåe dem løse igien, dog i begge sidste tilfælder med fleste stemmers samtykke.

7. Selv at være synsmand tillige med oldemand, om han efter omgang dertil falder pligtig.

8. Hvem som af motvillighed ei vil være oldemand, når han tilfalder, skal bøde til byen for hver gang 1 mark 8 sk. og alligevel at forrette samme.

9. Forsømmer oldemanden foranskrevne pligter, da skal han bøde til byen for hver gang 8 sk.

10. At aflæge regnskab om Hvidtirsdagen eller tirsdagen efter fastelavn til byen for det forbigangne år, som han har været oldemand udi.

11. Begår oldemanden nogen underslæb i byens regnskab, da skal han bøde dobelt så meget, som underfundigheden var.

12. Oldemanden, som skal have denne vores byelov i forvaring tillige med markebog, skal, dersom han forekommer den eller i anden måde giør den skade, bøde til byen om Hvidtirsdagen det same år, som han gør sit regnskab færdig, 1 rdl.

13. Og skal han da levere bogen tillige med staven til den, som efter omgangen tilfalder at være oldemand, som da til same skal være ansvarlig.

14. Oldemanden skal i alle dele holde samme vedtægter, som han byder andre, eller være lige straf skyldig.

2. capitel. Om syensmænd eller byens 4re mænd.

Disse skal årlig skifte ligesom oldemanden. Deres forretning skal være:

1. Et år om at kræve alle skatter og pålæg, som nu er eller herefter pålagt vorder, samt udføre eller lade dem udføre til befalet sted, hvorfore de af byen skal nyde: 1. Frie båd, som dertil behøves. 2. For en reise til Århus 2 rdl., til Horsens 3 rdl. og til Jylland lige over vandet 1 rdl., hvorimod de igien leverer til byen overskudet af skatterne, som de kræver og overstiger det, som på amtstuen skal betales. Dette overskud imodtager oldemanden for det år og derfor igien aflæger regnskab ved hans aftrædelse efter skatlisterne.

2. Såsnart de bliver tilsagte af oldemanden at syne hegn, skal de strax være færdige at udgåe, ligeledes at syne svin, og om nødvendig forfald forhindrer det strax, da ei dermed lengere at bie end ½ dag derefter. Skulde der ved syenet findes mangler på lede, grøfter, gierder eller anden hegn, da skal de strax advare dens eier om at istandgiøre same til en bestemt tid, og have de da igien at efterse det, og om det ei enda findes godt, da uden hensigt til frenskab eller venskab straffe ham, som herefter findes anført eller tage så meget pant, som svarer til værdien.

3. Når samlinger skal ske i byens affære på andre end de almindelige tider, da skal disse 4re mænd — uden forhaling længere end ½ dag, om der er nødvendig forfald — tilsige byemændene at møde ved samlingen eller gadestævne. Dersom de ei vil tilsige byemændene, da bøder enhver hver gang 4 sk.

4. Dersom oldemanden tilsiger dem at følge anden mand i mark for at efterse skader, ham er vederfaret, da skal de strax være følgagtig under same mulct 4 sk.

5. Skal de fire mænd, ligesom forhæn have været brug, have den fordel at føre fremmede reisende fra landet, føren nogen anden måe blive dertil berettiget, dog om de ikke vil, da måe andre af beboerne tage bort med dem; men vil ingen drage bort, når leilighed er, da for *ei* at giøre fremede ophold i deres reise, skal disse fire mænd strax være færdige. Andre, som tager bort med pasiserer uden de 4 mænds villie og vidende, skal bøde hver gang til dem, som er 4 mænd, 3 mark.

6. Dersom det efter omgang tilfalder en mand både at være oldemand og syensmand i et år, da skal han og forrette begge poster; men en enke behøver ei for hindes tuer at give mere, end de forhæn anmeldet tre mark, og skal oldemanden være i hindes sted som syensmand, om hun ei selv vil skaffe en anden. Dersom det sker, at oldemanden samme år også er syensmand, da skal alle tre syensmændene dele disse 3 mark, i anden fald tilfalder det oldemanden selv at tage dem.

7. Motvillie i at være syensmand straffes ligesom oldemanden, som i 1. cap. 8 er meldet, og enda skal være same, med 1 mark 8 sk.

8. Den som finder sig fornærmet enten af anden mand selv eller hans creature, skal mælde det for oldemanden, som da beordrer syensmænd at følge ham og vurdere skaden og æske betaling af den, skaden haver gjort, eller tage pant, som siden kand sælges.

3. capitel. Om gadestevne og møde at holde.

1. Den som ikke møder eller i forfald lader møde, når bud omkring i byen sker, eller paa de faste bestemte tider, når samling skal ske efter aftale, enten ved gadestævne eller i huse, hvor der skal afhandles noget, som vedkommer hele byen, skal bøde hver gang 2 sk., hvilke oldemanden haver at skrive på staven, til han skal aflæge regnskab, da det så strax skal betales.

2. Enhver skal efter bestemmelse møde, for at ingen ophold for andre skal finde sted, og det som skal afhandles bør at ske så snart som muligt, for ei herved nogen skal blive forhindret fra andet arbeide. Hvem som bier længere ind en 1/4 del time efter bestemt advarsel, skal bøde 2 sk., som ligeledes skrives på staven til regnskabs tiden.

3. Imedens det, som skal afhandles ved alle samlinger i byens affærer, skal enhver, om han ei er lovlig undskylt, være nærværende, så at han selv kand høre og se, hvad som bliver aftalt, giort og besluttet for der efter at rette sig. Hvo som ei således er nærværende, bøder 2 sk.

4. Ei heller måe nogen gåe bort fra byesamlingen, lovlig forfald undtagen, føren han af oldemanden er underrettet om, at det, som den gang skulde afhandles, var ganske forbie. Hvo her imod handler, bøder hver gang 4 sk.

5. Imedens det, som skal forhandles ved alle samlinger, foregår, skal enhver være roelig og ei gjøre nogen ulyd eller forstyrre, hvad som skulle afgiøres. Hvo som ei er roelig efter given påmindelse, skal for hver gang bøde 8 sk.

6. Unyttig sværgen og banden tillige med skiens-

mål skal aflæges, og den skyldige straffes hver gang for 2 sk.

7. Den som løgter den anden usandhed på ved samlinger, skal bøde 4 sk., men nægter den skyldige sandheden, da bøder han 4 sk.

8. Hvem som overfalde oldemanden ved samlinger med truseler, skielsord eller hånlige gloser, imedens han taler om noget til byens nytte, da bøder den, det giør, 8 sk. Lignende overfald· imod hinanden ved samlinger skal også straffes med same mult, hver gang 8 sk. Dog til byens nytte måe enhver sige sin mening frem, og da kand deraf vælges fleste og beste råd.

9. Dersom pantmændene overfaldes — når de syner diger, gierder eller det, som er deres pligter at forrette, eller når de for ulovlig hegn eller andre ting skal pante den skyldige — med skielsord, trusler eller hånlige gloser, da skal den skyldige hver gang bøde 12 sk. Lige straf gielder og om oldemanden eller synsmændene overfalder andre med skielsord, trusler og gloser.

10. Holder oldemanden ikke rigtig bog med at skrive på staven, og ham det overbevises, da bøder han hver gang 1 mark.

4. capitel. Om løst kvæg.

1. Sålænge kvæget er løst og går under vogterens opsigt, skal alle, som haver kvæg deriblant, være pligtige at vogte efter tuer og giorte aftale eller at holde hyrde og give kost og løn efter sine creaturers mængde til, eller hvad anden aftale og bestemmelse som bliver vedtaget imellem samtlige byens mænd. Den som nægter samme, bøder hver gang 8 sk.

2. Dersom hyrden ei passer kvæget vel, men lader

det komme over i heineden eller vangen, bøder han hver gang 4 sk.

3. Gies eller ender, som flyver over grøfterne og kommer i heineden, skal første gang eieren derom advares, som da skal være pligtig at hemme eller lemme dem strax. Findes de efter advarslen igien — uden at være lemmede — i heineden, bøder han hver gang af stk. 1/2 sk. og siden dobelt, hver gang de findes i heineden ulemet.

4. Dersom creaturene ere lemmede forsvarlig og enda findes i heineden, da skal synsmændene strax efter oldemandens ordre gåe hæn og efterse alle lede, grøfter og stængeder, hvor disse kunde overkome. Findes da nogen mangel på disse, som kand give anledning til at troe overfarten der at være sket, da skal den, som diget eier, strax advares og vedgiøre det. Hvis ei, skal han og ikke creaturets eier bøde 4 sk.

5. Dersom gies og ender, som ere lemmede for at flyve, men seiler vandet udenom stængeder, da skal eieren selv passe dem eller betale af stykket hver gang, som de findes i heineden, ligesom for ulemede 1/2 sk.

6. Gies eller ender måe ingen udsætte i heineden ved kiere eller moser, men skal lade dem gåe på gaden eller byens fælled, under mult hver gang 4 sk.

7. Eiheller tillades nogen at lade slig creature gae ud over gårde eller hauger, når ingen forsvarlig hegn til marksiden findes. Dersom de da kommer udi heineden, da bøder eieren af stk. hver gang 1/2 sk.

8. Svin og får, som ere uvante, så at intet lukkelse kand holde for, skal eieren stray efter advarsel

lige åg på eller tøire. For forsømmelse heraf, og det da findes i heineden, strafes han hver gang for 2 sk.

9. Svin, som tager gies, ender, kyllinger, skal ei tillades at være på gaden eller fælleden, hvor anden mands creaturer skal være. Eieren, som er vidende herom, skal betale skaden efter sin værdi til den mand, som mistede sit creatur, og til byen, fordi han ei skaffede det creatur bort, hver gang 2 sk.

10. De, som vogter får, skal ved sit råb og banken tilkiendegive enhver at lukke creaturene ud om morgenen; og den, som ei lukker sine får ud, når hyrden driver, skal drive dem selv til ham i marken, hvor han er. Den, som lader dem selv gåe, og de da springer over i heineden, skal bøde hver gang af stk. 2 sk.

11. Fælleden skal være fælles drift for hele byens småe creaturer, dog kand der giøres aftaler af beboerne, om hvorlænge fårene måe gåe, og hvormange eller ingen,*) hver måe have derpå. Når der i tøre åringer skulle befrygtes for mangel på græs til alle creature, da en del af fårene kunde sættes på græs i tøire udi heineden efter flestes og bæstes samtykke.

12. Alle disse bøder, som før i dette capitel er meldet, skal strax indkræves af syensmændene og leveres til oldemanden, som skal holde nøiagtig bog over, hvad han modtager, og derfor i sin tid at giøre regnskab. Dersom motvillie findes hos den, som skal betale bøderne, at han ei vil betale de idømte med penge, da tillades syensmændene at tage pant hos ham, som svarer til værdien, som skaden eller straffen er, og skal da dette pant henlæges hos oldemanden,

*) *Sidste to ord senere tilføjet.*

indtil eieren løser det, eller til oldemandens fratrædelses-tid, eller og til bestemt dag,*) da det ved offentlig aution bliver bortsolt, og straffen deraf bliver udbetalt, samt oldemanden for imodtagelse deraf nyder 2 sk. af hver rigsdaler, og bekomer eieren resten af de indkomne penge.

13. Svinene skal være ringede til den bestemte dag. Findes de uringede ved synet, da bødes af stk. — eller ringes strax — 1 sk.

5. capitel. Om tøiret kvæg om sommeren.

1. Enhver, som haver tøiret creaturer, skal møde ved gadestævne selv eller hans bud, hver søndag for at tilkiendegive, hvad og hvormange creaturer han i den forbigangne uge har haft løse, samt hvad tid, dag eller nat, samme har været løse, og skal da deraf svares, nemlig:

Føren st. Hansdag.		Efter st. Hansdag	
Om dagen, for eller eftermidag.	Om natten.	For eller eftermidag, om dagen.	Om natten.
af 1 hest eller hoppe 1 sk.	3 sk.	2 sk.	6 sk.
1 koe eller kvie . . . 1 »	2 »	2 »	3 »
1 kalv under 1 år . . ½ »	1 »	1 »	2 »
1 får eller lam . . . . ½ »	½ »	1 »	1 »

2. Hvo som fortier noget creatur, som har været løst, og ei angiver samme, skal betale dobelt af same straf, der er anført for den tid, som creaturet var løst udi. Og måe ingen tie med hinanden, om nogen skulle have set et creatur løst, under samme straf, for den tillige.

3. Skulle nogen mand se enten sit eget eller andres creatur sleppe løs af sit tøier, og han da strax tager

*) *De sidste fem ord er senere tilføjet, og det følgende ord »da« er overstreget.*

og igien binder samme, uden at det giør nogen mand skade, da når han same kand bevise med vidner, da kand herom afhandles, enten han skal betale halv eller ingen straf derfor.

4. Ingen tillades at tøire i stubben om høsten imellem sit og renbroderens korn, som endnu findes på agerne, da der ved skaden kunde opkomme trætte imellem disse mænd. Hvo det giør, skal bøde hver gang 4 sk. Dog tillades det, hvem som haver 2 eller flere agere samlede, at tøire i den ren imellem sit eget korn.

5. Den som ulovlig beder eller tøirer på anden mands græs eller korn, bøder hver gang 8 sk.

6. Dersom det kan bevidnes, at det løse creatur alene har giort skade for enkelte mænd, da om han, som eier creaturet, bliver tildømt at betale skaden, da bortfalder multen på staven.

6. capitel. Om lukkelser og hegn i og ved byen.

1. Alle lukkelser, som vænder til gaden, samt åbne gårde, porter, låger, leder eller stængeder skal hver af sine eiere være forsvarlig færdig lugt til den bestæmte dag, som af oldemanden bliver bestemt og fastsat om foråret. Findes der da ved syensmændenes eftersyn nogen mangel på same, eller at samme hegn ei forsvarlig er opført, da skal den skyldige bøde strax 4 sk., og for hver dag same bryst mangler siden første syen, skal han bøde 1 sk.

2. Alle byelukkelser skal være af forsvarlig høide, at creaturer, som gåe på gaden, ei skal springe derover, samt så tætte, at grise, giæs og ender ei kand komme igiennem same. Skulle det ske, at creaturene skulle komme herover eller igiennem, da skal lukkel-

sens eier betale hver gang 2 sk. og creaturets eier være frie.

3. Dersom creaturet flyver over, da skal eieren strax leme det eller straffes, som i 4. capitels 3. er meldet.

4. For det creatur, som fra gaden af komme ind i anden mands gård eller hauge og derfra kommer ud i hegneden, skal betales multen af den mand, som lod det komme i heineden fra sin gård eller hauge efter samme 4. cap. 3.

5. Svin, som kommer ud i heineden, betales af hver stk. 2 sk., enten det så skal ske af svinets eier eller af den, som lod det komme igiennem sin hauge eller sit lukkelse og gård.

6. Alle dem, som ere ansatte efter tønder land til at være oldemænd og syensmænd, skal efter tur være pligtige at sætte lede og holde dem vedlige for det år, ham tilfalde, efter omgang for alle alfar veie både i mark og byen, og skal ledet være forsvarlig høi og tæt for creaturer, samt være villig til at lukke op og i især for børn.

7. Hvo som forsætlig giør skade på anden mands led eller stænge, betaler skaden; men dersom skaden sker af uvidenhed eller i anden måde uden fri villie af den det giorde, da kand derom afhandles med ledets eier, enten at tage halv eller mere af skaden efter omstændigheden og synsmænds bedømmelse.

8. Hvo som ei lukker lede efter sig, skal bøde hver gang 1 sk.

9. Plantebedene skal bestemt være tillugte den dag om foråret, som af oldemanden bliver befalet, hvortil alle, som såer plantefrøe, skal lige stænge dertil lige som forhæn, og haver da hver adgang til sine beder,

som de før har haft i brug, og hvem ingen har haft, kand anlæge sig beder i det før udyrkede rum; dette lukkelse måe ei oprykkes, føren hver har sat sine planter og forbedret de udgående, under mult for hvem det giør 8 sk.

10. Enhver skal være pligtig i fælleskolhaugen at holde sit gierde udi forsvarlig stand, så at intet creatur kommer derudi, imedens kålene ståe og groer. Findes mangel, bøder den skyldige hver gang 6 sk.

11. Eiheller måe nogen, som har oprykket sine kål, lade sit gierde blive forfalden eller uhægnlig, men skal holde det ved lige sålænge, indtil hver mand har oprygget og bortført sine kål. Hvo her imod handler, skal bøde 1 mark.

12. Ingen måe giøre overgang på anden mands gierde i kålhaugen, men enhver skal gåe over sit eget gierde eller den dertil indrettede stætte, under mult hver gang 2 sk.

7. capitel. Om lukkelser og hegn i marken.

1. Om foråret, når det kand ske for frosten, skal hver mand have sine digeder i marken lukkede og tornet omkring fælleden til den bestemte dag, som af oldemanden bliver fastsat og billigt kand ske, nemlig....*) favne af hver tønde sædeland, som han eier eller bruger. Skulle ved syenen findes uforsvarlige grøfter eller gierder, da skal den skyldige bøde ved synet for hver favn, som er uduelig 2 sk., og strax vedgiøre det bedere, og for hver dag, det efter første syen liger uvedgiort, skal han bøde 1 sk.

2. Vil han aldeles ei vedgiøre samme, da skal det vedgiøres på hans bekostning, og multen og betalingen

*) *Tallet er ikke angivet, men plads er ladt åben dertil.*

i mangel af mindelig betaling skal udpantes fra ham og leveres til oldemanden indtil videre.

3. I mosehaugen skal også enhver have sit lukkelse at vedligeholde efter tdr. land, dog hvem, som vedkiender sine lukkelser, som han forhæn har vedligeholdet, skal beholde samme endnu, om han vil.

4. Men har han ei så mange favne, som han efter måling og tdr. land kand tilkomme, da skal han være pligtig at tage del i flere at vedligeholde.

5. Har en mand flere favne, end han tilkommer, som han forhæn har vedligeholdet, men som han nu ei vil beholde ved denne ligning, da måe han også afståe nogle, dog ei af de ringeste eller af de beste, men af de midelste med torn og digeder værende stykker.

6. De digeder og lede, som om efteråret skal heine for rugmarken, skal også være færdig lukkede af hver mand til bestemt tid.

7. Gierder og stængeder skal også udsættes til den fastsatte tid. For forsømmelse heraf bødes 2 sk. Alle disse lukkelser skal eierne holde vedlige, sålænge hegnstiden i ethvert tilfælde skal vare, og for manglerne på samme bøder eieren det som i dette capitels 1. og 2. er meldet hver gang.

8. Skulde et eller andet lukkelse udfordres, som ei egenlig for bestandig er nødvendig, men for en vis tid kunde agtes fornødent, og som af flestes samtyke bevilges, da skal samtlige beboere i sådan tilfælde være hinanden behielpelig, og den, som er motvillig, straffes hver gang for 4 sk.

9. Enhver skal sætte sit navn eller mærke ved sit diged, at syensmændene kand ved deres eftersyen finde hver mands grøft, gierde eller stenge. Den som ei således har sat sit navn skal bøde 2 sk.

8. capitel. Om anden aftaler i adskillige henseender.

1. Alle hovedveie, som hidindtil har været og endnu agtes at være fornødne, skal bestandig vedblive uforkrænket.

2. Ingen tillades at giøre sig nye veie med vogn, ploug eller creaturer over anden mands agere for sin egen magligheds skyld, men skal allene følge den alfare vei. Hvo herimod handler, skal bøde hver gang 2 sk.

3. Skulle ingen vei være til en del eller jordlod, så at eieren ikke kand fra nogen side komme til sin ager, da tillades ham at kiøre eller gåe på alle tilgrændsede agerender, men ikke på høvesageren under mult, hver gang 2 sk.

4. Gangstier skal ligeledes ei finde sted i anden mands korn eller eng, og hvo som med creaturer derpå beder, skal bøde hver gang 1 sk.

5. Renen imellem grøn og pløiet ager skal allene tilhøre den mand at tøire på, som eier den grønne ager.

6. Renen imellem pløjet agere tager enhver renbroder andel udi til at slåe om efteråret, uden så er, at det i mangel på auregræs forbydes enhver at slåe samme, men skal lade det ståe til aure.

7. Ren med torne udi skal også tilhøre enhver renbroder at tage sin billige andel af, som han kand tilfalde, dog påskiønnes det allene at være den ene mands ren og torne, da skal de tilhøre ham.

8. Havnrenden i marken skal samtlige beboere være pligtige at opgrave på den længde, som den hidindtil har været gravet, og videre ind i kiæret skal alle, som haver skifter, grave en lige hovedrende,

hver på sit skifte, at vandet af mosen kand blive udtømmet.

9. Kiære og vandsteder skal af samtlige byebeboere renses, og skal enhver være pligtige at møde og forrette arbeidet, når han af sognefogden og brandfogden dertil bliver fordret.

10. Hvo som klyver over lukkelser eller grøfter og derved giør skade, bøder hver gang 2 sk. Den som rider eller leder over samme, skal igien det vedgiøre og bøde tillige hver gang 8 sk.

11. Dersom andre lands bæster eller kiør og kvier optages her til landet for at nyde auregræs, da betaler den, som imodtog creaturet — for det efterår, som det skal græsses udi — til byen 1 rdl.

12. Skiær eller skrækker nogen anden mands creatur løse med frie villie, bøder han hver gang 1 mark 8 sk.

13. Dræber et creatur anden mands creatur, da skal han, som eiede creaturet, bøde til eieren af det døde creatur det halve af, hvad som det dræbte kunde efter vurdering haft været vær.

14. Enhver skal være pligtige altid at have hornene stubbede eller brede i enden på sine creaturer, for i så fald at samme skulle slippe løse af tyret, at de dermed *ei* skal giøre anden mands creatur skade, som kunde være bunden, dog om efteråret skal af syensmændene her udi nøie påse, og den skyldige da bøde 8 sk.

15. Løse hunde tillades ingen at have, enten i byen eller marken, og hvo som forsætlig lader sin hund gåe løs, skal bøde hver gang 2 sk.

16. Løse hunde, som bider creaturer ihiel, skal af hundens eier betales skaden til den mand, som

mistede sit creatur, og bøde til byen hver gang 2 sk.

17. Efter omgang fra mand til mand skal så mange mænd, som dertil agtes fornøden, hver være pligtige at lade et vederlam gåe uskåren til rette slagtetid, om han eier nogen for det år, han tilfalder at holde samme, ellers skal en anden i hans sted lade sit gåe, og da, såsnart den, som var tilfalden først, får et væderlam, ·da skal han lade samme gåe uskåret i den andens sted. Og skal dette bestemmes — hvis og hvor manges vederlam, der årlig skal således være. — Dette skal bestemmes tidlig om foråret. Hvem, som er motvillig heri, bøder 1 mark.

18. Skyden i marken om sommeren, imedens creaturerne ere i tøire, forbydes aldeles, og den, som herimod handler, skal bøde for hver gang han antræffes 1 mark 8 sk.

19. Den som tøirer ved grøfterne, og creaturene, som kand nåe samme, giør den skade, skal da igien af creaturets eier istandgiøres strax, eller han skal multeres efter 7. cap. 1. og 2.

20. Når veiene fordre istandsættelse og jevning udi muraser og huller, da skal alle beboerne være pligtige med fornøden materialer at istandgiøre samme mangel, så snart de af oldemanden bliver dertil beordret, under mult hver gang 2 sk.

21. Offentlige brønde skal af alle beboerne vedligeholdes og istandsættes, at ei creaturer derved skal komme til skade. Og skal sognefogeden have nøie opsigt dermed, at al ting er i forsvarlig stand.

22. Tørvegraver skal skiæres så store og brede, at et creatuer kan vende sig deri, og skal de tillige

være skråe til den ene ende, at det der kunde kome op igien, om de skulde være komne i samme.

9. capitel. Om mærker til ethvert nød.

1. Enhver mand skal have alle sine får, svin, gies og ender mærkede særskielt fra hinanden, så at den ene kand kiende sine creature fra den andens ved samme mærke.

2. Svin og får skal have ens mærke, som tilhøre én mand.

3. Og gies og ender skal også have ens mærke for dem, som tilhøre én mand.

4. Hvem som ingen mærke hidindtil har haft, eller og at flere beboere skulle blive her på landet, som heller ei har nogen mærke, da skal der strax sørges for, at den beboer kand fåe et særskielt mærke til sit hus.

5. Disse mærker skal altid vedblive det sted, hvor de nu ere anførte, enten beboernes egen børn bliver der, eller stedet bliver beboet af andre.

6. Disse mærker skal her i denne vores byelov anføres og tilføies med eierens navn for i tilfælde, at creature, som blev optaget, kunde da blive kient, hvis skulde være.

7. Den, som ei vil eller har mærket sine creature efter dette ham ansatte mærke, skal bøde 8 sk.

Denne byelov eller vedtægtsbog håber vi underdanigst, at vores høie øvrighed, stiftsbefalingsmanden i Århus, vil auctorisere til sit bestemte brug.

Og forpligter vi os samtlige til at holde samme i alle pungter, og underkaster vi os de bøder og straffer, som her udi findes ved enhver del, hvis vi imod foranskrevne handler eller forbryder os.

Til bekræftelse med vores hænders underskrift.

Thunøe den 18de juli 1805.

Michel Jensen. Michel Nielsen. Jens Jørgensens enke.
Jens Sørensen Samsing. Peder Sørensen Sode.
Michel Masen Grønfel. Johannes Michelsen.
Jens Christiansen. Michel Michelsen. Knud Christian.
Peder Michelsen. Jørgen Sørensen. Michel Rasmussen.
Hans Jensen. Michel Sørensens enke. Rasmus Jens.
Morten Olesen. Jørgen Christiansen. PederOllesens enke.
Jens Sørensen. Jens Jacobsen. Hans Jørgensen.
Jørgen Jonsen. P. J. S., det betøder Pede Jørgensen.
Christensen Jensen. Søren Michelsen.
M. P. S., det betøder Mas Pedersen.
Rasmus Jensen Hylken. Olle Christensen. Niels Madsen.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg.

Saksild, Hads herred.

1705.

Dend ævige allermæchtigste Gud til lof og ære og pris og menige byemænd udi Saxild til nytte og gafn er denne byelov og vedtæcht optagen og sammenskreven, da dend forrige, som af vore forfædre anno 1660 var sammenskrevit og fornyet ved dend elendige og ulyckelige ildebrand, som i aske lagde dend halfve part af byen anno 1699 den 29. juni, blef opbrændt, hvorudofver på det alle ting kand gåe disto ordentliger og skickelig til iblandt os, end det hidindtil siden den tid gåit er, hafver vi underskrevne dend vedtaget på dend måde, som efter følger.

Hvis bøder og straf, som efter denne byelovs vedtæcht skal udgifvis eller for græsning og andit byen tilhørendis kand bekommis, måe ei til gilde og drik anvendis, mens til byens gierder, gryfter og andre byens nytte brugis, og skal sådanne bøder, såvel som hvis af andit byen vedkommindis kand indbringis, til dend vederhæftigste mand i byen leveris, som skal giøre byen richtighed, både for hvad der indkommer, og hvortil det udgifvis.

Enhver, som vil bygge og boe her i byen hoes os, være sig gårdmænd, husmænd eller inderster, skal denne byelov underskrifve, når de til byen ankommer, og til en kiendelse, at hand er blefven byemand og indvåner med os, skal hand gifve 1 td. øl til idgang, om hand er en gårdmand, og en half tønde eller fierring om det er en husmand, eftersom hand hafver rad dertil.

I. Om åldermand og skorsmand.

1. Her skal være både en åldermand og en skorsmand i byen, hvilke sex mænd skal udvælge otte dage før påske, og dend som vægrer sig ved at være en af delene — præsten og degnen undtagen, som efter loven sig ikke med sådane sager måe befatte — når det gåer ret omkring byen, skal betale halfanden loed sølf.

2. Åldermanden skal imellum mand og anden dømme om alle de sager, denne voris bylov er angåendis.

3. Dømmer åldermanden uret, og herridstingsdommen bliver hannem imod, skal hand gifve halfanden loed sølf til straf og alligevel være åldermand det år ud.

4. Skorsmanden skal skrifve alle de vider, der skal udgifvis, så vit som hand enten self ser eller for

hannem berettit vorder, eller og gifve for hver gang, hand det forsømmer, én skeppe biug. Om nogen beretter uræt for skorsmanden, og hand skrifver derefter, da gifve hand viden ud, som uræt berettede; mens skrifver hand nogen uræt for vild eller venskab, da betale skorsmanden self det vide.

5. Klager nogen, at hannem er skrefvit uræt på, da skal hand det klage neste søndag derefter og eske dom i sin sag af åldermanden, og åldermanden skal være forplichtet at dømme hannem og skorsmanden imellem inden månetsdagen er ude, under halfanden loeds sølfs vide; mens tier hand og icke gåer i rætte, inden månetsdagen er ude, gifver hand det vide ud, hand er skrefven for, enten det er penge eller korn.

6. Alt det vide, skorsmanden skrifver, det skal hand self indkrefve eller vere plichtig til det self at betale sex uggersdagen efter, at hand gåer af sin befaling. Åldermanden skal og opnevne skorsmanden 6 mænd, som skal kiende imellum skorsmanden og dennem, som skyldig ere at betale vide. Hvem da icke goedvillig betaler til dend dem forrelagde tid, da at kiende hannem fra samptlig byemændenis laug. Blifver nogen laugløs, da intet at nyde af videkorn eller penge, førend hand betaler, det hand skyldig var og gifve så halfanden loed sølf for hans forseelse. Kiender di 6 mænd nogen fra sit lav for uræt, og herredstingsdomb gåer dem imoed, da bøde hver af dem én skeppe biug til byemændene og flye manden i sit lav igien og oprette ham dend skade, for hvis hand miste af det vide, som faldt, imidlertid hand var laugløs. Vil åldermanden icke opnefne skorsmanden de 6 mænd, da bøde et loed sølf. Vil de 6 mænd icke kiende eller dømme dem imellum, inden de går fra stefne, bøde hver et lod sølf.

II. Om giærder.

1. Rugvongsgierder skal være fuldfærdige fiorten dage efter st. Michelsdag, og led og stenger i havit, der ved enden ståe. Hvis hafveled og stenger icke fuld ferdige findes samme dag, som sat vorder af samptlige byemændene, gifve for hvert stycke én skp. biug. Men såer man rug tilforn, og behof giøris, da skal 6 mænd seige en dag, på hvilken samme have skal være gabelukt for svin, og hvem icke da gabelucker sine giærder gifve for hvert stycke én skp. biug. Dog, hvis byemændene vedtage, at deris kvæg og bæster skal gåe i vången til imoed st. Mortensdag, da måe det vel ske, mens svin måe ingenlunde tilstædes at gåe derinde.

2. Alle giærder, led og stænge i hafvit, som ståer imellum hegnit og fællit, hvad heller de findis imellum rugvong og fællit eller imellum bygvong og fællit, hvad heller de ere markeskiæl giærder eller andre, enten i bye eller mark, skal være færdig på st. Voldborrigdag og ståe indtil st. Michelsdag — uden så er, at kornit kommer førre ind —. Hvo som giærde før optager, gielde efter al dend skade, der blifver giort derudofver, at hans gierder ere optagne. Og skal der neste dag efter st. Voldborrig dag gåe hafsiun ved middagstide, når klocken er slåit 12. Hvis hafve, lede og stænger icke da findis fuldfærdige, måe de, som siunit gåer, hannem strax i sit hus pante, eller og dend skyldige strax til synsmændene udgifve 6 skilling danske og derforuden betale 1 skeppe biug for hvert stycke ufærdigt er og ei mere, når de tvende fulde gange om giærdernis syn sker om årit, som er 14 dage efter Michelsdag og dagen efter Voldborrigdag; thi når der ellers på andre tider gåis hafsyn,

betaler dend skyldige alleniste 4 skilling danske for hvert stycke brøstfældig findis, hvilken pantning i henseende til gierderne icke alleniste skal forståis om vårsæd, mens endog om rugsæd.

3. Disse forreskrefne dage måe ingen imoedsige enten til at forlenge eller forkårte, på det ingen sig skal fordriste med giærdernis luckelse at forhale; mens dersom det behof giøris, at samme giærder, led og stænge førre skal være gablukt end til ovenbemelte tid, da skal 6 mænd sette en vis tid, på hvilken de skal være gabbelukte og på hvilke stæder. Og hvo icke inden dend foresatte tid lucker, bøde én skp. biug. Stængerne på hvert reb skal være 5 kortér lange.

4. Skorsmanden skal endelig være med de 4 mænd, når hafsiunet gåis, eller og betale et loed sølf, med mindre hand jo med svaghed eller anden lovlig forfald er undskyldt. Findes der nogen brøstfeldighed hos nogen giærder, skal skorsmanden det strax skrifve, førend hand gåer fra stædit, siden måe de icke skrifve. Det samme er og at forståe om stenge og led. Hvo som icke har sit led færdig til foresatte tid, bøde én skeppe biug. Hvilke af de 4 mænd, som icke møder til forresagte tid med skorsmanden, uden hand jo beviser, at hand lovlig er undskyldt, gifve hver én skeppe biug.

5. Kand åldermanden og de fleste af byemændene tyckis at disse 4 synsmænd enten sparer nogen for vild og venskab eller skrifver nogen af had og afvind, da måe åldermanden kalde 8 synsmænd ofver de 4 og forfare sagen. Gåer de 8 mænd imoed de 4, da gifver de 4 mænd hver én skeppe biug, og dend, som gierdet, ledit eller stengerne eiede, gifve og giøre, som de 8 mænd siger.

6. Hvo som icke vil lucke sine giærder på dend lavdag, som eierne forrelegge, og ei legge ud dend

bøde, som vedtagen er, da skulde de, som vongene eie, self lade giærde og så tale dend forsømmelig til med rætten, og lader hand gåe domb ofver sig, da er hand forfalden til sagsøgeren 3 loed sølf, og skal hand betale skaden og omkostningen derforuden.

7. Om det bevisis, at nogen af os her i byen boer, gårdmænd eller inderster, hugger eller tager nogit på andris skovskifter, bøde derfåre 1 skp. byg.*)

III. Om fæmons overgang.

1. Gåer der hul eller fald eller ofvergang på nogen mands gierder, led eller stænger, som imellum hegnit og fællit skal ståe, skal markmanden hannem eller hans hustru eller folk strax det tilkiendegifve. Hvis hand det da icke strax lucker, når hand er advarit derom, da betaler hand én skeppe biug for hver nat, det står åben derefter, og derforuden skal hand betale vide for det fæmon, som ofver kommer, uden så er, hvad giærder og led angåer, at hand fik det så sildig at vide, at hand det umuligt kunde fåe forfærdiget, som brøstfældig var, eller og, hvad stængerne angåer, at vandit er så høit, at hand icke kand sætte stænger i havit, hvilket doeg lovligen skal bevisis.

2. Når åldermanden med de fleste af byemændene kand formerke behof giøris, at nogle gierder skal være gabelukt, da skal 6 mænd sette en vis dag, og hvo icke inden dend fortsatte dags aften lucker, gifve for hver stycke én skeppe biug.

3. Skorsmanden skal tage 2 af byemændene til sig og samme aften bese samme giærder, skrive de brøstfældige på åstæden, ellers hafver hand såvelsom hver af de 2 mænd forbrudt én skp. biug.

4. Når åldermanden eller skorsmanden kand for-

*) *er senere tilskrevet med samme hånd men med andet blæk.*

merke, at anden byes fæ eller øg eller svin gåer på voris mark, da skal de tage med dem hielp af byen at indtage eller afdrifve dette, eller i andre måder tage kundskab på hvis det er. Og hvilken mand der icke enten self eller et stærk hielp fra ham strax medfølger, når åldermand og skorsmand ham tilsiger, betale strax 6 skilling danske, hvilket og forståis om åldermand og skorsmand, om de det forsømmer.

IV. Om græsjæfning.

1. Søndagen for st. Voldborrigdag skal der handlis om græsjæfning. Hvo icke da møder af byemændene betale én skeppe biug. Og skal jæfningen være, som de beste og fleste vedtage.

2. Ingen måe hafve mere kvæg eller bæster på ofverdrift, aurit eller fællit, end hans jords vurdering er eller mere, end sat er på hvert reb, når jæfningen er sked. Hvo herimod bryder, betale én skeppe biug for hvert høved og for hver nat det holdis, efter hans ploug er lagt og én nat derefter.

3. Hafver nogen mand i byen icke self så megit kvæg eller bæster, som hannem tilkommer at måe hafve, da måe hand tage ind på sit tal af andre for leie, og hvad deraf gifvis, beholder han ene sig til nytte; doeg hvis nogen i byen begierer for leie at fåe sit kvæg og bæster derpå, da bør hand det for fremmede at nyde, og måe ingen mand tage noget høvit til græs for nogen udenbyes mænd ved 3 loed sølfs vide. Mens fattis hannem fæmon til sit græs, og ingen vil leie det, skal al byen betale hannem af byens penge. Skulde gårdmændene hafve så meget fæmon, at ingen for betaling kand tage imoed husmændenis eller indersternis fæmon, skal de nyde det af al byens græsning, og skal de penge, som således betalis for

fæmons græsning, enten til byen i almindelighed eller til andre i særdelished, endelig erleggis inden 3 ugger efter græsjefningen er sat, da mand skal gifve for it græshøvid, som mand gifver på andre stæder.

4. Hvis nogen bortselger nogit af sit fæmon eller bæster, som ved græsjæfningen derpå er indskrefvit, måe hand i ingen måde tage af andre til leie, med mindre nogen af hans naboe og byemænd trænger dertil, mens skal være til byens nytte, så lenge til hand self et andit kvæg eller bæst fåer, hvor på hand bør at giøre hans æd, at være hans egit.

5. Ingen mand måe tage sit græsfæ hiem, som hand hafver anden steds, for st. Bartholomæi dag, uden hand giver én skeppe biug for hvert høved, hand hiembhenter til marken ofver hans jæfning, med mindre hand det jo hafver i byemændenis minde. Og skal der 8te dage efter st. Bartholomæi dag igien holdis græsjefning og da at tage på græssit efter samptlig byens tycke.

V. Om vide.

1. Åldermanden og menige mand i byen skal følgis ad, når nogen mand skal pantis for sit vide, under én skeppe biugs straf.

2. Hvad bøder og straf, som menige mand eller de beste og fleste legger på i byen om hegnit, giærde, stenger, grøft og led, særhiord eller anden byens nytte og tarv, det måe ei én naboe, to eller fire kuldkaste; mens de skal alle holde det. Hvo herimoed giør og dend ei vil holde, da måe mand hannem pante for hans ulydighed og ei bryde dermed enten vold, hærværk eller andit.

3. For hvert høfde af fæ, øg, får og svin, som i hegneden kommer og gåer i nogen mands eng eller

på de agre, som såed ere, betalis af hvert stort høved, fæ og bester én skilling danske, af hvert mindre, fåer og svin 1 alb.

4. Flyer nogen mands giæs ofver giærder i korn eller eng, da skal hand advaris. Flyer de over igien, betaler hand for 2 én alb. Det samme er, om de kommer igiennem led eller gård.

5. Hvilken mand eller hans folk, som høster om søndagen, pløier, harver eller agger møg eller lader det giøre for sig ved andre, eller anden grov arbeide, med hvad nafn det nefnis kand, som er imoed loven, *) skal betale for hver gang, det sker, to loed sølf, det samme skal og forståis om alle hellige dage og onsdage udi fasten, indtil tienesten er ude og andre månits bededage, når det ringer til kierke, eller tieniste forrettis.

6. Hvo som ådsel udkaster på gaden, og det icke enten udfører på fælliten eller i dend mands toft, som eier ådselit, betale til straf for hver gang, det befindes, én skeppe biug og enda strax skaffe ådselit bort af gaden.

7. Hvo der tyrer sit kvæg eller bæster i en anden mands græs, på agger eller eng, gifve én skieppe biug og tale mandens minde, med mindre det sker med hans villie, som jorden tilhører.

8. Hvad vide, som icke klages på neste søndag, efter det er brudt, være, som intet brødt var.

VI. Om tal i vide.

1. Skorsmanden skal begynde på tal i vide ret om byen, og når nogen mands tal opnæfnis, da skal hver mand være pligtig til at sige, hvad hand er brødelig med tal i vide. Tier hand, og hand ved det, da skrifvis hand for dobbelt vide.

---

*) *Sidste 13 ord tilføjet med samme hånd og med blæk som II, 7, side 340.*

2. Hvo som uddrifver mere fæmon eller bæster i hegneden, på voris enge eller i byevongen eller i stubbe først i aure, end som hans loed kand tåle, og af de beste mænd er vedtagen, uden hand hafver det i alle byemændenis minde, gifve for hvert høved én skeppe biug, og for hver dag det findis, at det sker med hans villie og vidskab; mens slipper det igiennem hannem uafvidendis, gifve 1 skilling for hver dag.

VII. Om at tyre i vången.

1. For ethvert høfde, som er i tyre i vången fra st. Voldborrig dag indtil Michelsdag, betalis for hver gang, det gåer løs og kommer enten i eng eller korn, én skilling, og når det blifver til 8 skilling på en mands tal, gifve derfore én skeppe biug. Heller måe ingen tage føløg i tyre, førend 8te dage efter st. Olesdag, under 2 loed sølf straf, uden hand jo fåer byemændenis samtycke, og skal da menige mand samtycke, hvor det skal være.

2. Vil nogen hafve sit fæ i vång, når hand self der hafver høstit, førend al vången er høstit, da skal de ved 2 mænd gifve de andre, som ei indhøstit hafver, bud derom og hafve det i deris minde og således vogte det, at det icke kommer på andris uhøstede agre og giør skade.

3. Hvo der beder med sine øg eller fæ i rugvång, gifve én skeppe biug for hver gang så findis og 1 alb. for hvert høfde, uden hand kand det holde på sit egit græs. Og ingen husmand må tyre i vången, uden det sker med menige mands samtycke, eller og gifver én skeppe biug.

VIII. Om veie, lede og stette.

1. Hvo der giør ulovlige veie ofver nogen mands eng eller jord, betale én skeppe biug. Derfåre skal

åldermanden opkalde 6 mænd, og de skal sige, hvor veien skal gåe al byen til gafn, og det meste det kand ske; hver mand uden skade, og afsette samme veie hvor brede de skal være. Hvo dend bryder med sin ploug eller kiør derudenfåre, om det er eng, eller der er såit, gifve én skeppe biug, om eirmanden klager derpå.

2. Hvo der giør stette og ofvergang ofver nogen mands gierder eller og omkaster hans giærder og stænge, uden hand det hafver i minde, betale derfår én skeppe biug, om det på sognestefne påklagis.

3. Hvo som lader vångeledit ståe åbit efter sig, når hand igiennem drager, og det hannem blifver overbevist, da betaler hand én skeppe biug og skrifvis for dend skade, der blifver giort indtil det blifver lukt igjen.

4. Hvo der beder på nogen høudagre, når de enten pløier eller såer, betale derfår én skeppe biug.

IX. Om klagemål.

1. Sker nogen mand uræt enten i bye, mark eller skov, da måe hand kalde på sognestefne 4 synsmænd, og de skal forfare hans sag og være plichtige at følge hannem på hvilken dag, åldermanden forrelegger at vinde med hannem, hvad de hafver seit, og det dennem i sandhed er vitterligt, til sognestefne og til tings, under én skeppe biugs straf. Vil åldermanden icke kalde dem, da betale hand halfanden loed sølf. Vil synsmændene icke følge, da betale de hver 1 skp. biug.

2. Kalder nogen mand syn fra tinge, førend hand det begiert hafver på sognestefne, da hafver hand forbrudt 2 loed sølf, med mindre det er sådan en sag, som naboe og byemænd icke måe eller kand omvinde.

3. Klager nogen for sin hosbonde eller til ting nogen sag, førend hand det klager for åldermanden, gifve to loed sølf, uden det er gårdfred, husfred eller bloedig sår.

4. Om nogen klager på sin naboe, at hand hafver fra hannem af hans jord eller eng, og hand icke self vil gåe med ham at udlegge det, og hand kalder syn fra sognestefne, da bøder dend, som taber sagen, til synsmændene et half loed sølf.

X. Om tolfringen og skole at holde.

1. Som af voris sognepræst mag. Poul Poulson er indstiftet, at klocken skal ringe tolf om middagen for at bringe mangt et menniske til at indfalde til Gud med en andæchtig bøn om syndernis forladelse og Guds nådige beskiermelse, og hand derudofver også har erholdit høiædle og velbårne frue Magrette Gesdorfs bref af dato 8. aug. 1703, at klocken dertil måe brugis, så anlover præsten årlig at gifve degnen eller en husmand, som sig vil påtage klocken at ringe, 2 skepper malt, og vi samtlig byemænd enten om årit at gifve hannem hver toe skilling danske, som vi til hver påske skal betale, eller og forunde hannem sine får frie på græsning, ligesom vi kand anordne med ham.

2. Et skolehus skal vi hafve opbygt i byen og dertil søge en plads, hvor vi det kand bekomme, hvilket inden nestkommendis Michelsdag skal være færdig, og skal vi da hafve en skolmester dertil, da det skal beståe af 4 binding. Hand måe tillige med ungdommen icke forsømme morgenbøn under én skillings straf for hver gang, hand borte blifver, med mindre hand af svaghed eller anden vichtig årsag kand være forhindret.

XI. Om hyrden at lønne.

1. Når vi feiler en hyrde, da skal åldermanden opnefne 6 mænd, og hand tillige med dem skal være forplichtet til at fæste os en hyrde, eller bøde hver af dem én skeppe biug.

2. Hyrdens løn skal være som efterfølger: 1) skal hand hafve én skeppe mel for hver 5 kiøer, hver halfve år, undtagen der ere nogle, som icke hafver 5 kiøer, da skal de gifve et fieringkar mel for hver koe, som er ofver eller under hver halfve år; 2) én skeppe biug for 5 køer eller et fieringkar for hver, som enten er ofver eller under; 3) for strågfæ én skeppe hafre eller og penge derfår efter capitelskiøb for 5 nøed; 4) for får, lamb og kalve et nandest så gåt som 6 skilling om jullen og et om pintsdagen eller penge derfor; 5) et las brendsel af hver mand om årit, half byen om vinteren og half om sommeren, og skal hand igien stande til rette, for hvis som blifver øde for hans forsømmelse; 6) hvad melken er anlangendis, da skal hand icke hafve køernis melk førend 6 uger efter, koen har bårit, og fårene må hand malke fra st. Hans dag til st. Michels dag. Husmænd, som køer hafve, skal betale hyrden ligesom gårdmænd.

XII. Om tyr og årning at holde, item om svinringen.

1. Tvende tyre skal holdis her til byen, en stor og en mindre, hvilke enhver af os måe holde, hvo dem sig vil påtage; doeg skal de først af 6 mænd synis, om de ere dychtige. Og når dend eller de, som dem holder, icke vil hafve dem lenger, skal de et fierdingår tilforn dem opsige. Når de således blifver forsvarlig føed og vedlige holdit, skal der betalis af hver koe, som dychtig er til at tage tyr, fire skilling

danske; hvilke penge præcise skal betalis hver st. Hansdag og indkrefvis af åldermanden, hand dem igien til sin eiermand at levere, og byemændene richtig at angifve, hvor mange køer de hafver, under én half marks straf. Hænder det sig, at tvende eier dem, skal dend, som dend største eier, hafve de 2 parter, og dend, som den mindre eier, dend 3die part.

2. At holde årning skal gåe ret omkring byen, og hvilken mand, som det tilfalder at holde årning, skal holde dend, som døchtig er, fra Mickelsdag til Mickelsdag igien eller bøde 2 loed sølf.

3. Hvo som fordølger sine svin og icke vil lade dem ringe om forårit, når de i marken skal udladis, eller om vinteren, når marken er intet frossen, skal for hvert svin, som uringet er, når en vis dag sat er, inden hvilken de skal være ringet, betale første gang én mark danske, anden gang et loed sølf og 3die gang svinene at være forbrudt til samptlig byens nytte, og skal på en vis dag i hver måned 4 mænd opkræfvis, som dennem skal efterse, at de igien kand fornyes, om de icke ere, som de bør at være. Hvo sine svin icke samler, når de advaris, at mændene skal komme for at syne dem, og dem tilstæde holder, betale én skeppe biug. Skulde nogen motvilligen næchte at ringe sine svin, skal der handlis strengeligen med ham efter forordningen, og hand derforuden for sin ulydighed strax at betale 8 skilling danske.

XIII. Om åldermands og skorsmands ræt.

1. Så snart som åldermanden og skorsmanden bud sender om byen, at mændene skal samlis, da skal de være forplichte til strax til forresatte tid at møede, og hvo icke møder, hand jo er i lovlig bevislig forfald, bøde

strax én skilling og derforuden være fornøiet med, hvad 6 mænd slutter.

2. Når åldermanden opkalder på sognestefne eller anden stedt, hvor de fleste af byemændene ere forsamlede, 6 mænd til at ligge nogit vide, da skal det ståe for fulde.

3. Åldermanden skal opkalde 6 mænd 3 ugger for st. Voldborrigdag, som skal navn gifve, på hvilket fald i rugvången, mand først skal begynde at såe, byen til nytte for deris fæedrift.

4. Hvo der icke gifver åldermanden eller skorsmanden lyd, når de taler på byens veine, gifver derfår 1 skp. biug.

5. Hvo der ublueligen sværger uden betænksomhed i åldermandens og skorsmandens nærværelse på sognestefnit, betale for hver gang én skeppe biug.

6. Hvo der skiælder åldermanden eller skorsmanden på sognestefne, bøde et loed sølf. Dend samme straf skal de og være undergifne, som bander sine byemænd eller byekoner, siger usandfærdig om dem eller skiælder dem enten for tyf eller hore eller kalder dem med andre nafne, end deris rette nafn er, da at bøde for hver gang et loed sølf.

7. Åldermanden skal giemme og forvare denne boeg og byelov og lade dend blifve umaculerit og uforkrenkit i alle måder, ligesom dend nu er samtykt og sluttit. Hvis hand nogit derudi forandrer eller tilsetter eller i hans giemme eller være af andre blifver forandrit eller tilsat, bør hand uden nogen vidre proces at betale tie rixdaller eller bøde sine tre mark. I lige måde skal hand være forplichtet til at føre dend på sognestefne og rættergang, hvor behof giøris, og når byemændene det begierer, under to loed sølfs straf.

8. Hand skal og være plichtig til, når hand udi en sag dømmer, at gifve dend beskrefven på stemplit papir, hvilket sagsøgeren skal betale, om hand dend begierer.

XIV. Om husarme, fattige og andre svage.

1. Når videkorn sammenbæris af al byen, da skal de rette husarme gifvis én skeppe biug af hver pund, og når videpengene udgifvis, da skal de husarme her i byen hafve en skilling af hver mark danske.

2. Ingen måe tage nogen uden byes fattige til huse, uden det sker med samptlig byemændenis samtycke, uden 2 loed sølfs straf.

3. Dersom nogen af byemændene ved svaghed blifver nedlagt, så hand icke kand self pløie eller høste og hafver ingen karl, som det for hannem kand udrette, da skal de andre være plichtige til at hielpe ham, hver en dag, om hand det begierer, eller og gifve én skep biug og miste hielp, om hand trænger.

XV. Om ildebrand.

1. Som disto verre dend største del iblandt os måe bejamre, at vi alt formegit har fornummit ildens grumhed, der både har fortærit voris middel og formue, det der er endnu hoes os i frisk ihukommelse, så er der intet i voris gandske byelov, vi har høiere årsag til at skærpe, end denne post om ildebrand, og i hvor vel vi måe bekiende, uden Herren bevarer staden, våger væchterne forgiefvis, så ved vi doeg, at når vi påkalder Gud om hans varetæcht og self har et achtsom øie ofver ildstæderne, har det med Guds hielp ingen fare.

2. Kommer der nogen ildebrand på, som Gud forbyde, så at nogle af voris byemænd lider skade, skal en hver mand her i byen plichtig være at gifve ham

eller dem, som skaden lider, en stolpe, en trave langhalm foruden dend ordinaire brandstyd hafre.

3. Og som byen er så nær bygt på hinanden, at dend enis gård så got som er bygt i dend anden, er det høilig fornøden, at til ildstæderne særdelis syn måe tagis en gang hvert år, hvor udofver samptlig mændene skal være tilstæde dend anden søndag efter Michelsdag, og da skal åldermanden samme dag opnefne 6 mænd, som på en vis dag, hvilken af åldermanden settis, skal bese hver mands ildstæd, og hvor de 6 mænd tillige med menige mand i byen synis, at der holdis farlig og urådelig ildstæd og icke er forsvarligt lukt ofver deris ildstæder og skorstene, skal de sette samme mand en vis tid og dag for, inden hvilken dennem synes hannem mueligt at være, samme ildstæd, som det sig bør, at forvare, så det kand med Guds hielp være uden fare i alle måder. Og dersom samme mand icke inden samme tid og dag, ham af de 6 mænd forresat, sit ildstæd i alle måder flyer og forfærdiger, som 6 mænd kand dømme det at ståe for fulde, skal hand uden al nåde betale 4 loed sølf for hver dag, hand tænder lovild på samme ildstæd efter dend hannem forresat dag. Sker der da nogen ildsvåde der ved, som Gud nådeligen afvende, da skal det være, som det var giort med hans villie og icke af våde, miste sin brandstød hielp og ståe tilrette, som det sig bør, om andre fåer skade deraf.

4. Hvilken mand, som i byen boer og vægrer sig på fornevnte dag at følge om til hver mands hus, gifve én skeppe biug til straf, uden hand kand bevise, at hand var i lovlig forfald.

5. Skorstenene skal i det ringeste feies 3 à 4 gange

om årit og tiere, om fornøden erachtis. Hvo sig derved vægrer, betale et loed sølf.

6. Hvo som i alle måder icke vil lade sine ildstæder i gård eller hus inden og uden syne og bese, hafve forbrudt 4 loed sølf, som strax af hans boe skal pantis, og skal alle ulovlige og påtviflede ildstæder et hul påslagis, hvilket mændene må strax giøre uden nogen persons anseelse, og hvis manden, hustruen eller deris folk derimod strider, betaler de, som de giorde et vold.

7. På samme måde skal det og forståis, om nogen af byemændene på en anden tid om årit for eller efter foromrørte dag kommer og klager ofver sin naboe, at hand enten lader forfalde ofver sit ildstæd det, som tilforn var giort til forvaring, eller holder skadelig og farlig ildstæder, skal åldermanden strax opnevne ham 6 uvillige mænd, hvilke skal være plichtige under én skeppe biugs straf at komme til samme gård, bese det og, om det findis farligt og brøstfældigt, sette hannem en vis dag for. Hvis hand icke inden dend tid giør det færdig, betaler hand 4 loed sølf, og kommer der imidlertid lovild derpå, og nogen tager skade derved, er det, som det var giordt med hans villie og icke af våde, miste sin brandstød hielp og stande andre til rætte, om de fåer skade derudaf.

8. Og på det vi, det meste mueligt er, kand afværge al fare, vil vi hermed hafve forbudit, at ingen med tændt tobakspibe måe gåe i sine fæ-halmhuse eller lade, enten det er dem self eller deris folk, heller måe ingen vise sine umyndige børn efter ild fra et hus til et andit, icke heller bære på gaden en tænd brand, med mindre dend jo er i forvaring, under 8 skillings straf for hver gang det befindis. I lige måde

for al fare at forrekomme skal hermed være alle forbuden, hvo det og er, at hægle eller skage hør eller hamp ved lius eller om natten og ingenlunde at hede deris ovne om aftenen til at sette hør eller hamp udi, førend det blifver dag, under et loed sølfs straf, hver gang her imoed brydis.

9. De 6 forberørte mænd og alle andre, i byen boer, skal hverken hafve brøt husfred eller gårfred eller herreværk, om de panter nogen mand for nogle af de i denne byes lov vedtagne vider, om hand lovlig er dømbt til at udgifve dem.

XVI. Om morgenbøn.

Som voris morgenbøns indstiftelse er af voris forfædre giort, Gud til ære og os til salighed, hvorfåre den alle tider bør at være i et ævigt æreminde hoes os og voris efterkommere; da for at anmoede Gud al tid om en bestandig fred, hvilken Gud forlene os, ville vi dend fundaz tillige med dend foræring som sl. Jens Sørensøn her af Saxild har gifvet til dends ydermere vedligeholdelse, ord fra ord indføre og dend siden confirmere:

Eftersom vi fleste mænd, som bygge og boe udi Saxild bye, hafve forsøgt trende indfald af fienderne her udi Jylland, først anno 1627 af de keiserlige krigsfolk, dernæst 1644 af de svenske, som plutseligen her indfaldt, og nu tridie gang 1657 atter igien af de svenske, så denne sidste indfald hafver værit dend værste og strengeste icke aleniste for fiendernis skyld, mens endogså for de mange krigsfolk, her hafver værit i landit af keiserens, dend brandenburgiske førstis og polackers, så her i Saxild var megit streng inkvartering af de polske fra den 2. februari 1659 indtil imoed høsten og siden hver fiortende dag

med proviant at forskaffe ud til deris leir, som stoed ved Kolding, at det var Guds underlig nåde og miskundhed, at nogen mand her i byen beholdt det ringeste tilbage og icke bortrømmede fra hus og hiemb: for hvilken Guds synderlig nåde, hielp og miskundhed hand os hafver bevist og befriet fra det hårde barbariske folk, vi hannem til ære og taksigelse og til at afbede sådan landestraf og plager herefter hafver anlofvit, at vi med Guds nådige hielp og bistand her udi Saxild kierke vil holde hannem daglig morgenbønner og sang.

Og at dend hellige Guds tieniste og dyrkelse måe til ævig ihukommelse for os og vore efterkommere holdes fast og uforsømmelig, bekiender vi efterskrefne Saxild byemænd enhver af os at hafve annammit og oppebærit anno 1659 dend 27. december én rixdaller af voris sognepræst, hæderlig og vellærde mand hr. Oluf Knudsøn som efterfølger: Søren Jensøn og Knud Andersøn i Hofgården, Jens Sørensøn, Jens Olesøn, ung Michel Jensøn, Rasmus Michelsøn, Rasmus Thusøn, Simon Simonsøn, Simon Jensøn, Rasmus Sørensøn, Rasmus Mortensøn, gammel Michel Jensøn, Peder Rasmussøn, Claus Andersøn, Hans Andersøn, Anders Sørensøn, ung Søren Jensøn, Terchild Nielsøn, Niels Pedersøn, Jens Sørensøn Degn; præsten self beholdt 2 slettedaller, som hand årligen skal gifve otte skilling af, og hver mand af os andre sex skilling, som beløber sig 2 slettedaller, årlig år forfalden til Helligtrekongers dag og angåer nu først tilkommende Helligtrekongersdag 1661; som præsten eller degnen her på stæden, der hafver umag med bønner at forrelæse og psalmer at forresiunge, skal leveris og antvordis af oldermanden, som dem skal samble på sognestefne.

Og når nogen af os ved døden afgåer, skal hans tvende neste naboer være forplichtet med oldermanden at hielpe hans efterkommer til at udtage af dend dødis boe dend rixdaller eller fuld værd, førend nogen anden gield udkommer, helst efterdi dend er gifven til Guds ære og hellig tieniste.

Hvilket altsammen skal holdis fast og uryggelig af os, vore børn og efterkommere efter hinanden, og så sandt vi ville hafve velsignelse og alt gåt af Gud, ville vi med Guds hielp godvilligen og gierne samme Guds tienniste og morgenbønner med største flid forrette og fuldkomme, som vi menige mænd her på stæden hafver det samtykt og sagt ammen dertil, at alle de velsignelser, Gud lofver de lydige i sit Ord, skal komme ofver alle dem, som dend villigen forretter og tvert imod alle de forbandelser, hand truer de ulydige og hans ords forachter med, skal komme ofver dem, som denne hellige Guds tieneste og frivillige morgenbønner vil forvende og forhindre. Ammen. Hvis så skede, som Gud forbyde, at denne tieneste blef slet aflagt og forsømt, skal samme hovitsum, 32 sl. daller, være forfalden til*).....

Tiennisten med bønner og psalmer skal sognepræsten efter tidens tilstand, som bekvæmmelig kand falde, anordne, doeg at det icke varer for længe, men måe ske med lyst og uden al kedsommelighed: 1) Siungis en morgen eller anden gudelig psalme, 2) læsis Saxild kierkis morgenbøn, bvoraf et trykt exemplar altid skal følge byeloven, 3) læsis et capitel af biblen, mens i fasten af passionen, 4) sluttis enten med en kort psalme eller nogle fåe vers af en eller anden psalme. At så uryggelig holdis skal, trycke vi

*) *Her er sætningen afbrudt midt på linien.*

fornevnte Saxild mænd voris indsegler her neden på og kierligen ombeder megit hæderlige og vellærde mænd hr. Søren Pedersøn sognepræst til Hundslund sogn og hr. Chresten Olufsøn udi Præstholm, sognepræst til Gosmer og Halling sogner med os at besegle eller underskrifve.

Saxild anno et die ut supra.

Jens Sørensøns foræring til morgenbønnens vedligeholdelse:

Anno 1672 dend 29. juli hafver Jens Sørensøn iligemåde udgifvet til Saxild morgenbøn og sang at holde ved lige sexten slettedaller, hvor af hans søstersøn Simon Simonsøn annammede de 8 daller og hans brodersøn Simon Rasmussøn de andre 8 daller, som de skal gifve til rente af årligen én sletdaller og det at betale til hver Helligtrekongersdag, hvortil Gud gifve fred, nåde, lycke og velsignelse.

Hvilken morgenbøns fundaz tillige med dend foræring sl. Jens Sørensøn gifvet hafver, vi alle sammen i alle måder confimerer og stadfæster, ønskendis al Guds velsignelse ofver dem, som holde dend og Guds timelig og hårde straf ofver dend, som bryder denne goede gudelig skik eller forvender nogle af de penge, som ere indstiftet til Guds ære og voris saligheds forfremmelse.

Alt dette ofverskrefne, som findis i denne voris byeslov skrefven og indført, eller og om vi noget herefter kunde opfinde og i samme voris byelov lade indføre, som kunde være byen til nytte og gafn, lofver vi menige Saxild byemænd, som ere nu boendes her i byen, nemblig Anders Michelsøn, Peder Jensøn, Jens Michelsøn, Michel Nielsøn, Oluf Jensøn, Erich Poulsøn, Simon Simonsøn, Berethe Jacobsdåtter,

Simon Simonsøn, Peder Andersøn, Chresten Erichsøn, Erich Pedersøn, Peder Rasmusøn, Niels Michelsøn, Søren Thusøn, Peder Sørensøn, Jørgen Michelsøn, Jens Sørensøn Degn, Niels Nielsøn, Søren Jørgensøn, Jens Rasmusøn, Mogens Knudsøn, Søren Mortensøn og Rasmus Ibsøn med underskrefne hænder i alle måder uryggeligen at holde eller og ovenbemeldte bøder og straf, som her findis indførte, at være undergifvene.

Saxild den 8. november år efter Guds byrd et tusind syv hundrede og femb.

Jeg holder mig gierne byeloven efterrettelig og med goed villie vil udgifve, hvad viepenge mig tilkommer at betale med så skiel, de efter kongens lov og byens lov blifver anvendt til byens nytte. Dette hafver jeg mig forbeholden, at hvis mændene i byen slutter angående deris jord at pløie, korn at såe og høste, sampt græs at slåe, holder jeg mig icke efterrettelig, mens vil giøre det, når min tid og leilighed er; doeg skal jeg marken i alle måder upåklagelig i hævd holde. Hvis og mændene nogit skulde vedtage, min præstegård til forkleinelse inden eller udenbyes, samtycker jeg i ingen måde eller betaler, hvad vide de pålegger.

P. Poulsøn.

Herefter følger 16 af de foran nævnte 22 navne.

Og som voris bylov klarlig formelder i det 5te cap. anden art., at hvad, som de fleste i byen samtycker, må ei én nåboe, toe eller 4 kuldkaste, er det både af oldermanden og skorsmanden tillige med 6 mend opnævnt samtykt, at ingen 5 rebsmand må have uden 4re gies og en gasse, mens som Olle Degns, Niels Smeds og Peder Andersøns gord icke uden bestoer af 3 til halv4re reb, er det dennem tillat at have 3 gies

og en gasse hver. Hvad prestens gård og Jacop Thussøns er angoende, som bestoer så meget merre efter rebsbrug, må have så mange, som de vil lege til efter de andere 5rebs gårde, men ingen at forsvare for andere enten her af byen eller fra andere steder under et lods sølf til byen.

Og som det befindis, at husmendene nu på nogle årstid har besveret byen med en stoer mengde af fåer og gies, da er det af menige Saxild byemend samtykt og vedtagen, at ingen husmand må have eller holde noget fæemon af nogen slags uden alleniste 5 får, toe gies og en gasse, uden de som nu år 1719 have giort gresjæfning for koe, skal nyde den for betalling, sålenge hand den vil have. Befindis nogen sig der imod at forse, bøde for hver dag og nat, det befindis efter gresjefningen er giort, én skp. byg.

Ennu er samtykt af menige Saxild bymend, at så snart sæden er ført i jorden, skal hver mand verre tillat at tage et føeløg i tyrre i vangen uden nogen vide at betale. Skulle det befindis, at nogen enten for naboer eller andre udenbyes venner, at de under et skin ville torske eller tilkiøbe sig et for at håde sin næste, skal hand bøede dobelt vide efter voris bylov, om det kand befindis at verre sked. Men skulle nogen føre flere i vangen, som er imod byloven, enten gården er liden eller stoer, skal bøede efter bylovens foregoende 7de cap.

1731 d. 14. mai blef af aldermanden Simmen Simenssøn opnæfnt sex af Saxild byemænd, næmblig Anders Sørrenssøn, Jørgen Nielssøn, Peder Anderssøn, Rasmus Rasmussøn, Peder Rasmussøn og Christen Errichsøn, som vedtog, at hver mand at Saxild gård-

mænd skal efterdags sanke stenne rent af deris agre, og ingen måe ligge enten på eller over kleppen, men skal enten strax, hvor de ligger, agge dem bort eller at pløie dem ned, og om nogen enten naboe eller gienboe noget urigtighed udi sligt skulle befindes, da tillader vedtægten dennem at tagge tvende uvillige mænd, hvor de dennem forrekommer enten i mark eller bye, hvor de ere, og hvem, som dette siun nægter, betaller én skippe biug til byen, og hvem, som findis fæld for siunnet, betaller én skippe biug til byen for hver stæd, det findis, og ingen måe aflegge stenne på andris jord eller skifte i marken. Hvem nogen af dette ovenmælte imodgår betaller for hver part og for hver gang én skippe biug til byen. Aldermanden tillige med de 6 opnæfnte mænd denne vedtægt på mennige Saxild byemænds vegne med derris hænder testerer.

Oldermandens og de seks mænds underskrifter.

Forevist for retten på Hads Ning herritsting mandagen den 2den october 1758. Testerer
Knud Engelbretsen.

Eftersom det er samtykt af Saxild byemænd tillige med præst og dægn, at hver mand vil betale til en skoelemester her i byen årlig 8 sk. danske for at holde vor skoele i stand med en skoelemester til hielp for dem, som have børn, og hver mand, som haver børn, koster en ugge, og om de have flere end et barn, da at betale for hver over mere end et barn 2 sk. hver ugge eller koste for hver barn, som kand være hver mand til nytte og gafn og ingen mand til skade. Og om der er noget fremmet barn at gåe i skoele, da at betale for hver ugge 2 sk. eller at koste for det barn.

Hvad forberørte otte danske skilling til skoelemæsteren i Saxild årlig at betale, vedgåer jeg gierne, efter som foreskrevet ståer; men alt andet, som her udi indeholder, hvad mig angåer accorderes icke, da jeg vel selv vil vide at belønne skolemæsteren.

Saxild d. 23de mai 1763.

C. F. v. Heye.

19 underskrifter.

Efter som det er samtygt af Saxild bymænd, at ingen efter dags inten i bye eller uden bye må af nogen byemend loves noeget i skoven enten torn eller *andet,* af hvad navn det værre måe, under 1 rdl. vide. Ligeledes er det forbudet for Saxild byemend at ingen måe underståe sig i at huge tæckevænder, den ene påe den andens, og ei at huge noegen inden en vis daeg, som bliver forresat af samtlige mænd. I lige måede er det og efter samtlige byemends samtycke, at ingen af granderne måe underståe sig i at give nogen karle sæde eller fræmmede husmænd, men skulde nogen vilde give vorres egen husmend sæde, er det dem tillat, men ingen anden under 4re rdl. vide til byen, og det efter kongel. allernådigst forårdning af datto d. 23. marts 1770.

Efter skoleholder Gyllings afskrift er der gjort følgende tilføjelse:

Efter som vi samtlige bymend tillige med præst og degn ere blevne forent om at koste skolemæsteren byen om, tillige årlig at erlæge di forberørte 8 sk. af gården, da stadfæster vi dette ved vorris hænders underskrift til en uryelig vedvarenhed både for os og vorre efterkommere. Hvorforre ombedes vorres

sognepræst velærværdige hr. Heye med os at underskrive.

Saxild d. 8de october 1775.

26 underskrifter.

Yderligere er denne vedtægt i tiden fra 1791 til 1810 tiltrådt af 7 mænd.

Efter originalen, der findes i Saksild og opbevares som sognets ejendom hos gårdejer H. Schmidt, der på foranledning af lærer E. Jespersen velvilligst har udlånt den til os. Den er i folio, skrevet på stemplet papir til 24 sk. Den er velbevaret, indbunden i skind og skrevet med præsten P. Poulsens sikre hånd. Tilføjelserne skrevet hver med sin hånd. Skriften er bleven noget afbleget og svær at læse. Derfor har man i 1772 fået skoleholderen til at afskrive den med en tydelig hånd. Denne afskrift er indbunden sammen med originalen. Tilføielsen fra 1775 er skreven på denne afskrift.

Forhen meddelt af D. H. Wulff i Samlinger til jydsk historie og topografi, VI, side 256—280.

Rude, Saksil sogn, Hads herred.

Rude byes grandebrev,

som alle mænd i Rude nu nyligen haver vedtagen og sambtøgt, nu på ny renskreven og forbedret. Anno 1743.

1. Om oldermand og skorsmand: Først skal her være en oldermand, hvilken alle mænd skal udvælle til oldermand, og dersom hand icke vil være det, give ½ tønde øl til vort lav. Og skal skårs-

mandens embede, gå ret om byen, og hvo det benegter, give én tønde øl.

2. Oldermanden skal imellem mand og anden dømme om alle de sager grandelavet og dette vide er anrørendes.

3. Dømmer oldermanden uret og bliver herredstingsdom hannem imod, give én tønde øl og være ligevel oldermand det år ud.

4. Skorsmanden skal skrive alle de vider, der brydes til lavet, være sig for hegnits laug eller gilde laug.

5. Skriver skorsmanden nogen mand uret på for vild eller venskab, og bliver det befunden, da give hand det selv, uden det sker med vrang undervisning.

6. Klager nogen mand, at hannem er skreven uretferdig på, da skal hand det klage den neste søndag derefter og æske dom i sin sag af oldermanden, og oldermanden skal være pligtig at dømme hannem og skorsmanden imellem inden månedsdagen er ude, ved $^1/_2$ tønde øls vide. Men tier hand og ikke gåer i rætte inden månedsdagen er ude, give ud det hand er skreven for, hvad heller det er penge eller korn.

7. Alt det vide, skorsmanden skriver, det skal hand selv udkræve eller være pligtig det selv at udgive sexugersdag efter, hand står af sin befalling.

8. Klages der på, at der gåer noget fæ, øg, svin eller sådant i hegneden, og ingen kiender sig eier, og ei anden kand det kiende, da skal skorsmanden være pligtig at tage 2 mænd med sig og tage det i hus til så længe, rette eiermand tilkommer, og skrives så for hver dag sit vide, som sagt er tilforn. Forsømmer skorsmanden og de tvende mænd, hand tilsiger, sig herudi, da retter de for samme høvder, ligesom det var deris eget.

9. Om gierder: Vore rugvangs gierder skal være fuldfærdig 14 dage efter sancte Mickelsdag og led og stengi i hauger der ved enden står. Hvis haugeled og stengi ikke fuldfærdig findes samme dag, give for hver stykke én skieppe byg; men såer mand rug tilforn og behov giøres, da skal sex mænd sige en dag, på hvilken samme hauger skal være gablugt for svin; og hvem da icke gablukker sine gierder give for hvert støcke én skieppe byg.

10. Alle de gierder og led og stengi i hauge, som står imellem hegnet og fællet, hvad heller de findes imellem rugvangen og fællet eller imellem bygvangen og fællet, og hvad heller det er markeskiæl gierder eller andre enten i bye eller mark, de skal være fuldfærdig på sancte Voldborgdag og skal gåes om på anden dagen ret omnidag. Hvis haugeled og stenge ikke da findes fuldferdig, bøde én skieppe byg for hvert støcke uferdig er.

11. Disse foreskrevne dage må ingen mand enten forlænge eller forkorte, på det ingen skal fordriste og forholde sig sine gierder icke at lucke i tide; men dersom det behov giøres, at samme gierder, led og stenge før skal være gablugt, da skal sex mænd sætte jadag, på hvilken de skal være gablugt, på hvilke steder hver mand og skal giøre ukorte lange stenger på rebet, og hvem da ikke lucker sine, giver én skieppe byg til vide.

12. Skal oldermanden kalde 4re synsmænd ud den søndag nest efter sancte Mickelsdag til ruggierder at syne. Og desligest udkalde 4re den søndag for sancte Voldborgdag, som skal syne alle forskrevne gierder, som da bør at være ferdig.

13. Når haugesyn går, da skal skorsmanden være

med de 4re mænd eller give én halv tønde øl, og skal hand strax på stedet skrive den mand, som findes brødelig for sit vide, før hand derfra gåer ellers må hand ikke siden skrives, hvad heller det er ond eller god. Desligest er om husmands led eller stenge, findes nogen mands led ufærdig, bøde 1 skieppe byg, som det ferde skal.

14. Møder ikke de fiere mænd til foresagde tid, give hver én skieppe byg.

15. Kand oldermanden og de fleste af granderne tyckes, at de 4re synsmænd forskåner nogen mand for vild eller venskab eller lader nogen skrive for avind eller had, andet end som ret er, da må oldermanden kalde 8 mænd over de 4 og lade forfare om *den* sag. Går de otte mænd imod de 4, da give de 4 mænd hver én skieppe byg, og den, der gierdet, ledet eller stengit otte, give og giøre som de 8 mænd siger.

16. Om overgang: Går der hul eller fald eller overgang på nogen mands gierder, led eller stengi, som imellem hegnet og fællet skal stå, og bliver hand advaret eller hustruen, da bøde én skieppe byg for hver nat, den står åben siden hans tilsigelse, og skrives for de vider, der igiennem kommer, ligesom det var hans egen fæmon, efter hand tilsiges, uden så er, at vandet er så stort, at hand ikke kand sette stenge i havet.

17. Når oldermanden med de fleste af granderne i byen kand formerke, at det giøres behov, at nogen gierder skal være gablugt, da skal sex mænd sætte en forsagt dag, på hvilken samme gierder, led og stengi skal være gablugt, og hvem icke da gablucker sine samme dag en stund for aften, da give én skieppe byg for hvert stycke.

18. Item skal skorsmanden tage 2 af byemændene

til sig og bese samme gierder samme aften og skrive hvo brødelig er på åstederne, eller haver hand derfor og de to mænd hver forbrut én skieppe byg.

19. Ingen må bære til bye ris, torne eller stafre. Hvem som befindes dermed, enten det er gård- eller husmændsfolk, skrives for én skieppe byg hver gang.

Om jevning: Den søndag for sancte Volborgdag skal vi sidde jevning om vores græs. Hvem icke da møder, give én skieppe byg, og skal jevning være, som de beste ere, og fleste vedtager.

20. Hvem mere holder på marken, end hans jevning er sat for, *bøde* én skieppe byg af hver høved og for hver nat, det holdes, efter hans plog er lagt, og en nat derefter. På hver tønde skyld holdes årlig 1½ svin, som koster ½ tønde øl til vide. Af et får til jevning betales årlig 4 skilling, af en gåes 3 skilling. Når de går fuld havsyn, og de skrives for én skieppe byg, så er det åtte skilling. De trende huse må have én koe og toe får, nemlig smeden, Niels Ibsen og Erick Skreder; de andre fire hver 2 fåer og ingen anden.

21. Ingen må tage nogen høvder til græs for nogen udenbyesmand ved én tønde øls vide, men fattes hannem fæ til sit græs, da skal hand tage af sin naboe, i bye boer, som skatter og skylder af marken, og hand skal giøre hannem fyldest. Haver ikke en eller toe besynderlig det behov, så skal ald byen giøre hannem fyldest og skiel for sit græs og tage af videpenning og betale hannem derfor, som mand kiøber andensteds.

22. Ingen mand skal tage sit græsfæ hiem for sancte Bartholomei dag, uden hand giver én skieppe byg for hver høvet, hand hiemhenter til marken

over hans jevnings sats, uden hand haver det i granders minde.

23. Om vide: Hvert høvet i hegneden kommer og gåer i nogen mands eng eller på de agre, som såed er med korn, skrives for hver sinde 1 album, som er fæ, får, svin og øg.

24. Flyver nogen mands gies over gierder i korn eller eng, da skal hand advares. Flyer de siden over gierder, skrives siden hver to for 1 album. Går de igiennem led eller nogen mands gård, da skrives og hver to for 1 album.

25. Hvilken mand eller hans folk, der høster om søndagen, bøde 1/2 tønde øl, undtagen hans korn står efter, og det haver været et ont veier en uge tilforn.

26. Hvem der tyrer sit fæ i nogen anden mands græs på ager eller eng, give én skieppe byg til vide, uden det sker med den mands villie og minde, det tilhører.

27. Hvad vide ikke klages på den neste søndag, efter det er brøt, det være, som intet brot var.

28. Om talli vide: Skal skorsmanden begynde på talli vide ret om byen, og når nogen mands talli er for retten, da skal hver mand være pligtig at sige, hvad hand er brødeljg med talli vide; men tier hand, og hand ved det, da skal hand skrives for dobbelt vide.

29. Hvem som uddriver mere fæ eller øg i hegneden, på vore enge eller i bygvongen eller i stobbe først i affre, end som hands lod kand tåle, og ved de beste ere vedtagen, uden hand haver det i alle mands minde, give for hvert høved 1 skieppe byg, og for hver dag så findes, om det sker med hans villie og

vidskab. Men slipper det igiennem, hannem uvidendes, og hand det strax aftager hannem tilsigendes, give derfor 1 skilling for hver dag.

30. Om tyren i vongen: Hvert høved, som holdes i tyre i vangen fra sancte Voldborgdag og til sancte Michelsdag, hver gang det går løst og kommer i eng eller korn, skrives for én skilling.

31. Hvem der bieder med sine øg eller fæ i rugvangen, give én skieppe byg for hver gang så findes, og 1 album for hver høved, uden hand kand det holde på sit eget græs.

32. Om veie: Hvem, der giør ulav veie over nogen mands eng eller jord, give én skieppe byg.

Item skal oldermanden opkalde sex mænd, og de skal sige, hvor veie skal gange al byen til gavn, og det meste, det kand ske, hver mand uden skade, og afstage samme veie, hvor brede de skal være. Hvem, dem bryder med sin plog, eller hvem udenfore kiører, give én skieppe byg, om det er på nogen mands sæd eller eng, om hand, der sæden eier eller engen, påklager.

Ingen mand må huse nogen vandrings folk over én nat under 8 skilling vide.

33. Hvem der giør stette og overgang over nogen mands gierder eller opkaster hans gierder eller stenge, uden hand det haver i hans minde, da give derfor til lauget 1 skieppe byg, om mand det på sognestefne klager.

34. Hvem som lader vangledet stå åben efter sig, når hand igiennem drager, hand give én skieppe byg og skrives for alle de vider, der giøres igiennem, så længe til det bliver lugt igien.

35. Hver mand skal holde sine svin fra st. Pedersdag

i faste og til sancte Mortensdag, at de ikke vrøder nogen mands jord om, eller skrives for hvert svin, der vrøder, og for hver dag én album, dog skal hand advares tilforn og siden skrives og icke før.

Siden sancte Mortensdag og til sancte Pedersdag i faste kommer igien, skal ingen mand legge sine svin i den mark, som stobland er, uden hand vil lige så skrives for én album for hvert, der vrøder, og for hver dag, og holde dennem hver mand skadesløs.

36. Skal oldermanden og menige mand i byen følges ad, når nogen mand skal pantes for sit vide, ved 1 skp. bygs vide.

37. Sker nogen mand uret enten i bye, mark eller skov, da må hand kalde på sognestevne 4 synsmænd, og de skal forfare hans sag og skal være pligtig at følge hannem, på hvilken dag oldermanden dennem forelegger at vinde med hannem, hvad de haver set, og det dennem i sandhed er vitterligt, til sognestevne og til tinge, ved én skieppe bygs vide. Vil oldermanden ikke kalde dennem, da haver hand forbrudt én tønde øl. Vil synsmændene ikke følge hannem, give hver én skieppe byg.

38. Kalder nogen mand syn fra tinget, før hand kalder fra sognestevne, da have forbrudt $^1/_2$ tønde øl, uden det er den sag, som naboe og grande i byen icke kand eller må omvinde.

39. Om nogen mand klager sin naboe på, at hand haver fra hannem af sin jord eller eng, og hand icke selv vil gåe med hannem at udlegge samme jord eller eng, og kalder hand syn fra sognestefne, da den, som taber sagen, bøde 4 kander øl til synsmændene.

40. Sætter nogen udenbyes mand sit fæ eller øg i hegneden og slipper det løst, da skrives den mand

for det vide, hannem græsset unte, ligesom det var hans egen fæmen.

41. Når oldermanden eller skorsmanden kand formerke, at anden mands fæ, øg eller svin driver vor mark, da skal de tage med dennem hielp af byen og indtage eller afdrive det eller i andre måder tage kundskab på, hvis det er, og hvilken mand de tilsiger at følge, og hand ikke så følger selv eller et ferdig hielp, da bøder én skieppe byg.

42. Når oldermanden opkalder på sognestevne eller anden steds, hvor grander ere fleste parten forsamlet, sex mænd til at legge nogen vide på ald byens nytte og tørft, da skal det stå for fulde, ligesom disse foreskrevne vilkor, om det sker, den ene mand, i byen boer, så vel til fordel, som den anden, dog skal de ingen magt have at legge noget imod disse vilkor, icke heller dennem at formindske eller formere i nogen måde, og skal her intet tilgives af dette vide udi nogen måde.

43. Item skal oldermanden opkalde sex mænd på vor Fruedag i faste og skal sige om hvilke heste, som duelig kan være til øg, og hvilke ei, og de, som da ikke findes tienlig at være, skal tilsiges at fåe råd ved eller lade dennem udskiere. Og dersom så sker, at samme hest døer der af, da skal menige grander oprette hannem halvparten af skaden, som sex mænd haver hannem vurderet for tilforn, førend hand blev udskåren, og dersom samme mand icke vil føre råd derved, bøde én skieppe byg og tale hans minde, der skaden fik.

44. Skal oldermanden opkalde sex mænd tre uger før sancte Voldborgdag, som skal navngive byen til nytte og gavn, på hvilke fald i rugmarken mand skal

begynde at såe på først, på det mand kand først høste der, for vores drift skyld.

45. Om deelsmål: Alle mænd, som vil være delagtig i dette vide, være sig pending eller korn, de skal være gildbrødre, og hver udgive, som ikke haver givet sin igang, én tønde øl.

46. For alle de sager, som naboe og grande og gildbrødre er haver hinanden at sage og skylde med rette, det må hand dele hannem for på sognestefne fra sit laug, om hand vil ikke rette eller sette.

47. Bliver nogen delt fra sit laug med sexhøring, da skal hand intet have af det korn og penge, i dette vide er brøt, før hand retter sig imod sin næste, som det sig bør, og give så én tønde øl igien til sit faldsmål. Tager hand af videøllet før, da give én skieppe byg for hvert sker. Dieller hørring hannem ud med uret, og herretstings dom går dennem imod, give hver én skieppe byg og flye manden igien i sit laug og rette hannem op igien, hvis hand miste i det vide, der hand var lavløs.

48. Om gilde: Løster mand at drikke sit videkorn i gilde, da skal det være, som flest vil, og skal gildgierden gå ret om til hver mand i byen.

49. Hvem øllet skal brøge, hand skal have 5 skiepper byg til hver tønde øl og 2 skiepper homel til 3 tønder øl.

50. Og det øl skal prøves, om det er got, af 4re af granderne, før det skienkes, men klager nogen mand, at der laves ondt øl, som af de fleste bliver lastet, da bøde hver af de 4re mænd én skieppe byg for hver tønde, de lovet ondt øl for got, og den mand, som indlagde det onde øl i vort laug, bøde 2 skiepper byg.

51. Om våben og verge: Hvem der bær knive, liden eller stor, sverd eller øxe eller noget verge ind i vort gildhus, fra øllet begynder at skienkes og den dag og nat til ende, da give én skieppe byg til vide for hver gang, hand indgåer med det. Og giør hand nogen mand sår eller skade dermed, da være det uærlig gierning, om det sker, at hand hemmelig og i dølsmål haver sit værge med sig eller nogensteds det fieler udi tag, vegge eller gierder og giør sin næste skade dermed enten i gildhuset eller fra gildhuset og til hans gård.

52. Men kommer mand i åbenbare trette med sin næste i gildhuset og bliver tredagtig, og løber mand eller kvinde eller tienestefolk hiem efter verge og kommer med det åbenbarlig og ikke lønlig, da er det ærlig gierning, men dog skal mand derfor give ½ tønde øl til lauget, dog hand giorde ingen skade dermed.

53. Om bordag: Hvem, der slåer sin næste eller nogen mand eller kvinde, børn eller andre folk noget slag med vred hu, med hånd eller kande, eller rycker i hår, den dag gilde drickes, enten i gildhuset eller på gaden, den haver derfor forbrut én skieppe byg for hver gang, og for hvert menniske hand slåer, men hvem, der slåer sin næste blå og blodig sår, give derfor én tønde øl.

54. Hvad, som nogen mands hustru, svend eller pige eller nogen af hans folk eller giester, hand indbudet haver, bryder imod disse vilkår med våben eller værge med slæt eller bordag, banden eller æder, skal den mand betale først, som dennem tilhører og indbød, og søge selv sin oprettelse for dennem, om hand lyster, ligesom hand selv det giorde.

55. Om klagemål: Hvem som klager for sin

hosbund eller til tinge nogen sag, for hand det klager for oldermanden, give ½ tønde øl, uden det er gårdfred eller husfred eller blodig sår.

56. Om giester: Hvem som vil indbyde nogen giester, og spørger hand icke for dennem, før de indgår i gildehuset, da give derfor én skieppe byg.

Er da nogen gildbrødre, der negter hannem eller hende, som spørges for, ind at komme, da skal hand være ude, så længe hand fåer den mands villie og minde, som det negter, eller give hand, som hannem indbød, derfor én tønde øl.

Men svarer hand icke til, når oldermanden eller skorsmanden lydelig spørges hus for den, da brydes der intet, enddog det er nogen mand eller kvinde imod.

Og skal der ingen være forpligtet til at spørge hus for så mange folk, som hans gård søger daglig.

Kommer nogen mand eller kvinde til en anden mands sæde og rører der nogen trætte, da skal den mand betale, hvis vide der brydes, til lauget, om der brydes vide, og giør hand nogen mand uforførm og fortørnelse i sit eget sæde, give én skieppe byg til vide.

57. Om bander og eder: Hvem der slemmelig sværger om Vorherres vunder og død eller blodige sår, give én skieppe byg, for hvert sinde det sker enten på sognestefne eller i gildehuset, når gilde drickes.

58. Hvem som bander sin næste, løfter sin gildbroder eller kalder sin gildbroder eller hans hustru tyv eller hoere eller giver dennem andet nafn, end det i dåben er given, for hver sinde så sker, heller det er i mark eller bye, bøde 1 skieppe byg.

59. Om druckenskab: Hvem der dricker så meget, at hand opkaster i gildhuset eller står i døren

eller 3 favne nær ved gildhusdøren, skrives for én skieppe byg.

60. Hvem der opkaster i gildhuset, eller på gaden, eller anden steds af druckenskab, og går hand ind igien og drikker med sin næste, da give derfor 1/2 tønde øl, hver gang så findes.

61. Oldermands ret og skorsmands ret: Hvem oldermanden eller skorsmanden giør ulyd, når de taler på laugets vegne, give derfor én skieppe byg.

62. Oldermanden og skorsmanden skal hver have et stob øl af hver dags øl, der skienkes i gildhuset.

63. Om tønde-drøk. Når mand dricker tønde-drøckesøl eller sommergilde, som hver mand indlegger sin tønde øl, da skal 4re mænd, som nest for sider og skal give øl ind den neste tilkommendes søndag, skue og smage samme øl og have et stob af hver tønde.

64. Lover disse 4re mænd det øl, som ondt er, og menige mand det klager, da skal oldermanden være pligtig til at tage 8 mænd ud på sognestefne, den første søndag efter kommer, at disse 4re mænd haver lovet det onde øl, og de 8 mænd skal strax tage oldermanden til sig og sige for rette, hvad heller det var lov eller straf værd. Findes disse 4re mænd da brødelig, give hver én skieppe byg, og den, der ligger det onde øl ind, bøde 2 skiepper byg; men klages der ikke på den neste søndag efter, da være siden angerløs.

65. Om husarme: Når videkorn sammenbæres af ald byen, da skal de rette husarme gives én skieppe af hvert pund. Når videpenge udgives, da skal de husarme her i byen have én skilling af hver mark.

66. Om udenbyes husfolk: Hvilken mand, som tager nogen udenbyes husfolk, undtagen det sker med menige granders samtycke, bøde én tønde øl.

67. Om naboe siug ligger: Ligger gildbroder syg om høsten 14 dags tider, da skal hver mand være pligtig at låne hannem et hielp en dag, om de tilsiges og haver det begieret, eller give én skieppe byg. Ligger hand syg lige så lenge om våren eller i bygsæd, og haver hand icke hielp, hans plog kand drive og følge, så den ligger for hans sygdoms skyld, da skal hver mand plove for hannem 1/2 dags plovning, om de tilsiges af oldermanden, eller give én skieppe bygs vide og miste en anden tid, om hannem trænger.

68. Om ildebrand: Henter nogen mand eller kvinde, dreng eller pige lys i gildhuset, bøde derfor én tønde øl, sker der skade af, stå sig derfore til rette. Kommer nogen mand for ildebrand, hvis Gud forbyde, som gildbroder er, da skal hver mand, som gildbroder er, være pligtig at give hannem 1 stolpe, 1 trav langhalm foruden sin brandstøds haufre.

69. Fordi så denne vor bye er såre trang bygt, den ene mands gård sommesteds støder på den andens med huse og gierder, så at sker der ildebrand, hvis Gud forbyde, da kand det ikke ske, uden ald den gandske bye til fare, uden Gud med sin synderlig nåde vil det afvende; da skal alle mand en gang om året, som er den anden søndag efter sancte Mickelsdag, være tilstede og om eftermiddagen gåe om i byen til hver mands hus, i byen boer, og se og grandske hver mands ildsted. Og oldermanden skal opkalde på sognestefne samme dag 6 synsmænd, de skal med alle byemændene bese og grandske, og hvor de sex mænd med menige mænd i byen synes, at der holdes

farligt og urødeligt ildsted og icke er forsvarlig over deris ildsted, som skickelig og rådelig kand være uden stor fare, da skal de sex mænd sette den mand for en vis tid og dag, forinden hvilken de synes, at hannem muelig er, at hand kand lade færdige og forvare over sit ildsted, på det mand kand med Guds hielp være uden stor fare. Og dersom den mand inden den foresagde dag og tid, som hannem foresettes af de sex mænd, icke lader færdig og fly over sit ildsted, så som sex mænd kand det love og hiemle færdig og rådelig kand være, da skal hand give én tønde øl til vide for hver dag, hand tænder lueild på samme ildsted, efter den dag sex mænd haver forsat hannem. Og dersom der sker skade af ild efter den dag, de sex mænd og menige mand haver hannem så tilsagt, da skal det være med hans villie giort og icke af våde og miste sin brandstødshielp og stå tilrette derfor, som det sig bør, om andre fanger skade af hans ild, hvis Gud forbyde.

70. Hvilken mand, i byen bor, og icke møder samme fornefnte dag at følge om til hver mands hus, give én skieppe byg til vide, uden hand er i lovlig forfald eller af oldermanden lov kand have. Og hvilken mand icke vil lade samme sex mænd se og skue sit ildsted i sin gård eller huse, hand haver i lige måde forbrut 1 tønde øl.

71. Klager nogen mand, i byen boer, på sin naboe en anden tid om året, før eller siden, at hand holder urådelig eller farlig ildsted eller lader forfalde over sit ildsted, som tilforn er giort til forvaring, nest Guds hielp, da skal oldermanden være pligtig at kalde hannem sex uvillig synsmænd, hvilke der skal være pligtig ved én skieppe bygs vide at komme til den

mands gård og huse, hvad heller det er hans egen gård, eller gadehuse, eller indersthuse, eller hvor hans ildsted findes, at bese og forfare hvor det er, og om det findes urådelig og til fare at være. Da skal de iligemåde være pligtig til at sætte den mand, huset eier, en vis termin og dag for, forinden hvilken hand skal lade færdige og bygge over samme sit ildsted, så at det kand med Guds hielp være rådelig og uden stor fare, og hvilken mand, som icke lader så det giøre, inden den af de 6 mænd hannem forsagte tid, giver, lige som før er sagt, 1 tønde øl til vide, for hver dag hand tender lueild på samme ildsted, efter den dag er ude, sex mænd haver hannem forelagt. Og sker der skade af hans ild, den stund hans ildsted så er påklaged, og til så lenge hand færdiger og byger over det igien, da sker det med hans villie og icke af våde og miste sin brandstød og stå derfor til rette, om flere får skade af hans ild, som det sig bør, hvis Gud forbyde.

72. Hvor, som brøger eller bager imellem løverdagen og søndagen om natten, uden hans hosbonds folk kommer til hannem uforvarendes, at hand for trangs skyld nødes dertil, da haver hand forbrut derfor én tønde øl, for hver gang det sker.

73. At disse sex mænd, og alle andre mænd i bye boer, skal hverken have forbrut hermed husfred eller gårdfred eller herreverk, om de panter nogen mand noget fra af disse vider, når det er brøt, og hand derfor er delt fra sit laug på sognestefne.

74. Og ingen mand skal have magt til at tilgive noget af denne fornefnte vide ei heller at forandre i nogen måde.

75. Oldermanden skal forsvare denne bog og disse vilkor og lade dennem blive umaculeret og uforkrenket

i alle måder, ligesom det nu er samtygt og beråd, intet tilsætte og intet tage fra, om hand ikke selv vil stå til rette derfor, som det sig bør. Og skal hand lade den være på sognestevne og rettergang, hvor behov giøres, når nogen af byemændene det begierer, så frembt hand ikke vil stå derfor til rette, som vedbør.

Disse foreskrevne vider og vilkor blev vedtagen og fuldkommeligen samtøgt af Rude byemænd år 1743 anden søndag efter trinitatis, som var den 23. juni. Og at så ubrødelig holdes skal, have vi denne med vores egne hænder underskreven.

Olle Knusen. Michel Nielsen. Rasmus Jenssen.
Sørren Ollessen. Jens Rasmusøn. Søren Christensøn.
Peder Jensøn. Søren Knudsøn. Niels Pedersen.
Olle Christensøn. Hans Sørrensøn. Simmen Olesøn.
Jørgen Mickelssøn. Niels Jacobsøn.

I 21 Aar levede de Rude bønder på dette grandebrev uden forandringer eller tilføjelser, så i året 1764 vedtages følgende angående markens inddeling og drift:

Vi underskrevne Rude mænd er forened om at have vores fæedrevt på Kosage i ord 1764. Og den neder del til lyckie og plovjord; og om 3 ord, moed 1767, at være drevt neien for veien i Vistob; og om 6 ord moed 1770 at være lyckie neden for byen, og gierdet at goe, som det nu går; og alt det andet at være i fælled til hiedieget hver niende ord.

Mickel Jensen. Mickel Tommassen.
Christen Nielsen. Rasmus Sørrensøn.
Jens Rasmusen. Sørren Sørrensøn.
Peder Sørrensen. Michel Jenssøn. Niels Nielssøn.
Peder Mickelsen. Sørren Hansen. Simmen Ollesøn.
Michel Jørgenssøn. Jens Eskesøn.

Efter originalen, der opbevares i Rude, og som på foranledning af lærer E. Jespersen i Saksild er udlånt til os. Den er i kvart, indbundet i skind og skreven med en tydelig hånd. Da de Rude bymænd vilde have sig et grandebrev, har de tydeligvis haft Saksild bylov liggende for sig, udskudt, hvad de ikke havde brug for, tilføjet andet, som de manglede. Jo længere de er kommen frem, jo mere har de ændret, og da de kommer til gildet, går de helt på egen hånd.

Der er nok en del gentagelser, men vi har dog meddelt den helt, thi det er interessant at lægge mærke til ændringerne. Tilmed er dette grandebrev særlig ejendommeligt ved sine bestemmelser om gildevæsen, noget, som ellers ikke findes i jydske grandebreve.

I samme bind er indheftet følgende

Forening.

Da giensidig broderkiærlighed er moder til al enighed og god forståelse, så have vi undertegnede forenet os om i vore forsamlinger tilbørlig at iagttage følgende poster betræffende vore samlinger, og hvad vi derudi have eller fåe at afhandle.

1. Når oldermanden og skårsmanden tilsige, bør enhver mand møde på det tilsagte sted og det nævnte klokkeslag, da skårsmanden, som har kieppen, strax opråber hver mands navn, så snart samlingstedets klokke har slagen eller vist timen; og den, som ikke da er mødt eller en med fuldmagt forsynet i hans sted, bliver strax skrevet for 1 sk. Er kieppen glemt, koster det skårsmanden ligeledes 1 sk., alt at betale, når lauget fordrer, og kieppen uopholdeligen hentes til afbenyttelse. Samlingsstedets klokke blive

allene giældende, med mindre den er så urigtig, at de fleste stemmer skiønne den uefterrettelig.

2. Enhver mand, som har givet sin idgang efter byens vedtægt, har ret til at tale og fremsige sin mening i vor samling, når den stemmer overens med fornuft og god overlæg, samt ikke forstyrrer det, samlingen egentligen er om, hvilket oldermanden bør sige strax efter opråbningen. Forser den befuldmægtigede sig imod laugsretten, da bøde den, som sendte ham, derfor.

3. Dersom nogen ypper trætte i vor forsamling eller fornærmer nogen mand i lauget med utilbørlige og ærerørige ord, bør den fornærmede strax tage vidner på hans tale. Finde de fleste stemmer, at fornærmelsen er virkelig, skal fornærmeren strax betale 2 mark til byens kasse. I samme mult er og den forfalden, som ved slem bagtalelse fornærmer nogen mand i lauget eller hans familie, når det kan bevises, og det uden at tage hensyn til, om den fornærmede vil søge ham efter lov og ret, thi da får han tage, hvad der følger på.

4. Skulle der indtræffe noget, som samtlige laugsbrødre ikke kunne blive enige om, da skal oldermanden strax udnævne 4 mænd; som uvægerlig går afsides at dømme i sagen. Og kommer derpå fleste stemmer overens med deres dom, bør et mindre antal stemmer bifalde. Men ere de fleste stemmer denne dom imod, da skal oldermanden udnævne nok 2 mænd af modpartiet til de fire første, og hvad disse 6 mænd kiender for ret, skal stå fast og giælde. Når vi derimod i vor forsamling tale om, hvad vi kunne have at afhandle, og de fleste stemmer ere enige, bør det mindre antal stemmer bifalde, thi da skal ingen udnævnes.

5. Skulde det imod formodning indtræffe, at nogen af os, som have underskreven denne forening, siden tager sit ord og sin hånd tilbage, da skal han strax bortvises af lauget, hvortil han slet ingen adgang måe have, inden han igien på nye giver ganske fuldstændig idgang.

6. Oldermanden skal føre skrivtlig regnskab over byens indtægter og udgivter af cassen, således at det i vor samling på opfordring kan fremlægges til hvers eftersyn og at intet udgives uden alles samtykke.

7. Ingen må forlade forsamlingen, inden det er aftalt, som vi have at forhandle, uden oldermanden det tillader, og hvis han tilsagt nogen et urigtigt klokkeslet at møde, står han selv lauget til ansvar derfor.

8. Da samlingen kan ske til alle årets tider, i kulde og hede, i regn og blæst, i hus og udenfor, og undertiden vare sålænge, at man kunde både behøve og ønske sig styrket ved spise eller drikke, så står dette enhver frit enten for sig selv allene eller med så mange, som der i ville deltage for egen regning uden mindste krav på den eller dem, som enten ikke kunne eller ikke ville deltage i sådanne fornøielser: dog at laugets oventegnede foreningslove nøje holdes i agt og ære til efterlevelse.

9. Enhver har ret til i forsamlingen at yttre sig over formentlige fornærmelser af anden mand eller hans folk eller hans kreature på marken og kan vente de fleste stemmers upartiske kiendelse. Men yttringen må ske på en sømmelig måde, ingenlunde med hæftighed, slag på bordet eller på ingen anden gienstand eller ved at støde til modstanderen, hvilket er meget forskielligt fra de gode skik mange have, nemlig at lægge venskabshånd på modstanderen for såvel

ved hånden som med munden at formå ham til samtykke.

10. Når nogen af os afgår, og en anden kommer i hans sted, skal oldermanden forelægge ham disse foreningsposter, før han giver idgang, så han med god villie og velberådt hu kan erklære sig, at han ei siden skal undskylde sig med uvidenhed, uagtsomhed eller glemsomhed, thi da billighed og fredsommelighed ere deres grund, på hvilken de ere byggede, kunde de ikke andet end behage hver retsindig mand, men han må da vide, hvad han samtykker.

I øvrigt står det enhver, som ikke finder sig fornøiet med laugets kiende*lser*, frit for at søge beskyttelse under landets love og domstole.

I Rude mænds laug den 2. Februar 183?.

Jens Christensen. Anders Hansen. Ole Thusen.
Jørgen Rasmusen. Niels Bonde.
Rasmus Rasmusen. Eske Jensen. Morten Olesen.
F. Hansen. F. Olesen. Søren Sørensen.
Niels Frandsen. Rasmus Madsen.

Om håndskriftet se foran side 378.

Vrold, Skanderup sogn, Hjelmslev herred.

1662.

I Skanderup birketingbog 1670—72 findes et tingsvidne af 9. Juni 1671 ifølge hvilket grandefogden i Vrold, Therckel Mortensen ved to af bymændene havde nogle uger før påske ladet samtlige grander tilsige at møde på gaden og forskaffe hannem deres videkorn og skaffe hannem ret. Denne tilsigelse må ikke have hjulpet, thi videre hedder det, at to andre bymænd havde idag for

otte dage siden, den 1. Juni, været i hver mands gård i Vrold og begæret af hver mand, de vilde møde på gaden og forskaffe Therchel Mortensen deres forfaldne videkorn og gøre hannem derfor ret. For at give videbrevet mere avtoritet, har man så bestemt sig til at lade det tinglæse og derved er det bleven indført i tingbogen for nævnte dag:

Udi retten lagde forskrefne Therckel Mortensen et videbref lydende ord efter anden, som følger:

Vi efterskrefne dannemænd Peder Andersen, Erich Jensen, Jens Sørensøn, Jens Pedersen, Søfren Lauridtzen, Niels Nielsen Bunde, Michel Pedersen, Rasmus Nielsen paa sin moder Kiersten Pedersdatters vegne, Sørren Rasmussen, Hans Jensen, Thommes Andersen och Michel Nielsen alle udi Vrold kiendis og giør vitterligt, at vi fornefnte mend hafver indgået och sambtøkt et ny videbref, som ubrødelig skal holdis under den vide, her efter skrefvet er, Gud til ære och os self och byen til nytte och gaven.

Anno 1662 den 24. augusti:

1. Item først, at hvo som findis af os at sverge eller bande och nafne Guds nafn forfengellig unøed og utvongen dertil, bøde derfor 1 fierding biug til vide.

2. Item hvo som findis at nøde sig på anden enten at slaes, perlementes, eller som lygter hver andre på videstefnene, bøde én skipe biug til vide.

3. Item ruggierderne med vangledet skal vere ferdig om sant Sørensdag, eller bøedes for hver støk 1 fierring biug och siden for hver dag, det efter ståer, 1 sk.

4. Item byegierder med vang luct skal verre ferdig om st. Voldborig dag under fornefnte straf, og for

hver gang siden di *blev* ferdig, der kommer huller på, da for hver gang, det står uferdig, bøede 1 sk.

5. Item hvis øg eller fæ, som findis i nogens eng eller korn, bøede efter ret vide, og siden for hver sinde så findis, om der icke føris råd ved, 1 skip biug.

6. Item hvem som drifver noget af deris fæmun af noget slags udi kornafrer, førind den aller sidste mand førrer sit korn af vangen, da bøede der for til vide 3 skp. biug.

7. Item hvo, som ærier eller slår af anden mands eng eller jord, da bøede der for $^1/_2$ tønde øl.

8. Item hvo som snør i nogen mands enger, enten gårdmand eller inderster, bøede der for 1 skp. biug, for hver gang sligt skeer, mens rissen skal ingen mand lide vide for.

9. Item hvor vi udlegger voris øxenhæmt enten i i biugsæd eller rugsæd, skal vi hafve lige møgit fæmun af hver gård, och det under 1 skp. biugs vide.

10. Item hvor vi udlegger voris tyfvervold, skal vi hafve ligge mange tyfver af hver gård, och ingen at holde heste eller øg i helde i samme tyfvervold, och det under 1 skp. biugs vide, for hver gang sligt findis.

11. Item hvem, som giør ulovlige veie enten med vogen eller gangendis ofver andens mands eng eller korn, bøede der for 1 skp. biug til vide, for hver gang det sker.

12. Item skal vi møde med voris tallier den neste søndag efter vor Fruedag i faste, och tage ved viden. Hvo icke da møder til vide bøede $^1/_2$ skp. biug, uden hand er i øfrighedens bestilling eller på sin søgeseng.

13. Item hvo, som findis at kaste stene på anden mands agger eller eng, bøede derfor 1 skp. biug, for hver gang brøst findis.

14. Item ingen må holde ugield heste, uden den er så goed og uden ald lyde, at kand koste tolf rigsdaler, under ½ tønde øl til vide.

15. Item hvo som vegrer sig ved at føre stackeller af byen, skrifves for 1 skp. biug, hver gang brøst findis, enten det er af gårdmendene eller indersterne, som hafver øg og vogen.

16. Item ingen må tage eller holde nogen husfolk, hverken af gårdmendene eller indersterne, uden det sker med det menige mendenes villie och sambtycke, bøede én half tønde øl.

17. Item skal den mand, som skrifver viden, vere følgachtig med fire af di andre grander, fire ganger om året, at indgå udi hver mands, gårdmand och inondersters huse og gårde och der at besechte skorstene, ildsteder og kackeloufner, om nogen brøstfeldighed hos findis, och hvem forseelsen findis hos, skal gifve til straf 1 skp. biug.

18. Item hvo som kommer til at føde voris bytyr, skal hand føde den, som forsvarligt kand verre. Och dersom den kommer noget til skåde och icke blifver fød, som forsvarligt kand verre, skal hand derfor lide, som tilbørligt kand verre, efter fire af mendenes sambtycke, eller forskaffe os så goed en tyr igien, hvilken grandmendene ville verre med benøiet.

19. Item må ingen låne voris tyr bort til nogen fremmede, uden det sker med menige bymendens villie och sambtycke och det under 1 skp. biugs vide, och skal hver inderst gifve hver st. Voldborrigdag til tyrpenge af hver ko og tyrferdig kvie 4 sk., och dersom samme penge icke blifver lefverit til samme tid, da at gifve 1 skp. biug for hver uege pengene står efter forskrefne tid.

20. Item ingen må tage tægtfemmen til græs om sommeren, uden det sker med menige videmendens villie och sambtøcke, och det under én half tønde øl.

21. Item skal hver inderst gierde fire fafne gierde och 4 skielling til jaufning for hver stor høfved, och femb får och svin regnes imod et stor høfved, och det udi kornvangen, och hvor som helst der blifver ny gierder ind tagen. Och skal indersternis skurer regnis lige med gårdmendenes. Och der som samme gierde och penge icke blifver ferdig giort och leveret til den tid, som di blifver der om til sagt, da at gifve for hver dag, som de der efter blifver forsømbt, 1/2 skp. biug.

22. Item skal vi møde den neste søndag efter st. Voldborig dag och giøre jafning for vort fæmmen och skal hafve lige møget fæmmen af hver gård och dersom den enne nåboe hafver merre fæmmen ind den anden, skal hand gifve for hvert høfved 4 sk. ofver sin jafning. Och hvilken som icke møder med sin græspenge neste søndag *efter* jafningen, skal hand gifve for hver ugge, som di efter står, 1 skp. biug.

23. Item hvo kaster anden mands hafve op og giør stette der ofver eller ochså tager stafver och ris af gierderne och fører hiem, der for bøede én skp. biug, for hver gang sligt findis.

24. Item hvo som icke møder, når di blifver tilsagt at ferdig giøre hver sine læder, bøde der for 1 skp. biug.

25. Item hvo som blifver stefnet af sine nåboer til tinge for sin sandhed at vinde, och det icke sker, bøede 1 skp. biug, och hvem videbrefvet hafver, da det at møde med, på hvilket sted det blifver indesket, under 1 skp. biug hver gang brøst findis.

26. Item hvad otte mend vedtår med ploven og høsten, så vel och engslet, byen til nytte och gafven, skal di andre grandmend lade sig nøie med ubrødelig, och det under 3 skipper biugs vide, hvem som sich forser.

27. Item hvo som påklagger at verre sked for kort enten på agger eller eng, da skal nåboerne verre forplicht at gåe med hannem och giør, hvis ret er, under ½ tønde øl strax at oplegge for granderne.

28. Item hvo som findis at ferdis giennem voris vangeleder och icke lucker det efter sich, bøede ½ skp. biug hver gang til vide.

29. Item ingen må holde serhjorde fra hyrden, under 1 skp. biug.

30. Item skal videkornet samlis om Kiørmoes, och det som forsvarligt kand verre, och brygge udi got øl, 6 skp. til hver tønde øl och homlepenge derhos, och skal den mand, som viden skrifver, lade brygge samme øl, och skal otte skurer regnis til en skippe biug, og det under én skippe biug til vide.

31. Item hvo som icke samme tid møder med sit videkoren, da bøede 1 skp. biug for hver dag, det efter ståer, och skal menige grander verre forplicht at gå med den, som viden skrifver, och udtage både for ret viden och for hans fald, under 1 skp. biug til viden.

32. Item hvo som icke vil lade sin lam gå med lam hiorden och hiorre med dem, når det på kommer, da bøede 1 skp. biug.

33. Item der som Vorherre hiemkalder nogen af gårdmendene, deris hustruer, børn eller tiennere, såvel och af indesterne, da skal di alle verre forplicht sambtlige grandmendene både af gårdmendene och indersterne liget at verre følgachtig. Hvo herimod lader

sich finde mutvilige och icke til den tid lader sich finde, da at bøede 1 skp. biug til vide.

34. Item dersom nogen af grandmendene fanger smite på deris heste eller øg enten med springorm eller skab, da skal di andre grandmend verre til forplicht at forvise hannem et sted, hvor hand samme heste och øg skal lade gå på, och det under ½ tønde øl strax at oplegge och så goed som 1 rixdaller, om hand icke holder dennem fra di andris, når hand en sted er forvist, hvor hand dennem skal lade gå.

35. Item hvilken af granderne, som icke møder med deris magtallier, hver søndag på viden, da at skrifves for 1 sk.

36. Item hvilken mand, som hafver och skrifver voris tallier, skal hver søndag tage tov af de andre grander med sig och forfare, om voris vange,' hafver och gierder ere brøstfeldig, och det skal skiftes och gå lige byen om, och hvem her imod findis mutvillige, bøede derfor til vide 2 sk.

37. Item skal af gårdmendene enhver hafve 3 bucker och tre gieder, och skal alle indersterne afskafve alle deris gieder och bucker, och ingen af granderne må hafve vidre eller høier ind som forskrefvet står. Hvem her imod giøre eller lade findis vidre hos nogen, gifver til straf fire skipper biug.

38. Item beplichter vi os alle sambtlig Vrold grander, gårdmend och indester, at hvem som blifver eller findis skrefven for noget af alle di punckter och artikler, som findis her udi samme vide, skal di andre grander hafve fuld lov til och sambtligen at indgå udi voris gårde och huse och der at udtage, for hvis som di findis skyldig for, uden nogen hus- eller gårdfred i alle måder.

Disse fornefnte artikler beplichter vi forskrefne Vrold bymend os urøggeligen och ubrødeligen at holde under fornefnte vide, Gud til ære och os self och menige mand til nytte och gafven.

Til vitterlighed hafver vi her nedenfore voris hender påtegnet och signeter hos trøgt, actum ut supra.

Peder Andersen egen hånd.

P. A. S. — E. I. S. — I. S. S. — I. P. S. — S. L. S. — N. N. S.
M. P. S. — R. N. S. — S. R. S. — H. I. S. — T. A. S. — M. N. S.

Om håndskriftet, se foran side 381.

Boes, Dover sogn, Hjelmslev herred.

20. April 1682.

For retten fremstod Søfren Nielsen i Boes och på sin egen och samptlig byemends vegne, nemlig Anders Jacobsen, Søfren Perssen, Jens Christensen alle boende i Boes samptlig vide och vedtegt vedtoeg her for retten at ville indgå och ubrødeligen holde alle disse punkter, som herefter følger:

Så kommer videbrevet, der næsten ord til andet er som videbrevet for Firgårde, der findes side 389—394. Her gøres kun opmærksom på, hvori Boes afviger fra Firgårde.

1—10 er ens, kun i 3 er sidste Sætning udeladt.

11. Item skal indestere gifve til grespending af stort høfvet 8 sk. og til bytyren af hver kov 4 sk., och di pending skal dend mand hafve, som føder tyren, och udgifvis om st. Voldborigdag årligen, eller bøde til vide for hver uge, det derefter blifver ståendis, 1 skip biug.

12—24 er som 13—25 i Firgårde, kun er der i Firgårde 23 sat gård *for* ½ *gård, og i 25 efter* særdrift *tilføjet* efter st. Voldborrigdag.

25. Item hvelken mands gierder, som icke er ferdig omkring deris enge årligen, vinter og sommer, 1 skepe biug til vide, hver uge så findis.

26--32 er ens, kun i 28 står der øxen eller øeg *i steden for Firgårde bester eller fæmon, og i 30 udelades: når stafven opregnes.*

33. Item hvad som di fleste byemend vedtager, skal de andre efterkomme, om det er på byens beste, under ½ tønde øl til vide, hver gang så findes.

34. Item ingen mand må holde gieder uden hver mands minde, under ½ tønde øl til byen.

35—38 som Firgårde 33—36.

39. Item skal samptlig mendene udi byen samlis dend neste søndag efter Voldborig dag at giøre regtig jafning for hves fæmon, som di hafver, och så 8 dage efter, at jafningen er givet, at betale, eller 1 skippe biug til vide for hver uge, det stander lengere.

Efter Ry birketingbog, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Firgårde, Dover sogn, Hjelmslev herred.

23. Marts 1682.

For retten frembstoed Lauridts Andersen i Firgårde med menige gårdmend i Firgårde, som er Jacob Thomsen, Søfren Nielsen, Niels Pofvelsen, Jens Thomsen, Christopher Nielsen, Hans Christiansen och Søfren Rasmussen på hans moder Maren Pofvelsdatters vegne, och her samptlig vide och vedtegt, som de ubrydelige holdis skulle med alle disse ord och articler, som her efter følger:

1. Item hvilken mands rugvangsgierder, som icke er ferdiggiort om st. Mortensdag årligen, då bøde for hver støcke gierder til vide 1 skiep biug.

2. Item hvelken mands gierder om bygvangen, som icke er ferdig om st. Voldborgdag, 1 skip biug til vide for hver gang så findis.

3. Item hvelken mands gierde, som findes hvol och fald på, och som blifver advaret och icke fører råd derved, då bøde 1 skip biug til vide, hver dag de siden stander øde och uferdig.

4. I hveken mands vanglede, som icke er ferdig med vangsgierder at fornefnte tid, som fornefnt står, då bøde 1 skp. biug til vide.

5. Item hvelken mand eller hans folk, som ager, rider eller gåer igiennem vangledet och lucker det icke i klinke efter dennem, bøde derfor 1 skip biug, hver gang så findis.

6. Item hvilken mand eller hans folk, som bieder nat eller dag udi anden mands eng eller korn, efter at det er liust i fred, bøde derfor til vide 1 tønde øl, for hver gang så findes och dertil skadeboden.

7. Item hvelken mands fæmon, som slipper løs i vangen, och hand eller hans folk bliver advaret, och de siden lader det gange med fri villie, då bøde derfor til vide 1 skieppe biug och dertil skådeboeden.

8. Item hvelken mand eller hans folk, som indfører noget fæmon udi rugvangen eller biugvangen eller udi enge epter vedtegt, førind høe och korn blifver indhøstet, och menige mand gifver ophouf, bøde 1 tønde øl til vide for hver gang så findes.

9. Item hvilken mands fæmon, som slipper løs i vangen, skal vides for hvert stort høfved 1 skure och for 3 små høfder, som er gies, 1 skure.

10. Item hves vide, som indesternis femon findis på vidstefne for, skal regnis 6 skurer til 1 skip biug.

11. Item skal indestere gifve til grespending af hvert

stort høfved 8 sk., och regnis 4 små høfder imod 1 stort høfved, och skal bemelte penge betalis och ydes hos videfogden om st. Mickelsdag i det seniste eller bøder til vide for hver uge det lengere stander 1 skieppe biug.

12. Item hafver vi samptlige vedtaget, at dend som mere fæmon hafver på voris mark och gresning end sin nåbo efter lige brug, då skal dend, som mere hafver, jafne med dend, som mindre hafver, och skal gifve for hvert stor høfvid til grespenge 8 sk. och for hver småhøfved 2 sk. Jafningen at ske om Voldborrig dag och betalingen st. Michelsdag eller bøde til vide for hver uge det lenger stander ubetalt, 1 skeppe biug.

13. Item skal ingen af indester må holde nogen heste eller hopper på marken udi tyre, mens gå på fæleden, under 1 skp. biug til vide, hver gang så findes.

14. Item hveken mands gies, som flyver i kornvangen, och hand vel icke føre råd derved, når hand blifver tilsagt, då bøde 1 skep biug, hver gang så findes.

15. Item hvelken mand eller hans folk, som findes at giøre sig lovlig veie ofver anden mands korn eller eng, videre end som veien bør at gange, bøede 1 skeppe biug til vide, hvergang så findes.

16. Item hvelken mand eller hans folk med unøttig ord løgter eller bander hver anden på vide eller hos gierder, bøde for hver gang så findes 1 skeppe biug til vide.

17. Item skal hver af os møde til dend mands, som videstafven hafver, dend første søndag i juel årligen og ofverregne vide, under 1 skip biug til vide.

18. Item hvem som icke møder med sin videkorn, som hand er falden for til dend mands, som videstafven

hafver, på kyndelmisdag årlig, då bøde til vide 1 skep biug, hver uge det lenger stander.

19. Item skal dend mand, som videstafven hafver, hafve fuldmagt at inddrage med 4 dannemend udi dend mands hus och gård, som icke er møt med sin videkorn fornefnde tid, som fornefnt står och udtage fyldest och fuld verd, for hvis vide hand er falden fore, uden vold eller anden lovmål i nogen måder.

20. Item hvilken tid som vi blifver til sinds at holde vagt om vort korn for diur, och hvem som icke då lader itført hielp møde, hver gang det holdes, tilfalder då *at* bøde 1 skip biug til vide, for hver nat hans brøde findes.

21. Item hves deris markmand forsømer sig nogen nat eller dag med søfven eller andet och icke varer på voris korn, då bøde hand derfor 1 skip biug, hver nat så findis.

22. Item hvelken mand, som tyrer eller bieder på nogen mands bårer eller enghøfder, som bør at vere i fred, då bøde 1 skep biug til vide, hver gang så findes.

23. Item skal ingen mand må holde flere heste i tyringen uden 2 heste af hver ½ gård, under 1 skip biug til vide for hver hest, hver gang så findes.

24. Item skal ingen mand tyre anden steds end i tyringen, under 1 skippe biug til vide.

25. Item skal ingen holde nogen særdreft med nogen fæmon på deris egen mark, under 1 skip biug til vide for hver uge så findis.

26. Item hvad som vi vedtager med høst, slet, pløining, becke at røde, hvem det icke holder, bøde 1 tønde øl til vide, hver gang så findes.

27. Item skal ingen må tage noget femon til gres

udenbys uden lam, bøde til vide 1 skep biug, uden det sker med hver mands minde.

28. Item hvelken mands bester eller fæmon, som findes i eng eller korn udi sædetid, bøde for hver gang 1 skippe biug.

29. Item skal dend mand, som videstafven hafver, brøge vort videøl och fly os godt øl, och skal hand hafve til hver tønde øl 6 skip malt och 1 skeppe homel.

30. Item hvem som icke møder eller hans vesse bud, hver søndag på vide, når stafven opregnes, bøde for hver gang 1 skeppe biug til vide.

31. Item hvelken mand eller hans folk, som ofverstiger nogen mands gierder eller dennem nedertreder och giør stætte derpå, *bøde* 1 skippe biug til vide, hver gang så findes.

32. Item hvelken mand, som tyrer vider end på sit eget, undtagen det som fælits tyring er udlagt, då bøde 1 skipe biug til vide, for hver tyrslag, hver gang så findes.

33. Item hvem som tyrer på anden mands ager før ind man fanger sin stubber refen och kornet deraf, då bøde 1 skip biug for hver tyrslag.

34. Item hvilken mand, som lader sin klodde løbe løse efter vogne i kornvangene efter de ere liuste udi fred, då bøde for hver gang 1 skeppe biug til vide.

35. Item hvelken mands høns, som icke blifver ført råd ved, når de blifver advaret, bøde 1 skippe biug til vide eller hafve skåde for hiemgield.

36. Item hvelken mands bæster eller fæmon, som findes udi eng eller korn efter otte dage før st. Voldborgdag, då bøde 1 skeppe biug til vide, hver gang så findes.

Til ydermere vindisbiurd och beder stadfestelse at alle disse forskrefne *punkter* och articler så ubrødelig

holde skal, då hafver vi forbemelte Firgårdsmend med dommere, tinghøreren og tingskrifveren voris signeter her under trøgt och med egen hender underskrefvit och bejait så och samtøkt ligesom forskrefvit står. Sametid dette videbref och tingsvinde beskrefvet gik, in cujus rei testimonia.

Efter Ry birketingbog, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Troelstrup, Tønning sogn, Tyrsting herred.

1701.

Vi efterskrefne mænd, som bygge oc boe i Troelstrup, nemlig Jens Andersen, Niels Nielsen, Morten Andersen og Jacob Mortensen kiendes och giør for alle vitterligt med dette vort obne bref, at vi samptlig hafver taget ved vide og vedtegt at frede og heigne eng og korn så vel som om særdrøft, gierder at holde ferdig og anden byens nytte og gafn, så alle punkter, ord og articuler af os urygeligen og ubrødeligen holdes skal under den fortabelse og straf, dette vort videbref omformelder, som efterfølger:

1. Først skal vi årligen begynde voris vide om påsken og skal siden fremdelis holdes hver søndag, når gudstieneste er forredtet, indtil alle vort korn er indhøsted.

2. For det andet skal voris gierder og diggier være fierdig til Voldborigdag, så vel som voris vangeleder til bemelte tid, eller for hver ugge, det står uferdig, gifve en skieppe byg til vide.

3. Ingen mand må tage tegtfæmon imod grandernes minde, undtagen hand feil det i hans lod, det hand

icke hafr så møget som hans nåboe, dog hand icke må tage andet fæmon end det, som di andre grandre vil samtycke, på det at mand kand vogte byen for sygt kvæg. Og hvo her imod giør, skal have forbrøt til granderne en god forsvarlig tønde øl, hver gang hans brøst findes, og ligevel drifves bort igien, og der foruden betalle skaden, di andre vederfare.

4. Må og ingen holde særdrøft, under én skieppe bygs vide for hver uge det sker.

5. Item hvem som tyrrer i nogen mands eng eller korn, skal for hver gang gifve én skippe byg til vide og derforuden betalle skaden.

6. Item for hver høfved eller best, der kommer i korn og eng, skrifves hver gang for en skurre og der foruden betalle skaden.

7. Item om svin, grise, gies eller andet små fæmon findis i kornet, da at skrifvis; én gammel svin, én skurre, for tov giesse 1 skure og for tov grisse 1 skure.

8. Hvo som giør ulovlig veie eller stie ofver voris korn eller eng, skrifves for én skieppe biug til vide.

9. Item hvo som hafver hopper i tyr, som hafver føller, og følleren går i kornet, skrifves hver gang for én skippe biug.

10. Hvem som tyrer imellom voris korn, når det står høsted, skal skrifves for hver tyrslaug én skippe biug.

11. Item hvis indersters fæmon, som giør skåde, skal derfor bøde dobelt vide.

12. Item skal ingen mand tage nogen indester, enten karle eller kvinder i huse til sig, som er berøgtet for nogen skarns gierning eller icke hafr sin erlig bevis, hvor fra hand er kommen og sist hafr været bosidendis, under 1 skippe biug til vide, hver uge han dennem hafr.

13. Hvilken mand, som løser sten eller kråd af sin agger og kaster dem på andens agger, skal gifve, for hver sted det findis, én skippe biug og der foruden self at bære dem der af igien.

Hvad vide og vedtegt granderne vedtager, må ingen kaste under firre skipper biugs vide hver gang.

14. Item hvad vedtægt, som de trænde gårde med hinanden indgår, må den fierde icke kaste under firre skipper biugs vide.

15. Hvem som hafver voris vidtalle, hand skal tage én af granderne til sig og bese, når kornet er moen og tiener til at høste, hver slags især og i rette tide, og siden, når det er tørt, og at om det kand vere tienligt at indagge. Om hand det forsømer, da at svare granderne til al den skåde derofver i geråder.

16. Item skal ingen slåe eller høste, inden meninge mands samtycke. Må och ingen underståe sig at høste vidre end én fald hver dag, under firre skipper bygs vide.

17. Om vårdagen, være sig med fælleland, sur at legge eller og siden igien, når det skal pløies og såes til biug, hafre eller boghvede, skal enhver og samptlig følgis ad i vang at fælle og pløie, og icke må pløie videre end én fald, meget mindre drage i anden vang, førend menige mands der er oppløiet, at de så kand følgis ad til anden sted eller vang, med mindre én findes, som er efterladen, efter hvilken di andre ei kan forsinke dieres avlbiering og brug.

18. Item imellom hver mands aggere skal fra begge sider settes så meget jord af, som der kand blifve en giere af til skielsmisse imellom aggeren. Hvis nogen den så siden bortpløier eller og skonner det, som er girre, da efter grandernis rigtig besigtelse at

gifve, for hver sted og hver gang, det sker, én tønde øl til straf, som kand vere tov slettedaller værd.

19. Item hvilken som hafr voris videstafvr och befindes at skrifve nogen for uret for had skyld eller også icke vil skrifve ret for venskabs skyld, og det kand hannem ofrbevisis med to eller én mand, da hafver hand forbrøt voris videstaf og gifve granderne én god forsvarlig tønde øl til vide for sin forsielse.

20. Item ingen skal lade sin svin gå hiordløs under tov skipper biugs vide hver ugge.

21. Ingen mand må vende på nogen mands roug med sin ploug under 4re skipper biugs vide.

22. Item hvo som træder anden mands gierde neder og giøre stætter der ofver eller och tager ris eller staufr af nogen mands gierde eller af ris och staufr, som liger ved gierdesteden, og det vorder dennem ofverbevist, gifve for hver gang én skippe biug til vide.

23. Item hvem som ulovlig løgter og skielder hver andre på vorris vide eller og giør hinanden skåde med våben og verie på bemelte vide, gifver og strax på steden til straf én half tønde øl.

24. Dersom nogen slår kretter løs i korn eller eng, hvilken mands kveg, som giør andre mends skåde, da skal videfogeden tage nogen af granderne med sig og vordere skaden. Forsømmer hand det, da at gifve til vide tov skipper biug.

25. Hvem som flytter anden mands korn og tyrer der hen på steden, item hvem som enten høster eller slår ofver giære, renne og skiel skal gifve for hver sted til vide én skippe biug.

26. Disligeste skal ingen høfvidsaggere vere bredere en som den neste ager, som findis hos i samme mål, under fire skipper biug til straf for hver sted, det findis.

27. Hvem som icke vil gifve hyrden og markmanden deris løn i rette tide, skal gifve hver gang én skippe biug til vide.

28. Og skal der være sex skurer til én skippe biug. Item skal denne voris bref følges med videstafn og møde til vide hver søndag. Item hvem som icke møder til vide eller deris visse bud for dennem gifve til viden én skippe biug.

29. Hvilken mand, som hafver voris videstauf, hand skal opkrefve voris videkorn og giøre rigtig regenskab derfor, og hvem som forholder sit videkorn eller penge og icke udleger det til den dav, som samtlig grandmendene det påbyder, da skal videfogden have fuldmagt til at tage toe eller flere mend med sig, hvem hand vil, som og under to skipper biugs vide skal følge hannem. Di samme må indgå i hans hus og boe og der tage nøiagtig pant for hvis hand kand være skyldig, og hand der foruden at gifve 1 skippe biug til vide for sin trodsighed og for sådan nam icke lide nogen lovmål, og videfogden sampt sine medfølgere ingen gevaldt i hans hus må vederfares, manden eller hvem dem giør ofverlast skal bøde derfor, som for et andet vold, og hvis pant, som di tager fra hannem, skal hand verre forpligt til at indløse inden tre dag ad aften. Giør hand det icke, da selge videfogden det, til hvem der for ville gifve penge, og intet derfor at lide i nogen måder, og skal samme bruges til byens nytte.

30. Item skal ingen mand grafve eller grafve lade nogen tørfve i voris udskift muoser under en skippe biug til vide for hver dags grøft.

31. Item hvem som skier eller lade skiere tørfve i nogen mands tilskieft tørfvejord eller tager sin tørfve

på anden mands tilskyft jord, uden hand hafr det i minde, gifve én god tønde øl til granderne hver gang.

32. Item skal ingen unde nogen tørfvegrøft i voris felles eller tilskift moser under én tønde øl til vide for hver dags grøft.

33. Hvo som kiør, rider eller går igiennem vangeleder og icke lucker dem efter sig, skrives hver gang for 4re skilling til vide og betalle skåden.

34. Item hvem der skal hafve voris bytyr at føde om vinteren, hand skal hafve egn,*) der er til hannem lagt at fodre hannem med, og samme tyr at være forsvarligen, og tvende gange om årit, nemlig om kyndelmise og om påsken at besigtigis, om den blifver forsvarlig fuoret. Forser sig nogen her imod, da at straffis for én kande brendvin strax på steden. Og skal ingen slagte eller selge voris bytyr, uden hand skafr granderne en tyr igien, som di vil nyes med. Hvem her imod giør, hafver forbrøt én god tønde øl til vide og lige vel forskaffe granderne en god tyr igien, som di vil nyes med.

35. Item hvad hiord eller vedtegt, som granderne vedtager, skal icke kastis, før den sidste hafr giort så vel fyllist, som den første vedtog, og skal icke afsigis, før det skier på vide med menige granders minde og samtycke, under to skipper biug til vide hver gang.

36. Item hvor granderne udlegger fellis tiuring, der skal hver mand hafve så mange høfder, som ved blifr tagen. Hvem, som flere hafr, tyrer på sit eller i fellig, som byens hiord drifr, eller skrifves for 1 sk. for hver tiurslag, hver gang det findes, og icke at tyre i

*) *skal måske være eng. I alt fald er det et stykke jord, som er bestemt til underhold for tyren.*

kovdreft, kalfdreft eller i hegnet uden 1 skipe biug til vide, hver gang det findes.

Hvilke forskrefne puncter, ord og articler vi forskrefne mend hafver med hverandre samptligen samtykt, på det vi kunde hafve vort korn og eng her efter udi fred årligen, så lenge, det står på marken, den evige allersommegtigste Gud til lof ogære og os sielf til nytte, gafn og beste og andre til et got exempel. Til vidre bekreftelse og stadfestelse af dette forskrefne udi alle af os og voris efterkomere urygeligen holdis skal, hafr vi voris signeter herunder påtrøgt eller med egne hender underskrefvet.

Datum Throelstrup den 1. juni anno 1700.

Jens Andersen. J. M. S. Niels Nielsen.
Morten Andersen.
Morten Mortensen udi Niels Nielsens sted.
A. N. S. Anders Nielsen.

Efter dateringen tilføjet:

Item hvem, som sanker veper eller korn på voris agger eller i vangen, inden al kornet er inde, og bøde derfor 1 skp. biug for hver gang det findes.

Efter begiering lest for retten på Thørsting Vrads herritsting torsdagen den 3. februari 1701.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, der findes i pakken »Århus stiftamt m. m., dokumenter tilbageførte fra Skanderborg amt, revideret nr. 1«. Den er skrevet på et folioark, stemplet til fireogtyve skilling.

Vejle amt.

Vejle.

I. 1631.

Byens gamble vide och vidtecht.

Vi epterskrefne Clement Severinsøn och Povel Nielsøn borgemestere udi Veille, Thamis Madtsøn, Knud Nielsøn, Niels Knudtsøn, Jens Chrestensen och Jens Berttelsøn, rådmend i samesteds, kiendes och giørre vitterligt for alle, at efter som det befindes i sandhed, at her tit och ofte giørris och handelis uskickeligen af mange i byen imod vores gamble louglige fornøder vider och vidtechter, som tilbørligen burde hæderligen at holdes och alvorligen at straffes efter, når di ofvertredis, och vel mueligt det kunde forvendes at sådan skier møget, fordi di ere icke alle mand vitterligt, efterdi di i lang tid icke ere årligen forkyndt, då på det ingen sig der med her efter skulle kunde undskylle, och dis bedre politi och skik kan holdes i byen, da hafver vi samme vider nu med flid af voris gamble byes bøger sammel søgt och dennom på menighedens vegne med 24*) af voris fornemme medborgere grandgifveligen ofverveiet och på nye bekreftiget, och ere same dannemend disse som følger: Oluf Søfrensen Hyrup, Knud Madtsøn, Madts Brædal, Gravis Søfrensen, Jep Madtzøn, Peder Søfrensen,

*) *Der findes dog kun 23 navne.*

Søfren Troulsen, Niels Frandtsøn, Simon Madtsøn, Christen Madtsøn, Oluf Nielsen, Jacob Holst, Jep Persøn, Tøger Chrestensen, Oluf Persen, Jens Nielsen, Niels Nielsen, Barttel Jensen, Mortten Søfrensen, Dirich Johansen, Beret Persen hatmager, Knud Thamssøn oldermand i fiskerlavsvide och Erich Søfrensen borgere.

Och fornefnte vider och vidertegter ere således befatet som følger:

1. Først skal enhver och alle udi Guds fryct betrachte sin borger ed, vere kongen huld och troe, adlyde sin øfrighed och gierne af yderste nåde och formue giøre sine medborger det same skiel, som hand sielf vilde hafve och hende.

2. Ingen skal her epter indtage nogen mand eller kvinde udi dieres husse eller buoder, undertagen di hafver borgerskab och udi borgemestere och råds minde. Hvo her imod giør, bøde 40 mark til byen. Och hvem, som her efter kommer til byen och fester borgerskaf, skal sette borgen for dennom, at di skal skatte til kongen och byen i trei år af ti mark skat i det ringeste.

3. Ingen borger skal tage sig nogen udenbyes mands sag heller dielle til imod sin medborger. Hvo der imod giør, skal bøde 18 skelling til byen, och 18 sk. til den hand tiltaller.

4. Hvem som vorder tilsagt at holde vacht, hand våge sielf eller och leie for sig borgeresvenne och gange på vacht til 9 slet och af om sommeren til 3, och omb vintter til 4 slet, under 18 sk. brøde hver sinde, hans bryst findes.*)

*) *Her står* folio 4. *Formodentlig er det en henvisning til Knapbogen, der omtales side 409—10. En lignende tilføjelse findes ved de fleste poster, men de udelades her.*

5. Dersom her kommer nogen trætte eller opløb i byen mellom borgerskafvit indenbyrdis, eller och imellom borgerne och udenbyesmænd, och borgemester eller fougden tilsiger nogen af borgerne at hindre eller gribe dennom, som sådan perlement och oplob giør, da skal di vere følgeachtig. Vil hand da icke sette borgen, men begynder at giøre verie, och fanger den da nogen såer och skade der ofver, da skal det vere meninge mands gierning, så vel den som hieme sidder, som den tilstede er. Men hvilken borgere, icke vil med verre at afverie sådan oplob, verre ereløs.

6. Iligemåder skal och holdis, omb stormklocken forårsagis at ringis æntten i sådan oplob, ildebrand eller anden fare. Hvem som da fortrycker sig och icke vil komme til hielp, hand vere och erløs.

7. Hvem udi byen, som gåer på gaden for nogen mands dør och udbiuder nogen borger med vred huf och verrinde hånd, och det skeligen bevises kand, den skal bøde en fuld vold, lige som for anden bordaug til kongen och byen, dog hand ingen siunte skade giorde.

8. Hvem udi byen, som befindis at skiude inden byens porte, nat eller dag, uden i monstring heller sådan leiglighed, heller och gåer med vred hue på gåden med en lad och spent bøse, den skal have forbrøt same bøse til byen och der til bøde kongen och byen it fuld vold, som for anden boerdaug.

9. Skiudis der i nogen mands eller kvindes hus eller gård af nogen udenbyes mand, och hosbunden icke strax på ferske foede gifver øfrigheden det tilkiende, da skal hosbonden der for bøde til kongen 3 mark, och til byen 3 mark, foruden anden skadeboud med kunde følge.

10. Enhver och alle skal hafve goed ildsted, så ilden kand icke giøre skade, så fremt dieris ildstæder icke skal nederkastis. Til med skal ingen hafve udi dieris hus, som ildsted findes, hiø eller fouder, liung eller homble ranker. Hvo her imoed giør, bøde for hver sinde, det findes, 20 mark til byen.

11. Hviken mands skorstien, som brender ud, så at stormklocken der ofver blifver ringet, da skal hand bøde til byen 40 mark.

12. Ingen må kiøbe uden byen, enten korn, fæ, lamb eller, hvad det kand vere, som føris til torfve, icke heller at holde sig hiemmelig til nogen folk at giøre kiøb på nogen ting, førind det kommer inden porten. Hvo der imoed giør, hafve forbrøt 3 mark til byen och stande i pourten i halsjern, til solen ganger nede.

13. Skal ingen af fiskerne drage ud på stranden imoed fremmede at handle eller kiøbe med dennom fersk fisk eller saltede fisk, icke heller her for byen. Hvo her imod giør, bøde hver sinde 12 mark til byen och 8 mark til fiskerlaufvet.

14. Epterdi fiskerne bevilgis stranden med fiskeri at bruge af borgemestere och rådmend, disligeste dieris skråe, da bør di och at selge deris fisk her udi byen, och øretter ved sin vecht, efter den taxt, som dem årlig settis af borgemester och råd ved midsommers tide. Men dersom Gud velsignede dennom rundeligen med ørrette fiskeri, då måe di ligevel ingen entten ferske eller tørre udførre, uden di fanger forlouf af borgemestere och rådmend der til. Hvo her imoed giør, bøde hver sinde 2 daller til byen. Sigtis nogen her for, da verger sig med sex sine gieldebrøder eller bøde som fornefnt står.

15. Skal och holdes med dennom, som bager brød til sal, at når en skip rug gielder en mark dansk, da skal en hvids brød veie 16 loed. Giør nogen her imoed, straffes efter stadsretten.

16. Øl, vin, miød och anden slags drik skal selgis epter Liubech støbekener måel och måde. Item allerne skal och vere efter kongens brefve Sielands måel, och skiepperne 8 til kongl. maits. nye forordnede tynde, och halfve och helle fierdingkåre lige derefter. Och hvem som befindes at hafve ringere måel eller større skieppe, da at straffes efter stadsretten, og målen på kågen *).

17. Hvilken borger, som huser nogen udenbyes mand eller låner hannom sin skieppe heller moel at drifve foerkiøb med, hand bøde 3 mark, hver sinde det findes**).

18. Hvilken mand, som fester ånden mands hommelgårds grøde eller eng fra, da bøde sig skadegield och 18 sk. til byen.

19. Ingen borger må selge, gifve eller lånne nogen udenbyes folk møg til dieris hommelgårde eller jord. Hvo der imoed giør, skal bøde hver gang til byen 3 mark. Hvo her for vidis, verger sig med sex borgere af sin neste naboer.

20. Hver mand skal holde sinne hommelgårde ferdig med giersel och lyckelse, så ochså sine kålgårde, sine

*) *Imellem art. 16 og 17 er der år 1681 indskudt følgende:* Såsom beklagis, at mange icke holder sig efter forordningen med deris mål, enten med skepe, stobe, poter eller pelle, da er det nu idag vedtagen en visse dag her på rådstuen sambtøkt.

**) *Efter art. 17 findes anmærket:* Lest for meninge borgerskab på Veille rådstue torsdagen den 10. janv. anno 1689.

naboer uden skade. Hvo her imod giør, bøde skadegielden och bøde til byen en 1/2 mark, hver sinde det findes uferdig.

21. Ingen skal flytte sinne gierder och forøge sin jord eller byge ud på gaden med nogen diel uden borgemestere och råds minde. Hvo her imoed giør, bøde kongen och byen hver 3 mark.

22. Ingen må grafve eller lade grafve lær på byens grund norden byen, men det skal grafvis synden byen entten i Langflode skouf eller på biergene østen veien, veiene och fædriften och gotfolk uden skade, och sand skal grafves i begge stoere sandbierge synden och norden byen, uden nogen dieris enbol jorde och veien uden skade. Hvo der imoed giør, bøde byen 18 sk.

23. Hvilke mand, som hafver eller bruger eiendomb i Vedle skouf och mark och blifver tilsagt af byens bud, at hand skal giøre sine echte, da skal hand giøre same echte uden nogen undskylding eller hafve forbrøt en gammel daler eller 4 markstøcker i det ringeste til at betalle den med, som leies til at giøre same echte undertagen denne mands heste och vogen var icke nerverendes hiemme, som står for echte. Forholder sig och nogen motvilligen och icke vil giøre sin echte, da straffes derfor som en uliudige borger som vid bør.

24. Skal ingen hafve eller holde ingen heste på greis på Vedle mark, medens øg och gieldinger, icke heller skal nogen holde sine heste eller noget af sin kveg på Romsmark, entten løes, i tiure eller helder, fra st. Voldborge daug och til aufverne opgifvis. Icke heller må nogen hafve heste, øeg eller fåer i kobbelen om vinteren. Hvo her imoed giør, bøde 12 sk. til byen for hver høfvide og 6 sk. til markmenden, hver sinde det findes.

25. Ingen må hafve øxen eller stoere stude iblant kørren nogen sinde om året. Hvo der imoed giør, bøde for hver sinde 3 sk. af hver nød.

26. Skal her stedis vinter och sommer holdes i byen fire goede bytyre, én udi hver fierding, som skal kiøbes af di eiendomer, som der ligger udi fierdinger; hvilke tyrre skal och fødes af eiendommerne udi hver fierding, efter som di ligger til. Och når nogen tiur skal selges, da det at komme eiendommerne til goede, hver udi sin fierding, och da fierdingerne at skaffe en anden guode tiur i steden igien, inden månidsdag, under én dallers brøde til byen. Men di, som hafver kiør och icke eiendomme, efterdi di icke heller føde tiuren, da gifve di årligen 4 sk. af hver koe til tiurpending. Och skal årlig forordnis en mand af hver fierding, som samme penge skal opberre, så hver fierring fanger der af lige meget; hvilken mand hafver indsiend med kemnerne, at der holdes goede tiure, och at *de er* forsiunet om sommeren med husvei, och kommer på four i rette t*id*. Och di som stander for at skal føde och icke vil dennem indtage på four, efter at di af kemnerne vorder tilsagt, den skal gifve bye*n* 2 mark och ligevel holde tiurene, og stande siden til rette, om den forsømmis efter den daug.

27. Ingen må bygge svinefed i Nørreskouf, och ingen mands sv*in* blifve i fornefnte skouf lenger om året, ind olden er opædet, *og borge*mestere och råd tilsiger, at svinen skal aftages. Hvo her im*od giør bøde* til byen 3 mark danske, hver sinde det findes, och indtecht penge 1 ..... stycket til dennom, svinen indtager.

Ingen må heller plucke nødder i kobbelen, under 1/2 mark brøde och *stå* den dag til aften i halsjernit.

28. Ingen skal legge døde asen nogensteds på Vedle mark, uden alleniste i den grunde ved Svartpøt, som den pæl er slagen. Hvo her imoed giør, bøde til byen 8 mark dansk.

29. Ingen borger skal bygge svinstider eller priveter, uden hand setter det trej allene fra adelgåden, och sin naboer uden skade.

30. Hvo som befindes at kaste nogen urenlighed udi byens grafve, eller streder och vid mitbroufven eller nogen andensteds forfylder grafvene med aske, skarn, jord, grud eller andet sådant, bøde der for til byen, hver sinde det findes 1 mark danske.

31. Ingen må skiere och bære greis hiemb enten i byrden eller i secker. Hvo det giør, di bøde hver sinde, det så befindes, én mark.

32. Efterdi kongl. maits. voris nådigste herris bref formelder, at der ingen må bruge nogen eiendom i Vedle skouf och mark, uden di som boer her i byen och skatter och skylder her i byen, da skal och ingen borger, som hafver eller bruger eiendomb heller jord udi Vedle frihed eller for Vedle, selge, lånne eller leie bort til nogen udenbyes mand, entten eiendomb, agger eller eng, icke heller selge nogen enghiø eller afgrøde, at afførre af marken, under 40 mark brøde til kongen och 40 mark til byen.

33. Ingen skal fordriste sig til at komme udi Vedle kobbel eller Nørskouf at hugge eller hugge lade, eller afførre enten lidet eller stort, hverken heisel, torn eller gierdsel, uden borgemester och råds bevilling og sambtycke, under én dalers brøde til byen och 1 mark til di fattige; men torn, ...och sellie och anden pur må enhver rydde af sin rebdragne jord.

34. Når skoufhug udvises, synder eller nør, da skal

hver mand afførre sin skoufhug fiortten dage efter den ugge, det blifver udvist. Findes noget der efter i skoufven af same skoufhug, da det at verre forbrøt til byen.

Dersom nogen efter den dag eller nogen sinde fordrister sich til at hugge eller agge af skoufven eg eller bøg uden borgemester och råds sambtycke, da bøde derfor efter byens bog, som for andet uhiemmelt.

35. Hvor som helst nogen fellids eiendomb, bygt eller ubygt, findes her udi Vedle, som tilhørre flere lodseiere ind én, heller och her efter entten vid arve, kiøb eller gialds vordiering kunde tilfalde enten borgere eller andre her samestets udi en gård, hus eller eiendomb, da skal same gård och eiendomb taxeris och vordieris for peninge af uvild mend, och én af lodseigere formuendes er, och hafver størst part der inde, vere nest at udkiøbe och for minde de andre eigre, hver efter deris anpart, enten med rede betalling och pendinge eller andre vederleg och minde inden år och daug. Der som och den, som størst part hafver, icke vil udkiøbe di andre, da skal hvilke af di andre lodseigere, som er formuendes, vere frit fore at kiøbe och tilfritsstille lodseigerne, hver for sin anpart. Er och ingen af lodseigerne formuendes hver andre at udminde, då skal di inden år och daug forenis der omb at selge sådan eiendomb til ......

Efter »Vejle bysbog« i landsarkivet i Viborg. På første blad af denne bog findes optegnelser om de kejserlige troppers ophold i Vejle fra 2. october 1627, derefter følgende:

Samme tid blef byens skab, som stoed på rådhuset, borttaget, och den anden skab i murren opbrøt, och

da blef byens knapboch, som fantis byens vider och vidtech och anden byens leilighed som endelis for tov hundre år var indskrefved, slet bort røfved med andre flere byens jordskyldbog, skiftebøger, borgerskafts bøger och regnskabs bøger, som de vil lå stoer magt på.

Og længere fremme:

For sådan voris stoere och byens uleilgheds skyld hafver vi *ladet* bekoste denne bog anno 1631 och her udi ladet indføre ..... eiendomb och jorder, som otte dannemend der til vare betr*oet at* opspørge, at byen endnu hafde beholden. Dernest *byens* gamble vider och vidtecht, som anno 1610 efter den gamble b*yens* bog blefve sammelskrefvid och udi en forseiglit bref såliudendes ord for ord, som følger.

Herefter gøres rede for byens ejendomme. Alt dette tager syv sider.

Derefter kommer »Byens gamble vide och vidtech«, der begynder på blad 3 og har endt på blad 8, men dette blad med slutningen er borte. Enkelte steder er papiret ødelagt eller bortrevet. Disse steder er udfyldt med kursiv eller står med ....

På Blad 11 findes følgende tillæg til viden:

II.

Anno 1636, fredag den 26. augusti blef af borgemester Simon Munck, Niels Lauridtsen, Søfren Knudsøn, Hendrich Chrestoffersen, Laurits Lauritsøn, rådmend, och efterskrefne — *32 navne* — efterfølgende vide och vidtegter indnu fremdiellis at skal holdes, efterdi megen uskickelighed tildrages och befindes, når homble plockeri tilstunder, at mange sterke folk och børn omstripper med poser, kommer udi gotfolkes hommel-

gårde, en part stiel och rifver homble af stenger med andet miere, som utilbørligen sker, hvilket icke udi forskrefne vorris byes gamble vide er omrørt, och ere som følger:

1. Hvo som befindis udi hommelgårde der at tage eller samble homble, før ind di ere plocket och afført eller och uden minde tager homblestenger eller stafver af gierder, skal straffes och stande i halsjernit och miste, hvis di hafver med ad farre.

2. Hvo som uden minde kommer eller findes udi abildhafver och kålgårde, der at stielle och tager frucht och kål, skal och stande i halsjernit.

3. Ingen må hafve nogen serdrift med dieris kveg enten sønden eller norden på marken her for byen fra Phillippi Jacobi dag, och indtil høe och korn er indauflet.

4. Ingen svin må verre her på marken fra Philippi Jacobi dag och indtil sancti Ollai dag. Hvo her imoed giør, bøde for hver støcke, så ofte det skier, 1 slet mark och 4 sk. til markmend.

5. Får må icke tilstedis at komme norden byen nogensteds på Vedle mark, før end høe och korn er indauflet, och når kornet er af søndermarken, da lodseierne, som hafve får — och icke andre — at hafve dieris får der til greisgang.

6. Blef och vidtagen at lodseiere, som hafver engjord sønden byen, skal årligen her efter 14 dage for Philippi Jacobi dag lade det indhegne, så enhver sit gierde kand verre ferdigt, som forsvarligt kand verre.

7. Ingen må lade slåe dieres eng nogensteds entten norden eller sønden byen om året, førind det af lodseiere blifver vidtagen. Hvo her imoed giør, bøde, så ofte det sker, 2 rixdalle.

8. Epterdi meninge borgerskafvit kiøber dieris væd och ildebrand af bønder, som der med kommer hid til byen, och en part af andre gotfolk tilhandler sig på skove udi naboelauget en diels dieris brendsel, och nu fåe ugger siden, da hafver nogle af borgere soldt til fremmede skibsfolk nogle pramme fulde med vædt, som icke tilforne sedvanlig hafver verret, och der med giort forprang, andre fattige folk, som kiøber dieris væd af bynder, til afbrek och skade. Deromb blef vedtagen, at hvo som befindes at selge och afhende noget væd eller och lade det skibe, da der fore at bøde til kongen 40 mark och til byen 40 mark.

9. Hvilke som blifver tilforordnit at skal verre byens kemner eller och udkorrig at verre rodmester, eller och jordskyld penge at opkrefve, markmend eller anden byens bestilling, och der udi veigrer sig *och* icke vil det vere, da bøde 1 rixdaller och ligevel samme bestilling at påtage.

10. Dersom byens kemner forsømmer nogen sager, som dieris bestilling vidkommer, och det ofverbevises kand, da dennom derfor at stande til rette och udlegge di bøder, som forsielsen och gierning kand verre, af den forsømmelse findes hoes.

At dette således holdis och epterkommis skal, som forskrefvit står, da til ydermere stadfestelse hafver vi med eigne hender her neden underskrefvit. Actum die loco et anno ut supra.

Fredagen den 8. januari anno 1675 er og blef foreskrevne vider og vedtegter lest for borgemester og rådmend sambt menige borgerskab.

Læst igen 10. jan. 1676, 12. decbr. 1677, 11. decbr. 1678, 10. jan. 1682 og 19. jan. 1708. 7. jan. 1717 har man begyndt en lignende bemærkning om læsning, men ikke fuldført den.

Om håndskriftet se foran side 409—10.

Fredericia.

Følgende vedrørende Fredericia bys videbrev findes i rådstuebreve indkomne fra 1682—1699, fol. 428.

19. august 1695. Eftersom fornemes store uskickelighed i marken tvert imod kongl. majst. allernådigste lov, vide og ald billighed, som oldermændene med tiltagne syfnsmænd skulle forbyge efter videbrefs indhold, som icke er til dato sket, mens mere søger derris egen vesen og forsømmer gemene beste, hvorfor befalles bemelte oldermænd Svend Mortensen og Lauridts Brandt strax idag at giøre den anstalt til klocken 12 slet, at lade møde toe borgere af danske sogen og toe af tydske sogen ved Høiled, som skulle holde vagt til anden dagen samme klockeslet med markmanden for ulovlig tyring og tyfver, som skulle omgåe, sålenge noget korn er i marken. Og ifald nogen skade sker i en eller anden måder, skulle de, som vagt hafver, der til svare og betalle, og så fremt oldermænden icke her med har flitig opsyn, skulle bøde, enhver for hver gang sådant kand befindes, toe rixdaller til de fattige, hvor for de skal vorde udpantit og søge deris regres igien, om nogen findis ofverhørig og icke forretter derres vagt nat og dag, som ske bør.

A. Winterberg. Friderich Hülsenberg.

Reglement over fellets græsjevning i Fredericia ifølge videbrevets 23. post.

Om heste, kiør og ungnøder.

1. For i år tillades det enhver eier her i byen af hus og gård at sette sine egne heste, kiør og ungnøder til gresning på fellederne uden Prinsens port, Handerup skov samt heste i Hybye felled og uden

Kongens port uden videre repartition; dog skal en hver eier inden 1. april på en hvis fastsat dag tilkiendegive oldermændene, hvad hand i dette år vil have på fellets gresningen, som bemelte oldermænd antegner og brender, hvorfor de nyder 1 sk. for hver hest, koe eller kalv; derefter indgiver oldermændene specificationen inden 10. april derefter til magistraten, på det deraf kand erfaris, hvor mange høveder, der er til gresning, hvorefter gresligningen kan tilkomende år og siden fremdelis hver år reguleris.

2. Derimod antager nogen, som eier hus og gård, andres heste, kiør eller kalve på gresning enten i år eller herefter, straffes hånd med 2 rdl. for en hest, 8 mark for en koe, 4 mark for en kalv, halfparten til oldermanden og halfparten til angiveren.

3. Angiver en eier af hus og gård ikke rigtig, hvad hand har udsat på fellets gresningen enten i år eller tilkommende år, straffes hand med 2 rdl. for en hest, 8 mark en koe, 4 mark en kalv, halfparten til oldermændene og halfparten til angiveren.

4. For tilkomende år og siden fremdelis fastsettes tallet til fellets gresning på bemelte byens felleder på 500 hoveder, hvilket tal det ei må overgåe. En hest eller koe regnis for et hoved, 2 åringes kalve for et hoved og fire får for et hoved, hvilke sidste allene må være på Hybye felled.

5. Oldermændene påleggis fire gange om someren at møde i Handerup skov og de andre felleder, da høvederne i en af magistratens overværelse, om de så for godt befinder*), efterses, om de ere brente og antegnede. Befindes da nogen, vorder de indtaget, og om nogen bevises over at have same indsat, straffes

*) *De sidste 6 ord er senere tilføjet.*

den skyldige efter bemelte 3. post. Men er det uden byes creaturer, som er løben over, betalis indtegtspenge som sædvanlig.

Angående fårene.

1. Siden indbygerne ei allerede er tilkiendegivet denne forandring, så, når de hos oldermændene inden marti måneds udgang på en vis bestemt dag, har ladet deris får antegne og merke, hvorfor oldermændene nyder ½ sk. for et får og ¼ sk. for et lam, må de beholde fri gresning til dem i somer i Hybye felled og uden Kongens port. Men ingen anden steds må findes fra 1. april til 1. october under 8 sk. straf for et får og 4 sk. et lam, som betalis til den, som same indtager.

2. Denne optegnelse leverer oldermanden inden 10. april til magistraten, på det deraf kand erfares, hvor mange får og lam der i år er til gresning. Men

3. tilkommende år og fremdelis indeler magistraten med fire af de kyndigste 16 mænd om indvånernis omstendigheder det således, at indbyggerne ei må have et høiere antal end 300 får, som reparteris således, at en stor gård ei får høiere end 4 får, én mindre 3 får og den mindste 2 får, hvilket igien decurteris dem i indelingen.

4. Vandmølleren og de 2 skovfogder skal iår og fremdelis enten tøire deres får ved deris huse eller og sende dem til gresning på Hybye felled med de andre, da ingen løse får må findes i Handerup skov eller ved Prinsens port fra 1. april til 1. october.

5. Tager nogen eiere af hus og gård her i byen andres får til gresning, betalis 4 mark for stk., halfparten til angiveren og halfparten til oldermændene, og strax at tagis fra hiorden.

6. Angiver enhver ikke rigtig inden marti måneds udgang hver år sine får og lam, betaler hand i straf for hver får 2 mark og et lam 1 mark, halfparten til oldermanden og halfparten til angiveren.

Angående indelingen på 500 høveder at sette årlig herefter på fellederne uden pengis afgift i nogen måde videre end hidtil sket er.

1. Når oldermændene den 10. april har til magistraten indleveret specification på de høveder, som indbyggerne forlanger til gresning, fastsettis en hves dag, at magistraten med 4 af de 16 mænd forfatter indelingen efter enhver mands omstendighed således, at det fulde tal af 500 høveder kand udkome, da en hest og koe regnis for et høvid, 2 kalve for et høved og 4 får med lam for et høved.

2. Så meget mueligt indrettes gresligningen efter indkvarteringen, så at en fattig mand, som har en koe og svarer en portion, kand nyde et høveds gresning og bør i syderlighed efterses, at enten de, som svarer inkvartering eller de, som derfor er befriet, men dog eier hus og gård, icke får flere høveder til gresning, end hand til sin husholdning nødvendig behøver, således at det ei overgår bemelte antal.

3. Da agerdyrkerne nødvendig behøver deris bester til gresning, så siden de forunder indbyggerne for- og efterårs gresning på marken, er det og billigt, at de nyder de heste, som de til deris aufling høi nødvendig behøver i denne repartition, men har de flere bester, end de til auflingen høi nødvendig behøver, da må de søge anden leilighed, alt på det, at de øvrige indbyggere ei skal mangle gresning til deris creaturer, siden tallet ei må overgåe 500 stk.

4. Så snart repartitionen er ferdig og underskrevet

af magistraten med 4 af de 16 mænd, leveris same til oldermændene, som giver enhver tilkiende, hvormange høveder, hand kand fåe til gresning, med hvilken repartition de skal lade sig nøie uden videre modsigelse.

Dette reglement have vi efter byens omstendighed på det nøieste overlagt og forfattet, så vi således til den gunstige magistrats nærmere foranstaltning og påfølgende approbation indstiller.

Fredericia den 13. Februari 1769.

Gregers Erichsen. K. Schmidt. Daniel Steube.
M. Pedersen. I. Dinesen. Anders Jensen.
Niels Helt. H. Ollesen. Niels Nielsen. Niels Gye.
Hans Hansen. Niels Melsen. M. Pagh. Bang.
G. Linnemann. Paul Hansen.

Da denne høifornødne indretning til et græslæg på fellederne ved Fredericia er høist tienlig for indvånerne, og vi med ovenanførte 16 mænd samme nøie har overlagt og igiennemgået, så vil same efter nuværende omstændigheder kand være indbyggerne til gavn og nøtte; alt så finde vi ei videre ved dette reglement at erindre, men same til høi- og velbårne hr. stiftbefalingsmand von Levitzaus gunstige approbation og påtegning underdanigst indstiller.

Fredericia rådstue den 18. februari anno 1769.

H. D. Hoffman. H. Lund. H. M. Richter.
T. Thomsen. A. J. Holst. P. Lorentzson. J. I. Bruun.

Forestående af Fredericia byes forordnede 16 mænd med overlæg af magistraten forfattede græsligning vorder hermed approberet.

Odense den 1. marti 1769. T. Levetzau.

Læst for tilstædeværende og opkaldede borgerskab på Fredericiæ rådstue den 24de februari 1775.

H. Lund. H. M. Richter. S. V. Lindberg.

Efter originalen, som findes i Landsarkivet i Viborg, indført i Kongelige befalinger m. v. 1660—1773 ved Hans de Hoffmann, *Fredericia rådstuearkiv.*

Kolding.

I. 1556.

Desse epterskrifne articler er bevilliget och samtykt oc vedtagne af menige markmend uti Kolding ubrødelig her epter at holdis under slig brøde och vide, som her epter følliger:

1. Først at hvilken borger der markjord skal hafve udi Brendekiersmark, hand skal dend hafve met borgemesters och råds samtycke och gifve derfore til byen, når hand dend annammer tuo daler oc til borgemestere och råd tuo daler. Desligste hvem eng skal hafve, gifve byen én daler och borgemester och råd én daler, och skal hand vere forplichtet til at holde disse epterskrefne vilkor oc articler, som her epter følliger.

2. Først at hand skal self bruge sin jord och eng och icke lone eller leige dend bort til nogen anden by. Hvilken der imod giøre, hand hafve der med forbrot sin markjord, uden hand kand fange den igien på det ny met borgemesters och råds samtycke epter dend sevon hafver veret af gamel tid.

3. Item hvilken som icke holder sine gårde ved magt, suo at de ere vangs verige, på de tider och terminer, som dennom forlegges, och menige markmend

vedtager, hand bøde for det første gang fire sk. danske eller och pantes derfor. Findes hand der ofver ulydig, da bøde hand den anden gang otte sk. Och dersom hand genstridig findes den tredie gang uti det samme år, da hafver han dermed forbrot sin markjord.

4. Item hvilken som setter sine heste eller øg uti marken om nattertide enten uti tøger eller helde førre end krop och kieruf er afført och det kand hannom ofverbevisses, hand hafve dermed forbrot sin markjord epter gamel sevon, uden borgemester oc råd ville unde hannom den igien på det ny. Desligste skal och ingen mand sette deris heste eller øg uti marken om dagen under samme brøde, uden når de høster. Det samme er och om nogen rydder i marken uden borgemesters och råds sambtycke undertagen fore deris egne rette aggerende*), som gamble sevon er.

5. Item hvilken som icke udgifver sine tiende penninge, når hannem tid forleggis, hand hafve der med forbrot sine 18 sk. Vil hand dennom icke utgifve, da pantes hand der fore.

6. Item når nogen gård, som markjord tillegger, selligis bort frå rette eigere eller och om hosbunden flytter der frå oc uti en anden gård, da nyder hand icke sin markjord, icke heller dend anden, der kommer uti gården igien uden borgemester och råd vel unde hannom det.

7. Item skal oc ingen her epter hafve markjord, som sidder udi leigegård epter som sevon er af gamble tid.

8. Item når nogen trette kommer emellom markmend, anten at den ene ploger eller slår den anden for ner eller och hafver borttaget af hans jord eller oc i hves måde den ene kand giøre den anden nogen

*) *der står aggerunde, men det må være aggerende.*

uret, da skal der utnefnis 12 markmend, och de skulle granske og sige der på foruden al vild under deris 18 sk. brøde, om de det icke giøre ville. Oc hvis de der om grandskendes och påsigendes vorder, der met skulle de, der tretter, nøgis på begge sider. Oc hvilken der ofver vidre tretter til tinge eller anden steds och icke vil nøgis met retten, der hannom er afsagt, hand hafve forbrot sin markjord.

9. Item på det at den grøde, som Gud almegste gifver på jorden, må hafve fred och skonsel for øg, fe, svin och andet kre, da skal hvert år herepter om st. Vulburgs dag tilskickes tuo danmend af markmendene, som skulle hafve tilsiun til marken uti det år, at det går ligelig til epter som sevon er uti andre kiøbsteder. Och hvis kre de lade indtage uti vongen, det skal udløsses af dennom, dog at den sker skiel, der skade hafver fangit. Fordrister seg och nogen der ofver at voldetage sit kre ud emod deris minde, da bøde hand derfor som for anden vold epter loven. Och skulle de tuo mend hver sante Vulburgsdag giøre regenskab for markmendene for hvis de uti det år hafver opboret.

10. Item hvilken dere slår sit kre uti vongen førre end afret er opgifvet, hand bøde der fore 18 sk. eller och pantes der for, når det er bevisligt. Desligste bøde den der icke vil lade vugte vongen, når hand tilsiges, eller och icke vil gifve markdrengen made, når det kommer hannom til epter menige markmends vetegt och samtycke.

11. Item skal oc ingen må bede uti vongen, som lade der pløie eller och age deris mug på marken frå sante Vulburgs dag oc indtil der er indhøst, under deris 18 sk. til brøde.

12. Item når markmend tilsigis at gange uti marken oc bese, hves gårde der ferdige ere eller oc uferdige. Hvilke der da icke møder self eller oc hans fuld .... bud uti hans sted, om hand er rettelig advart, hand bøde strax 4 sk. eller oc pantes derfore. Men dersom hosbunderne tilsigis, at de skulle self gange, oc de icke komme, da bøde den seg så forsømer 8 sk., uden hand kand bevise, at hand den tid hagde loglig forfald.

13. Item skal hver markmand gierde deris gårde och icke kaste der nogen grøft fore. Hvem det giør, hand hafve dermed forbrøt sin markjord.

At desse forskrefne article oc vilkår alle och hver besynderlig herepter holdis skulle ubrødelig under slig brøde, som forskrefvit stander, och epter som de nu anden gang bevilligt och samtykt ere af menige markmend på Kolding rådhus i dag forsamblet och alle dertil rettelig advart. Til ydermere vitnisburd oc sterkere forvaring, da hafve vi epterskrefne ladet trycke vore indsigle oc signetere her neden fore. Først borgemester och råd for os oc vore epterkomere. Dernest desse efterskrefne tolf danemend, som ere de eldste och beste markmend for dennom och menige markmend af almugen och deres epterkomere, som ere Hans Pederssen, Claus Stub, Jens Jørnssen, Tyggi Skofssen, Niels Bøgvad, Peder Clemenssen, Niels Matssen, Lauritz Nielssen, Rasmus Severinssen, Lauritz Staphenssen oc Morten Thamssen.

Skrefvet uti Kolding santi Egidi dag år 1556.

Hans Nielssen met egen hand. Anders Synnessen, med egen hand. Hans Perssen med min egen hand. Jens Pauelssen min eggen hand. Ancher Mounssen, min egen hand.

Efter Kolding vide og målebog, der gemmes i Kolding i byens arkiv. Den er i kvart, indbunden i skind og indeholder 92 beskrevne blade og omtrent ligeså mange blanke. De to første blade er ubeskrevne, på tredje blads forside står for oven: Om markmends vilkår oc vedtegt 1556 *og nede midt på siden:* Fremvist på Viborg landsting den 31. augusti 1691. *På fjerde og femte blad er en fortegnelse over byens fald og agre. På sjette blad begynder vedtægten, og den fortsættes om på 16. blad. Det er en afskrift, dog er de fire sidste navne originale. Hver post har en meget vidtløftig indholdsangivelse i margen, men den er ikke medtaget her.*

Derefter følger en årlig meddelelse om, hvem der har været oldermand siden sidste Egidi dag og sommetider en lille bemærkning om et eller andet vedkommende markordningen, enkelte gange fortælles der om strid, fejltagelser og bøder. Dette fylder bladene 16—20 og 23—39 og atter igen blad 78 til 92. Og de strækker sig over tiden fra 1596—1788. På blad 40—68 er der en fortegnelse over agrene i Brendekiersmark, hvor mange kvadratalen de er, hvor stor udsæden kan være og hvor megen hartkorn de har. På blad 21—22 og 69—77 findes der tilføjelser til videbrevet og meddelelser om større forretninger i marken.

II. 4. august 1616.

1. Eftersom stor uskickelighed seg er tildragen udi Brendkiersmark sønden Kolding, at der er blefven aggen ofver kornet, som det stod i sin beste grøde, hvilket hafver verit meget utilbørligt, som och af mange af markmendene er beklaget och er siunet och bevisligt. Då på det sådan ulempe endelig kunde blifve afskaffet, då hafver menige markmend i Kolding

verit forsamblet udi erlige velachte mands Ancker Mogensens borgemesters hus den 4. augusti anno 1616. Och då blef det vedtaget och samtykt, at hvilken af markmendene eller deris tienere, som motvilligervis agger ofver nogen mands agger, emedlertid kornet stander uhøst, då skal den, som kand ofverbevises och udspørges det at hafve giort, bøde for hver agger, hand ofverdrifver, én mark danske, hvilke penninge strax der efter skal udleggis eller pantes derfor. Och samme penninge skal den hafve, som skaden hafver bekommen. Och dersom skaden icke dermed kand betales, skal deris giøres derfor vederleg efter sex uvildige markmends samtycke og afsigelse.

2. Item blef samme tid af menige markmend samtykt och vedtagen, at dersom nogen af markmend eller deris tienere eller folk modvilligervis ganger tvert ofver eller langs neder ad nogens agger udi marken emedlertid kornet stander uhøst, och voder kornet neder och icke ganger udi renen emellom aggere, hvor deris erinde och bestilling seg begifver, då skal samme markmand bøde for hver agger, deris folk eller di self giører sti ofver och igemel, otte skilling danske til den, skaden hafver foit. Och dersom skaden dermed icke kand betalis, då skal der och derfor giøres vederleg efter sex uvildige markmends afsigelse uden al forhindring.

3. Item blef samme tid vedtagen och samtykt, at når markmendene blifver tilsagt, at løsse di onde urter af deris korn, och di derudi blifver forsømmelig och icke ville samme onde urter afløsse, då skal samme markmand, udi hves korn di findes, hafve forbrut en half daler, som hand strax skal udlegge eller pantes derfor.

4. Item blef samme tid vedtagen och samtykt, at ingen af markmendene skal hafve deris heste och vogne udi Brendkersmark udi høstens tid, førend krop och kierfve aldelis er indført, då skal den, som her emod giør, for hver gang hans brøst findes, hafve forbrut én half daler, som hand strax skal udlegge eller pantes derfor.

Efter Kolding vide- og målebog, blad 21—22, se foran side 422.

III. 1714.

Som uformodentlig af nuverende lodseiere udi Colding vang, Brendgårdsmark kaldet, beklageligt foregifvis og må fornemme stoer misbrug og anden usømelighed forefalder ved jordens afpløining fra hinanden, som gifves anledning til, idet en del af lodseierne, som nu ere, og icke self kan følge deris ploug, men må have fremmede tiennistekarle dertil, og tid efter anden samme omskifter, hvorved sådan misbrug ved afpløining forårsagis. Iligemåder imoed gamle vide og vedtegters vilkors lydelse, som dog af fremfarne konger og itsige regieringstid allernådigst er priviligerit at skal tilbørlig afholdes og i agt tagis, så icke befindes dermed rettelig at omgåes. Altså hafver vi hermed for nuverende og efterkommende lodseiere hermed udi efterskrefne punkter til menige mands gafn og beste, at igientage og fornye under vedbørlig her hos satte straf, som følger:

1. At enhver ved agernis pløining årlig skal lade ståe en grøn half fure eller balk imellum aggerne til en rettelig skilsmiskiendelse, og hvo som befindes efterdags icke således iagttager, bøde derfor til byen

og magistraten første gang én rixdaler, anden gang dobbelt, 3. gang sin feste forbrut.

2. Efter herudi den 2., 6. og 7. art. vedtegtes lydelse, bliver en hver, som her imod handler, enten af udenbyes mend så vel *som* indenbyes, som nogen markjord sig tilforhandler eller jorder bortleier og bortselger uden borgemester og råds vidende og samtøcke, skal dermed have sin markjords rettighed forbrødt, med mindre de med magistratens villie efter sagens befindende igien kand være fangelig, hvor udofver nuverende eller efterkommende oldermanden for vangen haver flittig at på agte og ufortøvet angive.

3. Herforuden skal iligemåde det støcke engjord i vangen, som forhen har verit nefnt til Byesvendseng, hand skal have nødt for lodseierne til broe at sige sampt tiende pengenis indkrevelse, hvor ud ofver skal vere befunden icke rettelig i tiennesten der imod at have omgået. Altså bliver nu hermed for godt befunden og vedtagen, at sådan omrørte engebond at nuverende eller efterkommende oldermand for vangen, skal nyde samme eng, hvor imod hand skal vere forpligt lodseierne i rette tid at lade tilsige, når nogen samling til markens beste skulde nødig eragtes, såvel og tiendepengene at indfordre og til behørige vedkommende steder i rette tider at levere.

At således som foreskrevet står, vel alt hvis ellers herudi denne vedtegtsbog findes indført, såvel og hvis vidre til nøtte og gafn her udofver kunde optenkis, er således idag samtøgt og til nye erindring giort af os samptlig underskrefne at skal holdis og efterkommis.

Colding rådstue, d. 7. mai 1714.

Hans Pedersen. Matth. Raff. Michel Danielsen.

Efter Kolding vide- og målebog, blad 72—74, se *foran side 422.* *Der er kun de tre underskrifter.*

IV. 1738.

Siden byens respective indvånere og borgere i mange forbigangne år har haft megen påanke over det, at de allene i Colding, som haver haft kvæg og bester, har også allene dermed beslåed og benytted sig hele byens fælletsgræsning, hvorimod alle deris nåboer og medborgere, som intet kvæg og bester har haft leilighed eller efne til at holde, ingen nytte eller loed, mindre vederlag for deris anpart har bekommet, da dog Koemarken af salig høiloflige konger er givet og confirmeret så vel den ene, som den anden i dessen allerunderdanigst efterlevelse til én lovmæssig græslæg ifølge herom udstæde og tinglyste placater og efterretning af rettens middels foregående syen og taxation, bliver følgende puncter heraf rådstueretten efter byens nerverende tilstand og leilighed for indeverende.

Anno 1738 vide og vedtegt.

1. Alle byens indvånere, som eier huse eller gårde her i byen, eller og som deris borgerskab vundet hafver, og ingen anden står det frit for, at nyde deris kiør og bester indbrendt på Colding fællitsgræsning, indtil 300 stk. efter taxationen, men hverken stude, kalve eller kvier, ei heller noget fra nogen, som ingen grundtaxt eller borgerlig tynge i Colding svarer, langt mindre fremmedes creatur, måe der under forståes eller antages, og som det er umueligt at dele græslæget i 4 til 500 ulige lodder i hvike mange *får* for meget, og flere for lidet, og til ingen nøtte indfalt, altså er i dend sted græslegget sat på rede penge, lige billig for alle, nemblig:

2. for hver koe, eller hest, som nogen lader indbrende på Colding græsning før st. Hansdag, betaler hand strax

forud ved indbrendingen, til græspenge ei mere end tre mark, og til brendpenge og dessen indskrifning 2 sk. Men efter st. Hansdag betales strax forud ved indbrending til græspenge for hver koe eller hest ei høiere end 2 mark og til brendpenge og desen indskrifning 2 sk. Hvorefter det er byen uvedkommende, enten eiermændene lader sådan deris kiør og bester græsses i lang eller kort tid. Men når nogen enten selger og afhender sin koe eller hest til nogen uden byen eller slagter sin koe og sligt bevises, da nyder hand i dend sted én anden frit på marken indbrendt. For hver får, enten dend har lam eller ikke, betales i græspenge til byens kæmnere inden Mortens dag 10 sk., og må de Colding får ei græsses iblandt kiørne, men alene ude på felletsheden.

3. For bemelte græspenge skal byens kemnere ved indbrendingen annamme og svare til, og giøre derfor regning til magistratten om Mortens dag, hvor efter samme græspenge uddeles retferdig imellem alle byens indvånere, halft efter grundtaxten, og half efter indkvarteringens repartition, som den allerbilligste græslæg og ligning for alle, så vel fattige som rige, og som har mest fundamente såvel af loven, som af høiloflige konge Frederich den Andens gavebrev af året 1580 og allernådigst forordning af 5. mai 1683.

4. Alt hvad kveg og bester, som uden Colding byes brende kand findes på Colding taxerede græsning, skal hyrden og vangmanden strax indbringe i Colding fold, og af eiermanden nyde til indtegtspenge 24 sk. for hver stk. inden det udlades. Skulle og slig ulovlig kveg og bester ved sligt indtegt komme til skade, have desen eiermand sådan skade for hiemgield. Og skal de anordnede borgere have dermed flittig indseende,

og hvis de antreffer noget ubrendt kveg og bester i marken, da hyrden og vangmanden det bøde for hver stk. strax til byen 8 sk., eller side derfor dag og nat i arrest på vand og brød.

5. Efter som ald pløilandet og auflingen af byens jorder er reparterit allene på husene efter grundtaxten, så falder også alle digerne allene på grundtaxten, hvorefter så vel den dige omkring Koemarken strax bliver at repartere, som de andre diger om Nørevang og om Koemarkens indtegt er lignet og skaffer så hver mand efter grundtaxten sin dige forsvarlig opkast og vedligeholdt eller lide for dessens mangel efter dend 5. post i hans kongl. majests. allernådigst confirmation under 6. aug. 1723 udpantning for hver fafn, første gang 2 sk. og siden hver gang dobbelt.

6. Byens kiør bliver bestandig ude i byens græsning, så vel nat som dag og ikke sommeren igiennem fra 1. juni til 1. sept. må drives i byen eller lengere end til de beskickede malkesteder aften, morgen og middag, som en hver vilde betiene sig af, eller tilregne sig selv den skade.

7. Og som Steilbierg og Brendkers taxerede græsning synden byen er ubeleilig for alt byens hjord norden byen, altså udleges disse 2de steder til dem, som begge sider nest Synderporten ere boende, som der til forsyner sig self med deris egen hyrde og varetegt og forholdes med indbrendingen og indtegtsfæe og dessen udløsning, ligesom om byens hele hiord om meldet er.

8. Hyrdeløn, varetegtspenge, vangelede og deslige fornøden omkostninger betaler hver mand pro qvota eller lide udpantning derfor, og pantegebühr for hver koe eller hest 2 sk.

9. Og som Niels Ibsen i Koemarkshuset ikke har holt forsvarlig opsigt med leden ved hans hus, men

tvert imod alle ordres fra magistratten ladet alle og enhver igiennem uden forskiel passere, som haver idelig ruineret digen til årlig bekostninger og forkiørt Koemarken, tilmed er Koemarken nu frem for tilforn afdelt i pløiland og græslæg, hvor efter Niels Ibsens fri græsning ligeså vel for ham som for alle Colding byes beboere ophører. Hvor imod hand er pligtig at svare og betale lige græspenge, indbrendingspenge og indtegtspenge som borgerskabet. Dog er hannem for hans alderdombs skyld forunt i dette år fri græs i Koemarken til 4 kiør og 4 heste, så frembt hand den ulovlig passage igiennem hans tofteled og dend der over forvoldende mulest på Koemarksdigen kiendelig afverger og dend sædvanlig gierde imellem Koemarken og Bramdrup mark i goed stand settis og vedligeholder.

Datum Colding dend 3die mai 1738.

Jens Duus. N. V. Juhl. B. Bahnsen.

Efter originalen i Kolding bys arkiv. Den er på fire folioblade.

V. omtrent 1740.

Instruxtion,

hvorefter Johan Lüdersen, Colding byes hyrde, haver sig at rette og forholde.

I. Skal han holde 2de folk til sig selv, som samtlig sommeren over bestandig skal vogte Kolding byes kiør, og fra foråret, så tilig de lades ud på græsset, til i efteråret, så sildig de igien bindes inde fra græsset, i hver gade hver morgen meget tilig blæsse og annamme hver mands kiør og dennem hver aften til hver gade her i byen igien inddrive.

2. Samme kiør skal hand hver morgen allerførst uddrive og omgræsse på fælletsheden uden Koemarken

og siden hver formiddag så sagte i græsbed ad dend nordre led styre dem ind på græs og i Koemarken til hver middag holde dem samlet på malkepladsen, samt strax efter malkningen styre dem andensteds ned i Koemarkens beste græs, og imod aftenen i græsbed føre dem sagte af Koemarken hjem i byen.

3. Stude, ungnøeder, får, lam, svin og giæs må ingen af Colding have i Koemarken, langt mindre må sådant eller andre creaturer af Bramdrup, Hardte, Rådevad eller fra andre fremmede eiermænd, findes derinde, hvorfore hand sligt hverken må antage, vogte eller lide i Koemarken, men samme, i hvem det endogså tilhører, strax indbringe i Colding rådstuegård, hvorfore hand da skal nyde de forordnede indtegtspenge, men for hvis hand ikke således indbringer og kand findes der, når kiørene ere i Koemarken, derfore bøde da hyrden for hver stor nød 2 sk., og for hver mindre creatur én skielling, hver gang det antreffis, som byen beregnes.

4. Hvis køer, som formedelst hyrdens ilde medhandling, vanrøgtelse eller forsømmelse kommer til skade, det skal hand fornøie og betale eiermanden for, og hvis kiør som løber øxnet, vil få kalf eller vorder syg og vil ikke æde eller slåes andet vanheld til, alt sådant skal hand strax lade eiermanden vide eller selv betale, hvad skade deraf årsages.

5. Hvis mangel eller brøst der findes på Koemarksdigerne, det skal hyrden under én mark straf til byen strax anmelde for eieren til digen, eller for byens kemnere eller og for magistratten.

6. Hver månet fra 1. mai til 1. october skal hyrden under 4 mark straf til byen, hver gang det forsømmes, lade skriftelig under sin hånd indlevere til magistratten fortegnelse på alle de kiør og høvder, hand har at vogte, og hvis de ere. Item også på

alle de heste, der er i Koemarksgræsning, og hvem de tilhøre, såvel som også på hvis kveg og heste beboeren i Koemarkshuset holder derinde.

7. Malkestedet må hyrden icke holde på et sted alene, men fra Koemarksleden af og langs ned til Dyrhaugen at forfløtte malkestæden jefnsides langs ved Rytterkoblen, og med en rifve udsprede giødningen i Koemarksjorden til nytte og forbedring.

8. Hvorimod hand for sig og sine folk da nyder til hyrdeløn dend sædvanlige husleie af byen, samt for hver koe, hand vogter under 8te uger, hver uge 2 sk. og over 8te uger indtil den halfve sommer 1 mark 4 sk., men ofver dend halfve sommer enten kort eller lang tid 24 sk., samt desuden for hver fremmet koe venpenge 4 sk., item til midsommer en middagsmelkning af hver koe, og til jul dend sædvanlige hyrderedsel, som for en vished ansettes til en siettepart verdie af fornefnte hyrdepenge. Dattum Colding.

Efter originalen i Kolding byarkiv. Den er skreven på et folioark.

1765 købte Kolding by en ny mark, Overmark, og nu 1766 gjorde man en ny vedtægt eller græslæg, der gjaldt for denne mark. Der skulde gives så meget af hvert høved, så renter og skatter og andre udgifter kunde svares, og så endda noget til afdrag på købesummen. Vedtægten er nok forskellig fra den forrige, men den er dog sådan, at det er de samme forhold, der går igen, om de end her er behandlet mere som en forretning. Den gengives derfor ikke her.

Vi skylder filialbestyrer P. Eliassen i Kolding Tak, først fordi han har gjort os opmærksom på disse aktstykker fra Kolding, og dernæst fordi han har hjulpen os tilrette med at få fingre i dem.

Skjerrildgård, Nebsager sogn, Bjærge herred.

1674.

Da høslætten indtrådte på Skierrildgård i året 1674 gav Knud Bille en af sine bønder fri for at deltage i dette arbejde og meddelte ladefogden skriftligt, at fritagelsen var given, ligesom han også lod det meddele til alle dem, som var tilstede ved hovarbejdet nogle dage i forvejen.

Formanden for høslætlavet bestemte imidlertid i henhold til videbrevet, at den fritagne bonde skulde pantes for sin udeblivelse, og der dømtes, at han skulde afgive i pant en høstle og en halv vogn.

Der opstod nu en retstrætte imellem Knud Bille og bønderne, formedelst di imoed hosbundens og fuldmechtigens ordre og befaling og imod hosbunden velbr. Knud Bille hans villie og minde hafver tilgangen og fratagen en hans velbrs. tiener Christopher Andersen i Nebsager en bagvogn fra, och en hiøelie, formedelst hosbunden hafde gifven hannem fri med en karl at slåe, og icke hafver villet achtet dend privilegie og frihed, som hans kongl. maist. adelen nådeligen meddelt hafver. *Under denne strid blev nedennævnte del af videbrevet anført i Bjærge herreds tingbog:*

Vi efterskrefne Skierrildgårds bønder og tienere hermed bekiender, at voris vide og vedtegt, som hid til dags hafver verit holden og efterfuld, ville vi og hermed vedtage frembdelis at holde og efterkomme udi voris sletemænds lav, når vi er sambled på hosbunden velbr. Knud Billes vegne til at slåe hans velbr. enge og gres lil Skierrildgård, i alle måder uden omstende, som det hid til dags hafver verit

manér — af hvilke vi nogle poster forbigår her skriftlig at forfatte, des årsag vitløftighed der ved at undvige, og nogen poster, mest macht påligger, er opsat, som følger.

1. Nårsomhelst bønderne er tilsagt at sambles på hosbundens vegne at slåe Skierrildgårds eng og gres, skal enhver møde på steden så tidlig, soelen opgår, tvende karle af hver helgård, en karl af en halfgård, og ligeså en karl af en boelshus; og hvo som icke kommer i rette tid, skal bøede for hver ofvergang, samblingen slåer, førind hand kommer, 2 skilling, undtagen dend første ofvergang, mens hvo som blifver borte en ganske dag, skal give der for til vide tive skilling danske. Hvis de icke den vil betalle med goede, skal formanden udnefne 4 karle af forsamblingen, som skal pante dend motvillige for samme vide.

2. Dersom nogen icke slår sin skor af hosbundens gres, som ded bør i samblingers og hofgiernings slæt, skal formanden udnefne 4 personer at siune og sætte hvis brøde, der skal gifves til vide for dend skor, der med rete påklages at være slagen hosbunden til skaede, hvor imoed ingen undskylding må gielde, for hvis billig brøde at udgifve på dend tied samblingens formand ded begier, eller derfor lide at vorde pantet.

3. Hvilke personer, som kommer i voris sletemands sammeling at slå, der icke ochså vare i nestafvigte år, skal gifve til igangspenge sex skilling, laed vere enten hand nogensinde for omrørte tid hafver verit i samblings slettelav eller icke.

4. Hvo som udi voris sambling lav enten udi ord eller gierninger nogen laster giørligen begår, hvor ofver Gud allernådigst kunde fortørnis, og skaede påfølge, så som banden, sværen, klameri at stifte eller nogen at gifve vedernafne, lasterlig ord andre med at

tiltalle, slig og andet, som lastelig er, enten af hvis her er benefned eller icke, skal aldelis verre afskaffed. Och hvo sig der imod ulydig lader befinde, skal bøede til vide derfor efter deris sigelse, samblingens formand udnefner der på at kiende.

5. Hvis penge, falden er til at bøede efter videns vedtegt, skal strax udgifvis på den tied, derom af voris formand vorder dennem forelagt slig skal udgifve, og der imod ingen undskylding gielde, uden så er, at de hafver hosbondens sedel, at de må vere fri, og dend lovligen første dag for voris forsambling lader oplæse, mens hvis nogen er ofverhørig, di skal pantes af dennem, voris forganger der til udnefner, og ingen vider eftermælle hafve der på ved anden laugmål eller retergang at talle eller talle lade, mens nøies med dend ræt, derom i voris samblinglav erlanges, som andre af des leilighed och hid til dags har verit manér, hvilke voris fornefnte vide- og vedtegtsposter, der nu er meldt eller herudi forbiganget, vi ei allenist vedstår den hid til dags at have holden — dend stund vi har verit velbr. Knud Billes tiener — mens os der foruden och enhver isærdelished tilforpligter samme vide til fyldestgiørelse at holde og efterkomme uden al omstende, til så lenge der ved domb og rettergang os afvindis, formedelst dend nøtte og gaufn ded hosbunden og os, som giør hofningsgierning, kunde verre. Og des til bekreftelse, at så skal holdis udi alt, som forskrefven er, har vi med egen hender underskrefvet eller voris signeter undertrykt.

Datum Hylleråd den 8. juli anno 1674.

Jens Rasmussen. Jørgen Rasmussen. T. R. S.
P. P. S. – I. R. S. – O. P. S. – I. R. S. – Terkild Nielsen.
N. S. S. — Niels Jensen. Mas Lassen. I. I. S. — L. S. S.

M. I. S. — I. S. S. — I. H. S. — I. H. S. — I. S. S. — I. K. S. N. O. S. — Søren Pedersen. Jens Andersen. R. R. S. I. N. S. — H. S. S. — I. N. S. — M. K. S. — I. K. S. Som samme vedtegt i sig sielf bemelte och for retten lest og påskrefven.

Endskønt det måtte antages, at Knud Bille havde magt og ret til at give en af sine bønder fri for hovarbejde, blev der dog afhørt en mængde vidner i flere retsdage for at få oplyst, hvad skik og brug havde været, så langt der kunde huskes. Retten dømte sletmændslauget til at tilbagelevere den pantede bonde sin høstlé og den halve vogn, og hermed var sagen afgjort.

Efter Bjærge herreds tingbog for 15. august 1674, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Forhen meddelt af Thyge J. Söegaard i Samlinger til jydsk historie og topografi, 3. række, 2. bind, side 51—54.

Hyrup, Skovby sogn, Bjærge herred.

Thomis Christensen var lovlig tilfalden at verre deris grandefogit i Hyrup efter deris videbref dette år og dertil blev sat af 6 mend på midfaste søndag sidst forleden; hvilken bestilling hand betiente ickun i siu uger, så siuntes meninge grander di ei kunde verre med hannem benøiet, formedelst di kunde icke få heigneden fred, som det sig burde, og tilmed sagde sig sielf af med bestillingen, og derfor var hand falden for én tønde øl efter deris videbref.

Dette affødte en retstrætte. Ved denne blev i retten fremlagt Hyrup byemends vedtagne vidtegt och skriftlige forseiglede videbref, *og dens 80. capitel anførtes:*

Når vore grandfougder hafver verit et år i befaling

og icke lenger vil hafve umaeg, da skal di til midfast søndag opnefne 6 mend, som skal udlegge toe andre grandfougder, som står ræt for, og hvilken icke vil vedtage, når det kommer hannem til ræt omkring, bøede én tønde øl, och siden fornefnte sex mend at udtage en anden grandfogit, som står ræt for. Vil hand og icke vedtage, da bøde lige vide, som forskrefvet står.

Efter Bjærge herreds tingbog for 29. august 1674, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Vindelev, Nørvang herred.

1774.

Videbrev for Vindelef bye.

Den daglige erfarenhed lærer, at når en bye ei har et vide- og vedtægts brev, som så vit muelig bestemmer og forskriver nogle visse regler, hvorefter enhver i sær har at rette sig — alt under en ufeilbarlig mulct, som af videfogden og 2de tiltagne mænd udpantes — så giør de fleste, hvad dennem selv lyster, uden at betragte de skadelige følger, som deres foretagender har og kan have for det almindelige, så søger mer den, der mist attråer uenighed og urætfærdighed, ved sværgen og banden samt andre Guds fortørnelser at værge og besmykke hans uretfærdige gierninger. For nu at forekomme al uorden eller i det mindste de groveste forseelser og feiltagelser, som fast daglig gåer i svang i store bønderbyer, have vi 2de underskrevne lodseiere af Vindelef bye fundet for got at overlevere til samtlige beboerne i fornæfnte bye dette videbrev, der er indrættet så vel efter lovens og forordningernes allernådigste bydende, som og efter

de os om Vindelef byes situation og eiendomme bekiendte tilstand; dog forbeholde vi os med ydermere at føie flere poster her til, dersom vi befinde, at sligt skulle være til byens bæste, lige som vi og ville findes ganske villige til at forandre et eller andet, dersom byens almindelige gavn det således udkræver.

1. Det skal i fremtiden være en almindelig regel for enhver, at han inden den 1. mai hvert år forsvarligen tillukker de ham og hans stæd tilhørende giærder, så at intet kan passere der igiennem for at komme ind i vangene og der giøre skade. Forser sig nogen herimod, skal han strax fra 1. mai af inclusive — som den dag, da alle giærderne og indhægningerne af videfogeden og 2de af byens beboere efterses — betale toe mark dansk eller 32 sk. til vide, og des uden for hvert stk. creatur, som bryder igiennem med hans skiødesløshed og slette tillukning, betaler efter forordningen af 14. april 1694 løsningspenge, som er af et stort høvede 8 sk., af et ungt nød og svin 4 sk., af hvert får eller gris 1 sk., hvilke penge ligeledes strax hos den skyldige udpantes. Så sætter byemændene ham atter dag, forinden hvilken han vedbørlig skal have hans giærder og indhægning tillukket, hvilket, om hans efterladenhed da atter befindes, så giver han 4 mark eller 64 sk. til vide, som således continuerer, indtil han har efterkommet hans skyldighed.

2. Da nogle i Vindelef bye have tiltruet og tilbådt sig den skik at tyre deres creaturer i kornvangen *), hvoraf daglig flyder kiv og trætte, så skal dette i fremtiden ei være nogen oftere tilladt at tydre noget creatur

*) *De sidste fire ord er en rettelse; oprindelig har der stået:* nogle af deres kiør iblandt bæsterne og på det jord, som ene og allene er udvist til tydergræs for bæsterne.

i kornvangen*); men enhver er pligtig at lade sine kiør og bæster efter aftale**) følge byens i græsvangene***). Forser sig nogen herudi, da giver han for hver gang†) for stykke 16 sk. til vide. Da enhver kan tydre på sit eget i græsvangene, hvad han vil††).

3. I den vang, hvor byemændene skal såe deres sidste kiærv havre, så og i alle andre†††) vange, hvor der er såed korn udi, måe intet bæst eller creatur tydres, langt mindre løsslåes, forinden der er høstet og kornet indført*†). Forser sig nogen herudi og imod, da bøder han for hvert stykke én mark eller 16 sk., samt betaler desuden efter de flestes skiønnende den skade, hans creatur har giort til den, som er bleven fornærmet. Dog skulde det hende sig, at en eller anden ei i rette tide med de andre byemænd ville føre sit korn i hus, da advarer videfogeden og 2de mænd ham, til hvilken dag han senest skal føre hans korn af marken. Retter han sig da ei derefter, så bør han lide skade for hiemgield, og formenes det så ei nogen, at han jo må drive sit bæst og sine creature i vangen.

4. Enhver græsser efter det hartkorn, som han skatter og skylder af, og dersom en eller anden ei har så mange creature, som han efter hans stæds storlighed med rette kunde tilkomme, så gives hannem de sædvanlige græspenge af de andre i byen,

---

*) *De sidste sex ord er senere tilføjet.*

**) *De sidste fire ord er senere tilføjet.*

***) *De sidste to ord er sat i stedet for:* hiord og koeflok, med mindre han har en a parte toft ved hans stæd, han kan sætte dem udi, *der er udstreget.*

†) *Herefter er overstreget:* han tydrer sine kiør blandt bæsterne.

††) *De sidste tolv ord er senere tilføjet.*

†††) *Her har oprindelig stået:* kornvange.

*†) *De sidste tre ord er senere tilføjet.*

der have flere bæster og creature end som der ellers kan falde på deres andel, hvorved det ganske og aldeles forbydes enhver især at tage fremmede og ham selv ei tilhørende bæster og creature på græs for dermed at complettere hans andel, hvorved ellers byens marker letteligen kunde blive oversatte med alt for meget fæe. Forsér nogen sig herimod, da giver han i vide af hvert bæst eller koe 64 sk., af et ungt nød eller svin 16 sk. og af et får eller gries 10 sk. og desuden inden 2de dages forløb, alt under dobbelt straf, skaffer sådanne ham ei vedkommende bæster og creature ud af byens marker til det stæd, hvor han har taget dem fra.

5. Befindes nogen at have skabede bæster og får eller andre smitsomme creature, da skal han strax ved videforsamlingen givc byemændene det tilkiende, der om sommeren udviser ham et særlig og adskilt stæd at holde det i tydre på, hvor så da på det nøieste skal og bør iagttage, at sligt besmittet creatur ei kommer løs, da han i så fald betaler den 1ste og 2den gang 32 sk. til vide for hvert stykke, men sker det 3die gang, da tillades det byemændene i følge lovens pag. 820 art. 7 at jage det i dynd og dræbe det.

6. Samme frihed har de og, dersom en kiøber noget kvæg på de stæder, hvor kvægsvagheder grasserer, og de kan kiende, at samme ligeledes er befængt med denne så fordærvelige syge, da måe de strax tage det ud, enten det er vinter eller sommer, og jage det i dynd, for om mulig at befrie byen fra denne ulykke. Og skal den skyldige desuden for hans særdeles formastelige adfær give 2 rdlr. i vide for hvert stykke fæe, han bevislig har tilkiøbt sig, hvor han dog vidste, at kvægsygdommen var.

7. Det skal ikke være de af byen formente, som have kalve og ungt fæe, at holde samme i en a parte hiard, omendskiønt en eller nogle ei have af samme slags fæe, så gives dennem derfore den sædvanlige vederlag, da dette tiener til enhvers opmuntring at beflitte sig på opdræt*).

8. Da det er befunden, at den såkaldede Fæilmoos er meget tienlig til at slåe og avle høe udi, som hidentil ei har kundet sket, formedelst den store uenighed, der har hærsket i Vindelef bye — hvor ofte en eneste mands modstand har omstødt alt, hvad samtlige byemændene have fundet for gavnlig og retteste — så skal i fremtiden fornævnte Fæilmoos ei opgræses eller noget creatur der på sættes, forinden slætten er forbie, og alt høet er indbiærget. Handler nogen derimod, da betaler han for hver gang for stykket 16 sk. i vide.

Så tiener det og til en almindelig regel, som lovens pag. 477 art. 31 understøtter, at hvad de fleste i en bye forenes om at være til byens bæste, og derpå læger vedtægt, bør af samtlige holdes uden modsigelse, lige som og den skyldige strax derfor kan vorde udpantet — uden mindste forbrydelse.

9. Ingen husmand må have mere end én koe og 4re får på byens græsning. Har han mere, da skal han enten forenes med byemændene om græspengene for de øvrige eller og strax skaffe dem af byen, under 32 sk. i vide af en koe og 10 sk af et får. Så måe ei heller nogen gårdmand, der tager en husmands giøskning til halv på hans jorder, forunde husmanden mere end de 3de første kiærver efter giøskningen. Forser en gårdmand sig herimod, så giver han 64 sk.

---

*) *De sidste elleve ord er overstregede.*

i vide, og fløtter en husmand hans giødskning af byen, da betaler han 1 rdlr. til samme cassa.

10. Begåes noget af det såkaldede ringe tyverie i byen, så betaler den skyldige i vide én rigsdaler og desuden tiltales efter loven. Det samme gielder og, om nogen bortstiæler giærderne.*)

11. Det er ingen tilladt fra udgangen af februari måned indtil october måneds udgang at drage og fare over anden mands ager og eng, da enhver bør følge de gamle veie eller kiøre på sine egne agere uden sin naboes fornærmelse. Om så meget mindre måe nogen kiøre og drage på tilsåede agre, ved hvilken årsens tid det end være måe. Forser nogen sig herimod, da bøder han i vide 16 sk. for hver gang. Således straffes og de, der nedtræde giærderne.**)

12. . Den skammelige sværgen, banden og tumlen, som en og anden hidendtil har forlystet sig med at udøve og bruge ved videforsamlingerne i Vindelef bye, skal aldeles være afskaffet og således straffes, at den skyldige, som begynder kiv og trætte ved grandernes forsamling, betaler strax i vide 16 sk. Men angriber han nogen med skammelige skiældsord eller slag, da bøder han 64 sk. og desuden tiltales efter loven.

13. Hvor som ikke lukker vangledene efter sig, når han drager igiennem samme, betaler hver gang i vide 2 sk.

14. Skjærer nogen vipperne af anden mands ager og samme hos hannem findes, eller og han derved antreffes, da erlegger han 1 rdlr. i straf til den, som således er fornærmet, og lige så meget nemlig 1 rdlr. i vide til granderne.

*) *De sidste otte ord er senere tilføjet.*
**) *De sidste syv ord er senere tilføjet.*

15. Driver nogen med frie forsæt og velberåd hue i anden mands ager eller eng, da erlegger han 1 rdlr. i vide og betaler skaden a parte til den fornærmede.

Stougård og Brandberg den 24. mai 1774.

Chr. Fr. T. Lüttichau. Brockdorff.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, i pakken Haraldskjær godsarkiv, diverse dokumenter 1655—1853.

Kongsted og Torp, Bredstrup sogn, Elbo herred.

1666.

De Kongsted bymænd indstævner 17. juli 1666 de Torp bymænd, fordi de holder særdrift och icke vil holde hiurde och hiurdelag med dennemb efter deres videbrefs formelding, som for retten blef fremblagt och iblant andit derom således formelder:

Hvo som befindes at tage noget fremmet kræ til gres heller holde nogen serdrift, den skal hafve forbrudt 1 rdlr. for hvert høfde, halfpart til øfrigheden och halfpart til lodseierne, så tidt och ofte det sker och befindes.

Et tingsvidne fra 1657 oplyser, at Kongsted kvæg og Torp kvæg gik horn imod horn på fellesgang, *så længe man kunde mindes.*

Kongstedmændene begærer dom for, at de Torp mænd holde hiurde og hiurdelag med dennemb och derforuden at bøde deres bøde for serdrift efter deres videbrefs formelding. *Og de Torp mænd bevise der imod med tingsvidne,* at deres fellesgierder imellem heignit och fellit icke hafver verit gierdet eller holdt vedlige — siden denne forleden ufredstid — som tilforn sked var, hvor ofver de Torp mænd er forårsaget sielf at

holde varetegt på deres kveg, *og så siger de,* at vi icke heller tør betro vores kveg under andre hiurder for de skadelige ulfve, så och for tiufachtige mennesker, som her omkring lader sig finde.

Dommen: Efter slig leilighed vidste jeg icke at tilfinde de Torp mend at holde nogen hiurdelag med Kongsted byemend, førend deres gierder blifver så forsvarlig gierdet, som de var och befantes den tid, de oprettet deres videbref med hverandre.

Efter Elbo herreds tingbog, for 17. juli 1666, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Gaverslund, Holmans herred.

1781.

Gade- og hegns-vedtægt for Gauerslund by.

Vi underskrevne Gauerslund byes beboere tilståer herved med hinanden at have indgået følgende vedtægt og forening angående Gauerslund byes gade og dens hegn, der bestandig af os og vore eftermænd skal holdes og efterleves, nemlig: at vi alle ere enige om:

1. At hvad ledene fra byen ere angående, da deles samme til vore gårde således som følger: a) Markled holder Mads Nielsen, Michel Laugesen og Lauge Madsen og Seier Nielsen for Peder hiulers og Peder Madsens stæder. b) Leddet imellem Morten Qvist og Hans Madsen holder Ole Pedersen og Hans Madsen, Søren Nielsen og Niels Thomsen. c) Tyreveis led holder Morten Qvist og Peder Hansen. d) Ledet for Mads Hvids gyde holder Mads Hvid og Anders Sørensen, og e) Hørregods ledet holder hr. Steenberg og Søren Qvist.

2. Hvad gadedammene ere angående, da skal vi alle være lige lodtagne i samme, dog således, at når en dam skal ryddes, da måe ingen rydde udi eller tage af den, førend vi alle først fåer det at vide, og enhver kan fåe sin part tildelt. Eiheller måe nogen rydde længere ind på vore tilstødende gierder eller grunde end som 3 alen derfra, der i forrige tider ligeledes har været brugeligt.

At dette således uryggelig skal holdes og efterleves tilståer vi herved med vores hænders underskrift, og måe denne imellem os oprettede forening skrives på behørig stemplet papir, såsnart samme kan bekommes.

Gauerslund, den 23. april 1781.

H. Schousboe. H. Steenberg.
Søren Qvist. Anders Sørensen. Mads Hviid.
Peder Hansen. Morten Qvist. Hans Madsen.
Olle Pedsen. Niels Thomsen. Niels Laues.
L. M. S. Mads Nielsen.

Efter originalen, der findes i Landsarkivet i Viborg, Gaverslund pastorat: diverse dokumenter 1752—1807.

Andkjær, Gaverslund, Holmans herred.

1758.

Videbrev for hartkorns besiddere,
som og for de andre beboere
samt hver anrørende udi Andkiær.

1. Grandstefne begyndes anden påskedag, derefter hver søndag i året, når kirketienesten er til ende, og noget efter enhver er hiemkommen fra kirke, som vedbliver til ald høe og korn er indauflet, ja så længe

nødiges. Andre behøvende samlinger ske ved advarsel med dertil værende byens horn af videfogden på grandestefne, som sædvanlig på gaden midt udi byen, hvor enhver mand eller udi hans lovlig forfald visse bud om søndagene og de andre samlingstider, som mælt, indfinder sig eller for udeblivelse til byen betale hver gang otte skilling.

2. På denne grandestefne videfogden, som efter rigtig omgang, en helgårds besidder, hver sit år, skal være betids tilstæde med menige mands tallestok, same han på anden påskedag af forrige års videfoged på grandstefnen imodtager.

3. Markvogteren eller andre uden nogen persons anseelse eller undseelse og frygt på en skikkelig måde angiver på grandstefne alt, hvad han eller de med sandhed ved og haver set af tilskadegående creaturer næst afvigte ugge, og videfogden på vedkommendes tallestok anmærke.

4. Hvo som finder sig i nogen slags måde af nogen fornærmede, anmælde det på grandstefne, hvor han af videfogden og hver tilstæde værende i ald mulig mindelighed strax forhielpes til ret og erstatning efter den befundene sande beskaffenhed, og den skyldige desuden efter samtliges upartisk eragtning giver noget til byen. Forresten den klagende på frisk foed og neste grandestefne sådant anmælde eller og siden tie og tage skade for hiemgield, undtagen æregields og eiendoms sag, hellers menige mand så vit mueligt se at afgiøre alle påkomne store og små stridigheder, imellem hvem det er, og hvad det end er, ved en kierlig og billig mellemhandling. Hvo der imod uden skiellig årsag så dermed umager øfrigheden eller anfanger med nogen slags ufornøden vidtløftighed,

betale til byen fiere mark og til byens fattige toe mark i penge.

5. På grandstefne og anden i nødig tilfælde samlings stæd overlægges og vedtages alt uforbigående til det almindelig og fællets tarf, være sig græs- og kornfredning, slæt, høst og indaufling med videre andre indkrævende ting, udi alt de fleste stemmer i følge lov og leilighed gielder. Hvo sådan enige vedtagelse bryder, betaler til byen toe mark og til byens fattige én mark.

6. Hvo som på grandstefne eller andre samlingsstæder bander, skielder, truer, bruger unyttige, ærrørige, nærgående og uanstendige ord, betaler til byen fiere mark og til dens fattige toe mark. Item ypper eller øver slagsmål eller slåer nogen af vrede på grandstefne eller ved samlinger, eller hvo som lever uskikkelig med fylderie og drukkenskab enten udi eller uden sit hus, udi værdskaber og forsamlinger, betale til byen én rdlr., til byens fattige én half rdlr.

7. 1. mai alle og enhver deris gierder, grøfter, heigninger og lede både inden og uden byen være udi fuldkommen stand og stå for fuld syen. De forsømmelige hermed betale første gang til byen én mark, anden gang efter advarsel toe mark og fremdeles dåbelt, indtil indmældte forefindes udi sin behøvende forsvarlig stand. Den derved årsagede skade den skyldige og erstatter. Slig heigning og fredning, til ald høe og korn er indauflet og længere, om vedtages, hvorledes og i hvad henseende til byens beste.

8. Hvo som med vogn, heste, creaturer, hvad slags, item plov, harre og harreslæder eller i andre måder tilføjer nogen mand skade på besåede eller ubesåede jord og ager eller eng vinter eller sommer, fornøjer

den skadelidende og betaler til byen, for hver gang det befindes, én mark.

9. Menige mand eller sit visse bud vedtager og overværer gierders og heigningers syen. Ingen understå sig at tage særsyen til gierder og deslige heigninger eller forøver nogen pantning med vider, men dermed forholdes som ovenmælt, og ved videfogden med tiltagne toe eller flere mænd pantning i så måde at ske. Hvo herimod anfanger med syen og pantning efter egen beram og ei efter samtlig vedtægt, betale til byen hver gang toe mark og til byens fattige én mark. Hvo som opsætter sig imod lovlig udpantning og de, sam panter, betaler til byen toe mark og til byens fattige én mark, som med det samme udpantes.

10. Først in majo om året græsjefning at ske, og vedtages fornemmeligen hvormange kiør på loden udi koehaugen. Med de andre af alle slags creaturer forbliver som sædvanlig. Midlertid de, som haver over sin lod, og de, som haver under sin lod, at give og tage for én koe udi byens koedrift toe mark, udi såkaldede fællets gang én hest eller hoppe ei under 3 år gammel 24 skilling, dito der under tolf skilling, et fæehøved ei under 3 år gammel én mark, derunder otte skilling, et årings kalf 6 skilling, item fem fåer for et fuldkommen høved udi græslæggen.

11. Er fastsat som uforanderlig herefter, at de huses beboere, der ere fæstere, haver hest og vogn, nyder toe kiør, og leiehuses beboer én koe udi byens koedrift. For hver koe græspenge, som nu i mange år så fremdeles toe mark. Med deres havende heste og andre creatur forholdes efterdags, som ald sin tid forhen. Over alt leiehusbeboer ingensinde have flere end én koe, som mælt. Her under undtages de nu

nye opbygte huse, hvis beboere tillades ei kiør i koehaugen uden på hosbondens lod.*)

12. Og besluttet, en helgårds beboer herefter at have udi Strandskoven eller på marken sommer eller vinter kuns 2 svin, en halfgårds beboer ét svin, ei udlades på skovens græsgang, førend de vorder med byens brænde brænt, som og stedse forsvarlig ringet. Hvo herimod bryder, betaler, så tit befindes, for hver svin otte skilling til byen, og de svin over bemælte deres lod strax hiemtage af skov og mark, udi dets mangel, til byen hiemfalden.

13. Ingen slags fremmed creaturer af nogen lodseiere antages på sin lod, men af byens beboere tage til sin lods fylde for indrørte fastsatte græsnings penge og ei mere, af hvad slags creaturer det end er. De antagne fremmede creaturer uden ophold hentages. Hvo her imod handler, betale til byen fire mark og til byens fattige toe mark.

14. Særtyring med bester samt følhopper, som haver føl, at tyre og sætte, hvor ved korn og fredgræs på ager og eng kand beskadiges, aldeles afskaffes. Item ingen løse eller i hælde bester at være på byens vedtagne tyring, eller vrinsk plage løse gående nogensteds udi byens skov eller mark. Enhver forholde sig med sine besters gang og tyring som og i alle andre forefaldene ting — under hvad nafn det er — efter menige mands vedtægt. Den skyldige og modbrydende betale til byen to mark, så ofte hans i så fald brøst findes.

15. Ald særdrift med kvæg afskaffes indtil auret er opgiven og overdreven med hele byens kvæg, for ingen del at lade noget kvæg komme der, auret enten

*) *De elleve sidste ord er senere tilføjet.*

først eller sidst til sin fornøden fællets nytte fredtages, ikke heller nogen anden slags creaturer, førend det med denne fredning og nytte er til ende. Udi øfrig forbliver byens kiør, årings kalve og fåer fremdeles under hyrde vogtning og varetægt. Hvem underståer sig herudi at forandre eller imodbryde noget, give til byen hver gang toe mark og byens fattige én mark.

16. Ej at såe, slå og høste samt at indkiøre høe eller korn udi fællets vang og byens indtægt af ager og eng, førend den der om vedtagne tid. Item ei heller i så måde berammes, før efterset af samtlige lodseiere befunden dertil moen og tienlig. Findes nogen kiendelig sendrægtig og forsømmelig udi sin auflings drift og befordring og derover tager skade, har han sig self at takke derfore. Er heller hans omstendigheder således, at han ikke kand, som han gierne vilde, befordre sin auflings drift med de andre lodseiere, bør dermed i alle mulige måder efter hans leilighed at føies. For resten: den sidste kierv med den første kierv udi byens kornvange og indtægter fredes af hver og for hver mand, ja ingenlunde udi nogen byens kornvange og indtægter samt nye slagne bårer og enge lade tyre, i hælde sætte eller løse gå bester eller nogen slags creaturer, førend høe og korn med ryfning over alt er hiemkiørt, og om bester samt andre creaturer dets udladelse derpå af samtlige lodseiere vedtages. I øfrige forholdes i den fald videre i følge forindmældende 14. og 15. post. Hvo ei lade sig dette i alle sine omstendigheder være efterrettelig, men forholder sig derimod, erlægge til byen for hver gang, modbrydelsen *sker,* toe mark, og den skadelidende fornøie.

17. Med de nyeskårne hesteplage må i 14ten dage efter de ere skårne, gå og trækkes over hver mands

fredbårer og agerender, dog hvor mindst til skade, men ikke gåe eller trækkes his og her over ens eller nogles isæragere, mindre tyres derpå. Hvo her imod giør, fornøje den skadelidende og betale til byen toe mark.

18. Ingen at pløie, slå og høste hinanden for nær eller være og handle, udi hvad tilfælde det end er, sin naboe og næste til nogen fornærmelse og beskadigelse, lade stå urørt agerréns furer imellem sig og naboen, ei forandre, flytte eller oprykke self eller ved andre gamle eller nye satte og forrefindende lovlig skiæl af pæl og sten eller anden kiendetegn til skiæl. Item ei hugge eller hugge lade på anden mands hovedskovsparter og skifter eller agerenderskov, enten overeller underskov, og, for at enhver kand vide sin skovs parter, oprette og sætte kiendelig skiæl imellem hvers. De her imod befindes at handle, betale til byen fiere mark og til .dens fattige toe mark og aparte fornøie den fornærmede.

19. Alle ulovlige og skadelige veie og gangstier aflægges og forbydes, derimod de af alders tid værende fornødne veie, stier og igiennemfart for alle og enhver uforhindret, på hvad sted det er og være kand, til den ende i stand holdes til fri fart og gang leder, lukkelser og stætter. Item ei hindre eller hensætte vand, på nogen stæder fra sin gammel sædvanlig låb. Hvo herimod giør, betaler til byen fiere mark og byens fattige toe mark.

20. Til møentorveskiør udses, hvor bekvemmest, best og uden skade på byens fællets grund, som og sand grued at grave og tage; hellers enhver holde sig dermed på sin egen grund og icke på andres. Item alle og enhver at entholde sig fra at grave ler, grued eller sand til nogen skade eller nær veie og stie

til nogen hinder for fart og veifarende eller skadestagelse af mennisker eller creaturer, som og uindheignede brønde at afskaffes eller og forvares således, ingen mælende — fornemlig børn — og umælende derudi komme til skade, enten på byens gade eller, hvor det være kand, her imod at øve under høieste ansvar, betale til byen fiere mark og til byens fattige toe mark.

21. Alle voldscreaturer eierne i tide og så snart derom advares lade hemme således, de ingen skade giør eller og alddeles afskaffer. Hvad skade samme giør midlertid, når det eieren *er* bevest, at det er volds, og først advare, betaler eieren den eller de skadelidende den tilføiede skade.

22. Hvo befindes eller skielligen kand overbevises at nedkaste, opbryde eller borttage nogens led, stænger eller tilhørende gierder og grøfter uden eierens vidende, villie og tilladelse; item enten tidlig eller sildig, ved dag eller nat, hvo antreffes og kand ofverbevises, at hentage og plukke af nogen mands gierder, inden eller uden byen, friske eller gamle stafre eller gierdsel, straffes første gang med én mark at betale til byen og siden dåbelt etc.

23. Hvem betreffes, hvo være må, ei at lukke vel og forsiktelig efter sig lede og lukkelser, erlægge til byen otte skilling for hver gang, og de som bliver det var, ser det og ei råder boed derpå, så ingen skade tilføies derved, eller og dølger og medvidere derudi, betaler ligeledes otte skilling hver sinde.

24. Ved torveskiæring udi torvemoesen ingen må komme videre end hans egen torvegrund sig strekke. Item ved torvens sætning eller hiemkiørsel ei at skade nogen på sin eng eller græs. Hellers enhver samle

sin tørveaffald og komme udi den nyeligste torvegrav, alt under straf til byen toe mark *for* enhver, som ei således forholder sig.

25. Byens stenbroer, våser og veie inden og uden byen, hver sine udi upåklagelig stand at holde under mulct til byen én mark, så tit findes påklagelig efter vedkommende derom advarede; item kirke-, mark- og skovveie på byens grund menige mand, ingen undtagen, ved tilsigelse, når bekvemmest, indfinder sig endrægteligen at forfærdige på beste måder mueligt. Hvo her udi findes uvillig og ei indfinder sig, som mælt, betaler for hver gang sin uvillighed og udeblivelse til byen én mark.

26. Byens hyrde og markvogter antages af samtlig lodseiere, enhver villig giver dennem sin andel af den accorderede løn i alle sine ting udi rette tid, samt anskaffer, efter rigtig omgang og tilsigelse betids om aftenen før af hyrden og markvogteren, hver sit forsvarlig bud til så vel kvæget som marken, når behøves, at medvogte. De uvillige her udi give til byen hver gang én mark. Ingen må forurette eller overfalde hyrden eller markvogteren enten med utilbørlig ord eller slag, men hvad haves dennem at påanke, mældes på en vedbørlig måde ved grandestefnen, der stridigheden billigen efter sagens forefindende beskaffenhed afgiøres imellem begge parterne. Hvo her imod sig forholder, giver til byen toe mark og til dens fattige én mark, og den uretlidende at fornøie.

Her imod hyrden og markvogteren, som hver mands tiennere sig at vise lige tienstvillig, ærbødig og skikkelig udi ord og gierninger imod hver mand, ingen utroskab eller underfundighed forøve imod nogen, men være alddeles af ald efne på hver mands lovlig gafn i alle

dependerende ting, og hyrden fornemmelig have god opsigt med hver mands creaturer, han vogter, forsvarlig drive det ud og ind af byen, flittig og omhyggelig drive det udi marken til markeskiellet imellem Andkier og tilgrænsende byers grund, være ansvarlig, om noget af creaturerne beskadiges ved hans uagtsomhed og uvillighed, item have ald omsorg for menige mands creaturer kommer hiem middag og aften til sin eiere, til den ende stræbe at få det alt under sin drift ind i byen, over alt forholde sig villig med at opsøge de creaturer, der stundum kand imod hans villie blive tilbage og ei under driften hiemkomme, samt lade sig være i alle sine ting efterretlig, hvad han ifølge gafnlig vedtægt befales.

Forresten, hvad hyrden og markvogteren kan have at påklage, anmelder de ved næste grandstefne, og der da ske, hvad ret er på ald lovlig og billig måde. Skulle hyrde og markvogteren finde sig i nogen måde*) herudi modbrydende, betaler de til byen én mark og til dens fattige otte skilling hver gang.

27. Hyrdehuset og smedstæds bygning**) holder hver mand ved lige, og hver sin part deraf, når indkræves, forsvar*lig* og upåankelig i stand holder. Den her udi uvillig og forsømmelig, betaler til byen toe mark.

28. Videfogden må ei tage nogen forsømmelse i hvad han bør at forrette, ei nægte nogen sin ret, men villigen og oprigteligen forhielpe enhver dertil, item ei urettelig handle med nogen lodseieres tallestok, alt under mulct til byen toe mark og byens fattige én mark, så tit det sker, og han overbevises.

29. Alle forskrefne mulcter og pengestraffer til byen og fattige, videfogden tilligemed 4re af lodseierne hos

*) *De tre sidste ord er senere tilføjet.*
**) *De tre sidste ord er senere tilføjet.*

de uvillige betalere, i hvo de ere, udpanter og tager pant over mulctens værd, som ståer til løsning en vis tid, i længste inden viden skiftes eller længe før efter omstendigheden, i den fald pant indløses, i dets mangel dermed efter loven forholdes. Midlertid tager videfogden panterne til sig, som og indkomne penge derfor, som alt anvendes til byens nytte i alle slags tilfælde — og byens fattiges del uddeles efterhånden til de nødlidenste i Andkier*) — efter menige lodseieres got findende.

Hellers indtages de mulcter ved gierders og indheigningers syen, med hvis deraf dependerende. Item ved nøie undersøgning udi Strandskoven, som fællets drift for alle slags byens creatur, om fremmede creaturer samt om formange og over loden med videre at erfare kand forrefalde til byen, må bruges til nødvendig drik for samtlige ved den i så måde hafde møie og gang.

For alt andet videfogden aflægger rigtig reigenskab til byen, og om nogen beholding af pant eller penge, da fra sig levere til den efter ham værende videfoged i senist på anden påskedag tillige med enhvers tallestok.

Alt hvad i tiden til byens lovlig nytte her foruden kand opagtes, vi samtlige ei lade mangle i agt at tage, villigen samtykke og fremme som hver mands gafn. Midlertid vi samtlige underskrefne lodseiere dette videbrevs udi alle sine indeholdene puncter og clausuler uryggelig holder og efterlever; som vi og i ald underdanighed itsige høie øvrighed i amtet hans excellence høi- og velbårne hr. kammerherre og amtmand hr. von Bülow til høigunstig ratification insinuerer.

Andkier d. 1. mai 1758.

---

*) *De elleve sidste ord er senere tilføjet i margen.*

Reserverende Hvilsberggårds besidders og underhavendes af alders tid frihed med slet, høst og andre ting undtagen forsletten, for resten til videbrevet i ald indholdende at efterleve underskriver.

M. J. Mule.

Betreffende heigning og freden på høe og korn, hvad mere dependerende af værende videbrevs mentionerede poster Hvilsbjerggårds eier og besidder samt underhavende under de udi dette videbrevs dikterede mulcter at efterleve, det hermed endvidere tilståes af

M. J. Mule.

Alle foreskrefne posters indholdende puncter og clausuler udi dette videbrev vi samtlige Andkiær lodseiere med vores underskrivelse samtykker, ja uryggelig holder og efterlever.

Efter en afskrift i Rigsarkivet i indkomne breve og besvarelser til general-landvæsens collegiet 1769, nr. 264. Forhen meddelt af Povl Hansen i Samlinger til jydsk historie og topografi, 2. række, 3. bind, side 149—58.

Børkop, Holmans herred.

1723.

I Koldinghus birketingbog for den 15. Januar 1737 findes følgende:

For retten fremkom Peder Møller af Børkop mølle og på samtlige Børkop byes lodseiere og egne vegne fremlagde et gammel oprettet vide og vedtegtsbref in originali sub dato 12. juni 1723 af menige Børcops lodseiere med respective rytter sessionens approbations påtegning, hvilken bemelte Peder Møller begierede for

retten læst, protocollerit, påskrefven og hannem igien tilstillet, alt i henseende slig nyttige document, om det ved uagtsomhed eller i andre måder kunde forkomme eller bortkomme, måtte da til vedkommendes fuldkomene efterlevelse hafves, når forlanges her af retten extraheret og meddelt og således vorde aldtid udi fornøden frisk minde. Hvilken vide og vedtægtcontract lyder således som følger:

I den hellige trefoldigheds navn hafver vi efterskrefne Børcop byes lodseiere som følger: velbr. hr. retmester Brun, Jørgen Mortensen Kroge, Povel Thomsen, Niels Ollesen, Peder Nielsen Dahl, Peder Nielsen, Hans Thomsen, Peder Tygesen Raun, sl. Stephen Dahls enke, Osted Hansens enke, Jens Jørgensen, Søren Christensen, Peder Hvid, Laurits Hvid, Peder Larsen, Søren Svoger, Jes Semonsen Møller, Ifver Thomsen, Hans Skousen og Gyde Andersen kiendes og giør for alle vetterligt i dette vort åbne videbref, at vi på byens, nytte, tarv, gavn og bedste ere samdregtelig ens vorden efterskrefne poster at indgåe og herefter hafver at holde under straf og bøder som følger:

1. Hafver vi den 24 juni anno 1722 vedtagen her efter at indheigne med grøft og gierde, hver for sin agger og grund, når fornødenhed tilsiger, og det med forderligste.

2. Frit fore er enhver at pløie og såe, høste høe og kornneg, dog icke at indføre uden menige granders vedtægt, og så icke at giøre nogen skade med frapløien, slet eller høsten, eller borttræder anden mands sæd med ploug, vogen eller andet, icke heller tyre enten bæster, kvæg eller svin i vangen eller engstub uden menige granders minde og vedtægt. Hvo her

imod giør, bøde, hver gang forseelsen findes, 2 mark til kongen og 2 mark til byen, og for særdrift hver gang ligeså meget til kongen og byen.

3. Ingen må indtage eller bryde videre jord, end hans lod er, udi de falde, menige grander vedtager at indtage, hver år i de andre marker.

4. Hvem som sætter mere kvæg udi Koehaugen imod menige granders græslegs formelding, bøde hver gang for hvert høfved 4 skp. byg til byen, og hvem, som ingen lod i marken hafver, gifver 2 mark for et stort fæhøvde til byen.

5. Ingen måe tage fremmede kvæg til græsning, være sig hvad det er, uden menige mandens samtycke, da bøde, hver gang der forseelsen sker, 1 mark til kongen, 1 mark til byen.

6. Ingen måe opbryde sine nåboers eller granders giærder, i hvor det være kand, hvem det giør, bøde 1 mark til kongen og 1 mark til byen og sætte gierden got op igien.

7. Hvem som forsømmer at hiorde med hyrden efter vedtægt, bøde til byen 1 skp. byg.

8. Enhver møde på grandstevne med sin talistok eller sit vise bud, undtagen hand er i lovlig forfald, under 1 skp. bygs brøde til byen.

9. Hvad, som de fleste i byen vedtager, det må én eller to ei kuldkaste, og *hvo*, som her imod giør, bøde hver gang for sin tråtsighed 2 mark til kongen og 2 mark til byen.

10. Videfogden skal være flittig på byens gafn og beste og møde i rette tider om søndagene på grandstevne. Siden grandstevne er holt, skal alle grander og nåboer eller deris vise bud være ham følgagtig at siune eller i andre bestillinger, hvad behov giøres.

Hvem her imod findes motvillig, bøde 4 sk. dansk hver gang.

11. Hvem som giør klammerie og trætte enten imod videfogden eller grander med truen, skieldsord eller hug på grandstevne eller i nogen forsamling, byens vedtægt og tarver vedkommer, bøde hver gang 2 mark til kongen og 2 mark til byen.

12. Når et stort menniske ved døden afgår, da skal 2de store folk af hver gård og én af boelet følge at bære ligget til kierken og icke flere møde til jordegilde under en halv tønde øls brøde til byen, dog icke forbøden, hver mand at tage sin koene med til arve øl, som er en god tønde øl og 3de stobbe brændevin at dricke, dog alle vedkommende hastelig at indbydes, under en half tønde øls brøde.

13. for det trettende, da skal dend mand, som er grandfoged, med menige mænd omdrage hver søndag og udpante hvis vide, som er forbrudt i den næst forgangen uge, og der som nogen mand der over sker nogen ubekvems ord med banden, høden eller truen enten i deris gårde eller uden for, den, det giør, bøde til kongen 1 mark og til byen 1 mark.

14. Og dersom nogen af de forsømmelige der over sker skade, hafve skade for hiemgield, og der som hand giør skade, da derfor at stande til rette efter lov og ret. Og skal dette vort videbref altid følge dend mand, som er grandfoged, i hans hus at forvare, og hand skal være forpligtig at lade det en gang hver sommer læse på grandstevne, så enhver kand vide sig der efter at rette. Hand måe eiheller tillade nogen pant at opdricke uden alle nåboers samtycke, under en half tønde øls brøde.

15. Ingen gieldhæster at komme i Vesterskov eller

Fløsterhold. Når nogen der findes, bøder 1 mark til byen.

At denne foreskrefne vores nødvendig vide og vedtægt således fast og ubrødelig holdes skal med alle sine ord og articuler, som melt er og forskrevet står, derfore underdanigst ere vi samtlige, at voris høigunstig øvrighed allerydmygeligst begierende dette med os at stadfæste og underskrifve.

Actum Børcop ut supra.

P. s. Haver vi samtlige byemend og lodseiere vedtagen at til fælles drift skal udlegges efterskrefne jord, som nu er inddiget, nemlig Kieldved, Rorhauge, Nørholdt, Tyringsagger og Heiselholt. Og skal bemeldte fælles fædrift for os og voris arfvinger holdes uryggelig, og enhver lodseier sin lod der i at hafve, hvor imod vi årlig til engslæt skal udlægge et fold agger, hvor på ingen måe tyrere, men frede det så vel som andet eng. At dette af os skal holdes urygelig, hafver vi det med egne hænder underskrefvet.

Datum Børcop den 12 juni 1723.

16 navne.

Forestående vide og vedtægts contract blifver ved denne voris påteigning til tryg efterlevelse af vedkommende stadfæsted, og erindres lovens pag. 477, art: 32, hvorefter byemændene sig med de forfaldene bøder allerunderdanigst retter og forholder.

Rytter sessionen i Colding den 27. septb. 1723.

L. E. von Wojda. H. Folsach.

Efter Koldinghus birketingbog for 15. Januar 1737 i Landsarkivet i Viborg.

Skjærup, Holmans herred.

1756.

....står det frit at indkiøbe andre, dog således, at de tager forbemeldte 4de postes indhold nøie i agt i henseende til dend svig derved kunde begåes.

8. Intet creatur må tyres, langt mindre løslades på aured i nogen kornvang; thi når hver mand haver fået alle sine kierve og rivelse derfra indført, skal samptlige lodseiere vedtage, enten samme vang skal bruges til tyring eller drift, da en vis dag og tid af dennem fastsættes til dends ibrugtagelse; dog må ingen lade sin rifning ligge længere end i det længste tvende dage efter at kiervene ere indkomne, undtagen veierligt det skulde forhindre. Men lader hand det længere ligge, skal det være hans egen skade. Hvo herimod forbryder, betaler for hvert creatur, som derpå findes, til byen 2 mark.

9. Skulde nogen have flere creaturer, end hans gårds lod tillader hannem at græsse på fællesgræsningen, som er Koehaven, fellesskoven og felledet, da betaler hand for hver fuld høved til byen udi Koehaven 1 mark 8 sk., men i fellesskoven kuns 1 mark. Dersom nogen skulde feile noget i sin gårds lods fellesgresning, gotgiøres hannem af byen for hver fuld høved 1 mark udi fellesskoven og for hver koe i Koehaven 1 mark 8 sk.

10. Enhver lodseiere, som haver boels- og husmænd, regner sammes creaturer under sin egen gårds lod og lader sig igien af samme betale, som de best kand forenes om — så vidt hans gårds lod kand strække, men det øvrige betales til byen af husmanden efter følgende post. Men skulde en lodseier være for-

bunden efter udgivne festebrev at græsse flere kiør af hans husmænds end hans gårds lod kand strække, skal de anses som lodseierens egen.*)

11. Såsom de andre husmænd udi byen ingen besværing haver med markgiærderne, så bør de at betale for hver fuld høveds gresning 8 sk. mere end lodseierne.

12. For at forebygge dend befrygtende nederslet og svig ved græsningen, skal enhver udi byen være forbunden til at lade alle heste, fæehøveder og svin, som hand vil have på græs i sommer, brænde med byens brændejærn, inden det kommer enten på fellesgresning eller tyring på marken, nemlig: Hestene med hestebrændet på det høire lår, item svinene på dend høire side med samme brænde og alle fæehøvder med kvægbrændet på dend indre side af det høire horn. Men på det ungfæe, som ikke haver så store horn, at brændet kan sættes, eller grise, som ei kunde brændes, klippes et S på dend høire side.

13. Begge brændejernene leveres snarest mueligt til Peder Sørensen Qvist, som dermed giør begyndelse på sine creaturer, hvilken leverer dem til Oluf Qvist og siden fra dend ene lodseiere til dend anden, som de efter lodderne følger, så at Østergård bliver dend sidste, hvor de af gårdens eiere bliver forseglede og viefogeden Peder Sørensen Qvist levered til forvaring, hvor de af flere lodseiere kand forsegles, om fornødent eragtes.

14. Husmændene besørger deres creaturer brændte hos dend lodseiere, de boer nest, når hand brænder sine egne, hvilken siden giver viefogeden tilkiende, hvor mange og hvad slags creaturer således hos hannem er bleven brændt for husmændene.

*) *De sidste 46 ord senere tilføjet.*

15. Eftersom alle byens creaturer bliver således brændte og merkede, kand straxen ses, om noget fremmed kommer der iblandt på græsset. Derfore skal byens hyrde og markvogter være forbunden til enhver på sit sted at have nøie indseende, at intet fremmed creatur befindes på byens græsning, og såsnart de noget fornemmer, da straxen at bringe det udi byens fold og advare viefogden derom. Findes de forsømmelige herudi eller hæler og tier med nogen, skal dend skyldige betale til byen første gang 4 mark, og om oftere sker dåbbelt.

16. Såsom landmålings forretningens extract for Schierup bye, dateret Rentekammeret d. 9. Decbr. 1732, viser, at byen til græsning er inddelt udi 14½ ottinger, hvilke således derudi ere inddelte, som herefter udi 19 post vises, så skal enhver otting nyde frie græs udi felles græsningen på 8 stk. fulde heste, 8 stk. fulde køer, 8 stk. andre fulde fæehøvder, 8 stk. fulde svin, 12 stk. får.

17. På det enhver kand vide, hvad én fuld hest, ét fuld fæehøved og et fuld svin er, da regnes dend for én fuld hest, som haver fyldt det 4de år, for ét fuld fæehøved, én koe eller et andet fæehøved, som haver fyldt det 4de år, ét fuld svin, som er 2 år.

18. Imod én fuld hest regnes enten 2de fulde fæehøvder, 1½ 3års plag, 2de 2års ditto, 3de 1års ditto. Imod en fuld fæehøved regnes enten 2de 3års fæehøveder, 3de 2års ditto, 4re 1års ditto, 2de fulde svin, 5 stkr. får. N.B. Væderen regnes ikke, men gieldvædere ligesom får. Imod ét fuld svin regnes enten 2de 1års, 3de ½års. N.B. Pattegrise eller de, som ikke er half år, regnes ikke.

19. Efter dend ligning oven udi 16 post er om-

meldet, kand enhver af byens lodseiere gresse i alt for sin gårds lod på felles græsningen så mange creaturer, som udi dend på efterfølgende side forfattede tabel udviser.

Tabellen viser, der er 17 gårde, én på $2\frac{1}{2}$ otting, én på $1\frac{1}{2}$, én på $1\frac{1}{8}$, fem på 1, tre på $\frac{3}{4}$, 1 på $\frac{1}{2}$ og 5 på $\frac{3}{8}$ otting. En af gårdene på 1 otting ejedes af fire, én på $\frac{3}{4}$ otting ejedes af to. En gård på 1 otting beregnedes til $38\frac{2}{5}$ fulde fæhøvder. De andre i Forhold derefter.

20. Efter samptlige lodseiernes giorde aftale blef alle de creaturer, som for nærværende tid vare i byen, den 19. marti sidst afvigte af dennem samptligen efterset og opskrevet på et hvert sted i byen, som til efterretning ere anførte på følgende tabel, hvor ved tillige kand ses, hvad en hver lodseiere kand gresse efter sin lod, sampt hvor mange nogle dend tid havde for meget, og hvor mange andre feilede.

Tabellen viser, at der efter loddernes størrelse kan græsses tilsammen $557\frac{4}{5}$ fulde fæhøvder. Der er tolv mænd, der har for meget, det bliver i alt $34\frac{47}{60}$ fulde fæhøvder. Der er otte, der har for lidt, det er tilsammen 96 fulde fæhøvder. Ejeren af Østergård, det er den til $2\frac{1}{2}$ otting, må have 96 fulde fæhøvder, og han har kun $22\frac{1}{15}$. Det er den, der tæller så svært til blandt dem, der har for lidt.

Efter d. 19 marti giorde opreignelse havde boels- og husmændene i deris huse, nemlig:

Her følger så en tabel over dem. Der er otte boelsmænd og sytten husmænd foruden skolemesteren og byens hyrde. En boelsmand har i reglen to-tre heste, ligeså mange køer, et par ungkræ, en tre-fire svin og en seks-otte får. En husmand har én eller to køer, en enkelt

tre, og tre har ingen køer, en to-tre har et ungt svin en del af dem har får, i reglen en to-tre eller fire stykker, en enkelt har dog syv.

Schierup bye d. 9. Juni anno 1756.

H. Moldrup.

Efter originalen, der ejes af gårdejer Niels Markussen Linnet på Vejlbygård i Vejlby, der er født i Skjærup, og hvis Tipoldefader Ditlev Marchusen i 1756 ejede den gård, der er på 1¹/₈ otting. Derfor gemmer han så omhyggelig de gamle papirer. Videbrevet er i folio på to ark. Der må have været mindst et ark mere, der har ligget uden om. På første blad har begyndelsen været, men det er borte, så der begyndes midt i en post. På første, anden og tredje side af det bevarede findes post 8—19, på fjerde side første tabel og post 20, på femte og sjette side de andre to tabeller og underskriften. På syvende og ottende side findes der optegnelser fra 1756 og 57, om hvor de skal så boghvede, hvem de skal have til hyrde o. l. Præstens annexbonde har ingen skorskifte i Linned mark. Han gør fordring på et skifte eller vederlag af de andre lodsejere, og hvis de ikke vilde dette, blev hand årsaged at andrage det for amtets høie øvrighed. *Sagen blev undersøgt og ordnet ved næste samling.*

Eltang, Brusk herred.

1667.

Hans Bertelsen i Eltang fordrit dom imod sine bymend om, hvis hannom fattis i sin greislod efter irettesettelse och opsettelsis indhold och derofver i

rette lagde videbref, som grander och nabuor i Eltang hafver giort år 1648 den 28. mai, som i sin første punkt formelder:

1. For det første skal vi lege greisleg hver år den neste søndag efter st. Valdborig dag på voris fæ, heste och øg och indjefne os det imellom, så at dend, som hafver mere, skal giøre dend skiel, som hafver mindre och strax på grandstefne gifve for hver nød 8 sk. och for en hest eller hoppe 1 mark danske på fellits greis.

2. Och hvilken mand, som er grandfouget och skiellies derved, skal giøre alle lodseigere och deris hustruer et gielde, som hans formand giort hafver, och hver mand skal tage sin høstrue med sig, uden hun hafver louglig forfald. Hver det icke giør, bøde en half tønde øl i lauget.

Efter Brusk herreds tingbog for den 27. Juli 1667, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Almind, Brusk herred.

I. 1709.

Videbrev for Kolding hospitals bønder i Almind.

Kiendis og hermed vitterliggiør, at vi samplig underskrefne Colding hospitals tiennere med annexgårde og den ryttergård i Almind her med indbyrdis udi kraft opretter disse efterskrefne vedtegtspuncter; hvilke bref vi sambtlig belove under efterskrefne faldsmål.

1. Først skal alle og enhver af vore byemænd, som nogen gård udi brug og fæste har, udi rete tide hegne for, hvis hans lod og anpart med rete tilkomme kand efter loven, under pant hos de efterladende 8 sk. til byen og 8 sk. til de fatige.

2. Hver år skal vi legge gresleg efter gårdenis skyld på Valborgdag eller neste søndag der efter. At når en helgård lader 6 kiør med de kvier, som ere løben, som forståes ved de personner, som har ei fult 6 kiør, når di ere løben eller icke, drive på koegang til greis; hvor imod en halfgård lader i samme koegang greise half der imod, og alt voris ongkræ og stude at drive på fellitshæde, dobelt så meget fra en hel som fra en halfgård. Skulle nogen af os formene mer på koegang og greis at ville have, end forskrevet står, da betaler hand deraf til dend mand i byen, som ei har så meget på sin gårds loed i koegang at indlade, 2 mark for 1 koe og 2 mark for it ungnød og 2 mark for it best. Ligeledis forståes det og med halfgårdsmændene, at de ei må greise mere end halft mod en helgård; og hvis kræ og bester, som går på hæden over en hver gårds lod, da de der af at give for it hvert støke 4 sk., som grandfogden skal tage og svare byen til.

3. Så skal og ingen person indsnige sig med fri forset i voris indhegnede koehave med flere bester eller andet kræ, videre end deris gårdslod kand tilkomme, som før er melt. Hvem, som i så måde findis enten nat eller dag sig fordrister, bøde til byen for it hvert støke stort kræ 8 sk. og til de fatige 8 sk., hvilke penge grandfogden skal modtage og til byen svare.

4. Dersom nogen forsetlig overkiør eller driver over en mands tilpløiet og tilsåed agere, skal give i straf til byen ½ mark og til dend mand, som eier aggeren, ½ mark og de fatige ½ mark.

5. Når høsttiden er, og kornet er vel moed, da skal vi alle bymænd på én dag begynde at høste. Understår sig nogen her imod, da bøder hand til byen

1 mark og 1 mark til de fatige, som grandfogden oppeberger og tilsvarer.

6. Vi forplichter og os, at vi ei skal tage noget fremit kræ, enten it slaug eller andet, enten på greis eller fellitsdrift, uden så er, at hand kand inted få fra samtlige byemænd.

Det angående vore hvojmands agere, da bør ingen der på hverken at kiøre eller vende, når de tilforn ere tilsåed efter loven.

7. Ingen af os må holde nogen vrinsk stohest uden en i ald byen, som er 20 slete daller verd, eller og gandske ingen, som kand springe vore hopper. Skulle nogen her imod sig anderledis vorde sindet, da dend skyldige at give til byen 1/2 mark og til de fatige 1/2 mark.

8. Små kræ så som gies, svin eller andet småkræ, belover vi at holde hyrde til, som det skal vogte, på det at det ingen skade skal tilføie nogen mand. Skulle det anderledis befindes, da betaller de dend skyldige skaden efter vurderingen og derforuden give til straf 4 sk. til byen for en hver gang til grandfogden.

9. Ingen må sete sin nyeskåren hest, dend at treke mere end 14 dage, og det ei mere på dend enis end på dend andens aggerende. Fornemmis anderledis, da at give 4 sk. for hver dag og af hver hest til byen og 4 sk. til de fatige.*)

10. Dersom stort kræ eller bæster ertapis udi eng eller korn, da givis af it hvert støke 8 sk. for hver 2 gies, gammel eller ung, 1 sk., for it hvert får eller

*) *Den tilsvarende post i én af 1749, der omtales side 471, lyder:* Ingen må sette nyeskåren hest mere end 14 dage på hverandres agerender, og det lige længe så vel på dend enes som på dend andens.

lam 1 sk., for it hvert svin 1 sk. og der foruden betaller skaden efter vurderingen.

11. Så skal og en mand møde af hver gård på grandstefne, hver søndag efter herrens tieniste om sommeren, og da skal der optegnis, hvis forseelse dend ugge er tildragen, de forfaldne bøder at betale, dog så at ingen frembkommer med noget gevehr enten øx eller andet. Befindis nogen forsetlig her imod, da at pantis til byen for 1 mark og til de fattige 1 mark.

12. Ingen af os må tyre vore bester imellem hver andris korn, endog det kand vere høstet eller forsetlig lade dem løs førend 3 dage efter*) rivningen er indkiørt. Hvem her imod giør, giver til straf 8 sk. og 8 sk. til de fatige.

13. Dersom nogen af os drager skade på vor korn eller eng formedelst vore knegters eller sønners efterladenhed, da skal skaden hiembfalde hosbunden og ikke tienneren. Så bør hosbunden at søge sin tiener igien.

14. Ingen af os må understå sig efter Valboredag og Micheli enten med vore kiør, kalve eller får at drive videre,**) end som hiorde og hiord driver. Fordrister sig nogen forsetlig her imod, da at give til brøde til byen 4 sk. og til de fatige 4 sk., for hver gang forseelsen sker.

15. Ingen må berøve vorre gierde eller stavr, som vi om vinteren lader overstå. Er og at forstå, om nogen husfolk eller andre enten bryder eller hugger nogen fersk vas eller grøn ved enten på mark eller i skov, da hos dend saget at udpante strax for 4 sk. til byen og 4 sk. til de fatige, for hver gang forseelsen sker.

16. Må og ei nogen fremmit folk grave torf i byens torfgrøft, ikke heller flagtorf eller slå løng på Almind

*) *De sidste tre ord er tilføjet i margen.*

**) *De sidste tre ord efter én af 1749, se side 471.*

fellits hæde, hverken selv eller til andre overlade. Hvilken, som i slig forseelse betrefis, bøde til byen 1 mark og til de fatige 1 mark.

17. Ingen uden byen boende person må uden voris forlof slå nogen løng på Almind ennemærke. Betrefis nogen, de da derfore at pantis for it hvert les 8 sk. til byen og 8 sk til de fatige; eller og om de deris bester befindis fraspent og nyder nogen greising samme steds, de der fore at give for hver hest 2 sk. til byen og 2 sk. til de fattige.*)

18. Befindis nogen af os motvillig at følge med grandfogden did hen til dend person, som enten er brøstfalden eller bør pantis, og sig derfore undslår eller forstiker, da bør dend person at pantis i steden for dend sandskyldige. Så og om grandfogden er efterladen i sin bestilling og ei tager dend i goed agt, som hand bør, og det ham overbevisis, da udpantis hand for 1 mark til byen og 1 mark til de fatige og sin bestilling at forestå.**)

19. Ingen må slå greis i deris fellits fædrift eller tyring eller fellits jord eller på udlagde veie eller stie eller tyre nogen hopper med føl ved kornit. Hvo her imod giør, da udpantis hand for 1 mark, halfparten til byen, og halfparten til de fatige.

20. Vi skal holde voris gierde i hæfd om voris rugvang fra vor fruedag i faste så vel *som* de andre grøfter og gierder. Ligeledis hvem her imod sig forser, bøde til byen 8 sk. og til de fatige 8 sk.

21. Vi må ei fløte nogen enghøe eller korn udi samfuldfold. Hvo her imod giør, da hos hannem at udpantis for 8 sk. til byen og 8 sk. til de fattige.

---

*) *De sidste seks ord ulæselig, men er tilføiet efter én af 1749, se side 471.*

**) *Der har først stået* kvittere, *men dette er ændret til* forestå.

22. Vi må ei påføre hverandre skade med ulouglig kiørsel enten over hans ruglest eller andet korn. Bevises det, da dend skyldige at vere brødfalden til byen 1 mark.

23. Må og ingen ved sin reise eller fart igiennem leden lade det stå oben efter sig. - Hvo her imod giør, bøde 2 sk. til byen og 2 sk. til de fattige.

24. Må og ingen utilbørlig overile markmanden på grandstefne med slemme ord og trusel. Fordrister sig nogen dertil, da at bøde til byen 4 sk. og de fattige 4 sk.

24. Dete voris videbrev skal følge en grandfoget efter en anden, hvor efter vedkommende sig skal rete, og skal grandfogden velvilligen lade samtlige byemænd det lese, og alle dermed bekomne bøder at giøre goed rigtighed for ved helligmestide, dog *uden* nogen undersleb eller efterladenhed der ved bør ske, og hvis pant in natura, som icke er i penge bragt, skal fiortendags dag derefter til den høistbydende forautioneris. Således som forskrevit står beskre*ft*er vi samtlige under vore hænder og boemærker.

Colding hospital den 19. augusti anno 1709.

P. s. Dersom uformodentlig nogle poster af de*tte* brev *er* ude glembt, da når derom vorder lougligen talt, så skal de fleste *stemmer* ved magt stå. Ut supra.

4 navne og 13 bomærker.

Til vitterlighed Jens Flye.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, Kolding præstearkiv, embedets diverse dokumenter nr. 85. Den er skrevet på et folioark, stemplet til fireogtyve skilling. *Se endvidere side 472.*

II. 1749.

For ommælte viede og vedtægtes brev bliver her oversat og igientaget således:

Derefter gentages videbrevet af 1709 post for post lige til dagtegningen. Derpå er der foretaget nogle udstregninger og ændringer; men da kulturbilledet, der oprulles for os i det første, næsten ikke ændres, gentages det ikke her. Heller ikke gøres der opmærksom på ændringerne, kun tilføjelserne meddeles:

Forbemelte vide og vedtægtsbrev er af os samtlige beboere i Alminde taget i continuation til efterlevelse, som stadfæstes af vores underskrivelse.

Almind, dend 14. marti 1749.

17 navne, de tolv har tillige tilføjet deres bomærker.

Som hospitalsforstander på hospitalsgodsets veigne underskrives af mig.

Colding hospital, d. 14. marti 1749. H. Lintrup.

Det var best om dend forhen § 11 bemelte grandstæfne blev holdt på en anden dag om ugen og ei om søndagen, der er Herrens dag. Iøfrigt bliver foreskreven vedtægt på annexbøndernes vægne under min hånd og seigl confirmeret.

Colding, d. 19. marti 1749. M. Bakke.

26. Hvo som bliver panted og ikke self strax vil løse sit pant, når det i 14ten dage hos videfogden har ståed til løsning, skal miste det på så måde, at videfogden på grandstefne til bortsælgelse måe opbyde og til den høistbydende overlade det, og skal da eieren gives overskuddet fra det, som samme pant er taget for, dog at der først af overskuddet fratages og betales for hans modtvillighed til byen 4, 8, 12 og 16 sk., ligesom overskuddet fra pantet er stort til og forseelsen har været.

27. Alle de bøder, som efter dette videbref kand forefalde, måe ingenlunde bruges til drik og fylderier, men skal, når de fattiges først er frataget, anvendes

til byens nytte eller og uddeles til enhver lodseiere efter hans gårds hartkorn.

28. Skal der holdes rigtig omgang med videfogedtjenesten, at når en har været det et år, en anden da bliver det et andet år, og må ingen undslåe sig derfor. såfremt han dertil er tienlig, under straf til byen 4 mark.

29. Hvad som nu herudi ikke er erindret og ellers herefter til byens fellets nytte fornøden eragtes og lovmæssig pålægges, skal i alle måder være af lige kraft, som hvis herudi er anført.

Hvilket vi således samtlig har indgåed og vil holde os efterretlig, indstillende det nu til vedkommende øfrigheds påteignede approbation og ratification.

Alminde, d. 14. marti 1749.

Post 26—29 er skreven med samme hånd som rettelserne og ændringerne i afskriften af videbrevet af 1709. Men det må være gjort efter præsten P. Bakkes påtegnelse af 19. marts 1749, måske kort efter, kan også være længere tid efter, men de har dagtegnet det med samme dagtal, formodentlig for at give det samme lovskraft. De er dog kommen i tanker om, at det ikke var helt rigtig og har så tilføjet:

Dette videbref blev ikke observeret at være påteignet af vedkommende, førend noget deraf allerede var revideret og corrigeret, altså siden det var begyndt, blev det og endt, hvilket formodes i bedste mening at blive optaget.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, samme sted som den forrige. Begge vedtægtsbreve er skrevne på folioark, de er sammenhæftede med en tråd, og trådens ender fastholdes med et segl med et M. B., formodentlig præsten M. Bakkes segl.

Ringkjøbing amt.

Ringkjøbing.

I. 1611.

Videbrev af 5. Julii 1611, som blev vedtaget af borgemester og råd og adskillige borgere på Ringkjøbing rådstue, i overværelse af Predbiørn Gyldenstierne, kongelig majestæts befalingsmand på Bøvling, herre til Vosborg etc.

1. Menigheden vælger 6 lægsmænd til at lægge byens skat hvert år inden nytårsdag; da vælges også kæmner og sandemænd. Hvo der udtages og ikke møder til bestemt tid, bøder 3 mark til byen.

2. Hvo der huser nogen fremmed uden borgemester og råds samtykke, skal bøde 3 mark for hver gang, det sker. Byesvenden skal advare huseierne herom. Have de ikke penge, sættes de i halsjernet, indtil de stille lovning for dem, at de ikke giøre det tiere, ellers skulle de strax rømme byen.

3. Ingen må holde køer, øg eller heste uden tøire på marken, fra bygget er sået, og indtil kornet er opskåret, eller lade heste gåe løse om natten, førend høst er endt.

4. Alle veie i marken skulle være så brede, som de nu findes. Veien fra Kappelhøi og til lille Skors-

mose 3 skaft, de andre veie, som de have været fra gammel tid, uden borgemester og råd det anderledes samtykker. Hvo der forkrænker veien, skal bøde 3 mark og udlægge veien igen.

5. Ingen må holde svin, får etc. uden med byens hiorde.

6. Ei heller høns eller giæs, som gåe til skade i mark eller enge. Sker det efterdags, have vedkommende lov til at slåe dem ihiel.

7. Ingen må røgle tang ved fiorden fra Michelsdag til påske.

8. Eiheller age tang ved fiorden om søn- og helligdage, fra soel gåer op, indtil den gåer ned.

9. Ei heller brænde tang, når vinden bærer røgen på byen eller kornet på marken.

10. Ingen må tage sand ved fiorden, som strandbiergene kunne have skade af eller byen.

11. Ingen må grave brændtørv, mortørv eller fladtørv i byens forte eller fædrift.

12. Ei heller der grave såd til korntofter eller kålgårde uden, hvor borgemester og råd dertil udpøtter.

13. Ingen må lægge møddinger eller tangdynger på adelfare veie i marken, men på agerenderne.

14. Ingen må giøre gangstier over marken, over vester- og nørretoft eller andre tofter i byen, medens kornet er i dem, uden de almindelige stier, som gåe til Rindom.

15. Ingen må røgte ruser i åen om natten eller helligdage, før messen er ude.

16. Ingen må skyde bøsse af så nær ved byen, at det kan befrygtes at giøre skade.

17. Ingen må sætte løse varpel i åen.

18. Byens kæmner skal være forpligtet til, hvert

år at holde 5 stager med vidier i åen på byens bekostning, så at enhver kan finde færgestedet, eller og de skulle have tilsyn med dem, som love at holde dem ved lige.

19. Dersom borgemester og råd eller byfogden befaler nogen af borgerne at udrette noget på byens eller kongens vegne, og de giør det ikke, da skal de for sådan ulydighed bøde 3 mark til byen og 3 mark til kongen.

20. Samme mulct tilsiges dem, som overfalde dem, der forrette byens bestillinger, udpantning eller sligt, efter øvrighedens befaling, med overskielden, onde ord, hårdnakkenhed eller modtvillighed.

21. Hvo som ikke godvillig vil udlægge sin pant og faldsbøder til dem, som panter, men lukker døren for dem og giver onde ord, bøde 3 mark til byen hver gang.

22. Hvo som lader sin hund komme ind i kirken under gudstienesten, skal bøde 1 mark d., som stadsbudet skal påse.

23. Hvo som kiøber eller sælger med skieppe, tønde, kande, måde eller vindser, som ikke er brændt med byens brønde, eller ei er så rigtig, som det bør være, bøde 3 mark for hver gang, det sker. Findes det 3 gange, da have de forbrudt deres hovedlod efter statsrettens lydelse.

24. Dersom byesvenden brænder nogen kande, tønde, skieppe eller vindser, som ikke haver sin rette måde, der er sat af borgemester og råd, da skal han være ærreløs og hans hovedlod i kongens værge.

25. Bekommer nogen af byens indbyggere nogen, som skal rettes for sin misgierning, da skal menige byen bekoste og lade dem rette, om det og er for tyverie og trolddom.

26. Hvo som sætter får, lam, bukke, giæs eller giæslinge på kirkegården enten tøirede eller løse, skal for hver gang bøde til kirken en halv mark danske.

27. Hvo som ikke yder sin kirketiende hvert år inden jul, skal bøde til kirken 3 mark danske.

28. De skidne pudser, som findes i gaderne, skal enhver for sin gård eller eiendom opfylde med grus eller sand eller og med stenbroe, eftersom borgemester og råd finde fornødent.

29. Byens kæmner med byesvendene og 2de dannemænd skulle 3 gange hvert år i husene undersøge, om intet lyng eller tørv findes for nær ved ildstederne.

30. Ingen må kiøbe lyng eller tørv udenfor byen; men det skal falholdes på gaden eller torvet.

31. Ingen må grave møntørv i byens forte; men de skal grave dem omkring Heebeltoftflod.

32. Hver fredag skal borgerne på rådstuen advare kæmneren i borgemesters og råds nærværelse om, hvem der i ugen har forset sig imod videbrevet. Og ville de ikke godvillig erlægge deres fald, da skal kæmneren strax med byesvenden pante.

33. Ingen kvindfolk måe gåe med kåber på hovedet på gaden eller sidde med dem over hovedet i kirken under prædiken, på det at enhver kan vide, hvem det er for folk, de ser eller taler med.

34. Ingen må huse fruentimre, der ere forviste fra byen.

35. Ingen må lokke eller stede en andens tienestefolk, før de tilkiendegive den mand eller kvinde det, hvor karlen eller pigen tiener. Er det imod hosbondens villie, måe de ikke stede dem, etc.

Efter P. N. Frost: Beskrivelse over kjøbstaden Ringkjøbing, Borris ved Ringkjøbing 1817, side 18—22.

II. 1698.

Foranstående videbrev blev overholdt og efterlevet i lang tid; men i slutningen af århundredet klagede byfogden over, at der var ingen tilsyn med omløbende betlere og tatere, gaderne vare brøstfeldige, beboerne lagde fejeskarn og møgdynger midt på gaden, og vejene udenfor byen var ufremkommelige. Så blev et nyt videbrev af 16. maj vedtaget. Det bestod af 38 poster, hvoraf P. N. Frost i forannævnte skrift anfører følgende tre:

7. Såsom hyrderne hidindtil i pindse hellige dage have brugt adskillige uskikkeligheder på gaderne formedelst det gilde, hosbonderne dem have bevilget, da skal herefter samme gildes holdelse ganske være afskaffet. Og dersom nogen hyrde sig med slig uskikkelighed lader finde, da skal han straffes med rådhuskielderen eller halsjernet.

19. Såsom hidindtil er befunden, at de, som sand og ler under byens markdiger haver ladet grave, det så nær under digerne haver ladet kaste, at ikke aleneste digerne derved beskadiges, men også marken derved formindskes, så skal alle og enhver, som herefter ler og sand agte at lade kaste, ikke være tilladt at kaste det på 2 skaft nær digerne, at digerne ikke deraf beskadiges. Hvo herimod giør og dermed befindes, give til straf for hvert læs 8 sk.

33. Såsom hidindtil og har været stor misbrug med tømmerlaster, som er her til byen ankommen at sælges, da må ingen enten hemmelig eller åbenbare kiøbe af dem, som ankommer, førend det samtlige borgerskab er tilkiendegivet, at da enhver, som har eiendom, kan fåe nogen del derudi og, i det ringeste, have første bud derpå. Handler nogen herimod, skal

et sådant kiøb ikke ståe ved magt, og han bør desuden bøde til byen 1 rdl.

Efter P. N. Frost: Beskrivelse over kjøbstaden Ringkjøbing, side 24—25.

III. 1791.

Da Ringkiøbing byes aggermark ikke er udskiftet efter de ergangne anordninger, og sådant ei heller bekvem lader sig giøre, dels for dens beliggenhed og dels for dens stoere forskiællighed, udskiftningen formodentlig også ville være til mindre nytte her end andre stæder, fordie aggermarken ikke følger gårdene i byen, men sælges stykvis, når og hvorledes vedkommende vil, så at nu eier en mand meget, som til en anden tid eier slet intet deraf, og mange af indvånerne ingensinde noget; én har sit jord på et à to stæder, andre på 6 à 7 stæder, og den samme jord, som nu tilhører én mand, kand, om den end var udskift, om kort tid have mange eiere, da marken ei heller er eller haver nogensinde været inddelt i ordentlige tægter, sådan at sæden var for sig selv og græsmarken for sig selv, men enhver lodseier bruger sit, som de vil, i hvor det ligger; hvoraf følger, at kornaggerne findes hist og her på hele marken imellem de aggere, som græsses, og almindelig er den enes græsejord nest ind til den andens kornsæd, så at sæden desformedelst er udsat for megen skade. Til dette såvit mueligt at forekomme og at forsikre enhver lodseier om sit, samt for at forekomme trætte og uenighed, der haver ofte reist sig, dels fordi nogle haver holdet får og lam på marken, andre ingen, nogle holder giæs herpå i efteråret og andre ingen, nogle lader sine kreature gåe

løse foråret og efteråret til skade for både sig selv og andre, og endelig for at forekomme andre flere uordener, haver vi underskrevne, som for nærværende tid eier en del hver af Ringkiøbing byes mark, agger og enge, herved opretted og indgåed et videbrev og vedtægt, såsom:

1. Alle indhegninger om byens mark, nemlig den nørre dige fra Damstræde til Alkiær, den søndre dige fra byen til Rindom hule og videre i øster, så langt som marken strækker, hovd skiælgroben imellem byens mark, enge og kiærlukker lige fra åen til Alkiærlucke, grobene vesten og sønden byens eiendomme, vesten byen grobene imellem marken og kiærskifterne hel omkring, og grobene imellem kiærskifterne selv med alle øvrige, i hvor de ere, skal stedse holdes forsvarlig vedlige og inden hver års 1. april være opgiort og istandsat, således at de både kand hegne og trække vandet fra eiendommene. Og dersom nogen til sådan tid ikke haver sit hegn istand, og hand ikke heller efter advarsel i en vis forelagt passende tid efter veirligets beskaffenhed skaffer det i stand, da skal det uden videre omstændigheder leies istandsat, og den vedkommende skal da betale alle omkostninger og lige så meget i mulct til byens publike kasse, som også alt uden lov eller dom ved rodemestrene måe udpantes. Kæmneren er den, som skal have tilsyn, at alt sådant bliver efterkommet, og hand besørger de forsømmeliges og de modtvilliges del leiet istandsat, både diger og grobe. Skulle hand findes forsømmelig i at exekvere videbrevet i denne eller nogen anden ham vedkommende post, og derom sker klage til øvrigheden, da skal hand ståe vedkommende til rette og erstatte den skade, som nogen

beviser formedelst hans forsømmelse at måtte have lidt.

2. Enhver skal herefter holde sine heste, kreature og får tygret på sit eget såvel om sommeren som i forår og efteråret, da ald løs drift herved fra nu af og fremdeles er gandske aflagt og forbuddet, det være sig både på aggrene, i engene eller på byens fælled eller nogen andenstæds; eiheller måe nogen græsse sine kreaturer eller får løse mellem marken og kæret eller imellem marken og fjorden og ingenstæds, undtagen Strandsberg østen byen, hvormed forholdes efter auctions conditionerne af 30. september 1789, efter hvilke leieren hegner byens mark; thi ellers er diger og grobe udsat for fare og beskadigelse. Der måe heller ingen græsse sine kreature løse på deres egen eiendomme, så længe de ikke ere indluckede. Dersom nogen vil holde får, skal de stedse holde både fårene og lammene tygret på deres eget jord og måe ingenstæds findes løse nogensinde end ikke på indluckede eiendomme, thi digerne kand ei hegne for dem.

3. Løse svin og giæs måe ingen sinde komme på byens mark, hverken vinter eller sommer, forår eller efterår, hverken på en mands eget eller på andres jord, undtagen hans eget jord er indlukket, og han vil holde dem derpå.

4. Ingen måe drive sine høvder løse til og fra marken end ikke med veiene, men skal holde dem koblet til og fra deres jord, det være sig til aggre eller indlucker.

5. Alle løse høvder, som tilhør nogen indenbyes mand, det være sig heste, føl, kiør, kalve, andre kreature, får, lam, svin eller giæs, som ingensinde til nogen tid på året findes løs, enten på aggerne, som

ei er indlukket, eller på engene eller fælledet eller på veiene, det optages af markmanden, bringes i det hus, som dertil er anvist for nærværende tid ved Damstrædet, og inden det udlades, skal eieren betale til markmanden indtægtspenge således: Af en bæst eller koe eller andet stort høved 4re skilling, af et ung høved eller svin 2 skilling, af et fårhøved eller lam, gris eller gås, hvert stycke 1 skilling, og det enten det er taget på eierens egen indelukkede eller på andres jord. Har kreaturet, da det blev indtaget, gjort nogen skade på nogen mands korn eller græs eller diger eller grøfter, da skal ald sådan skade desuden betales efter uvillige mænds sigelse, tillige med sådanne synsmænds umage, hvorfore markmanden, når hand befinder, at det af ham optagne best eller andet kreatur har gjort nogen skade, skal advare vedkommende, som har lidt skade, at den kand taxeres, og skaden betales, inden kreaturet udelades dets eiere.

6. Det er enhver, foruden markmanden, tilladt at optage og lade bringe til byens markhus, alt hvad der findes løs på marken enten på dens eget eller på andres jord; men det er ikke tilladt at udlevere nogen således opbragt kreatur, liden eller stoer, inden markmandens indtægtspenge er betalt, således som bestemt er, og med skadens taxation og betaling omgåes efter 5. art., i hvem der end lader de løse kreaturer opbringe.

7. Findes bæster, kiør, får, svin eller andre kreature løse på gaderne i byen, og ingen er derhos for at passe, da optager markmanden dem og lucker dem i markhuset, og dersom det er svin, da meldes det for byefogden og måe icke udelades, endskiønt indtægtspengene blev betalt, da dermed bliver at forholde efter den ergangne allernådigste placat af 18. november 1778.

8. Markmanden, som skal beflitte sig på at kiende hver mands jord og hver mands kreaturer, måe og skal også optage alle høvder, af hvad slags det er, som måtte findes tyret på anden mands jord, men alle de kreature, der findes tyret således, at det kand nåe over eiernes aggerfure på en anden mands jord, dem skal hand opbinde, advare hyrderne og tilholde dem at tyre rigtig. Frugter det ikke, da melde det for eierne, både den, hvis høvder det er, og den, hvis jord de nåer over på. Sker det endda oftere af de samme hyrder, og altså skiønnes at være af forsætlig ondskab, da tager markmanden kreaturerne og bringer samme i markhuset, og da slige forseelser anses at være forsætlige, så måe sådanne optagne høvder ikke udelades, inden både indtægtspengene og skaden er betalt, og ikke inden der for hver sådan høved, liden eller stoer, desuden er betalt til kæmneren en mulct til byens casse af 4 mark danske.

9. Da også enhver jordbruger måe og bør giøre, hvad billigt er til at forekomme skade af anden mands høvder, så skal enhver, som har indlucker i brug, det være sig eng eller kiærskifter eller andre eiendomme være forbunden at holde faste markleder for indkiørselen til sådanne lukker, og hvormed i tilfælde forholdes, ligesom med grobe og diger er bestemt ved 1. articul.

10. Således som bestemt er ved 1. articul herudi angående indhegningerne, diger og grobe, således skal også forholdes med veiene og vasegrobene over alt og for så vidt det tilkommer lodseierne af marken at bekoste deres vedligeholdelse, hvormed byefogden haver den fornødne opsigt.

11. Alt, hvad nogen lodseier eller jordbruger efter

dette vide vorder frapantet, skal leveres på rådstuen og der bevares og ståe til indløsning i 4 ugger; men dersom det ikke indløses i sådan tid med rede penge, så vorder det efter trommeslag bortsolgt ved auction for eiernes regning og omkostning.

12. Dersom nogen med magt eller list fratager markmanden de af ham optagne kreature eller ikkun sætter bevislig forsøg derpå, da skal der foruden indtægtspengene betales i mulct til markmanden 4 mark dansk for hvert kreatur, lidet eller stort, som således frakommer ham, hvilke 4 mark kæmneren skal forskyde af byens casse, og de måe derefter ved roedemesterne uden dom udpantes fra den skyldige, hvorfor sligt også strax anmeldes for byefogden.

13. Markmandens løn for hver helt år, som nu er accorderet til 24 rdl. udredes således: Af hver reb aggermark 24 sk., da der til hver reb er 6 ørter, og i hver ørte 12 skiepper sæedeland efter den ansætning, hvorefter tienderne svares og efter alle markbøggerne, så er det ikkun 1 sk. af 3 skp. land. Af engenes eiere og klynepøtterne, som hidtil i alt 1 rdl. 3 mark 12 sk., og af Vester, Øster og Nørkiæret samt Alkiær 2 sk. af hver rdl. som afgiften er deraf efter forpagtningsauctionerne, ligeledes af Strandsberg, som alt udredes af enhver leiere, resten udredes af byens publike casse. Disse penge måe inddrives ved udpantning uden dom, ifald de ikke til hver års Michelsdag er betalt. Og den, som herfor lader sig pante, betaler tillige pantemændene og alle vedkommende, som derved har uleilighed, hvorfor der tillige sker udpantning.

14. Vi have også herved committeret byefogden og byens elligerede mænd at oprette en udførlig til byens og hver mands nytte sigtende instrux for markmanden,

som de for byen og for os alle underskriver, og disse, nemlig de elligerede mænd foreslåer, og byefogden antager markmanden både nu og herefter.

15. Det er vedtaget herhos, at i foråret 1792 skal lodseierne af byefogden sammenkaldes, og da vil det være at udgiøre, om man også fremdeles skal holde bæster og kiør og andre fæehøvder tyret hver på sit i efterårene, når kornet er inde, eller efter Michelsdag, om det kom ind før. Men dette år 1791 skal enhver tygre på sit eget og stedse altid i foråret ligesom og i efteråret, til kornet altsammen er inde, om det end ikke kom ind inden efter Michelsdag. Men om kornet blev indbierget førend Michelsdag, så skal dog enhver stedse tygre på sit eget lige til Michelsdag den 29. september.

16. Alle de disputter, som heraf måtte opståe enten imellem markmanden og hyrderne eller imellem lodseierne eller disse og markmanden, skal uden ophold strax afgiøres efter mundtlig forhør af byefogden og 2 elligerede mænd, hvoraf hver part vælger den ene, og deres kiendelse underkaster enhver sig, og hvad de dicterer i hver enkelt tilfælde, måe udpantes uden dom.

Af dette videbrev skal kæmneren have en gienpart, da det er hans pligt stedse at tilse, at alt, hvad heri er bestemt, vorder efterkommet, daglig at tilholde markmanden at være årvågen og flittig og i fornøden tilfælde at melde til byefogden, alt hvad hand ikke selv kand anderledes fåe fuldkommet. Markmanden skal også heraf have en gienpart tillige med en udførlig instrux, som også må være kæmneren bekiendt, at hand kand vide, hvad markmanden skal påpasse.

Dette vide er vi alle underskrevne enige om, og da vi haver oprettet det som lodseiere, så skal det af os og alle efterfølgende eiere af Ringkiøbing eiendomme vorde uforanderlig holdet, da vi herved erklære og indgåe, at ingen af os herefter eier vore jorder eller kan afhænde dem anderledes, end at dette vide jo i alle punkter skal holdes, til hvilken ende det approberes af øvrigheden og tinglæses.

Ringkiøbing den 28. marti 1791.

Jeg glæder mig ved at være deltagtig i en forening som denne, i hvilken enhver mand bevidner, at hand vil nøies med sit eget, et principe, som altid er rigtig, og som jeg fast vedbliver, forhåbende at den i 15. § forbeholdne berådslagning aldrig fåer til formål at giøre mindste forandring i det, som i sig selv er ret, nemlig at enhver nøies med sit eget, det er, til alle tider tøirer på sit eget, noget som efter vores markbrug, da vi ingen rugvang haver, endog er befalet i loven. Min meget positive påstand er derfor og bliver, at berådslagningen efter 15. § icke måe giøre nogen forandring i bemelte articul, hvis forandring jeg også icke antager, førend egennytten billiges ved dom, som er umuligt.

Ringkiøbing den 8. april 1791.

Hansen. N. Rindom.

Som lodseiere og tillige som byens elligerede mænd underskriver vi dette videbrev af 28. marti 1791.

N. Rindom. Peder Tang. C. M. Vorgod. Jep Kolbye.
Mads Fischer. Chr. Strandbyegård. J. Crone.
Peder St. Friis. N. Frandsen. Berth. Kolbye.
Jens Harpøth.

Vi underskrevne, som også ere eiere og brugere af Ringkiøbing byes eiendomme, have ligeledes indgået dette videbrev af 28. marti 1791.

B. A. Heide, Krigsråd og brandinspecteur. H. J. Jordhøy, Provst og sognepræst.
N. Hviid, Rådmand og byeskriver. J. Fuglsang, Herredsfoged. Th. Bagger Lütken, Amtsforvalter.
P. Grønlund, Birkedommer og procurator. H. P. Nisson, Told- og consumptions controleur.
Broagger, Apotheker. Beyer, Veier og måler. N. Buchholtz, Klokker og chordegn.
N. Timmermann, Procurator. A. Chathr. sal: Rindoms, Kiøbmandsenke.
Andr. Bruun. L. Rindom. Th. J. Thomsen.
Jacob Sahl. Ole Bertelsen. Christen Christiansen.
A. Feld. C. L. Tang. Søren Harpyth. C. Bendix.
N. Flincher. Clemen Nødskov. L. Nissen. Jens Thoft.
Lars Gravesen. A. Kolbye. Tøger Frandsen.
Niels Holm. Hans Stauning. Hans Christian Lauritzen.
Jens Christensen Holm. C. Holm. Niels Strandgård.
Hans Christensøn Holm. For farver Christen Vorgod og Niels Vedersøe, som deres ansat formynder P. Grønlund. Som formynder for Isaac Frieses børn, der eier nogle aggre, Peder St. Friis. Som kirkeværge for kirkens eiendom, Beyer. Som kirkens og de fattiges inspecteurer underskriver ligeledes for de disse stiftelser tilhørende eiendomme H. J. Jordhøy. S. Bork.

Dette videbrev, hvortil jeg efter overlæg med de elligerede mænd haver giort udkast, som på rådstuen den 28. marti sidst for sammenkaldt lodseiere er oplæst og der med alle dem, som vare mødte, atter retted og underskreven og nu efter at være renskreven ligeledes egenhændig underskrevet af alle lodseiere, haver jeg, som også er lodseier, således samtykket,

og på embeds vegne finder jeg heller intet herimod at erindre, hvorfore det underdanigst indstilles til høivelbårne hr. stiftsbefalingsmand von Hellfrieds approbation.

Ringkiøbing den 23. april 1791. S. Bork.

Den forestående enstemmige vedtægt af samtlige lodseiere i Ringkiøbings marker, jorder og fælleder, som sigter til god ordens og skiks vedligeholdelse samt til hver mands sikre og nyttigste afbrug af sine eiendomme, approberes herved i alle dens punkter og poster; således at dette approberede videbrev skal og bør anses som en virkelig anordning, der af stædets øvrighed med den tilkommende myndighed overholdes; dog at det på ingen måder kan og skal hindre mageskifte, ligninger og andre overenskommender, hvorved lodseiernes nu omstrøede enkelte lodde og eiendele her efter til større nytte kunde samles i forenede eiendele eller tægter.

Kiøbenhavn den 10. mai 1791. C. v. Hellfried.

Læst for retten på Ringkiøbing byeting den 27. mai 1791. S. Bork.

Indført i Ringkiøbing byes panteprotocol folio 427 og 428 af N. Hviid.

Efter originalen i ovennævnte panteprotokol, der findes i byfogedarkivet i Ringkjøbing.

Trykt i Uddrag i P. N. Frost: Beskrivelse over kjøbstaden Ringkjøbing, side 65—69.

IV. 1791.

Instrux for markmanden Jacob Hansen og hans eftermænd i denne tienniste i Ringkiøbing:

1. Markmanden er givet gienpart af byens videbrev dateret 28. Marti 1791, som hand skal giøre sig bekiendt og bevare den til aflevering til hans eftermand, da hand og hver markmand skal rette sig efter dens indhold i alle poster.

2. Markmanden skal stedse være i marken ved dag og ved nat, besynderlig hver morgen førend soelens opgang, særdeles fra 1. april eller så tilig, der kand ventes at findes høvder på omliggende sognes marker, og indtil jorden tillegges med vinter, at der ikke kand ventes at være kreature i marken længere; og i ald den tid, ligesom og hele året om, er det hans pligt at optage alt, hvad hand finder af byens høvder at være løse nogen stæds på byens eiendomme, så og hvad der enten er tyret på andres jord eller således tyret, at det kand nåe på andres jord, efter den omgang, som videbrevet bestemmer.

Fra den tid kornet er inde og hele efteråret, ligesom og i foråret til 1. mai, skal hand vogte alle omliggende sogners kreature ude af byens mark og enge og kiærlukker og øvrige eiendomme; men alt hvad der treffes på byens eiendomme i lovlig hegns tid, nemlig fra 1. mai, og til ald kornet er inde, det optages ligesom byens høvder, og derfor fåer markmanden de samme indtægtspenge, som af byens høvder ved videbrevet er bestemt. Skulle det ske, at hand traf og opbragte en mands høvder mere end én gang, da anmeldes det for byefogden, som da undersøger, om dertil er andre strafværdigere årsager. I marken måe hand, markmanden, absolut være i foråret og om sommeren, hver morgen førend solens opgang til klokken 7, og igien fra klocken 9 til 12, om eftermiddag fra klocken 2 til aften, og så længe der er

folk ude, da måe hand også være på færde, dog skal hand ikke være bunden til nogen vis klokkeslet, når hand ellers i alle måder upåklagelig forrætter tiennesten; men over ald marken 3 à 4 gange i hver døgn anses nødvendigt.

3. Da hans tienneste således er fast det hele år omkring fra nu 1. april af, så måe hand ikke påtage sig nogen anden forrætning, hvorved hand kunde forsømme denne tienneste, ei heller måe hand påtage sig at passe nogens kreature, undtagen at flytte et høved en gang, men ikke være i fast accord med nogen mand derom.

4. Hand skal passe på, at ald hegnet, diger og grobe og markleder stedse er i stand. Når derpå noget fattes, da advare vedkommende strax at istandsætte det. Sker det ikke, melder hand det for byefogden.

5. Ligeledes byens veie, ald den mangel hand derpå mærker, eller om nogen anlegger usædvanlige veie eller fodstier over marken nogen stæds, anmælder hand det straks for byefogden og angiver, hvem hand har funden skyldig i sådanne forseelser.

6. Foruden den opsigt, hand har med byens mark, agger, eng og kiær og fælled, og den ret, hand har til at optage løse og uforsvarlig tygrede høvder af alle slags, skal hand også have opsigt med byens hyrder, tilholde dem hver at blive ved sine kreature, som de passer, og ikke løbe fra samme, og om disse hyrder i marken findes skiødesløse eller forsømmelige, eller og om de slåer kreaturerne utilbørlig, da anmeldes det for deres hosbonder uden ophold og uden at se igiennem fingre med dem i nogen måde. Skulle hyrderne sammenrotte sig at true eller fornærme

markmanden, da meldes det for byefogden, som uden skånsel vil lade dem straffe. Formærker hand, at nogen hyrde giør veifarende folk nogen fortræd i ord eller giærninger, eller at de indbyrdes ikke kand forliges, da haver hand at angive den skyldige for byefogden. For resten skal markmanden tilholde hyrderne, at de ordentlig trækker deres høvder i kobler efter sig og efter hinanden ved en side på vejen, sådan at vognene kand komme dem forbie.

7. Markmanden passer også på, at ingen graver torv eller klyne nogensteds på de eiendomme, som tilhører byen og allene er leiet bort, ligesom og at ingen udenbyes folk hænter tang, ler eller sand ved fiorden imellem den og byens mark, og når sådant treffes, meldes det i øieblikket for byefogden og kæmneren, som beordrer folk til at optage dem; der måe heller ingen, end ikke af byens folk, grave sand eller ler ved fiorden lige for byen, ei heller andre stæder nær ved diger og grøfter, som desformedelst tager skade. Sker det, da melder markmanden det, at de kand vorde straffede.

8. Da ald kiørsel over folkes eiendomme uden for de rette veie er ulovlig, og det er vanskelig at treffe dem på stædet, som således kiører, så er markmanden herved givet rettighed at affordre enhver, som kiører uden for veien på byens eiendomme, for hver gang hand således treffer dem på stædet, af en vogn 4 sk., af en ridende 2 sk. og af et høved 1 sk., som hand selv måe beholde. Og skulle hand ei i mindelighed kunde fåe disse penge, da angiver hand det og vidner derom til byefogden, som, om det er byens folk, da vil hielpe markmanden til sine indkomster.

9. Der måe ingen sanke ax på anden mands agger,

forinden både negerne og rivfoeret er taget af aggeren. Finder markmanden nogen, som giør herimod, da fratager hand den det, den således ulovlig har sanket, og melder det for eieren og tillige for byefogden.

10. Hand skal i mindste hver anden dag melde sig hos byefogden og hos oberkæmneren og en gang imellem hos formanden af byens representantere for at erfare, om disse haver ham noget at sige; da hand er forpligtet at rette sig efter alle deres ydermere ordres angående hans tienneste, så fuldt som om det her var indført.

11. Når der holdes markeder i byen med heste eller kreature, da måe markmanden have den alvorligste opsigt, at ingen skade sker af fremmede høvder, og at byens høvder ved sådanne leiligheder ikke vorder forvildede. Byens fælles foerte næsten byen måe hand anvise for markeds kreaturerne at græsse på og ingen andenstæds. Vil nogen markedssøgende ved sådanne leiligheder betroe ham deres bæster eller høvder at oppasse, da er det ham tilladt, og hand måe derfor tage en billig betaling.

12. Til hver års Micheli oppebærer hand sin løn, såvit den betales af jordbrugerne, og til påske det, som hand skal have af byens casse. Alle indtægtspenge efter videbrevet tilhøre ham til lønnens forbædring. Men skulle han forurætte nogen enten med urættelig at indtage nogens kreature eller i andre måder, da skal hand foruden at miste tiennesten tillige miste alt det tilgodehavende af hans løn uden nogen undskylding. Det samme har stæd, når og om hand i nogen måde forsømmer tiennesten, og desuden skal hand selv erstatte den skade, som findes giort af bæster eller høvder på nogen mands korn eller

græs, såfremt hand ikke haver meldt det til eieren i rette tide og inden de optagne kreaturer udelades af huset.

Ringkiøbing rådstue den 28. marti 1791.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, i Ringkjøbing rådstuearkiv, pakken vedrørende markjorder 1700—1793.

Tørring, Skodborg herred.

1766.

Tørring sogns vide og vedtægt angående sognets fælles fiskerie udi Hvolbæk, Nyebæk, Maebæk og Østersøe etc.

Eftersom Vorherre har iblandt mange andre ting også velsegnet os samtlige Tørring sogns beboere med et fordelagtigt heltefiskerie, især om efteråret, udi Hvolbæk, Nyebæk, Østersøe og Maebæk på Tørring mae — hvilket fiskerie kand være af stor betydenhed i vore husholdninger, når det ret og ordentlig drives og påpasses, men hidindtil icke sket er, menige mand til stor skade, eftersom sognet ingen vide eller nogen ordentlig vedtægt samme fiskerie angående enten har eller har haft — så for at bringe merbemelte fiskerie ret på fode og ald skadelig uorden herefter at afværge, have vi samtlige Tørring sognemænd indgået med hinanden denne vide og vedtægt og med vore hosbonders råd og samtycke besluttet og fastsat følgende:

1. Som sognets beboere, der haver hartkorn, har fra fiskeriets første tid været inddelt i fire fierdinger eller hovedlodder til fiskeriet at bruge og nyde, en fierding efter den anden, hver sit døgn udi de sex

søgne dage af uggen, så forbliver det herefter ligeledes i alle måder, ligesom og husfolkene nyder fiskeriet om søndagen som sædvanligt, da bækhusmanden også nyder sin lod iblant de andre husfolk. Og som husfolkene, der icke haver hartkorn og følgelig hverken skatter eller skylder som gårdmændene, har alleneste gårdmændenes godhed at tacke for dette fiskerie, så skal de i alle måder også meget mere holde sig denne vide efterretelig.

2. Af enhver af bemeldte fierdinger udvælges en såkaldet fierdingsmand, som da udgiør fire i tallet, hvilke skal være og anses for fiskeriets hovedmænd, der skal have magt, myndighed og ret til at anordne og befale alt det, som kand være fiskeriet til nytte og fremgang, med bæckene at udkaste og rense, når de stoppes, grave at grave, dæmninger at giøre, og alt arbeide at forrette, som de tienlig eragter, i hvad navn det endog have kand, når det kand være fiskeriet til nytte og forbedring. Men skulle det ske, at fierdingsmændene vare af ulige tanker og mening med hverandre i henseende til et og andet, som angår fiskeriet eller det arbeide, som skal giøres, så andrages sagen for eieren af Wadskiærgård og sognepræsten, som da enten begge eller en for begge ordinerer det nødvendige og, om behov giøres, ser til ved arbeidet i slige tilfælde, at det bliver ret giort til fælles nytte, hvor imod de begge bliver herefter som sædvanlig fri for arbeid ved fiskeriet at lade bestyre.

3. Hvo som ikke, efter fierdingsmændenes tilvarsel og befaling, møder eller møde lader til den bestemte tid med en forsvarlig mandsperson at arbeide i behøvende tilfælde eller icke giøre sit foresatte arbeide på den måde, som fierdingsmændene det haver anordnet,

eller gåer ud af arbeidet før tiden, eller på andre måder viser sig modtvillig imod fælles nytte, skal have sin lod i fiskeriet forbrudt for dette år, i hvilket hand således forser sig, da samme lod bliver enten en eller flere af de mest fattige i sognet til del.

4. Hvo som underståer sig at sætte noget slags garn, vodder eller togger i fiorden for strømmen af Hvolbæk eller Nyebæk, på den tid fiskeriet drives i bemeldte bække, skal for sin livstid have sin lod i fiskeriet forbrudt. Giør hand det oftere, da skal hand bøde fire rigsdaler til sognets fattige, hvilke penge sognefogden tillige med fierdingsmændene skal have forlov at udpante fra gierningsmanden, eftersom sligt er et skammeligt og grovt tyveri, hvorved fiskene aldeles forhindres fra at komme ind i bæckene, og følgelig ingen fisk kand fanges af dem, som ere berettigede til fiskeriet. Ligeledes må heller ingen underståe sig at sætte eller bruge noget slags garn i Østersøe for strømgangen af Nyebæk eller for strømgangen af Maegrov eller på de steder enten i søen eller i fiorden, som fierdingsmændene det forbyder, alt under forbemeldte straf.

5. Til fiskeriet at påpasse skal alle tider sendes og bruges mandspersoner og ingenlunde kvindespersoner, da sligt har hidindtil givet anledning til mange forargelige optøier. Underståer nogen sig at sende et kvindemenneske, da icke alleneste skal hun strax hiemvises, men hosbonden skal desuden betale 1 mark til sognets fattige. Dog hvad husfolkene angåer, så, siden der iblandt dem ere mange fattige kvinder og enker, som ei formåer at leie mandfolk for sig, forbydes det icke fra fiskeriet at påpasse for sig selv, allerhelst, da af dem icke ventes nogen anledning til usømmelighed eller forargelse.

6. Hvilken af de bud, som sendes, der begåer nogen overlast mod bækhusets bygning enten på tag, vindver, vægge eller andet sådant, hand skal efter fierdingsmændenes vurdering betale skaden og lige så meget til sognets fattige, hvilket samme tienestebuds hosbonde efter fierdingsmandens angivelse og forbud skal indeholde af hans løn og til vedkommende udbetale, når lønnen er forfalden.

7. Som der hidindtil er begået mange slags uordentligheder, undertiden også forargelser i bækhuset og ved bækkene af de unge, som til fiskeriet bruges, så for at forebygge sligt herefter, skal hvilken af de unge, som begåer noget usømmeligt, enten med klammerie at giøre, banden og sværgen at lade høre, kort at spille, modtvillighed eller andre skarnsstykker at bruge med videre, straffes efter bevislig angivelse således, nemlig drenge med ris på rumpen udi skolehuset og karle med 1 rdl. mulkt til sognets fattige.

8. Bækhusmanden, i hvis hus fiskefolkene har deres sædvanlige opholdssted, skal også have opsigt med de unge, som til fiskeriet bruges, at de icke begåer noget usømmeligt i huset med kortspillen, drikken og andet sligt; og når sligt skulle af nogen begåes imod hans advarsel, skal det strax tilkiendegives af ham for præsten, at hand kand få de skyldige afstraffet efter fortieneste. Ser bækhusmanden igiennem fingre med nogen og dølger deres udyder, eller og om hand selv giør sig delagtig i meldte skarnsstykker, skal hand have sit hus forbrudt.

9. Denne originalvide skal forvares på Wadskiærgård, og desforuden skal skrives 3de copier, hvoraf den ene skal leveres til baroniet Russenstens respective forvalter, den anden til sognepræsten og den tredie

til sognefogden, som en gang om året tydelig oplæser den på sognestævne for alle mand til efterretning og advarsel.

10. Forbemeldte poster og vide, som sigter til menige sognemænds nytte og god kristelig orden at holde, have vi præstens medhielpere, sognefoged, fierdingsmænd og en del andre sognemænd, som selv kand skrive, icke aleneste med egne hænder underskrevet på egne og hele sognets vegne, men endogså derhos allerydmygst ombedet især velædle sr. Mads Olufsen Dahl til Wadskiærgaard, som største lodseier i Tørring og velædle hr. forvalter Stausholm på høiædle og høivelbårne hr. baron Juuls vegne, som dernæst største lodseier, tillige med os som samtyckende at underskrive med recommandation til vedkommende herredets og birkets velædle og velvise dommere, at de dette documente, som forhåbentlig icke støder an mod deres majestets allernådigste lov og forordninger, ville gunstigst approbere, confirmere, til tinge læse og påskrive.

Actum Wadskiærgård den 29. obtobris 1765.

Christen Eskebæk, sognefogden. Will. Simonsen, medhielper. Niels Andersen Søegård. Poul Madsen Haldgård, fierdingsmand. Jacob Jensen Bierre. Peder Nørkiær. Peder Seiberg. Hans Christensen Kokholm, fierdingsmand. Christen Laursen Kokholm. Christen Sønderkiær. Christen Hommer, fierdingsmand. Jens Nielsen Sig. Peder Brel. Christen Pedersen Calledsøe. Graver Madsen Gransgård. Niels Madsen Dusgård. Niels Dusgård. Niels Windelboe. Niels Loumand.

NB. Lauritz Gransgård beklager sig for sognepræsten og medhielpere, at Søndersogns beboere nedkiør hans mark til deres fiskerie og vil icke følge med sogneveien.

Christen Larsen Sudergård. Lauritz Grandsgård. Jens Nør-Kalledsøe, medhielper. Christen Kiær i Kalledsøe, medhielper. Jens Weye. Gregers Ballebye. Christen Gotfriedsen. Ole Ballebye. Jens Madsen Bæg. Poul Nielsen Kalledsøe, fierdingsmand. Christen Dalgård, medhielper.

Denne til god og kristelig orden at holde og til nytte for det almindelige bedste i Tørring sigtende vide kand jeg icke andet end samtycke med ærbødigst begiæring til velbenævnte rettens betiente om approbation og confirmation. Mads Olufsen Dahl.

Når det måtte behage vedkommende respective dommer gunstigst at approbere og confirmere forestående vide og vedtægt, kand megen ugudelighed og forargelse samt stor confusion og selvrådighed, som hidindtil er gået i svang og brugt ved fiskeriet, forebygges, hvorfor jeg ligeså indstændig som ydmygst beder, at den må finde den forlangte gunstige confirmation. Denne påtegning sker efter begiering af Marcus Borgen.

Denne vide, som intet sigter til andet end sognets almindelige nytte, bliver i alle måder samtykt af

J. Stausholm.

Efter originalen, der findes i Vadskiærgårds arkiv, hvis eier, hr. proprietær M. Agger, med megen imødekommenhed har overladt mig det til afskrivning. En genpart er indført i Skodborg-Vandfuld herreders tingbog, læst ved Skodborg-Vandfuld herreders ting den 27. februar 1766 og ved Ryssenstens birketing d. 7. marts s. å.

Forhen meddelt af Thyge J. Söegaard i Samlinger til jydsk historie og topografi, 3. række, 2. bind, side 54—59.

Hygom, Vandfuld herred.

1766.

Vide og vedtægt for Hygom sogn i Wandfuld herred angående sognets felles fiskerie i Hygom bek, fiorden og noeret med videre.

Samtlig Hygom sogns contribuerende beboere såvel som sognepræsten haver et fælles fiskerie med hinanden udi benævnte fiskevande; men da samme fiskerie hidindtil har været mange slags uordentligheder af andre sogne underkastet, menige mand her i sognet til skade, så for at forebygge slige uordentligheder herefter og i det sted at fåe indført og vedligeholdt god skik og orden for fremtiden, have vi underskrevne samtlige sognemænd tillige med vores kiære sognepræst efter bedste overlæg og til fælles nytte giort og sammensat følgende vedtægt og vide:

1. Hygom sogns beboere, der står for hartkorn, og hvilke følgelig alene er berettigede udi fornævnte fælles fiskerie, skal være inddelte udi 4re parter eller fierdinger, af hvilke en part eller fierding efter hverandre, alt efter vedtagen orden, for sig selv alene bruger fiskeriet udi én døgn, eller fra solens opgang den ene dag og til solens opgang den anden dag undtagen om søndagen.

2. Enskiønt husfolkene, som ei have hartkorn, og andre sognets fattige, icke have nogen rettighed til dette fælles fiskerie i benævnte vande, så dog, for at vise kristelig kiærlighed og medlidenhed, skiænkes dem alene, uden nogen fællesskab med de contribuerende, fiskeriet om søndagen for- og efterår, eller så længe fiskeriet varer, fra soelens opgang søndag morgen og til samme tid mandag morgen at regne, og det således at lige så mange husfolk og familier,

der ere i sognet, udi lige så mange lodder skal den fangende fisk deles, og hver familie eller husholdning skal have sin lod. Hvad degnen angåer, da nyder han, foruden sin lod iblant husfolkene også den sædvanlige en snes helt af hver fierding, samt være frie for ald arbeide til becken, dog ved en mandsperson lade sin lod affordre.

3. Udi hver af de 4re fierdinger, som sognets contribuerende beboere eller gårdmændene, hvorunder også sognepræsten er indbegreben, skal stedse være en duelig og forstandig fierdingsmand, hvilke da udgiør fire i tallet. Samme fierdingsmænd skal være, anses og agtes for fiskeriets rette hovedmænd, som skal have fuldkommen magt og myndighed til at anordne og foranstalte alt det, som de til fiskeriets drift, fremgang og påpasning tienligt og nyttigt eragter, da de andre lodsbrødre skal være pligtige benævnte fierdingsmænd at være lydige i alt det, som de, fiskeriet angående, anordner. Ligeledes skal husfolkene også have deres fierdingsmand iblant dem selv, hvilken dog skal i alle ting, som hører til fiskeriets drift, ståe under sognets 4re fierdingsmænd.

4. Hvo som findes ulydig og modvillig imod fierdingsmændene, når de noget til fælles nytte anordner, og enten icke, efter forhen given advarsel, møder eller møde lader med en forsvarlig mandsperson til det behøvende arbeide at giøre, eller viser sig modvillig og ulydig under arbeidet, eller går ud af arbeidet for tiden, skal, om det er en hosbonde selv, have sin lod forbrudt for det år, i hvilket han således forser sig, men om det er en tienestekarl eller nogen af lodsbrødrenes børn, skal han bøde 24 skilling danske til sognets fattige. Sognepræsten skal aldeles være

fritagen for al arbeide og påpasning til becken og lade sin lod, hver morgen den falder, afhente ved en mandsperson uden at ske nogen afgang derpå.

5. Understår nogen sig at sætte eller bruge noget slags garn, i hvad navn det endog kand have, for strømgangen eller noget sted, hvor friheden for becken af alders tid været haver, og af fierdingsmændene skal betegnes med et tydeligt kendetegn af pæle eller stene, skal have sin lod og rettighed i fiskeriet forbrudt sin livstid, så fremt han er en lodsbroder; men har den ingen lod i becken, eller er sådan en, som forhen har forbrudt sin lod, skal den for sligt skammeligt tyveri bøde efter sin formue fra 1 til 4 rdl. til sognets fattige, alt efter fierdingsmændenes tycke og sigende.

6. For at forekomme forargelse må ingen til fiskeriet at påpasse sende piger eller kvindfolk, men aleneste mandspersoner, under 1 marks straf til de fattige, dog er hermed icke ment de fattige, ugifte huskvinder eller enker, som altid måe passe fiskeriet for deres egne personer, da de ei formåer at leie mandfolk for sig. For de fattige og skrøbelige skal samtlige husfolkene være pligtig at påpasse ved becken, og skiftevis enhver af de fattige sin tilfaldende lod at levere hver mandags morgen, hvilket fierdingsmændene skal have nøie indseende med, at den fattige og nødlidende sker den ret, som den tilkommer, uden afkortning.

7. Bander eller sværger, skielder eller trættes nogen under arbeidet ved becken eller udi bekhuset, bøder 24ve skilling. Begynder eller bruger nogen slagsmål på enten af stederne, bøder 4re mark. Hvo som fører kort eller terninger med sig til bekhuset og søger at forføre andre til at spille dermed, bøder lige-

ledes 4re mark; men hvo, som virkelig spiller dermed, betaler hver for sig 1 rdl., alt til sognets fattige.

8. Bekhusets beboere skal have nøie indseende med de unge og andre, som passer på fiskeriet, og icke fortie nogen forbrydelse, som i huset måtte begåes af dem, langt mindre forføre eller tilskynde dem til drik eller nogen slags spil, alt under den selvsamme straf, som den begangne forbrydelse fører med sig.

9. Alle de bøder, som i denne vide ere anmeldte, skal fierdingsmændene icke alene have magt til at udpante fra de skyldige, om samme ei i mindelighed strax vil rede for sig; men de skal endog dertil uden nogen persons anseelse være forpligtede bøderne til sognepræsten at levere, at han dem ved sine medhielpere til de mest trængende kand uddele.

10. Denne originale vide og vedtægt skal giemmes og forvares hos sognepræsten i Hygum, efter at deraf ere tagne 4re vidimerede copier, hvoraf én skal overleveres til baroniet Rüsensteins respective forvalter, den 2den til Waskiergårds respective eier, den 3die gives fierdingsmændene til deres behøvende efterretning, og den 4de beholder sognefogden, som tydelig og lydelig skal oplæse den en eller tvende gange om året på sognestevne til alle mands efterretning, på det ingen skal undskylde sig med uvidenhed.

Eftersom nu vores eneste øiemærke med foranførte poster sigter til en del at afskaffe den skadelige uorden, som hidindtil er gået i svang og derimod at indføre god orden og skik ved fiskeriet, menige sognefolk til nytte; en del til at forebygge her efter megen ugudelighed og Guds fortørnelse; så håber og beder vi allerydmygst velædle hr. forvalter Stausholm på høiædle og høivelbårne hr. baron Juel, frieherre af Rüsenstein,

som største lodseier, hans vegne og velædle sr. Mads Dahl til Waskiergård, som dernæst også lodseier her i sognet, med os som samtyckende at underskrive, ligesom vi og især ville have herreds og birkets velvise dommer ombedet, at bemelte denne vores vide og vedtægt, som vi allerunderdanigst tænker icke at være stridende imod vor allernådigste konges lov, at ville gunstigst samtycke, stadfæste og til herreds og birketing tillade at læses og påskrives.

Hygom præstegård den 25. febr. 1766.

Jens Veie, Christen Nyegård, Jens Berg, Jens Andersen, Jens Dalgård, Christen Pedersen Vestergård, Christen Sørensen, Niels Sørensen Åls, Simmon Jensøn Gråbek, Mads Nordbyskou, Mads Synderbyskou, Christen Svendsen, Morten Agerskou, Christen Nielsen, Peder Nielsen Ellermose, Ove Påkier, Jens Laursen Påkier, Peder Påkier, Ove Christensen Smesgård, Niels Smesgård, Peder Biæg, Søren Grummesgård, Jesper Norbye, Jørgen Lauritsen Sønderbye, Søren Jensen Qvistgård, Jens Christensen Qvistgård, Søren Qvistgård, Niels Jensen Sønderby, Niels Bertelsen Felager, Knud Jensen Sønderby, Søren Pedersen Øster-Nørby, Christen Lauritsen Blåberg, Peder Sørensen Padsgård, Christen Povelsen Padsgård.

Denne vide og vedtægt bliver herved samtycket på min herre hr. baron Juel til friherskabet Rüsenstein hans vegne af J. Stausholm.

Denne vide og vedtægt bliver herved samtykt af mig.
Waskiærgård den 7. Juni 1766. M. O. S. Dahl.

Efter Skodborg-Vandfuld herreders justitsprotokol for 7. august 1766, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Forhen meddelt af Thyge J. Søegaard i Samlinger til jydsk historie og topografi, 3. række, 2. bind, side 62—67.

Hvam, Borgbjærg, Hjerm herred.

1689.

Kiendis vi os sambtlige Hvam byemend så vel som vi af Pergård, at efter forregående tvist og uenighed at forbigåe om voris drift og hegned, da hafr vi sambtlig imellem os oprettet en lovlig vide og vedtægt årlig at holde, som følger.

1. Item årlig ad st. Voldborig dag skal vi hegne hver andres agere, enge og felle, indtil rug er inde.

2. Item hvis imidlertid kommer på dend andens, hver fæhøfd eller øg 2 sk., en får 1 sk.

3. Og skal det hver søndag opskrifvis på deris talstok, og skal møde hver søndag på grandstefne i Hvam, *når* prediken er endt.

4. Og skal de penge betalis til oldermanden anden juledag og komme os alle til beste.

5. Item hvem som findis modtvillig og icke udlegger sin part, da skal de andre hafve fri forlof hannem derfor at pante. Giør hand modstand, når de vil pante, og der ofver fanger skade, hafve det for hiemgield.

6. Og skal vi sambtlig vere ferdig med hverandre at gåe at pante, hvo det begierer. Hvo det icke vil giøre, bøde derfor 3 mark.

7. Og skal dette videbref vere hos oldermanden i Hvam at finde. Begierer nogen det, da skal det vere dennem ubehindret, og de strax den til hannem uskad at lefvere. Hvo det icke vil giøre, bøde derfor 1 mark.

Dette at vere sked med alle voris samtøcke og dette af os urygelig at holdis, bekrefter vi samtlig med egne hender.

Datum Nørhvam den 13. juni 1689.

Christen Pedersen. Ifver Thomsen. N. N. S. — L. M. S.

L. N. S. — P. L. S. — J. B. S. — P. J. S.
Enevold Thomsen. J. K. S. — M. C. S. — S. P. S.
M. L. S. — M. B. S. Niels Pedersen. L. P. S.

Efter Hjerm-Ginding herreds tingbog for den 11. oktober 1692, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Estvad, Ginding herred.

1747.

Videbog for Estvad byes beboere, indrætted efter samtliges vedtægt og samtycke, år 1747.

Kjendes vi undertegnede Jens Christensen med søn, Christen Jensen og Jens Kisum, Morten Hendricksen og Jacob Hendricksen, Lars Jensen og Peder Lund, Christen Christensen og Jacob Christensen, Estvad byes indvånere, og hermed vitterliggjør, at som nogle af de derudi boende hidindtil har været meget uagtsomme med at holde hegnet, som det sig burde, på korn og eng samt andet Estvad byes eiendom hegnet angående, som lukkelse med videre, hvorved deris byemænd ere tilføjede icke liden fortræd, skade og ulæmpe, så på det sådant kand vorde afskaffet og god skik på korn og eng samt vide og vedtægt vorde nøje iagttaget til samtlige beboernes nytte og fordel, have vi med hverandre indgået følgende punkter, som vi i alle måder lover at holde os aldelis efterrettelige, nemlig:

1. Skal menige grander og byemænd herefter årligen 14ten dage før Voldermisse forsamles med hverandre for at aftale, på hvad måde korn og eng udi lovlig tid med lukkelse, hvor fornøden gjøris, kand vorde hægnet, og en og ånden ting, byens beboere til

beste, kand vorde foranstaltet, og hvilken mand, som da icke selve efter advarsel af eller fra oldermanden møder, om hand er frisk og tilstæde, eller i forfald sender sit visse bud, skal give til byen 1 mark 4 skilling danske. Og skal da samtlige tilstædeværende grander have magt til at gå udi samme mands gård, som udebliver og ingen udi hans forfald sender, og pante ham for samme penge uden dermed at begåe enten vold, herreværk eller andet, efter lovens 3. bogs 13. cap. 31. art., og skulde nogen findes motvillig og ej vil gå med de andre at pante, da skal hand af de øvrige strax pantes for 10 skilling.

2. Skal og ovenmælte tid dend udvælges til oldermand, som der kand havis håb om, der er duelig og omhyggelig for at søge byens gavn og beste, hvortil for nærværende tid findes ingen omhyggeligere end Jens Christensen, men som hand i henseende til hans alderdom icke er så bekvem, som ønskes, bliver hans søn, Christen Jensen samme embede tilligemed faderen pålagt for det første. Skulde i lengden dend, som dertil agtes bekvem, sligt vilde nægte uden gyldig årsag, skal hand til byen betale 4 mark eller og pantes derfore.

3. Oldermanden skal menige mænd udi byen være hørige og lydige i de ting, hand taler og pålægger til byens gavn og beste. Befindis nogen ham uskickelig at begegne eller med skjælden, banden eller spotten på stævne at antaste og overfuse, da skal same bøde til hannem og strax derfore pantes 2 mark danske, for hver gang det sker, og til byen 8 skilling. Og er sligt oldermandens ære angående, da skal hand foruden ovenstående straf have sin tiltale til ham efter loven. Hvo som ellers motvilligen sværger og bander

på stævne, bør bøde til de fattige udi sognet 4 skilling, og sker det af uagtsomhed, da bøder hand 2 skilling til samme brug. Og i fald same brøde icke strax svares, skal den skyldige derfore pantes.

4. Må ingen dølge med dem, som sværger falskelig og ved ed fragår, at deris creaturer har gjort skade. Hvo sligt gjøre og ej sagen vil oplyse, når hand om samme er vidende, bør bøde 8 sk. til de fattige i sognet. Og dend, der sværger falskeligen, bør lide efter loven som en meneder. Og de bøder, som i slig tilfælde bør svares, skal især af oldermanden indkræves og udpantis og siden af sognepræsten med 2de af byemændene deris råd og samtycke uddelis. Og befindes det, at oldermanden imod forhåbning skulde se igjennem fingre med nogen deris forseelse eller vise sig motvillig i at forrette, hvad ham med rette tilkommer, bør hand bøde, for hver gang det sker, 2 mark.

5. Skal enhver, hvor fornøden gjøris, lukke for sit korn forsvarlig i det seniste 8te dage efter Voldermisse. Sker det icke, betaler dend skyldige, for hver dag det siden står ulukt, 2 sk. Og desforuden erstatter dend skade, som ved slig ophold sker, og desuden bør enhver holde sin andel af lukkelser i hegnets tiden ved lige under samme forommelte straf, om det forsømmes.

6. Skal enhver have sin tallie foruden dend, som oldermanden bør at have, og møde med same til granstævne om søndageftermiddag klocken 2 slet fra søndagen efter Voldermisse at regne og til dend søndag, efter at alt kornet er indhøstet, og i hans lovlige forfald, bør hand sende sit visse bud, og der lade sig antegne for, hvis hans creaturer, være sig med hvad navn det nævnes kand, på hegnet mark eller eng

kand i afvigte uge have gjort skade, og bør da på tallien anføris såmeget for hver creatur, som har gjort skade, at svare, som forordningen af 14. april 1694 befaler, nemlig af en koe, bæst eller andet stort creatur 8 skilling, af et ungnød eller svin 4 skilling og af hvert får eller gris 1 sk. foruden at erstatte dend gjorte skade. Og hvo som icke til dend ende bringer sin tallie med sig, bør bøde, foruden hvis ovenmældt er, 4 skilling danske.

7. Efter 1. maj skal enhver have stærk indseende med sine hestecreaturer, at de icke kommer til skade, enten udi eng eller korn, medmindre de vil betale af hvert creatur efter forordningen af 14. april 1694 og derforuden gjøre vederlag for skaden, som sked er. Dog er det icke nogen forment at tyre sine bæster på sin egen eng eller ager på dend måde, at de ej kand nåe deris naboers tilhørende jordsmål, mens dog må derhos agtis, at de ej næste ager ved nogen mands korn tyre deris følhopper, hvorved føllene ere desnærmere ved at gjøre skade på kornet. Sker det, bør der gives til vide 2 skilling. Ei heller må nogen understå sig om nattertide at lade sine bæster gå, som en del hidentil har gjort, enten uden tyre eller og at slæbe tyrene efter sig, under det skin, at de enten icke går til skade, eller at de selv ere gangne løse og har oprykt hælene. Befindis dette, og dend, der ejer bæsterne, icke kand bevise, at de vare vel hælefæstede og med forsvarlige tyrer forsynede, ja at de imod hans villie ere komne løse, bør hand, foruden skaden, at betale af hvert creatur efter næst forommældt forordning. Ej heller må nogen i sær forandre, endsige sig udi kornvangene, agerrenene eller kornraderne, der sine creaturer at græsse, førend både korn og rivning

af dend fald er hjemført. Og hvis der da på agerne findes, skal blive tilfælis for alle, når indhøstet er. Det samme er og at forståe om engene, at ingen må drive sine creaturer, være sig hæste eller fæcreaturer, eller tyre dem på anden mands eng, før enhver har ført sit høe ganske af engene. Skulde nogen herimod forse sig, straffis hand derfor efter forordningen, som 2de gange tilforne udi denne artickel ommældt er.

8. Ingen her udi Estvad bye måe udlade sine får, førend de driver på én tid over alt, og så snart hyrden kommer udi byen med dem, skal enhver strax lukke sine fårecreaturer i hus, at de icke skal gåe, som sædvanlig sket er af nogle deris får, til skade udi folkis korn. Sker det, skal de, som fårene ejer, af hver får, foruden skaden at erstatte, betale til viden 1 skilling eller og derfor pantis.

9. Ingen af Estvad byes beboer må have svin, medmindre de holder dem vel ringede og, fra 1. maj til kornet er inde, med gode tyrer forsynede, ja på deris egne ejendomme og, hvor fællet det kand tåle, græssede.

10. Siden erfarenhed noksom viser og lærer, der altid er langt større skade og nakdel end gavn og fordel ved at holde og tillegge gies og ender udi Estvad by, så skal de skaden, den ubødelige skade de gjør, dels på korn, dels på græsset creaturerne skulde have, langt overgår deris værdie, aldelis udi Estvad bye være afskaffede, og må aldeles ingen, siden kornet endog desforuden legger så nær ved byen, under gjesenes og gejslingernis samt endernes og ellengernis forbrydelse til de fattige, dem tillegge, mens alleneste være tilladt at kiøbe såmange udi efteråret, som de hen på vinteren agter at slagte.

11. Hvad oldermanden med 2de mænd af byen

bliver enige om og finder for got og tienligt at være til byens nytte udi en eller anden ting, såsom enggrøfterne at opkaste, for åen betimelig at dæmme, korn og eng på alle optænkelige måder at hegne med mere, som kand være beboerne udi byen til nytte og fordel, skal de andre lade dem befalde og holde sig efterrettelige, og i manglende fald, for hver gang de nægter sligt, pantis for 8te sk., ja desforuden efter uvillige mænds sigelse betale de andre udi byen såmeget, som billigt kand være for at se det forrettet og efterkommet tillige med deres eget, som de er blevne tilsagte om at forrette og haver vist sig motvillige i at efterkomme. Sker slig motvillighed 2den gang, tiltales de med retten, og, om de da lader gå dom over sig, må se sig efter lovens 3. bogs 13. cap. 39. art. foruden skaden og omkostningen tildømt at betale til sagsøgeren 3 lod sølv og til herskabet 3 lod sølv.

12. For ald brøde må agtis, at der tagis næsten dobbelt pant, og skulde nogen icke inden Allehelgens dag løse sit pant, skal det i anledning af lovens 3. bogs 13. cap. 33. art. være forbrudt.

13. Dersom oldermanden icke kand læse og skrive, skal hand altid have en hos sig af byen på stævne, som kand optegne dend brøde, som de skyldige findes pligtige til at svare.

14. Oldermanden skal altid have en copie af voris videbog med sig på stævne, med mindre hand vil give, hver gang dend behøves til eftersiun, og hand ej har dend, 2 skilling til vide.

15. Dersom nogen, når hand pantis for brøde og forseelse, giør modværge mod dem, som ham panter, og enten med hug, slag, trussel eller skiendsord overfalder dem, som hos ham for hans forseelse udpanter

og icke i mindelighed vil lade sig pante, skal hand give i straf til næste hospital i stiftet 2de rixdl. og efter forseelsens beskaffenhed tiltalis efter loven, helst det er største billighed, at slige gjenstridige tilstrækkeligen, andre til exempel, vorder afstraffede.

16. Ingen, være sig mands eller kvindes person, enten af gård- eller husfolk, inderster eller tjenistefolk, hvem det være kand, må gjøre nogen markgjerning eller arbejde før eller under prædiken om søn- eller hellige dage. Hvo herimod handler, skal bøde til skolekassen efter forordningen af 23. januari 1739, hver gang det sker, 1 mark eller mere, alt som dens formue kand være til; og hvo som ellers, uden udi højfornødenheds tilfælde, når gudstjenesten er til ende, med motvillig arbejde forser sig, skal pantis for 8te skilling 1ste gang. Sker det oftere, betaler de dobbelt, og omsider, om de viser sig fremturende derudi, bør de svare til skolekassen, som ovenmældt er, fuld helligbrøde.

17. Hvem af gårdfolkene, som graver udi fælledet til skade eller over det, som fælledet kand tåle, af heng- eller digetørve, betaler til vide for hver læs 8 skilling, og hvad husfolkene ere betræffende, bør de tage samtlige byemændene, som skatter og skylder, deris minde, før de slige tørv må lade grave, og have deris tilladelse, på hvad sted og hvormange læs de i høj fornødenheds tilfælde må lade grave.

18. Ingen må have mere kvæg eller bæster på fællet, end som hand haver jords vurdering, og haver hand ej selv såmange creaturer, så må hand tage udi græs for andre, såvidt jordsmålet kand tåle, mens dog ej for fremmede og udenbyes boende, når husfolk eller de, der ej selv have nogen jordsmål eller andre,

som boe udi byen og haver flere creature, end de kand holde, det forlanger, hvilke sligt først skal tilbydis, alt efter lovens 3. bogs 13. cap. 28. 29. og 30. art.

19. De penge, som ellers en og anden, der ej vil holde hegnet, må svare og efter foreskrevne articler indpantis, skal oldermanden indkræve; og fra marken bliver lagt udi hegne, som er fra 1. mai at regne, og til ald kornet er indhøstet, rigtig optegnet, og samme da efter forfattede fortegnelse til forvalteren for Estvad klosters gods levere, som da indhenter herskabets ordre, hvortil de penge, byen til fordel, kand anvendes, som dels overstiger skaden, der på ager og eng er skedt, som de fornærmede bør have vederlag for, dels icke forud er meldt om, hvortil de skal være forfaldne.

20. Skulde noget blive på stevne pålagt, som kand være byen til beste, være sig udi mark eller eng, da skal 2de af byemændene strax give sognepræsten samme pålæg tilkjende, i håb hand sickerlig tilligemed os ser alt, hvis som kand være byen gavnlig og til hegnet at holde tjenligt, fordret og fremmet, thi selv at møde med os på gadestevne vide vi vel, hand icke giør, helst lovens 2. bogs 11. cap. 6. art. sligt forbiuder, og hand desforuden ventelig ej altid har en karl tilstæde, der på hans vegne kand indfinde sig.

Disse ere da de poster, som vi for denne sinde finde fornøden at erindre, og til desmere forsikring, at samme forskrevne poster af os ubrødelig skal holdis, haver vi dennem ej alleniste selv underskrevet, mens end og ydmygst beder højædle og velbårne hr. etatsråd Christian Teilmann, som amptmand og ephorus for Estvad kloster, samme af os forfattede poster, som sigter til at holde korn og eng udi hegnet, gunstigst ved påtegning vil approbere.

Estvad den 17. mai anno 1747.

Herefter gentages de samme navne, som videbrevet indledes med, alle skrevne med en og samme ubehjælpsomme hånd, medens videbrevet er skrevet med tydelig og flydende hånd.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, pakken nr. 293 i Ribe bispearkiv.

Søgårde, Sevel, Ginding herred.

1760.

I dend hellige Trefoldigheds nafn kiendes vi underskrevne Niels Iversøn, Christen Lauritsøn smed, Anders Winther, Willads Andersøn, Jens Davidsøn og Jens Pedersøn møller, samtlige beboere i Siøegårde og Hielmmølle, at vi til fælles tarv og nytte med hverandre haver samtykt og indgåed efterskrevne vide og vedtægt; hvorover dette videbrev oprættes og underskrives, til dend ende at enhver beboere skal lade sig alle de herefter anførte poster efterrættelig være, således at same holdet og efterkommet vorder, eller i dets mangel at være undergiven dend straf, som enhver postes efterladenhed eller modtvillig forbrydelse ansat befindes, således som følger:

1. Strax efter middagsmåltidet hver søndag skal hver mand møde til vide ved Jens Davidsøns fra Philippi Jacobi dag til kornet er inde, og så tit vi ellers bliver af oldermanden sammen kaldet, ellers bøde som efter følger.

2. Ingen må dølge med hinanden, item skal hver mand, det første vi begynder vor vide, sværge ved sin ed, at han hverken for vild eller vænskab med nogen

skal dølge dend skade, ham vitterligt er. Men dølges med nogen, og det siden ham kand overbevises, giver til viden 8 skiælling. Befindes nogen at sværge falskelig, giver til viden ét mark.

3. Hvo som icke vil giøre sin tallie færdig ad st. Voldborgdag og fåe dend fra sig, når den begiæres at skrive på, giver for hver gang 4 skilling. Om nogen mener sig at være skreven for uræt, da skal hand næste søndag derefter med tryge vidner det bevise, og da skal dend, som førde løgn, give til vide 1 mark, og kand dend anden det bevise igien, at de vidnede løgn på hannem, da giver de, som løgn vandt, til vide 1 mark.

4. Om fæe eller anden creaturer giører skade i eng eller korn i heignens tid, for hver hæst, koe eller nøed, som kommer på nogen mands korn, eng eller tyrvold udi heignens tid, giver for hver høved 1 skilling, for hver svin 1 sk., for én kalv 1 sk., ét fåer 1 skilling.

5. Hvo som tyrer eller driver andres korn eller eng eller tyrevold, giver for hver trin på en andens 1 skilling og betale skaden. Om nogen lader sin svin eller får gåe værgeløs eller vogter dem på andens tyrevold, gives for disse hver fornevnte støcke $^1/_2$ skilling. Item hvo som lader sin svin eller fåer gåe på rugsæden, når det er såed eller opløben, hver flok fåer hver gang 8 skilling. Ingen måe heller lade sin svin gåe uringet eller værgeløs på nogen marksæd enten i tofter eller andenstæds. Hvo herimod giør, giver til vide for hver svin, og så tit det findes, 1 skilling. Hvo som lader sin hæst, nøed eller koe, fåer eller fæe gåe værgeløs på rugen, når det er opløben, eller vogter det derpå eller gienner det derover, indtil

vi begynder at holde vide, for hver støk 1 skilling, hver fåer 1/2 skilling.

6. Dersom nogen fanger skade på sin korn eller eng af noget løs kvæg ved dag eller nat, og hand icke ved, hvo det haver giort, og det skal hand giøre ved ed, at hand ved det icke. Siden skal oldermanden legge hver mand sin ed for byen om efter reb, og dersom ingen vedkiender samme skade, da skal hver mand værge sig ved ed, og hvo som icke vil værge sig, dend skal betale skaden allene, men kand det bevises, at nogen af dem har gjort hannem skade, som haver værget sig, hand give til vide 1 mark for sit falske ed og betaler skaden allene.

7. Ingen måe drifve eller drifve lade på andres eng eller aggere, føren høe og korn kommer deraf. Ingen måe drifve eller drifve lade eller tyre på hverandres engslætning, på det enhver kand have sin græs og høe i fred, til det kommer hiem. Hvo herimod giør, giver for hver gang, de enten driver eller tyrer på en andens, til vide 8te skilling og betale skaden.

8. Ingen skal være forpligtig til at hiemage deres korn, før det er tienligt, og dersom nogen slåer deres fæe i marken af fortræd, fordi de haver deres korn hiemme, og en andens korn bliver ståendes, enten det tienner icke at tage, eller og hand er icke så mægtig for at komme det afstæd som de andre, da skal den, som med sit fæe giør skade, give til vide 1 mark og enda betale skaden, mens om nogen af motvillighed eller forsømelighed forhaler at følge sine naboer med sit korn at indhøste, på det hand i så måde kunde forhindre vangen for de andre, og hand derover fanger nogen skade, da have sig det for hiemgield, men i fald at enten skrøbelighed eller og hastig

påkommende uveir hannem dette frasætter, da bør de andre at være hannem behielpelig og derforuden at heigne samme korn, indtil dannemænd kunde kiænde på, at hand for slig årsag icke kunde fåe det ind.

9. Oldermanden skal om høst tage mændene med sig næste søndag før høst og besé kornet i vangene og da påligge hvilken dag, de skal begynde at høste, efter som kornet er moed til, og hvem, som da begynder at høste i nogen vang føren dend dag, som bliver pålagt, eller ved andre lader høste, hand skal give til vide 2 mark. Men skulle det ske af trang, måtte de høste én trave, hvor det er best tienligt.

10. Og som vi nu haver vedtaget årligen at holde hyrde ved vores fåer, da skal enhver betale hyrdeløn af så mange fåerhøveder, som de haver i deres gård eller anden stæds hiemme, hvad heller de gienner dem for hyrden eller ei, og skal hyrden gåe i kost i byen og holdes én dag af hver 4de får, og når vi begynder vores vide, skal oldermanden opteigne hver sine får, hvor mange de har i sin gård, dem de tilhører rigtig skal angive. Befindes nogen at have flere, end hand haver angivet, give til viden 1 mark, og om det skulde hænde sig, at vi ingen hyrde holdt, da skal iligemåde hver mand vogte én dag af 4 får såvelsom og af lamme, som lægges til vinter. Og hvo som forsømmer og urigtig vogter af så mange, som søger hans forestie, enten det er hans egen eller icke, giver til vide 8 skilling. Og hvad skade fårene giør, samme skal hand betale, der vogter, og give til vide 1 mark. Skaden skal næste søndag derefter bevises og siunes. Bliver nogens får eller lamme borte for hyrdens forsømmelses skyld, at hand lader dem gåe værgeløs og kommer imellem andre byers får, da svarer dend

dertil, som dem vogtede, om nogen ved samme forsømmelse skulde mistes, og drive goed betids morgen og aften om sommeren. Hvo det forsømmer, giver til viden 8 skilling. Iligemåde skal og vogtes om vinteren, når de kand gåe ude. Hvo det forsømmer, giver til vide 4 skilling. Om nogen lader sine fåer og lamme ligge ude om middagen og derover giør skade, give til vide for hver gang 1 skilling og så betale skaden.

11. Hvo som skielder eller bander hinanden, når viden holdes, da giver enhver til vide 1 mark. Hvo som hånlig løgter eller dutter hverandre af vrede eller truer hverandre eller kalder hinanden nogen vedernafn eller undsiger hinanden, da give enhver, som dette giør, til vide 1 mark. Hvo som sværger forfængelig og på det, som intet haver på sig, give 2 sk. Mens om oldermanden bær over med nogen af disse stycker, da giver hand til vide 8 skilling, om hand icke strax skriver dem på stædet.

12. Hvad som helst de fleste af granderne, som ere skreven i denne vide, påligger på byens gavn, i hvad det er eller være kand, måe de andre ei ryge eller imodsige, men skal holdes urygelig i alle måder. Om noget er, som icke findes i denne, og vi nogen straf eller bødder påligger, da er enhver det pligtig at efterfølge, og om mand forårsages derfor at pantes eller i andre måder forårsages samme vedtægt at fyldestgiøre, da skal mand intet dermed forbryde imod loven, og foruden giver dend modtvillige til viden 1 mark.

13. Hvis svin eller grise, som kand giøre skade enten på agger, eng eller sæd med vroden, formedelst de ere uringede, da skal oldermanden skrive dem hver for 4 sk. Fra kornet er inde og til st. Voldborg dag.

skal oldermanden i hveranden uge tage tvænde mænd med sig og bese dem byen omkring, og findes nogen uringede, da bødes til vide for hver svin 4 skilling og betale skaden, som de have giort. Men er det stærk frost, at jorden er frossen, da giøres det icke nødig, men forsømmer oldermanden det ellers, da giver hand til vide for hver gang 8 skilling.

14. Ingen må tyre på stubben, når der høstes, det være sig bæster eller kvæg, enten på sin egen eller andres, før vangen er rydelig, og kornet er indbjerget, da de samtlig lader løs derpå efter alles villie og minde. Hvo herimod giør, give til vide 2 mark.

15. Når kornet ligger nær stæderne, da skal høns og ender luckes ind eller og skaffes bort, at ingen skal nødes til at klage derpå. Hvem derimod giør, give til viden 1 mark.

16. Stenbroemoese skal være i heigne tillige med Hyldahl, når der er korn omkring det, at slet ingen med nogen slags creaturer, bæster eller kvæg måe komme deri enten at tyre eller drive. Og når kornet icke er i marken derom, skal det bestandig heignes for creaturers drift og tyring. Hvem som herimod giør, give til vide 2 mark. Desuden skal Stenbroemoese ryddes og rengiøres. Hver efter sin andel skaffer folk dertil, både når det skal renses, og når det skal bierges, siden skiftes det i tør høe, hver efter sin anpart, og kaster lod derom. For hver persons udeblivelse bødes 1 mark. Så måe og ingen efterdags udi bemelte moese grave, opkaste eller afføere jord eller dynd. Hvo herimod giør, bøde for hver gang til viden 2 mark.

17. Ingen måe have på græs i mark og fællig uden 4 nøed af hver tønde hartkorn med bæster og alt.

Mere siunes icke at kand græsses uden skade. Dog skulle det med tiden eragtes nøttig og for vedkommende tienlig her udi at giøre forandring, haver vi derimod at giøre overlæg, og må ingen fremmedes creaturer til græsning på byen ansét fællig tages, så længe i byen kand fåes, da indenbyes betaler ligesom en fremmed. Endelig overalt måe ingen have mere, end hand bør og efter hartkorn er tilladt.

18. Ingen må grave hængtørve eller bruge nogen slags grøft på indmarks fællig i nogen slags grøn jord. Hvo herimod giør, bøde 1 mark.

19. Så måe og ingen grave på dend andens jord, hvor hand skal opbierge og holme sit høe. De derimod giør, bøde til vide 8 sk.

20. Engen imellem Hielmmølle og Breige skovbroe bliver efter forhen vedtagne vedtegt stendig i heigne.

21. Dend af byemændene, som er oldermand et år, entlediges derfra, og en anden antages et andet år, og således omgåer det fra en til anden, uden nogen anderledes mellem dem selv vorder forenet, at én vil være dette for en anden, som da og måe tillades. Oldermanden skal have dette videbrev i forvaring, og skal det til eftersiun, når granderne ere forsamlede, om det begiæres, forevises under fortabelse af 2 mark. Dog at dend strax leveres ubeskadiget til oldermanden igien, under dobbelt straf for dend, som det modtvillig tilbageholder.

22. Hvo som til vide eller grandstevne, når hand er pligtig, icke møder, med mindre hand er syg eller i anden lovlig forfald, hvor da alligevel hans visse bud skal møde, bøde for hver gang 2 skilling. Og haver enhver at lade anteigne, hvad skade dend forgangene uge er sked.

23. Tilspørger oldermanden nogen, om hand forgangen uge haver set noget til skade, bør hand erklære sig derpå under sin ed, eller for modtvillighed bøde 8 skilling.

24. Oldermanden skal have en talliestok af hver mand, hvorpå skal teignes, hvis videpenge hand bliver falden for. Så skal oldermanden og skaffe hver mand ret efter denne videbrevs indhold, som og hvad pålagt vorder, under fortabelse til viden 3 mark, og skal hand være pligtig tilligemed alle byemændene eller så mange eragtes nødig at pante, hvem som icke goedvillig vil betale. Hvo som ei vil følge med at pante, med mindre hand lovlig er forhindret, bøder hver gang 1 mark.

25. Når oldermanden kommer i nogen mands hus med byemændene at pante, for hvis hand er falden for, enten bøder eller skadegield, dersom da dend, der pantes, slaer, pucker eller med skiældsord nogen begegner, bøder efter loven, som forseelse er til. Griber hand eller nogen på hans vegne til verie, imidlertid de hannem om pantet besøger, da, om hand eller de fanger nogen skade derover, have skade for hiemgiæld, og giør han eller de nogen skade, lide derfor efter loven som vedbør og desuden som modtvillig til vide efter 12. post bøde 1 mark.

26. Pant, som vorder taget for enten skadeboed eller bøder, skal løsses inden Allehelgensdag eller da være forbrudt.

27. Hvis bøder, som efter dette videbrev til videt vorder falden og svaret, må*) icke til giælde eller drik anvendes, men bør til byens fælligs nytte udgives

*) *I teksten står* og, *men J. Kinch har ret i, at det er en fejlskrift.*

eller imellem samtlig byemændene lignes og deles. hvorfor oldermanden hver for sit år giør rigtighed.

At ald forbemeldte af os underskrevne i alle måder urygelig skal holdes og efterleves, haver vi det til bekræftelse samtlig med egen hænder underskrevet og aller ydmygst begiærende vores høigunstige hosbonder gunstigst ville behage samme at confirmere og ved deres underskrivelse og forseigling ydermere bekræfte og stadfæste.

Siøegårde i Sevel sogn den 28. mai anno 1760.

Christen Lauridsen, smed. Wellads Andersen.
Jens Davidsøn. Jens Pedersen, møller.
Niels — N. J. S. S. — Iversøn Siøegårds navnemærke.
Anders Christens Winther.

Siden dette videbrev ei anderledes end lovformlig og til samtlig de indførte deres tarv og nytte, samt stædernes tilliggende eiendoms conservation befindes at være indrettet, så eragtes det gavnlig og fornøden at samme vorde af vedkommende holdet og efterlevet.

Til hvilken ende det og herved af os confirmeres, under vores hænders underskrift og hos trygte signetter.

Stubbergård dend 3. juni 1760.

J. Sehested. M. Qvistgaard.

For såvidt som dette videbrev kommer overens med loven, og kand vedkomme mit hærskabs bonde Anders Winther i Siøegaard, ratificeres dette efter begiæring af

Estvad closter den 27. junni 1760.

O. M. Laurberg.

Efter J. Kinchs udgave i »Samlinger til jydsk historie og topografi« 2. bind, 1868—69, side 272—80. Det begynder der med et register over indholdet, der er udeladt her. J. Kinch har udgivet det efter en afskrift, som da fandtes i Ribe stiftsarkiv, men som nu ikke kan findes.

Ørre, Hammerum herred.

I. 1720.

Hr. Søren Krøyer i Øre præstegård lod læse og påskrifve i dag efterfølgende videbref, lyder som følger: Vi underskrefne samtelig lodseiere udi Øre byes mark, nemlig sognepræst hr. Søren Krøyer, Jepe Matsen udi Nørgård, Peder Nielsen i Lauform*), Anders Sørensen ibm., Niels Jensen i Sandgård, Niels Matsøn i Brendgård, Mats Jensen ibm. kiendes her med og viterligt giør, at vi alle samtelig og endregteligen have forfatted og indgåed, såsom vi og hermed forfatter og indgår en rigtig vide og varetegt, som vi og her med hverandre ubrødeligen lover at holde udi efterfølgende artikler befattet.

1. Vor vide skal begyndis neste søndag efter Voldermisse.

2. Forpligter vi os ved lige at holde Uhrgåde dige og lede for Ørre byes mark, som af alders tid har været, og hvo denne articul at indgå benægter, skal bøde 1 skipe biug.

3. Hvilken mand, som icke hafr sin dige og led for kornmark Voldermisse dag færdig, skal give én skip biug.

4. Hvis dige, der falder et skår på, skal igien tilluckis inden anden dags aften, eller gifvis 4 sk. til bøde.

5. Hvis anden mands høfder — af hvad som helst navn — sådan skår forårsager, og det af creatureds ejermand efter forige artickels formelding icke luckis, bøder slig ejermand 8 sk.

---

*) *Lauform eller Lawform må være en fejlskrift; navnet findes hverken i ældre eller nyere kilder, derimod findes navnet Langfrom ofte i kirkebøger fra det 18. årh.*

6. Hvo led icke lucker efter sig enten self personlig eller nogen af hans underhavende folk — enten fæe der efter ganger i mark og korn skade at giøre eller icke — gifr 2 sk. for hver gang.

7. Hvo som graver på grønjord sønden Schatsbech — undtagen mentørve at mene huse med — skal gifve 1 sk.

8. Hvo som graver på anden mands mark, som grøn er, skal gifve én skipe biug.

9. Hvo som ager tørve, høe eller korn hiem om bededage, den stund gudstienesten varer, skal bøde 2 skiper biug; men sker det om helligdage — af hvad som helst navn, som er trældoms arbejde — på hvad som helst tid, skal bøde 4 skiper rug.

10. Hvo som kiører ofver anden mands ager, såed eller usåed, vinter eller sommer — undtagen sit korn at hiemføre — bøder 4 sk.

11. Hvo som slåer, pløier eller såer i fort eller fælle, bøder 1½ tønde rug.

12. Hvo som pløjer, såer eller harver om bededage under gudstienestes forretning, bøder 2 skpr. biug, men sker det om helligdage efter 9. artickel bøder 4 skpr. biug.

13. Hvo som pløjer rene op imellem sin og anden mands jord og ager eller derpå opkaster, uden det strax opkommer, bøder én skippe rug.

14. Hvo som vender med ploug eller plougbester på anden mands ager, som såed og opkommen er, bøder 1 skip biug.

15. Hvo som begynder enten eng at slåe eller ager at høste, for end på voris vide dagen er sat og samtykt, bøder én tønde rug.

16. Hvo som holder drift eller tøiren uden på sit eget eller i fælle, bøder én skippe rug.

17. Holdis icke hyrder til fæit, hvo skyldig er, bøder six skipper rug.

18. Hvis høvder, af hvad som heldst nafn, der tøiret er, som ganger på anden mands eng eller ager, som sået er, bøder eiermanden hver gang for hver høvid fire skielling; men løse høvder, som ei tøiret er, for lige forseelse bødis med otte skiellinger.

19. Ganger sådane høvder, hvad nafn de hafve kand, på anden mands ager, som sået og opkommen er, dog ei høstet, bødis for hver høfved hver gang fire skielling foruden skadens opreisning; men er kornet høstet, bødis otte skielling foruden skadens opreisning.

20. Hvis lam eller får, som findis på anden mands ager eller eng uden hyrde, bødis hver høved med fire skielling, med hyrder dobbelt.

21. Hvo som nær tøirer ved anden mands eng eller ager, at høvdet kand nåe der på, giver fire skielling, men tøires det rent på anden mands eiendom, bødis derfore én skiepe rug.

22. Hvis fæhøvder af småt og stort, som vinter eller sommer findis på anden mands rugland, bødis hver høved med 2 skielling.

23. Findis nogen mands får på gaden på den tid, de bør at være i hus, bødis hver høved med én skielling.

24. Hvilken mand, som icke ringer sine svin, og de vroder i andens mands kålgård, mark, eng eller på gade, bøde for hver svin fire skilling. Her til bør oldermanden ved voris vides anfang og begyndelse at hafve opsyn, om hver mands svin er ringet, og dersom nogen af oldermanden fordølgis, bøde oldermanden a parte otte sk.

25. Hvo som ser anden mands fæ eller bæster, endskiønt icke på sin egen mark eller eng, til anden mands skade, og det dog fordølger, skal bøde, når det fornemmis, fire skielling.

26. Hvo som fører løgn til vide, og det derefter kand bevises, bøde hver gang forseelsen sker, toe skielling.

27. Hvo som skiendes på vor vide, hvilket sker til forargelse eller giver anden uhørsommelig skiendseller skieldsord, bøde hver gang fire skielling.

28. Hvo som bander ved voris vide — hvilket og sker til menniskens forargelse og Guds fortørnelse — bøde 8 sk. Hvo som sværer ved sin Gud, sin siæl eller andet sådant, bøde én .... mark danske, men hvo som svær ved Guds lidelse, i hvad som hælst måde, bøde toe mark danske; thi sandhed at sige, som består i ja og nei, udkræfver voris vide.

29. Hvo som sit bøde ei godvilligen vil udlægge, som hand efter voris vide er bleven skyldig til at give, skal være forfalden — foruden videbøder — til sin hosbond toe rixdaler, og forpligter vi alle tillige fra den uvillige — uden videre lovmål eller lovens forkrenkelse — i hans boe sådan fald at udtage.

30. Hvo her efter nekter at holde eller modtvillig fragår denne voris vide, skal bøde halvanden tønde rug.

31. Hvilken mand, som selv personlig — uden svaghed eller anden lovlig forfald og forrettening det forhindrer — eller den, som er udi mands sted på voris vide, icke møder, når gudstienesten er forrettet, før måltid er sket efter sædvåne, bøder fire skielling. Her under forbydis enten umyndige eller kvindis personer på voris vide at møde; thi mand eller den, som er i mands stæd, bør mand at svare.

32. Her foruden skal forståes, at foruden videbøder skal svaris af den, skaden fra kommer, kierv for kierv, neg for neg, og hvad som fire uvillige dannemænd kand kiende og dømme, hvad skade hand har giort.

33. Item for én skiepe byg kand betallis med penge otte skielling og for én skiepe rug 1 mark danske.

. Denne voris vide rigtig at holde, og enhver her efter som sædvanligt har været og forskrevet står at ofverhøris næste søndag for Voldermissen, og indtil ald høe, hå og korn af alle slags endog rivning og efterlevning er hiemhøstet, og bør ingen lade sin rifning længere blive ligende, end det kand skielligen hiemhøstes. Tilmed givis af os samtlige tilkiende næste søndag efter alt er hiemhøstet, når bøderne skal eller kand erlæggis og betallis og viden først optagis; hvilket alt sammen vi alle har vedtagit, og til kraftig vidnisbyrd med egen hænder underskrefvet og venligst ombedet høiærede hr. Carl Christophersøn Lund hans kongl. maits. velbestalted heridsfoged over Hammerum herit denne vide på sin betroede ting ville behage at lade aflæse og for lyede og til dessen mere bekræftelse at underskrifve.

Givet Øre præstegård den 24. november 1720.

Søren Krøyer. Anders Sørensen.
Niels Madsøn. Mads Jensøn. Niels Jensøn.
Peder Nielsøn. Jep Madsøn.

Hvilket blev idag læst her på tinged og påskrefven.

Efter Hammerum herreds tingbog for 15. novbr. 1721, der findes i Landsarkivet i Viborg.

II. 1779.

Vi underskrevne samtlige lodseiere udi Ørre byes mark kiendes hermed og vitterliggiøre, at vi alle have endrægteligen ingået, ligesom vi og hermed indgår ubrødeligen at holde over vor gamle vide og varetægt, således som den af vore forfædere, nemlig sognepræsten hr. S. Krøyer og daværende byemænd Anders Sørensen, Niels Madsen, Mads Hansen, Niels Hansen,*) Peder Nielsen, J. Madsen er oprettet, indgået og på Hammerum herredsting læst og protuculeret løverdagen d. 15. novbr. 1721, dog således *at* vi indtil videre forbigåe nogle os for værende tid umulige post*er* at holde, såsom diger og lucker om marken ved gammel forsømmelse og hoveriets strenghed sådan ere forefaldene, at der udfordres tid og forandring i tiden til igien at fåe alting, som hører til vores vide og dens efterlevelse, istandsat. Og er følgende de poster, vi for nerværende tid kand forbinde os til at holde af vores gamle vide:

Så anføres post 1, *hvorimod 2 til 7 udelades, 8 optages som* 2, *9 udelades, 10 optages som* 3, *og 11 ændres til:*

4. Hvo som uden fælledes byemænds vidende og minde pløier, såer eller slåer udi fællet, bøder halvanden tønde rug.

12 udelades. 13—18 optages som 5—10. *19 udelades. 20—25 optages som* 11—16. *26—28 slås sammen i:*

17. Befindes nogen med løgn, banden, svergen, klammerie og skieldsord at te sig forargelig ved vores vide, bøde hver gang 1 mark danske.

29 optages som 18. *30 udvides således:*

19. Hvo som motvilligen fragår at holde denne vores vide, skal bøde halvanden tønde rug foruden

*) *Afskriveren har her taget fejl i de to sidste navne og skrevet Hansen i steden for Jensen, se foran side 521 og 525.*

hvad anden straf han efter loven bør at liede som god ordens- og fredsforstyrrer.

31—33 optages som 20—22, *og så tilføjes:*

23. Hvem som graver tet op til anden mands ager træk til sin møding og således fragraver en anden sin ret, hvoraf stor ulempe kunde reise sig, bøder 1 mark danske.

Denne vores gamle vide, forfattet af vore ovennævnte forfædre på behørig papir til Hammerum herredsting oplæst og protocollen der indført, forpligte vi os underskrevne til orden og enighed at vedligeholde, endrægteligen at vedtage fra førstkommende Voldermissedag indtil al høe, sæd og korn er indhøstet, da bøderne — efter en dag dertil er berammet, næste søndag efter at ald korn er indhøstet — uvægerlig betales, og viden for dette år optages.

Til vitterlighed underskriver vi.

Ørre præstegård d. 25. april 1779.

Niels Kierulf. Povel Christensen. Sørren Anderssen.
Ellen Larsdatter. Margrete Pedersdatter.
Christen Allesen.

Efter en afskrift i Landsarkivet i Viborg, i Ørre-Hosager præstearkiv: Diverse dokumenter.

Snejbjærg, Hammerum herred.

1678.

Vi efterskrefne Toemes Christensen i Sneiberg, Christen Pedersen ibm — *ialt 19 navne alle af Snejbjærg* — kiendis og vitterliggiør for alle vitterligt i dette vort åbne bref, at vi år 1678 den anden søndag efter trinitatis alle haver vered ved voris ordinaire vidested

forsamlede, og da samtøkte og vedgik vi alle og enhver af denne efterskrefne vide og vedtegte, som urygelig af os og voris efterkommere skal udi alle efterfølgende artikler og puncter, som her efterskrefvit står, udi alle måder *holdes*.

1. For det første, hvo som icke hafver sin digelucke ferdig ud til Snejberg gade otte dage for st. Voldborgdag, da skal dend bøde til voris vide 4 sk.

2. Dernest skal eng og korn vere i heine otte dage før Voldborgdag. Hvo herimod ganger, hand bøde til fornefnte voris vide 4 sk. For hver øg, der går i eng eller korn, 1 sk., for it nød 1 sk., for 3 får 1 sk., for enhver svin 1 sk., 2 grise 1 sk., 4 gies 1 sk.

3. Hvo som slår byeledder eller gårdeleder obne, bøde til vide hver gang 1 sk.

4. Hvo som slår øg løs i eng eller korn, bøde for hver gang 4 sk.

5. Item skal der forkyndis om søndag eftermiddag for dend vide skrifver, alt hvis granderne dend ganske uge hafver set til skade udi eng eller korn, og det opregne, hvis creatur det er, hvad heller det hafr gangit i hans egen eller i andre deris og det ved sin æd — det skal vere standhaftig — dog skal ingen lade sin neste og nåbo skrive af had og afvind, men skal vere oprigtig og sandferdig, det vi lader opskrifve. Ingen må knurre og bande eiheller gifve nogen skiensord og icke heller bere vrede og had i sin hierte til nogen, når han blifver skrefven for sine rette bøder. Hvo det giør, skal bøde til vide, hver gang så sker, 4 sk.

6. Item skal hver mands svin holdis af eng og korn ad st. Voldborgdag, og skal hver mand altid holde sine svin vel ringed, og hvis svin, som findis uringed

og vrøder enten på eng eller korn, de skal bøde til vide hver gang for hver svin 1 sk.

7. Item skal der ingen inderster eller gadehusmænd søge eller drive for nogen deris agerender med dieris fæemon eller kvæg anden steds en*d* med hyrder og hiord. Icke heller må nogen af voris hyrder søge med sit underhafvende fæe og kveg nermere til nogen mands korn af siderne end som til renene. Hvo herimod lader giøre, bøde for hver nød 2 sk. og derforuden betale dend skade, som tager skaden i sit korn, efter 4re uvillige danemends tøcke og sigelse.

8. Item når vi skal holde hyrde til voris får, da skal der ingen lade vogte sine får sær, men lade dem følge hyrde og hiord, undtagen de ere så sølle, at de icke kand følge hiord, da må de vogte dem sær på en ugis tid. Hvo herimod giør, skal bøde til voris vide, for hver gang hand findis motvillig, 4 sk.

9. Item hvo som hafver øg med føller, da skal hand holde granderne dem uden skade og icke tyre dem for nær på nogen dieris korn at giøre skade udi kornet, og icke vil råde bod derpå, når de blifver derom advared, bøde til vide hver gang så sker 1 sk. Icke heller skal nogen mand tyre deris øg for nær på nogen deris diger eller slå deris øg løse på gaden i heignetiden, at de rier eller kløer nogen deris diger neder. Hvo det giør, bøde til vide, hver gang det sker, 4 sk. Hvo som icke vogter ræt for deris får, skal bøde hver gang til voris videræt 8 sk. Hvo som holder nogen giest og hafver øg med sig og giør skade i nogen deris enge eller korn, da skal dend, giesten holder, bøde til voris vide for hver øeg 1 sk. og derforuden betale skaden.

10. Item skal ingen vende med sin ploug på nogen mands korn, som er såed. Hvo det giør, bøde til

vide 1 sk. Ingen påkiøre på hveranden mands ager eller eng. Hvo det giør, bøde til vide for hver gang 1 sk. Og skal der ingen gå eller løbe ofver nogen deris dige eller enggårde, fra di blifver lukte, og til marken blifver opgifven. Hvo det giør, bøde til vide for hver gang 4 sk.

11. Item hvo som tiører sin fæemon eller creatur i nogen deris eng eller korn eller på deris ager, bøde til vide 4 sk. for hver gang. Nok for 2 heste og øeg, som går i eng eller korn, for hver gang befindis, bøde til vide 4 sk. og betale derforuden dend, som skaden får. Nok for kalve 1 sk.

12. Item skal hver drive og kiøre på sin egen, indtil ald korned blifver indhøsted, og icke drifve og kiøre på nogen deris tofte og enggårde, føren marken er opgifven. Må og ingen heller drive eller søge imellem nogen deris ophøsted korn. Hvo det giør, bøde 8 sk.

13. Item ingen må pløie til brod nermere end en half skaft. Hvo herimod giør, bøde for hver gang 8 sk. Hvo som driver til mark og fra med deris creatur, da skal de forvare dennem, at de icke løber i nogen deris korn og giør skade, og hvis di giør skade og icke rådis bod derpå, når di af nogen blifver påmindt, bøde til vide for hver nød 1 sk.

14. Item skal holdis hyrde med hver deris kreatur både høst og våer — nemlig om foråred at begynde $1^1/_2$ uge for st. Voldborg dag og om høsten også $1^1/_2$ ugis tid efter Mickeli tid — og hvis creatur, som findis hiordløs, enten våer eller høst, går i eng eller korn, bøde for hver gang 4 sk.

15. Item hvo som pløier bort af en anden jord, da skal hand legge det fra sig efter 4 uvillige mænds

tycke og bøde derforuden til voris vide 8 sk. Og skal giæsene holdis af sæden 8 dage efter st. Mickeli. Hvo icke sligt holder, bøde hver gang 1 sk. Og skal der ingen holde nogen til huse, icke heller at må hafve nogen på sit brød af sådanne personer, hvad heller de ere karls personer eller kvindis personer, som kand hafve ord for, at de ere tifagtige, oprøriske, bagtalelse, rebellerske, skiendegiester eller og sådanne folk, som kommer ont eller trette afsted mellem granderne, når nogen derpå *klag*er, da skal den mand, som sådanne skarnsfolk hafver i sin gård, skelle sig strax af dem. Hvo derimod giør, skal bøde til voris vide, for hver gang derpå klagis, 10 sk. danske. Hvo samme berychtede folk — som før er omberørt — enten holder ad sig eller haver i deris bestilling, at gå eller arbeide for sig, som grander og nåboer hafver påklaget, skal bøde til voris vide, for hver gang det kand bevises og der på klagis, 10 sk.

16. Hvo som icke enten self eller hans visse bud møder til vide, da skal hand bøde til vide hver gang 1 sk. Vil nogen forholde sin rette bøder, når viden skal optagis, da må alle grander have fuldmagt at indgå i hans hus og gård og der udpante, hvis hand er falden fore, og hvis nogen af granderne uførmer dem, som indgår at udpante deris vide, da skal de hafve forbrut på dennem, som indgår, både husfred og gårdfred, enddog det er i dieris egne huse og gårde, og over alle disse bøder, som skal bødes til vide, skal dend, som skaden giør, betale skadegield.

17. Nok skal der ingen grave, icke heller må nogen lade grafve udenfor deris enggårde på gaden nermer til nogen mands dige en*d* som otte skaft. Og hvo der

imod giør, bøde for hver gang til voris videbref 1 mark danske.

18. Item må ingen grafve på den jordsmål på gaden udenfor kirkeporten, som menigheden med brudskaren, ligskårene og ellers hver kierkedag skal forsamlis på, og dend hele almue kand have sin nøtte af, hvorfore det og hafver vered af arrilts tid udi god heigne og fred, lige så ville vi, at det endnu skal blifve. Hvo her imod giør, bøde for hver soj eller torfve, derpå gravis, 4 sk.

19. Ingen må drifve med sit kveg eller hiord på andre deris agre uden minde og tilladelse til sin tiøring, og skal enhver holde sit kveg i den opsigt, at det ei tilføies nogen mand skade, under 1 skiellings bøder for hver nød og derforuden at betale skaden.

20. Hvo sig understår efter denne dag at grave på gaden, grønjord eller felle, skal bøde for hver soj eller flagtorfve én skielling.

21. Gies og ender skal vere aldelis afskafet, og for hver, der efter denne dag findis på voris gadis eller enggresning, skal betalis 1 sk.

22. Foruden alt dette ovenskrefne må ingen deris hyrder gå eller løbe over nogen deris korn efter Voldborg dag. Hvo det giør, bøde til voris vide for hver gang 1 sk.

Denne vide og vedtægt af voris salige formænd, samptlig grånder og nåboer her i Snejberg, er bleven indgåed og samtøkt og vedtagen 1678 med samptelig deris henders og nafners undertegnede, ville vi, som nu lever og byge og boe her i Snejberg bye, i ligemåde har indgåed, samttøgt og efterkommed udi alle sine ord, artikler og puncter i alle måder, og til dets

bekreftning dette vort videbref med egne hender og nafne underskreved.

Datum Snejberg dend 26. aprilis, som var den anden søndag efter påske anno 1705.

Niels Graversen, Christen Christensen, N. P. S. — C. C. S. — K. N. S. — Søren Pedersen, H. M. S. — C. P. S. — S. L. S. — Niels Pedersen, Jep Jensen, Jens Iversen, Peder Christensen, L. A. S. Svend Jensen stod viden påskreven.

Lest for retten på Hammerum herretsting løverdag dend 15. augusti anno 1716. Testerer Svend Jensen.

I ligemåde lest for retten på Hammerum herretsting løverdagen den 4. xbr. anno 1723. Testerer herretsfogden Hans Madsen Østergård. Som setteskrifver Niels Graversen Kragstrop.

Efter afskrift i Hammerum herreds tingbog af 4. december 1723, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Skjern, Bølling herred.

1653.

Giør alle vitterlig, at eftersom hos os underdanigst søgis och begeris voris nåd. confirmation på en vide, hvilken lyder ord efter andet som følger:

Kiendis vi efterskrefne velb. addelspersoner, som er Gunde Langhe, Hendrich Langhe, Knud Sørensen, fru Karen til Reckergård, så och hæderlig præstemend, som er h. Christen i Borris, h. Peder i Bølling, h. Enevold i Degberg, h. Hans i Stafning, h. Ifver i Skiern, så vel och menige lotseiere i Skiern mersk, som er Rasmus

Ibsen i Skomstrup, Niels Madsen i Herning præstegård, Jacob Pedersen i Kongens holm, Christen Nielsen ibm., Søren Andersen och Christen Nielsen i Skårup, Mats Nielsen och Else Ifversdåtter ibm., Niels Nielsen i Mølgård, Christen Madsen i Langting, Lafve Pedersen i Krebsgård, Olluf Andersen i Liervad, Lafve i Gammel Herning, Morten Madsen ibm., Bendt Bentsen i Hegård, Niels Tomsen Dalgård. Af Seding: Niels Christensen Syndergård, Anders Jørgensen der sammestets, Olluf Ifversen ibm., Hans Offersen ibm., Jens N. ibm., Jens Nilsen Kirkegård, Grofvers Nielsen ibm., Jon Andersen ibm. Af Faster sogn: Thomis Christensen i Klokmoes, Jens Christensen Hǫnderup, Christen Jensen Ludal. Af Bølling sogn: Christen Mortensen i Bølling, Niels Justsen, Peder Christensen, Niels Erichsen, Knud Nielsen Kragmues, Peder Jensen ibm., Peder Jensen Vig, Jost Christensen Mor, Søren Jensen Øster-Bølling, Morten Jensen, Christen Bundgård Dedtbierg. Niels Pofvelsen udi Alkiersig, Erich Christensen ibm., Henrich Christensen Skydstoft, Niels Villatsen Lydagger, Niels Lavritsen Leding, Lavrits Christensen ibm., Hans Mortensen Letagger, Niels Joensen Vogenbierg, Madts Tullesen Degberg, Lavrits Jensen Skindberg, Jens Nielsen Sandagger, Peder Movritsen Finderup, Anders Nielsen ibm., Erich Christensen Degnboel. Af Skiern sogn: Niels Nielsen Skrifver i Mårup, Jepe Skarisen ibm. Morup, Christen Jensen Sneker, Niels Pedersen, Niels Christensen, Christen Nielsen, Hans Lassen Gierdmand, Christen Nielsen, Lavrits Ollufsen, Troels Ollufsen Kiergård. Af Vrå: Jens Thomesen, Jens Villatsen, Peder Ibsen Bodsmed, Jens Christensen Vro ved Jens Agermand, Christen Kier. Af Thusig: Christen Andersen, Christen

Nielsen, Christen Pedersen, Gregers Pedersen, Villandts Ibsen, Søren Lavritsen, Søren Madtsen, Hans Tomesen, Mats Christensen, Christen Lavritsen, Tomas Simensen, Niels Jensen Ulstøft closter, Hans Jørgensen, Peder Ibsen, Christen Frantsen, Niels Lassen Smegård, Michel Pedersen Lakier, Christen Jensen Ganer, Peder Grofversen ibm., Hans Christensen ibm. Vester-Ganer, Peder Mortensen, Michel Nielsen, Eske Nielsen, Therben Nielsen Karsgård, Peder Mouritsen Kragsig, Peder Giødsen i Knud, Peder Sørensen ibm., Niels Christens ibm., Peder Møller Skiern mølle, Morten Knudsen i Skier*n* mølle. Af Stafning, som er Niels Christensen Vognberg, Hollie Pallesen ibm., Claus Erichsen, Knudgård — At vi først fornefnte velb. addelspersoner på voris egne och vore bønders vegne, som er menige eier, der hafver fellet och brug på Skiern mersk, både på den øster och vester side ved åen, hafver sambtøkt vide og vedtegt med alle fornefnte lodtseiere, således som efterfølger:

1. Så at vi skal hegne voris fornefnte mersk om vårdagen, och icke lade derpå føre enten øg, fe, får, svin, gies, inden enhver fanger sine høe deraf. Hvo som findis at påføre nogen slags fornefnte creatur på fornefnte enger inden samme fornefnte tid, då skal den udgifve for hver hofvet 8 sk., som den tilhør, hver gang det så sker, om det er om dagen. Er det om nat, då én rixmark, och endå betale, hvis skade der blifver giort på fornefnte nogen deris enge, och det strax at erlegge och betale efter tu uvillige dannemends tøche.

2. Och findis der nogen, som lader deris enge stande ubieret efter tid och dag uden lovlig forfald, då hafve skade for hiembgield och icke bødis derfore.

3. Tilmed må der ingen nederbryde hinandens tøre høstake. Hvo det giør, hafve forbrut 4 sk. danske hver gang det så sker, mens nederbryder den nogen och icke optager igien, då hafve forbrudt 8 sk. danske.

4. Och icke heller om høst nogen at påføre nogen slags creatur på samme voris fornefnte mersk, som icke hafver fellig eller enge på fornefnte mersk. Hvo som findis det giør, gifver for hver høfd 2 mark, for hver gang det så sker.

5. Och icke heller nogen at tage creatur i varetegt och føre på fornefnte enge af dennem, som iche hafver fellig på fornefnte mersk. Hvo det giør, hafve forbrudt 1 dlr., hver gang det så sker og kand hannem lovlig ofverbevises.

6. Och ville vi alle fornefnte samptligen holde en engevocter, som skal tage vare på samme fornefnte enge, både nat och dag. Och hannem skal vi samptligen lønne och betale, eftersom vi enhver hafver enge til på fornefnte mersk, och som vi blifver tilregnet och lagt.

7. Och skal hand optage hvis fornefnte creatur, som derpå findis, eller at giøre enhver påvisning på deris fornefnte enge, hvis skade der kand findis, och hvis creatur hand fanger, hegtet eller bunden, det skal hand vedholde, til den fanger sin betalning, som engen tilhør och skaden hafver fanget; men hvis fornefnte indtagt penge er an*langendes*, som forskrefvet står, skal engevochteren beholde och icke afkviteris i sin løn i nogen måder.

8. Engevochterens løn at udgifve hver st. Voldborg dag, enhver som de blifver lagt til, och hvo som det icke vil giøre, då at stande dele och fiere ting til

Bølling herretsting, når nogen derefter påeskis, uden nogen modsigelse och varsel och for alle lougmål.

9. Och findis det så, at fornefnte engevochter uformis af nogen eller vil tage fra hannem med mact, hvis som hand fanger eller tager på fornefnte enge, då skal de, der det giør, hafve forbrudt 10 rixdaler, hver gang det så sker.

10. Och findis fornefnte engevochter at hafve ofverbersel med nogen eller icke kand giøre enhver rede for hvad skade, der kand findis på sin fornefnte eng, och hvis creatur det hafver giort, då hafve forbrut sin løn och settis af sin bestilling och straffis derfore som en utro tienere.

11. Och hvo som findis at lade sig dele eller tiltale for noget af disse fornefnte poster, och iche vil fuldgiøre och efterkomme, hand skal gifve tu penning for én och dobbelt i alle ting, som forskrefvet står.

Dette voris fornefnte vide udi alle sine ords puncter och artikler fast och urøggelig skal holdis och efterkommis af os alle forskrefne och voris arfvinger eller efterkommere, som hafver fellig och fanger fellig på fornefnte enge, uden enhver sin skade i alle måder.

Dateret Bølling herretsting 4. decemb. 1637.

Nok fantis herforuden på samme vide tegnet: Således och skal fornefnte voris videbref strecke och nåe indtil den nørre åe, som ligger imellum Lønborre och Skiern, och så vesten på indtil Markskielgro*b* vedtager.

Då hafve vi fornefnte vide udi alle des ord, clausuler och puncter eftersom forskrefvet står nåd. confirmerit, fuldbyrdet och stadfest, så och hermed confirmerer, fuldbyrder och stadfester. Forbydende etc.

Hafn. 22. maii 1653.

Efter Jydske register, nr. 12, fol. 164 f. i Rigsarkivet i Kjøbenhavn.

Forhen meddelt af Palle Fløe i »Samlinger til jydsk historie og topografi«, 6. bind, side 253—255.

Sønder-Bork, Nørre-Horne herred.

1754.

Kiendes vi underskrefne samtlige Synderborck sognemænd og hermed tilståer, at vi til vores fællig gavn og beste i brug havende eiendommes conservation, engs og korns heigne samt enighed og endrægtighed at vedligeholde og ald usamdrægtighed og ubillige sædvaner så vidt muelig at hemme og forekomme, haver indgået og vedtaget følgende

Vide og vedtægt.

1. Heignetiden skal i almindelighed begynde den 1. mai eller Voldborgdag og vedvare indtil alt kornet er indavled, ellers skal i særdelished alt korn være heignet fra den dag, det er såed i jorden, og indtil det er hie*mbi*erget.

2. Udi denne tid skal enhver heigne sine naboers agre og enge samt anden eiendomme, der ej til byens fællig henhører.

3. Kommer enten bester eller andre creaturer af våde og uden eierens villie eller minde på anden mands korn, eng eller heigned jord, betaler den skaden, som creaturerne tilhører, og derforuden bøede til samptlige byemændene, for hver gang sligt sker, af et best eller stor fæehøved 2 sk. d., af en kalv 1 sk., 1 svin 1 sk. og af 2 får eller lamme 1 sk. samt 2 giæs 1 sk. d.

4. Sker det ej af våde, men forsetligvis, betaler hand først den giorte skade, siden bøede tre gange så meget, som udi neste post er meldet.

5. Hvo som tyrer på anden mands heigned jord, agger eller eng, betaler skaden og derforuden bøede til den skadelidende, for hver gang og af hvert creatur, 1 mark og ligeledes til byen 8 sk.

6. På samme måde, som udi næst forestående post er meldet, forholdes det, om nogen tyrer på sin eien jord og dog lader det tyrende creatur så lang rum, at det kand beskadige anden mands korn, eng eller heignet jord.

7. Ingen måe tyre følhopper så nær ved kornet, at føllet der udi kand giøre skade. Sker det, betaler den skaden, som ejer hoppen, og bøde for hver gang til byen 2 sk. d.

8. Bliver skade giort på nogen mands korn, eng eller andet heigned *jord*, og den, som *skaden haver* fået, ei kand antreffe den, som sligt giorde, eller og hand det vil benægte, og det hannem ej kand overbevises, da skal samtlige byemændene, som i så måde ingen skade haver fået, betale den eller de skadelidende dend giorte skade efter billig skiønsomhed; dog skal dend eller de, som skaden haver fået, om forlanges, giøre sin ed på, at hans egne creaturer ej sligt med hans vidende haver giort. Kand den skyldige siden opdages, skal hand betale doppelt så meget, som skaden er taxeret for.

9. Sker slig skade af byens hiord, da skal dend eller de, som skaden haver fået, af dem, som ejer høvderne, have billig erstatning.

10. Hvo som kiør, ridder eller driver bester eller andre creaturer over anden mands korn, betaler

skaden, om den lidende forlanger det, om det ellers skjer af ufornødenhed eller motvillighed.

11. Hvo som tyrer sine bæster eller creaturer på stuberne eller imellem kiærvene enten på sine egne eller andres agre eller samme lader gåe løesse, førrend både korn og rifning af såde tægter er indagget, skal bøede for hver gang og af hver høved 2 sk. d. og desuden betale ald den skade, anden mand derover på sit korn bliver tilføiet.

12. Hver mand skal holde sine tilhørende diger og lukninger udi skikelig stand og således, at ingen desformedelst tager skade på korn, eng eller græsning. Sker det icke, og anden mand derover tager skade eller bliver fornærmet, skal dend, som diget tilhører, betale slig skade og bøede til byen, første gang 2 sk. og siden lige så meget for hver dag, indtil det bliver *br*agt udi forsvarlig stand.

13. Hvo som forsetlig nedskyder anden mands dige eller derover fører eller driver enten bæster eller creaturer, skal betale til den, som diget tilhører, 1 mark dansk og samme dige igien oplucke eller og straffes efter den 12. post, samt betale den giorte eller giørende skade.

14. Er diget eller lukningen forsvarlig i stand om aftenen, og derpå kommer hul om natten, og skade desformedelst på korn, eng eller græsning bliver giort, skal den betale skaden, som creaturerne tilhører, og bøede desuden til viden efter den 3. post; men er hul eller skår på lukningen dagen forved, da forholdes det efter den 12. post.

15. Ingen måe have uskåren hingster eller plage, som er over 2 år gammel, iblant byens bæster, under straf af 4 mark d., men samme skal være på aparte

sted for sig self, hvor de fleste grander det for got befinder.

16. Samtlige byemænd skal holde 2 hyrder til deres får så vel som og til kvæget, som er over 2 år gammel, om sommeren.

17. Samme hyrder skal samtlige byemændene madde og lønne året igiennem af så meget kvæg eller får, som findes hos enhver; nemlig så mange creaturer, som en mand haver om maidag, skal hand således contribuere af til Martini, og ligeledes fra Martini til maidag; og således som de fleste grander pålegger og foranstalter, dog hvis crea*turer*, som ved ulyckelig hændelse måtte forekomme, ej her under ment.

18. Hvo som ej vil madde ret, efter som forskrevet ståer, bøede til byen for hver dag, hyrden går ham forbie, og det kunde tilkomme ham at madde, 8 sk. d. Og nægter eller vægrer nogen lønnen, skal den udpantes.

19. I almindelighed måe ingen uden byemændenes minde have flere creaturer på fællig græsning, end hans hartkorn efter ligning og vedtægt af granderne kand tillade. Forser nogen sig herimod, bøede til byen 4 mark d. Retter den skyldige endda ej for sig, skal de øvrige byemænd efter omstændighederne hannem videre mulct pålegge.

20. Ligeledes måe ingen underståe sig at moedtage fremmede høfveder eller creaturer til græsning under straf af 1 rdl. for hvert best eller fæehøved, 2 mark for hver får, og 8 sk. for hver gås. Så måe ingen af byemændene selv, under næst foranførte straf, have giæs om sommeren, med mindre de haver overføed de gamle om vinteren.

21. Når tid er at høste, skal enten samtlige bye-

mændene eller og nogle dertil af de andre befuldmægtigede efterse og påskiønne, om kornet er moed, hvorefter skal fastsættes en vis dag til at begynde med høsten. Går nogen ud før og imod slig vedtægt, bøede til byen 3 mark d. af hver høele.

22. Og *som den* 11. post stricte skal efterleves, så må ingen over fornødenhed og for derved at giøre andre fortred lade sit korn blive stående på marken lengere end sine naboer. Ståer det en hel eller halv dag lengere, bøede hand til byen 2 mark d., dog skal marken være i hegne og bemelte 11. post efterleves.

23. Er nogen mand eller folk syge og sengeliggende eller ved døden afgangen, og hans korn desformedelst ej i rette tide tillige med sine naboer kand blive avled og bierged, og hand enten ej formåer eller kand fåe folk der til at leje, da skal de øvrige byemænd og grander være dem, som i så måder ere forleggen, behielpelig så vel med at høste som hiemkiøre. Vil nogen ej sligt giøre, bøede til byen 1 mark d.

24. Hvo som forretter ufornøden helligdags arbeide og sådant, som kunde have henstand til næste dagen efter, skal straffes 2 mark d. første gang, siden dobbelt, dog undtages herved sådanne, som på en eller anden måde enten formedelst svaghed eller anden lovlig måde er bleven tilbage, så tillades det.

25. Ingen husmænd eller indester, hvorved forstås de, der ej har lovlig fæstebrev på deres påboende steder, men er hos en anden fæstere til huse, måe grave tørve på byens fællig uden byemændenes minde, dog aftægtsfolk ej herunder ment eller forstanden.

26. Måe ingen grave eller grave lade på det fællig, som er udlagt til fælles græsning. Hvo her imoed

giør, skal betale for hver læs jord 2 mark d., og om det sker af vanvare 4 sk. d.

27. Enhver skal stedse holde sine svin ringede under straf af 2 sk. for hver, som er uringet, og skal synsmændene *være* forpligtet en gang om uggen at efterse, om de forsvarlig ere ringede.

28. Skal der udi hver bye årlig 2dė af grandmændene, nemlig de, som holder plov og vogn, være oldermænd, hvilken bestilling skal gåe omkring på naboe til anden, således at 4re skal foreståe det et år omkring.

29. Samme oldermænd skal have videbrevet udi god forvaring og samme forevise sine naboer, når forlanges, men måe det ej til andre udlåne. De skal og rigtig anteigne alle de bødder, som i byen falder, samme imodtage og derfore om Michelsdag giøre rede og rigtighed.

30. Samme bødder skal anvendes til byens nytte og gavn, såsom hyrdeløn og deslige, men ingenlunde til gilde og dricke imod loven.

31. Hvo som ser eller véd nogen forseelse, som imod dette videbref måtte begåes, og hand det icke strax eller i seniste til næste grandestevne for oldermændene angiver, og det hannem siden overbevises, at samme forseelse var ham vitterligt, skal bøde dobbelt imod den, hand således haver fortiet.

32. Skulde det befindes, at oldermændene ser igiennem fingere med nogle, at de icke forretter deres bestilling, som de bør, og at de icke rigtig anteigner alle og enhver, som imod dette videbref måtte forse sig, skal de, når det siden overbevises dem derom at have været vidende, bøede 3 dobbelt imoed den, som straffen ellers tilkom.

33. Vil nogen ej betale hvis bødder eller skadegield, som hand efter denne vide og vedtægt er pligtig, eller ej efterkommer, hvis samme hannem påligger, da skal oldermændene tillige med 4re af de øvrige byemænd strasen derfore hos den skyldige giøre udpantning. Og såfremt sådant pantet ej bliver løst inden Michaelis næst efter, skal det være forbrudt til byen. Nægter *nogen at* følge med oldermændene i slige tilfælde, bøede til byen 1 mark d., og såfremt oldermændene ej er de klagende vedbørlig behielpelig, bøede ligeledes hver 2 mark d.

34. Grandstefne skal holdes én gang udi hver uge og ellers oftere, om fornøden giøres, og hvo som ej enten selv eller ved fuldmægtig dertil møder, når hand af granderne bliver advaret, og ej med anden lovlig forfald er forhindret eller fraværende, bøede til byen, for hver gang udeblivelsen sker, 2 sk. d.

35. Så skal og være aftalt og ifølge loven fastsat, at hvad de fleste byemænd og grander vedtager og beslutter, skal de andre være fornøied med, når samme ej directe strider mod loven, og dette videbref ej heller er byen til skade.

36. Når grandestevne holdes, måe ingen med eder og bander fortørne Gud. Hvis det sker, skal enhver, som forser sig, betale hver gang 1 sk. d.

37. Alle vasser og rinder igiennem byen og marken bør oldermændene have opsigt med og giøre anstalt til, at byen holder dem i stand. Er nogen der imod igienstridig, skal hand bødde til byen 8 sk. d., første gang, der icke møder og siden dobbelt.

38. Hvo som underståer sig til at slåe sine høveder løs på tyrjord eller borer, skal bøde 2 sk. af hver høved, enten liden eller stor.

Alle disse foreskrefne 38 poster lover og tilforpligter vi os samtligen at holde faste og urygeligen og i alle sine ord og meninger efterkommer. Og hvis vidre vedtægt eller pålæg vi til byens nytte, enten i anledning af dette videbref, eller som herudi ej kunde være omrørt, skulde finde fornøden at pålegge og vedtage, skal ligeledes holdes og efterkomes, og hvo derimod handler bøde den pålagte mulct, ligesom det herudi kunde være fasts*at og* anført. Og som st*empl*et papir nu icke er ved hånden, kand dette dermed belegges, så snart bekommes kand.

Til stadfæstelse haver vi dette med samptlige vore hænders underskrift bekræftet.

Borch dend 30. septbr. 1754.

Peder Jensen. Søren Pedersøn. Jørgen – J. P. S. – Pålsen.
Christen — C. H. S. — Henrichsen.
Eske — E. L. S — Laursen. Søren — S. T. S. — Thomsen.
Jacob Lassen. Hans Sørensen.
Hans – H. I. S. – Ingvardsen. Niels – N. C. S. – Clausen.
Niels — N. C. S. — Clausen. Christen Thünnesen?
Hemming Christensen. Niels Hendrichsøn.
Jep – J. C. S. – Christensen. Frands – F. I. S. – Ingvardsen.
Niels Clausen. Ebbe — E. H. — Holm.
Peder — P. N. S. — Nielsen. Olle — O. N. S. — Nielsen.
Mads — M. M. S. — Madsen. Hans — H. H. — Holm.
Christen — C. J. S. — Jørgensen. Eske Pedersen.
Lars Christensen. Søren Jørgensen.
Christen – C.O.S. – Ollesen. Christen – C.A.S.–Andersen.
Peder — P. P. — Pedersen. Jens — J. T. S. — Thomsen.
Christen – C. L. S. – Larsen. Christen – C. N. S. – Nielsen.
Lars — L. N. S. — Nielsen. Niels — N. L. S. — Larsen.
Christen Grøndbek. ... Pedersen.

Efter originalen, som findes i Landsarkivet i Viborg, Sønder- og Nørre-Borks præstearkiv, embedets diverse dokumenter 1656—1784.

Tidligere meddelt ved Palle Fløe i »Saml. til jydsk hist. og topogr.«, V. bind 1874—75.

Nørre-Bork, Nørre-Horne herred.

1675.

Den 21. decembris anni 1676 vår Christen Jenssøn af Vestergård på hr. landsdommers Jens Lassøns vegne tredie ting ofver — *8 navne* — alle i Nørborck og ofver Jacob Pedersøn og Jens Ifversøn af Mågård begerendis for it videbref at underskrifve, og indleverede hand då i retten samme videbref, hvilket ord efter andet vår skrefvit som følger:

Eftersom den daglig erfaring nok som tilkiendegifver og lærer, at god anordning og skik udi byen ei er den ringste årsag til deris conservation, floer og opkombst, thi hafver vi underskrefne Nørborck sognemend til at fårekomme den store skade, vi ofver adskillige disordre, som sig på nogle års tid hos os har indtrengt, og vi førend nu ei har kundet begrebet os så skadeligt har været, fornøden eractet og på voris gunstige hosponders gode behag besluttet efterskrefne byloug at indgå, som uforanderlig af os og voris efterkommere skal vidblifve.

Af gandske Nørborch sogens byer skal årligen inden julens udgang en oldermand udvelgis sampt tvende medhielpere, som for ald den forseelse, året igiennem beganget vorder, skal skaffe enhver ret, så mand

uden omkostning på proces og rettergang strax kand få den fornøielse, som de bør hafve, og er denne byeloug udi trei parter korteligen forfattet. Den første part handler om heigen, og når mand må begynde at slåe og skiere. Den anden om fellids veige, grøfter og diger at vidligeholde. Den tredie om ei på mersken at grafve, så vel som gies, fæ, får og svinehyrder at holde.

1. Først angående heign: Ingen af byemendene skal efter Voldborg må lade noget slax kvæg, vid hvad nafn det næfnis kand, komme enten på andres agger eller eng, men hvo som efter den dag noget sit kvæg på andersteds end på den almindelig foerte eller kier begerer at hafve, skal holde det således tyret, at ingen enten rénsbrødre eller andre deraf tager skade. Sker nogen mand efter den dag, og indtil kornet gandske er i hus, skade, skal den, hvis kvæg skaden giort, samme skade efter oldermandens og hans medhielperis sigelse strax stille den skadelidende tilfrids fore og derforuden bøde en half rixdaller, for hver gang nogen sådan forseelse sker. Ingen må drifve deris kiør eller andet kræ løs ad veiene, hvor ingen grøft eller andet findis, som det fra kornet kand forhindre, ei heller på agerne imellem anden mands korn. Såfrembt sådant befindis, bøder den, det giør, en half rixdaller og derforuden ald den skade, nogen derved bekommer. Førend enten med engene at slåe eller kornet at skiære må anfangis, skal oldermanden kalde sognęmendene tilsammen til at deliberere, når dermed skal anfangis, og då efter de flestis stemmer, førend de adskillis, besluttis, og skal imidlertid der slåis, rifvis og høet hiemføris, eller så lenge engene ei gandske ere opgifvne, ingen må hafve deris heste

eller andet kræ hos dennem utyret — som dog skal ske på enhvers eget — mens aldelis intet imellem raerne eller skruerne på aggerne, under lige bøder og straf, som i nestforrige post er meldt. Hvo som befindis at ligge om natten eller andre tider udi andres eng, enten med heste eller andet kræ, bøder foruden skaden for hver gang hand derfåre beskyldis og sig det vid sin ed ei kand eller vil fraligge — om det hannem icke kand ofverbevisis — ti rixdaller. Efter at rugen er såed om efterhøsten, må ingen hafve noget af sit kræ uden hyrde på aggerne. Befindis nogens kræ at komme på rougen, skal den, det eier, bøde derfor en half rixdaller foruden skaden, som efter oldermandens og hans medhielperis sigelse straxen skal betalis.

2. Om tørfve- og andre veie såvelsom grøfter til engis og aggeres nytte, sampt digers opluckelse: Enhvers dige om hans toft så vel som aggerender, som oldermanden med de fleste af bymendene eracter at skal luckis for, skal årligen inden Voldborgdag forsvarligen være oplucte eller før, om oldermanden og hans medhielpere så got befinder. Og hvis partvei, grøft eller dige, som til den fårelagde tid, ei, som det sig bør, er ferdig, skal bøde én rixdaler, hvorfore han strax skal pantis, og på ny en visse tid fåreleggis, inden hvilken hand sådant skal forferdige. Sker det icke, då at bøde dobbelt og derforuden ald den skade, nogen ofver hans efterladenhed tilføies.

Hvo som pløier, slår eller skier sin naboe for ner, skal, efter at det oldermanden tilkiendegifvet er, sådant efter oldermandens og hans medhielperis kiendelse strax restituere og derforuden bøde én rixdaler.

Om hyrder til fæ, svin og får at holde: Hele sognet skal holde en fæhyrde og tvende, som kand vocte svinene og fårene under ét. Hvilke hyrder med deris drift, når sådant skal drifvis ad heden eller mersken, retter sig efter oldermandens befaling funderet på den slutning, som af oldermanden med de fleste sognemend årligen giort vorder.

3. Ingen må grafve enten soder eller flagtørfve på mersken vesten for Vestergårds toftedige; mens hvis de til deris diger med at oplucke så vel som husis fornødenhed behøfver, på heden og enhver lige ud for sine tofter at grafve, og skal ingen husmand, som ei udi mersken participerer, være tillat enten lidet eller meget at grafve. Hvo herimod giør, og enten grafve andensteds, end som før er meldt, eller mere eller afhender, hvis hand grafver, skal bøde én rixdaler, dog gårdmendene til deris fornødenhed at nyde til flavtorfve og husfornødenhed.

For alle bøderne såvelsom den skade, nogens kræ giør, må strax af oldermanden, hans medhielpere og den, skaden bekommet, uimodsigelig pantis, dog skal sådant pant stå til løsen i sex uger, og hvis det ei i seniste inden siette ugis dag blifver løst, følger det den skadelidende angerløs. Hvo sig imod setter og ei efter oldermandens og hans medhielperis sigelse vil lade sig pante, skal for hver sinde, han sig derimod sætter, bøde ti rixdlr. Dersom den skadelidende eller den, hvis kræ skaden giort såvelsom bøderne, hvorfåre pantet blifver af oldermanden og hans medhielpere, ei siunis at være vederfaret ret, skal af samptlige byemendene udvelgis flere uvillige mend, som derudi skal kiende, og hvis de derudinden for ret kiendendis vorder, skal uden ald videre påtale af begge parterne

efterlefvis; til hvilken ende og ellers, om hvis fornødenhed udkrefves, at sognemendene skal komme tilsammen om, skal de samptlig — eller i nogens forfald, en anden fuldmagt at gifve — være forpligt på sognestefne, når oldermanden derom bud skicker, at møde under en half rixdallers straf.

Skal hvis bøder, som falder, skiftis som følger: Nemlig den halfve part til enhvers hosbonde, og den anden halfve part atter udi tvende lige dele, hvoraf kierken skal nyde den halfve part, og oldermanden sampt sine medhielpere for deris umage den anden halfve part, hvorfåre hand og årligen inden juel, hand sit oldermandsskab kviterer, skal giøre rigtig reignskab.

Hvis videre efter tidernis løb af oldermanden og de fleste sognemend kunde eractis byen gafnligt, skal anordnis og af de andre uimodsigelig følgis, under den straf, som då sat vorder.

At dette ofvenskrefne af os samptlige er indganget, sluttet og uryggelig holdis og efterkommis skal, hafver vi det med voris eigne hender og signeter bekræftet og på det ydmygeligste ombedet voris gunstige hosbonder dette vilde lade sig befalde at confirmere og samtycke.

Borch den 16. aprili anno 1675. Vår underskrefvet nafn og merke som følger og it signete undertryct på den trå, dette videbref vår sammensyed med, nemlig:

19 navne og bomærker.

Bag på dette videbref vår så skrefvet:

Når jeg ofverveier, hvor skadeligt det er, at byer er uden goede politie og skik, og hvor velbetragt, nytteligt og gafvenligt denne indgangne vidtegt byen munne være, kand jeg ei negte, såvit mine tienere

derudinden interesserer, joe gierne den at confirmere og samtycke. Ut supra. Jens Lassøn.

Då møtte hæderlig og vellærde mand hr. Augustinus Miller, sognepræst til Sønder- og Nørborch sogner og i retten fremviste en hr. oberste og amptmands velb. Erich Qvidtzow hans underskrefne fuldmact og befaling, skrefvet som følger:

På hans kongl. majestets vegne af mig hermed fuldmectigis og befalis sognepræsten til begge Borcher, hæderlig og vellærte hr. Augustinus Miller, at hand kgl. majst. præstegård udi Nørborch — som hannem vid kgl. privilegier allernådigst er bevilget — dends gafn og interesse, som hand acter at ansvare, søger og befordrer. Anlangende den sogne- og byevide der sammesteds, som fornemmis, at landsdommer Jens Lassøn skulde vilde fundere og oprette, så derudi af præsten ei noget samtyckis og bejaes, som kand være kgl. majst. præjudicerlig og hans majestets præstegård der samme steds og menige sognemend i lengden utålige.

Det er sømmeligt, ja tilbørligt, at dersom nogen ny sogne- og byevide udi og ofver Nørborck sogen skal oprettis, at den tilfårne kgl. majestets amptmand til påkiendelse, om den er christelig. og tålelig for et sogen og menighed, at confirmeris, fremvisis, eftersom hans kgl. majst. sin præstegård udi Nørborch sogen beliggende hafver, så og andre proprieterier deris gårde, gods og bønder, og derfor og såvit udi sogneviden ere interesseret.

Datum Ringkiøbing d. 29. novembr. anno 1676.

Erich Qvidtzow.

Noch fremviste ermelte hr. Augustinus Miller samme tid sit underskrefne indleg som følger:

Eftersom Nørborck præstegård vid kgl. privilegier mig underskrefne allernådigst er bevilget, og jeg derfor såvit iblant Nørborck sognemend billigen indberegnis etc. begeris her i dag for retten på Nørherreds ting, at denne nu i retten indleverede sogne- og byvide, som fornemmis at landsdommer Jens Lassøn hafver i sinde udi og ofver gandske Nørborck sogen og sognefolk at fundere og oprette, må mig in originali betroes og her idag for retten ofverleveris, at der på tilbørlige steder kand fremvisis til påkiendelse, om den for menige sognefolk, som boer eller afling bruger udi Nørborck sogen, christelig og tålelig kand eractis, hvorimod lofvis, at bemelte vide uskamferet i alle måder her for retten igien skal vorde indleveret; men hvis at landsdommer Jens Lassøns fuldmectige skulle — moed forhåbning — mig denne min billig begering nechte, då på min allernådigste arfvekongis, sampt hans majestets høibetroide amptmand, velædle og velbårne Erich Qvidtzow til Sandagger, min gunstige lehnsherre deris vegne, begerer jeg, så og formoder at forbemelte sognevide for retten idag af kgl. betienter, de actbare mend, herredsfogden og skrifveren, eller hvo retten på deris vegne administrerer, sampt nogle flere dannemend — om det nødig eractis — under forseigling kommer icke til anden ende, end at ermeldte vide, som den nu i sine puncter er og ellers i andre måder nu forefindis, uforandret må forblifve, indtil hans kgl. majestets amptmand på hans kgl. majestets vegne og andre i Nørborck sogen, proprietarier eller deris fuldmectige på deris vegne den in originali ser og reviderer og derofver deris betenkende fra sig gifver.

Datum Borck præstegård den 21. december anno 1676.

Augustinus Miller.

Då hafver Christen Jenssøn, fuldmectig, efter denne skriftelig begering udi tingmendenis nærværelse og påsiun hr. Augustinus Miller dette videbref in originali betroed og bevilget og samme tid været fornøiet med, at det er blefven ståendis vid andet ting. Og nu endeligen til idag som forskrefvet er mødt Christen Jenssøn i Vestergård og på hr. landsdommers Jens Lassøns og en oldermands vegne i Nørborck og Mågård begerendis for en vide at underskrifve.

Og derpå fremviste hand for retten forskrefne videbref. Hæderlig og vellærde hr. Augustinus Miller fremviste her imod hr. oberste og amptmands fuldmact og sit eget indlæg, som begge dele her tilfåren findis indskrefvne. Endnu fremviste hr. Augustinus hr. oberste og amptmands sedel således skrefvet: Denne ny begierte bye- og sognevide, dateret Borck den 16. aprilis 1675 hafver jeg igiennemlæst, mens så vit hans kgl. majestets præstegård, såvel som hans kgl. majestets ryttergods udi Nørborck derudi interesseres, item efterdi efterskrefne mend sammesteds — *10 navne* — for mig skrifteligen og klageligen andraget hafver, at ommelte vide udi mange puncter er dennem mørk og for vanskelig at ofverveie og eftertenke — som og noksom siunis — ja udi adskilligt skulde vorde dennem i fremtider utålelig, då såvit hans kgl. majestets interesse derved i lengden siunis at kunde svæckis og formindskis, kand den, for adskilligt stridende imod andre velfunderede herreds- og sognevider, på hans majestets vegne af mig underskrefven ei samtyckis, langt mindre confirmeris, helst fordi derudi findis mange ledige pladser, som intet er påskrefven, og noget derpå kunde skrifvis. Men vil hafve sognemendene til deris herredsvide, hvorpå

ofvenskrefne mend sig berøber, henvist, at de samptlige den efterlefver, så som de sig til mig skriftlig forplictet hafver, hvorpå herredsfogden sin slutning kand giøre, som hand acter at forsvare. Herforuden hafver mand salig høiloflig ihukommelse Christiani 4te reces, 18. cap. af den anden bog, som iblant andet formelder, at ingen imod retten og landsloven er mechtig sig at forskrifve etc., som her i viden begeris, hvorefter de vidkommende samptlig underdanigst sig hafver at rette og forholde. Findis ellers nogle motvillige i sognet, som aldelis ingen vide ville indgå at være undergifven, de siunes for selfrådige og ulydige undersåtter og tienere at holdis. Ringkiøbing den 5. januari 1677. Vår underskrefvet Erich Qvidtzow. Hvilke indførte documenter alle for retten ere igiennemlæste og påskrefne. Og formente for retten Jacob Pedersøn af Mågård denne vide hannem med hans gårdmænd ei kunde være vedkommende, eftersom de boede i en enstedgård på Nørborck bye, og aldrig den gård hafver haft vide og vidtegt med Nørborck byemend.

Mange andre flere af Nørborck mænd fremkomme for retten og beklagede sig, at denne vide vår dennem — som de siuntis — utålelig og faldt dennem vanskelig at forstå; endog blef af nogle svaret, at dersom denne vide af dennem skulde holdis, vilde de aldrig besidde eller beboe deris gårde og væringer. Og vår hr. Augustinus Miller dom begerendis.

Då efter tiltale, giensvar og denne sags leilighed, og efterdi høiactbare og velvise Jens Lassøn til Grubisholm, landsdommer udi Fyen ved hans tilforordnede fuldmectige, velforstandige mand Christen Jenssøn af Vestergård, hafver ladet en del af Nørborck sognemend

hertil Nørherreds ting incitere, anlangendis it videbref at underskrifve og beseigle, og eftersom samme videbref udi adskillige puncter hiel utolige befindis, så de vedkommende sig på berøber deris gårde at motte kvittere, om de samme videbref skulle underskrifve, og derofver hosbonds gods kunde blive øde, og hans kgl. majestets skatter og contributioner kunde frakomme, og derforuden høiædle og velbårne herre, hr. oberste og amptmand Erich Qvidtzow protesterer på kgl. majestets vegne samme videbref icke at ville approbere, langt mindre den confirmere, helst eftersom den imod landslov udi mange poster er stridige, imod hvilke icke nogen bør eller må sig forskrifve, af disse omstendigheder sagens medfart viste jeg icke de sagsøgte mend, nemlig — *8 navne* — alle i Nørborck, item Jacob Pedersøn og Jens Ifversøn i Mågård til samme videbref og dets beskaffenhed icke at kunde tilfinde, mens vil hafve dennem for denne tiltale frifunden, hvilke jeg med egen hånd og vanlige signete stadfester.

Actum anno, die et loco ut supra.

Jens Jespersen Holst.

Efter afskrift i Landsarkivet i Viborg, i Sønder- og Nørre-Borks præstearkiv, diverse dokumenter 1656—1784.

Ribe amt.

Ribe.

I. 1563.

Anno 1563 den fredag nest efter. . . . , blef disse epterskrefne vilkor samtøkt af borgemester och *råd* och 24 almofve.

1. Først skal ingen hafve heste eller øg sønden eller norden byen på byens forte til gresgang, uden så er, at de ere brende met byens brende, som och i fortiden sked er.

2. Item ingen heste at sla på forte løse, uden de ere gielde; men dersom heste ere ugielde, skal man holde dennom i tyr.

3. Item er markmand befalid, hvor nogen mands gies komer udi korn eller eng, da må hand sla dennom ihiel och henge dennom enten på digger eller gierde, at hver, som de tilhører, må derefter randsage, *hvor* mange hand hafver mist.

4. Item at ingen øxen eller stude ofver 2 år gamel skal stedis sønder eller nar ude for hiurdene eblant køer, thi der klages epå.

5. Iligemåde skal ingen och holde nogen foer sønden eller norden byen menige mand til trengsil, som och tilforne på Riber rådhus afsagt er.

6. Item klages der hordeligen på, at mange pospilter och andre, ehvem de ere, isønderbryder och forderfver mange mands gierder och gårdluckelse på

sancti Hansis holm. Hvor som så findes, at nogen så giører och komer derfra med slig børsil, di vil derefter straffis, som for andet tifven, at derfor hver forvare sig for skade.

7. Item gifvis tilkiende også, om den hundebulder i kirken sker under prediken och Guds tieneste, at hver tiltenker for den orsagis skyld at lade deris hunde blifve hiemme, så frampt at de icke skal komme under Las skorstienfeiers straf.

Efter Rådstuebogen angående Ribe bys jorder 1544—96, der findes i Landsarkivet i Viborg. Papiret er noget medtaget, så enkelte ord kan ikke læses.

II. 1794.

Forslag og udkast til et vide- og vedtægtsbrev samt markanordning for Ribe bye, udarbeidet og vedtaget udi borgerselskabet til oeconomisk og moralsk vels befordring i Ribe 1794.

1. Til at holde byens markvæsen i behørig og god orden anses 4re opsynsmænd fornøden til hver af byens porter. Rettest kunde disse opsynsmænd vælges af lodseierne og jordbrugerne og efter sådant valg beskikkes af magistraten.

Da denne post især i begyndelsen, indtil de hidtil her værende store uordener noget bliver indskrænkede og aflagde, kand medføre en del besværligheder, bryderier og ubehageligheder, skulle ingen være forbunden sig samme at påtage længere end ét år, medmindre han godvillig ville, og lodseierne ham dertil atter valgte og anmodede.

Til dette valg måtte lodseierne og jordbrugerne ved trommeslag indbydes en af de første 8te dage i hvert

års januari måned at møde på rådstuen med forige års opsynsmænd. Med de, som af de mødende da blive valgte, skulle de udeblivende være fornøiede, og forrige års opsynsmænd skulle derpå indberette valget til magistraten for af dem at få beskikkelse til deres eftermænd, så snart som mueligt, at markvogterne betids efter den 2. art. kunde blive antaget.

2. Hvert års opsynsmænd skulle årlig efter overlæg med lodseierne antage duelige markvogtere, 2de for Nørreports marker, nemlig den ene for Gallie- og Sorgesigmark med hederne samt det jord, som ligger imellem Galliemarks diget og landeveien norden diget ved Lundgård, og den anden for Østermåe med foerterne og Gamleaggere eller Nyemark, og en markvogter til Sønderport. Lodseierne måtte til dette overlæg og markvogternes antagelse, ligesom i 1. articul er melt, ved trommeslag indbydes at møde på rådstuen, og de udeblivende være tilfreds med, hvad de mødende vedtage. Bevogtningen af Vestermåe til Nørreport, som disse markvogtere fraliggende, sker best ved den markmand, som interessenterne i begge Jernkier og Kieldemarker holde.

3. Disse opsynsmænds pligt og forretning skulle være: Indseende med diger og hegninger omkring byens marker, at de ald tid ere i forsvarlig stand, at mark- og mose- samt holmvogtere ald tid efterkomme deres pligter, at ingen uvedkommende kreature sættes på holmgræsset, at vandløsningerne og veiene igiennem markerne ald tid ere tilbørlig vedligeholdte, med et ord, have bestandig opsigt med og våge over, at ald ting går ordenlig til, og ingen fornermelse går i svang i byens marker. Dog er det derved enhver anden jordbruger uforment tillige at bruge, hvad anden

lovlig opsyn han i berørte henseende anser best, og på mueligste måde søge alle ham forekommende fornermelser eller misbruge hæmmede, hvorom så vel som med forslag til mere orden enhver i tilfælde kan henvende sig til opsynsmændene med anmeldelse. Så formodes og, at opsynsmændene tid efter anden ved overlæg med de kyndigste af avlsbrugerne ville tiene det almindelige med gode forslag til agerdyrkningens fordel og nyttigst bedrivt, samt, når magistratens medvirkning og understøttelse deri kand bebehøves, dens assistence udvirke.

4. I hensyn til alt forestående og til destomere bestandig årvågenhed skulle opsynsmændene være forbunden fra april måneds begyndelse til october måneds slutning, hver søndag eftermiddag kl. 5, at indfinde sig på rådstuen ikke allene for indbyrdes at berådslå, men endog i særdeleshed, på det byens jordbrugere der på den tid kand vide at finde dem, om de have noget at andrage, og for ellers med dem at overlegge, hvad som anses til almindelig nytte.

5. Til markvogtere må de ingen anden antage end duelige og stærke folk og ingensinde længere end for én sommer fra den 1. april til octbr. måneds udgang. Deres løn skal være god og tilstrækkelig, således som de og lodseierne finde billig og med dem kand overkomme, på det mand kand have så meget større ret at kræve nidkiær og redelig påpassenhed af dem udi deres tieneste.

6. For hver af markvogterne skulle opsættes en jordhytte på de steder, som opsynsmændene udser, hvor de om natten i en undværlig tid kunde hvile og i uveir skiule sig. Ved hver af disse hytter anskaffes en fold at indsætte de indtagende creaturer udi.

7. Ved markvogternes antagelse forelægger opsynsmændene dem deres pligter: At vise den stræbsomste og upartiskeste påpassenhed i deres tieneste så vel ved nat som dag og ikke med nogen, der befindes at overtræde dette vide- og vedtægtsbrev, at se igiennem fingre. De skulle især være opsynsmændene undergivne og pligtige at efterkomme, hvad de dem i deres tieneste befale. Skulle de heri modvillig findes forsømmelige, eller om de befindes forsætlig at colludere med nogen, andre til skade, eller ikke at indtage creaturer eller får, som findes på utilladelige steder, skal de ikke allene være pligtige at betale, hvis skade de detsformedelst årsages, men desuden for hver gang sådan deres bryst findes, efter opsynsmændenes sigelse — når disse alle 4re derom blive enige — at betale en mulct til byens fattiges casse af 1 mark d., skriver én mark dansk, som i deres løn indeholdes. Skulle de derimod nogensinde befindes eller skielligen overbevises selv at have årsaget noget creaturs løsladelse af sit tyder for derved selv at profitere, bør de for hver således løsslået kreatur bøde til fattigcassen 4 mark d., skriver fire mark dansk, som på samme måde dicteres og indeholdes.

8. For at forebygge ald mistanke, måe markvogterne ingen avling have eller drive af noget slags, mindre holde dem tilhørende creatuer eller fåer under noget påskud i nogen af de marker, de bevogte.

9. Det skal være en af markvogternes vigtige pligter idelig at efterse, om markeskielsdigerne og andet hegn er vedligeholdt, samt så snart de derpå findes noget skår, eller at det nermer sig til at ville forfalde, da betids at melde det enten for opsynsmændene eller dem, hvis pligt det er at holde dem i stand. Ligeledes

bør de melde opsynsmændene, når de befinde nogen bryst på markeveiene eller at vandløsningerne behøve rydning.

10. Fra den tid kornet er indbierget og indtil october måneds udgang foranstaltes, at hyrden over Nørreports lille hiord bevogter alle denne ports lodseieres kiør, dem han morgen, middag og aften drive ud og ind i byen.

Markvogteren over Østermåe med gamle aggre og foerterne tager derimod Nørreports lodseieres løsgående heste, stude og unghøveder under bevogtning og opsyn, dem han hver aften, førend han lader dem af sigte, hendrive på et vis sted i marken og om morgenen samler dem igien til, som har skilt sig fra de øvrige. Denne markvogter samt lille hiords hyrde må med hverandre aftale, hvor hver af dem vil holde sin hiord, der aldtid må være i sådan distance fra hverandre, at de ikke komme sammen, studene især ikke imellem kiørene.

Markvogteren over Gallie- og Sorgesig mark med hederne vedbliver derimod bestandig indtil vinteren at have opsigt med, at ingen udenbyes creaturer, hverken ved nat eller dag, komme og græsses i nogen af markerne, samt tillige at efterse markeskiels diegerne efter den 9. articul.

11. Alle og enhver skulle være pligtige at tydre på deres eget og ikke enten med langt mindre uden bevogtning lade nogen af deres heste, andre creaturer eller får komme løse i marken fra foråréts begyndelse indtil kornet er indbierget, og førend opsynsmændene haver beordret byens creature og heste at tages under bevogtning efter den 10. art.

12. Skulle nogen ville holde løse får i efteråret under sær bevogtning for deres egen regning i de

marker, hvor flere ere lodtagne, må det dog ikke ske på andre steder end på Øster- og Vestermåerne samt fælledsdrivten, men aldrig i de marker, hvor rug er såed, længere end til 14 dage efter Michaeli i det længste, da det ikke er mueligt i sådanne marker at bevogte dem på græsagre allene eller holde dem fra den opkomne rug.

(Sålænge her endnu ingen græsligning er over de creaturer, enhver kunde tilkomme på efterårs græsningen i markerne, og man derfor fremdeles tillader eierne af den lille fælleds hiord at drive og græsse i efteråret i byens marker, hvor de ingen rettighed haver, bør disse og intet have imod, at andre byens creaturer og fåer i efteråret af og til komme på deres drift og græsgang.)

Men aldrig må nogen af mark-, kvæg- eller fåervogterne drive i indlukte fenner eller lodder de under bevogtning havende kreature, heste og får, beskadige nogen indhægning, grøvt eller dige, såfremt de ikke derfor vil stande til rette.

13. Svin eller giæs må aldrig findes i markerne. Antreffes de ikke destomindre der, betales 1 mark for stykket af første og 2 sk. for stykket af disse i indtægtspenge.

14. Når får med lam tydres i marken, skal lammene altid hæftes med. Skulle disse nogensinde findis løse, er det markvogterens pligt og enhver anden berettiget, på hvad sted fårene end findes tydrede, tillige at op- og indtage det lammene tilhørende i tyder stående får, såsom det nesten er umuligt at gribe lammene allene. Indtægtspenge betales da af 2 stkr. efter den 21. articul.

15. Sålænge veilestrimlerne, de endnu i fællig liggende grunde ved Galliebanken imellem Jernkier og

Galliemarkerne samt de vesten Galliemarksdiget indtil landeveien, således som hidtil ligge i fællig uudskiftede og ikke til nogle visse er overladte og bortleiede, måe ingen drive her med nogen særhiord, langt mindre må enten på disse jorder eller på veiene i foerterne, Nyemark, imellem tofterne uden for nørre port eller fennerne uden sønder port nogensinde findes tydret, langt mindre løs, noget slags creatur, enten heste, fæe eller får. Hvad deraf på disse stæder måtte findes, skulle markvogterne især, enten det er løs eller tydret, være forpligtede at indtage og derfor nyde dobbelt indtægtspenge efter den 21. art., og eierne desuden ståe til ansvar og være tiltale underkastede efter den 18. art. Så må og marke-, kvæg- og fårevogterne i efteråret ikke drive eller græsse på anførte stæder og veie imellem fenner og tofte. Skulle eierne af disse veiparter synes at kunde og ville benytte sig af det der voxende græs, må de høste samme, men, som melt, ikke tydre eller græsse det af, da derved ikke allene gives leilighed til misbrug og at anfalde andres eiendomme, men især veigrøfterne derved nedtrædes. De som disse, ligesom ellers andre veie, hvor korn eller græs findes ved siderne, drive med deres kreature, bør holde dem kåblede og uden at standse for at græsse vedblive at trække eller drive dem til deres fenne, aggre eller jordlodder.

16. Det forstår sig at markvogterne ikke allene bør bevogte og have opsigt med de enhver af dem tildelte marker, såvit flere i samme ere lodtagne, men endog tillige med de indelukker eller fenner, som findes i deres distrikter såvel til Sønder- som til Nørreport, at disse ikke sker overlast af uberettigede.

17. Markvogterne bør påse, at ingen tydrer over enten på anden mands agger, korn eller græs. Når

sligt antreffes, flytter eller forkorter han tydret eller og indtager det overtydrede, der ståer i hans eget valg. I alle disse tilfælde tilkommer ham eller hvem anden, det antreffer og anholder, indtægtspenge lige så fuldt, som om det overtydrede havde været løs. Aggernes eiere bør desuden i dette og alle andre tilfælde af overlast erstattes skaden efter uvillige mænds sigende.

18. Drister nogen sig at tydre på anden mands agger eller eng, betaler han strax dobbelt indtægtspenge og er detsuden underkastet tiltale efter lovens pag. 954, art. 16. til skadens erstatning og at bøde halv så meget som for herværk.

19. Skulle nogen underståe sig enten selv eller ved andre at udtage noget creatur, hest, fæe- eller får af folden, skal markvogteren være pligtig sådan ulov strax at angive for opsynsmændene, at de skyldige for hiordran eller markran kan blive ansete efter lovens pag. 957, art. 4. For hver slig voldelig udtaget creatur tillægges markvogteren detsuden dobbelt indtægtspenge, og de herved faldende bøder tillægges byens fattiges casse, når omkostningerne ere fradragne.

20. Vover nogen med gevalt allene at ville — hvad enten det kommer til virkelighed og fuldkommenhed eller ikke — fratage markvogteren, inden det kommer i folden, hvad han haver indtaget, straffes derfor efter sagens beskaffenhed og i følge lands lov og ret.

21. Løsnings- eller indtægtspenge fastsættes således: Af en koe, best eller andet stort høved 8 sk. d., af et ung nød eller kalv 4 sk. d., men af et får eller lam 2 sk. d.

22. Skulle nogen ville beskylde markvogteren, at han ulovlig havde indtaget deres creature, og det ikke skiellig kand bevise, bør derpå ikke agtes, når mark-

vogteren erbyder og aflegger sin ed, at indtægten er sked på lovlig måde og ulovlig sted.

23. I alle slige tvistigheds tilfælde haver såvel markmændene som alle andre sig først til opsynsmændene at henvende til mindelig afgiørelse, inden byens magistrat dermed bebyrdes, eller rettergang søges.

24. Endelig foreslåes og formodes, at magistraten herefter overdrager markopsynsmændene de forretninger, som markvæsens commissionen hidtil haver havt, da denne commission i så fald ikke mere behøves. Dog på dette videbrev kan blive så meget mere fuldkommen, skulle dette udkast dertil for først ikke antages eller approberes anderledes eller for længere tid for det første end 2 år. Men hvad deraf i den tid holder prøve samt med de forandringer eller tillæg, som opsynsmændene med største lodseiere i disse 2de år deri kunde finde fornøden eller nyttige, måtte det efter sådan tids forløb approberes og stadfæstes til følge og efterlevelse for bestandig i fremtiden.

Dette her udarbeidede og antagne udkast overleveres byens nuværende markvæsens commission med anmodning derom at høre flere lodseiere udenfor dette selskab og i tilfælde at modtage deres underskrivt om sammes antagelse, samt derefter til bekræftelse og iværksættelse at indsende det til byens magistrat.

Borgerselskabet til oeconomisk og moralsk vels befordring i Ribe den 15. marti 1794.

Selskabets nuværende directeurer:

Ussing. Eilschou. N. Friis. Juel. C. Koch.

Som lodseiere og lemmer af dette selskab antager dette udkast til videbrev p. p.

Nyeland. P. Hiort. P. Smed. J. Lyhne.

M. Lorentzen. Petri. T. Christensen. B. M. Christensen.

Jens Jensen. J. Schultz. P. Mulvad. Cruse.
Claus Christensen. L. Grundahl. C. Harknag.
C. Munch. N. Poulsen. A. Andersen. K. Sehm.
Fr. M. Kümmel. M. Outzen. Søren Lorentzen.
C. Hoeg. H. J. Møller. H. Bech. H. Lindberg.
Hobolt. E. Kastberg. M. Tostrup. Heiberg.
J. Matzen. C. Krøldrup. M. Harreby. H. Falch.
Bardevig. Rasmus Jensen.

Som lodseiere uden for borgerselskabet er med dette udkast til videbrev p. p. fornøiede:

M. Siveborg. L. Barfoed. Laust Sørensen.
Jens Truelsen. Niels Diderichsen.
Philip Bartels knapmager. Christen Svensen skomager.
Knud Hansen sadelmager. O. Kalhauge.
Jens Grøn. O. Dreier. L. Falch. J. Bager.
A. Hornum. Fridsch. M. L. Thun. Godsch.

Efter det vedtagne udkast i Landsarkivet i Viborg, i Ribe amts arkiv, pakken: Udskiftning vedkommende Ribe kjøbstads jorder 1803 f.

Varde.

1631.

Vi efterskrefvene Otte Rasmussøn oc Las Jensøn borgemestere udi Varde, Peder Jepsøn Bock, Ture Terckelsøn, Jacob Claussøn, Daniel Philipsøn, Hans Nielsøn Arnsberg oc Mads Christensøn Gieldrup rådemend sammesteds, kiendis oc vitterliggiør for alle, at efter som vi befinder it underskrefvene oc forseglede vide oc vedtegt under *sin* dato torsdag nest for Phillipi Jacobi dag 1571 giort oc anordenet af for*nefnte drs* borgemester oc råde her udi Varde, oc af borgeskabit

oc des indvåner sambtykt, hvorledis at de erachtlig hafver ofverveiet oc betenkt byens oc des indvåners gafn oc beste, så oc hvorefter kunde erholdis en skickelig oc tilbørlig politi her udi byen, hvilke der efter af deris efterkommere borgemester oc råd oc borgerskabit her udi Varde videre er confirmerit oc sambtykt på Varde rådhus ved dieris henders underskrifvelse den 21. decembris 1604. Vi erachter oc udi lige måde bemelte vide oc vedtect tienlig oc byen meget gafnlig, som uforbigiengelige icke kunde nederliggis, hafver derfore såvelsom oc efterdi den er allerede *gammel*, oc dis formedelst papired oc forseglinger gebrekligt, den at renovere oc ydermere at bekrefte vered forårsagit, oc derfore i dag den 16. juni lådit opkalde på Varde rådhus sambtlich borgeskab oc indvåner her udi byen, hvor oc er møt tilstede nesten aldesammen, eftersom mandtallit da blef oplest, oc dennem forlest samme vide, nemblich 24 mend, som er: Johan Amorsen glarmester, Peder Andersøn, Rasmus Christensen Bialderup, Niels Hansøn Skambstrup, Hans Hansen Varde, Peder Pofvelsøn Bardskier, Christensen Lønborig, Lauge Christensen Klintting, Christen Simensen Janderup, Niels Nielsen Giedbierig, Las Pedersen Øse, Thomas Nielsen Skinager, Ifver Nielsen Kvide, Morten Nielsen Tordbyl, Niels Lassen Broeng, Anders Jensen Berre, Peder Christensen Berstmos, Lauridtz Hansen, Jens Frantzen Markskiel, Knud Christen, Beyer Nielsøn, Peder Pedersen Bagger, Rasmus Madtzen oc Chresten Chrestensen Tarp, borgere udi Varde, hvike fornefnte fire oc tyfve mend da med os oc vi med dennem, såvel som mienighed da tilstede var, samtøkt fornefnte vide oc vedtecht fast oc ubrødelig udi alle ord oc artickeler under des forbøede, pæn oc straf der hos findis, som enhver

skatborger oc indvåner i Varde uimodsigelig skal vere forplict at udgifve, som efterfølger.

1. For det første skal hver mand i Varde udgifve sin skat efter kongl. maits. vor allernådigste herris brefve oc skrifvelse mod åring skat oc andre byens tynge i lafvetide. Hvo her imod findis forsømmelig oc icke udgifver sin skat i lafvetide, skal hafve forbrudt 18 skelling til byen oc findis en ulydig mand.

2. Hvo som tilsiges af sin rodemester heller nogen anden på byens vegne at udlegge til tømmer eller anden byens gafn oc icke udlegger, forind det eskis tredie gang, den skal hafve forbrut 18 sk. til byen oc 4 sk. til sin rodmester.

3. Hvo der gifver kiemner heller nogen anden, der på byens vegne tilsiger nogen, enten skiendtsels- eller ukvemsord, skal hafve forbrudt 18 sk., halfparten til byen oc halfpa*rten* til den, som ordene fanger.

4. Hvo som drager af byen i nogen bestilling, skal tilsige en anden borger, som skal giøre fuld for hannem i alting, til hand kommer i byen igien. Hvo her imod afdrager, skal hafve forbrudt 18 sk.

5. Skal hver mand låde sin fæ, får, svin oc alt anden kritter følle en hiørde oc en hiard, hver af sin slax. Fordrister sig nogen til her imod at holde nogen serhiard med fæe, får heller nogen anden slax kritter, da skal hand hafve forbrut, for hver kritter, så ofte hans brøst findis, 18 sk. til byen. Oc hvo der med frie villie udjager eller udsliper nogen slax kritter, forend hiorden drifver ofver hver slax, hafver i lige mådde forbrut 18 sk. for hver kritter.

6. Skal ingen mand hafve sine heste på stubber her på Varde mark om nattertids, fra solen settis, oc solen går op, forind kornit er indaggen af den vong aldsammen, oc skal der ingen øg vere på Varde

aggere oc ingen heste i Varde kier. Hvo her imod findis at giøre, skal hafve forbrut 18 sk. Mens slipper nogen hest eller øg løs af sin rette tyrevold oc blifver påtagen af markmand eller nogen anden, da skal hand gifve 2 alb. for hver hest eller øg oc betale skåden, oc skal manden hafve 1 alb. for 2 små kritter.

7. Når eng oc korn liggis i hus efter borgemester oc råds befalling i lavtide, siden skal hver mand holde sine kritter for hiørde oc hiard efter vide oc vidtecht under 18 skielings brøde.

8. Fordrister nogen sig til selfver at udtage sine kritter af byens giemme, hand skal forfølgis med vold oc bøde for voldsgierninger.

9. Hvilken mand, der tyrer sin heste eller øg i anden mands korn heller agerrene heller låder sine svin eller anden kritter ud i kornet om nattertide, skal bøde derfore 3 mark danske til byen oc gialde skåden.

10. Hvo som søger heller låder søge sin heste, øg eller nogen anden kritter i nogen mands aggerren eller aggerende heller på aggerne imellem kornet, som icke er rette tyrvold, heller hafver rendetyrer på sine heste, skal hafve forbrut 18 sk. til byen og 4 sk. til den, der påklager.

11. Skal der ingen hafve kiør heller nogen anden kritter i tyre på Vårde mark uden heste oc øg allene. Hvo her imoed giør, bøde 18 sk.

12. Hvo der hafver kalfve på Varde mark oc giør nogen mand skåde enten i agger heller eng, hand hafver forbrøt 18 sk. for hver kalf.

13. Skal der ingen tyre sin heste heller øg på nogen mands eng, forend hand fanger sin hiø af engen eller sliper nogen anden kritter på eng, førend hiø er afaggen, hand gielde skaden oc gielde 18 sk. til byen.

14. Skal hver mand holde sin lycke ved fuld macht,

som hannem blifver udsat af borgemester oc råd i timmelige tid. Hvo her udi findis forsømmelig, oc nogen fanger skåde igiennem hans lycke, då gielde hand skåden oc bøde 18 sk. til byen.

15. Hvor der findis lycke imellom gårds jord heller kalgords jord, då skal de holde lycke med hverandre, hver halfparten. Oc hvo som icke vil holde half lycke med sin nabo, skal bøde 18 sk. til byén oc gield skåden, der skier giennem hans lycke, oc bøde 18 sk. til den, der påklager.

16. Hvo der grafver grønjord på Varde mark skal hafve forbrut 3 mark til byen og 8 sk. til den, der påklagendis er.

17. Hvo der findis at hugge ris i Varde lund enten store eller små uden borgemester oc råds befalling til byens nytte, skal have forbrøt 3 mark til byen oc icke vere mand desbedre, oc 4 sk. til den, der påklager.

18. Hvilken mand, der tager mere jord på Varde mark, end hand vel kand giøde, heller nogen såer noged jord uden giøde, hand bøde 3 mark til byen, om det bevises hannem ofver, oc udliggis noged jord, som hand hafver tagen, oc anden mand fanger skåde deraf, da gielde han skåden.

19. Hvo der fører giød på den agger, en anden mand er skrefven for efter borgemester oc råds befalling, skal hafve forbryt sin giød.

20. Skal hver mand udgifve sin degnerente til skolemesteren, som er 8 alb. af hver hus oc boe, på sanct Hans baptistæ dag, oc hvo det icke udgifver, efter det æskis trei gange, skal have forbrut 18 sk. til byen og 4 sk. til den, det opkrefver.

21. Hvilken mand, der louglig stefnet blifver med bysvend, oc icke møder stefning, hand hafver forbrut 18 sk., oc hans gienpart at forfølge hannem til byting.

22. Når nogen varis til byens arbeide, då skal hand møde, inden klocken slår, som hand tilvaris. Hvo icke møder tilstede, inden klocken er slagen, skal bøde 4 sk. til sin rodmester oc 4 sk. til byen.

23. Hvo der findis, enten mand heller kvinde, ung heller gammel, som lobber i gåden iblant får, når di kommer i byen, oc forhindrer nogen mands kritter, at det ei må gå stille fremb, skal have forbrut 4 sk. til byen og 4 sk. til den påklager.

24. Skal oc ingen mand ligge møg udi gådene, oc skal hver mand holde vand for dørene og giøre gåderne reine, nar de tilsiges. Hvo deri forsømmelig er, skal bøde 18 sk. til byen.

25. Skal hver mand holde sin vacht, nar hand tilsigis, och skal gå i vacht, nar klocken er 9, oc gåe på vacht til klocken er 2 om sommer, oc til 3 slet om vinter, och ringe klocken på vacht og af igien. Hvo heri findis forsømmelig, hafver forbrut 18 sk.

26. Hvo som tager nogen husfolk til huse uden borgemester oc råds samtycke, skal have forbrut 18 sk. til byen.

27. Hvo der tilsigis af bysvenden at skulle møde til rådhus, oc blifver hannem sagt, hvad klocken skal vere, i nor hand skal møde, i hvo det er enten borgemester, rådmend heller nogen anden borger, oc hand icke møder tilstede, inden klocken er slagen, som hand blifver tilsagd, skal have forbrut 4 sk.

28. Item skal hver mand måde hiorde efter hver slax kritter, så ofte det kommer dennom til med rette til sancti Michaelis. Hvo her imod giør, skal hafve forbrut 18 sk.

29. Skal der ingen hafve provetter ud til gåder her i Varde, som enten er gang heller agen udi. Hvo her

imod findis at giøre, skal gifve 18 sk., hver gange nogen der på klager; og skal ingen holde skindting hunde her i byen under forberørt brøde.

30. Findes der nogen død kritter liggendis i byen, enten øg heller anden død kritter, då skal den, det tilhørde, låde det uddrage af byen oc uden ald forhaling oc strax låde det nedgrafve i jorden heller bøde 18 sk., så ofte hand tilsigis derom.

31. Hvo af Varde borger, som efter denne dag opbryder nogen aggerjord af hede her udi Varde mark, då skal de det beholde dieris lifs tid oc dieris hustruer oc børn efter dieris død, så lenge som de skatter oc skylder her udi Varde, oc siden skal det igien til byen.

At bemelte gammelle vide her met renoverit er ved alle sinne artikler, som forskrefvit står, hvilke vi fornefnte borgemester oc rådmend oc vi ofverskrefvene 24 mend beplichter os at holde och efterkomme sampt och af alle och enhver Varde borgere och indbyggere at ville uimodsigelige holdt och efterkommit hafve, under den straf, som der vedbør och hos hver artickel er specificerit.

Til videre bekræftning hafver vi hengt voris stads signet hos voris egne signeter her nedenunder eller och met egenne hender bekreftigit.

Actum Varde den 16. juni anno 1631.

Læst oc forkynt udi Varde rådhus for retten den 13. januari, menigheden til efterretning, 1664.

Brevet er senere læst på samme måde, i den første tid hvert år, siden med et eller flere års mellemrum, og slutter med torsdagen den 5. maj 1729.

Efter originalen, som findes i Landsarkivet i Viborg, opbevaret i en trækasse, meget sirlig prentet og skreven på en pergamentrulle, der er 63 cm. høj og 47 cm. bred. Nogle ord, der er utydelige, er her gengivet med kursiv.

Foruden Varde bys segl, der er fastholdt med silkesnorer og kvaster, findes 24 borgeres segl vedhæftede med pergamentstropper og, ligesom byens segl, anbragt i trækapsler. På fire af stropperne have de pågældende borgere skrevet navn og egen hånd.

Artiklerne er mærkede med store, røde romerske tal, og de dele pergamentrullen i to spalter, medens indledning og efterskrift er ført over hele rullen.

Forhen meddelt af Palle Fløe i »Samlinger til jydsk historie og topografi«, 6. bind, side 248—53.

Henne, Vester-Horne herred.

1760.

Som de såkaldede Vesterkiær enge imellem Staushøe, Henneberg og Tebbelgård beliggende er ved eftersiun befunden så ilde tilred af kvægs trækning at samme, som er got og grødefuld giæsteng, nu er bleven til kiær og foerte nesten over alt.

I den anledning tage efternævnte: Andreas Samsing Fibiger, sognepræst til Henne og Lønne menigheder, Søren Christensen Rygaard til Hisselmed og Rasmus Øllgaard, bye- og rådstueskriver samt hospitalsforstander i Varde, som største lodseiere på egne og bønders vegne i bemelte Vesterkiær, sagen i deres hånd, og resultatet af forhandlingerne bliver følgende

Vedtægts- og videposter.

1. At samme, nemlig de såkaldede Vestrekiærenge, skal hegnes og fredes året omkring for hornkvæg, får og gies under 3 markes brøde, som sammes eiere, for hver styk af bemelt høfder der udi betrædes, skal betale, og til dend ende for det

2. skal groben vesten omkring besagde enge inden nestkommende Mickelsdag af enhver vedkommende for sin skift og andel opkastes 4re allen vid og 2 allen dyb, hvoraf de lodtagne i Vesterkiær ickun tilkommer dend halve grob at opkaste og Staussøe beboere dend anden halve — siden grunden på vester siden tilhører dem i alt — hver for sin grund, da jorden der af, som opkastes, ligger halvdelen på hver side af groben. Og digen østen omkring så forsvarlig at være oplukt inden nestkommende Allehelgensdag, at ingen bæster eller creaturer kand komme der over, som ligeledis forrættes af enhver for sin grund, enten digen går kroget eller lige frem, så som dend gamle digfoed skal følges, og nyder enhver 5 allen østen digfreden til grob og at grave på til digens opluckelse og vedligeholdelse. Skulle nogens anpart grob og dige til bemelte tider findes uopkast eller icke forsvarlig i stand ved eftersiun, da dend efterlades, ved hvem brøst så måde findes, at udpantes for 8 sk. danske af hver skar, efterladt er eller icke forsvarlig er opgiort, og arbeidet dog lige fuldt at forrætte.

3. Enhver lodtagen i oftmelte enge måe lade sine bæster gåe der udi hvert år i rugsædens tid, som skal være 4re ugger i høieste, nemlig 8 dage før Micheli og 3 ugger der efter, dog om våd høstveierligt imidlertid indfalder, så at engene der ved af bæsters trækning skulle lide skade, måe de icke gåe der så lenge, hvor med tilsiunsmændene skal have vedbørligt opagt. Og måe ingen indslåe flere bæster der udi end efter lod og andel, nemlig 1 bæst på hver 15ten skar brede, som blev skiønnet at være en dagsslæt.

4. Når høet afbierges, må enhver lodtagen tyre bæster derinde, dog ei uden på deris egen grund, ei-

heller længere tid end høet deraf avles. Men hornkvæg, får og gies må ingenlunde komme der udi.

Således er ovenbemelte tid og stæd påskiønnet og vedtaget, hvilket synsmændenes forretning udviser, hvortil vi eragter fornøden endnu at tilføie for det

5. at forbemeldte grob og dige om Vesterkier eng skal af alle vedkommende være forsvarlig istandført hver forår, forinden kvæg og bæster udslåes, som bliver at regne 14ten dage for Voldborgdag, ligesom og stedse sommeren igiennem, indtil kvæget indbindes, holdes ved lige. Befindes nogens andel brøstfældig til den tid eller siden icke at være holdt vedlige, skal dend skyldige, hver gang hans brøst findes, pantes for 1 mark danske og dog lige fuldt at istandføre det manglende, under dobbelt udpantning.

6. Skulle nogen befindes at tyre deres bæster i oftberørte enge, enten på deris egne eller andres, uden i dend tid høet der af bierges og til dend ende ligger skår på digen eller groben, eller icke vil optage deris bester der af i efterhøsttiden, når for anrørte måned er til ende eller før, om vedkommende agter det fornøden formedelst vandig veierligt, som forhen melt, da skal de, som her udinden findes skyldig, betale af hver bæst 24 skilling, hver gang brøst findes, som i mangel af mindelig betaling udpantes, foruden digen eller groben strax at opkaste under lige mulct, om det efterlades.

7. Hvis skåre, som liger på digen til høets udførsel, skal ligeledes strax opluckes, når samme er affført, under lige mulct, ligesom og

8. dend eller de skåre, som skal bruges til bæsternes ind- og udtrækning i rugsædens tid, derfor at skal holdes stændig bomme for andre creaturers indløb, og samme strax, når bæsterne icke længere måe gåe

der, at skal opluckes forsvarlig, hvilket samtlige, som har bæster der inde, skal efterkomme under mulct af 2 mark danske, hver gang brøst så måde findes, enten med bommer at stå åbne eller digskårers efterladelse.

9. Skulle det befindes giørlig, at enten en eller flere i Vesterkier lodtagen skulle kunne fåe sine engskifter udbyt ved mageskifte med andre og med deris hosbonders samtycke for at have det på et sted, så bliver det icke nogen herved forment, imod ingen vidre fællig måe søges i oftmelte enge af de således udgående, og om hand eller de vil benøtte sig der af til vidre græsning end i dette vide og vedtægt er mentioneret, da forsvarlig på alle sider med diger og grobe på deris egen grund samme at indhegne, således at ingen lodseiere derved sker eller tilføies nogen præjudice imod ovenanførte poster under den mulct, som ved enhver anført er, og hvor efter de strax skal lide udpantning i mangel af mindelig betaling, når påklages og brøst findes.

10. Skal årlig 2de mænd af de lodtagne i Vesterkier enge have nøie og vedbørlig opsigt med, at alt, hvis denne vide indeholder, bliver af vedkommende stricte efterlevet og fuld værd fra de modbrydende at udpante, når mindelig betaling ei kand fåes, hvormed de efter loven hverken bryder vold eller herværk, og skal de fornemmelig derhen se, at engene nyder fredning, og at løcke og grob der omkring altid er i forsvarlig stand, hvortil 2de nu indsættes nestkommende Micheli enten ved lodkastning eller om de anderledis sig derom forener, som skal vedblive deris opsigt til årsdagen, og således alternere indtil alle lodtagne har haft opsiun et år, da det efter touren tilkommer de første igien. Skulle det befindes, at de

med nogen ser igiennem fingre, skal de pantes for dobbelt.

11. Hvis pant, som indkommer, bliver i older- eller pantmændenes giemme, og om det icke til Allehelgensdag løses efter loven, da at bortsælges, og hvad derfor indkommer bekostes først det fornødne træer til bomme for engskårene i rugsædens tid og resten at tilhøre sognets fattige.

Og som mand icke har kundet efterlade at se bøndernes mis- og upligtig brug af formelte enge engang hemmet, på det samme icke aldelis skal blive ødelagt og til en almindelig foerte i tiden, som ved indhegning og freden kand igien blive goed eiendom, og til hvilken ende, som det almindelig beste for alle lodtagne der udi, er det både siunsforrætningen og ovenstående vide og vedtægt er bleven foretaget og indgået.

Altså skulle ingenlunde ventes, at de mindre lodseiere, som lovlig er bleven stevnet for syns udmeldelse og sammes overværelse med vidre, men ikke enten ved udmeldelsen inden rætten eller idag har indfunden sig, kand have noget her imod at indvende; men mere håber denne vedtægt, og hvad passerit er her udinden, som er grundet på allernådigst lov og oven allegerede forordning af dem i alle posters samtykt. Ligesom det af os under vores hænder og signeter bekræftes på egne og vores tieneres vegne til uryggelig efterlevelse af alle vedkommende.

Datum Stausøe ved åestædet dend 30. juli 1760.

På Ribe domkirkes respective forsvars vegne som overværende og efter fuldmagt.

Niels Knudsen. Rasmus Øllgaard.
S. Christensen. A. S. Fibiger.
På Henne kirkes vegne Jacob Langlyth.

Under disse navne findes de tilsvarende segl.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, i Henne-Lønne pastorats arkiv. Den er skrevet med øvet hånd på flere sammenhæftede ark, på stemplet papir til 24 sk.

Sønderho, Fanø, Skads herred.

1777.

Herved gives Sønderhoe beboere tilkiende, at til samtlige indbyggeres gavn og bæste, og at alting kand ordentlig og skikkelig tilgåe her på landet, da haver den første roede inddelt sig i 3de roeder, nemlig 12 mand i hver, og bliver da for dette år sognefogden Jens Nielsen Nissens medhielpere efterskrevne tilsynsmænd navnlig: Kalle Nielsen Tækker, Hans Thomsen, Mikkel Sonnichsen, Hans Hansen Munk, Niels Hansen Pedersen, Thomas Sonnichsen, Mikkel Jensen, Jess Klemandsen, Thomas Nielsen Fogd, Hans Jepsen Knudsen, Mattis Anthonisen Jessen, Sonnich Jepsen.

Indbemeldte mænd skal se til udi indeværende år 1777 at alting rætsindelig tilgår, og at den fattige sker lige så god ræt, som den rige efter sine conditioner og vilkor og det uden persons anseelse i nogen måde, til hvilken ende her indsettes nogle magtpåliggende poster, hvorefter vedkommende kan vide sig at rætte og forholde.

1. At når vinterveirlig det tillader at åge tang på sandene, da skal bemeldte mænd med mig forud se, hvor dempning bæst behøves, og hvor der bekvemmest kand komme på sandene med heste og vogn, og dernæst ligge så mange læs på stædet, som de finder nødig at være. Og for arbeide i den henseende må ingen være forskånet, men samtlig indfinde sig på den stæd, de anordnes, og ikke sende børn ud, men selv komme eller en forsvarlig i stædet. Befindes der nogen,

som ikke mødte, straffes de første gang for 8 sk. og anden gang 1 mark, ligesom og vognmanden, der ikke møder med heste *og* vogn, bøder dobbelt imod en enkel person, som meldt er, så fremt de ikke kan give gyldig årsag til deres hjemmeblivelse.

2. Og skulle der gives leilighed til at åge tang på sandbiergene, førind helle sognet var hiemkommen om høsten, da skal de, som er tilstæde, møde på den stæd, hvor de tilvares, og da antages kvindfolkene for got, når mændene var fraværendes, for ikke at lade nogen god leilighed gåe forbie, eftersom voris bierge til dempning er hart nødtrængende; thi de, som ikke indfandt sig, straffes efter som i 1. post er meldt.

3. Vognmændene nyder af sognets casse for hver bied tang, de åger på vores sandbierge, enten det var fraværendes eller nærværendes, 1 mark 4 sk., undtagen på de bierge ud for kierken, hvor de åger efter anordning årlig eller, når fandtes fornøden, tvende bied uden betalning.

4. Om nogen lader sig finde udi marken enten at slåe lyng eller vægger uden allene i de dage, som sognets beboere og menige almue bliver tilvaret at slåe derudi, dog samme tid entholde sig fra det, som strider imod loven og landets velfærd, være sig før eller efter, da bøder hver person første gang 2 mark, anden gang 3 mark og siden dobbelt straf for hver dag, de i så måde blev antreffet, men i den tilvaret tid, er hver forundt på en lovlig måde at giøre sit bæste, dog undtages her alle fattige og nødtrængende enker og faderløse, som ikke i de tilvaret dage kunde fåe nogen at slåe for dem, da bliver dem allene tilladt at slåe lige mange dage strax efter den almindelige tilvarelse, dog forud indmelde sig hos sognefogden om tilladelse, og drister nogen sig til at slåe for sådan uden ordre,

er postens ommeldte straf undergivne, og de, som haver tvende heste, slår og bestandig 2de mand, og de, som haver 1 hest, slår hveranden gang 2de mand, og de øvrige beboere, som ingen heste har, slår og ikke mere ind 1 mand hver dag.

5. Betræffes nogen med hellem enten at hiemkiøre eller hiembære, må vide at vil blive straffet efter loven og efter øvrighedens dømmelse.

6. Om nogen enten kiører, rider, går eller trækker over nogen mands korn eller græs i heiningens tid eller på den tid, det derunder kunde lide skade, uden det måtte ske med bevilling af eiermanden, eller mand dertil var nødsaget, bliver straffen første gang af en ledig person 4 sk., med en creatur 8 sk. og med en vogn 1 mark, for hver gang de i så måde blev antreffet, men allene komme på de almindelige veie og stier, som dertil er udsat eller udsat vorder. Og befindes nogen at dølge sådan uskikkelighed, bliver straffet lige ved den skyldige med 4 sk.

7. Sognets alfare veie bør giøres istand til landets gavn i rætte tide, at ingen desårsag kiører på nogen mands grund uden tilladelse; thi haver vores tilsynsmænd med sognefogden samme at overlegge, hvad tid samme skal anordnes til reparation, så ingen for dette arbeide bliver forskånet af dem, som disse veie til deres brug bør have. Holder nogen sig derfra af vedkommende, straffes hver gang for 8 skilling.

8. Alle de, som haver erter sået udi deres mark, har den frihed at angive alle, som de befinder at komme i denne grøde at afplukke og nedtræde, for sognefogden eller tilsynsmænd, som uden persons anseelse skal lade den skyldige ved pantemændene blive straffet for 4 sk. af hver person, være sig børn eller gamle folk.

9. Enhver bør tyre sine creature på deres eget grund, indtil så lenge kornet overalt er indavlet, og fårejagten er sked, at det ikke, som forhen sket er, når nogle har deres korn inde, og andre, som indda kand have noget ude, lider skade på deres korn formedels en del, der tyrer deres creature, hvor de lyster, thi ville de, der i den tid befinder enten løse creature eller tyret på fremmede grund, tage dem i hus og anmelde det for vedkommende at blive straffet, og bøder derfor af hver creatur 8 sk.

10. Dersom nogen vil have deres får i tyre, da skal de tyre dem på deres eget grund og således hægte lammene, at de ei gør skade på andres korn og græs, thi sker det, at de befindes løse, tager de skade for hiemgiæld og betaler af et får 4 sk. og af et lam 2 sk., hver gang de antreffes.

11. Når hyrderne, som er leiet til at uddrive køerne, råber lydelig om morgenen, da skal enhver jage deres creaturer betids til hannem, at det ikke skal løbe for sig selv på sandbiergene og imellem husene; thi både trædes sandet løs, og den derpå voxende grøde på biergene afrives. Og er der nogen, som ikke vil have sine kreaturer med hyrden, da skal de enten selv vogte dem eller sætte dem i forsvarlig tyre, ifald det ei var bekvem til at gåe med hyrden, at det ei, som meldt er, skulle løbe, hvor det lyster, til landets store skade; thi såfremt her imod handles, multeres hver gang for 8 sk. af hver creatur, som i så måde atrapperes, og haver enhver at beobagte, om de befinder sådan uorden, da skal de den skyldige for vedkommende angive, så fremt de ikke vil være lige straf undergivne.

12. Når hyrden driver med sognets creaturer, da har de den frihed at gåe med dem, hvor de lyster undtagen på biergene, som i næstfoeregående post meldt

er, så ingen må jage hyrderne med hiorden af sit grund i den tid under straf af 3 mark danske.

13. Om aftenen, når hyrden har hiorden hiemdreven, da skal enhver strax tage deres creaturer ind, eller og tage dem så i agt, at det ei løber og opæder på sandbankerne det derpå voxende helme; thi bliver dette vores sandvogtere tilkiendegivet, at om de befinder nogens køer derpå, da jage dem deraf og give eiermanden det tilkiende, hvis de da ei strax indlader dem, og de siden befandtes på bankene og biergene, bliver straffet hver gang af hver creatur 4 skilling.

14. Den såkaldede sloge er ellers almindelig at tyre sognets unge creaturer på i indheinings tid, uden der ellers var nogen, som så hart skulle trænge der til, at de i den tid ei havde noget græs at tyre på, da tillades deres køer at komme i slogen i den tid, men ingen anden. Befandtes der andre, straffes de første gang 8 sk., anden gang 1 mark og så fremdeles.

15. Den såkaldede foete eller hyrre er at tyre sognets heste udi, og desuden har enhver rettighed at kaste ler og grave skuer, så meget som de til deres brug behøver.

16. Med tørvgraven forholdes således: De, som har 2de hester, må grave i vorres fællesmark 10 læs tørv, og de, der har 1 hest, nyder halvparten derimod årlig, dog er herhos at erindre og forbyde, at ingen tørvgraven sker østen fåellen eller østen den forhen giorte opkastning i slogen, da det henliger til sognets creaturer at tyre på. Handler nogen her imod, straffes første gang 8 sk., anden gang 1 mark og siden dobbelt, for hver gang de attraperes.

17. Hver svin, som enten findes ukrøget eller ilde krøget, at de kand amvrode jorden, dens eiermand skal betalle hver gang 8 skilling.

18. Dersom nogen bliver nødsaget til at kaste deres fartøier i flode udi den for landet liggende havn, da skal de, som giører sådan grøft, når deres fartøier var i flode, kaste grøften efter igien inden 24 timmer, da der ellers kunde i den tilfælde ske ulykke både med folk og fæe; thi de, som det ikke giører, kommer i mult for 1 rdl.

19*). Pantemændene bliver for dette år Thomas Jørgensen og Niels Madsen, kroemand, som skal forrette execution, og skal samme pantemænd nyde af hver person, som de panter, enten de ere bosidende eller ei, 2 sk. hver, og bliver panten ei lenger stående til løsning ind i 4re ugger, da det ellers på en offenlig auction bliver bortsolt vedkommede til efterretning.

20. Alle bøder, som den straffældige bøder, skal og bør komme til sognets almindelige casse, uden så grovlig mishandling, at det bør komme for høie øvrighed, da betalles og til øvrighed efter lovens kiendelse og sognets beskaffenhed.

Disse anførte poster haver vi, som tilfaldt den første roede, med sognefogden på bæste måde oprettet, som tiener altsammen til sognets almindelige gavn og bæste; thi lader vi denne vide for de øvrige af sognets beboere her på kierkestevne forkynde. Og har nogen herimod noget at sige og erindre, da indfinder de sig hos sognefogden inden førstkommende søndag, da denne vor vide ellers oversættes på behørig papir og indsendes til hr. stiftsbefalingsmand til et underdanigst approbation.

Synderhoe den 25. marti 1777.

Jens Sonnicksen, Johannes Nielsen Mathisen, Jens Jensen, Søren Nielsen Uldal, Niels Madsen, kromand

*) *I originalen har dette punkt også nr. 18, og videbrevet slutter således med nummer 19.*

Mickel Jensen, Kolle Pedersen, Hans Jessen, Andres Hansen, Niels Anderssen, Anthoni Jessen, Jes Klemmendsen, Matz Hansen, Thomas Sonnichsen.

Som sognefogde Jens Nielsen Nissen, Jens Jensen Sonnichsen.

Anmærkning: De øvrige af roeden er bortreist, siden dette blev oprettet og desårsag ikke har underskrevet.

Derefter er tilføjet med samme hånd:

Det var og ikke ubillig, om mand og tillige med de øvrige poster lod forbyde, at ingen her i sognet må lade deres hunde løbe i marken at forjage fårene og måske kunde ødelægge lammene eller i det mindste forjage det, så at det skulle løbe moderløs; thi vilde de, som haver hunde, holde dem indbunden eller i deres egen nærværelse, at sådant ei skulle ske, og om nogen fornemmer, at der af var skade vederfaret, da må det angives for vedkommende, og eiermanden betalle skaden og desuden bøde hver gang 1 mark. Ja om ind ikke skade sker, så har enhver dog den frihed at dræbe hundene, når de uden eiermandens grændser blev befunden.

Publ. for Sønderhoe menighed på kirkestævne bededagen*) d. 26de marti 1777. Test. M. Hansen.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, i topografisk samling. Den er skrevet med øvet hånd på to sammenheftede ark i folio.

*) *Alm. bededag indtraf i året 1777 den 25. april.*

og en ejendommelig og fremtrædende plads. Man skal vanskeligt finde et historisk arbejde, der sætter et nutidsmenneske mere lyslevende ind i fæstebøndernes tankegang og livsvilkår, som de formede sig på fællesskabets og fællesdriftens tid, end disse gamle bondevedtægter, fremgåede som de er af slægtleds forhandlinger og drøftelser på bystævnet i landsbyens midte. En rigdom af enkeltheder belyser bøndernes daglige liv og færd, lige fra bestemmelsen mod den »broder«, der »slår øl på den anden med vred hue«, eller mod den, der slår sin »broder« ihjel, »det Gud forbyde«, til detaljerede vedtægter om høslet og møgkørsel, om fædrift og pløjning. Dette rige kulturhistoriske stof vil forskeren vide at finde og påskønne, hans opmærksomhed behøver man ikke at påkalde, men nu . . . er der grund til atter at minde det historisk interesserede publikum om, at her er et arbejde, man ikke vil fortryde at stifte bekendtskab med.

Nationaltidende: Højskolelærer Poul Bjerge i Askov og Oberstløjtnant Söegaard i Viborg er begge bekendte som ihærdige vogtere af fortidens skatte hos landbefolkningen. Når de nu i forening har påtaget sig udgivelsen af en samling af de gamle landsbylove og byskråer fra jordfællesskabets tid, bør de kunne påregne interesse for deres arbejde hos alle dem, der har kulturhistoriske interesser, og navnlig hos dem, der sysler med bondestandens historie; thi få steder findes så rige kilder til oplysninger om bøndernes kår, levevis og kultur i de forbigangne tider, som netop i disse selvskrevne love, der har været kendte under mange forskellige navne: Vider, vedtægter, byskråer, grandebreve o. s. v. . . . . Den vil blive et kildeskrift, af hvilke fremtidens historikere vil kunne øse med stor fordel, og samtidig en bog, folket kan have interesse af at læse.

Politiken: Det er et meget nyttigt værk . . . . De læsere, som giver sig i lag dermed, vil ikke fortryde det. De vil ved læsningen deraf få et mere levende indblik i, hvorledes danske mennesker den gang levede, end gennem mange store bøger med beretninger om de historiske begivenheder.

P. Munch.

Medlemsblad for Sorø Amts landøkonomiske Selskab: Det er et forbavsende ringe kendskab, nutidens landmænd har til fortidens landbrug, til trods for, at landbrug i umindelige tider har været landets bærende erhverv, en mangel, denne bog kan råde bod på, og den har i hvert fald høj kulturhistorisk interesse.

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri i Kolding

